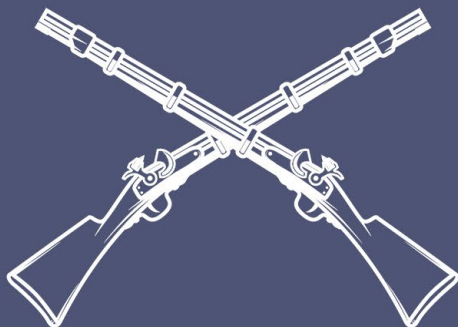

JEHÚOVI TOVARYŠI

Alexandre Dumas

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

43 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Jehúovi tovaryši

Alexandre Dumas

Přeložila Dana Melanová

Znění tohoto textu vychází z díla [Jehúovi tovaryši](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Baronet v Praze v roce 2008. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Alexandre Dumas: Jehúovi tovaryši), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 2. 4. 2021.

OBSAH

Slovo čtenáři.....	7
PROLOG Město Avignon.....	30
PRVNÍ ČÁST	49
I Stůl pro stálé hosty	50
II Italské přísloví.....	62
III Angličan	73
IV Souboj	82
V Roland.....	94
VI Morgan	114
VII Seillonský kartouz.....	125
VIII K čemu sloužily peníze Direktoría	131
IX Romeo a Julie	137
X Rolandova rodina	142
XI Zámek Noires-Fontaines.....	149
XII Provinční radovánky.....	158
XIII Kanec.....	168
XIV Špatný příkaz	179
XV Silný jedinec.....	188
XVI Duch.....	196
XVII Domovní prohlídka.....	203
XVIII Soud	210
XIX Domek v ulici Vítězství	218
XX Spolustolovníci generála Bonaparta	229
XXI Bilance Direktoría.....	237
XXII Dekret	250
XXIII Alea iacta est	258
XXIV Osmnáctý brumaire	274
XXV Důležité sdělení	283
XXVI Bál obětí.....	299
XXVII Medvědí kůže.....	311

DRUHÁ ČÁST	318
I Rodině	319
II Dostavník ze Ženevy	329
III Zpráva občana Fouchéa	341
IV Syn mlynáře z Kerléana	349
V Bílý a Modrý	358
VI Odplata	364
VII Diplomacie Georgese Cadoudala	382
VIII Žádost o ruku	402
IX Sochařství a malířství	410
X Vyslanec	425
XI Dva signály	440
XII Ceyzériatská jeskyně	451
XIII Opuštěné doupe	466
XIV Hostinec <i>U Pošty</i>	474
XV Pošta ze Chambéry	492
XVI Odpověď lorda Grenvilla	498
XVII Přestěhování	511
XVIII Stopař	523
XIX Taktika	532
XX Průzkum	542
XXI Kapitola, v níž se Morganovy předtuchy naplní	549
XXII Rolandova odvěta	557
XXIII Cadoudal v Tuilerích	563
XXIV Záložní armáda	571
XXV Soud	585
XXVI Kapitola, v níž Amélie dodrží slovo	599
XXVII Zpověď	615
XXVIII Nezranitelný	622
XXIX Závěr	632

Slovo čtenáři

Už je to skoro rok, kdy mě můj starý přítel Jules Simon, autor *Povinnosti*, požádal, abych mu napsal román pro *Journal pour tous*.

Vyprávěl jsem mu námět románu, který jsem nosil v hlavě. Líbil se mu. Na místě jsme podepsali smlouvu.

Děj se měl odehrávat v letech 1791 až 1793 a první kapitola začínala ve Varennes toho večera, kdy tam zatkli krále.

Ačkoli v *Journal pour tous* všechno spěchá, poprosil jsem Julese Simona o čtrnáct dní odkladu, než se pustím do psaní románu pro něj.

Chtěl jsem si zajet do Varennes; Varennes jsem totiž neznal.

Jednu věc neumím: psát knihu nebo drama odehrávající se v místech, která jsem nikdy neviděl.

Když jsem psal *Kristinu*, byl jsem ve Fontainebleau; kvůli *Jindřichu III.* jsem jel do Blois; kvůli *Mušketýrům* jsem navštívil Boulogne a Béthune; když jsem psal *Monte Christa*, zajel jsem ke Kataláncům a do pevnosti If; kvůli *Isaaku Laquedemovi* jsem chvíli pobýval v Římě; a určitě jsem ztratil víc času studováním Jeruzaléma a Korintu na dálku, než kdybych tam zajel osobně.

Právě znalost místních reálií dodává příběhu věrohodnost, takže osoby, které jsem zasadil do těch míst, tam žijí tak samozřejmě, jako by skutečně existovaly.

Dokonce se najdou lidé, kteří je znali!

Něco vám důvěrně sdělím, milí čtenáři, je to jen mezi námi, nikde to nevykládejte. Nechci ublížit ctihodným otcům rodin žijících z tohoto malého výmyslu; ale octnete-li se náhodou v Marseille, ukážou vám tam na nábreží Morrelův dům, dům, kde žila Mercedes, a Dantesovu a Fariovu kobku v pevnosti If.

Než jsem uvedl *Monte Christa v Théâtre-Historique*, napsal jsem do Marseille, aby mi poskytli náčrtek pevnosti If. Obrázek byl určen tvůrci kulis.

Malíř, na nějž jsem se obrátil, mi žádanou kresbu poslal. Jenomže tam připsal ještě to, oč bych se ho nikdy neodvážil požádat: „Pohled na pevnost If z místa, kde se Dantes vrhl do moře.“

Dověděl jsem se později, že ten statečný průvodce se připoutal k pevnosti If do takové míry, že dokonce prodával pera z rybích chrupavek, která prý vyrobil sám abbé Faria.

Je tu ale jeden drobný problém, totiž že Dantes i Faria existovali pouze v mé fantazii, a že se tudíž Dantes nikdy nemohl vrhnout z ochozu do moře a Faria nemohl vyrábět pera.

Aspoň vidíte, co to znamená, když člověk navštíví místo, o kterém hodlá psát.

Chtěl jsem se tedy podívat do Varennes, než začnu psát nový román, jehož první kapitola se odehrává právě tam.

Z historického hlediska mi Varennes nedalo spát; čím víc jsem se nořil do historie, tím méně jsem z topografického hlediska chápal, jak mohlo dojít ke královu zatčení.

Navrhl jsem tedy svému mladému příteli Paulu Bocageovi, aby jel se mnou. Byl jsem si předem jistý, že přijme. Nabídnout podobnou cestu duši tak milující malebnost a kouzlo dobrodružství mohlo znamenat jediné, totiž že skočí rovnýma nohama ze židle přímo do vlaku.

Jeli jsme železnicí do Châlons.

V Châlons jsme usmlouvali s nájemcem vozů, že nám půjčí za deset franků na den jednoho koně a dvoukolku.

Sedm dní jsme byli na cestě: tři dny trvalo, než jsme dojeli z Châlons do Varennes, tři dny, než jsme se z Varennes vrátili do Châlons, a jeden den jsme věnovali pátrání na místě.

S uspokojením, jež snadno pochopíte, jsem zkonstatoval, že ani jeden historik nebyl historicky přesný, a ještě větší potěšení mi způsobil fakt, že nejméně věrný ze všech historiků byl pan Thiers.

Myslel jsem si to už dříve, ale neměl jsem jistotu.

Jediný, kdo psal přesně, a to absolutně přesně, byl Victor Hugo ve své knize s názvem *Rýn*.

Pravdou je, že Victor Hugo je básník, nikoli historik.

Jak dokonalými historiky by byli básníci, kdyby se chtěli historiky stát!

Jednoho dne se mě Lamartine zeptal, čemu přičítám obrovský úspěch jeho *Dějin girondistů*. „Tomu, že jste se povznesl na výši románu,“ odvětil jsem.

Dlouho uvažoval a nakonec mi, myslím, dal za pravdu.

Zůstal jsem tedy ve Varennes jeden den a navštívil všechna místa, která jsem nutně potřeboval pro svůj román. Měl se jmenovat *René d'Argonne*.

Potom jsem se vrátil.

Můj syn pobýval v tu dobu na venkově v Sainte-Assise u Melunu; měl jsem u něj k dispozici pokoj a rozhodl jsem se, že tam napíšu svůj román.

Neznám dvě povahy, které by byly rozdílnější, a přesto spolu skvěle vycházejí, než je Alexandrova a moje. Rozumíme si, když jsme daleko od sebe; ale podle mého soudu je nám úplně nejlépe, když jsme spolu.

Po třech nebo čtyřech dnech pobytu u něj jsem se pokoušel začít svého *Reného d'Argonne*, vždycky jsem uchopil pero a téměř okamžitě ho zase odložil.

Nešlo mi to.

Utěšoval jsem se z toho tím, že jsem vykládal příběhy.

Náhodou byl mezi nimi i jeden, který mi osobně vyprávěl Nodier: bylo to o čtyřech mladících, členech Jehúova tovaryšstva, kteří byli popraveni v Bourg-en-Bresse za mimořádně dramatických okolností.

Jednomu z nich, který těžce umíral, či kterého bylo tak obtížné zabít, bylo pouhých devatenáct a půl.

Alexandre vyslechl můj příběh velmi pozorně.

Když jsem skončil, řekl: „Víš, co bych udělal na tvém místě?“ – „Povídej.“ – „Nechal bych plavat *Reného d'Argonne*, který ti stejně nejde, a udělal bych místo toho *Jehúovy tovaryše*.“ – „Uvědom si, že ten román nosím v hlavě rok nebo dva a už ho mám skoro vymyšlený.“ – „Nedokončíš ho nikdy, když jsi ho donynějška nenapsal.“ – „Můžeš mít pravdu; ale takhle ztratím šest měsíců, než se dostanu tam, kde jsem teď.“ – „Ale no tak! Za tři dny budeš mít půl svazku.“ – „Ale pomůžeš mi!“ – „Ano, hned ti dodám dvě osoby.“ – „To má být všechno?“ – „Nechtěl bys toho moc? Zbytek je tvoje věc, já pracuju na své *Otázce peněz*.“ – „Dobrá, co je to tedy za osoby?“ – „Jeden anglický gentleman a jeden francouzský kapitán.“ – „Tak se podívejme nejprve na anglického gentlemana.“ – „Budiž.“ A Alexandre mi načrtl portrét lorda Tanlaye. „Tvůj anglický gentleman se mi líbí,“ povídám, „ted“ se pusť do toho francouzského kapitána.“ – „Můj francouzský kapitán je tajemná osoba, která se chce nechat za každou cenu zabít, a pořád se mu to ne a ne podařit. Pokaždé, když se chce nechat zabít, vykoná skvělý čin, za nějž ho povýší.“ – „Ale proč se chce nechat zabít?“ – „Protože je znechucen životem.“ – „A proč je znechucen životem?“ – „To je právě tajemství knihy.“ – „Nakonec ho budu muset odhalit.“ – „Počkej.“ – „Čekám.“ – „Máš ty Nodierovy *Vzpomínky na revoluci*?“ – „Mám celého Nodiera.“ – „Zajdi mi pro ty *Vzpomínky*. Myslím, že tam má jednu nebo dvě stránky o Guyonovi, Leprêtrovi, Amietovi a Hyvertovi.“ – „Řeknou o tobě, žeš vykradl Nodiera.“ – „Ó, ten mě měl tak rád během svého života, že by mi klidně dal to, co mu vezmu po jeho smrti. Jen mi tu knihu přines.“

Alexandre mi šel pro Nodiera. Otevřel jsem knihu, zalistoval tři nebo čtyři strany a našel, co jsem hledal.

Ted' trochu Nodiera, drazí čtenáři, to nikdy neuškodí. Mluví on: „Ti olupovači dostavníků, o nichž je řeč v článku s názvem *Amiet*, který jsem před chvílí citoval, se jmenovali Leprêtre, Hyvert, Guyon a Amiet.“

Leprêtrovi bylo osmačtyřicet let; býval kapitán u dragounů, rytíř Svatého Ludvíka, měl vznešenou tvář, smělé chování a velmi uhlazené způsoby. Guyon a Amiet nebyli nikdy známí pod svými skutečnými jmény. Za tato jména vděčili běžné úslužnosti obchodníků s pasy. Ať si ti dva ztřeštěnci mezi dvacítkou a třicítkou, spjatí třeba společným zájmem, zločinem či delikátnějším a čestnějším důvodem, zvolili falešná jména z obavy ze zneuctění rodinného jména nebo kvůli něčemu jinému, my je budeme znát pouze jako Guyona a Amieta. Amiet vypadal velmi nevraživě a možná právě svému zjevu vděčí za špatnou pověst, jíž ho životopisci obdařili. Hyvert byl synem bohatého lyonského obchodníka. Nabídl poddůstojníkovi, pověřenému jeho převozem, šedesát tisíc franků, aby ho nechal uprchnout. Byl to současně Achilles a Paris bandy. Byl prostřední postavy, dobře stavěný, půvabný, živý a pružný. Vždycky měl v oku zájem a jiskru a na rtech úsměv. Jeho tvář patřila k těm, na něž se nezapomíná, spojovala v sobě nevyličitelnou směsicí jemnosti a síly, něhy a energie. Když popustil uzdu své ohnivé výmluvnosti, zacházel až k entuziasmu. Jeho slovní projev prozrazoval dobré vzdělání a značnou dávku přirozené duchaplnosti a inteligence. Děsilo u něj jeho neutuchající veselí a dobrá nálada, které tak kontrastovaly s jeho strašlivým postavením. Všichni se shodovali v tom, že je dobrý, štedrý, lidský, miloval okázalost a rád předváděl svoji skutečně atletickou sílu, kterou by u něj nikdo nepředpokládal vzhledem k jeho poněkud zženštilým rysům. Zakládal si na tom, že mu nikdy nechyběly peníze a že nikdy neměl nepřátele. To byla také jeho jediná odpověď na obvinění z krádeže a vraždy. Bylo mu dvaadvacet.

Ti čtyři muži měli napadnout dostavník, který převážel čtyřicet tisíc franků pro vládu. Operace měla být provedena za bílého dne, skoro po dobrém, cestující, kteří s tou záležitostí měli pramálo společného, se o ni vůbec nestarali. Toho dne byl však v dostavníku asi desetiletý, nezvykle odvážný chlapec, který vytrhl kočímu

pistoli a vystřelil na útočníky. Protože byla tato mírumilovná zbraň nabitá pouze prachem, nikdo nebyl zraněn; všichni v dostavníku však propadli velkému a oprávněnému strachu z odvety. Chlapcova matka dostala těžký nervový záchvat, což na chvíli rozptýlilo ostatní a přitáhlo veškerou pozornost lupičů. Jeden z nich k ní přiskočil, co nejšetrněji ji uklidňoval, blahopřál jí k předčasné odvaze jejího syna a dával jí přivonět k solím a vůním, které ti pánové mívali u sebe většinou pro vlastní potřebu. Přišla k sobě a její spolucestující si v ten dojemný okamžik povšimli, že lupičovi spadla maska, sami mu ovšem do tváře neviděli.

Policie se v té době omezovala na bezmocné pozorování, nemohla se postavit operacím banditů; nechyběly jí ovšem prostředky na sledování a pronásledování. Rozkazy si olupovači předávali v kavárně a na činu, za něž jim hrozil trest smrti, se domlouvali při partii kulečnicku. Tito muži teroru a krve se večer objevili ve společnosti a vykládali tam o svých nočních výpravách jako o příjemné společenské události. Leprêtre, Hyvert, Guyon a Amiet byli předvedeni před soud v sousedním departementu. Nikomu se nic nestalo při jejich atentátu na pokladnu, která nikoho nezajímala, protože vlastně nikdo nevěděl, komu patří. Nikdo nikoho z nich nepoznal, až na tu krásnou dámu, ta si však dala pozor, aby to neprozradila. Byli jednomyslně zproštěni obvinění.

Přesto bylo veřejné mínění tak zřejmé a výslovné, že ministerstvo muselo podat odvolání. Rozsudek byl prohlášen za neplatný, ale vláda byla v té době tak nejistá, že se skoro bála potrestat excesy, které mohly být nazítří prohlášeny za oprávněné činy. Obviněné znovu postavili před soud v Ain, ve městě Bourg, kde žili jejich přátelé, rodiče, ochránci a komplicové.

Všeobecně se soudilo, že jednu stranu uspokojí, když jí přivedou oběti. Ovšem všichni byli přesvědčeni, že se druhé straně neznelíbí, neboť existovaly téměř nezvratné záruky, že z toho ti čtyři vyjdou bez jakékoli úhony. Jejich příchod do vězení byl téměř triumfem.

Začalo líčení; nejdřív přineslo stejné výsledky jako to předchozí. Bylo sice předloženo falešné alibi čtyř obviněných, ovšem zaručeno stem podpisů, a kdyby bylo potřeba těch podpisů deset tisíc, získaly by se bez obtíží. Všechna morální přesvědčení musela padnout před takovým projevem solidarity. Vypadalo to, že záležitost nemůže skončit jinak než osvobozením, když tu jedna jediná otázka předsedy soudu, možná položená s bezděčnou záludností, změnila průběh procesu.

„Madam,“ obrátil se na ženu, o niž se tak vlídně postaral jeden z lupičů, „který z obviněných vám poskytl tak vynikající péči?“

Nečekaným způsobem zformulovaná otázka udělala zmíněné paní v myšlenkách zmatek. Pravděpodobně se domnívala, že odpověď ještě vylepší osud muže, který ji zajímal.

„Tento pán,“ odvětila a ukázala na Lepretra.

Čtyři obvinění pochopili, že jejich alibi tímto jediným prohlášením padá a že právě propadli katu. Zvedli se a s úsměvem ženu pozdravili.

„Krucí!“ pronesl Hyvert, dopadaje zpět na lavici v záchvatu smíchu. „Tohle vás, kapitáne, odnaučí galantnosti!“

Slyšel jsem, že za nějakou dobu zemřela ta nešťastnice žalem.

Samozřejmě došlo k obvyklé žádosti o milost. Ovšem tentokrát nekynula žádná naděje, že by jí bylo vyhověno. Revoluční strana, kterou Napoleon rozdrtil o měsíc později, byla právě na vzestupu. Strana kontrarevoluce se zkompromitovala odpornými násilnými činy. Volalo se po exemplárním potrestání, jako to bývá v těžkých časech, a tihle přišli jako na zavanou; s vládami je to stejné jako s lidmi: ty nejslabší jsou nejkrutější. Jehúova tovaryšstva ostatně už skoro neexistovala. Hrdinové těchto divokých band, Debeauce, Hastier, Bary, Le Coq, Dabri, Delboulbe a Storkenfeld, padli na popravišti nebo v boji. Pro odsouzené už neexistovala možnost záchrany, měli tedy zemřít.

Jejich žádost o milost byla zamítnuta; ale soud se to nedověděl jako první. Tři rány z pušky vystřelené proti zdem kobky to oznámily odsouzencům. Výkonný komisař Direktoría, který zastával úřad státního návladního u soudních tribunálů, vyděšený tím činem svědčícím o spiklenectví, si vyžádal ozbrojený oddíl, jemuž velel můj strýc. V šest hodin ráno se šedesát jezdců seřadilo před mříží žalářního nádvoří.

Ačkoli učinili žaláři veškerá opatření, večer vězně pevně spoutali a dali jim těžké okovy, když teď vešli do kobky těch čtyř nešťastníků, strnuli. Vězňové byli svobodní a po zuby ozbrojení. Zavřeli své strážce v kobce, zastrčili závoru a vyšli bez obtíží ven; protože měli všechny klíče, stejně lehce prošli prostor dělící je od žalářního nádvoří. Na lidi, kteří je čekali před mřížemi, musel jejich zjev zapůsobit strašně. Byli do půl těla nazí, možná proto, aby měli volnost pohybu, možná proto, aby předváděli neohroženost ještě hrozivější než pověst o síle a nebojácnosti, jež se vázala k jejich jménům, či možná aby skryli krev, která se tak rychle objeví pod bílým plátnem a prozradí, že zraněný muž se vydává z posledních sil. Na prsou měli zkřížené popruhy, široké rudé opasky se jim ježily zbraněmi a k tomu všemu jejich zuřivý bojový pokřik: muselo to všechno působit fantasticky. Když dorazili na nádvoří, uviděli rozestoupené četnictvo tvořící nehybnou stěnu, již nemohli prorazit. Na chvíli se zastavili a patrně se mezi sebou dohadovali. Leprêtre, který byl, jak už jsem uvedl, jejich nejstarším členem a velitelem, pozdravil pokynem ruky ozbrojený oddíl a řekl s půvabnou noblesou, která pro něj byla přísluvečná:

„Dobrá tedy, pánové četníci!“

Potom předstoupil před své druhy, naposledy je pozdravil a prohnal si hlavu kulí. Guyon, Amiet a Hyvert se postavili do obranné pozice a namířili hlavně pistolí proti ozbrojencům. Nevyšla žádná rána; ale četníci považovali jejich gesto za otevřeně vyhlášené nepřátelství a vystřelili. Guyon padl k zemi mrtev přímo na tělo

Leprêtra, který se nepohnul. Amiet měl prostřelené stehno u třísla. *Život současníků* praví, že byl popraven. Slyšel jsem mnohokrát vyprávět, že naposledy vydechl u paty popraviště. Hyvert zůstal sám: nevím přesně, co vzbudilo obdiv a úžas, možná mladíkova sebejistota a chladnokrevnost, uhrančivé oko, pistole, s nimiž si pohrával v rukou a mohl zasít smrt mezi diváky, to všechno spojené se zoufalstvím krásného mladíka s poletujícími vlasy, známého tím, že nikdy neprolil krev, a jehož život si teď žádala spravedlnost, či pohled na tři mrtvá těla, po nichž skákal jako vlk uštvaný lovci, celé tohle nečekané a děsivé divadlo na chvilku zarazilo ozbrojený oddíl. Hyvert si toho všiml a hned toho využil.

„Pánové,“ řekl, „na smrt! Ano, půjdu na smrt, a půjdu rád, to mi věřte! Ale ať se ke mně nikdo nepřibližuje. Toho, kdo se o to pokusí, *zastřelím*, s výjimkou tohoto pána,“ dodal a ukázal na kata. „Týká se to jenom jeho a mne a nechci, aby do toho kdokoli jiný zasahoval.“

Bylo snadné vyjít mu vstříc, vždyť tu nebyl nikdo, kdo by netrpěl průběhem této děsivé tragédie, kdo by si ze srdce nepřál, aby už skončila. Když viděl, že mu vyhoví, uchopil jednu pistoli do zubů, z opasku vytáhl dýku a zanořil si ji do hrudi až po rukojeť. Zůstal stát a vypadal udiveně. Chtěli se k němu vrhnout.

„Jen pomalu, pánové,“ zvolal a znovu namířil pistole na muže, kteří se ho chystali obklíčit, zatímco mu krev stříkala z rány, v níž zůstala trčet dýka. „Znáte dohodu: zemřu sám, nebo zemřeme tři. Kupředu!“

Nechali ho jít. Šel přímo ke gilotině a obracel nůž v ráně ve své hrudi.

„Na mou věru, musím mít duši přímo přibitou k tělu,“ řekl. „Nemůžu umřít. Udělejte s tím něco.“

To mluvil k popravčímu.

Chvilku nato mu odpadla hlava. Bud' náhodou, nebo to bylo známkou jeho zvláštní vitality, hlava odskočila a odkutálela se mimo popraviště. V Bourgu by vám ještě řekli, že Hyvertova hlava promluvila.

Četba ještě nebyla u konce a už jsem byl rozhodnutý, že odložím *Reného d'Argonne* a pustím se do *Jehúových tovaryšů*.

Nazítří jsem sešel dolů s cestovním tlumokem pod paží. „Odjíždíš?“ ptá se mě Alexandre. – „Ano.“ – „Kam máš namířeno?“ – „Do Bourg-en-Bresse.“ – „Co tam budeš dělat?“ – „Navštívím místa, kde popravili Leprêtra, Amieta, Guyona a Hyverta a popovídám si s pamětníky.“

Do Bourgu vedou dvě cesty, samozřejmě když jedete z Paříže: můžete vystoupit z vlaku v Mâconu a nasednout do dostavníku, který jede z Mâconu do Bourgu; můžete také pokračovat až do Lyonu a tam nastoupit do vlaku, který jede z Bourgu do Lyonu.

Váhal jsem mezi těmi dvěma cestami, když mě přesvědčil jeden cestující, který seděl momentálně ve stejném vagonu jako já. Jel do Bourgu, kam, jak mi řekl, jezdíval velmi často, a to přes Lyon; takže cesta z Lyonu byla lepší.

Rozhodl jsem se to udělat stejně jako on.

Přespal jsem v Lyonu a nazítří v deset hodin už jsem byl v Bourgu.

Jeden deník druhého hlavního města království mě tam dostihl. Byl v něm trpce sladký článek o mně.

Lyon mi nedokázal odpustit, že jsem o něm prohlásil, tuším už v roce 1833, takže od té doby uplynulo už čtyřiaadvacet let, že není literární.

Bohužel mám ještě v roce 1857 o Lyonu stejné mínění, jaké jsem měl v roce 1833. Neměním názory tak snadno.

Ve Francii je ještě jedno město, které mi cosi zazlívá stejně jako Lyon: je to Rouen.

Rouen vypískal všechny moje hry včetně *Hraběte Hermanna*.

Jednou se jeden Neapolitán přede mnou chvástal, že vypískal Rossiniho a Malibranovou v *Lazebníkovi a Desdemoně*. „Určitě je to pravda, odpověděl jsem mu, neboť Rossini a Malibranová se zase chlubí, že je Neapolitanci vypískali.“

Já se zase chlubím, že mě vypískali Roueňané.

Přesto jsem se jednou, když jsem se octl o samotě s jedním čisto-krevným Roueňanem, rozhodl konečně vyzvědět, proč mě u nich vypískali. Mám rád jasno i v maličkostech.

Roueňan mi odpověděl: „Vypískali jsme vás, protože se na vás hněváme.“

Proč ne? Rouen se hněval i na Janu z Arku.

Přesto to určitě nemohlo být ze stejného důvodu.

Zeptal jsem se tedy Roueňana, proč se na mě on a jeho spolu-občané hněvají: nikdy jsem neřekl špatné slůvko o jablečném cukru; choval jsem v úctě pana Barbeta po celou dobu, co byl starostou, a když jsem byl Společností literátů vyslán na odhalení sochy velkého Corneille, byl jsem, tuším, jediný, kdo je pozdravil, než začal mluvit.

V tom všem přece není nic, co by opravňovalo Rouenské k nenávisti vůči mé maličkosti.

A tak na tuto hrdou odpověď: „Vypískali jsme vás, protože se na vás hněváme,“ jsem pouze pokorně nanesl tuto žádost:

„A proč se na mě panebože hněváte?“ – „Ó! Však to dobře víte!“ opáčil Roueňan. – „Já?“ udivil jsem se. – „Ano, vy.“ – „Na tom nesejde, chovejte se, jako bych to nevěděl.“ – „Nevzpomínáte si na tu večeři, kterou na vaši počest uspořádalo město, když se odhalovala Corneillova socha?“ – „Jistě že si vzpomínám. Hněvá se snad město na mě, že jsem mu ji neoplatil?“ – „Ne, v tom to není.“ – „Tak v čem tedy?“ – „Při té večeři vám někdo řekl: ‚Pane Dumasi, měl byste napsat hru pro město Rouen na nějaký námět z jeho historie.‘“ – „A já na to odpověděl: ‚Nic není snazšího; přijdu, jakmile mě zavoláte, strávím v Rouenu čtrnáct dní. Dáte mi námět, za těch čtrnáct dní napíšu hru a autorská práva převedu na vaše chudé.‘“ – „To je pravda, tak jste to řekl.“ – „Nevidím v tom nic, co by mělo zranit city Rouenských do té míry, že mě budou nenávidět.“ – „Ano, ale kdosi ještě dodal: ‚A napíšete ji v próze?‘ načež jste odpověděl...

Vzpomínáte si, co jste odpověděl?“ – „Přiznám se, že nikoli.“ – „Odpověděl jste: ‚Napíšu ji ve verších, to půjde rychleji.‘“ – „Ano, to opravdu dokážu.“ – „No právě!“ – „No a?“ – „No a to byla urážka pro Corneille, pane Dumasi; a proto se na vás Roueňané hněvají a budou se hněvat ještě dlouho.“

Doslovně tak!

Ó, ctihodní Roueňané! Jenom doufám, že mi nikdy neodpustíte a nezatleskáte mi!

V těch novinách se psalo, že pan Dumas zůstal v Lyonu jen jednu noc, určitě proto, že město tak málo literární není hodné toho, aby se v něm zdržel déle.

Pana Dumase něco takového vůbec nenapadlo. Zůstal v Lyonu pouze jednu noc proto, že spěchal do Bourgu; a sotva pan Dumas dorazil do Bourgu, nechal se odvézt do redakce místních novin.

Věděl jsem, že noviny řídí jeden významný archeolog, vydavatel díla mého přítele Bauxe o kostele v Brou.

Zeptal jsem se na pana Millieta. Pan Milliet přiběhl.

Podali jsme si ruku a já jsem mu vyložil cíl své cesty. „Vím, oč vám jde,“ řekl. „Odvedu vás k radnímu, který píše dějiny naší provincie.“ – „A kam došel s těmi vašimi dějinami?“ – „Do roku 1822.“ – „Tak to je v pořádku. Protože události, o nichž budu vyprávět, se odehrávají v roce 1799, a mí hrdinové budou popraveni v roce 1800. S touto dobou je už obeznámen, a bude mi tedy moci poradit. Pojdme za tím vaším radním.“

Po cestě mě pan Milliet poučil, že tenhle radní a historik je rovněž velmi vyhlášený gourmet.

Od doby Brillata-Savarina je to taková móda, že radní bývají gourmety. Naneštěstí se mnozí spokojí s tím, že jsou gurmáni, což v žádném případě není totéž.

Zavedli nás do pracovny pana radního.

Uviděl jsem muže s lesklým obličejem a potměšilým úsměvem.

Přijal mě se shovívavým a lehce protekčním výrazem, jakým historici mívají ve zvyku obdarovat básníky.

„Takže vy jste, pane, přijel do našeho ubohého kraje hledat náměty na román?“

„Nikoli, pane: námět jsem si našel sám; přišel jsem si na místo ověřit historická fakta.“

„Ale! Netušil jsem, že k psaní románů je potřeba tolik námahy!“

„Mýlíte se, pane, a v mém případě obzvláště. Já se vždy velmi seriózně zabývám historickými skutečnostmi, které zpracovávám.“

„To jste si mohl někoho poslat.“

„Nikdo z těch, pane, koho bych sem mohl poslat, není natolik zasvěcený do tématu, a mohl by se setkat s velmi důležitými fakty a přehlédnout je: a pak, rád popisuji prostředí, a to bych nemohl, kdybych ho na vlastní oči neviděl.“

„Tenhle román tedy hodláte napsat sám?“

„No ano, pane. Ten poslední za mě napsal můj komorník; měl ale velký úspěch a ten hlupák po mně žádal tak přehnanou gáží, že jsem si ho bohužel nemohl nechat.“

Radní se kousl do rtů. Potom po chvilce mlčení pokračoval:

„Byl byste tak laskav, pane, a sdělil mi, v čem bych vám ve vaší důležité práci mohl být užitečný?“

„Můžete mě nasměrovat v mém pátrání, pane. Vzhledem k tomu, že jste napsal dějiny kraje, jistě vám neušla žádná významná událost, která se tu odehrála.“

„Vskutku, pane, soudím, že jsem v tomto ohledu opravdu dost dobře informován.“

„Dobrá, začněme tedy tím, že váš kraj byl centrem operací Je-húových tovaryšů.“

„Pane, slyšel jsem cosi o Ježíšově tovaryšstvu,“ odvětil radní opět se svým výsměšným výrazem.

„Mluvíte o jezuitech, že? Ale ty já nehledám, pane.“

„O nich také nemluvíme; řeč je o olupovačích dostavníků, kteří zamořovali cesty v letech 1797 až 1800.“

„Dovolte mi, abych vám řekl, pane, že ti, o nichž jsem přijel do Bourgu shánět informace, si říkali Jehúovi tovaryši a ne Ježíšovi tovaryši.“

„Ale co to má znamenat, ten název *Jehúovi tovaryši*? Rád bych se poučil.“

„Já také, pane; proto jsem nechtěl směšovat lupiče z hlavní cesty s apoštoly.“

„To by jistě nebylo vhodné.“

„A právě to byste udělal, pane, kdybych nepřijel a neopravil, já, básník, vaše soudy historika!“

„Čekám na vaše vysvětlení, pane,“ pokračoval radní a sešpulil rty.

„Bude krátké a jednoduché: Jehú byl izraelský král, kterého Elijáš pomazal za vyhlazení domu Achabova. *Elijáš* byl Ludvík XVIII.; *Jehú* byl Cadoudal; *Achabův dům* byla Revoluce. A právě proto si olupovači dostavníků, kteří brali stříbro vlády, aby mohli udržovat válku ve Vendée, říkali Jehúovi tovaryši.“

„Pane, jsem šťasten, že jsem se ve svém věku ještě něco dověděl.“

„Ó pane, člověk se učí celý život, v každém věku a v každé době: během života se učíme, co je člověk; ve smrti poznáváme, co je Bůh.“

„Ale můžete mi říci,“ otázal se trochu netrpělivě můj společník, „k čemu vám vlastně mohu být dobrý?“

„Zajisté, pane. Čtyři z těch mladých lidí, hlavní osoby mezi Jehúovými tovaryši, byli popraveni v Bourgu na náměstí du Bastion.“

„Tak zaprvé, pane, v Bourgu se nepopravuje na náměstí du Bastion; popravuje se na tržním náměstí.“

„Ted', pane... už takových patnáct dvacet let, máte pravdu... od Peytelových dob. Ale dříve, a za časů Revoluce zvláště, se popravy konaly na náměstí du Bastion.“

„To je možné.“

„Ne, to je jisté... Ti čtyři mladíci se jmenovali Guyon, Leprêtre, Amiet a Hyvert.“

„Tahle jména slyším poprvé.“

„Přesto mají jistý zvuk, hlavně v Bourgu.“

„A jste si jistý, pane, že ti muži byli vskutku popraveni zde?“

„Tím jsem si jistý.“

„Odkud máte tu informaci?“

„Od muže, jehož strýc, velitel četnictva, byl popravě přítomen.“

„Jak se jmenoval ten muž?“

„Charles Nodier.“

„Charles Nodier, ten romanopisec a básník?“

„Kdyby to byl historik, nevěřil bych tomu tak stoprocentně, pane. Moje nedávná návštěva Varennes mě poučila, jak dokáží historici pracovat. Ale protože je to básník a romanopisec, věřím mu.“

„Na to máte právo, ale já pořád nevím, co chcete vědět, a dokonce se odvážím vyslovit domněnku, že pokud jste přijel do Bourgu jen proto, abyste získal informace o popravě pánů... Jak jim říkáte?“

„Guyon, Leprêtre, Amiet a Hyvert.“

„Pak jste podnikl zbytečnou cestu. Už dvacet let, pane, nahlížím do městského archivu, a nesetkal jsem se tam s ničím, o čem mi tu vyprávíte.“

„Archiv města není totéž, co archiv soudu, pane; možná v archivu soudní kanceláře naleznou, co hledám.“

„Ach pane, pakliže něco najdete v archivu soudní kanceláře, pak budete opravdu mazaný kujón! Navíc vám bude přát veliké štěstí! Archiv soudní kanceláře je hotový chaos, pane, hotový chaos! To byste tu musel zůstat celý měsíc, a to ještě... ještě...“

„Zamýšlím zdržet se tu jeden den, pane; ale pokud za ten den najdu, co hledám, dovolíte, abych se s vámi o výsledky svého nálezu podělil...?“

„Zajisté, pane, ano, ano, to mi prokážete velkou službu.“

„Ne větší než tu, o niž jsem vás právě požádal; jen vám sdělím něco, co jste nevěděl, toť vše.“

Jistě je vám jasné, že jsem vycházel od toho radního polechtaný ve své ješitnosti; chtěl jsem za každou cenu získat informace o Jehúových tovaryších.

Vydal jsem se za Millietem a sdělil mu, že už nemůžu couvnout.

„Poslyšte,“ řekl mi, „mám švagra advokáta.“

„To je můj člověk! Jděme za tím švagrem.“

„Ale v tuto hodinu bude v soudním paláci.“

„Nuže vzhůru do paláce.“

„Když se tam objevíte, vzbudíte rozruch, na to vás upozorňuju.“

„Jděte tam raději sám. Řekněte mu, oč jde; ať zapátrá. Já se zatím podívám po okolí města, abych věděl, kam zasadím děj. Ve čtyři hodiny se sejdem na náměstí du Bastion, jestli vám to vyhovuje.“

„Naprosto.“

„Mám dojem, že jsem při příjezdu viděl nějaký les.“

„To je seillonský les.“

„Bravo!“

„Potřebujete les?“

„Nezbytně.“

„Tak mi dovolte...“

„Prosím?“

„Abych vás dovedl k jednomu svému příteli, básníku panu Le Ducovi, který je ve svých volných chvílích inspektorem.“

„Inspektorem čeho?“

„Lesa.“

„A nejsou v tom lese nějaké zříceniny?“

„Je tam kartouz, ale ne přímo v lese, tak sto metrů od něj.“

„A v tom lese?“

„Pouze zchátralá stavba, téměř rozvalina, říká se jí Correrie. Je spojena s kartouzem podzemní chodbou.“

„Znamenitě! Jestli mi ještě nabídnete jeskyni, dokonale mě uspokojíte.“

„Máme tady Ceyzériatské jeskyně, ale z druhé strany říčky Reyssouze.“

„Na tom nesejde. Pokud jeskyně nepřijde ke mně, udělám to jako Mohamed, půjdu já k jeskyni. A mezitím navštívme pana Le Duca.“

Pět minut nato jsme byli u pana Le Duca. Když se dověděl, oč mi jde, dal mi plně k dispozici sebe, svého koně i vůz.

Přijal jsem všechno. Jsou muži, kteří se nabízejí způsobem, co vás okamžitě upokojí.

Nejprve jsme navštívili kartouz. Přesně takhle bych ho nechal vystavět, pokud by nevyhovoval mým představám. Opuštěný klášter, zpustošená zahrada, obyvatelé skoro divoši. Díky, náhodo!

Odtamtud jsme přešli do Corrierie, byl to doplněk kartouzu. Ještě jsem nevěděl, co s tou budovou udělám, ale bylo jasné, že mi k něčemu užitečná bude.

„A teď, pane,“ řekl jsem svému ochotnému průvodci, „potřebuji krásné, trochu temné místo pod velkými stromy v blízkosti řeky. Máte tu v kraji takové?“

„A k čemu by mělo sloužit?“

„Abych tam vystavěl zámek.“

„Jaký zámek?“

„Zámeček z karet, parbleu! Mám jednu rodinku, kterou musím někde ubytovat, dokonalou matku, melancholickou dceru, šibalského bratra, zahradníka, co pytláčí.“

„Bylo by tu jedno místo, jmenuje se Noires-Fontaines.“

„To je kouzelné jméno.“

„Ale není tam zámek.“

„Tím líp, protože bych ho musel zbourat.“

„Takže vzhůru do Noires-Fontaines.“

Vyrazili jsme; čtvrt hodiny nato jsme vystupovali u strážního domku.

„Pojďme po téhle pěšince,“ řekl mi pan Le Duc. „Dovede nás tam, kam chcete jít.“

Skutečně nás ta pěšina dovedla na místo zarostlé mohutnými stromy, které poskytovaly stín třem nebo čtyřem studánkám.

„Proto se tomu tady říká Noires-Fontaines¹,“ řekl pan Le Duc.

„Tady budou bydlet paní de Montrevel, Amélie a malý Eduard. A teď mi povězte, co je to za vesnice, které vidím naproti?“

„Ta nejbliž je Montagnat; ta vzadu, utopená pod kopcem, Ceyzériat.“

„To tam je ta jeskyně?“

„Ano. Jak víte, že je v Ceyzériatu jeskyně?“

„Pokračujte, přáteli. Jak se jmenují ty další vesnice či městečka?“

„Saint-Just, Treconnas, Ramasse, Villereversure.“

„Výborně.“

„Stačí vám to?“

„Ano.“

Vzal jsem si notes, nakreslil si plán toho místa a docela přesně jsem si k lokalitám poznamenal vesnice, které mi pan Le Duc právě vyjmenoval.

„Už to mám,“ řekl jsem.

„Kam teď?“

„Kostel v Brou patrně leží na naší cestě, ne?“

„Přesně tak.“

„Tak navštívme kostel v Brou.“

„Ten také potřebujete do svého románu?“

„Nepochybně; jistě uznáte, že nemůžu dopustit, aby se děj odvíjel v místě, které se pyšní takovým klenotem architektury 16. století, a nepoužít jej.“

„Takže jedeme do kostela v Brou.“

---

1 Noires-Fontaines čili Černé studánky. Pozn. překl.

Čtvrt hodiny poté nás už kostelník uváděl do žulového skvostu, kde jsou uzavřeny tři mramorové klenoty, nazývané hroby Markéty Rakouské, Markéty Burbonské a Philiberta Sličného.

„Jak to, že tato tři vrcholná díla nebyla za Revoluce rozkotána?“ zeptal jsem se kostelníka.

„Ach pane, to proto, že městští zastupitelé měli jeden nápad.“

„Jaký?“

„Udělal z kostela sklad píce.“

„Aha, a seno uchránilo mramor; máte pravdu, příteli, to byl báječný nápad.“

„Přinesl vám ten nápad městské rady další inspiraci pro vaši knihu?“ otázal se pan Le Duc.

„No jistě, byl bych sám proti sobě, kdybych z toho něco neudělal.“

Vytáhl jsem hodinky.

„Tři hodiny! Jedme do vězení; mám ve čtyři hodiny schůzku na náměstí du Bastion s panem Millietem.“

„Počkejte... ještě je tu jedna věc.“

„Jaká?“

„Viděl jste heslo Markéty Rakouské?“

„Ne; kde by mělo být?“

„Všude; podívejte se ale nejdřív nad její hrob.“

„Štěstí a neštěstí jedno jest.“

„Přesně tak.“

„Co mají tahle slova znamenat?“

„Učenci to vysvětlují takto: *Osud značně pronásleduje jednu ženu.*“

„Tak si to trochu rozeberme.“

„Předpokládejme, že na počátku byla latinská sentence.“

„Ovšem, to je pravděpodobné.“

„Takže: *Fortuna infortunat...*“

„Ajaj! *Infortunat.*“

„Kruci...“

„To se silně podobá barbarismu.“

„Co chcete!“

„Chci vysvětlení.“

„Tak do toho.“

„Tady je: *Fortuna, infortuna, forti una*. Štěstí a neštěstí znamenají pro silného jedince totéž.“

„Víte, že tohle by mohl být správný překlad?“

„Přisámbůh, to bych řekl, drahý pane. Tady vidíte, jakou výhodou je nebýt učencem; člověk má zdravý rozum a cit, a proto vidí líp a dál než celá věda. Máte mi ještě co říct?“

„Ne.“

„Takže nyní vzhůru k věznici.“

Nastoupili jsme znovu do vozu a vrátili se do města, zastavili jsme až před branou vězení.

Vykoukl jsem z okna kočárku.

„Achich!“ zvolal jsem. „Oni mi ho zničili!“

„Jak to? Jak zničili?“

„Určitě teď nevypadá tak, jak vypadalo za časů mých vězňů. Můžeme mluvit s žalárníkem?“

„Samozřejmě.“

„Tak si s ním promluvíme.“

Zaklepali jsme na bránu. Přišel nám otevřít muž kolem čtyřicítky. Poznal pana Le Duca.

„Milý příteli,“ oslovil ho Le Duc, „tady jeden můj učený přítel...“

„Žádné nezapné žerty,“ přerušil jsem ho.

„... tvrdí,“ pokračoval pan Le Duc, „že vězení nevypadá tak jako v minulém století.“

„To je pravda, pane Le Ducu. Bylo zbořeno a znovu vystavěno v roce 1816.“

„Takže vnitřní uspořádání je jiné?“

„Ó ano, pane, všechno se úplně změnilo.“

„A mohl bych vidět starý plán vězení?“
„Architekt pan Martin by vám možná mohl nějaký najít –“
„Není to náhodou příbuzný pana advokáta Martina?“
„Je to jeho bratr.“
„Výborně, příteli; ten plán dostanu.“
„Takže tady už nemáme co dělat?“ otázal se pan Le Duc.
„Vůbec nic.“
„Můžu se vrátit domů?“
„Jenom nerad se s vámi rozloučím, ale samozřejmě můžete.“
„Nepotřebujete mě, abyste našel bastion?“
„Je to dva kroky odtud.“
„Co budete dělat večer?“
„Strávím ho s vámi, jestli chcete.“
„Výtečně! V devět hodin bude na vás u mne čekat šálek čaje.“
„Rád přijdu.“

Poděkoval jsem panu Le Ducovi. Podali jsme si ruce a rozešli se. Šel jsem dolů ulicí des Lisses (čtěte *Lices*, podle boje, který se odehrál na náměstí, kam ulice vede)², pokračoval jsem podél parku Montbazou a zanedlouho se octl na náměstí du Bastion.

Je to půlkruh, kde se dnes konají městské trhy. Uprostřed půlkruhu se tyčí socha Bichata, kterou vytvořil David (z Angers). Bichat v redingotu – proč ten přehnaný realismus? – pokládá ruku na srdce asi devítiletého nebo desetiletého, úplně nahého hochy – proč ta přehnaná ideálnost? –, zatímco u Bichatových nohou leží mrtvé tělo. Je to Bichatova kniha převedená do bronzu; *Od života ke smrti...*!

Bedlivě jsem studoval sochu, která v sobě shrnuje všechny prohřešky i kvality Davidovy (z Angers), když jsem cítil, že se někdo dotkl mého ramena: byl to pan Milliet.

Držel v ruce papír.

---

2 Lices – kolbiště. Pozn. překl.

„Tak co?“ zeptal jsem se ho.
„Vítězství!“
„Co to máte?“
„Protokol z popravy.“
„Koho?“
„Vašich mužů.“
„Guyona, Leprêtra, Amieta...?“
„A Hyverta.“
„Dejte mi to!“
„Prosím.“
Vzal jsem list a četl:

PROTOKOL O SMRTI A POPRAVĚ
LAURENTA GUYONA, ÉTIENNA HYVERTA,
FRANÇOISE AMIETA A ANTOINA LEPRÊTRA,
ODSOUZENÝCH 20. THERMIDORU ROKU VIII
A POPRAVENÝCH 23. VENDÉMIAIRU ROKU IX

Toho dne, 23. vendémiairu roku IX, přijal komisař vlády přidělený k soudnímu dvoru v jedenáct hodin v noci zásilku ministra spravedlnosti, která obsahovala soudní spisy a rozsudek odsuzující k smrti Léona Guyona, Étienna Hyverta, Françoise Amieta a Antoina Leprêtra, jakož i rozhodnutí kasačního soudu proti rozsudku z 21. thermidoru roku VIII a sepsal list, který byl čtyřem odsouzeným předán mezi sedmou a osmou hodinou ranní. Byli v něm zpraveni o tom, že budou popraveni téhož dne v jedenáct hodin. V době, která zbývala do jedenácti hodin, se čtyři obžalovaní ve vězení zastřelili ranami z pistole a probodli dýkou. Leprêtre a Guyon byli mrtví, Hyvert smrtelně zraněný a umíral, Amiet smrtelně zraněný, ale při vědomí. Všichni čtyři byli v tomto stavu převezeni na popraviště a mrtví či živí gilotinováni. V jedenáct hodin třicet minut předal soudní úředník

Colin protokol o jejich popravě městskému úřadu, aby jejich jména zanesl do knihy zemřelých.

Kapitán četnictva pak předal smírčímu soudci protokol o tom, co se přihodilo ve vězení, kde se v tu dobu nacházel; já jsem u celé záležitosti nebyl, takže jen potvrzuji, co jsem se dověděl z ústního podání.

V Bourgu, 23. vendémiairu roku IX.

Podepsán DUBOST, protokolista

Ach! takže měl básník pravdu a historik nikoli! Kapitán četnictva, který předal smírčímu soudci protokol o tom, co se stalo ve vězení – *kde se osobně vynacházel* – byl Nodierův strýc. Tento protokol předaný smírčímu soudci se vryl do hlavy mladému muži, který jej po čtyřiceti letech přesně vypsál v jednom ze svých skvělých děl s názvem *Paměti Revoluce*.

Celý soudní spis byl v archivu soudu. Pan Martin mi dovolil, abych si jej nechal opsat: výslech, protokol, rozsudek.

Měl jsem v kapse Nodierovy *Paměti Revoluce*. V ruce jsem držel protokol poprav, který potvrzoval skutečnost, o níž psal.

„A teď k našemu radnímu,“ řekl jsem panu Millietovi.

„K našemu radnímu,“ opakoval po mně.

Radní byl zdrcen; přesvědčil jsem ho, že básníci znají historii stejně dobře jako historici – pokud ji neznají lépe.

Alex. Dumas

PROLOG

Město Avignon

Nevíme, zda prolog, který předkládáme čtenářům, je užitečný, a přesto nedokážeme odolat touze začít tuto knihu nikoli první kapitolou, ale právě prologem.

Čím více života máme za sebou, čím více toho máme za sebou v umění, tím jsme přesvědčenější, že se nic neděje bez souvislosti a izolovaně, že příroda a společnost fungují posloupně a nikoli náhodně a že událost, květ radostný či smutný, voňavý či smrdutý, usměvavý či osudový, který se nám dnes rozvíjí před očima, měla své poupě v nedávné minulosti, její kořeny tkví v době dávno minulé a ovoce přinese v budoucnosti.

Když je člověk mladý, bere čas tak, jak přichází: je zamilován do včerejška, o dnešek se nestará, budoucnost ho neznepokojuje. S mládím je to jako se svěžími svítáními a krásnými večery; pokud někdy přejde po obloze bouřka, vzplane, zahřímá a zase pomine, nechávajíc po sobě oblohu ještě azurovější, vzduch čistší a přírodu usměvavější než předtím.

K čemu by bylo dobré přemýšlet o příčinách takové bouře, která pomine rychle jako rozmar a je prchavá jako fantazie? Než bychom dokázali promluvit o této meteorologické záhadě, bouře se rozplyne.

Onen strašlivý fenomén však se chová úplně jinak ke konci léta, kdy hrozí zkázou naší sklizni; na podzim zase ohrožuje vinobraní: pak se ptáme, kam ty bouře mizí, odkud přicházejí, hledáme prostředek, jak jim předejít.

Avšak pro myslitele, historika, pro básníka jsou podstatně důležitějším předmětem ke studiu revoluce, ony bouře na sociálním nebi, které zaplavují zemi krví a ničí celou generaci lidí, než bouře seslané z oblohy, které odplaví úrodu, krupobitím zničí vinice, tedy

jenom naději na jeden rok, a jejichž následky mohou být napraveny již v roce příštím, pakliže za těmi dny hněvu není sám Bůh.

A tak bych v mládí, buď z opomenutí, bezstarostnosti či možná z nevědomosti... – šťastný, kdo neví! Nešťastný, kdo ví! – ... tedy v mládí bych vyprávěl příběh, který mám pro vás dnes, jinak: místo abych se zastavil tam, kde se odehrává první scéna mé knihy, bezstarostně bych popsal rovnou první scénu, prošel bych Jihem stejně jako jinou provincií a o Avignonu bych se zmínil stejně jako o každém jiném městě.

Ale dnes je tomu jinak: nezažívám už bouřlivé přehánky jara, ale letní bouře a podzimní buřiny. Dnes, když řeknu Avignon, si připomenu přízraky, a stejně jako Antonius, který rozvinul Caesarův rubáš se slovy: „Hle, zde je rána, kterou způsobila dýka Caskova, zde rána od Cassiova meče a tohle zranění má na svědomí Brutův meč,“ říkám, když se dívám na zakrvácenou roušku papežského města: „Zde je krev Albigenských, zde Cevennských; tady je krev republikánů; tady krev rojalistů; tady krev Lescuyerova; tady zase krev maršála Brunea.“

A v tu chvíli cítím hluboký smutek a pouštím se do psaní; ale od prvních řádek vidím, že ač jsem o to neusiloval, pero historika v mých prstech zvítězilo nad perem romanopisce.

Dobrá, buďme jedním i druhým: čtenáři, věnuj deset, patnáct či dvacet prvních stran historikovi; romanopisci bude patřit zbytek.

Řekněme si tedy nyní několik slov o Avignonu, místě, v němž se otevře první scéna nové knihy, kterou nabízíme veřejnosti.

Než si přečtete, co o Avignonu píšeme my, bylo by možná dobré podívat se, jak na něj nahlíží historik François Nougier.

„Avignon,“ říká, „je město vznešené svou starobylostí, příjemné polohou, nádherné svými hradbami, usměvavé úrodností své půdy, kouzelné mírností svých obyvatel, nádherné svým palácem, krásné svými širokými ulicemi, úžasné svým mostem, bohaté svým obchodem a známé po celé zemi.“

Ať nám duch Françoise Nougiera promine, pakliže neuvidíme jeho město stejnýma očima jako on.

Ti, kdo znají Avignon, pak řeknou, kdo ho viděl lépe, zda historik či romanopisec.

Především je správné připomenout, že Avignon je městem zvláštním, tedy městem extrémních vášní; náboženské různice, které sem přivedly politické nenávisti, spadají do 12. století; údolí hory Ventoux skrývalo po jeho útěku z Lyonu Pierra Valda a jeho Valdenské, předchůdce protestantů, kteří pod jménem Albigenští stáli hrabata z Toulouse a papežskou stolicí sedm hradů, jež Raimund VI. vlastnil v Languedoku.

Avignon se jako mocná republika, v níž vládli podestové, odmítl podrobit francouzskému králi. Jednoho rána se objevil Ludvík VIII. – jemuž připadalo jednodušší vést křížovou výpravu proti Avignonu, jako to udělal Simon de Montfort, než proti Jeruzalému, jako to učinil Filip August –, tedy jednoho rána, jak jsme řekli, se Ludvík VIII. objevil před branami Avignonu a žádal, aby byl vpuštěn do města se vztyčeným kopím, helmou na hlavě, rozvinutými korouhvemi a za zvuku válečných trumpet.

Měšťané odmítli; nabídli francouzskému králi jediný ústupek, totiž že může vstoupit do města v míru, tedy s obnaženou hlavou, postaveným kopím a jedinou rozvinutou královskou korouhví. Král zahájil blokádu; trvala tři měsíce, během nichž, jak praví kronikář, opláceli avignonští měšťané francouzským vojákům všechno: kopí za kopí, zranění za zranění, mrtvého za mrtvého.

Nakonec město kapitulovalo. Ludvík VIII. měl ve své armádě římského kardinála legáta Saint-Ange; to on nadiktoval podmínky, podmínky vskutku hodné kněze, tvrdé a absolutní.

Avignonští museli rozbořit své hradby, zasypat příkopy, zbořit tři sta věží, vydat lodě, spálit oblévací válečné stroje. Kromě toho byli nuceni platit obrovské kontribuce, odříci se valdenské hereze, udržovat v Palestině třicet dokonale ozbrojených a vybavených

mužů jako pomoc k dobytí Kristova hrobu. A nakonec bylo založeno bratrstvo kajících, aby bdělo nad dodržováním těchto podmínek, o čemž dosud existuje bula v archivu města. Bratrstvo se udrželo přes šest století až do dnešních dob.

V opozici k těmto kajícím, jimž se říkalo bílí kající, byl založen řád černých kajících zcela v opozičním duchu Raymonda Toulouského.

Od tohoto dne se z nenávistí náboženských staly nenávisti politické.

Avignonu však nestačilo, že je územím kacírským, musel se ještě stát dějištěm pro schizma.

Co se týče francouzské římské katolické církve, dovolíme si krátkou odbočku; toto odbočení vlastně není nijak důležité pro příběh, který budeme psát, a možná bychom udělali lépe, kdybychom skočili přímo do dramatu; ale doufáme, že nám to bude odpuštěno. Píšeme hlavě pro ty, kteří se v románu občas rádi setkávají s jinými věcmi než s příběhem.

V roce 1285 nastoupil na trůn Filip Sličný.

Tento rok 1285 je významným historickým datem. Papežská moc, která v osobě Řehoře VII. čelila německému císaři, papežská moc, která byla materiálně přemožena Jindřichem IV., ale morálně tohoto císaře porazila, tato papežská moc byla zpolíčkována prostým sabinským šlechticem. Colonnova železná rukavice zkravila tvář Bonifáce VIII.

Co se však stane s francouzským králem, který vlastně Colonnovou rukou uštedřil tento políček, za nástupce Bonifáce VIII.?

Bonifácovým nástupcem byl Benedikt XI., muž z nízkého rodu, který možná mohl být geniálním papežem, kdyby mu k tomu byl dopřán čas.

Byl příliš slabý, než aby se střetl přímo s Filipem Sličným, našel si tedy prostředek, který by mu mohl o dvě stě let později závidět zakladatel jednoho slavného řádu: nahlas a veřejně odpustil Colonnovi.

Odpustit Colonnovi znamenalo prohlásit, že Colonna je vinen; jenom viníci potřebují odpuštění.

Pokud byl Colonna vinen, byl francouzský král přinejmenším jeho komplicem.

Udržet takový argument bylo na pováženou; Benedikt XI. také byl papežem pouhých osm měsíců.

Jednoho dne mu žena v závoji, která se vydávala za konvršku řádu svaté Petronily v Pérouse, přinesla ke stolu košík fíků.

Byla snad v koši ukryta zmije jako v tom Kleopatřině? Faktem je, že den nato byla Svatá stolice uvolněná.

Tehdy dostal Filip Sličný nápad tak podivný, že se mu nejprve musel zdát jako halucinace.

Chtěl přenést papežský úřad z Říma do Francie, držet ho tam jako ve vězení a nechat mu pro svůj prospěch razit mince.

Vláda Filipa Sličného znamená nástup zlata.

Zlato bylo jediným a výlučným bohem tohoto krále, který zpolíčkoval papeže. Svatý Ludvík měl za ministra kněze, ctihodného abbého Sugera; Filip Sličný měl za ministry dva bankéře, Florentány Biscia a Musiata.

Čekáte, milý čtenáři, že upadneme do obecného filozofování a vyslovíme nad zlatem klatbu? Pak se tedy mýlíte.

Ve 13. století bylo zlato pokrok.

Až do té doby znali lidé pouze půdu.

Zlato byla do peněz převedená půda, půda mobilní, směnitelná, přenosná, rozdělitelná, jaksi odhmotněná, dá-li se to tak nazvat.

Dokud nebyla půda představovaná zlatem, měl člověk nohy připoutané k zemi stejně jako bůh Terminus, to pomezí božstvo. Kdysi měla půda člověka: dnes má člověk půdu.

Ale zlato se muselo vydobýt odtamtud, kde se nacházelo; a bylo dobře zahrabané v chilských či mexických dolech.

Bylo však také u Židů a v kostelech.

Na to, aby bylo vytaženo z těchto dvojích dolů, nestačil král sám, musel mu pomoci papež.

A proto se Filip Sličný, velký dobyvatel zlata, rozhodl přivést papeže k sobě.

Benedikt XI. zemřel, v Pérouse se konalo konkláve; francouzští kardinálové měli na tomto konkláve většinu.

Filip Sličný pohlédl na arcibiskupa z Bordeaux, Bertranda de Got. Smluvil si s ním schůzku v lese poblíž Saint-Jean-d'Angély.

Bertrand de Got si dal dobrý pozor, aby schůzku nezmeškal.

Král a arcibiskup tam společně vyslechli mši a při pozdvihování si přísahali, že zachovají tajemství při tom Bohu, jež oslavovali.

Bertrand de Got ještě nevěděl, o čem bude řeč.

Když mše skončila:

„Arcibiskupe,“ pravil Filip Sličný, „je v mé moci učinit z tebe papeže.“

Bertrand de Got už víc neposlouchal a vrhl se králi k nohám.

„Co mám pro to udělat?“ zeptal se.

„Slíbit mi šest laskavostí, o něž tě požádám,“ odvětil Filip Sličný.

„Ty rozkazuješ, já poslouchám,“ uklonil se budoucí papež.

Přísaha poddanství byla zpečetěna.

Král zvedl Bertranda de Got, políbil ho na ústa a řekl mu:

„Zde je těch šest laskavostí:

Zaprvé, dokonale mě smíříš s církví, dosáhneš pro mne odpuštění za to, čeho jsem se dopustil vůči Bonifáci VIII.

Zadruhé, zrušíš klatbu, kterou na mne uvalil Řím.

Zatřetí, po dobu pěti let mi budeš odvádět desátky od duchovenstva mého království, čímž mi pomůžeš zaplatit výdaje na válku ve Flandrech.

Začtvrté, zničíš paměti papeže Bonifáce VIII.

Zapáté, vrátíš kardinálskou hodnost pánům Jacopovi a Pietrovi Colonnům.

A šestou laskavost mi splníš, až nastane správný čas.“

Bertrand de Got přísahal, že splní, co je po něm požadováno, a příslibil, že vyhoví i dosud neznámému požadavku.

Král se ho zatím neodvážil vyslovit: šlo o zničení templářského řádu.

Kromě slibu a přísahy učiněné na *corpus Domini* dal Bertrand de Got jako záruku svého bratra a své dva synovce.

Král zase přísahal, že ho nechá zvolit papežem.

Tato scéna, která se odehrála na rozcestí v temném lese, se spíše podobala zaklínání mezi kouzelníkem a démonem než závazku stvrzenému mezi králem a papežem.

Také králova korunovace, k níž došlo za krátký čas v Lyonu a jíž začalo období spoutání Církve, jako by se Bohu příliš nezamlouvala.

Ve chvíli, kdy procházel královský průvod, se zřítíla zeď obtížená diváky, zranila krále a zabila vévodu Bretaňského.

Papež upadl na zem, tiára se válela v blátě.

Bertrand de Got byl zvolen papežem pod jménem Kliment V.

Kliment V. splatil všechno, k čemu se zavázal Bertrand de Got.

Filip byl zproštěn viny, on i jeho blízcí byli zbaveni klatby, Colonnové nesli opět na ramenou kardinálský purpur, Církev byla nucena platit války ve Flandrech a křížovou výpravu Karla z Valois proti řeckému císařství. Bula papeže Bonifáce VIII. byla ne-li zrušena, pak aspoň zhanobena; zdi Templu byly srovnány se zemí a templáři upáleni přímo u Pont Neuf.

Všechny tyto edikty – neříkalo už se jim buly od chvíle, kdy je diktovala světská moc –, tedy všechny tyto edikty byly psány v Avignonu.

Filip Sličný byl nejbohatším z králů francouzské monarchie; měl nevyčerpatelnou pokladnu: byl jí jeho papež. Koupil si ho, používal ho, ždímal ho v lisu a stejně jako z lisu teče cidre a víno, z tohoto papeže teklo zlato.

Papežský úřad, zpolíčkováný Colonnou v osobě Bonifáce VIII., se zřekl vlády nad světem v osobě Klimenta V.

Vylíčili jsme, jak král z královské krve a papež dodávající zlato nastoupili do svých úřadů.

Víme, jak je opustili.

Jakub de Molay je z výše své hranice vyzval do roka před soudnou stolicí boží. Jak říká Aristofanes: „Umírající starci mají prorockého ducha.“

Kliment V. odešel první; ve snu viděl svůj palác v plamenech.

„Od této chvíle,“ praví Baluze, „byl smutný a už dlouho nežil.“

Sedm měsíců po něm přišel na řadu Filip; někteří ho nechali umřít při lovu, kde ho prý napadl divočák. Dante patří mezi ně. „Ten,“ říká, „kdo u Seiny znehodnocoval peníze, zemře po útoku kančích klů.“

Ale Guillaume de Nangis přisoudil tomuto králi jinou smrt. Podle něj ji na něj seslala Prozřetelnost.

„Filip, šířán neznámou nemocí, zemřel k velkému údivu všech, neboť ani jeho puls, ani moč nejevily příčiny nemoci ani blízké smrti,“ prohlásil.

Nepořádný, zmatkářský král Ludvík X. zvaný Hašteřivý nastupuje po svém otci Filipu Sličném; Jan XXII. po Klimentu V.

Avignon se brzy stal druhým Římem, Jan XXII. a Kliment VI. z něj učinili královnu přepychu, dobové mravy z něj udělaly královnu obžerství, rozkoše a změkčilosti. Místo věží, které rozbořil Romain de Saint-Ange, ho Fernández de Heredia, velmistr Svatého Jana z Jeruzaléma, obehnal hradbami. Nevázaní mniši přeměnili tyto posvátné hradby klášterů na místa obžerství a smilstva; krásné kurtizány tu vytrhávaly diamanty z tiáry, aby si z nich daly udělat náramky a náhrdelníky; a z Vaucluse sem zaznívaly sladké a melodické písně Petrarkovy.

Tento stav trval až do doby, kdy se král Karel VI., panovník moudrý a pobožný, rozhodl skoncovat s tou skandální situací a poslal do Avignonu maršála Boucicauta, aby odtamtud vyhnal antipapeže Benedikta XIII. Při pohledu na vojáky francouzského

krále se Benedikt XIII. rozpomněl na to, že než se stal papežem tohoto jména, byl kapitánem pod jménem Pierre de Luna. Celých pět měsíců se bránil, sám zaměřoval z ochozů svého hradu válečné stroje zabíjející jiným způsobem než papežské hromy a blesky. Když byl nakonec nucen uprchnout, vyšel z města poternou, za sebou však zanechal sto zničených domů a čtyři tisíce pobitých Avignonských. Uchýlil se do Španěl, kde mu aragonský král nabídl azyl. Tam za asistence dvou kněží, z nichž si vytvořil svaté kolegium, žehnal každé ráno z věže davu, jemuž se potom nevedlo o nic lépe, a exkomunikoval své nepřátele, kteří na tom po jeho zásahu nebyli o nic hůř. Když cítil, že se blíží smrt, obával se, aby s ním nezemřelo i schizma, a tak jmenoval dva kardinálské vikáře pod podmínkou, že až zemře, jeden z nich se stane papežem. K volbě došlo. Nový papež chvilku prodlužoval schizma za podpory kardinála, který ho prohlásil. Nakonec oba začali vyjednávat s Římem, zaplatili úctyhodnou sumu jako pokutu a navrátili se do lůna svaté Církve, jeden s titulem arcibiskupa Sevillského, druhý s titulem arcibiskupa Toledského.

Od té chvíle až do roku 1790 vládli Avignonu, vdově po papežích, legáti a místolegáti; Avignon měl sedm nejvyšších pontifiků, kteří sídlili v jeho zdech celých sedm desítek let; měl sedm špitálů, sedm bratrstev kajícníků, sedm mužských klášterů, sedm klášterů ženských, sedm farností a sedm hřbitovů.

Pro ty, kdo znají Avignon, existovala v té době a dosud v něm existují města dvě: město kněží, tedy město římské; město obchodníků, tedy město francouzské.

Město kněží s papežským palácem, stovkou kostelů, bezpočetnými zvony, vždy ochotnými vyzvánět na poplach při požáru či zvonit umíráček.

Město obchodníků se svou Rhônou, dělníky v továrně na hedvábí a křižovatkami cest vedoucích ze severu na jih, ze západu na východ, z Lyonu do Marseille, z Nîmes do Turína.

Francouzské město bylo městem prokletým, které toužilo mít krále, žárlilo na své svobody a tráslo se nevolí při pomyslení, že je územím porobeným, jež má za pána duchovenstvo.

Duchovenstvo nebylo duchovenstvem zbožným, tolerantním, přísně vykonávajícím povinnosti a dobročinnost, žijícím jen proto, aby utěšovalo trpící a budovalo svět, duchovenstvem nedbajícím na světské radovánky a vášně, ale bylo duchovenstvem intrikujícím, ctižádostivým, chtivým, v jeho řadách převládali dvorští abbé, rivalové abbé římských, zahálčiví, libertiništi, elegantní, smělí, králové módy a vládcové salonů, líbající ruku dámám, jejichž přízní se honosili, podávající k políbení ruku ženám z lidu, jimž poskytovali tu čest, že si je brali za milenky.

Znáte příklad takového abbé? Vezměte si třeba abbé Mauryho. Pyšný jako vévoda, nestoudný jako lokaj, syn ševce, aristokratičtější než syn velmože.

Je pochopitelné, že tyto dvě kategorie obyvatel, z nichž jedna představovala kacířství a druhá ortodoxní víru, jedna francouzskou stranu, druhá stranu římskou, jedna stranu absolutní monarchie, druhá stranu pokrokově konstituční, nebyly zrovna zárukou míru a bezpečnosti pro tohle papežské město. Není se co divit, že ve chvíli, kdy byla v Paříži dobyta Bastila, a tím vypukla Revoluce, obě strany, dosud žhavé po náboženských válkách Ludvíka XIV., nezůstaly nečinně jedna vedle druhé.

Už jsme řekli: Avignon, město kněží, teď k tomu dodejme: město nenávisti. Nikde se nenaučíte nenávisti lépe než v kláštrech. Srdce dítěte, jinde čisté a prosté špatných vášní, se tady rodilo plné zděděných nenávistí předávaných z otce na syna už celých osm set let. Každý odkazoval po životě plném nenávisti toto dáblské dědictví svým dětem.

Když se Francií ozval první výkřik svobody, francouzské město se zvedlo plné radosti a naděje; konečně přišel okamžik nahlas se bránit smlouvě, jíž nezletilá královna, aby vykoupila své hříchy, postoupila město a provincii s půl milionem duší římskému

pontifikovi. Jakým právem byly tyto duše *in aeternum*³ prodány nejtvrďšímu a nejnáročnějšímu ze všech pánů?⁴

Francie se měla sejít v bratrském objetí Federace na Martově poli. Nebyl snad Avignon také Francie? Jmenovali vyslance; tito vyslanci se vydali k legátovi a uctivě ho požádali, aby odjel.

Dali mu čtyřiaadvacet hodin, aby opustil město.

Během noci se papeženci pobavili tím, že pověsili na šibenici panáka s trojbarevnou kokardou.

Usměřňují tok Rhône, na Durance se budují průplavy, stavějí se hráze mohutným přívalům, které se při tání sněhu valí dolů z hory Ventoux jako tekuté laviny. Avšak ten strašlivý příval, ten živý proud, tu lidskou bystřinu, která v okamžení zaplavila avignonské ulice, by nezastavil ani sám Bůh.

Při pohledu na panáka v národních barvách, houpajícího se na konci provazu, se zvedlo francouzské město v základech a vzteklo zařvalo. Čtyři papežence, které podezírali z tohoto svatokrádežného činu, dva markýze, jednoho měšťana a jednoho dělníka, vytáhli z jejich domovů a pověsili na šibenici místo panáka.

To se stalo 11. června 1790.

Celé francouzské město napsalo jako jeden muž Národnímu shromáždění, že se připojuje k Francii i se svou Rhônou, se svým obchodem, celým Jihem a polovinou Provence.

Národní shromáždění však zrovna mělo své reakcionářské dny, nechtělo si to rozházet s papežem a bralo ohledy na krále: záležitost odložilo.

Od té chvíle bylo avignonské hnutí vzpourou a papež si mohl dělat s Avigninem to, co by byl královský dvůr mohl udělat z Paříže

---

3 Na věky.

4 Královna Jana I. Sicilská a Neapolská, hraběnka z Provence, prodala r. 1348 Avignon papeži Klimentu VI., od té doby až do roku 1791 patřil Avignon Svaté stolici. *Pozn. překl.*

po dobytí Bastily, kdyby bylo Národní shromáždění odročilo vyhlášení lidských práv.

Papež nařídil anulování všeho, k čemu došlo v hrabství Venaissin, znovunastolení privilegií šlechty a kléru a návrat inkvizice ve vši její přísnosti.

Po zdech byly vylepeny pontifikální dekrety.

Jeden muž, jeden jediný muž si troufl za bílého dne a před očima všech jít ke zdi, kde byl dekret vylepen, a strhnout jej.

Ten muž se jmenoval Lescuyer.

Nebyl to žádný mladík; jeho jednání se tedy nedalo vysvětlit mladistvým zápalem. Tento skoro stařec dokonce ani nepocházel odtud, ale z Pikardie, byl prchlivý a rozvázný současně; bývalý notář, který se už před dávnými lety usadil v Avignonu.

Dopustil se zločinu, na nějž si římský Avignon vzpomněl; zločinu tak velikého, že nad ním zaplakala Panna Maria!

Víte, Avignon, to už je Itálie! Za každou cenu musí mít zázraky; a když je neudělá Bůh, určitě se najde někdo, kdo za něj takový zázrak vymyslí. Navíc to musí být zázrak Panny Marie. Ta je pro Itálii, tu poetickou zemi, vším. *Madonna*, v níž je všechna duše, srdce i jazyk Italů.

Tenhle zázrak se udál ve františkánském kostele.

Dav se tam řítí.

Dost bylo už to, že Panna Maria ronila slzy; ještě k tomu se rozšířila zpráva, která vyhrotila vzrušení na nejvyšší míru. Z města odváželi velikou, dobře uzavřenou truhlu: ta truhla probudila zvědavost Avignonských. Co by v ní asi mohlo být?

Dvě hodiny nato už nebyla řeč o jedné truhle, ale o osmnácti naložených vozech, které viděli jet k Rhôně.

A co v těch vozech bylo, to odhalil jeden veřejný slouha: prý předměty ze zastavárny, které s sebou francouzská strana odvážela z Avignonu.

Věci ze zastavárny? To byly svršky chudých!

Čím je město chudší, tím je zastavárna bohatší. Jenom málo zastaváren se mohlo pyšnit větším bohatstvím než ta avignonská.

Tady už nešlo o názory, tohle byla krádež, a to krádež ohavná. Bílí i rudí utíkali k františkánskému kostelu a křičeli, že jim to obecní úřad musí vysvětlit.

Lescuyer byl tajemníkem městské rady.

Jeho jméno bylo předhozeno davu ne jako jméno člověka, který serval ze zdi dva pontifikální dekrety, ale jako jméno muže, který podepsal příkaz správci zastavárny, aby nechal odvézt zastavené předměty.

Poslali čtyři muže, aby Lescuyera zatkli a přivedli do kostela. Potkali ho na ulici, zrovna když kráčel do městské rady. Ti čtyři muži se na něj vrhli a s divokým pokřikem ho dotáhli do kostela.

Jakmile se tam Lescuyer octl, pochopil podle planoucích očí, které se na něj upíraly, podle vztažených pěstí, které mu hrozily, podle křiku žádajícího pro něj smrt, že není v domě božím, ale v jednom z kruhů pekla, na něž Dante zapomněl.

Napadlo ho, že asi vzbudil nenávist davu stržením papežských dekretů; vystoupil na kazatelnu, jako by to byla tribuna, a hlasem muže, který nejenže si nemá co vyčítat, ale klidně by udělal znovu totéž, začal:

„Bratři, domníval jsem se, že revoluce je nezbytná, a podle toho jsem jednal.“

Fanatici pochopili, že pokud Lescuyer bude mluvit, zachrání se.

To však nepotřebovali. Vrhli se na něj, strhli ho z tribuny, dostrkali ho doprostřed štekající smečky, která ho dovlekla k oltáři za děsivého pokřiku připomínajícího současně syčení hada a mručení tygra, s vražedným *zu zu!* charakteristickým pro avignonské obyvatele.

Lescuyer znal ten osudový křik; pokusil se utéct přímo pod oltář. Nedokázal to, upadl tam.

Jeden čalounický dělník ozbrojený holí mu zasadil tak prudkou ránu do hlavy, že se hůl zlomila vejpůl.

Vtom se na to ubohé tělo vrhli všichni se zuřivostí a veselostí příznačnými pro obyvatele Jihu, muži přitom zpívali a tančili mu po břiše, zatímco ženy, aby ho potrestaly za rouhání, kterým se provinil proti papeži, mu odřezávaly, lépe řečeno odstříhávaly rty nůžkami.

A z té děs vzbuzující skupiny vystupoval křik či spíše chroptění: „Ve jménu Boha! Ve jménu Panny Marie! Ve jménu lidskosti! Zabijte mě hned!“

Ta úpěnlivá prosba byla zaslechnuta: jako by se vrazi domluvili, všichni se vzdálili. Nechali nešťastníka krvácejícího, znetvořeného, potlučeného, aby si umírání vychutnal.

Umíral pět hodin. Uprostřed výbuchů smíchu, urážek a posměšků davu sebou jeho tělo škubalo na stupních oltáře.

Tak se zabíjí v Avignonu.

Počkejte, je tu ještě další způsob.

Jeden muž z francouzské strany měl nápad zajít do zastavárny a poptat se tam.

Všechno tam bylo, jak má být, nikdo neodnesl ani jeden stříbrný příbor.

Lescuyera tedy neumučili jako komplice loupeže, ale jako vlastence.

V té době žil v Avignonu muž, který vládl lůze.

Všichni ti děsiví vůdcové Jihu si vydobyli tak pochybnou slávu, že stačí vyslovit jejich jméno a každý, i úplný nevzdělanec, ví, o koho jde.

Tenhle se jmenoval Jourdan.

Chvástal a lhář namluvil lidem z nejnižších vrstev, že to on uřízl krk guvernérovi Bastily.

Taky mu říkali Jourdan Hrdlořez.

Nebylo to jeho pravé jméno: jmenoval se Mathieu Jouve. Nebyl ani z Provence, pocházel z Puy-en-Velay. Nejdřív byl mezkařem na drsných výšinách kolem rodného města, potom vojákem bez války – válka by z něj možná udělala lidštějšího člověka –, posléze hospodským v Paříži.

V Avignonu se živil prodejem červené barvy.

Sebral tři sta mužů, zmocnil se městských bran, nechal tam polovinu své tlupy a se zbytkem táhl na františkánský kostel i s dvěma děly.

Postavil je před kostel a nazdařbůh z nich vystřelil.

Vrazi se rozptýlili jako hejno poděšených ptáků a nechali na schodech do kostela pár mrtvých.

Jourdan a jeho muži překročili mrtvoly a vstoupili do svatých míst.

Jediní, kdo tam zbyli, byla Panna Maria a nešťastný Lescuyer, který ještě dýchal.

Jourdan a jeho kamarádi se však střežili umírajícího dorazit: jeho agonie byla nejlepším prostředkem k podnícení vášně. Vzali ten krvácející, bezvládný, chroptící zbytek živořící bytosti, ty tři čtvrtiny mrtvoly, a vynesli ho z kostela.

Každý prchal, aby se na to nemusel dívat, lidé zavírali dveře a okna.

Po hodině byli Jourdan a jeho tři sta mužů pány města.

Lescuyer byl mrtev, ale na tom teď málo záleželo; jeho umírání už nepotřebovali.

Jourdan využil hrůzy, kterou vzbuzoval, a zatkl, nebo nechal zatknout přibližně osmdesát osob, Lescuyerovy vrahy či předpokládané vrahy.

Možná takových třicet z nich vůbec do kostela nevčkročilo; ale když se naskytne příležitost zbavit se nepřátel, musí se okamžitě využít; dobré příležitosti jsou vzácné.

Těch osmdesát osob shromáždili ve věži Trouillas.

Historické jméno té věže bylo La Glacière, Ledárna.

Proč tedy došlo k té změně jména na věž Trouillas?⁵ To jméno má v sobě cosi nečistého, hnusného a pěkně sedí k té odporné události, která se tam měla stát.

Ve věži inkvizice mučila vězně.

Ještě dnes tam vidíme na zdech mastné saze usazené z plamene stoupajícího z hranice, na níž hořela lidská těla; ještě dnes vám ukážou mučicí nástroje, které tu pečlivě uchovávají: kotel, pec, osla, řetězy, hladomornu a dokonce staré zbytky kostí. Nic tu nechybí.

Právě v této věži, kterou postavil Kliment V., zavřeli těch osmdesát vězňů.

Osmdesát vězňů zavřených ve věži Trouillas však působilo jisté obtíže: co s nimi?

Kdo je bude soudit?

V Avignonu nebyly jiné legální soudní dvory než papežské.

Nechat ty nešťastníky pozabíjet? Jako oni zabili Lescuyera?

Už jsme řekli, že asi třetina, možná polovina z nich se nejen vraždy neúčastnila, ale do kostela ani nev kročila.

Nechat je zabít! Ta jatka by byla přičtena na vrub represáliím.

Ale když chcete pozabíjet osmdesát osob, potřebujete určitý počet katů.

Jourdan zimpvizoval jakýsi tribunál, který zasedl v jednom sále paláce: měl tam písaře jménem Raphel, předsedu soudu napůl Itala napůl Francouze jménem Barbe Savournin de la Roue, řečníčího v lidovém nářečí; potom tři nebo čtyři chudáky; pekaře, uzenáře; jejich jména se nezachovala, nebyla podstatná.

Právě ti vykřikovali: „Musíme je všechny pobít; jestli se jediný z nich zachrání, bude proti nám svědčit.“

Ale, jak už jsme řekli, chyběli katani. Na nádvoří bylo sotva dvacet mužů, všichni patřili k drobným avignonským živnostníkům:

---

5 Trouille – cuchta, špindíra. Pozn. překl.

parukář, dámský švec, příštipkář, zedník, truhlář; vesměs byli ozbrojeni halabala, jen tím, co jim zrovna přišlo pod ruku, jeden měl šavli, druhý bodák, tenhle kovovou tyč, tamten zase kus dřeva opáleného v ohni.

Všichni se klepali zimou v jemném vytrvalém říjnovém dešti.

Nebylo snadné udělat z nich vrahouny.

Existuje však něco, co ďábel nesvede?

Za takových okolností jako by Bůh na hodinu nechal věcem volný průběh.

V tu chvíli nastupuje satan.

Satan vstoupil osobně do tohoto chladného a zabahněného dvora.

Vzal na sebe podobu místního apatykáře jménem Mendes: rozložil stůl, na němž svítily dvě lampy; na tento stůl rozestavěl sklenice, džbány, konve, lahve.

Jaký pekelný odvar se skrýval v těchto tajemných nádobách bizarních tvarů? To se neví, ale účinek toho odvaru je znám.

Všechny, kdo se napili oné ďábelské tekutiny, najednou zachvátila horečná zuřivost. Cítili potřebu zabíjet, bažili po krvi.

Stačilo ukázat jim dveře, sami se vrhali do kobek.

Masakr se protáhl na celou noc: celou noc se tmou ozýval křik, nářek, chroptění umírajících.

Zabíjeli všechny; podřezávali muže i ženy; trvalo to dlouho: zabíjáci, jak už jsme řekli, byli opilí a špatně vyzbrojení.

Přesto dosáhli svého.

Mezi zabíjáky se vyznamenal zvláštní bestiální krutostí a nezřízenou žízň po krvi jeden chlapec.

Byl to Lescuyerův syn.

Zabíjel a zase zabíjel; chvástal se, že on sám zabil svou dětskou rukou deset mužů a čtyři ženy. „No no! Můžu zabíjet, jak chci,“ říkal, „ještě mi není patnáct, nic mi neudělají.“

Mrtvé a zraněné, mrtvoly a živé, házeli na dvůr Trouillas; těla padala z výšky šedesáti stop; nejdřív házeli muže, potom ženy. Vrazi ještě museli znásilnit mrtvoly mladých a hezkých žen.

V devět hodin ráno, po dvanácti hodinách masakru, se ozval čísi hlas z hlubin společného hrobu:

„Slitování! Pojd'te mě dorazit, nemůžu umřít!“

Jeden muž, zbrojář Bouffier, se sklonil nad hrobem a díval se; ostatní si netroufli.

„Kdo to tam křičí?“ ptali se.

„To je Lami,“ opáčil Bouffier.

Potom, když už byl zase mezi svými:

„Tak cos tam dole viděl?“

„Takovou legrační čalamádu,“ řehtal se. „Je tam všechno páté přes deváté, muži, ženy, kněží a hezké holky, jeden by puknul smíchy.“

„Člověk je vskutku odporné stvoření...!“ řekl hrabě Monte Christo panu de Villefort.

A do tohoto ještě krvavého města, ještě teplého, ještě vzrušeného z těch posledních masakrů, uvedeme dvě hlavní osoby našeho příběhu.

PRVNÍ ČÁST

I

Stůl pro stálé hosty

Devátého října roku 1799, v krásném dni typického jižního podzimu, za nějž na dvou opačných koncích Provence zrají pomeranče v Hyères a hrozny v Saint-Péray, uháněla plnou rychlostí koleska tažená třemi koňmi po mostě přes Durance mezi Cavaillonem a Châteaurenardem směrem k Avignonu, bývalému papežskému městu, které bylo připojeno dekretem z 25. května roku 1791 k Francii, kteréžto připojení potvrdila dohoda podepsaná v roce 1797 v Tolentinu mezi generálem Bonapartem a papežem Piem VI.

Vůz vjel branou v Aix, projel celým městem, koně nezpomalili ani v úzkých a klikatých ulicích města postaveného tak, aby bylo chráněno proti větru a slunci, a zastavil padesát kroků od brány Oulle a před hotelem *Palác Rovnost*, kterému se už pomalu zase začíná říkat *Královský palác*. To jméno nosil kdysi a nosí ho i v dnešních dobách.

Pár skoro bezvýznamných slov, která jsme utrousili o názvu hotelu, před nímž se zastavila koleska, nám dost dobře ukazuje stav, v němž se nacházela Francie za vlády thermidorské reakce, jíž se říká Direktorium.

Po revolučním boji, který trval od 14. července 1789 do 9. thermidoru 1794, po významných dnech 5. a 6. října, 21. června, 10. srpna, 2. a 3. září, 31. května, 9. thermidoru a 1. prairialu, poté, co padla hlava krále a jeho soudců, královny a jejího žalobce, girondinů a kordeliérů, umírněných a jakobínů, zažívala Francie nejstrašlivější a nejodpornější znechucení ze všech – znechucení z prolité krve!

Francie pocítovala ne-li přímo potřebu návratu království, tedy aspoň touhu po silné vládě, v níž by mohla mít důvěru, o níž by se mohla opírat, která by pro ni jednala a konala tak, aby si mohla trochu odpočinout.

Místo této toužebně vyhlížené vlády však měla slabé a nerozhodné Direktorium složené z požitkářského a rozmařilého Barrase, intrikánského Sieyèse, statečného Moulina, bezvýznamného Rogera Ducose a čestného, leč trochu naivního Gohiera.

Z toho vyplývaly průměrná důstojnost navenek a silný neklid uvnitř státu.

Pravdou je, že ve chvíli, kdy začínáme vyprávění, zahájily naše armády, které si vydobýly takovou slávu v letech 1796 a 1797 a pak se na chvíli stáhly blíž k Francii neschopností Schérerovou ve Veroně a v Cassanu, porážkou a smrtí Joubertovou v Novi, novou ofenzívou. Moreau porazil Suvorova v Bassignaně, Brune zvítězil nad vévodou z Yorku a generálem Hermannem v Bergenu, Masséna rozdrtil Rakušany a Rusy v Curychu. Korsakov se stěží zachránil a Rakušan Hotze byl zabit stejně jako tři další generálové, dalších pět generálů bylo zajato.

Masséna zachránil Francii v Curychu stejně, jako ji před devadesáti lety zachránil Villars v Denainu.

Vnitřní záležitosti však nevzbuzovaly tolik optimismu a Direktorium bylo, to je dlužno podotknout, ve značné tísní kvůli válce ve Vendée a lupičským akcím na Jihu, které podle tamních zvyklostí nebyly avignonskému obyvatelstvu tak cizí.

Dva cestující, kteří vystoupili z nájemní kolesky před branami hotelu *Královský palác*, měli patrně důvod obávat se neklidné situace a věčně nespokojeného obyvatelstva papežského města, neboť kousek za Orgonem, na místě, kde si cestující mohou vybrat tři cesty – jednu vedoucí do Nîmes, druhou do Carpentrasu a třetí do Avignonu –, zastavil vozka koně a zeptal se jich:

„Občané chtějí jet přes Avignon nebo přes Carpentras?“

„Která cesta je kratší?“ otázal se úsečným a ostrým hlasem viditelně o pár měsíců starší z těch dvou, jemuž přesto nebylo víc než třicet let.

„Ó, cesta přes Avignon, občane, je kratší o dobrou míli a půl!“

„Pojedeme tedy přes Avignon,“ odvětil cestující.

A koně se opět dali do cvalu, který prozrazoval, že *občané* cestující, jak je oslovil vozka, přestože oslovení *pane* už se zase začínalo v konverzaci objevovat, zaplatili kočímu aspoň dva franky spropitného.

Totéž přání, totiž neztrácet čas, projevíli cestující u vchodu do hostince.

Promluvil opět starší z obou stejně jako na cestě. Zeptal se, zda se tu mohou ihned najíst, a ze způsobu, jakým byla otázka pronesena, bylo patrné, že je ochoten odpustit Chodům vybranost, jen když mu je naservírují dost rychle.

„Občané,“ odvětil hostinský, který přiběhl ke dveřím s ubrouskem přes ruku uvítat hosty, hned jak zaslechl kola vozu, „rychle a náležitě slušně budete obslouženi nahoře v pokoji; ale kdybych si mohl dovolit vám poradit.“

Zaváhal.

„Ale ano, jen do toho!“ povzbudil ho mladší z cestujících, který se poprvé chopil slova.

„Můžete se najíst také u stolu štamgastů, jak to právě činí cestující, na nějž tady čeká tento zapřažený vůz; jídlo je výtečné a už je na stole.“

Na dotvrzení svých slov ukázal hostinský na velmi pěkný a pohodlný vůz, do nějž byli zapřaženi dva koně netrpělivě hrabající kopyty, zatímco vozka sedící na okenním parapetu nevzrušeně prázdnil láhev vína z Cahorsu.

První hnutí muže, jemuž byla nabídka učiněna, bylo odmítavé; přesto po vteřině uvažování starší z mužů, jako by se vrátil k svému původnímu odhodlání, tázavě pohlédl na svého druha.

Ten mu odpověděl rovněž pouze pohledem, který značil: Víte dobře, že jsem pod vaším velením.

„Dobrá tedy, budiž,“ pronesl ten, který se opět chopil iniciativy, „naobědváme se spolu s vašimi stálými hosty.“

Potom se obrátil k vozkovi, který čekal s kloboukem v ruce na jeho příkazy.

„Nejpozději do půl hodiny ať je zapřaženo.“

Na pokyn hostinského vstoupili oba do jídelny, starší šel jako první.

Víme, jaký dojem většinou budí nově příchozí ke stolu štamgastů. Všechny pohledy se stočily k těm dvěma a do té doby poměrně živá konverzace uvázla.

U stolu seděli stálí hosté, cestující, jehož vůz čekal zapřažený před hostincem, dále obchodník s vínem z Bordeaux, který byl momentálně v Avignonu z důvodů, o nichž pohovoříme, a několik cestujících z dostavníku jedoucího z Marseille do Lyonu.

Nově příchozí pozdravili společnost lehkým úklonem hlavy a posadili se na konec stolu, takže je od ostatních dělila tak tři či čtyři místa.

Tato aristokratická zdrženlivost ještě znásobila zvědavost, jíž už stejně byli ti dva předmětem; ostatně bylo na první pohled patrné, že oba budou vznešení muži, byť se jejich oděv vyznačoval nápadnou jednoduchostí.

Měli vysoké boty shrnovačky, krátké kalhoty, kabáty s dlouhými šosy, cestovní pláště a klobouky se širokým okrajem; takhle se běžně oblékali mladí muži té doby, tyhle dva však odlišovaly od pařížských i provinčních elegantů jejich dlouhé rovné vlasy a černá vázanka pevně utažená kolem krku po vojenském způsobu.

Šviháci – tak se tehdy říkalo módním mládencům – nosili účes zvaný psí uši, tedy vlasy nakadeřené na spáncích a vzadu zvednuté do uzlu a obrovskou vázanku s dlouhými poletujícími cípy, v nichž se ztrácela brada.

Někteří sáhli ve svém reakcionářství i k pudru.

Tihle dva mladíci byli pravým opakem módních šviháků.

Starší z nich, který se, jak už jsme si všimli, několikrát chopil iniciativy a jehož hlas prozrazoval i v nejdůvěrnějších tóninách, že je

zvyklý velet, byl muž asi třicetiletý, černé vlasy měl uprostřed čela rozdělené pěšinkou, rovné a spadající po spáncích až na ramena. Měl osmahlou tvář člověka, který hodně cestoval po jižních krajích, úzké rty, rovný nos, bílé zuby a sokolí oči, které Dante připisuje Caesarovi.

Byl spíše menšího vzrůstu, měl jemné ruce, drobné a elegantní nohy; v jeho způsobech bylo cosi nuceného, až dřevěného, jako by si oblékl šaty, na něž nebyl zvyklý. Kdyby ho poslouchali na březích Loiry místo na březích Rhôny, mohli by si povšimnout, že má ve výslovnosti lehký italský přízvuk.

Jeho druh vypadal tak o tři čtyři roky mladší.

Byl to krásný mladík s růžovou pletí, světlými vlasy, světle-modrýma očima, pevným a rovným nosem, výraznou, ale skoro bezvousou bradou. Mohl být tak o dva palce vyšší než jeho kolega, a byť byl vyšší, než je průměr, působil naprosto uvolněně a sebejistě, jeho pohyby byly obdivuhodně půvabné a kontrolované, dalo se uhodnout, že mladík vládne ne-li silou, tedy určitě neobvyklou obratností a neobyčejnou živostí.

Byl sice oblečen stejně jako jeho souputník a choval se k němu jako k sobě rovnému, ale přece jen bylo patrné, že cítí k tmavému mladíkovi obzvláštní úctu, která nemohla pocházet z rozdílu věku, takže zcela určitě plynula z nestejného postavení obou mužů. Kromě toho oslovoval svého staršího druha *občane*, zatímco ten mu říkal jednoduše Rolande.

Těchto maličkostí, na které upozorňujeme, abychom zasvětili čtenáře hlouběji do našeho vyprávění, si pravděpodobně spolustolovníci nepovšimli, neboť po několika vteřinách od mladíků odvrátili pohledy a na chvíli přerušená konverzace se opět rozproudila.

Dlužno přiznat, že její téma cestující nanejvýš zajímalo: byla řeč o přepadení dostavníku, jenž převážel sumu šedesáti tisíc franků patřících vládě.

K přepadení došlo včera na cestě z Marseille do Avignonu mezi Lambeskem a Pont-Royal.

Při prvních slovech, která byla o této události pronesena, natáhli oba mladíci uši a s velkým zájmem poslouchali.

K přepadení došlo na cestě, po níž nedávno přijeli, a muž, který o tom vyprávěl, byl jednou z hlavních osob dramatu.

Šlo o obchodníka s vínem z Bordeaux.

Cestující z dostavníku, který zrovna přijel a zase se chystal k odjezdu, byli nejzvědavější a nejdychtivěji se dožadovali všech podrobností. Stolovníci ze zdejšího kraje zato vypadali dost zasněženě do podobných katastrof a sami dodávali detaily, místo aby na ně čekali.

„Takže vy tvrdíte, občane,“ říkal tlustý muž, k němuž se v hrůze tiskla vysoká, suchá a hubená manželka, „že k loupeži došlo na té samé cestě, po níž jsme před chvílí jeli...?“

„Ano, občane, stalo se to mezi Lambeskem a Pont-Royal. Všimli jste si tam místa, kde cesta stoupá a úží se mezi dvěma vršíčky? Je tam shluk skalisek.“

„Ano, ano, příteli,“ říkala žena, svírajíc manželovu paži, „dokonce jsem řekla, vzpomeň si: Tohle je ošklivé místo, ještě že tudy jedeme ve dne, v noci bych se bála.“

„Ach madam,“ pronesl mladík, který trochu šišlal, jak bylo v té době zvykem, a který patrně míval za jiných okolností u stolu štamgastů hlavní slovo, „pro pány *Jehúovy* *tovaryše* neplatí, je-li den nebo noc.“

„Jakže, občane,“ vyděsila se žena ještě více, „oni vás přepadli za bílého dne?“

„Za bílého dne, občanko, v deset hodin ráno.“

„A kolik jich bylo?“ otázal se tlustý pán.

„Čtyři, občane.“

„Byli schovaní u cesty?“

„Nikoli; přijeli na koních po zuby ozbrojení a na tvářích měli masky.“

„Tak to mívají ve zvyku,“ poznamenal mladík-stálý host. „Určitě řekli: ‚Nebraňte se, nic se vám nestane, chceme pouze peníze určité vlády.‘“

„Přesně tak, slovo od slova, občane.“

„Potom,“ pokračoval podle všeho velmi dobře informovaný mladík, „sesedli dva muži z koně, hodili uzdy svým druhům a přiměli vozku, aby jim vydal peníze.“

„Občane,“ pravil tlustý pán okouzleně, „vy to všechno vyprávíte, jako kdybyste to zažil.“

„Pán u toho možná byl,“ prohodil jeden z cestujících napůl žertovně, napůl nevěřičně.

„Nevím, občane, jestli mám vaši poznámku chápat jako zamýšlenou nezdvořilost,“ opáčil bezstarostně mladík, který tak úslužně a případně přispěchal vypravěči na pomoc; „avšak mé politické názory jsou takové, že vaše podezření nechápu jako urážku. Kdybych měl tu smůlu a patřil mezi napadené, či tu čest být s útočníky, v obou případech bych to upřímně přiznal; ale včera dopoledne v deset hodin, přesně ve chvíli, kdy dostavník přepadli, jsem tady na tomto místě klidně hodoval. A považte: občané, co sedí dnes po mé pravici a levici, tu seděli včera.“

„A kolik vás bylo v tom dostavníku?“ otázal se mladší ze dvou cestujících, kteří právě usedli ke stolu. Podle toho, jak ho oslovoval jeho druh, se jmenoval Roland.

„Počkejte, myslím, že nás bylo... ano, sedm mužů a tři ženy.“

„Sedm mužů, nepočítaje v to vozku?“ opakoval Roland. „Samozřejmě.“

„A v sedmi mužích jste se nechali obrat čtyřmi bandity? To vám tedy blahopřeji, pánové.“

„Věděli jsme, s kým máme tu čest,“ ohradil se obchodník s vínem, „a nehodlali jsme se bránit.“

„Jakže?“ opáčil mladík. „S kým jste měli tu čest? Jestli se nemýlím, tedy s lupiči, s bandity!“

„Ale vůbec ne, oni se představili.“

„Jak představili?“

„Řekli: ‚Pánové, je zbytečné, abyste se bránili; dámy, nemějte strach; nejsme lupiči, ale *Jehúovi tovaryši*.“

„Ano, to dělávají,“ přisvědčil mladík, co tu byl stálým hostem. „Říkají to předem, aby nedošlo k mýlce.“

„Ach tak!“ řekl Roland. „A kdo je prosím vás ten Jehú, který má tak zdvořilé druhy? To je jejich velitel?“

„Pane,“ odpověděl muž, v jehož oděvu bylo cosi ze světského duchovního a který byl podle všeho nejen stálým hostem u stolu, ale rovněž toho hodně věděl o tajemství ctihodného společenství, o jehož zásluhách se tady právě hovořilo, „kdybyste byl vzdělanější v četbě Písma svatého, než patrně jste, věděl byste, že už nějakých dva tisíce šest set let je Jehú mrtev a že v důsledku toho nemůže přepadat dostavníky na hlavních cestách.“

„Pane abbé,“ opáčil Roland, který v muži poznal církevní osobu, „protože navzdory pichlavému tónu, jímž mluvíte, vypadáte jako velký vzdělanec, dovolte ignorantovi, jakým jsem já, aby se vás zeptal na toho Jehúa, který je už sice dva tisíce šest set let mrtev, ale přesto má tu čest mít tovaryše nesoucí jeho jméno.“

„Jehú,“ odpověděl duchovní stejně kousavým tónem, „byl izrael-ský král, jež pomazal Eliáš pod podmínkou, že potrestá zločiny Achaba a Jezábel a vydá na smrt všechny Baalovy kněze.“

„Pane abbé,“ opáčil se smíchem mladík, „děkuji vám za vysvětlení: nepochybuji, že je přesné a učené. Přiznám se ale, že pořád moc nechápu.“

„Jakže, občane,“ pravil jeden štamgast, „vy nechápete, že Jehú je Jeho Veličenstvo Ludvík XVIII., pomazaný pod podmínkou, že potrestá zločiny Revoluce a vydá na smrt Baalovy kněze, tedy všechny ty, kdo se nějak zasloužili o ten hanebný stav věcí, jemuž se už sedm let říká Republika?“

„Ach tak!“ řekl mladík. „Ted’ už chápu. A počítáte mezi ty, koho mají ti Jehúovi tovaryši porazit, i statečné vojáky, kteří vyhnali

cizáky z francouzského území, slavné generály, kteří veleli armádám v Tyrolích, na Sambře a Maasu a v Itálii?“

„Samozřejmě, ty především.“

Mladíkovy oči metaly v tu chvíli blesky; chřípí se mu rozšířilo, rty sevřely; zvedl se ze židle; ale jeho druh ho zatahal za kabát a přiměl ho, aby si zase sedl. Jediným pohledem ho donutil, aby zmlkl.

Potom se poprvé chopil slova ten, kdo právě prokázal svoji moc:

„Občane,“ oslovil mladíka patřícího mezi stálé hosty, „odpustte dvěma cestujícím, kteří přicházejí z druhého konce světa, jak se říká o Americe či Indii, kteří opustili Francii před dvěma lety, nemají ponětí o tom, co se tu děje, a touží se to dovědět.“

„V tom případě,“ odušil ten, jemuž byla slova adresována, „máte právo vědět všechno, občane; ptejte se a my vám odpovíme.“

„Když teď už vím, kdo je to Jehú a za jakým účelem bylo ustanoven jeho tovaryšstvo,“ řekl tmavý mládenec s orlímá očima a černými rovnými vlasy, „chtěl bych vědět, co tihle tovaryši dělají s penězi, které získají.“

„Ach Bože! To je prosté, občane; víte, že je na spadnutí restaurace bourbonské monarchie?“

„Ne, o tom nemám tušení,“ odvětil tmavý mladík tónem, který se marně snažil o naivitu; „jak už jsem řekl, přicházím z druhého konce světa.“

„Jakže? Vy to nevíte? Tak do šesti měsíců to bude hotová věc!“

„Skutečně?!“

„Mám tu čest vám to sdělit, občane.“

Dva mladíci vojenského vzezření si vyměnili pohledy a úsměv. Světlovlasý vypadal značně netrpělivě.

Mluví pokračoval:

„V Lyonu sídlí generální štáb konspirace, pakliže máme nazývat konspirační komplot, který je organizován veřejně; spíše by se hodil název prozatímní vláda.“

„Dobrá, občane,“ řekl tmavý mladík zdvořile a kapku posměšně, „používejme tedy termínu prozatímní vláda.“

„Tato prozatímní vláda má svůj generální štáb a své armády.“

„Pchá! Generální štáb možná... ale armády...“

„Opakuj armády.“

„Kde jsou?“

„Jedna se sbírá v horách v Auvergne pod velením pana de Char-don; druhá v pohoří Jura pod velením pana Teyssonnet; a konečně třetí, která už působí, a dokonce dost dobře v tuto dobu, ve Vendée pod velením Escarbovilla, Achilla Leblonda a Cadoudala.“

„Vskutku, občane, hodně jste mi posloužil těmito informace-mi. Domníval jsem se, že Bourboni v exilu naprosto rezignovali: myslel jsem si, že policie pracuje tak, že neexistuje ani provizorní roajalistická vláda ve velkých městech ani bandité na venkovských cestách. A hlavně jsem byl přesvědčen, že Vendée už naprosto pa-cifikoval generál Hoche.“

Mladík, na nějž se mluvčí obracel, vybuchl smíchy.

„Proboha, kde jste to byl? Odkud se to vracíte?“

„Už jsem vám to řekl, občane, z druhého konce světa.“

„To je vidět.“

Potom pokračoval:

„Pochopte, Bourboni nejsou bohatí; emigranti jsou ožebrače-ní, jejich majetek byl rozprodán. Nemohou postavit dvě armády a udržovat třetí bez peněz. Vzniklo tedy dilema: jen Republika může platit své nepřátele: nemůžeme ale počítat s tím, že by na to sama dobrovolně přistoupila; místo toho, aby se pokoušeli o neplodná jednání, rozhodli se raději jí peníze vzít, než by o ně žádali.“

„Aha, teď už to chápu.“

„No sláva!“

„Jehúovi tovaryši jsou tedy prostředníkem mezi Republikou a kontrarevolucí, takoví roajalističtí výběrčí.“

„Ano. Nejde o krádež, ale o vojenskou operaci, ozbrojenou akci, jako je každá jiná.“

„Přesně tak, občane, teď už jste v tomto bodě stejně poučený jako my.“

„Ale,“ ozval se nesměle obchodník s vínem z Bordeaux, „pokud ti pánové Jehúovi tovaryši – všimněte si, že o nich vůbec nemluví špatně –, pokud tedy ti Jehúovi tovaryši obírají pouze vládu...“

„Berou peníze jenom vládě, nikomu jinému; ještě se nestalo, že by obrali nějakého jednotlivce.“

„Nestalo?“

„Nestalo.“

„Jak je tedy možné, že včera odnesli s penězi pro vládu můj váček s penězi? Bylo v něm dvě stě louisdorů.“

„Drahý pane,“ odvětil mladík, co tu byl stálým hostem, „už jsem vám řekl, že došlo k omylu. A jako že se Alfred de Barjols jmenuji, ty peníze vám dříve nebo později budou vráceny. Uvidíte.“

Obchodník s vínem povzdechl a potřásl hlavou jako muž, který by rád věřil tomu, co mu říkají, ale přece jen má stále své pochyby.

V tu chvíli však, jako by prohlášení a závazek mladíka, který právě veřejně odhalil svoje společenské postavení, když řekl své jméno, probudily svědomí těch, za něž se zaručoval, zastavil se u dveří hostince kůň, v chodbě zaduněly kroky, dveře jídelny se rozlétly a na prahu se objevil maskovaný, po zuby ozbrojený muž.

„Pánové,“ promluvil do hlubokého ticha, které způsobil jeho příchod, „je mezi vámi cestující jménem Jean Picot, který byl včera v dostavníku přepadeném mezi Lambeskem a Pont-Royal?“

„Ano,“ hlesl obchodník s vínem užasle.

„To jste vy?“ otázal se maskovaný muž.

„Ano, to jsem já.“

„Nevzali vám nic?“

„Ó ano, vzali mi váček s dvěma sty louisdory, které jsem svěřil vozkovi.“

„Musím říct,“ přidal se mladý šlechtic, „že o tom právě ten pán mluvil a považoval peníze za ztracené.“

„Pán se mýlil,“ řekl neznámý v masce. „Vedeme válku s vládou, ne s jednotlivci; jsme partyzáni, nikoli zloději. Tady máte svých dvě stě louisdorů, pane, a kdyby se vám ještě někdy v budoucnu něco takového přihodilo, odvolejte se na Morgana.“

Při těch slovech odložil maskovaný muž váček se zlatem k pravé ruce obchodníka s vínem, zdvořile pozdravil stolovníky a vyšel z jídelny, nechávaje tu jedny v hrůze a druhé v úžasu nad odvahou, již projevil.

II

Italské přísloví

Byť měli všichni přítomní podobné pocity, každý je projevoval jiným způsobem. Nuance těchto pocitů záležely na pohlaví, věku, charakteru, řekli bychom dokonce i na společenském postavení posluchačů.

Obchodník s vínem Jean Picot, hlavní zainteresovaná osoba celé události, na první pohled poznal podle úboru, zbraní a masky jednoho z mužů, s nimiž se včera za tak dramatických okolností setkal. Nejprve zažil nesmírný úžas, když se tajemný neznámý objevil na prahu; jak potom postupně poznával důvod návštěvy zdvořilého bandity, přecházel od úžasu k radosti, přičemž prošel všemi odstíny nálad dělících od sebe tyto dva krajní pocity. Jeho váček se zlatem ležel teď před ním a on se ho zatím neodvážil dotknout; možná se bál, že ve chvíli, kdy po něm vztáhne ruku, váček zmizí stejně jako zlato, po němž saháme ve snu a které se rozplyne, ještě než otevřeme oči, v okamžiku jasnozření tvořícího předěl mezi hlubokým spánkem a úplným probuzením.

Tlustý pán, jeho žena a ostatní cestující z dostavníku zažívali pouze čirou hrůzu. Když tlustý pán sedící po levici Jeana Picota uviděl, jak se bandita blíží k obchodníku s vínem, couvl se židlí k židli své ženy v klamné naději, že tak udrží uctivou vzdálenost mezi sebou a Jehúovým tovaryšem; jeho choť se však ve stejném hnutí mysli pokusila o totéž a šoupla se s židlí dál. Ale protože na místě, kam se chtěla posunout, stála židle občana Alfreda de Barjols, který neměl důvod bát se mužů, o nichž měl tak vysoké mínění, jak právě veřejně prohlásil, židle manželky tlustého pána narazila na nehybnou překážku v podobě židle mladého šlechtice; došlo k tomu, co se stalo o osm či devět měsíců později u Marenga, když vrchní velitel usoudil, že je čas znovu zaútočit: ústup byl zastaven.

Jeho postoj – mluvíme o občanu Alfredovi de Barjols – stejně jako chování toho abbé, který podal biblické vysvětlení o izraelském králi Jehúovi a o poslání, jímž ho pověřil Elijáš – byl postojem muže, který nejenže nemá vůbec žádný strach, ale dokonce není překvapený. Jako by tuto velmi neočekávanou událost předvídal. S úsměvem na rtech sledoval pohledem maskovaného muže, a kdyby nebyli všichni u stolu tak zaměstnáni nově příchozím, neunikla by jim nenápadná výměna pohledů mezi mladým šlechticem a banditou a následně stejná výměna mezi šlechticem a abbé.

Dva mladíci, které jsme uvedli do jídelny a posadili ke společnému stolu, byli, jak jsme řekli, poměrně odděleni od ostatních na druhém konci stolu. Teď zachovali postoj příznačný pro jejich povahy. Mladší z nich instinktivně sáhl rukou k boku po meči, který tam nebyl, a vyskočil, jako by ho vymrštila pružina, s úmyslem vrhnout se po krku maskovanému muži. Jistě by to udělal, kdyby tu byl sám; ale jeho starší druh, který nejenže byl zvyklý dávat příkazy, ale měl na to i právo, ho jenom hbitě zachytil za kabát, jako už to jednou učinil, a řekl velitelsky, dokonce tvrdě:

„Sedni si, Rolande!“

A mladík usedl.

Zjevně nejméně zapůsobila celá scéna, která se tu odehrála, na asi třiatřicetiletého nebo čtyřiatřicetiletého světlolasého muže vysoké postavy s rusým vousem, klidnou a krásnou tvář, velkýma modrýma očima, bledou pletí, inteligentními a jemnými ústy. Jeho cizí přízvuk prozrazoval, že ten muž se narodil v lůně ostrova, jehož vláda vedla s Francií v tu dobu tak nelítoštnou válku; jak se dalo soudit podle těch několika slov, která utrousil, mluvil navzdory lehkému cizímu přízvuku nezvykle čistou a dokonalou francouzštinou. Při prvním slovu, které pronesl a v němž byl patrný přízvuk z druhé strany kanálu, se starší z obou cestujících zachvěl, obrátil se na svého druha, zvyklý číst mu myšlenky v očích, jako by se ho tázal, jak je možné, že se Angličan nachází na francouzské půdě ve

chvíli, kdy jsou obě země ve válečném stavu a všichni Angličané byli z toho důvodu vyhoštěni z Francie stejně jako Francouzi z Anglie. Roland zjevně na žádné přijatelné vysvětlení nepřišel, neboť očima a pokrčením ramen jako by odpověděl: Připadá mi to stejně zvláštní jako vám; ale jestli to neumíte vysvětlit vy, tak znamenitý matematik, pak já už vůbec ne.

Jediná věc byla oběma mladým mužům jasná, a to, že právě tento mladík s anglickým přízvukem cestuje pohodlnou koleskou, která čekala zapřažená před branou hotelu, a že ten cestující pochází z Londýna či přinejmenším z nějakého hrabství či vévodství ve Velké Británii.

Slov, která pronesl, nebylo mnoho, vlastně to byly spíše výkřiky než slova; pokaždé, když bylo podáváno vysvětlení o stavu Francie, vytáhl Angličan ostentativně z kapsy notes a poprosil buď obchodníka s vínem, či abbého nebo mladého šlechtice, aby mu ono vysvětlení zopakovali – což každý z nich ochotně učinil, neboť byli požádáni nanejvýš zdvořile –, poznamenal si to nejdůležitější, nejzvláštnější a nejmalebnější, co bylo řečeno o přepadení dostavníku, stavu Vendée a Jehúových tovaryších, vždy za to poděkoval hlasem i gestem s onou prkennou zdvořilostí vrozenou našim sousedům na druhé straně průlivu, načež opět uložil do postranní kapsy svého redingotu notes obohacený o novou poznámku.

Nakonec jako divák vrcholně uspokojený nečekaným rozuzlením radostně vykřikl, když se objevil maskovaný muž, pozorně vyslechl vše, co bylo řečeno, jeho oči neztratily ani drobet z podívané, která se mu nabízela, až do doby, kdy se za mužem zavřely dveře. Teprve potom hbitě vytáhl zápisník z kapsy:

„Ach pane,“ oslovil svého souseda, jímž nebyl nikdo jiný než abbé, „byl byste tak laskav a zopakoval mi slovo od slova, co říkal ten gentleman, který odtud právě odešel?“

Načež si zapsal všechno, co mu odříkal abbé, přidal to, nač si vzpomněl sám, teď měl jistotu, že zapsal doslovně větu, kterou pronesl Jehúův tovaryš k Jeanu Picotovi.

Sotva skončil, zvolal s akcentem, který zvláštním způsobem pečetil jeho slova:

„Ó, jenom ve Francii se člověk setká s takovými věcmi; Francie je nejzvláštnější země na světě. Jsem okouzlen, pánové, a nesmírně šťasten, že mohu cestovat po Francii a poznávat Francouze.“

Poslední věta byla řečena s takovou dvorností, že nezbývalo, než za ni poděkovat tomu, kdo ji vyslovil, byť šlo o potomka vítězů od Kresčaku, od Poitiers a od Azincourtu.

Na tuto zdvořilost zareagoval mladší z obou cestujících s bezstarostně uštěpačným tónem, který mu byl patrně vlastní.

„Na mou duši, jsem přesně takový jako vy, mylorde: říkám mylorde, neboť předpokládám, že jste Angličan.“

„Ano, pane,“ odvětil gentleman, „mám tu čest.“

„Dobrá, jak jsem řekl,“ pokračoval mladík, „i já jsem okouzlen, že mohu cestovat po Francii a vidět, co jsem viděl. Člověk musí žít pod vládou občanů Gohiera, Moulina, Rogera Ducose, Sieyèse a Barrase, aby mohl na vlastní oči spatřit něco tak kuriózního. Je to vskutku k popukání. Až se za padesát let bude vyprávět, že ve městě o nějakých třiceti tisících duších přišel za bílého dne lupič s maskou na obličej, dvěma pistolemi a šavlí na opasku do hostince a přinesl počestnému obchodníku dvě stě louisdorů, co mu včera vzal a které ten nešťastník už oplakal, a že se to všechno odehrálo u stolu, kde sedělo asi dvacet či pětadvacet lidí, a že ten bandita potom klidně odešel, aniž mu kdokoli z přítomných mužů skočil po hrdle, sázím se, že tomu nikdo neuvěří. Člověka, který bude tento příběh vyprávět, budou považovat za odporného lháře.“

Mladík se zvrátil na židli a rozesmál se nervózním a tak pronikavým smíchem, že se na něj všichni s úžasem zadívali, zatímco druh po jeho boku na něm spočinul upřeným, neklidným, skoro otcovským pohledem.

„Pane,“ pravil občan Alfred de Barjols, který byl stejně jako všichni ostatní zaražen výbuchem toho podivného smíchu, spíše

smutného a bolestného než veselého, který nechal doznít až do posledního záchvěvu, „pane, dovolte mi, abych poznamenal, že muž, jehož jste právě viděl, není v žádném případě lupič.“

„Vskutku? A kdo to tedy je?“

„Je to podle vší pravděpodobnosti mladík ze stejně dobré rodiny jako vy nebo já.“

„Hrabě de Horn, jehož nechal regent lámat v kole na náměstí Grève, byl rovněž mladík z dobré rodiny, důkazem toho je, že na jeho popravu přijela v kočárech veškerá pařížská šlechta.“

„Hrabě de Horn zabil, jestli si dobře vzpomínám, jednoho Žida, aby mu ukradl směnku, kterou nebyl s to mu zaplatit. Nikdo by se však neodvážil tvrdit, že nějaký Jehúův tovaryš kdy komukoli zkřivil vlásek.“

„Dobrá, budiž! Připusťme, že ta jehúovská instituce byla založena z ryze filantropických důvodů, aby byla zachována rovnováha, přerozdělen majetek, urovnány rozmary náhody, napraveny společenské zlořády; ovšem je-li ten váš přítel Morgan zlodějem po vzoru Karla Moora ze Schillerových *Loupežníků*, neznamená to ještě.... představil se ten počestný muž jako Morgan, že?“

„Ano,“ přitakal Angličan.

„... tedy pořád to ještě neznamená, že je ten váš přítel Morgan menší zloděj.“

Občan Alfred de Barjols zbledl.

„Občan Morgan není mým přítelem,“ opáčil mladý aristokrat, „a kdyby byl, považoval bych to za čest.“

„Bezpochyby,“ rozesmál se opět Roland, „jak řekl pan de Voltaire v *Oidipovi: Přátelství velkého muže je dobrodiním bohů*.“

„Rolande, Rolande!“ napomenul ho potichu jeho druh.

„Ach generále,“ odpověděl Roland, přičemž možná schválně oslovil svého druhu tímto titulem, „dovolte mi laskavě, abych pokračoval v rozhovoru s tím pánem, který mě velice zajímá.“

Generál pokrčil rameny.

„Občane,“ pokračoval tedy mladík s podivnou neústupností, „potřebuji se poučit: před dvěma lety jsem opustil Francii a od mého odjezdu se toho tolik změnilo, oděv, mravy, přízvuk, že se mohl rovněž změnit jazyk. Jak tedy říkáte v jazyce, jímž se dnes ve Francii mluví, přepadávání dostavníků a braní peněz, které se v těch dostavnících přepravují?“

„Pane,“ odpověděl mladý šlechtic tónem člověka rozhodnutého dovést diskusi do konce, „tomu já říkám vedení války; a váš druh, jehož jste před chvílí nazval generálem, vám jistě jako voják potvrdí, že kromě zabíjení druhých a toho, že se sami nechávali zabít, nedělali generálové všech dob nic jiného, než činí občan Morgan.“

„Jakže!“ zvolal mladík, jehož oči už zase metaly blesky. „Vy se odvažujete srovnávat...“

„Nechte toho pána, ať rozvine svoji teorii, Rolande,“ pravil tmavý cestující, jehož oči se na rozdíl od Rolandových, které se rozšířily a sršely síru, zastínily dlouhými černými řasami, aby nikdo nemohl uhodnout, co se odehrává v jeho srdci.

„Ach, vidíte, že i vy se začínáte zajímat o debatu,“ řekl mu Roland svým úsečným způsobem, načež se zase obrátil k tomu, s kým vedl spor: „Pokračujte, pane, když to generál dovolí.“

Mladý šlechtic zrudl stejně nápadně, jako před chvílí zbledl, a se stisknutými zuby, lokty se opíraje o stůl, pěstí si podpíraje bradu, natáhl se co nejbližší ke svému protivníku a s provensálským přízvukem, který byl stále patrnější, čím déle trvala rozmluva, pronesl:

„Když *to generál dovolí*,“ začal s důrazem na slovo *generál*, „budu mít tu čest připomenout jemu i vám, občane, co píše Plútarchos: ve chvíli, kdy Alexander vyrážel do Indie, měl s sebou pouhých osmnáct či dvacet talentů zlata, což dělá nějakých sto nebo sto dvacet tisíc franků. Myslíte si, že z těchto osmnácti nebo dvaceti talentů zlata uživil svoji armádu, vyhrál bitvu na řece Graniku, podrobil si Malou Asii, dobyl Tyros, Gazu, Sýrii, Egypt, založil Alexandrii a pronikl až do Libye, nechal se prohlásit věštírnou boha Ammóna za bohova

syna, dorazil až k řece Hyfasis, a když vojsko odmítlo následovat ho dále, vrátil se do Babylónie, aby tam v přepychu, hýření, rozkoši překonal ty nejbohatší a nejzhýralejší vládců Asie? Bral si snad peníze z Makedonie? Domníváte se, že král Filip, jeden z nejchudších králů chudého Řecka, vyplácel svého syna? Nikoli: Alexander to dělal jako občan Morgan; jenomže nepřepadal dostavníky na hlavních cestách, ale drancoval města, požadoval výkupné za krále, vybíral kontribuce v dobytých zemích. Přejdeme k Hannibalovi. Určitě víte, jak odjel do Kartága. Neměl ani těch osmnáct nebo dvacet talentů zlata jako jeho předchůdce Alexander; ale protože potřeboval peníze, vyplnil uprostřed míru a navzdory uzavřeným smlouvám město Saguntum; od té doby byl bohatý a mohl se pustit do válečného tažení. Promiňte, o tomhle nepíše Plútarchos, ale Cornelius Nepos. Pominu jeho tažení přes Pyreneje, přechod Alp, tři bitvy, které vyhrál a pokaždé se zmocnil pokladnice poraženého, a podívám se rovnou na těch pět nebo šest let, která strávil v Kampánii. Domníváte se, že on a jeho armáda platili nájemné obyvatelům Capue a že mu kartáginští bankéři, kteří na něj zanevřeli, posílali peníze? Ne: to válka živila válku, Morganův systém, občane. Přejdeme k Caesarovi. Ach, Caesar, to je jiný případ. Odjíždí z Hispánie s dobrými třiceti miliony dluhu, vrací se skoro s čistým stolem, odjíždí do Galie, zůstane u našich předků deset let; během těch deseti let pošle více než sto milionů do Říma, přejde Alpy, přejde Rubikon, táhne přímo na Kapitol, prorazí brány Saturnova chrámu, kde je pokladna, vezme si tam pro své vlastní potřeby a nikoli pro potřeby republiky tři tisíce livrů ve zlatých prutech a umírá – ten, kterého jeho věřitelé před dvaceti lety nechtěli pustit z jeho malého domu v lidové ulici Suburra – zanechává po sobě dva či tři tisíce sesterciů na hlavu každého občana, deset nebo dvanáct milionů Calpurnii a třicet nebo čtyřicet milionů Octavianovi; stále systém Morgan, s tou výjimkou, že Morgan, tím jsem si jistý, zemře, aniž by se dotkl sám pro sebe stříbra Galů či zlata z Kapitolu. A teď přeskočme nějakých osmnáct set let a podívejme se na generála *Buonaparté*...

A mladý aristokrat, jako to mívali ve zvyku nepřátelé pokořitele Itálie, schválně vyslovil *u*, které Bonaparte škrtl ze svého jména, a zdůraznil koncové *é*.

Tato strojenost zřejmě velmi podráždila Rolanda, už už se vrhal kupředu, ale jeho společník ho zastavil.

„Nechte toho, Rolande,“ napomenul ho, „jsem si jistý, že občan Barjols neřekne o generálu *Buonaparté*, jak ho nazývá, že je zloděj.“

„Ne, já to neřeknu, ale existuje jedno italské přísloví, které to poví za mě.“

„Jaké přísloví?“ zeptal se tentokrát místo svého druha sám generál, upíraje přitom na mladého šlechtice svůj jasný pronikavý, klidný a hluboký pohled.

„Zde je ve vší své prostotě: *Francesi non sono tutti ladroni, ma buona parte*. Což znamená: všichni Francouzi nejsou zloději, ale...“

„Dobrá část z nich ano?“ dokončil Roland.

„Ale *Buonaparte* ano,“⁶ odvětil Alfred de Barjols.

Sotva dozněla z úst mladého aristokrata tato nestoudná slova, vylétl z Rolandových rukou talíř a uhodil ho přímo do obličeje.

Ženy vykřikly, muži se zvedli.

Roland se podle svého zvyku nervózně rozesmál a dopadl zpět na židli.

Mladý šlechtic zůstal klidný, i když mu pramínek krve stékal z obočí po tváři.

V tu chvíli vstoupil do jídelny vozká s obvyklou formulkou:

„Račte, občané cestující, nastupovat do vozu!“

Cestující se ve snaze co nejdříve se vytrazit z dějiště bouřlivé hádky, již byli právě svědky, hnali ke dveřím.

„Promiňte, pane,“ obrátil se Alfred de Barjols k Rolandovi, „doutám, že tím dostavníkem neodjedete, nebo ano?“

---

6 Buona parte – it. dobrá část. Pozn. překl.

„Nikoli, pane, přijel jsem vlastním nájemním vozem, ale buďte klidný, nehodlám v žádném případě odjet.“

„Ani já ne,“ pravil Angličan; „vypřáhněte koně, zůstávám.“

„Zato já odjíždím,“ povzdechl si tmavovlasý mladík, jehož Roland oslovoval generále. „Víš, že musím, příteli, moje přítomnost je tam nezbytně nutná. Ale přísahám, že bych tě takhle neopouštěl, kdybych to mohl zařídit jinak...“

Při těch slovech ho zradil hlas obvykle pevný jako kov: zlomil se mu dojetím, což by nikdo nepředpokládal.

Roland byl naopak na vrcholu blaha; zdálo se, že tahle bojovná nátura rozkvetla, když se blížil souboj, který sice přímo nevyvolal, ale rozhodně se mu nesnažil vyhnout.

„Generále,“ řekl, „měli jsme se rozejít v Lyonu, protože jste byl tak laskav a udělil mi měsíc dovolené, abych zajel do Bourgu za svou rodinou. Takže společně urazíme o nějakých šedesát mil méně, to je vše. Vyhledám vás v Paříži. Dobře víte, že když budete potřebovat oddaného muže, který neví, co je strach, stačí vzpomenout si na mě.“

„Buď klidný, Rolande, vzpomenu si,“ poklepal mu na rameno generál.

Potom se pozorně podíval na oba protivníky.

„Především, Rolande,“ dodal ještě nesmírně laskavě, „se nenech zabít, a jestli to bude možné, nezabíjej svého protivníka. Ten mladík má odvážné srdce a já si chci jednoho dne získat všechny statečné muže.“

„Udělám, co budu moci, generále, buďte klidný.“

V tu chvíli se objevil na prahu hostinský.

„Koleska do Paříže je zapřažená,“ oznámil.

Generál si vzal klobouk a hůl, které předtím odložil na židli; Roland ho doprovázel prostovlasý, aby dal jasně najevo, že nehodlá odjet se svým druhem.

Alfred de Barjols se také nijak nestavěl proti jeho odchodu. Bylo zřejmé, že jeho protivník patří spíše k těm, kdo spory vyhledávají, než k těm, kdo se jim snaží vyhnout.

Roland doprovodil generála až k vozu.

„Stejně mi dělá těžkou hlavu, že tě tu nechávám samotného, Rolande, bez přítele, který by ti šel za svědka.“

„Nevídáno! Tím se netrapte, generále; svědků je všude dost. Vždycky se najdou zvědavci lační podívané na to, jak jeden muž zabíjí druhého.“

„Na shledanou, Rolande, slyšíš dobře, neříkám ti sbohem, ale na shledanou!“

„Ano, drahý generále,“ odvětil mladík skoro zjihlým hlasem, „slyším dobře a děkuji vám za to.“

„Slib mi, že mi dáš vědět, hned jak to skončí, nebo pověříš někoho, aby mi napsal, kdybys náhodou nemohl psát sám.“

„Nemějte strach, generále, do tří dnů ode mne dostanete dopis,“ odvětil Roland.

Potom dodal s hlubokou hořkostí v hlase:

„Copak jste si nevšiml, že mi jakýsi podivný záměr osudu brání zemřít?“

„Rolande!“ okřikl ho generál přísně. „Zase ty řeči!“

„To nic,“ potřásl mladík hlavou a zatvářil se bezstarostně a vesele, což byl patrně obvyklý výraz na tváři tohoto mladíka předtím, než se mu přihodilo neznámé neštěstí, jehož vinou teď toužil po smrti.

„Dobrá. Mimochodem, snaž se vyzvědět jednu věc.“

„Jakou, generále?“

„Jak je možné, že ve chvíli, kdy jsme ve válce s Anglií, se po Francii svobodně a klidně toulá Angličan, jako by tu byl doma.“

„Dobrá, dozvím se to.“

„Jak to uděláš?“

„To ještě nevím; ale když říkám, že se to dozvím, pak se to dozvím, i kdybych se měl zeptat přímo jeho.“

„Ty palice! Jenom se zase nesnaž vyvolat hádku i s ním.“

„No co, stejně je to nepřítel, takže by nešlo o souboj, ale o boj.“

„Ještě jednou tedy na shledanou a obejmi mě.“ Roland se vrhl vděčně a náruživě kolem krku muži, který mu dal k takovému projevu svolení.

„Ach generále!“ zvolal. „Jak bych byl šťastný, kdybych nebyl tak nešťastný!“

„Jednoho dne mi o svém neštěstí povíš, Rolande, ano?“

Roland se opět tak bolestně rozesmál, toho dne už podruhé nebo potřetí.

„K čertu, raději ne,“ řekl, „bylo by vám to k smíchu.“

Generál se na něj díval jako na šílence.

„No co, musíme brát lidi takové, jací jsou.“

„Zejména když nejsou takoví, jak vypadají.“

„Myslíš si, že jsem Oidipus a že mi můžeš dávat hádanky, Rolande?“

„Ach, kdybyste tohle uhodl, generále, pozdravil bych ve vás krále thébského. Ale pro ta svá šílenství jsem zapomněl, že je každá vaše minuta drahá a já vás tu zbytečně zdržuju.“

„Máš pravdu. Chceš něco vzkázat do Paříže?“

„Ano, zaprvé pozdrav Bourriennovi, zadruhé uctivé pozdravení vašemu bratru Lucienovi a zatřetí moji nejhlubší poklonu paní Bonapartové.“

„Stane se, jak si přeješ.“

„Kde vás v Paříži najdu?“

„V mém domě v ulici Vítězství a možná...“

„... možná?“

„Kdo ví? Možná v Lucemburském paláci!“

Potom se zabořil do sedadla, jako by litoval, že toho tolik řekl, dokonce i tomu, koho považoval za svého nejlepšího přítele.

„Na Orange!“ křikl na vozku. „A co nejrychleji.“

Kočí čekal jenom na tenhle rozkaz, pobídl bičem koně; vůz se rychle rozjel a s hlomozem připomínajícím hromobití zmizel Oulleskou branou.

III

Angličan

Roland zůstal chvíli stát na místě, nejen dokud mohl vidět vůz, ale ještě hodnou chvíli poté, co mu zmizel z dohledu.

Pak potřásl hlavou, jako by chtěl setřást z čela jakýsi mrak, který ho zahaloval, vrátil se do hostince a požádal o pokoj.

„Doved'te pána do pokoje číslo 3,“ přikázal hostinský služce.

Děvče vzalo klíč visící na velké tabuli z černého dřeva, na níž byly ve dvou řadách seřazeny bílé číslice, a pokynulo mladému muži, aby je následoval.

„Pošlete mi nahoru papír, pero a inkoust,“ řekl ještě mladík hostinskému, „a pokud se pan de Barjols bude ptát, kde jsem, dejte mu číslo mého pokoje.“

Hostinský slíbil, že se zachová podle Rolandových pokynů, a mladík stoupal za dívkou, pohvizduje si *Marseillaisu*.

Pět minut nato už seděl u stolu, před sebou měl papír, pero a inkoust, o něž požádal, a chystal se k psaní.

Ve chvíli, kdy chtěl napsat první řádku, někdo třikrát zaklepal na dveře.

„Vstupte,“ zvolal a otočil křeslo, v němž seděl, aby viděl příchozímu do tváře. Domníval se, že to bude pan de Barjols nebo někdo z jeho přátel.

Dveře se pomalu otevřely, jako by je otvírala mechanická pružina, a na prahu se objevil Angličan.

„Ach!“ zvolal Roland, příjemně překvapený tou návštěvou vzhledem k doporučení svého generála. „To jste vy?“

„Ano,“ na to Angličan, „to jsem já.“

„Vítejte.“

„Vítáte mě, to je dobře! Nevěděl jsem totiž, zda si můžu dovolit k vám vejít.“

„A pročpak?“

„Kvůli Abúkiru.“

Roland se rozesmál.

„U Abúkiru se svedly dvě bitvy: jednu jsme prohráli, v druhé zvítězili.“

„Kvůli té, kterou jste prohráli.“

„Ale no tak!“ opáčil Roland. „Bijeme se, zabíjíme se, vyhlašujeme se na bitevním poli; neznamená to ovšem, že bychom si neměli stisknout ruku, když se setkáme na neutrální půdě. Takže ještě jednou, vítám vás. Ovšem budu rád, když mi laskavě sdělíte důvod své návštěvy.“

„Děkuji; rád vám na všechno odpovím, ale nejdříve si přečtěte tohle.“

A Angličan vytáhl z kapsy jakýsi papír.

„Co je to?“ otázal se Roland.

„Můj pas.“

„Co mám já dělat s vaším pasem?“ zeptal se Roland. „Nejsem přece četník.“

„To ne, ale protože vám přicházím nabídnout své služby, možná byste rád věděl, kdo jsem.“

„Své služby, pane?“

„Ano, ale nejdřív čtěte.“

Roland četl:

Jménem Francouzské republiky vyzývá výkonné Direktorium každého, aby umožnil volný pohyb po celém francouzském území siru Johnu Tanlayovi Esq. a v případě potřeby mu poskytl pomoc a ochranu.

Podepsán: FOUCHÉ

„A ještě se podívejte o kousek níž.“

*Doporučuji sira Johna Tanlaye jako filantropa a přítele svobody.
Podepsán: BARRAS*

„Dočetl jste?“

„Ano. A dál?“

„Ach, dál... Můj otec, mylord Tanlay, prokázal panu Barrasovi služby; to proto mi pan Barras dovoluje volně se pohybovat po Francii; dost se při tom bavím.“

„Ano, vzpomínám si, sire Johne; měli jsme tu čest sedět s vámi u jednoho stolu.“

„Ano, to jsem řekl; a také jsem řekl, že mám Francouze moc rád.“
Roland se uklonil.

„A zejména generála Bonaparta,“ pokračoval sir John.

„Vy máte rád generála Bonaparta?“

„Obdivuji ho; je to velký, veliký muž.“

„Ach, přísámbůh, sire Johne, moc mě mrzí, že neslyší, jak o něm něco takového říká Angličan!“

„Ou! Kdyby tu byl, neřekl bych to.“

„Proč?“

„Nechtěl bych, aby si myslel, že se mu chci vlichotit. Říkám to proto, že si to zkrátka myslím.“

„O tom nepochybuji, mylorde,“ uklonil se Roland, který nevěděl, kam Angličan míří. Kromě toho už se z jeho pasu dověděl, co potřeboval, a choval se teď rezervovaněji.

„A když jsem viděl,“ pokračoval Angličan se stejnou chladnokrevností, „když jsem viděl, že jste se zastal generála Bonaparta, udělalo mi to radost.“

„Skutečně?“

„Velikou radost,“ potvrdil Angličan, doprovázející svá slova úklonem hlavy.

„Tím líp!“

„Ale když jste potom hodil panu Alfredu de Barjols na hlavu ten talíř, zarmoutilo mě to.“

„Zarmoutilo, mylorde? A proč?“

„Protože v Anglii gentleman nehází talíře na hlavu jinému gentlemanovi.“

„Jakže, mylorde,“ vztyčil se Roland a zamračil se, „nepřišel jste sem snad proto, abyste mi dával lekce ve slušném chování?“

„Ó ne! Přišel jsem, abych vám řekl: Jste v nesnázích, protože nemůžete najít svědka?“

„Upřímně řečeno, sire Johne, přiznávám, že zrovna ve chvíli, kdy jste zaklepal na dveře, jsem si kladl otázku, koho o tu službu požádám.“

„Pakliže chcete, budu vaším svědkem já,“ pravil Angličan.

„Přisámboh!“ zvolal Roland. „Přijímám a z celého srdce!“

„Tak to jsou ty služby, které jsem vám chtěl prokázat.“ Roland mu podal ruku.

„Děkuji,“ řekl.

Angličan se uklonil.

„A teď,“ pokračoval Roland, „když jste měl tolik dobrého vkusu, mylorde, že jste se mi představil dříve, než jste mi své služby nabídl, bude jen správné, abych se vám ve chvíli, kdy vaši nabídku přijímám, představil já.“

„Ou! Jak chcete.“

„Nuže, jmenuji se Roland de Montrevel; jsem pobočníkem generála Bonaparta.“

„Pobočníkem generála Bonaparta! To mě moc těší.“

„To vám možná vysvětlí, proč jsem se trochu příliš horlivě zastával svého generála.“

„Ne, příliš horlivě ne; jenom ten talíř...“

„Ano, uznávám, ta provokace se mohla obejít i bez talíře; ale co chcete! Měl jsem ho po ruce, nevěděl jsem, co dělat, tak jsem ho

hodil panu de Barjols na hlavu; vylétl mi z ruky sám, ani jsem to nechtěl.“

„A neřeknete mu to?“

„Ó, to ne, buďte klidný; říkám to vám, abych uklidnil vaše svědomí.“

„Dobrá; budete se tedy bít?“

„Proto jsem tu zůstal.“

„Jakou zbraň si vyberete?“

„To se vás netýká, mylorde.“

„Jak to, že se mě to netýká?“

„Pan de Barjols je uražená strana, zbraně ať vybere on.“

„Takže vy přijmete zbraň, jakou si zvolí?“

„Já ne, sire Johnne, ale vy mým jménem, neboť mi prokazujete tu čest, že jste mým svědkem.“

„A pokud vybere pistole, na jakou vzdálenost a jak se hodláte bít?“

„To je vaše věc, ne moje, mylorde. Nevím, jak to chodí v Anglii, ale ve Francii se duelanti do ničeho nemíchají; všechno zařizují svědkové; a co domluví, je většinou dobře.“

„Takže bude dobře, co udělám?“

„Přesně tak, mylorde.“

Angličan se uklonil.

„A hodina a den souboje?“

„Ach, prosím, aby to bylo co nejrychleji; už dva roky jsem neviděl svoji rodinu a ujišťuji vás, že bych rád už brzy objal své blízké.“

Angličan se podíval na Rolanda s jistým údivem; hovořil s takovou jistotou, jako by měl dopředu zaručeno, že nebude zabit.

V tu chvíli někdo zaklepal na dveře a hlas hostinského se zeptal:

„Můžu vstoupit?“

Mladík odpověděl, že ano: dveře se otevřely a dovnitř vešel hostinský s kartičkou v ruce, kterou podal svému hostu.

Mladík vzal navštívenku a četl: „August de Valensolle.“

„Od pana Alfreda de Barjols,“ řekl hostinský.

„Velmi dobře,“ opáčil Roland.

Potom předal navštívenku Angličanovi:

„Vezměte si ji, týká se to vás; nemusím se s tím pánem setkat, když v téhle zemi už nežijí občané... Pan de Valensolle je svědkem pana de Barjols, vy jste svědkem mým: vyříd'te to vy dva; jenom se snažte,“ dodal mladík a pevně stiskl Angličanovu ruku, upíraje na něj pohled, „snažte se, ať je vše, jak má být. Odmítnu sjednané podmínky, když nebude šance, že jeden z nás zemře.“

„Bud'te klidný,“ pravil Angličan, „zařídím to tak, jako bych to dělal pro sebe.“

„Tak tedy brzy na shledanou, a až bude všechno dojednáno, přijd'te za mnou; nehnu se odtud.“

Sir John následoval hostinského; Roland opět usedl, otočil křeslo opačným směrem a octl se před stolem.

Vzal pero a začal psát.

Když se sir John vrátil, měl Roland už napsané a zapečetěné dva listy, na třetí právě psal adresu.

Pokynul Angličanovi, aby chvílku počkal, než mu věnuje svoji pozornost.

Dopsal adresu, zapečetil list a obrátil se.

„Tak jak?“ otázal se. „Je všechno zařízeno?“

„Ano,“ přitakal Angličan, „bylo to snadné, máte co do činění se skutečným gentlemanem.“

„Tím lépe!“ utrousil Roland.

A čekal.

„Utkáte se za dvě hodiny u studánky ve Vaucluse – je to půvabné místo –, na pistole, budete kráčet proti sobě a každý vystřelí, kdy bude chtít, a poté, co na něj vystřelil protivník, může kráčet proti němu dál.“

„Na mou věru! Máte pravdu, sire Johne, tomu říkám dobré podmínky. To vy jste to tak zařídil?“

„Já a svědek pana de Barjols. Váš protivník odmítl všechna práva uraženého.“

„O zbraně je postaráno?“

„Nabídl jsem své pistole; byly přijaty poté, co jsem dal své čestné slovo, že jste je ani vy, ani pan de Barjols neviděli; jsou to vynikající zbraně, s nimiž na dvacet kroků zhasnu plamen svíčky.“

„Krucí, to musíte střílet vskutku dobře, mylorde.“

„Ano, podle toho, co se říká, jsem nejlepší střelec v Anglii.“

„Je dobré, že to vím; až se budu chtít nechat zabít, pustím se s vámi do sporu, sire John.“

„Ó ne, se mnou raději žádné sváry nevyhledávejte,“ ohradil se Angličan, „moc by mě rmoutilo, kdybych se s vámi měl střetnout v souboji.“

„Pokusím se, mylorde, nezpůsobit vám žádný smutek. Takže za dvě hodiny.“

„Ano; říkal jste mi, že spěcháte.“

„Přesně tak. Jak daleko je to odtud k tomu půvabnému místu?“

„Odtud do Vaocluse?“

„Ano.“

„Čtyři míle.“

„To znamená hodinu a půl; máme času nazbyt: vyřídíme ještě nepříjemné záležitosti, abychom se pak mohli už jenom těšit.“

Angličan pohlédl na mladíka s údivem.

Roland jako by jeho pohledu nevěnoval žádnou pozornost.

„Tady jsou tři dopisy,“ pravil, „jeden pro mou matku paní de Montrevel; druhý pro mou sestru slečnu de Montrevel; třetí pro občana Bonaparta, mého generála. Pokud budu zabit, podáte ty listy na poštu. Nebude vás to příliš obtěžovat?“

„Jestli se takové neštěstí přihodí, potom doručím listy osobně,“ uklonil se Angličan. „Kde bydlí vaše paní matka a slečna sestra?“ zeptal se.

„V Bourgu, hlavním městě departementu Ain.“

„To je kousek odtud,“ poznamenal Angličan. „Co se generála Bonaparta týče, bude-li třeba, pojedu za ním do Egypta. Velmi rád bych se s generálem Bonapartem setkal.“

„Pakliže opravdu chcete ty listy doručit osobně, jak říkáte, mylord, nebudete muset urazit tak dlouhou cestu: do tří dnů bude generál Bonaparte v Paříži.“

„Ou!“ utrousil Angličan a nedal najevo sebemenší údiv. „Myslíte?“

„Jsem si tím jistý,“ odvětil Roland.

„Pravda, generál Bonaparte je opravdu obdivuhodný muž. Mohu pro vás ještě něco udělat, pane de Montrevel?“

„Jedinou věc, mylord.“

„Ach, kolik jenom chcete.“

„Ne, díky, jedinou věc, ale velmi důležitou.“

„Mluvte.“

„Pokud budu zabit.... ale pochybuji, že budu mít to štěstí...“

Sir John pohlédl na Rolanda s týmž údivem jako už dvakrát nebo třikrát.

„... Pokud tedy budu zabit,“ pokračoval Roland, „neboť nakonec počítat musíme se vším...“

„Ano, pokud budete zabit, pak...“

„Poslouchejte mě dobře, mylord, výslovně totiž trvám na tom, aby v případě, že se to stane, věci proběhly přesně tak, jak vám teď řeknu.“

„Stane se, jak mi řeknete,“ opáčil sir John. „Potrpím si na přesnost.“

„Tak tedy, pokud budu zabit,“ opakoval Roland umíněně a položil ruku na rameno svého svědka, jako by mu chtěl vtlouci do paměti doporučení, které mu hodlal sdělit, „uložíte moje tělo, tak jak bude, oblečené, nedovolíte, aby se ho někdo dotkl, do olověné rakve, která bude vložena do pěkné dubové rakve, a osobně dohlédnete na to, aby byla před vámi zatlučena. Potom všechno odešlete mé matce, ledaže byste mě raději hodil do Rhône, což nechám naprosto na vás.“

„Nebude mi činit žádnou potíže,“ pravil Angličan, „když budu vaší matce doručovat dopis od vás, doručit spolu s ním i rakev.“

„Mylorde, vy jste vskutku okouzlující muž,“ prohlásil Roland, doprovázejí svá slova tím svým podivným smíchem, „a já děkuji Prozřetelnosti, že mi vás poslala do cesty. A teď vyjedme, mylorde, ať jsme na místě včas.“

Oba vyšli z Rolandova pokoje. Sir John bydlel ve stejném patře. Roland počkal, až si Angličan vezme ze svého pokoje zbraně.

Vyšel po několika vteřinách, svíraje v ruce skříňku s pistolí.

„A nyní, mylorde,“ zeptal se Roland, „jak pojedeme do Vaucluse? Na koni či ve voze?“

„Raději ve voze. Je to mnohem pohodlnější, je-li člověk zraněn: můj vůz čeká dole.“

„Domníval jsem se, že jste nechal vypřáhnout.“

„Dal jsem ten příkaz, ale potom jsem hned poslal kočímu vzkaz, aby zase zapřáhl.“

Sešli po schodech.

„Tome! Tome!“ zvolal sir John, když byli u dveří, kde na ně čekal sluha ve strohé livreji anglického grooma. „Postarejte se o tu skříňku.“

„*I am going with milord?*“ otázal se sluha.

„*Yes!*“ odvětil sir John.

Potom ukázal Rolandovi stupátko kolesky, které jeho sluha sklopil.

„Račte, pane de Montrevel,“ vyzval ho.

Roland nastoupil do kolesky a rozkošnický se v ní rozložil.

„Vy Angličané opravdu rozumíte cestovním vozům,“ poznamenal, „člověku je tady dobře, jako by byl ve vlastní posteli. Sázím se, že i své rakve si necháváte vypořádkovat, než si do nich lehnete!“

„Ano. Faktem je, že Angličané milují pohodlí a dopřávají si ho,“ odvětil sir John. „Ale Francouzi jsou zase tím nejpodivnějším a nejzábavnějším národem... Kočí, do Vaucluse!“

IV

Souboj

Sjízdna cesta vede pouze z Avignonu do L'Isle. Tři míle, které dělí L'Isle od Avignonu, urazili za hodinu.

Během té hodiny byl Roland, jako by si dal úkol zpříjemnit cestu svému společníku, zábavný a plný horlivosti. Čím více se blížil k místu souboje, tím jeho veselí vzrůstalo. Toho, kdo by nevěděl, proč ti dva sedí v kočáře, by nenapadlo, že neúnavně tlachajícimu mladíkovi, co se nepřestává smát, hrozí smrtelné nebezpečí.

V městečku L'Isle museli vystoupit z vozu. Zeptali se; Roland a sir John byli na místě jako první.

Pustili se cestou vedoucí ke studánce.

„Ó, tady musí být náramná ozvěna!“ zvolal Roland.

Dvakrát nebo třikrát zakřičel a ozvěna mu vrátila jeho hlas s dokonalou věrností.

„Vskutku, přímo skvostná ozvěna,“ pravil obdivně mladík. „Znám jenom proslulou ozvěnu v Simonettě v Miláně, která by se s ní dala srovnávat. Počkejte, mylordé.“

A začal jódlovat s dokonalostí, která prozrazovala nejen obdivuhodný hlas, ale i skvělou znalost tohoto projevu, který vypadal jako rukavice hozená schopnostem lidského hrdla.

Sir John zíral na Rolanda a poslouchal ho se stále rostoucím úžasem, který už nedokázal skrýt.

Když poslední tóny dozněly v hlubině hory, poznamenal:

„Bůh mě zatrat', jestli vy nemáte nějaký spleen!“

Roland se zachvěl a tázavě pohlédl na sira Johna.

Když viděl, že sám pokračovat nebude, prohodil:

„Aha! A podle čeho tak soudíte?“

„Vaše příliš hlučné a okázalé veselí prozrazuje, že uvnitř prožíváte hluboký smutek.“

„Ano. A tahle anomálie vás udivuje?“

„Nic mě neudivuje, každá věc má své příčiny.“

„Správně; a důležité je vědět, co za tím vězí. Dobrá, zasvětim vás do svého tajemství.“

„Ou! Vůbec vás k tomu nenutím!“

„Jste příliš zdvořilý, než abyste se k něčemu takovému snížil; ale přiznejte, že byste rád věděl, co mě žere.“

„Zajímám se o vás, takže ano.“

„Nuže, mylord, vyložím vám tu záhadu, povím vám, co jsem ještě nikomu neprozradil. Určitě vám na pohled připadám dokonale zdrav, ale trpím rozšířením srdce, což mi způsobuje nesmírnou bolest. Najednou mě postihnou křeče, slabost, mdloby, za něž by se styděla i žena. Trávím život zachováváním směšných opatření, a i tak mě náš lékař Larrey upozornil, že mohu náhle zemřít. Musím na to být připraven. Vydutá céva mi může v hrudi prasknout při sebemenší námaze. Umíte si domyslet, jak zábavná je tahle představa pro vojáka! Jistě pochopíte, že když jsem se dověděl, jaká je moje situace, rozhodl jsem se nechat se zabít, a to co možná nejslavněji, pokud možno při plnění nějakého obtížného úkolu. Začal jsem s uskutečňováním toho předsevzetí okamžitě. Někdo šťastnější než já už by byl na mém místě stokrát mrtev; ale já? Jsem asi očarovaný: ani kulky, ani kule mě nechtějí; člověk by řekl, že šavle si o moji kůži nadělají jenom zuby. Přesto si nenechám ujít žádnou příležitost, nakonec jste to sám viděl u stolu. Čeká mě souboj, že? Vydám se soupeři napospas, poskytnu mu veškeré výhody, stejně mi to k ničemu nebude: vystřelí na patnáct kroků, na deset, na pět, úplně těsně přede mnou, a uvidíte sám: buď mě mine, nebo mu pistole selže. Aspoň kdybych zdechl jednoho krásného dne ve chvíli, kdy to budu nejmíň čekat! Ale už dost řečí, je tu můj soupeř.“

A vskutku, na stejné cestě, po níž jeli Roland a sir John, po nerovném terénu zdrsnělém kamením, se objevily horní části těla tří osob, které se zvětšovaly, jak se blížily.

Roland je spočítal.

„Tři. Proč jsou tři, když my jsme jenom dva?“

„Ach ano, zapomněl jsem vám to říct,“ pravil Angličan. „Pan de Barjols stejně ve vašem zájmu jako ve svém požádal, aby s sebou mohl vzít přítele lékaře.“

„Proč to?“ otázal se Roland skoro podrážděně a zamračil se.

„Pro případ, že by byl někdo raněn, může puštění žilou za určitých okolností zachránit člověku život.“

„Sire Johnne,“ řekl Roland s divokým výrazem ve tváři, „nechápu, proč se dělá tolik okolků, když jde přece o souboj. Bijeme se, abychom se zabili. Klidně si přitom můžeme vyměňovat tolik zdvořilůstek, kolik si jich kdysi vaši a mí předkové vyměnili u Fontenoy, proč ne, ale jakmile jednou meče vyletí z pochvy a nabitě pistole budou připravené k výstřelu, život jednoho muže skončí. Já vás, sire Johnne, žádám, abyste mi dal čestné slovo: v případě, že budu zraněn či zabit, živ či mrtev, lékař pana de Barjols se mě ani nedotkne.“

„Ale pane Rolande, uvažte...“

„Ne! Buď to bude tak, nebo vůbec ne. Vaše čestné slovo, nebo ať mě čert odnese, nebiju se.“

Angličan pohlédl s údivem na mladíka, jehož tvář najednou smrtelně zbledla a údy se mu roztráslly, jako by měl šílený strach.

Sir John nepochopil, co se s ním děje, ale dal mu své slovo.

„Poslyšte, to je také následek té miloučké choroby: je mi špatně při pouhém pomyslení na otevřený lékařský kuřík, na břitvu nebo lancetu. Asi jsem hodně zbledl, ne?“

„Dokonce mě na chvílku napadlo, že snad omdlíte.“

Roland se rozesmál:

„To by bylo věru pěkné, naši protivníci by dorazili zrovna ve chvíli, kdy byste mi dal čichat k solím jako dámě, co má bušení srdce. Víte, co by řekli, a co byste řekl první vy? Že mám strach.“

Tři nově příchozí se mezitím přiblížili tak, že byli na doslech, sir John tedy neměl čas Rolandovi odpovédět.

Pozdravili. Roland s úsměvem na rtech, odhalujícím jeho krásné zuby, odpověděl na pozdrav.

Sir John mu zašeptal do ucha:

„Jste ještě trochu bílý; jděte se na chvíli projít ke studánce, přijdu pro vás ve vhodný čas.“

„To je dobrý nápad,“ souhlasil Roland, „vždycky jsem měl chuť navštívit pověstnou studánku ve Vacluse, Petrarkovu studnici múz. Znáte ten jeho sonet?

Chiare, fresche e dolci acque

Ove le belle membra

*Pose colei che sola a me par donna.*⁷

A kdybych nevyužil téhle příležitosti, možná by se mi další už nenaskytla. Na jaké straně studánka leží?”

„Je asi třicet kroků odtud; jděte po cestě, najdete ji v zatáčce, u paty toho obrovského skaliska.“

„Mylorde,“ řekl Roland, „jste nejlepší průvodce, jakého jsem kdy poznal, děkuji vám.“

Přátelsky pokynul svému svědkovi rukou a vzdálil se směrem ke studánce, pozpěvuje si mezi zuby kouzelnou villanellu od Philippa Desportese:

---

⁷ Čistá, svěží a sladká voda,
v níž spočinou krásné údy
té jediné, která je mou dámou.

(Petrarca, *Canzoniere*, *Canzone CXXVI. U studánky ve Vacluse*)

*Rosette, jen krátce jste mezi námi nebyla
a už se hra vašeho srdce změnila
mou duši hryže vaše nestálost*

*raději volnost mu dám, jen ať nezná zlost.
Nikdy víc mi vládnout nebude
ta lehkovážná krása, díky, osude.
Pastýřko přelétavá, teď čas nechme zpytovat,
kdo z nás dvou první bude litovat.*

Sir John se obrátil, když slyšel ten svěží a současně něžný hlas, který měl v sobě zvláště ve vysokých tóninách cosi ženského; jeho metodická a chladná duše nedokázala pochopit mladíkovu úsečnou a nervní povahu. Tušil, že se setkal s jednou z nejpodivnějších bytostí, jaká na zemi žije.

Čekali na něj dva mladíci; lékař se držel trochu stranou. Sir John nesl v ruce skříňku s pistolí; položil ji na balvan nahoře plochý jako stolní deska, vytáhl z kapsy klíček, který vypadal, jako by spíše vyšel z ruky zlatníkovy než zámečnickovy, a otevřel skříňku.

Zbraně byly nádherné, i když velmi prosté; pocházely z dílny Mantona, dědečka toho Mantona, který je ještě dnes jedním z nejlepších londýnských zbrojírů. Sir John je předložil k posouzení svědku pana de Barjols, ten vyzkoušel pružiny a několikrát zmáčkl spoušť, aby viděl, jak funguje.

Všechno bylo v pořádku.

Pan de Barjols se na ně podíval jen shora, ale nedotkl se jich.

„Zná náš protivník vaše zbraně?“ zeptal se pan de Valensolle.

„Ani je neviděl,“ odvětil sir John. „Dávám vám své čestné slovo.“

„Pouhé popření by stačilo,“ na to pan de Valensolle.

Podruhé probrali podmínky souboje už jednou stanovené, aby nedošlo k žádnému nedorozumění; když se domluvili, aby neztráceli zbytečně mnoho času přípravami, nabili pistole, nabitě je

opět uložili do skříňky, kterou svěřili lékaři, a sir John se s klíčkem v kapse vydal za Rolandem.

Našel ho, jak rozmlouvá s pasáčkem, který pásal tři kozy na strmých a skalnatých úbočích hory, a hází do studánky oblázky.

Sir John otvíral ústa, aby Rolandovi sdělil, že je všechno připraveno, ale ten nedopřál Angličanovi čas a hned vychrlil:

„Nevěřil byste, co mi ten hoch vypráví, mylorde! Skutečnou pohádku z břehů Rýna. Říká, že studánka, jejíž dno nikdy nikdo nespatriil, se táhne na více než dvě či tři míle pod horou a že v ní žije víla, napůl žena, napůl had, která za klidných a jasných letních nocí vyplouvá na hladinu vody, vábí pasáky z hory, přičemž jim ukazuje pouze svoji hlavu s dlouhými vlasy, nahá ramena a krásné paže; ti hlupáci se dají nachytat na to zdání ženy: přiblíží se k ní, posuňky jí naznačují, aby přišla k nim, ale víla je zase posuňky láká k sobě. Neopatrníci se přiblíží, nedívají se na cestu a najednou nemají pod nohama pevnou zem. Víla rozepne paže, ponoří se s nimi do svých vlhkých paláců a nazítří se opět objeví na hladině sama. Jaký ďábel mohl vymyslet tady, pro nevzdělané pastýře, stejnou pohádku, jakou Vergilius vyprávěl tak krásnými verši Augustovi a Maecenatovi?“

Chvilku zůstal zamyšlený s očima upřenýma na hlubokou azurovou vodu; potom se obrátil k siru Johnovi:

„Říká se, že nikdy ani ten nejlepší plavec nevyplaval, pokud se jednou ponořil do této studny; kdybych se tam potopil, mylorde, bylo by to možná jistější než kulka pana de Barjols. Nechám si to každopádně jako poslední možnost; zatím vyzkoušíme tu kulku. Jdeme, mylorde.“

Vzal pod paží Angličana, okouzleného proměnlivostí jeho nálad, a odváděl ho k mužům, kteří už na ně čekali.

Ti mezitím hledali vhodné místo a našli ho.

Byla to planinka přilepená k příkrému svahu hory, vystavená zapadajícímu slunci, na níž stálo cosi jako zřícenina nějakého hradu, která sloužila za úkryt pasákům, když je překvapil mistrál.

Planina tak padesát metrů dlouhá a dvacet metrů široká, která dříve tvořila základy pro hrad, se měla stát dějištěm dramatu směřujícího k rozuzlení.

„Tady jsme, pánové,“ řekl sir John.

„Jsme připraveni, pánové,“ na to pan de Valensolle.

„Necht' si protivníci laskavě vyslechnou podmínky souboje,“ pravil sir John.

Potom se obrátil k panu de Valensolle:

„Zopakujte je vy, pane, jste Francouz a já cizinec, vysvětlíte to zajisté lépe a srozumitelněji než já.“

„Patříte k těm cizincům, mylorde, kteří by mohli učit jazyku nás, ubohé Provensálce. Ale pakliže mi ze zdvořilosti přenecháváte slovo, poslechnu vás a ujmu se toho.“

Pozdravil sira Johna, který mu pozdrav oplatil.

„Pánové,“ pokračoval šlechtic, který sloužil jako svědek panu de Barjols, „je dohodnuto, že se postavíte čtyřicet kroků od sebe; že vykročíte proti sobě, že každý z vás vystřelí, až bude chtít, a ať bude zraněn, či nikoli, může pokračovat v chůzi poté, co jeho protivník vystřelil.“

Oba duelanti se uklonili na znamení souhlasu a skoro současně řekli:

„Zbraně!“

Sir John vytáhl z kapsy klíček a otevřel skříňku.

Potom přistoupil k panu de Barjols a předložil mu zbraně.

Ten chtěl nechat výběr pistole na svém protivníkovi, ale Roland gestem ruky odmítl a dodal svým jemným, skoro ženským hlasem:

„Až po vás, pane de Barjols; vím, že byt' jsem vás urazil, odmítl jste využít práva uražené strany; nejmenší, co můžete udělat, je, že si aspoň jako první vyberete zbraň.“

Pan de Barjols už neodporoval a sáhl bez vybírání po jedné pistoli.

Sir John nabídl druhou Rolandovi, který ji uchopil, natáhl spoušť, a aniž se podíval na její mechanismus, spustil paži i s pistolí podél těla.

Mezitím odměřoval pan de Valensolle čtyřicet kroků. Do výchozího bodu zabodl hůl.

„Chcete to přeměřit po mně, pane?“ otázal se sira Johna.

„To je zbytečné, pane,“ odpověděl tázaný, „pan de Montrevel i já vám plně důvěřujeme.“

Pan de Valensolle zabodl druhou hůl čtyřicet kroků od té první.

„Pánové,“ pravil, „zaujměte laskavě pozice.“

Rolandův protivník už byl na svém místě, sundal si klobouk a svlékl plášť.

Lékař a svědci ustoupili stranou.

Místo bylo tak dobře vybráno, že ani jeden z těch dvou neměl výhodu terénu či slunce.

Roland odhodil plášť a klobouk a stoupl si proti panu de Barjols, čtyřicet metrů od něj.

Oba, jeden napravo a druhý nalevo, se podívali na stejný obzor.

Jeho obraz byl zcela v souladu s děsivou slavnostností scény, která se tu právě měla odehrát.

Nic nebylo vidět ani po pravici Rolandově ani po levici pana de Barjols; to hora, prudce se svažující směrem k nim, tvořila nad nimi gigantickou střechu.

Ale z druhé strany, tedy po pravici pana de Barjols a po Rolandově levici, to bylo něco jiného.

Tady se horizont rozkládal donekonečna.

Vepředu bylo vidět planinu s načervenalou půdou na všech stranách proděravělou špicemi skalisek, podobající se jakémusi hřbitovu Titánů, jejichž kosti vystupují ze země.

Za tím se rýsoval v odlescích zapadajícího slunce Avignon se svým prstencem hradeb, gigantickým palácem, podobajícím se přídřeplému lvu, který jako by držel celé město pod svým drápem.

Nad Avignonem se táhla jako světlá linka zlatá řeka Rhône.

A konečně na druhém břehu Rhône se zvedal jako temně azurová čára řetěz pahorků, který odděluje Avignon od Nîmes a od Uzès.

Vzadu, zcela vzadu, se slunce, na něž se jeden z mužů pravděpodobně díval naposledy, nořilo pomalu a majestátně do oceánu zlata a purpuru.

Ostatně i oba muži tvořili podivný kontrast.

Jeden z nich s černými vlasy a snědou pleť, štíhlými údy a temným okem byl typickým představitelem středomořské rasy, která má předky mezi Řeky, Římany, Araby a Španěly.

Druhý, s růžovou pleť, světlými vlasy, velkýma modrýma očima, baculatýma rukama připomínajícíma ruce ženy, byl typem obyvatele mírného podnebí, jehož předky byli Galové, Germáni a Normané.

Kdyby chtěl někdo dramatizovat situaci, klidně by mohl tvrdit, že tento souboj je ještě něčím víc.

Jako by se tady střetával jeden národ s druhým, jedna rasa s druhou rasou, Jih se Severem.

Táhly právě takové myšlenky Rolandovi hlavou a nořily ho do snivé melancholie?

Není to pravděpodobné.

Jako by však na chvíli zapomněl na svědky, na souboj i protivníka a nechal se unášet nádherným divadlem.

Z poetického rozpoložení ho vytrhl hlas pana de Barjols.

„Až budete připraven, pane, jsem vám k dispozici,“ řekl.

Roland se zachvěl.

„Promiňte, že jsem vás nechal čekat, pane,“ odpověděl, „měl jste mě upozornit dříve. Za to může moje roztržitost. Jsem připraven, pane.“

A s úsměvem na rtech, vlasy rozevlátými větrem, jako by šel na obvyklou večerní procházku, nedbale kráčel přímo proti svému protivníkovi, zatímco pan de Barjols se choval obezřetně, jako je v takových případech obvyklé.

Tvář sira Johna, navzdory jeho obvyklé chladnokrevnosti, prozrazovala hlubokou úzkost.

Vzdálenost mezi protivníky se rychle zkracovala.

Pan de Barjols se zastavil jako první, zamířil a vystřelil ve chvíli, kdy byl Roland od něj vzdálen pouhých deset kroků.

Kulka z jeho pistole načechrala Rolandovi kadeř, ale nezasáhla ho.

Mladík se obrátil ke svědkovi.

„No? Co jsem vám říkal?“

„Střílejte, pane, střílejte!“ vyzvali ho najednou oba svědci.

Pan de Barjols zůstal mlčky a nehybně stát na místě.

„Promiňte, pánové,“ odvětil Roland, „doufám, že mi dovolíte, abych sám posoudil, jakým způsobem oplatím ránu. Poté, co mě minula kulka pana de Barjols, chtěl bych mu říci pár slov, která jsem mu nemohl říci dříve.“

Potom se obrátil k mladému aristokratovi. Byl bledý, ale velmi klidný.

„Pane,“ řekl, „možná jsem byl dnešního rána příliš prudký v naší debatě.“

A čekal.

„Je řada na vás, pane,“ odtušil pan de Barjols.

„Ale,“ pokračoval Roland, jako by ho neslyšel, „jistě pochopíte důvod mé horlivosti a možná ji i omluvíte. Jsem voják a pobočník generála Bonaparta.“

„Střílejte, pane,“ opakoval mladý šlechtic.

„Řekněte jediné slovo odvolání, pane,“ pokračoval mladý důstojník. „Řekněte, že generál Bonaparte je slušný a čestný muž a že to hloupé italské přísloví, které ze špatného rozmaru vymysleli poražení, se ho ani v nejmenším nemůže dotknout; řekněte to a já odhodím zbraň a stisknu vám ruku; neboť uznávám, pane, že jste statečný muž.“

„Uznám čest a slušnost generála Bonaparta, o nichž mluvíte, pane, pouze v případě, že váš vrchní generál použije vlivu, kterým

je obdařen a který může uplatňovat v záležitostech Francie, a udělá to stejně jako Monck,⁸ tedy vrátí trůn legitimnímu panovníkovi.“

„Ó,“ usklíbl se Roland, „bylo by příliš žádat něco takového od republikánského generála.“

„V tom případě trvám na tom, co jsem řekl,“ odvětil mladý šlechtic, „střílejte, pane, střílejte.“

Roland však nespěchal s vyplněním této pobídky, mladík tedy opakoval:

„Nebesa, střílejte, přece!“ a dupl nohou.

Roland udělal při těch slovech pohyb, jako by chtěl vystřelit do vzduchu.

Pan de Barjols se ohradil tak rychle slovem i pohybem, že mu neumožnil tento záměr vykonat.

„Ach,“ zvolal, „nestřílejte do vzduchu, pro slitování boží! Nebo budu požadovat anulování souboje a nový souboj s tím, že vy musíte střílet jako první!“

„Na mou čest!“ zvolal Roland, který zbledl, jako by mu otekla z tváří veškerá krev. „To je poprvé, co jsem udělal tolik pro nějakého člověka. Jděte k čertu! Když si nepřejete žít, tedy přijměte smrt!“

Ani se nenamáhal mířením, napřáhl ruku se zbraní a vystřelil.

Alfred de Barjols se rukou chytil za hrud', zavrával dopředu a dozadu, otočil se kolem vlastní osy a padl tváří k zemi.

Rolandova kulka mu prošla srdcem.

Když sir John viděl, že pan de Barjols padl, vykročil přímo k Rolandovi a odtáhl ho k místu, kde Roland předtím odhodil svůj kabát a klobouk.

„To je třetí,“ zašeptal Roland s povzdechem; „ale jste mi svědkem, že tenhle to chtěl.“

---

8 George Monck (1608–1670), anglický generál a námořní velitel. Pomohl ke znovunastolení Stuartovců na trůn (1660).

Vrátil pistoli, z níž se ještě kouřilo, siru Johnovi, oblékl si kabát a nasadil klobouk.

Mezitím sebral pan de Valensolle pistoli, která vypadla z ruky jeho přítele, a předal ji i se skříňkou siru Johnovi.

„Co teď?“ zeptal se Angličan a očima ukázal na Alfreda de Barjols.

„Je mrtev,“ odpověděl svědek.

„Jednal jsem jako čestný muž, pane?“ otázal se Roland, osoušeje si kapesníkem pot, který mu zalil tvář, když se dověděl o protivníkově smrti.

„Ano, pane,“ odpověděl pan de Valensolle, „jen mi dovolte, abych podotkl, že máte proklatě přesnou ruku.“

Pozdravil Rolanda a jeho svědka s dokonalou zdvořilostí a vrátil se k mrtvému přítelovu tělu.

„A vy, mylord?“ zeptal se Roland, „co tomu říkáte vy?“

„Já říkám,“ opáčil sir John s jistým nuceným obdivem, „že patříte k mužům, jimž Shakespeare vkládá do úst, když popisují sami sebe: ‚Nebezpečí a já jsme dva lvi narození v jednom dni; ale já jsem starší.‘“⁹

---

9 *Julius Caesar.*

V

Roland

Návrat byl němý a smutný; Roland jako by úplně ztratil svoji veselost ve chvíli, kdy přišel o možnost zemřít.

Katastrofa, jíž byl původcem, možná zavinila jeho chvilkovou zamlklost; ale dlužno podotknout, že Roland na bitevním poli a zejména během svého posledního tažení proti Arabům až příliš často přeskakoval se svým koněm mrtvá těla těch, jimž vzal život, než aby na něj smrt neznámého muže nějak silně zapůsobila.

Za tento smutek tedy mohlo něco jiného; patrně to, s čím se mladík svěřil siru Johnovi. Neprojevoval lítost nad smrtí bližního, ale cítil zklamání, že on sám opět smrti unikl.

Když se sir John vrátil do hotelu *Královský palác*, vystoupal do svého pokoje, aby tam odložil pistole. Pohled na ně by v Rolandovi mohl vyvolat cosi jako výčitky; potom šel za mladým důstojníkem, aby mu vrátil tři listy, které od něj před soubojem dostal.

Našel ho, jak se zamyšleně opírá loktem o stůl.

Angličan nepronесl jediné slovo, jen položil tři dopisy před Rolanda.

Mladík pohlédl na jejich adresy, vzal ten, co byl určený jeho matce, rozpečetil ho a četl.

Při četbě mu z očí tekly slzy.

Sir John se s údivem díval na tuto novou Rolandovu podobu.

Napadlo ho, že u téhle složité povahy je možné úplně všechno, ale stejně ho udivily slzy řinoucí se mladíkovi z očí.

Potom Roland potřásl hlavou, a aniž by v nejmenším dal najevo, že ví o přítomnosti sira Johna, zašeptal:

„Chudák matka! Ta by plakala; možná je lepší, že to dopadlo takhle: matky nejsou stvořeny k tomu, aby oplakávaly své děti!“

A mechanicky roztrhal list určený matce, i ty, co psal sestře a generálu Bonapartovi.

Poté pečlivě spálil všechny útržky.

Načež zazvonil na služku.

„Dokdy se mohou dávat dopisy na poštu?“ otázal se.

„Až do půl sedmé,“ odpověděla. „Zbývá vám pár minut.“

„Počkejte tedy.“

Vzal pero a napsal:

Drahý generále,

jak jsem vám to řekl, jsem živ a on je mrtev. Snad připustíte, že už to vypadá jako záměr osudu.

Vám do smrti oddaný paladýn

ROLAND

Potom dopis zapečetil a napsal adresu: *Generálu Bonapartovi, ulice Vítězství, Paříž* a předal jej služce. Ještě jí nařídil, aby neztrácela ani vteřinu a hned jej doručila na poštu.

Teprve v tu chvíli si patrně všiml sira Johna a podal mu ruku.

„Právě jste mi prokázal velkou službu, mylorde,“ řekl, „a taková služba svazuje muže navždy. Chcete mi ještě prokázat tu čest a stát se mým přítelem?“

Sir John stiskl ruku, kterou mu Roland podával.

„Ou! Velmi vám za to děkuji. Nikdy bych se neodvažoval vás o to sám požádat, ale když mi své přátelství nabízíte... ano, přijímám.“

A v tu chvíli cítil chladnokrevný Angličan dojetí v srdci a na řasách se mu zatřásla slza.

Potom se podíval na Rolanda:

„Je velká škoda, že tak spěcháte s odjezdem; byl bych velmi šťastný, kdybych s vámi mohl strávit ještě aspoň den dva.“

„Kam jste měl namířeno, mylorde, když jsem vás potkal?“

„Vlastně nikam, cestoval jsem, jen abych se nenudil! Mám totiž smůlu, že se nudím dost často.“

„Takže jste necestoval na nějaké určité místo?“

„Jel jsem jen tak. Vlastně kamkoli.“

„To je totéž,“ na to mladý důstojník s úsměvem. „Chtěl byste něco podniknout?“

„Ou, velmi rád, pokud to bude možné.“

„Samozřejmě že to bude možné: závisí to jenom na vás.“

„Mluvte.“

„V případě, že bych byl zabit, měl jste moji mrtvolu dopravit mé matce, nebo ji hodit do Rhône, je to tak?“

„Byl bych vás dovezl vaší matce, do Rhône bych vás v žádném případě nehodil.“

„Dobrá. Takže místo mého mrtvého těla doprovodíte mě k matce živého, určitě budete přijat ještě lépe.“

„Ou!“

„Zůstaneme v Bourgu čtrnáct dní; je to moje rodné město, jedno z nejnudnějších hnízd ve Francii; ale protože vaši krajané vynikají originalitostí, možná se budete bavit tam, kde se ostatní nudí. Ujednáno?“

„Nemohl bych si přát nic lepšího,“ pravil Angličan. „Ale nevím, jestli je to z mé strany vhodné.“

„Ach, tady nejsme v Anglii, mylord, kde vládne absolutní etiketa. U nás už nemáme ani krále, ani královnu a neuřízli jsme krk té ubohé kreatuře, již nazývali Marií Antoinettou, jen proto, abychom na její místo dosadili Její Veličenstvo Etiketu.“

„Moc mě to láká,“ pravil sir John.

„Moje matka je vynikající žena, velmi distingovaná, uvidíte sám. Sestře bylo šestnáct, když jsem odjížděl, teď jí bude osmnáct; byla hezká, určitě je teď krásná. A pak je tam ještě můj bratříček Eduard, kouzelný dvanáctiletý kluk. Ten vám bude házet pod nohy prskavky a bude s vámi žvatlat anglicky; po čtrnácti dnech spolu pojedeme do Paříže.“

„Z Paříže se vracím,“ na to Angličan.

„Počkejte, vy jste přece chtěl do Egypta, abyste se setkal s generálem Bonapartem: odtud do Paříže není tak daleko jako odtud do Káhiry; představím vás generálovi; a když vás představím já, buďte klidný, že budete dobře přijat. Před chvílí jste mluvil o Shakespearovi.“

„Ou! Ano, mluvím o něm často.“

„Což dokazuje, že máte rád komedie a dramata.“

„Ano, miluji je, to je pravda.“

„Tak vidíte, a generál Bonaparte právě jedno takové drama sehraje, a ručím vám za to, že vzbudí velikou pozornost.“

„Nemusím se tedy obávat, že budu indiskrétní, když přijmu vaši nabídku?“ tázal se sir John, ještě tak úplně nepřesvědčený.

„Jsem si tím jist. Uděláte radost všem a mně především.“

„V tom případě přijímám.“

„Bravo! A kdy zamýšlíte odjet?“

„Jakmile se vám to bude hodit. Moje koleska byla zapřažena ve chvíli, kdy jste hodil ten nešťastný talíř na hlavu panu de Barjols; ale protože bych vás nepoznal, nebýt toho talíře, jsem rád, že jste ho hodil; ano, velmi rád.“

„Chcete odjet ještě dnes večer?“

„Hned. Vzkážu kočmu, aby poslal pro koně, a jakmile dorazí, vyjedeme.“

Roland se uklonil na znamení souhlasu.

Sir John vyšel, aby vydal rozkazy, a vrátil se s tím, že nechal připravit dvě kotlety a studenou drůbež.

Roland si vzal zavazadlo a sešel dolů.

Angličan si uložil pistole do zavazadla v kolesce.

Oba pojedli kousek masa před odjezdem, aby v noci nemuseli nikde zastavovat, a protože na věži františkánského kostela právě odbýjela devátá, oba se usadili ve voze a opustili Avignon, kde jejich pobyt zanechal další krvavou skvrnu, Roland se svou obvyklou

bezstarostností a sir John Tanlay s chladnokrevností typickou pro svůj národ.

Čtvrt hodiny nato už oba spali, či aspoň podle ticha, které každý z nich ve svém koutě vozu zachovával, se dalo soudit, že je přemohl spánek.

Využijeme toho okamžiku odpočinku a předložíme našim čtenářům několik nezbytných informací o Rolandovi a jeho rodině.

Roland se narodil prvního července 1773, čtyři roky a několik dní po Bonapartovi, po jehož boku, či spíše v jehož patách, se objevil v této knize.

Byl synem Charlese de Montrevel, plukovníka regimentu, který dlouho ležel posádkou na Martiniku, kde se oženil s kreolkou jménem Clotilde de la Clémencière.

Z toho manželství se narodily tři děti, dva chlapci a jedna dívka: Ludvík, s nímž jsme se seznámili pod jménem Roland, Amélie, jejíž krásu Roland siru Johnovi vychvaloval, a Eduard.

Pan de Montrevel byl v roce 1782 povolán zpět do Francie a podařilo se mu dostat mladého Ludvíka de Montrevel (později uvidíme, jak zaměnil své křestní jméno Ludvík za Rolanda) do vojenské školy v Paříži.

Právě tam poznal toho hochu Bonaparte, když byl na základě vojenského raportu pana de Keralio shledán dostatečně vyspělým a hodným toho, aby přešel ze školy v Brienne do vojenské školy v Paříži.

Ludvík tam byl nejmladší ze všech žáků.

Ačkoli mu bylo pouhých třináct let, už na sebe upozornil svou nezkrotnou svárlivou povahou, jejíž projev jsme mohli vidět o sedmáct let později u stolu hostince v Avignonu.

Bonaparte, sám v té době také ještě hoch, měl v určité míře podobné charakterové rysy jako on: nebyl sice svárlivý, zato však umíněný, nezkrotný, dominantní; v mladším chlapci poznal podobné vlastnosti a pocity, odpouštěl mu jeho prohřešky a přilnul k němu.

Hoch zase cítil v mladém Korsičanovi oporu a spoléhal se na něj. Jednoho dne se Ludvík objevil u svého velkého přítele – tak říkal Napoleonovi – zrovna ve chvíli, kdy Napoleon řešil obtížný matematický úkol.

Věděl, jakou důležitost přikládá budoucí dělostřelecký důstojník této vědě, jíž vděčil za své největší nebo spíše dosud jediné úspěchy.

Stál u něj, nepromluvil, ani se nepohnul.

Mladý matematik uhodl chlapcovu přítomnost, ale stále více se zahloubával do svých matematických dedukcí, až po deseti minutách dospěl k uspokojivému řešení.

Teprve tehdy se obrátil k mladšímu kamarádovi s vnitřním uspokojením muže, který vyšel úspěšně z nějakého boje, ať už s vědou či s hmotou.

Chlapec stál před ním bledý, se stisknutými zuby, strnule napjatými pažemi a sevřenými pěsti.

„Ale copak,“ otázal se mladý Bonaparte, „stalo se něco?“

„Ano, guvernéřův synovec Valence mi dal políček.“

„Ach! A ty jsi přišel za mnou, abych mu ho vrátil?“ zeptal se Bonaparte se smíchem.

Chlapec zavrtěl hlavou.

„Ne,“ řekl, „přišel jsem za tebou, protože se chci bít.“

„S Valencem?“

„Ano.“

„Ale Valence tě porazí, hochu; je čtyřikrát silnější než ty.“

„Taky se s ním nechci utkat tak, jako se mezi sebou perou děti, ale jako se bijí muži.“

„Ale jdi!“

„Udivuje tě to?“ otázal se hoch.

„Ne,“ řekl Bonaparte. „A jakou zbraň by sis vybral?“

„Meč.“

„Ale jenom poddůstojníci mají meče, a ti vám je nepůjčí.“

„Obejdeme se bez mečů.“

„A s čím se tedy budete bít?“

Chlapec ukázal na kružidlo, s jehož pomocí mladý matematik právě vyřešil své rovnice.

„Ale chlapče!“ zvolal Bonaparte. „Zranění od kružidla by mohlo být pěkně nebezpečné!“

„Tím líp,“ opáčil Ludvík, „zabiju ho.“

„A co když zabije on tebe?“

„Raději to, než abych strpěl políček.“

Bonaparte už nenaléhal: instinktivně miloval odvahu a odvaha jeho mladého přítele se mu líbila.

„Dobrá tedy,“ řekl, „půjdu říct Valenceovi, že se s ním chceš zítra bít.“

„Proč zítra?“

„Budeš mít celou noc na to, aby ses rozmyslel.“

„A Valence si bude myslet, že jsem zbabělec! Ne, zítra je moc pozdě.“

A odcházel.

„Kam jdeš?“ zeptal se Bonaparte.

„Jdu se zeptat někoho jiného, jestli chce být mým přítelem.“

„Já už jím nejsem?“

„Nejsi, protože si myslíš, že jsem zbabělec.“

„Dobrá,“ řekl mladík a zvedl se.

„Jdeš za ním?“

„Jdu za ním.“

„Hned?“

„Hned.“

„Ach!“ zvolal hoch. „Odpusť mi prosím, jsi pořád můj přítel.“

A v slzách se mu vrhl kolem krku.

To byly první slzy, které prolil od chvíle, kdy dostal políček.

Bonaparte zašel za Valencem a se vší vážností mu vysvětlil poslání, jímž byl pověřen.

Valence byl urostlý sedmnáctiletý mladík a už měl, jako jiní předčasně vyspělí jedinci, vous a knírek: vypadal na dvacet.

Kromě toho byl o hlavu větší než hoch, kterého urazil.

Valence odvětil, že Ludvík ho zatahal za cop stejně, jako se tahá za provaz u zvonu – v té době se nosily copy a že ho dvakrát varoval, ať už to nedělá, Ludvík ovšem přišel a udělal to potřetí. Valence v tom viděl klukovinu nedospělého hochy a podle toho ho také potrestal.

Bonaparte vyřídil Valenceovu odpověď Ludvíkovi, který namítl, že tahat kamaráda za cop je jenom legrace, zatímco políček je urážka.

Umíněnost dávala třináctiletému hochovi logiku třicetiletého muže.

Vyjednavač se tedy vrátil k Valenceovi s novou válečnou výzvou.

Mladík upadl do velkých rozpaků; souboj s chlapcem by ho znemožnil. Kdyby se s ním bil a zranil ho, považovalo by se to za ohavnost. A kdyby byl zraněn on sám, byla by to pohana, kterou by za celý život nesmyl.

Neústupnost malého Ludvíka, který tvrdošíjně trval na svém, činila z celé záležitosti velice ošemetnou a vážnou věc.

Shromáždila se rada *velkých*, jako se to stávalo za velmi vážných okolností.

Rada *velkých* rozhodla, že jeden z nich nemůže mít souboj s chlapcem; ale protože ten chlapec trvá na tom, aby se na něj pohlíželo jako na mladého muže, Valence mu před všemi svými druhy řekne, že ho mrzí, že se nechal unést a zacházel s ním jako s malým chlapcem; a že na něj od nynějška bude pohlížet jako na mladého muže.

Poslali pro Ludvíka, který čekal přítele ve svém pokoji; uvedli ho doprostřed kruhu, který se shromáždil na nádvoří mladších žáků.

Tam Valence, jemuž kamarádi po dlouhém debatování nadiktovali proslov, který měl zachránit čest *starších* před *mladšími*,

prohlásil před Ludvíkem, že ho velmi mrzí, co se stalo, a že s ním zacházel podle jeho věku a nikoli podle jeho inteligence a odvahy. Požádal ho, aby omluvil jeho prudkost, a podal mu ruku na znamení toho, že je vše zapomenuto.

Ale Ludvík zavrtěl hlavou.

„Můj otec, který je plukovníkem, jednou prohlásil, že ten, kdo dostane políček a nebije se, je zbabělec,“ opáčil. „Až zase otce uvidím, zeptám se ho, jestli ten, kdo dává políček a pak se omlouvá, aby se nemusel bít, není větší zbabělec než ten, který ho dostal.“

Mladí muži se po sobě podívali; ale všeobecné mínění bylo proti souboji, který by se podobal spíše vraždě, a tak mladí muži včetně Bonaparta chlapce přesvědčovali, že se musí spokojit s Valenceovými slovy, neboť vyjadřují mínění většiny.

Ludvík, bledý zlostí, se odebral do svého pokoje a mračil se na velkého přítele, který podle něj zradil jeho zájmy a čest.

Nazítří měli *velcí* hodinu matematiky. Ludvík vklouzl do studovny, a zatímco Valence demonstroval výpočty u černé tabule, přiblížil se k němu, a než si toho kdokoli všiml, vystoupil na stoličku, aby mu dosáhl na obličej, a vrátil mu políček, který dostal den předtím.

„Ted' jsme si kvit,“ řekl, „a tvé omluvy mám jako prémii. Neboť já se ti neomluvím, to si můžeš být jistý.“

Byl z toho velký skandál, jelikož všechno se odehrálo před tváří profesora, který o tom okamžitě podal zprávu guvernéru školy, markýzi Tiburci Valenceovi.

Ten nevěděl, co předcházelo políčku, který dostal jeho synovec, poslal si pro delikventa, pronesl k němu strašlivé kázání a nato mu oznámil, že přestává být žákem školy a že se má ještě téhož dne vrátit do Bourgu k matce.

Ludvík odpověděl, že za deset minut bude mít sbaleno a za čtvrt hodiny opustí školní budovu.

O políčku, který dostal on sám, neřekl ani slovo.

Jeho odpověď připadala markýzi Tiburceovi velmi neuctivá; měl chuť poslat drzouna na osm dní do vězení, ale nemohl ho současně poslat do vězení a vyhodit ze školy.

Přidělili hochovi dozor, který ho neměl nechat ani na chvílku samotného do doby, než ho vyloží z vozu v Maçonu; paní de Montrevel chtěli okamžitě zpravit o tom, co se stalo, aby si hoch vyzvedla hned, jak vystoupí z vozu.

Bonaparte potkal hochu, za nímž kráčel jeho dozorce, a zeptal se ho, co se děje a proč ten dozor.

„Vyložil bych vám to, kdybyste byl ještě mým přítelem,“ odvětil hoch. „Vy už jím ale nejste. Proč se tedy zajímáte o to, co dobrého či zlého se mi děje?“

Bonaparte k sobě gestem přivolal dozorce, a zatímco si Ludvík balil věci, ten mu ve dveřích všechno vylíčil.

Tak se Bonaparte dověděl, že byl hoch vyloučen ze školy –

Byl to velmi vážný trest: zarmoutí celou rodinu a možná zničí budoucnost jeho mladého kamaráda.

Urychleně se rozhodl, což bylo jedním z charakteristických rysů jeho povahy, a vyžádal si audienci u guvernéra, přičemž doporučil dozorcí, aby se v žádném případě nesnažil uspišit Ludvíkův odjezd.

Bonaparte byl vynikající žák, ve škole velmi oblíbený, a markýz Tiburce Valence si ho vážil; slyšení mu tedy bylo okamžitě uděleno.

Bonaparte vyprávěl guvernérovi vše, a i když nijak nepřitěžoval Valenceovi, snažil se smýt vinu z Ludvíka.

„To, co mi tu vykládáte, je pravda, pane?“ otázal se guvernér.

„Zeptejte se svého synovce, spoléhám na to, co vám řekne on.“

Poslali tedy pro Valencea. Ten se mezitím dověděl o Ludvíkově vyloučení a sám šel strýci vyložit, co se přihodilo.

Jeho líčení se dokonale shodovalo s líčením mladého Bonaparta.

„Dobrá,“ řekl guvernér. „Ludvík neodjede, odjedete vy; jste už ve věku, kdy můžete opustit školu.“

Zazvonil:

„Ať mi předloží seznam volných míst podporučíků,“ nařídil ordonanci.

Ještě téhož dne bylo pro mladého Valencea urgentně vyžádáno jedno místo podporučíka.

Hned navečer Valence odjel ke svému regimentu.

Šel se rozloučit s Ludvíkem, kterého volky nevolky objal, zatímco Bonaparte držel hochu za ruce.

Strpěl totiž objetí s odporem.

„Ted' je to v pořádku,“ řekl, „ale až se jednou setkáme a budeme mít oba po boku meč.“

Hrozivé gesto dokončilo větu.

Valence odjel.

Desátého října 1785 dostal i Bonaparte závěrečné vysvědčení a jmenování podporučíkem: to jmenování spolu s dalšími padesáti osmi podepsal absolventům vojenské školy Ludvík XVI.

O jedenáct let později, 15. listopadu 1796, se Bonaparte nacházel jako vrchní velitel italské armády na mostě přes Alponu u Arcoly, který bránily dva regimenty Chorvatů a dvě děla. Viděl, jak dělostřelba a palba z pušek decimují jeho řady, cítil, jak mu vítězství uniká, a děsil se toho, že ti nejodvážnější váhají; tehdy vyrval z křečovitě sevřených prstů jednoho mrtvého trojbarevný prapor a vrhl se na most s výkřikem: „Vojáci! Copak už nejste muži od Lodi?“ Vtom si všiml, že ho jeden mladý poručík předběhl a zakryl ho svým tělem.

Po tom však Bonaparte ani v nejmenším netoužil; chtěl přejít jako první; a úplně nejraději by přešel sám, kdyby to bylo možné.

Uchopil mladého muže za cíp kabátu a zatáhl ho dozadu:

„Občane, jsi jen poručík a já jsem vrchní velitel, jdu první!“

„Tak to má být,“ odvětil poručík.

Ustoupil a následoval Bonaparta, který vkročil na most jako první.

Když se toho večera Bonaparte dověděl, že dvě rakouské divize byly kompletně zničeny a dva tisíce mužů zajaty, kromě toho byly

ukořistěny zástavy a děla, rozpomněl se na mladého poručíka, kterého viděl před sebou ve chvíli, kdy si myslel, že před ním už je jenom smrt.

„Berthiere,“ řekl, „dej rozkaz mému pobočníku Valenceovi, ať mi najde mladého poručíka od granátníků, s nímž jsem se dneska ráno setkal na mostě u Arcoly.“

„Generále,“ zakoktal Berthier, „Valence je zraněn.“

„Skutečně, dneska jsem ho neviděl. Zraněn? Kde? A jak se to stalo? Při bitvě?“

„Ne, generále; včera se pustil s někým do křížku a dostal mečem ránu do prsou, projel jím skrz.“

Bonaparte sražil čelo.

„Je dostatečně známo, že ve své blízkosti nestrpím souboje; vojáková krev nepatří jemu, ale Francii. Tak rozkaž Muironovi.“

„Padl, generále.“

„Tak Elliotovi.“

„Rovněž byl zabit.“

Bonaparte vytáhl z kapsy kapesník a osušil si čelo zalité potem.

„Tak dejte rozkaz, komu chcete; ale chci vidět toho poručíka.“

Neodvažoval už se kohokoli jmenovat ze strachu, že uslyší opět ta osudová slova: „Byl zabit.“

Čtvrt hodiny nato uvedli do jeho stanu mladého poručíka.

Lampa vrhala chabé světlo.

„Pojďte blíž, poručíku,“ vyzval vojáka Bonaparte.

Mladík udělal tři kroky a octl se ve světle.

„Tak to vy jste chtěl dnes ráno přejít most přede mnou?“

„Uzavřel jsem sázku, generále,“ odpověděl vesele mladý poručík.

Při zvuku jeho hlasu se generál zachvěl.

„A kvůli mně jste ji prohrál?“

„Možná ano, možná ne.“

„Jak zněla ta sázka?“

„Že budu dnes jmenován kapitánem.“

„Vyhrál jste.“

„Děkuji, generále.“

A mladík se vrhl dopředu, aby stiskl Bonapartovi ruku; skoro okamžitě ale couvl.

Světlo na minutu ozářilo jeho tvář; ta minuta stačila generálovi, aby si všiml tváře stejně, jako před chvílí zaznamenal hlas.

Ani jedno, ani druhé mu nebylo neznámé.

Chvilku hledal v paměti; nemohl si ale vzpomenout.

„Já vás znám,“ řekl.

„To je možné, generále.“

„Je to jisté; jenomže si nemůžu vybavit vaše jméno.“

„Vy jste se, generále, proslavil tak, že to vaše člověk nezapomene.“

„Kdo jste?“

„Zeptejte se Valencea, generále.“

Bonaparte vykřikl radostí.

„Ludvík de Montrevel,“ zvolal.

A rozevřel náruč.

Tentokrát neměl mladý poručík žádné zábrany a vrhl se do ní.

„Dobrá,“ řekl Bonaparte, „ted' budeš týden sloužit ve své nové šarži, aby si všichni zvykli na kapitánské výložky na tvých ramenou, a pak nahradíš jako pobočník chudáka Muirona. Jdi!“

„Ještě jednou,“ vykřikl mladík a rozevřel náruč.

„Ach ano, a jak rád!“ opáčil Bonaparte vesele.

Podržel ho v objetí a zeptal se:

„A ted' mi řekni: to ty jsi zasadil Valenceovi tu ránu mečem?“

„K ďas, generále,“ opáčil nový kapitán a příští pobočník, „byl jste u toho, když jsem mu to slíbil. A voják má jen své slovo.“

Týden nato sloužil kapitán Montrevel jako ordonanc u vrchního velitele armády, který nahradil jeho křestní jméno *Ludvík*, v té době nelibě znějící, pseudonymem *Roland*.

A mladík se utěšil, že už nepochází od Svatého Ludvíka, ale že se stal synovcem Karla Velikého.

Roland – nikdo by se neodvážil pojmenovat kapitána Montrevela *Ludvík* od chvíle, kdy ho Bonaparte překřtil na Rolanda – tedy Roland prodělal s generálem tažení v Itálii a vrátil se s ním do Paříže po míru uzavřeném v Campo Formiu.

Roland se mezitím musel vrátit k matce, neboť jeho otec, brigádní generál de Montrevel, padl na Rýně, zatímco on bojoval u Adiže. Když bylo rozhodnuto o tažení do Egypta, Roland byl povolán vrchním velitelem jako první, aby se zúčastnil té neužitečné, ale poetické křížové výpravy, pro niž se rozhodl.

Nechal tedy svoji matku, sestru Amélii a mladšího bratra Eduarda v Bourgu, rodném městě generála de Montrevel; bydleli tři čtvrtě míle od města, v Noires-Fontaines, půvabném domě, jemuž se říkalo zámek a který spolu se statkem a několika stovkami jiter půdy v okolí tvořil veškerý generálův majetek, tedy přibližně šest nebo osm tisíc livrů renty.

Ubohá vdova prožívala velký smutek a cítila bolest v srdci, když Roland odjížděl na tu dobrodružnou výpravu; otcova smrt jako by předpovídala smrt synovu a paní de Montrevel, jemná a něžná kreolka, zdaleka neměla stejné vlastnosti jako lakedaimonské matky.

Bonaparte, který z celého srdce miloval bývalého kamaráda z vojenské školy, dovolil Rolandovi, aby se k němu v Toulonu připojil až na poslední chvíli.

Strach, aby nepřišel pozdě, však zabránil Rolandovi využít dovolenky v celém rozsahu. Opustil matku a slíbil jí něco, co nehodlal dodržet: že se bude vystavovat nebezpečí jenom v případě, kdy to bude naprosto nutné. Potom dorazil do Marseille týden předtím, než flotila vyplula na moře.

Naším záměrem není popisovat egyptské tažení, stejně jako jsme nepopisovali tažení italské. Zmíníme se jenom o tom, co bude nezbytně nutné pro tento příběh a dokreslení Rolandovy povahy.

Devatenáctého května 1798 vyplul Bonaparte se svým generálním štábem do Orientu; patnáctého června mu maltézští rytíři vydali

klíče od citadely. Druhého července se armáda vylodila v Marabú; téhož dne dobyl Alexandrii; pětadvacátého vstupoval Bonaparte do Káhiry, když předtím porazil mameluky v Chebreis a u Pyramid.

Během těchto pochodů a bojů byl Roland takovým důstojníkem, jakého známe, tedy veselý, odvážný, duchaplný, překonávající palčivou horkost dní, ledovou rosu nocí, vrhající se jako hrdina nebo jako blázen doprostřed řežby tureckých šavlí nebo nastavující hrud' beduínským kulkám.

Kromě toho během čtyřiceti dní tažení ani na chvíli neopustil tlumočníka Venturu; s obdivuhodnou snadností, s níž se učil všemu na světě, se zakrátko naučil nejen plynň hovořit arabsky, ale dokonce mu domorodci rozuměli.

Od té doby se vrchní velitel často obešel bez tlumočníka a pověřoval jednáním s muftími, ulemy a šejky právě Rolanda.

Během noci z 20. na 21. říjen povstala Káhira; v pět ráno se dověděli o smrti generála Dupuye, zabitého ranou kopí; v osm hodin, ve chvíli, kdy si všichni mysleli, že už zvládli povstání, přiběhl pobočník mrtvého generála a oznámil, že beduíni z venkova ohrožují Bab al-Nasr nebo bránu Vítězství.

Bonaparte obědval se svým pobočníkem; Sulkowski byl vážně zraněn u Salahiehu a sotva se zvedal na lůžku.

Bonaparte byl zaujatý, že zapomněl na to, v jakém stavu je mladý Polák.

„Sulkowski,“ oslovil ho, „vezměte si patnáct mužů a jděte se podívat, co nám chce ta holota.“

Sulkowski se pokoušel vstát.

„Generále,“ řekl Roland, „pověřte tím úkolem mne; vidíte přece, že můj kamarád se sotva drží na nohou.“

„Máš pravdu,“ na to generál, „jdi ty.“

Roland vyšel ze stanu, vzal si patnáct mužů a odjel splnit úkol.

Rozkaz byl ale vydán Sulkowskému a Sulkowski trval na tom, že ho splní.

Odjel tedy i on s pěti nebo šesti muži, které našel připravené k boji. Buď náhodou, nebo že se lépe než Roland vyznal v ulicích Káhiry, dorazil k bráně Vítězství pár vteřin před ním.

Když se tam octl Roland, viděl už jenom důstojníka, kterého Arabové odváděli; jeho pět nebo šest mužů už bylo zabito.

Arabové, kteří nelítostně masakrovali vojáky, občas ušetřili důstojníka v naději na výkupné.

Roland poznal Sulkowského; ukázal na něj špičkou meče svým mužům a velel do cvalu.

Půlhodinku nato se vrátil do generálního štábu jediný muž, aby oznámil smrt Sulkowského, Rolanda a jejich jednadvaceti druhů.

Bonaparte, jak už jsme řekli, miloval Rolanda jako bratra, jako syna, jako miloval Eugèna: chtěl vědět o té tragédii všechno do posledního detailu.

Voják na vlastní oči viděl jednoho Araba, jak usekl hlavu Sulkowskému a přivázal si ji k sedlu koně.

Rolandův kůň byl zabit. On se vyprostil ze třmenů a chvíli bojoval jako pěší; ale brzy padl v palbě, stříleli na něj úplně zblízka.

Bonaparte povzdechl, uronil slzu a zašeptal: „Zase jeden!“ a vypadalo to, že už na to víc nemyslí.

Jen se informoval, k jakému kmeni patří beduíni, kteří právě zabili dva z jeho mužů, jež nejvíc miloval.

Dověděl se, že jde o jeden kmen neporobených Arabů, jejichž vesnice je vzdálená přibližně deset mil.

Bonaparte jim nechal měsíc, aby se sami ukolébali v naději, že jim to projde bez trestu; po měsíci přikázal jednomu ze svých pobočníků jménem Croisier, aby obklíčil vesnici, srovnal chatrče se zemí, nechal všem mužům useknout hlavy, naložil je do pytlů a zbytek obyvatelstva, tedy ženy a děti, přivezl do Káhiry.

Croisier do puntíku vyplnil rozkaz; do Káhiry přivedli všechny ženy a děti, které zajali na místě, a kromě toho přivezli jednoho živého spoutaného Araba přivázaného ke koni.

„Proč ten muž žije?“ otázal se Bonaparte. „Řekl jsem přece, abyste usekli hlavu všemu, co je schopno nosit zbraň.“

„Generále,“ ospravedlňoval se Croisier, který také lámal pár slov arabsky, „ve chvíli, kdy jsem chtěl tomu muži useknout hlavu, se mi zdálo, že říká cosi o výměně vlastního života za život nějakého vězně. Napadlo mě, že na to, abychom mu usekli hlavu, budeme mít vždycky času dost, a raději jsem ho přivezl. Pokud jsem se zmýlil, uděláme to tady místo tam.“

Zavolali tlumočníka Ventura a vyslechli beduína.

Beduín vypověděl, že zachránil život jednomu francouzskému důstojníkovi, který byl těžce zraněný u brány Vítězství; že ten důstojník, který trochu mluvil arabsky, tvrdil, že je pobočníkem generála Bonaparta. On ho tedy poslal ke svému bratrovi, který vykonával lékařské povolání v sousedním kmeni; že ten důstojník je teď zajatcem toho kmene, a kdyby chtěli jemu, beduínovi, darovat život, napíše bratrovi, aby toho zajatce poslal do Káhiry.

Možná to byla jenom pohádka, kterou si ten muž vymyslel, aby získal čas, ale také to mohla být pravda: čekáním nic neriskovali.

Araba pořádně hlídali. Přivedli mu *taleba*¹⁰, kterému nadiktoval list, zapečetil ho svým pečeti a jeden Arab z Káhiry s ním vyrazil na místo určení.

Pokud bude mise úspěšná, darují beduínovi život a vyjednávač dostane pět set piastrů.

Tři dny nato se vyjednávač vrátil s Rolandem.

Bonaparte sice doufal v jeho návrat, ale moc jistý si jím nebyl.

To bronzové srdce, které vypadalo jako necitelné vůči bolesti, se teď rozplývalo radostí. Bonaparte rozevřel náruč Rolandovi přesně jako v den, kdy se s ním znovu setkal, a z očí mu stekly dvě slzy – a Bonapartovy slzy byly vzácné.

---

10 Veřejný písař nebo notář, student (arab.).

Avšak Roland, zvláštní věc, zůstával uprostřed všeobecného veselí stále zachmuřený. Potvrdil Arabovo svědectví, a přispěl tak k jeho propuštění na svobodu, ale odmítl uvést jakýkoli osobní detail o způsobu, jakým ho beduíni zajali a jak se o něj lékař staral: Sulkowskému stáli hlavu před jeho očima; takže jeho případný návrat mohli pustit z hlavy.

Roland se vrátil ke svým povinnostem, jenže si všichni všimli, že to, co bylo u něj dosud odvahou, stalo se nyní smělostí bez hranic a pohrdáním životem. Pokud dříve vypadal, že všechno dělá pro to, aby se proslavil, teď jako by všechno dělal pro to, aby zemřel.

Jako se to stává těm, co se ochotně vystavují mečům i kulkám, meče i kulky se mu jako zázrakem vyhýbaly; před Rolandem, za Rolandem, vedle něj padali muži, ale on zůstával na nohou, nezranitelný jako démon války.

Během tažení do Sýrie poslali dva parlamentáře, kteří měli vyzvát Džezara Pašu, aby vydal Akku; parlamentáři už se neobjevili: stáli jim hlavy.

Museli poslat třetího: Roland se nabídl, trval na tom, že půjde on, až se mu po dlouhém naléhání podařilo získat generálovo svolení. Vrátil se živ.

Byl při každém z devatenácti útoků na pevnost; při každém útoku ho viděli, jak proniká dovnitř; patřil k deseti mužům, kteří se dostali až do Prokleté věže; devět jich tam zůstalo, on se vrátil bez jediného škrábnutí.

Během ústupu Bonaparte nařídil všem jezdcům, kteří zůstali v jeho armádě, aby poskytli své koně zraněným a nemocným; jenom nakaženým morem je neměli ze strachu před nákazou půjčovat.

Roland dal svého oře právě těmto mužům: tři z něj spadli na zem mrtvi; vyskočil do sedla po nich a dojel do Káhiry živ a zdrav.

V Abúkiru se vrhl doprostřed vřavy, pronikl až k pašovi, prorazil obklíčené černocho, kteří ho obklopovali, chytil pašu za vousy, dostal se do palby z jeho dvou pistolí; jedna z pašových pistolí selhala,

jenom prskl prach na pánvičce a rána nevyšla; kulka z druhé pistole mu prošla pod paží a zabila muže za ním.

Když se Bonaparte rozhodl, že se vrátí do Francie, Roland byl první, komu vrchní velitel oznámil svůj návrat. Každý druhý by vyskočil radostí; on zůstal zasmušilý a řekl jen:

„Raději bych setrval tady, generále, měl bych tu víc šancí umřít.“

Přesto by bylo od něj nevděčné, kdyby generála nedoprovázel; následoval ho tedy.

Během celé cesty domů byl zachmuřený a netečný. V korsických vodách uviděli anglickou flotilu; teprve tehdy do něj vjel život. Bonaparte sdělil admirálu Ganteaumovi, že se bude bít na smrt, a dal příkaz raději vyhodit fregatu do vzduchu než stáhnout vlajku.

Projeli nepozorovaně prostředkem flotily a 8. října roku 1799 se vylodili ve Fréjus.

Roland vystoupil na pevninu poslední.

Vrchní generál jako by si těchto maličkostí nevšímal, ale jeho pozornosti neuniklo nic; nechal odjet Eugèna, Berthiera, Bourrienna, své pobočníky a doprovod cestou na Gap a Draguignan.

On sám se vydal inkognito cestou na Aix, aby se na vlastní oči přesvědčil, jaká je situace na Jihu. Vzal si s sebou pouze Rolanda.

V naději, že pobyt v rodině vrátí trochu života do toho z neznámých příčin zlomeného srdce, oznámil Bonaparte Rolandovi, že ho nechá v Lyonu a dá mu tři týdny dovolené, aby mohl překvapit matku a sestru.

Roland odpověděl:

„Díky, generále; má sestra a matka budou šťastné, že mě uvidí.“

Jindy by Roland zaručeně odpověděl: „Díky, generále, jak rád se zase setkám s matkou a sestrou!“

Byli jsme u toho, co se stalo v Avignonu; viděli jsme, s jakým hlubokým pohrdáním se Roland staví k nebezpečí a s jakým znechucením životem šel na strašlivý souboj. Slyšeli jsme, co o své bezstarostnosti, s jakou jde na smrt, řekl siru Johnovi. Byl to skutečný

důvod, nebo ne? Sir John se s touto odpovědí musel spokojit; Roland mu zjevně nehodlal poskytnout jiné vysvětlení.

A teď, jak už jsme řekli, oba spali či se tvářili, že spí, ve voze, který je rychlým cvalem poštovních koní vezl cestou z Avignonu do Orange.

VI

Morgan

Nyní nám musí čtenáři dovolit, abychom na okamžik opustili Rolanda a sira Johna. Zanechali jsme je v takovém fyzickém a duševním stavu, že nám jistě nikam neutečou, a my se pro změnu můžeme zabývat osobou, která se zatím naším příběhem jenom mihla, ale přesto v něm bude hrát významnou roli.

Chceme mluvit o muži, který v masce a po zuby ozbrojený vstoupil do jídelny hostince v Avignonu a přinesl Jeanu Picotovi jeho omylem ukradených dvě stě louisdorů považovaných za peníze vlády.

Viděli jsme, že ten odvážný bandita, který vystupoval pod jménem Morgan, dorazil do Avignonu na koni, maskovaný a za bílého dne. Než vešel do hostince, nechal svého koně u dveří, a když skončil se svou záležitostí, našel ho uvázaného u ubytoven služebnictva. Jako by se kůň v tomto pontifikálním a rojalistickém městě těšil stejné beztrestnosti jako jeho pán. Morgan ho odvázal, skočil na něj, vyjel Oulleskou branou a cválal podél hradeb, až zmizel na cestě do Lyonu.

Čtvrt míle od Avignonu se zahalil do pláště, aby před kolemjdoucími skryl své zbraně, a sundal masku, kterou zastrčil do jedné sedlové brašny.

Ti, co zatím v Avignonu plni zvědavosti uvažovali o tom, jak asi vypadá postrach Jihu Morgan, by se teď mohli na vlastní oči přesvědčit, je-li jeho vzhled stejně strašlivý jako jeho pověst.

Neváháme říci, že tvář, která by se zjevila jejich pohledům, by jistě nesouzněla s představami, jaké jejich vznícená fantazie připisovala vzhledu toho muže.

Bílá a jemná, dokonale tvarovaná ruka sundala masku z tváře čtyřicetiletého či pětadvacetiletého mladíka, tváře, která by

pravidelností rysů a jemností výrazu mohla soupeřit s obličejem ženy.

Jediný detail dodával tomuto obličejí, zejména v jistých okamžicích, pevnost a rozhodnost: pod krásnými světlými vlasy poletujícími mu po čele a skráních, jak se to v té době nosilo, bylo ebenově černé obočí, řasy a černé oči.

Zbytek mladíkovy tváře se vyznačoval, jak už jsme řekli, skoro ženskými rysy.

Uši měl malé, pod chumáči vlasů na spáncích, jimž dali módní šviháci název psí uši, z nich byly vidět jenom lalůčky. Nos byl rovný a proporčně skvěle vyvážený, ústa trochu velká, ale růžová a vždy usměvavá, při úsměvu ukazovala dvojí řadu obdivuhodných zubů; jemná a dokonalá brada, lehce zabarvená do modra, prozrazovala, že kdyby se mladík tak pečlivě a často neholil, měl by vousy v kontrastu ke světlým vlasům stejně černé, jako byly jeho obočí, řasy a oči.

Postavu neznámého mohli přítomní ocenit hned, jak vstoupil do jídelny hostince: mladík byl vysoký, dobře stavěný, pružný a neprozrazoval-li na první pohled zrovna mohutně vyvinuté svalstvo, dalo se soudit, že je ohebný, mrštný a nesmírně obratný.

Na koni seděl s jistotou dokonalého jezdce.

Přehodil si tedy plášť přes rameno, schoval masku do sedlové brašny, klobouk narazil až k očím a pobídl koně do rychlého cvalu. Takto projel Bédarrides, a když dorazil k prvním domům v Orange, vjel do hlavní brány paláce, která se za ním okamžitě zavřela.

Čekal na něj sluha, který se neprodleně chopil udidla koně.

Jezdec hbitě seskočil na zem.

„Je tu tvůj pán?“ otázal se sluhy.

„Ne, pane hrabě,“ odpověděl tázaný; „dnes v noci byl nucen odjet a kladl mi na srdce, že jestli pán přijde a bude se po něm ptát, mám mu odpovědět, že odcestoval v záležitostech tovaryšstva.“

„Dobrá, Baptiste. Vracím mu koně v dobrém stavu, když je trochu unavený; bude potřeba vyčistit ho vínem a dávat mu tak dva nebo tři dny ječmen místo ovsy: od včerejšího rána ujel nějakých čtyřicet mil.“

„A byl s ním pán spokojen?“

„Velmi spokojen. Je vůz připraven?“

„Ano, pane hrabě, je zapřaženo a vůz stojí pod přístřeškem; kočí teď popíjí s Julienem: pán mi řekl, že ho mám zaměstnat mimo dům, aby vás neviděl přicházet.“

„Myslí si, že poveze tvého pána?“

„Ano, pane hrabě; tady máte pas mého pána, s kterým jsme vyzvedávali koně na poštovní stanici, a protože můj pán jel do Bordeaux s pasem pana hraběte a protože pan hrabě zase pojedou do Ženevy s pasem mého pána, je pravděpodobné, že klubko je dostatečně zamotané, a i když má ta zatracená policie hodně dlouhé prsty, hned tak ho nerozplete.“

„Odvaž zavazadlo ze zadku koně, Baptiste, a dej mi ho.“

Baptiste poslechl, jenomže zavazadlo mu málem vypadlo z rukou.

„Ajaj! Pan hrabě mě neupozornil! K d'asu!“ zasmál se. „Pan hrabě neztrácel čas, jak se mi zdá.“

„To se právě mýlíš, Baptiste: snažil jsem se sice čas využít, ale stejně jsem ho hodně ztratil. Proto bych také rád odjel co nejdřív.“

„Pan hrabě nebude obědvat?“

„Snědl bych něco malého, ale jenom v rychlosti.“

„Pan hrabě se nezdrží; jsou dvě odpoledne a jídlo je připravené už od desáté ráno; naštěstí je to studený oběd.“

A Baptiste chtěl místo svého pána poskytnout hostu tu čest a uvést ho do jídelny.

„Nemusíš mě doprovázet,“ řekl hrabě, „znám cestu. Postarej se o vůz; ať na mě čeká pod podloubím, dveře ať jsou otevřené, aby mě vozká ve chvíli, kdy budu nastupovat, nemohl zahlédnout. Tady máš peníze, zaplat' mu až k první poštovní stanici.“

„Aj, pane hrabě, za tohle vám bohatě zaplatím cestu až do Lyonu!“
„Stačí, když zaplatíš do Valence pod záminkou, že chci spát; zbytek si nechej za námahu.“

„Mám uložit zavazadlo do vozu?“

„Udělám to sám.“

Vzal zavazadlo ze sluhových rukou, nedal vůbec najevo, že má nějakou váhu, a zamířil do jídelny, zatímco Baptiste kráčel do vedlejší místnosti a cestou rovnal asignáty.

Jak řekl cizinec, cestu do jídelny znal dobře; zanořil se do chodby, bez váhání otevřel první dveře, potom druhé a octl se proti elegantně prostřenému stolu.

Drůbež, dvě koroptve, studená šunka, několik druhů sýrů, nádherné kousky ovoce jako dezert a dvě karafy, v jedné víno rubínové barvy, v druhé víno barvy topazu, tvořily oběd, který byl sice servírován pro jednu osobu, neboť tu byl pouze jeden příbor, ale stačil by pro tři nebo čtyři stolovníky.

Když mladík vešel do jídelny, nejprve zamířil k zrcadlu, sundal klobouk, upravil si vlasy s pomocí hřebínku, co vytáhl z kapsy, potom se sklonil k fajánsovému umyvadlu s kohoutkem, umyl si tvář a ruce a pečlivě se utřel do ručníku, který tu byl pro něj zřejmě připraven.

Teprve po této přípravě prozrazující dobře vychovaného muže zasedl cizinec ke stolu.

Po pár minutách ukojil hlad olbřímích rozměrů, jaký může mít mladík jeho věku. Když se na prahu opět objevil Baptiste, aby hostu sdělil, že vůz je připraven, našel ho už nachystaného k odchodu.

Mladík si narazil klobouk až k očím, zahalil se do pláště, vzal zavazadlo pod paží, a protože se Baptiste postaral o to, aby stupátko bylo skoro vedle dveří, skočil do vozu, aniž ho kočí spatřil.

Baptiste za ním zavřel dvířka a potom se obrátil ke kočímu v obrovských botách:

„Všechno je zaplaceno až do Valence, že? Přepřahání i kočí,“ ujistil se.

„Všechno. Potřebujete stvrzenku?“ zažertoval vozká.

„Ne. Ale můj pán, markýz de Ribier, si přeje, aby až do Valence nebyl vyrušován.“

„Ale no jistě,“ odvětil vozká tímž posměšným tónem, „občana markýze nikdo nebude vyrušovat. Tak jedeme, hyjé!“

A zapráskal bičem, čímž hlučně sděloval všem v okolí, sousedům i těm, které bude potkávat cestou: uhněte mi z cesty, nebo to s vámi špatně dopadne! Vezu muže, který dobře platí a má právo srazit druhé.

Jakmile byl falešný markýz de Ribier jednou ve voze, vytáhl okénka, zatáhl závěsy, zvedl polstrované víko lavičky, uložil do truhly své těžké zavazadlo, sedl si na ně, zahalil se do pláště a spoléhaje na to, že ho probudí až ve Valence, usnul stejně, jako se naobědval: tedy s apetytem vlastním mládí.

Cesta z Orange do Valence trvala osm hodin; chvíli předtím, než vjeli do města, se náš cestující probudil.

Opatrně zvedl jednu záclonku a poznal, že projíždí městečkem La Paillasse: byla noc. Podíval se na svoje kapesní hodinky: ukazovaly jedenáct.

Už nehodlal spát, spočítal si zastávky, které má zaplatit až do Lyonu, a připravil si peníze.

Ve chvíli, kdy se postilion ve Valence přiblížil ke kamarádovi, jenž ho měl vystřídat, zaslechl cestující jeho slova:

„Vypadá to, že je to jeden z těch předrevolučních; měl předplaceno od Orange, a protože platí dvacet sous spropitného pro nás, musíme ho vézt jako vlastence.“

„Tak jo,“ na to vozká z Valence, „povezu ho, jak si zaslouží.“

Cestující usoudil, že přišla chvíle, aby zasáhl do hovoru, a zvedl záclonku.

„To doufám, příteli! Hrome, já totiž jsem vlastenec a pyšním se tím, jsem vlastenec prvního řádu! A na důkaz toho, tumáš, a napij se na zdraví Republiky!“

A dal sto frankový assignát vozkovi, který se hned pochlubil kamarádovi.

Protože ten se díval chtivým okem na papírek, dal mu také jeden.

„Tumáš i ty a můžeš ostatním předat stejné doporučení, jaké jsi právě dostal od kolegy.“

„Ó, to buďte klidný, občane,“ řekl postilion, „odtud do Lyonu to půjde jako po másle. Pojedeme s větrem o závod! Za to ručím.“

„Tady máš dopředu zapláceno na šestnáct přepřahacích stanic, počítaje v to dvojí přepřahání při vjezdu do města; a dávám dvacet sous spopitného. Nějak si to mezi sebou uspořádejte.“

Postilion usedl na koně a pobídl ho ke cvalu.

Vůz přepřahal v Lyonu ke čtvrté hodině odpoledne.

Zatímco přepřahali, muž oblečený jako poselák, který až dosud seděl s krosnou na zádech na patníku, se teď zvedl, přistoupil k vozu a řekl potichu mladému Jehúovu tovaryšovi pár slov, která podle všeho mladíka nesmírně udivila.

„Jsi si jistý?“ otázal se muže.

„Když ti říkám, že jsem ho viděl na vlastní oči, věř mi!“ opáčil dotyčný.

„Můžu tedy tu zprávu oznámit přátelům?“

„Můžeš. Ale hlavně si pospěš.“

„Vědí o tom v Servasu?“

„Ano; najdeš tam připraveného koně mezi Servasem a Sukem.“

Postilion se přiblížil; mladík si vyměnil poslední pohled s poselákem, který se rychle vzdaloval, jako by měl doručit nějaký spěšný dopis.

„Tak jakou cestou pojedeme, občane?“ zeptal se postilion.

„Cestou na Bourg; musím být v Servasu v devět hodin večer; zaplatím třicet sous jako spopitné.“

„Čtrnáct mil za pět hodin, to bude robota; ale dá se to ujet.“

„Ujedeme to tedy?“

„Pokusíme se.“

A kočí pobídl koně ke cvalu.

Když odbíjela devátá, vjížděli do Servasu.

„Jeden šestilivrový dukát, když nepřepřáhneš a dovezeš mě na půli cesty do Suku!“ křikl z okénka mladík na postilionu.

„Dobrá!“ odpověděl postilion.

Vůz projel, ani nezastavil u pošty.

Na čtvrt míle od Servasu přikázal Morgan, aby vůz zpomalil, vystrčil hlavu z okénka, přiložil dlaně k ústům a napodobil křik sýčka.

Nápodoba byla tak věrná, že mu z vedlejšího lesa odpověděl sýček.

„Tady je to,“ křikl Morgan.

Postilion zastavil koně.

„Jestli je to tady, nemusíme jezdit dál.“

Mladík si vzal zavazadlo, otevřel dvířka, vystoupil a obrátil se ke kočímu:

„Tady máš slíbený šestilivrový dukát.“

Postilion vzal dukát, zasadil si ho do očního důlku a držel ho tam, jako nosí elegáni dnešních dnů lorňon.

Morgan pochopil, že tahle pantomima má nějaký význam.

„Co to má znamenat?“ otázal se.

„To má znamenat, že ať dělám, co dělám, vidím jenom na jedno oko.“

„Chápu,“ rozesmál se mladík, „a když ti zacpu i to druhé...“

„Hrome, pak neuvidím už vůbec nic!“

„Podívejme se na blázna, který je raději slepý než jednooký! Ale nebudeme se tu bavit o tvém vkusu: tumáš!“

A dal mu druhý dukát.

Postilion si vmáčkl peníz do druhého oka, otočil vůz a vracel se do Servasu.

Jehúův tovaryš počkal, až se ztratí ve tmě, přiblížil k ústům provrtaný klíč a vyloudil z něj dlouhý a chvějivý tón připomínající pískání loďmistra.

Odpověděl mu podobný zvuk.

Z lesa vyjel jezdec a cvalem se k němu přibližoval. Morgan si znovu zakryl obličej maskou.

Jezdec mířil přímo k němu.

„Ve jménu koho přicházíte?“ zeptal se jezdec, jehož obličej, zakrytý širokým okrajem obrovského klobouku, nebylo vidět.

„Jménem proroka Elijáše,“ odpověděl maskovaný mladík.

„Pak čekám právě na vás.“

A sesedl z koně.

„Jsi prorok, nebo učedník?“ otázal se Morgan.

„Jsem učedník,“ odpověděl příchozí.

„A kde je tvůj pán?“

„Najdete ho v seillonském kartouzu.“

„Víš, kolik tovaryšů se tam dnes večer shromáždilo?“

„Dvanáct.“

„Dobrá; jestli potkáš ještě nějaké další, pošli je na schůzku.“

Ten, kdo se prohlásil za učedníka, se uklonil na znamení poslušnosti, pomohl Morganovi přivázat zavazadlo na zadek svého koně a uctivě ho držel za uzdu, zatímco Morgan nasedal.

Morgan ani nečekal, až bude mít druhou nohu ve třmenu, pobídl koně, vytrhl učedníkovi udidlo z rukou a odcválal.

Po pravé straně cesty se rozkládal Seillonský les jako temné moře, v němž noční vítr pohyboval černými vršky korun stromů jako vlnami a vyluzoval přitom ponuré zvuky.

Čtvrt míle nad Sukem nechal jít mladík koně přes pole přímo k lesu a měl dojem, že mu stromy jdou v ústrety.

Kůň, vedený zkušenou rukou, bez váhání zajel do lesa.

Po deseti minutách se objevil na druhé straně.

Sto metrů od lesního porostu se zvedala osamoceně uprostřed planiny mohutná tmavá masa.

Bylo to rozlehlé stavení zastíněné pěti nebo šesti staletými stromy.

Jezdec se zastavil před velkou branou, nad níž byly do trojúhelníku umístěné tři sochy: Panny Marie, Ježíše Krista a svatého Jana Křtitele.

Mariina socha se tyčila na nejvyšším bodu trojúhelníku.

Tajemný cestující dorazil k cíli své cesty, tedy do seillonského kartouzu. Seillonský kartouz, jednadvacátý tohoto řádu, byl založen v roce 1178.

V roce 1672 vyrostla na místě starého kláštera moderní budova; a právě zbytky této stavby jsou vidět ještě dnes.

Ty zbytky znamenají venkovní fasádu ozdobenou třemi sochami, jak už jsme uvedli, a před ní se zastavil tajemný jezdec; uvnitř je malá kaple s vchodem napravo pod hlavní branou.

Bydlí v ní jeden sedlák se ženou a dvěma dětmi. Z bývalého kláštera udělali statek.

V roce 1791 byli kartuziáni vypuzeni ze svého kláštera; v roce 1792 byly kartouz a přilehlé pozemky nabídnuty k prodeji jako církevní majetek.

Přilehlými pozemky se rozumí park spojený s budovami a potom krásný les, který ještě dnes nese jméno Seillonský les.

Ale v Bourgu, rojalistickém a hlavně velmi pobožném městě, nikdo nechtěl zaprodat svoji duši tím, že odkoupí majetek ctihodných mnichů, kterých si každý vážil. Proto se klášter, park a les staly jako *státní majetek* vlastnictvím Republiky, což značí, že nepatřily nikomu – nebo aspoň zůstaly opuštěné; ta věc je snadno k pochopení: Republika měla se svým jednadvacátým lednem, jednatřicátým květnem, třicátým říjnem, devátým thermidorem, prvním prairialem a osmnáctým fructidorem věru jiné věci k promýšlení, než aby se starala o novou omítku, udržovala zahradu a pravidelně prořezávala les.

Z toho vyplývá, že už sedm let byl kartouz úplně opuštěný a že kdyby náhodou nějaký zvědavý pohled pronikl klíčovou dírkou, viděl by jenom travou zarůstající nádvoří, ostružiní v ovocné zahradě, křoviny a roští v lese, jímž v té době procházely jen jedna cesta a dvě nebo tři pěšiny, a na jiném místě byl naprosto neprostupný.

Asi osminu míle od kláštera stál jakýsi zámček zvaný la Corrierie patřící ke kartouzu, který volně se rozrůstající les obklopol zelení natolik, že ho úplně schoval před všemi pohledy.

O těchto dvou budovách kolovaly nejpodivnější zvěsti: prý tam v noci straší ve dne neviditelní podivní návštěvníci; dřevorubci nebo pověřiví venkované, kteří si občas ještě zašli do lesa Republiky uplatnit právo, jakému se těšilo město Bourg v dobách kartuziánů, tvrdili, že škvírami v okenicích zahlédli plameny míhající se po chodbách i v celách a zřetelně slyšeli hluk řetězů vlečených po dlaždicích křížové chodby a dláždění nádvoří. Osvícenější jedinci to popírali. V opozici ke skeptikům poskytovali zastánci pověr vysvětlení nočních zjevení a zvuků podle toho, k jaké skupině patřili. Vlastenci tvrdili, že to jsou duše ubohých mnichů, které tyranie klášterů zaživa pohřbila v doživotním klášteře, teď se vracejí, svolávají pomstu nebes na své mučitele a po smrti vláčejí železa, která je tu držela za života. Rojalisté zase říkali, že tu působí sám ďábel, který našel prázdný klášter, a protože už se nemusí bát kropáče ctihodných představených, klidně páchá rejdy tam, kam se dřív neodvážil strčit ani dráp. Nic z toho všeho však nebylo potvrzeno, a to jen proto, že nikdo z těch, kdo popírali, či potvrzovali existenci duší mučednických mnichů nebo Belzebubův sabat, neměl dost kuráže, aby se v nočních hodinách do těchto míst pustil, přesvědčil se, jaká je skutečně pravda, a následujícího dne pak s jasným vědomím sdělil ostatním, zda v klášteře straší, nebo ne, a v případě, že v něm straší, jací duchové se do něj vracejí.

V každém případě však tyto pověsti, ať už oprávněné či nikoli, nijak nezapůsobily na tajemného jezdce; ten totiž, jak jsme řekli,

sotva v Bourgu odbila devátá a úplně se setmělo, zastavil svého koně u brány opuštěného kláštera, ani nesesedl z koně, vytáhl ze sedlové brašny pistoli a pažbou třikrát rytmicky zabušil na dveře po způsobu zednářů.

Zaposlouchal se.

Chvilku byl na pochybách, jestli se v kartouzu opravdu koná nějaké shromáždění: ačkoli se totiž velmi pozorně rozhlížel a neméně zaujatě poslouchal, nezahlédl ani světýlko, nezaslechl žádný šramot.

Přesto se mu zdálo, že se k druhé straně dveří kdosi blíží.

Zabouchal podruhé stejnou zbraní a stejným způsobem.

„Kdo to tluče?“ otázal se hlas.

„Ten, kdo přichází od Elijáše,“ odvětil mladík na koni.

„Kterého krále musí synové Izraele poslouchat?“

„Jehúa.“

„Jaký rod musí vyhledit?“

„Achabův.“

„Jste prorok či učedník?“

„Jsem prorok.“

„Buďte tedy vítán v domě Pána,“ řekl hlas.

Hned nato se pohnuly železné závlačky, které jistily masivní dveře, závory zaskřípěly v čepech a jedno křídlo brány se tiše otevřelo. Kůň a jezdec se zanořili pod tmavou klenbu, která se za nimi zavřela.

Muž, který tak pomalu otvíral bránu a potom ji stejně rychle zavřel, byl oděný do dlouhé bílé kutny kartuziánů a kapuce mu dokonale zakrývala tvář, takže nebylo možné rozeznat její rysy.

VII

Seillonský kartouz

Stejně jako první muž, jehož jezdec potkal na cestě do Suku, i mnich, který otevřel bránu, zaujímal v bratrstvu podřadné postavení, neboť se chopil uzdy koně a podržel ho, než jezdec sesedl, takže mladíkovi posloužil jako čeledín.

Morgan odvázal zavazadlo, vytáhl ze sedlových brašen pistole, zastrčil je za opasek vedle těch, které už tam měl, a obrátil se na mnicha velitelským tónem:

„Domníval jsem se, že tu najdu bratry shromážděné k radě.“

„Už se shromáždili,“ odvětil mnich.

„Kde?“

„V Corrierie; už pár dní se kolem kartouzu potloukaly podezřelé osoby, a tak přišel z vyšších míst příkaz zachovat opatrnost.“

Mladík pokrčil rameny, jako by považoval tohle opatření za zbytečné, a pokračoval týmž velitelským tónem:

„Ať někdo dovede koně do stáje a vy mě doprovodíte do rady.“

Mnich zavolal dalšího bratra, hodil mu uzdu, vzal louč, již zažehl od lampy planoucí v kapliče, kterou ještě dnes můžeme vidět po pravé straně hlavní brány, a kráčel před nově příchozím.

Přešel křížovou chodbu, udělal pár kroků v zahradě, otevřel jedny dveře vedoucí do jakéhosi sklípku se studnou, pustil dovnitř Morgana, zavřel za ním dveře stejně pečlivě, jako zajistil ty vedoucí z kartouzu, odstrčil nohou kámen, který jako by se tady ocitl náhodou, a odkryl kovový kruh. S jeho pomocí zvedl jednu dlaždicí zakrývajícím vchod do podzemí, kam se sestupovalo po několika schodech.

Tyto schody sestupovaly do klenuté chodby, která byla tak široká, že se tu mohli potkat dva muži.

Naši dva muži tak kráčeli dobrých pět šest minut, načež se octli před mříží. Mnich vytáhl zpod kutny klíč a otevřel ji.

Když byli na druhé straně mříže, kterou mnich opět zavřel, zeptal se:

„Pod jakým jménem vás mám ohlásit?“

„Pod jménem bratra Morgana.“

„Počkejte tady; za pět minut jsem zpátky.“

Mladík kývl, jako že ví o všech ochranných opatřeních a klidně vyčká.

Potom usedl na jakýsi náhrobek – byli totiž v podzemních hrobkách kláštera – a čekal.

A skutečně, pět minut ještě neuběhlo a mnich se opět objevil.

„Následujte mě,“ řekl. „Bratři jsou šťastni, že jste tady, obávali se totiž, jestli se vám nepříhodilo nějaké neštěstí.“

Několik vteřin nato byl bratr Morgan uveden do poradní síně.

Dvanáct mnichů ho tady očekávalo s kapucemi staženými hluboko do očí; ale jakmile za mladíkem zapadly dveře a bratr sluha zmizel, jakmile Morgan sundal masku, všechny kapuce se najednou octly na zádech a mniši ukázali tváře.

Nikdy nebylo žádné bratrstvo shromážděním tak krásných a usměvavých mladíků.

Pouze dvěma nebo třem z těch podivných mnichů už bylo čtyřicet.

Všechny ruce se vztahovaly k Morganovi; dva či tři mladíci nově příchozího srdečně objali.

„Přísámbůh, přáteli,“ pravil jeden z těch, kdo ho objímali nejvřeleji, „všem nám spadl obrovský kámen ze srdce; už jsme tě viděli mrtvého nebo aspoň zajatého.“

„Mrtvého ještě možná, Amiete; ale zajatého nikdy! Ne a ne, občane, jak se ještě občas lidé mezi sebou oslovují, a už dlouho nebudou, v což pevně doufám. Musím ale říct, že se všechno seběhlo s až dojemnou přívětivostí: jakmile nás konduktér zahlédl, hned křikl

na postilionu, aby zastavil; myslím, že dokonce dodal: ‚Vím, kdo to je.‘ Takže jsem mu hned řekl, drahý příteli, jestli víte, kdo jsme, ušetříme si dlouhé vysvětlování. ‚Chcete peníze určené pro vládu?‘ zeptal se. ‚Přesně to chceme,‘ já na to. Potom nastal ve voze rozruch, a tak jsem dodal: ‚Příteli, nejdřív sestupte a řekněte těm pánům a hlavně dámám, že jsme dobře vychovaní muži a že se jich ani nedotkneme – hlavně dam, samozřejmě – a že se podíváme jenom na ty, které vystrčí hlavu z okénka.‘ Jedna se toho odvážila a na mou duši, byla rozkošná... Poslal jsem jí polibek; vykřikla a stáhla se do vozu stejně jako Vergiliova Galatea; ale protože kolem nebyly vrby, nemohl jsem ji pronásledovat. Mezitím vozka spěšně zahrabal v pokladně a tak přitom spěchal, že mi s vládními penězi dal i dvě stě louisdorů, patřících jednomu obchodníkovi s vínem z Bordeaux.“

„K čertu s tím!“ zaklel jeden z bratrů, jehož vypravěč oslovoval jako Amieta, což bylo pravděpodobně stejně jako u Morgana jméno válečné. „To je ošemetná věc! Víš dobře, že Direktorium, které je velmi vynalézavé, organizuje skupinky lupičů, kteří operují naším jménem a obírají všechny jen proto, aby se věřilo, že jsme jenom obyčejní zloději!“

„Jen počkej,“ pokračoval Morgan, „právě to mě tak zdrželo; něco takového jsem zaslechl v Lyonu. Už jsem byl v půli cesty do Valence, když jsem si všiml, že jeden vak s penězi mi nepatří. Nebylo to nic těžkého. Jako by ten kmotr věděl, že se něco podobného přihodí, dal na něj cedulku: *Jean Picot, obchodník s vínem ve Fronsaku u Bordeaux.*“

„A tys mu ty peníze poslal zpátky?“

„Něco lepšího, já jsem mu je odvezl.“

„Do Fronsaku?“

„Ne! Do Avignonu. Tušil jsem, že tak opatrný člověk se určitě zastaví v prvním trochu větším městě, aby tam získal nějaké informace o svých dvou stech louisdorech. Nemýlil jsem se; pozeptal jsem se v hostinci, jestli tu znají občana Jeana Picota; odpověděli,

že ho nejenom znají, ale že zrovna obědvá s místními štamgasty. Vejdu tedy do jídelny. Určitě uhodnete, o čem se právě povídalo: o přepadení dostavníku. Jen si představte, jaký úžas zavládl, když jsem se objevil! Antický bůh na stroji nezpůsobil takový dramatický efekt jako já. Zeptám se, kdo ze stolovníků se jmenuje Jean Picot; nositel toho distingovaného a harmonicky znějícího jména se přihlásí. Položím před něj dvě stě louisdorů, omluvím se mu jménem našeho společenství za starosti, které mu Jehúovi tovaryši způsobili. Vyměním si přátelský pozdrav, jen očima ovšem, s Barjolsem a zdvořilý s abbé de Rians, kteří tam také byli; ukloním se celé společnosti a odejdu. Maličkost; jenže mě to zdrželo na patnáct hodin: proto jsem přijel tak pozdě. Říkal jsem si ale, že lépe bude opozdit se než dovolit, aby se o nás šířilo nepříznivé mínění. Udělal jsem dobře, pánové?”

Vypukly ovace a výkřiky bravo.

„Jenomže mně připadá dost neopatrná vaše touha předat peníze občanu Jeanu Picotovi osobně,” poznamenal jeden z přítomných.

„Milý plukovníku,” opáčil mladík, „jedno původem italské přísloví praví: ‚Kdo chce, jde sám, kdo nechce, někoho za sebe pošle.‘ Chtěl jsem, tak jsem šel sám.“

„Ale kdyby se náhodou jednou stalo, že byste upadl do rukou Direktoría, ten chlápek se vám odvděčí tím, že vás pozná; a bude svědčit, což vás bude stát krk!”

„Ohó! On mě ale nepozná, takže mě neusvědčí.“

„A co mu v tom zabrání?”

„Myslíte si, že jsem ten výlet podnikl s odhalenou tváří? Kdepak, milý plukovníku, to byste mě podceňoval. Masky se zbavuji jen mezi dobrými přáteli, ale když mám co do činění s cizinci, nikdy! Copak nejsme uprostřed karnevalu? Nevím, proč bych se neměl maskovat jako lupič, když se pánové Gohier, Sieyès, Roger Ducos, Moulin a Barras převlékají za francouzské krále!”

„Vy jste vjel do města v masce?”

„Do města, do hostince, do jídelny. Pravda je, že jsem měl sice na tváři masku, zato můj opasek se nijak nemaskoval, a jak vidíte, je opravdu dobře vybavený.“

Mladík jedním pohybem rozevřel plášť a ukázal opasek, za nímž měl zastrčené čtyři pistole a krátký lovecký nůž.

Potom dodal s veselostí příznačnou pro povahu této bezstarostné osobnosti:

„Musel jsem vypadat hrozivě, což? Určitě mě považovali za zesnulého Mandrina, který sestoupil ze savojských hor. Mimochodem, tady je těch šedesát tisíc franků od Jeho Výsosti Direktoria.“

A mladík pohrdavě nohou kopl do zavazadla, které předtím odložil na zem a jehož nacpané útroby vydaly typický zvuk prozrazující přítomnost zlata.

Pak se zamíchal mezi přátele, od nichž ho doposud oddělovala vzdálenost, již přirozeně zachovává vypravěč od posluchačů.

Jeden z mnichů se shýbl a zvedl zavazadlo.

„Pohrdejte si zlatem, jak chcete, milý Morgane, jen když vám to nebude bránit v jeho získávání; ale já vím o statečných mužích, kteří čekají na těch šedesát tisíc franků, do nichž s takovým odporem kopete, stejně netrpělivě, jako karavana na poušti vyhlíží kapku vody, aby nezemřela žízni.“

„Mluvíte o našich přátelích ve Vendée, že?“ opáčil Morgan. „Ať jim přinesou štěstí! Ach, ti sobci! Oni bojují, oni ano! Ti pánové trhají růže a nám ponechávají tmy. Co se dá dělat. Copak z Anglie nedostali nic?“

„To ano!“ odvětil vesele jeden z mnichů. „V Quiberonu dostali dělové koule a kulky!“¹¹

„Neříkám od Angličanů,“ opáčil Morgan, „říkám z Anglie.“

---

11 Obec v Bretani, kde se 1795 vylodilo 5400 roajalistů, podporovaných britským premiérem Williamem Pittem. Byli poraženi francouzským revolučním vojskem s Lazarem Hochem a Jeanem Humbertem v čele.

„Nepřišel odtamtud ani sou.“

„Přesto se mi zdá,“ pravil jeden z účastníků, který vypadal rozvázněji než jeho druhové, „že by naši princové mohli poslat trochu zlata mužům, kteří prolévají krev pro monarchii! Copak se nebojí, že se Vendée nakonec unaví tou svou oddaností, za niž mu nikdo, pokud vím, dodnes ani nepoděkoval?“

„Vendée, drahý příteli,“ pravil Morgan, „je země štědrá a neunaví se, buďte klidný; ostatně jakou zásluhu by měla věrnost, kdyby neměla co dělat s nevďečností? Ve chvíli, kdy se oddanost střetne s vděkem, už to není oddanost, ale výměna. Dám a dostanu odměnu. Buďme tedy věrní, buďme oddaní, jak můžeme, pánové, a modleme se, aby nebesa činila nevďečnými ty, jimž jsme oddáni. Jen tak zaujmeme čestné místo v historii našich občanských válek, za to vám ručím.“

Sotva Morgan zformuloval tohle rytířské axioma a vyjádřil přání, které mělo všechny šance, že bude vyplněno, ozvaly se tři zednářské rány na dveře ohlašující další návštěvu.

„Pánové,“ řekl mnich, který podle všeho zastával funkci předsedy tohoto shromáždění, „honem kapuce a masky. Nevíme, kdo přichází.“

VIII

K čemu sloužily peníze Direktoria

Všichni okamžitě bez námitek poslechli, mniši si přehodili přes hlavu kapuce svých dlouhých kuten a shrnuli je do tváří, Morgan si opět nasadil masku.

„Vstupte!“ zvolal představený.

Dveře se otevřely a objevil se bratr sluha.

„Vyslanec generála Georgese Cadoudala žádá, aby byl uveden,“ pravil.

„Odpověděl správně na tři dotazy?“

„Dokonale.“

„Uved'te ho tedy.“

Bratr sluha se vrátil do podzemní chodby a dvě vteřiny nato přiváděl do síně muže, v němž bylo podle jeho oblečení snadno poznat sedláka a podle hranaté hlavy se zrzavou hřívou Bretonce.

Nevypadal vůbec bázlivě nebo nesměle; postoupil až doprostřed kruhu bratří, upřel zrak na každého z mnichů a počkal, až jedna z těch dvanácti žulových soch konečně prolomí ticho.

Jako první ho oslovil předseda.

„Odkud přicházíš?“ otázal se.

„Ten, kdo mě k vám poslal,“ odvětil sedlák, „mi poručil, abych na tuto otázku odpověděl, že přicházím od Jehúa.“

„Máš pro nás vzkaz ústní nebo písemný?“

„Mám odpovídat na otázky, které mi položíte, a vyměnit kousek papíru za peníze.“

„Dobrá. Začněme tedy otázkami. Kde jsou naši bratři z Vendée?“

„Složili zbraně a čekají jenom na slovo od vás, aby se jich zase chopili.“

„A proč složili zbraně?“

„Dostali k tomu rozkaz od Jeho Veličenstva Ludvíka XVIII.“
„Říká se cosi o prohlášení, které napsal vlastní rukou král.“
„Tady je jeho opis.“

Venkovan podal papír tomu, kdo se ho tázal.

Ten ho vzal a četl:

Občanská válka je stvořena k tomu, aby lidé začali nenávidět a ohrožovat královskou moc. Monarchové, kteří se vracejí, prolévající přitom krev, nemohou být nikdy milováni; musíme se tedy vzdát krvavých prostředků a svěřit se vládě veřejného mínění, které se samo vrací ke spásným zásadám. Bůh a král budou jako první volat po jednotě Francouzů; musíme spojit do jedolitého svazku rozptýlené prvky roajalismu, ponechat bojovné Vendée jeho nešťastnému osudu a kráčet po cestě mírovější a celistvější. Rojalisté ze Západu už měli dost času, aby udělali, co mohli, teď se musíme opírat o naše stoupence v Paříži, kteří učinili vše pro blízkou restauraci království...

Předseda shromáždění zvedl hlavu a hledal Morgana pohledem, jehož jiskru nedokázala skrýt ani kapuce.

„Tak vidíš, bratře, tvé přání bylo okamžitě vyslyšeno. Rojalisté z Vendée a z Jihu budou mít velkou zásluhu za svoji oddanost,“ pravil.

Potom opět sklonil zrak k prohlášení, z něž už mu zbývalo přečíst pouhých pár řádek, a pokračoval:

Židé ukřižovali svého krále a od té doby bloudí světem; Francouzi poslali na gilotinu toho svého a budou roztroušeni po celé zemi.

*Psáno v Blankenburgu, pětadvacátého srpna 1799,
v den našeho svátku, v šestém roce naší vlády.*

Podepsán LUDVÍK

Mladí muži se po sobě dívali.

„*Quos vult perdere Jupiter dementat!*“¹² pravil Morgan.

„Ano,“ přisvědčil představený shromáždění. „Ale když ti, které chce Jupiter zničit, reprezentují nějaký princip, musíme je chránit nejen před Jupiterem, ale před nimi samotnými. Ajax prohlašoval uprostřed hromů a blesků: *uniknu navzdory bohům*.“ Potom se obrátil ke Cadoudalovu vyslanci: „A co na tohle prohlášení odpověděl ten, kdo tě posílá?“

„Skoro totéž, co jste právě řekl vy. Poslal mě sem, abych zjistil, jestli jste rozhodnutí vydržet navzdory všemu, navzdory samotnému králi.“

„Přisámbůh!“ uniklo Morganovi.

„Jste rozhodnutí,“ pravil představený.

„V tom případě,“ opáčil venkovan, „je všechno v pořádku. Tady jsou skutečná jména nových velitelů a jejich válečná jména: generál vám doporučuje, abyste v písemném styku používali výhradně jejich jména válečná. On zachovává stejné zásady, pokud jde o vás.“

„Máte ten seznam?“ otázal se představený.

„Ne, mohli by mě chytit a seznam mi vzít. Pište, budu vám je diktovat.“

Představený se posadil ke stolu, vzal pero a napsal následující jména, která mu vendéeský sedlák nadiktoval:

„Georges Cadoudal – Jehú nebo Kulatá hlava; Joseph Cadoudal – Jidáš Makabejský; Lahaye Saint-Hilaire – David; Burban-Malabry – Smrtihlav; Pouliquez – Královský řezník; Bonfils – Borec; d'Amphernet – Drapák; Duchayla – Koruna; Duparc – Strašlivý; La Roche – Mithridatés; Puisaye – Honza.“

„To jsou nástupci Charetta, Stoffleta, Cathelineaua, Bonachampse, d'Elbéa, La Rochejaqueleina a Lescura!“ pronesl jeden hlas.

---

12 Koho chce Jupiter zničit, toho zbaví rozumu.

Bretonec se obrátil k tomu, co právě promluvil.

„A co když se nechají zabít jako jejich předchůdci,“ řekl, „co bude pak?“

„Dobrá otázka,“ na to Morgan. „Takže...?“

„Takže jakmile dostane náš generál vaši odpověď,“ pravil venkovan, „opět se chopí zbraní.“

„A kdyby byla naše odpověď ne...?“ zeptal se jeden hlas.

„Co by se dalo dělat!“ odtušil venkovan. „V každém případě je povstání stanoveno na dvacátý říjen.“

„Dobrá,“ na to představený, „díky nám bude mít váš generál z čeho vyplatit první měsíc žold. Máte stvrzenku?“

„Tady je,“ vytáhl venkovan z kapsy papír, kde stála tato slova:

Od našich bratrů z Jihu a Východu obdržel pro naši věc částku ve výši...

GEORGES CADOU DAL

vrchní velitel roajalistické armády v Bretani

Výše částky, jak vidíme, zůstala nevyplněna.

„Umíte psát?“ zeptal se představený.

„Dost na to, abych vyplnil tři nebo čtyři chybějící slova.“

„Tak pište: *sto tisíc franků*.“

Bretonec napsal; potom podal papír představenému:

„Tady je stvrzenka, kde jsou peníze?“

„Shýbněte se a vezměte si ten vak, co se vám válí u nohou; je v něm šedesát tisíc franků.“

Potom se obrátil k mnichům:

„Montbare, kde je těch zbývajících čtyřicet tisíc?“

Oslovený mnich šel k jedné skříni, otevřel ji a vyndal z ní trochu méně objemný vak, než byl ten, co přinesl Morgan, ale který obsahoval pěknou sumičku čtyřiceti tisíc franků.

„Tady máte celou sumu,“ ukázal mnich.

„A teď, příteli,“ řekl představený shromáždění, „jezte a odpočívajte. Zítra odjedete.“

„Čekají mě doma,“ opáčil venkovan. „Najím se a odpočinu si v sedle. Sbohem, pánové, a Bůh vás ochraňuje!“

A zamířil ke dveřím, jimiž sem vstoupil.

„Počkejte,“ zarazil ho Morgan.

Georgesův posel se zastavil.

„Zprávu za zprávu,“ pravil Morgan. „Vyřídíte generálu Cadoudalovi, že generál Bonaparte opustil armádu v Egyptě, především se vylodil ve Fréjus a za tři dny bude v Paříži. Moje zpráva se určité vyrovná vašim. Co říkáte?“

„To není možné!“ zvolali všichni mniši jedním hlasem.

„Nic není pravdivějšího, pánové. Mám tu zprávu přímo od našeho přítele Leprêtra, který ho viděl v Lyonu hodinu předtím, než jsem tam dorazil já, a bezpečně ho poznal.“

„Co hodlá dělat ve Francii?“ zeptaly se dva či tři hlasy.

„Dříve nebo později se to dozvíme, budme klidní. Pravděpodobně se nevrací do Paříže proto, aby tam zachovával inkognito.“

„Neztrácejte ani minutu a jed'te s tou zprávou k našim přátelům na Západě,“ řekl představený vendéeskému venkovanovi. „Ještě před chvílí bych vás byl zdržoval, teď jsem to já, kdo vám říká: jed'te!“

Venkovan pozdravil a vyšel; představený počkal, až se za ním zavřely dveře.

„Pánové,“ oslovil přátele, „zpráva, kterou nám právě oznámil bratr Morgan, je tak závažná, že navrhnou zvláštní opatření.“

„Jaké?“ zeptali se Jehúovi tovaryši jedním hlasem.

„Aby se jeden z nás, jehož určí los, odebral do Paříže a smluvenou šifrou nás informoval o všem, co se tam bude dít.“

„Souhlasíme,“ odpověděli všichni.

„V tom případě,“ pokračoval představený, „napišme svých třináct jmen, každý to své, na kousek papíru; vložíme je do klobouku a ten, jehož jméno bude vytaženo, okamžitě vyjede.“

Mladíci přistoupili ke stolu, napsali svá jména na kousky papíru, který srolovali a vložili do klobouku.

Nejmladší byl povolán, aby byl nositelem osudu.

Vytáhl jednu ruličku papíru a podal ji představenému, který ji rozvinul.

„Morgan,“ řekl představený.

„Rozkazy?“ otázal se mladík.

„Připomeňte si,“ odvětil představený slavnostním tónem, je-
muž klášterní klenba dodávala velebnost, „že se jmenujete hrabě
de Sainte-Hermine, že váš otec byl gilotinován na náměstí Revoluce
a váš bratr zabit v armádě prince Condéa. *Noblesse oblige*, uroze-
nost zavazuje! To jsou rozkazy pro vás.“

„A zbytek?“ zeptal se mladík.

„Zbytek vám napoví vaše oddanost králi a vaše věrnost.“

„Nuže, přátelé, dovolte mi, abych se s vámi okamžitě rozloučil;
chtěl bych být na cestě do Paříže, dřív než se rozední, a před odjez-
dem musím vykonat ještě jednu nutnou návštěvu.“

„Jed’!“ vyzval ho představený a rozevřel náruč. „Objímám tě
jménem všech bratří. Každému jinému bych řekl: ‚Bud’ odvážný,
vytrvalý a neúnavný!‘ Tobě říkám: ‚Bud’ opatrný!’“

Mladík opětoval bratrské objetí, s úsměvem pozdravil ostatní
bratry, s dvěma nebo třemi si stiskl ruku, zahalil se do svého ces-
tovního pláště, narazil si na hlavu klobouk a vyšel.

IX

Romeo a Julie

Jako by v kartouzu předvíдали Morganův brzký odjezd, umyli mu koně, vytřeli ho dosucha slámou, dali mu dvojitou dávku ovsu a znovu ho osedlali.

Mladíkovi stačilo poslat pro něj a vyhoupnout se do sedla.

Sotva seděl na koni, brána se jako nějakým kouzlem otevřela, kůň s řehtáním vyběhl ven a cválal tak rychle, jako by už zapomněl na nedávnou cestu a byl plně připraven podniknout další.

Za branou kartouzu se Morgan na chvíli nerozhodně zastavil, rozvažoval, zda se dát napravo či nalevo; pak se obrátil napravo, chvíli jel po pěšině vedoucí z Bourgu do Seillonu, potom znovu zahrnul doprava, ale tentokrát přes pole a vedl svého koně do cípu lesa, vyjel na jeho druhém konci, octl se na hlavní cestě do Pont-d'Ain a pokračoval po ní asi půl míle. Zastavil se až u skupiny domů, kterým se dnes říká Maison-des-Gardes.

Jeden z domů měl na štítě svazek cesmíny, což označovalo zastávku pro pocestné, kteří tu mohli zahrnat žízeň a nabrat síly před dlouhou a únavnou cestou.

Stejně jako to udělal u brány kartouzu, zastavil se tu Morgan, vytáhl pistoli ze sedlové brašny a pažbou zabušil na vrata; protože však dobří lidé, co obývali tento skromný hostinec, nebyli součástí spiknutí, musel čekat déle než v kartouzu.

Konečně zaslechl těžký krok čeledína v dřevácích; vrata zaskřípěla a strejc, který je otevřel, se je hned zase instinktivně chystal zabouchnout, když v nich spatřil muže s pistolí v ruce.

„To jsem já, Pataute,“ řekl mladík, „neměj strach.“

„Ach, to jste vy, pane Charlesi! Ne, teď už nemám strach, ale víte, jak říkával pan farář v dobách, kdy jsme ještě měli dobrého Pána-boha, opatrnost je matkou moudrosti.“

„Ano, Pataute, je to tak,“ usmál se mladík. Sesedl z koně, vložil peníz čeledínovi do ruky; „buď klidný, dobrý Bůh se k nám zase vrátí a s ním i pan farář.“

„Achich, podle toho, co vidíme kolem sebe, tam nahoře se o nás nikdo nestará. Snad tam ani nikdo není,“ povzdechl čeledín. „Bude to ještě dlouho trvat, pane Charlesi?“

„Pataute, slibuju ti, že udělám všechno pro to, abys nemusel dlouho čekat, čestné slovo! Jsem stejně netrpělivý jako ty. A prosím tě, dnes nespi, milý Pataute.“

„Ach, pane Charlesi, víte přece dobře, že když přijedete, ani oka nezamhouřím... a co se koně týče... No tohle! Vy měníte koně každý den? Předminule jste měl ryzáka, minule grošáka a teď zase vraníka.“

„Je to tak, jsem rozmarný a vybíravý od přírody. Můj kůň dnes nepotřebuje nic, milý Pataute, jenom mu sundej uzdu. Sedlo mu ponechej... Počkej, dej ještě do sedlových brašen tyhle pistole, nechám si jen dvě.“

A Morgan vytáhl zpoza opasku pistole, které tam před nedávnem zastrčil, a podal je čeledínovi.

„Achich!“ zasmál se Pataut. „To jsou kanóny!“

„Vždyť víš, brachu, cesty nejsou bezpečné.“

„To bych řekl, pane Charlesi! Všude je plno lupičů, člověk si nemůže být jistý! Jestlipak víte, že minulý týden přepadli a oloupili dostavník z Ženevy do Bourgu?“

„Nepovídejte!“ udivil se Morgan. „A koho z té loupeže viní?“

„To je vám na tom nejpodivnější; představte si, že se povídá, že to udělali *Ježíšovi* tovaryši. Nevěřil jsem tomu ani za mák, to si pište! Ježíšovi tovaryši, to je přece dvanáct apoštolů, ne?“

„Tak tak,“ odtušil Morgan se svým věčným veselým úsměvem, „o jiných jsem neslyšel.“

„No právě! Ještě to nám chybělo, obviňovat dvanáct apoštolů, že přepadávají dostavníky! Říkám vám, pane Charlesi, žijeme v době, kdy už si lidi ničeho neváží, všechna úcta je pryč.“

A potřásaje hlavou jako misantrop znechucený ne-li přímo životem, tedy aspoň lidmi, odváděl Pataut koně do stáje.

Morgan se ještě chvíli díval za Patautem, než zmizel ve tmě nádvoří a zapadl do temné stáje; potom se vydal kolem živého plotu, který lemoval zahradu, a došel až ke skupině mohutných stromů, jejichž koruny tyčící se do výšky kreslily na temné obloze majestátní linii a stínily kouzelný venkovský dům. V okolí ho pom-pézně nazývali zámek Noires-Fontaines.

Morgan dorazil ke zdi, již byl obehnán pozemek zámku, právě ve chvíli, kdy v městečku Montagnac zvony odbíjely jedenáctou. Mladík se zastavil, zaposlouchal se do zvuku, který rozechvíval vzduch klidné a tiché atmosféry podzimní noci, a počítal až do jedenácti.

Potom popošel ještě pár kroků, prohlédl si zeď, jako by hledal známé místo, to místo našel, špičkou boty se zaklínil do škvíry mezi dvěma kameny, vyhoupl se nahoru jako muž skákající do sedla koně, levou rukou se zachytil stříšky na zdi, druhou nohou švihl, až se ocitl obkročmo na zdi, a rychle jako blesk sjel na druhou stranu.

Všechno tohle provedl mladík tak hbitě, s takovou obratností a lehkostí, že kdyby ho byl někdo náhodou zahlédl, myslel by si, že měl nějakou prchavou vidinu.

Když se Morgan ocitl na druhé straně zdi, zastavil se a poslouchal, očima pátral v temnotách, zkoumal listoví stromů v malém hájku.

Všude vládlo ticho a klid.

Morgan se opatrně pustil dál.

Říkáme opatrně, protože od chvíle, kdy se přiblížil k zámku Noires-Fontaines, objevily se v jeho chování rysy velmi nezvyklé pro jeho povahu, a sice jakási nesmělost a váhání. Jako by se něčeho obával, a ty obavy se netýkaly jeho, ale někoho jiného.

Dorazil na okraj hájku a stále se choval stejně obezřele.

Ted' už byl na trávníku, na jehož konci se tyčil zámeček, zastavil se a zkoumal fasádu domu.

Svítilo se v jediném okně z dvanácti, která ve třech poschodích zdobila fasádu.

To okno bylo v prvním patře na rohu domu.

Pod oknem vybíhal nad zahradu balkonek celý porostlý mladým vínem, které se šplhalo po zdi, obtáčelo se kolem železných ornamentů a padalo dolů jako květinový koberec.

Po obou stranách okna stály na balkoně díže s velkolistými stromy, které rozpínaly větve a tvořily nad římsou hotové zelené loubí.

Mezi balkonem a oknem byla žaluzie, která se ovládala s pomocí provazů.

A právě škvírami v žaluzii pronikalo ven světlo, které Morgan viděl.

Prvním mladíkovým hnutím bylo přeběhnout přímo přes trávník; ale i tentokrát nabyly vrchu obavy, o nichž už jsme se zmínili, a zadržely ho.

Podél zdi se táhla lipová alej až k domu.

Obrátil se a přiblížil se k cíli své cesty, krytý temným listovím.

Dorazil na konec aleje, rychle jako vyděšený daněk přeběhl po nekrytém prostoru a konečně se octl ve stínu, který vrhal dům.

Pár kroků couvl s očima upřenýma na okno, ale dával si pozor, aby nevyšel ze stínu.

Když se dostal na místo, které si vypočítal, třikrát tleskl do dlaní.

Na toto znamení se vzadu v místnosti objevil půvabný, pružný a skoro průsvitný stín a přilepil se na okno.

Morgan zopakoval signál.

Hned nato se otevřelo okno, zvedla se žaluzie a v zeleném rámu stanula okouzlující dívka v nočním župánku se světlými vlasy stékajícími jí v pramenech po ramenou.

Mladík k ní vztáhl paže, ona rozevřela náruč a dvě jména, či spíše výkřiky, které vycházely přímo ze srdcí obou mladých lidí, splynuly v jeden:

„Charlesi!“

„Amélie!“

Potom mladík skočil ke zdi, zavěsil se na úponky révy, zachycoval se výstupků v kameni a říms a za pár vteřin už byl na balkoně.

Slova, která si tito krásní mladí lidé vyměnili, se rozplynula v láskyplném šepotu a ztratila v nekonečném polibku.

Načež mladík jemně vtáhl dívku do pokoje a druhou rukou zatáhl za provaz žaluzie, která za nimi zaklapla.

Za žaluzií se zavřelo okno.

Potom světlo zhaslo a celá fasáda zámku Noires-Fontaines se octla v temnotě.

Tato temnota trvala pouhou čtvrt hodinu, než se ozvala kola vozu na cestě vedoucí ze silnice z Pont-d'Ain ke vchodu do zámku.

Krátce nato hlomoz ustal; bylo zjevné, že vůz právě zastavil před branou.

X

Rolandova rodina

Vůz, který dorazil k bráně zámku, vezl rodině Rolanda a jeho přítele sira Johna.

Nikdo ho nečekal, takže, jak jsme řekli, všechna světla na zámku byla zhasnuta, okna temná, dokonce i to Améliino.

Vozka posledních pět set kroků až přemrštěně a přehnaně praskal bičem ve snaze na sebe upozornit, ale tento hluk neprobudil venkovany z jejich počátečního hlubokého spánku.

Když se vůz zastavil, Roland otevřel dvířka, vyskočil na zem, přičemž se ani nedotkl nohou stupátka, a zatahal za šňůru od zvonku.

Pět minut Roland zvonil a po každém zatahání se obrátil k vozu se slovy:

„Ještě chvíličku, sire Johne.“

Konečně se otevřelo jedno okno a dětský, ale pevný hlas zvolal:

„Kdo to zvoní?“

„To jsi ty, Eduarde?“ ozval se Roland. „Pojď mi honem otevřít!“

Chlapec skočil s radostným výkřikem zpátky do ložnice a zmizel.

Za vteřinu bylo slyšet jeho hlas rozléhající se v chodbách zámku:

„Maminko! Vzbud' se, to je Roland...! Sestro! Probud' se, přijel náš velký bratr!“

Ještě v noční košili a pantoflíčkách skákal dolů po schodech s pokřikem:

„Už běžím, Rolande, už jsem u tebe!“

Chvilku nato zaharašil klíč v zámku a zaskřípěly závory klouzající v čepech; potom se na vstupních schodech objevila bílá postava a spíše letěla, než běžela k mřížím, které se těžce pohnuly v závěsech a otevřely se.

V ten okamžik chlapec skočil Rolandovi kolem krku a patrně se ho nehodlal hned tak pustit.

„Ach! Bratře, bratře!“ křičel a líbal mladíka, smál se a plakal současně. „Bratře, Rolande, to bude mít matka radost! A co teprve Amélie! Všichni se mají dobře, nejnemocnější ze všech jsem já... No vlastně kromě Michala, toho zahradníka, víš, ten si vymknul nohu. Proč nejsi v uniformě...? Jéje, ty měšťanské šaty ti nesluší! Vracíš se z Egypta, vid'? Přivezl jsi mi pistole zdobené stříbrem a krásnou zahnutou šavli? Ne? Ty nejsi vůbec hodný a já už ti nedám žádnou pusu. Ne, ne, neměj strach, pořád tě mám rád!“

A chlapec hubičkoval velkého bratra se stejnou vervou, s jakou ho zahrnoval otázkami.

Angličan zůstal ve voze, s hlavou vystrčenou z okénka sledoval celou scénu a usmíval se.

Uprostřed těch výlevů bratrské lásky se najednou ozval ženský výkřik.

Matčin hlas!

„Kde je můj Roland, kde je můj milovaný syn?“ ptala se paní de Montrevel hlasem, v němž se chvělo radostné dojetí tak silné, až hraničilo se vzlyky. „Kde je? Opravdu se mi vrátil? Není tedy zajat? Není mrtev? Skutečně žije?“

Když chlapec zaslechl matku, vysmekl se z bratrovy náruče jako had, dopadl doprostřed trávníku, a jako by ho vymrštila pružina, skočil k matce.

„Tudy, maminko, pojd'!“ říkal a táhl napůl oblečenou matku k Rolandovi.

Při pohledu na matku se Roland neubránil dojetí; cítil, jak pukají ledy, které svíraly jeho hrud'; srdce mu teď tlouklo stejně jako každému jinému.

„Ach!“ zvolal. „Byl jsem vážně nevděčník, a Bůh mi přesto poskytl takovou radost!“

S pláčem se vrhl kolem krku paní de Montrevel. Ani si nevzpomněl na sira Johna, který rovněž cítil, jak puká slupka jeho anglické netečnosti, dokonce si musel osušit slzy stékající mu po tvářích až k usmívajícím se rtům.

Chlapec, matka a Roland teď tvořili rozkošnou skupinku ztělesňující něhu a dojetí.

Najednou se malý Eduard oddělil jako list, který odnáší vítr, od skupinky a zvolal:

„Ale kde vězí sestřička Amélie?“

Rozběhl se k domu a opakoval:

„Sestro Amélie, probud' se, vstávej a poběž k nám!“

Potom bylo slyšet dupání a nato rány pěstí, to jak hoch bušil do sestřiných dveří.

Rozhostilo se hluboké ticho.

Skoro okamžitě se Eduard rozkřičel:

„Pomoc, maminko! Pomoc, Rolande! Sestřičce Amélii je zle!“

Paní de Montrevel a její syn utíkali k domu; sir John, který jako zkušený cestovatel vezl s sebou v příručním zavazadle lancetu a v kapse měl flakon s čichacími solemi, spěchal rovněž ke schodišti.

Tam se zastavil, chvilku se rozmýšlel, zda se má objevit jen tak, když nebyl představen, což se neslučuje s všemocnou anglickou touhou po formálnosti.

Ale ta, již hodlal nabídnout pomoc, se mu najednou zjevila před očima.

Když bratr tak silně bušil na dveře, objevila se Amélie konečně na chodbě; ale bezpochyby ji zasáhlo příliš silné dojetí z bratrova návratu, a tak sešla toporně z několika schodů. Ačkoli se snažila ovládat, náhle povzdechla a jako květina, která nečekaně zvadne, jako větev, která rázem klesne, upadla, nebo se spíše snesla na schodiště a zůstala bez hnutí ležet.

V tu chvíli hoch zakřičel.

Ten křik dodal Amélii ne-li zrovna sílu, tedy aspoň vůli; zvedla se a vypravila ze sebe: „Mlč přece, Eduarde! Mlč, proboha! Tady jsem!“ Vší silou se zachytila jednou rukou zábradlí, druhou se opírala o chlapce a sestupovala ze schodů.

Na posledním schodě se setkala s matkou a s Rolandem; prudce a skoro zoufale se vrhla Rolandovi kolem krku a objala ho oběma pažemi s výkřikem:

„Bratře! Bratře!“

Potom Roland cítil, jak mu dívka v náručí ochabuje, jak tíží jeho rameno, a řekl: „Je jí špatně, potřebuje vzduch! Vzduch!“ A dovlekl ji na vnější schodiště.

A právě tato skupinka, tak odlišná od té první, se naskytla očím sira Johna.

Na čerstvém vzduchu se Amélie nadechla a zvedla hlavu.

V tu chvíli odplynul mrak, který až dosud zakrýval lunu, a měsíční světlo zalilo Améliinu tvář skoro stejně tak bledou.

Sir John vykřikl úžasem. Nikdy nespatriil tak nádhernou a dokonalou mramorovou sochu jako ten živý mramor, který měl právě před očima.

Dlužno přiznat, že Amélie byla v tomto odění a v měsíčním světle přenádherná.

Měla na sobě dlouhý batistový župánek, který obkresloval tvary její dokonalé postavy, bledá dívčina tvář se lehce skláněla k bratrovu rameni, dlouhé zlaté vlasy padaly na sněhobílá ramena a ruka, která objímala matku kolem krku a spočívala na rudém šálu, do nějž byla zahalena paní de Montrevel, byla alabastrově bílá s na růžovělými odlesky. Taková byla Rolandova sestra a tak se zjevila pohledu sira Johna.

Obdiv ho přibil k zemi.

Roland se rozpomněl, že tu má Angličana, a paní de Montrevel si všimla cizincovy přítomnosti.

Hoch, ježž udivilo, že vidí v matčině blízkosti neznámého muže, rychle sešel po vnějším schodišti a zastavil se na třetím schodě, ne snad že by se bál jít dál, ale chtěl zůstat na výši očí toho, koho oslovil:

„Kdo jste, pane?“ otázal se sira Johna, „a co tady děláte?“

„Milý Eduarde,“ pravil sir John, „jsem přítelem vašeho bratra a přináším vám pistole vykládané stříbrem a šavli z damascénské oceli, které vám slíbil.“

„Kde jsou?“ zeptal se hoch.

„Ach, jsou ještě v Anglii,“ odušil sir John, „a chvilku potrvá, než je přivezou. Ale váš velký bratr za mě ručí a jistě vám potvrdí, že držím své sliby.“

„Ano, Eduarde,“ přitakal Roland, „jestli je mylord slíbil, tedy je dostaneš.“

Potom se obrátil k paní de Montrevel a své sestře: „Promiňte, maminko, i ty mi promiň, Amélie, nebo spíše se samy omluvte mylordovi, jak to dokážete: právě jste ze mne učinily strašlivého nevďěčníka.“ Načež přistoupil k siru Johnovi a vzal ho za ruku: „Matko,“ pokračoval Roland, „mylord mi prokázal v den, kdy mě poprvé uviděl, nesmírně důležitou službu; vím, že mu něco takového nezapomenete, a doufám, že přijmete sira Johna jako svého nejlepšího přítele. On vám své přátelství dokáže tím, že se tady s námi bude ochotně dva nebo tři týdny nudit.“

„Madam,“ uklonil se sir John, „dovolte mi, abych nesouhlasil se slovy přítele Rolanda; nebudou to dva nebo tři týdny, které bych chtěl strávit ve vaší přítomnosti, ale chtěl bych tu být celý život.“

Paní de Montrevel sešla ze schodiště, podala ruku siru Johnovi, a ten ji políbil s dvorností přímo francouzskou.

„Mylorde,“ oslovila ho, „náš dům je i váš dům. Den, kdy jste do něj vstoupil, byl dnem radosti, den, kdy ho opustíte, bude dnem lítosti a smutku.“

Sir John se obrátil k Amélii, která byla zmatená, že se před cizincem objevuje takto nedostatečně oblečena, a přitáhla si rukou záhyby svého župánu kolem krku.

„Mluvím i jménem své dcery, která je příliš dojata nečekaným bratrovým návratem, než aby vás mohla uvítat sama. Jistě to učiní za okamžik,“ pokračovala paní de Montrevel, která takto pomohla Amélii z rozpaků.

„Moje sestra dovolí mému příteli siru Johnovi, aby jí políbil ruku, a on se jistě spokojí, tím jsem si jist, touto formou přivítání,“ pravil Roland.

Amélie vykoktala pár slov, pomalu zvedla paži a podala siru Johnovi ruku k políbení s úsměvem skoro bolestným.

Angličan se chopil Améliiny ruky; cítil však, že ta ruka je jako led a chvěje se, a tak místo aby ji nesl k ústům, řekl Rolandovi:

„Příteli, vaší sestře opravdu není dobře; věnujme se dnes večer jejímu zdraví. Jsem tak trochu lékař, a jestli mi dovolí, abych jí změřil pulz, budu jí vděčný.“

Amélie však, jako by se obávala, že někdo uhodne pravou příčinu jejího zmatku, rychle siru Johnovi vytrhla ruku se slovy:

„Ale ne, mylord se mýlí: z radosti člověk neonemocní, a za tuto moji drobnou nevolnost může právě jenom radost z nečekaného návratu milovaného bratra. Za chvíli mi bude úplně dobře.“ Potom se obrátila k paní de Montrevel a řekla překotně, skoro horečně. „Maminko, zapomínáme, že pánové mají za sebou dlouhou cestu; od Lyonu určitě nic nejedli, a jestli má Roland pořád svoji někdejší chuť k jídlu, kterou tak dobře známe, určitě mi nebude zazlívát, když vás tu teď nechám samotnou, abyste pánům dělala společnost, a postarám se o méně poetickou, ale přesto velmi důležitou stránku přivítání.“

A Amélie skutečně nechala matku s bratry a hostem samotnou a šla vzbudit komorné a sluhu. V siru Johnovi její zjevení zanechalo dojem víly Lorelei, která se zjevuje poutníkovi na březích Rýna s lyrou v ruce a jíž v nočním větru vlají vlasy jako tekuté zlato.

Mezitím Morgan nasedl na koně a cvalem se rozjel zpět ke kartouzu, zastavil se před branou, vytáhl z kapsy zápisník, napsal na jeden list tužkou pár slov, list sroloval a prostrčil klíčovou dírkou, ani nesesedl z koně.

Pak ho pobídl ke cvalu, přitiskl se k hřívě vznešeného zvířete a zmizel v lese, rychlý a tajemný jako Faust vydávající se na horu sabatu.¹³

Na lístku stály tři řádky.

*Pobočník generála Bonaparta Ludvík de Montrevel dorazil
dnes v noci do zámku Noires-Fontaines.*

Mějte se na pozoru, Jehúovi tovaryši!

Ale aby upozornil své přátele, že se Ludvíkovi de Montrevel nesmí přihodit nic zlého, nakreslil nad jeho jméno křížek, což znamenalo, že ať se stane cokoli, mladý důstojník musí zůstat ušetřen.

Každý Jehúův tovaryš mohl takto chránit nějakou osobu a nemusel uvádět důvody, proč to tak je.

Morgan využil tohoto privilegia, aby ochránil Améliina bratra.

---

13 J. W. Goethe – *Faust; Valpuržina noc.*

XI

Zámek Noires-Fontaines

Zámek Noires-Fontaines, kam jsme právě zavedli hlavní osoby našeho příběhu, se nacházel v jednom z nejkrásnějších míst údolí, kde se zvedá město Bourg.

Jeho park o pěti či šesti jitrech, osázený staletými stromy, byl uzavřen ze tří stran pískovcovými zdmi, přičemž v přední straně zdi byla po celé šířce zasazena krásná mříž, ukázka skvělé kovářské práce z dob Ludvíka XV., již se do parku vstupovalo. Zadní část parku tvořila půvabná říčka, která pramení v Journans, tedy u úpatí prvních svahů jurského pohoří, a teče povlovně z jihu na sever, vlévá se do Saôny u mostu ve Fleurville proti Pont-de-Vaux, rodišti Jouberta, který byl měsíc před dobou, k níž dospělo naše vyprávění, zabit v bitvě u Novi.

Nad Reyssouzou a na jejích březích se rozkládala napravo a nalevo od zámku Noires-Fontaines městečka Montagnat a Saint-Just a nad nimi Ceyzériat.

Za Ceyzériatem se už rýsují malebné obrysy pahorků Jury a nad jejich vrcholky lze rozeznat namodralý vrchol pohoří Bugey, který se snad zvedá jen proto, aby zvědavě nakukoval přes rameno mladších sester, co se děje dole v údolí řeky Ain.

A právě v této uchvacující krajině se probudil sir John.

Možná poprvé v životě se zasmušilý a mlčenlivý Angličan usmíval na přírodu; zdálo se mu, že je v jednom z těch překrásných údolí Thesálie, která oslavuje Vergilius, nebo u přívětivých břehů říčky Lignon, které ve svém románu *Astrea* opěvuje Honoré d'Urfé. Rozvaliny jeho rodného domu, podle toho, co říkají životopisci, leží v troskách tři čtvrtě míle od zámku Noires-Fontaines.

Z rozjímání vytrhlo sira Johna trojí lehké zaťukání na dveře: byl to jeho hostitel Roland, který se ho přišel zeptat, jak se vyspal.

Roland našel přítele Johna rozzářeného jako slunce, jehož paprsky si pohrávaly s už žloutnoucími listy kaštanů a líp.

„Ajaj, sire Johne,“ oslovil ho, „dovolte mi, abych vám poblahopřál. Čekal jsem, že tu najdu muže zasmušilého jako chudáci kartuziáni v dlouhých bílých hábitech, kteří mě tolik děsili v dobách mého mládí, i když popravdě řečeno nebylo nikdy lehké nahnat mi strach. A vida, nic takového, vy se v tomhle smutném říjnovém měsíci usmíváte jako májové jitro!“

„Drahý Rolande,“ odvětil sir John, „jsem skoro sirotek; matku jsem ztratil hned při narození, otce, když mi bylo dvanáct. Ve věku, kdy děti odcházejí do internátních škol, jsem byl pánem jmění s milionem renty. Zůstal jsem však na světě úplně sám, nebyl nikdo, koho bych měl rád, nebo kdo by měl rád mne. Sladké radosti rodinného štěstí jsem nezažil. Od dvanácti do osmnácti let jsem studoval na univerzitě v Cambridge; moje uzavřená a možná trochu povýšená povaha mě izolovala od mladých přátel.

V osmnácti letech jsem začal cestovat. Vy, který brázdíte svět ve stínu své vlajky, tedy ve stínu vlasti, který denně zažíváte vzrušení z boje a pýchu slávy, nedokážete pochopit, jak žalostná věc je projíždět městy, provinciemi, státy, královstvími, jen proto, abyste tam navštívil nějaký kostel nebo zámek. Jak ubohé je opouštět lůžko ve čtyři ráno, protože vás nelítostný hlas průvodce budí, abyste šel zhlédnout východ slunce z výšin Righi nebo Etny; jak smutné je táhnout se jako mrtvý přízrak uprostřed živých stínů, kterým se říká lidé, nevědět, kde se zastavíte, nemít zemi, kde byste zakořenil, paži, o níž byste se opřel, srdce, do něž byste mohl vylít radosti i strasti své duše! Ano, milý Rolande, včera večer jsem měl na krátký okamžik, na vteřinu, pocit, že se prázdnota mého života zaplnila. S vámi jsem zažíval radost, kterou jsem dosud nepoznal, radost z rodiny, která vás tolik miluje. Když jsem se díval na vaši matku,

říkal jsem si, že moje matka by byla určitě stejná. Při pohledu na vaši sestru mě napadlo: kdybych měl sestru, nechtěl bych, aby byla jiná než tahle. A když jsem objímal vašeho bratra, uvědomil jsem si, že bych vlastně mohl mít dítě tohoto věku, zanechat v něm na tomto světě po sobě aspoň něco. Ale protože jsem takový, jaký jsem, zemřu stejně, jako jsem žil: smutný, mrzutý, nevlídný k ostatním a protivící se sám sobě. Jste šťastný člověk, Rolande! Máte rodinu, máte slávu, máte mládí, máte i krásu, která sice pro muže není tak podstatná, ale nic nezkaží. Žádná radost vám nechybí, žádné štěstí nepostrádáte; opakuji vám to znovu, Rolande, jste šťastný, velmi šťastný člověk!“

„To ano,“ opáčil Roland, „ale zapomínáte na moji vadu, mylord.“

Sir John se díval na mladíka poněkud nevěřícně. Roland totiž vypadal jako ztělesněné zdraví.

„Vaše srdeční vada proti mému milionu renty, Rolande,“ řekl lord Tanlay neskonale smutně, „jen kdybyste mi předal se svou chorobou i matku, která pláče radostí, když vás vidí, sestru, jíž se udělá nevolno štěstím při vašem návratu, chlapce, co vám visí na krku jako čerstvé a krásné ovoce na mladém a ztepilém stromu; a kdybyste mi ještě k tomu všemu přidal tenhle zámek s těmi modravými dá-lavami, kde se běhají jako skupinky labutí rozkošné vesnice s jejich zvonice, bral bych vaši chorobu, Rolande, s jistotou, že zemřu za tři roky, za dva, za rok, za šest měsíců. Ale těch šest měsíců bych chtěl žít váš tak plný, tak živý, krásný, zajímavý a tak slavný život! Považoval bych se za šťastného muže!“

Roland se rozesmál svým nervním smíchem, který byl pro něj charakteristický.

„Ach přáteli, takový turista jako vy, takový Žid bloudící po civilizaci, který se nikde pořádně nezdrží, nedokáže nic posoudit, nic nevidí do hloubky, každou věc posuzuje jenom podle dojmu, jakým na něj zapůsobí, neotevře dveře cel, kde jsou zavřeni šílenci, jimž se říká lidé. Vidíte tuhle malebnou říčku, že? Ty krásné rozkvetlé

trávníky a rozkošné vesničky? Je to obrázek míru, nevinnosti, bratrství; je to století Saturnovo, zlatý věk; je to Eden; je to ráj.

A považte, všude tady bydlí lidé, kteří si navzájem podřezávají krky; ani v džungli v Kalkatě, ani v rákosí v Bengálsku nežijí divočejší tygři a krutější panteři než v těchto rozkošných vesničkách, uprostřed svěžích trávníků, na březích líbezných říčky. Poté, co utichly oslavy po dobrém, velkém a nesmrtelném Maratovi, poté, co ho shodili – díky Bohu! – do odpadků jako mršinu, kterou vždýcky byl, si naši dobří krajané, naši vykrmovači pulardů uvědomili, že všichni republikáni jsou vrazi a že je musí odnaučit tomu odpornému zlovyku, který má divoch i civilizovaný člověk, totiž zabíjení bližního. Myslíte si, že si vymýšlím? Ach můj milý, jste-li zvědavý, pak vám na cestě do Lons-le-Saunier ukážou místo, kde ani ne před šesti měsíci uspořádali jatka, při nichž by se zvedal žaludek tomu nejotrlejšímu vojákovi. Představte si žebřiňák naložený vězni, které vezli do Lons-le-Saunier, veliký žebřiňák, na němž se vozí telata na porážku; v něm bylo asi třicet lidí, jejichž zločinem bylo, že měli příliš zapálenou mysl a užívali příliš hrozivých slov. Všichni byli spoutáni a přivázáni, hlavy jim visely dolů a otloukaly se při nárazech vozu. Ti nebožáci trpěli žízní, prožívali zoufalství a hrůzu, neměli ani možnost jako odsouzenci za časů Neronových či Commodových aspoň v cirku bojovat, čelit smrti se zbraní v ruce; tady pobíjeli bezmocné a nehybné; masakrovali je, nejen aby je zabili, zlost si vybíjeli ještě na mrtvých tělech, v nichž už dávno srdce dotlouklo, trhali kůži, lámali kosti. A ženy se klidně a vesele dívaly na hrůzné divadlo, zvedaly nad hlavu děti, které tleskaly ručičkami. Starci, kteří už měli pomýšlet na křesťanskou smrt, se přidávali k tomu křiku a veselí a přispívali ještě k hrůze oněch nešťastníků. Mezi nimi vynikl drobný, asi sedmdesátiletý stařík, dobře upravený, napudrovaný, s neposkvrněnou krajkovou náprsenkou, jenž si nabíral španělský tabák ze zlaté tabatěrky poseté diamanty a mlsal bonbony z bonboniéry ze sèvreského porcelánu, kterou

dostal od madam du Barry, byl na ní portrét vznešené dárkyně, jen si to představte, můj milý! – tak tenhle pán tančil svými elegantními botkami po mrtvolách, z nichž už byly jenom matrace z lidského masa, a bušil hůlkou se zlacenou stříbrnou rukojetí do těl, která mu ještě nepřipadala dost mrtvá, dokud se mu ruka zesláblá stářím neunavila... Ach, můj milý, viděl jsem Montebello, viděl jsem Arcolu, viděl jsem Rivoli, zažil jsem bitvu u Pyramid, myslel jsem si, že nic horšího už na světě spatřit nemůžu. A jenom při matčině vyprávění se mi dnes v noci ježily vlasy hrůzou! Vidíte, to vysvětluje křeče mé ubohé sestry i moje potíže!“

John zíral na Rolanda a poslouchal ho s údivem, jaký v něm vždyc-ky probouzely misantropické výlevy jeho mladého přítele. Vypadalo to, že Roland při hovoru číhá na téma, při němž by mohl vylít nespokojenost na lidstvo jako takové. Došlo mu, jak jeho promluva na sira Johna působí, a změnil tón: misantropii vyměnil za trpký výsměch.

„Je pravda,“ řekl, „že kromě toho vynikajícího aristokrata, který dokončoval, co jiní začali, a máčel si v krvi své vybledlé botky, se takovým masakrům věnují většinou lidé z nižších tříd, měšťáci a venkovští chrapouni. Šlechta to činí daleko elegantněji. Viděl jste ostatně, co se stalo v Avignonu. Ti pánové, co přepadají dostavníky, jednají s velkou noblesou; mají dvě tváře, a to nepočítám masku. Vyprávějí se celé romány o těchto hrdinech cest. Matka mi včera povídala o jednom z nich jménem Laurent – určitě je vám jasné, můj milý, že Laurent je jeho válečné jméno určené k tomu, aby skrylo to pravé, stejně jako maska kryje skutečnou tvář – tak tedy tenhle Laurent v sobě spojoval všechny kvality románového hrdiny: byl až neskutečně krásný, patřil ke skupině dvaasedmdesáti Jehúových tovaryšů, které právě soudil v Yssengeaux tribunál: sedmdesát jich bylo osvobozeno, on a jeden jeho druh byli odsouzeni k smrti. *Nevinné* poslali domů a Laurenta a jeho druha si ponechali jako sousto pro gilotinu. Ale co se nestalo! Laurent měl příliš krásnou hlavu, než aby skončila pod nožem smrtícího nástroje: soudci, kteří ho

odsoudili, zvědavci, kteří se chystali na jeho popravu, zapomněli na to, co dokáže tělesná krása, jak říká Montaigne. S žalářníkem v Yssengeaux žila nějaká žena, buď dcera, sestra nebo neteř; o tom se v této události nic nepraví – vylíčím vám skutečný příběh, ne román –, tak tedy tahle žena, ať byla kdokoli, se zamilovala do krásného odsouzence. Dvě hodiny před popravou, kdy Laurent čekal na popravicího a spal, nebo se tvářil, že spí, jak se to v těchto případech dělá, viděl vstoupit do kobky spásného anděla. Nepovím vám, co se tehdy přesně sběhlo, o tom nic nevím: milenci nezacházeli do podrobností, ale pravdou je, že Laurent byl na svobodě a jen litoval, že nemohl zachránit také svého kamaráda uvězněného v druhé kobce. Gensonné¹⁴ za takových okolností odmítl utéct a raději zemřel se svými druhy girondiny. Ale Gensonné neměl hlavu jako krásný Antinous na Apollonově těle. Čím je hlava krásnější, tím víc trvá její vlastník na tom, aby zůstala, kde je. Laurent tedy přijal nabídku, která mu byla učiněna, a prchl. V nejbližší vsi na něj čekal kůň; dívka by ho mohla zdržet nebo mu překážet v útěku, domluvili se tedy, že ho dostihne za úsvitu. Už byl den, ale spásný anděl nikde; zdá se, že náš rytíř více lpěl na milence než na svém druhovi: tomu utekl, ale nechtěl zmizet bez milenky. Bylo šest ráno, hodina poprav; byl stále netrpělivější. Už čtyři hodiny vyjížděl k městu a zase se vracel. Při třetí takové vyjíždce ho napadlo, že třeba jeho milenku zadrželi ve vězení a že bude pykat místo něho. Dojel až k prvním domům, pobídl koně, vjel do města s odkrytou tváří, takže ho všichni mohli poznat – a také ho poznávali, udiveni, že ten, jež měli vidět spoutaného na káře, je volný a na koni. Přešel náměstí, kde se měla konat poprava a kde se kat právě dověděl, že přišel o jednoho zákazníka, spatřil svoji osvoboditelku, která se prodírala davem a spěchala ne na popravu, ale za ním. Pobídl koně, skočil k ní, přičemž porazil

---

14 Arnaud Gensonné (1758–1793), girondista, jeden čas předseda Konventu, bojoval proti radikálním montagardům, nakonec byl obviněn a gilotinován.

tři nebo čtyři zevlouny, hodil dívku na sedlo svého koně, vykřikl radostí a zmizel, mávaje přitom kloboukem jako pan de Condé v bitvě u Lensu; a lidé tleskali a ženy se obdivovaly hrdinskému činu, připravené hned se zamilovat do jeho aktéra.“

Roland přerušil vyprávění, sir John mlčel a stále se na něj díval.

„Jen mluvte,“ vyzval přítele Angličan, „jsem si jistý, že tím vyprávěním někam míříte, čekám.“

„Opravdu,“ rozesmál se Roland, „můj milý, vy mě znáte, jako bychom spolu byli v jedné koleji. Víte, co mi straší v hlavě? Chtěl bych se zblízka podívat na to, co dělají tihle Jehúovi tovaryši.“

„To chápu. Chtěl jste se nechat zabít panem de Barjols, to vám nevyšlo, tak to chcete zkusit s panem Morganem.“

„Nebo s nějakým jiným, milý sire Johne,“ odvětil klidně mladý důstojník. „Prohlašuji na svou čest, že nemám nic přímo proti panu Morganovi, naopak, i když se vám přiznám, že mou první myšlenkou, jakmile se objevil v jídelně a měl ten svůj malý *speech*... říkáte tomu tak, že?“

Sir John jen přikývl na znamení souhlasu.

„Takže mou první myšlenkou bylo skočit mu po krku a uškrtnit ho jednou rukou, zatímco tou druhou bych mu strhl masku.“

„Teď, když vás už trochu znám, milý Rolande, táži se, proč jste tak skvělý plán neuskutečnil.“

„To není moje vina, přísahám! Už jsem vstával ze židle, ale můj společník mě zadržel.“

„Jsou tedy lidé, kteří vás dokáží zadržet?“

„Není jich mnoho, ale tenhle k nim patří.“

„Litujete toho?“

„Ne, vlastně ani ne; ten statečný olupovač dostavníků se zachoval tak směle, že se mi to líbilo; pudově miluju opovážlivé muže; a kdybych nezabil pana de Barjols, určitě bych se stal jeho přítelem. Pravda je, že teprve až při souboji, než jsem ho zabil, jsem zjistil, jak je odvážný. Ale mluvme o něčem jiném. Tenhle souboj patří k mým

nejhorším vzpomínkám. Proč jsem vlastně za vámi šel? Určitě ne proto, abych tu vykládal o Jehúových tovaryších nebo o panu Laurentovi... Aha! Chtěl jsem se vás zeptat, co tu hodláte dělat, můj drahý hoste. Učinil bych všechno pro to, abyste se bavil, ale stojí proti mně dvě věci: zaprvé je můj rodný kraj příšerně nudný a zadruhé Angličané se nedají jen tak lehce pobavit.“

„Už jsem vám to řekl, Rolande,“ pravil lord Tanlay, podáváje mladíkovi ruku, „zámek Noires-Fontaines pro mne představuje ráj.“

„No ano, a v ráji se člověk nebaví, svědkem toho je Adam, který se z něj nechal vyhnat krátce nato, co v něm objevil něco pro rozptýlení; takový prostředek pro zahnání nudy já vám tady slíbit nemohu, ale udělám všechno, abych vám dopřál trochu zábavy. Máte rád archeologii? Architekturu? Zdejší kostel v Brou je krásný, kamenné krajkoví vytvořil mistr Colombe; existuje o tom pověst, řeknu vám ji někdy večer, až nebudete moci usnout. Uvidíte hroby Markéty Bourbonkové, Philiberta Sličného a Markéty Rakouské; a pustíme se do luštění jejího hesla: *Štěstí, neštěstí, obé jedno jest*. Takhle jsem to přeložil já, latinizovaná verze je: *Fortuna, infortuna, forti una*. Máte rád rybolov, můj milý? U nohou vám teče Reyssouze; na dosah ruky máte celou sbírku prutů a háčeků patřících Eduardovi a nepřeborné množství sítí, jež jsou Michalovým majetkem. Ryby jsou ale to poslední, k čemu se člověk uchyluje. Máte rád lov? V tom případě je vám k dispozici seillonský les sto kroků od nás; nebude to štvanice, toho se musíme vzdát, ale obyčejný lov s puškou. Zdá se, že lesy bývalých strašáků kartuziánů překypují kanci, srnci, zajíci a liškami. Nikdo v nich neloví, jelikož patří vládě a vláda je dnes vlastně nikdo. A protože jsem pobočníkem generála Bonaparta, vyplním rád tuto mezeru. Uvidíme, jestli se mi někdo odváží vytknout, že pořádám hon na divočáky, daňky, lišky a zajíce na Reyssouze poté, co jsem honil Rakušany na Adiže a mameluky na Nilu. Jeden den archeologie, jeden den rybolov, jeden den hon. To máme tři dny. Vidíte, milý hoste, teď už nám zbývá jen se postarat o takových čtrnáct patnáct dní.“

„Milý Rolande,“ promluvil sir John s hlubokým smutkem, vůbec nereaguje na slovní výlev mladého důstojníka, „nepovíte mi, co vás opravdu trápí, jaká horečka vás spaluje?“

„Co vás nemá,“ rozesmál se Roland svým nepříjemně ostrým smíchem, „nikdy jsem nebyl veselejší než dnes ráno. To vy máte spleen, mylorde, to vy vidíte všechno černě.“

„Jednoho dne, až budu opravdu vaším přítelem, se mi možná svěříte,“ řekl sir John. „A toho dne se s vámi podělím o část vašeho trápení.“

„A o polovinu mé nemoci... Máte hlad, mylorde?“

„Proč ta otázka?“

„Protože slyším na schodech Eduardův krok, určitě nám jde oznámit, že snídaně je na stole.“

A skutečně, sotva Roland dořekl poslední slovo, dveře se otevřely a chlapec pravil:

„Bratře Rolande, maminka a sestřička Amélie čekají mylorda a tebe na snídani.“

Potom se chopil Angličanovy pravé ruky a pozorně si ji prohlédl, hlavně palec, ukazovák a prostředník.

„Nač se díváte, mladý příteli?“ otázal se sir John. „Dívám se, jestli nemáte na prstech inkoust.“

„A kdybych měl na prstech inkoust, co by to znamenalo?“

„Že už jste napsal do Anglie.“

„A kdybych napsal do Anglie?“

„Pak byste v listu určitě požádal o mé pistole a moji šavli.“

„Ne, ještě jsem tak neučinil,“ odvětil sir John, „ale napíši hned dnes.“

„Slyšíš to, bratře Rolande?“ zvolal chlapec. „Do čtrnácti dnů budu mít pistole a šavli!“

A šťastný hoch nabídl své růžové a pevné tvářičky siru Johnovi k políbení a objal ho srdečně jako otce.

Potom všichni tři sešli do jídelny, kde na ně čekaly Amélie a paní de Montrevel.

XII

Provinční radovánky

Téhož dne uvedl Roland část navrhovaného programu ve skutek: odvezl sira Johna na prohlídku kostela v Brou.

Ti, kdo měli to potěšení zhlédnout rozkošnou kapličku v Brou, vědí, že je jedním ze sta šperků renesančního slohu.

Ti, kdo ji nespatri, o ní aspoň slyšeli.

Roland, který chtěl sira Johna potěšit pohledem na tu historickou nádheru a sám ji nenavštívil dobrých sedm či osm let, byl velmi zklamán, když při příjezdu viděl výklenky na průčelí prázdné, bez soch svatých, a postavy na portálu bez hlav.

Ptal se po kostelníkovi; vysmáli se mu do očí.

Žádný kostelník tu nebyl.

Zeptal se, kde by mohl dostat klíče.

Odpověděli mu, že u velitele četnictva.

Velitel četnictva nebyl daleko; klášter přiléhající ke kostelu byl přeměněn na kasárna.

Roland vstoupil do velitelovy místnosti a představil se jako Bonapartův pobočník. Kapitán mu s poslušností podřízeného vůči představenému předal klíče a následoval ho.

Sir John čekal před portálem a zatím obdivoval detaily na fasádě, dokonalé i navzdory poničení.

Roland otevřel dveře a couvl překvapením: kostel byl doslovně nácpan senem jako kanón nabitý kulemi až k ústí.

„Co to má znamenat?“ otázal se kapitána četnictva.

„Důstojníku, to je opatření městské rady.“

„Jakže? Opatření?“

„Ano.“

„A za jakým účelem?“

„Za účelem záchrany kostela. Chtěli ho zničit a málem už to udělali; ale starosta rozhodl, že kostel odčiní své dosavadní pomýlené poslání tím, že teď bude sloužit jako sklad píce.“

Roland se rozchechtal a obrátil se k siru Johnovi:

„Drahý lorde,“ pravil, „kostel byl něčím naprosto výjimečným pro oko návštěvníka. Ale věřím, že to, co nám tu tenhle pán vypráví, je neméně výjimečné. Jistě najdete ve Štrasburku, v Kolíně, v Miláně kostel nebo dóm, který se kapli v Brou vyrovná; ale nikde se nesetkáte s vykonavatelem moci tak omezenými, aby chtěli zničit mistrovské dílo, ani se starostou dost osvěceným, aby řečený kostel raději přetvořil na skladiště píce. Tisíceré díky, kapitáne; vracím klíče.“

„Jak jsem říkal už v Avignonu, kde jsem měl poprvé tu čest vás spatřit, drahý Rolande,“ opáčil sir John, „Francouzi jsou věru zábavný národ.“

„Tentokrát jste, mylorde, příliš zdvořilý,“ namítl Roland, „měl jste raději říci pitomý. Poslouchejte: chápu politické zvraty, které zmítají naší společností už tisíc let, chápu komuny, selské vzbouřence, jacquerii, chápu pařížské vzbouřence z roku 1382, chápu bartolomějskou noc, Ligu, Frondu, pronásledování protestantů za Ludvíka XIV., chápu Revoluci, chápu čtrnáctý červenec, pátý a šestý říjen, dvacátý červen, desátý srpen, druhé a třetí září, jednadvacátý leden, třicátý květen, třicátý říjen a devátý thermidor, chápu pochodeň občanských válek i s jejím řeckým ohněm, výbušninou, která se živí krví, místo aby se jí dusila. Chápu příval revolucionářů, jenž stoupá s přílivem, který nic nezastaví, a odliv, který s sebou bere trosky institucí, co příliv pokácel; chápu tohle všechno, je to kopí proti kopí, meč proti meči, muž proti muži, národ proti národu! Chápu smrtelnou zlost vítězů, chápu krvavé reakce poražených; chápu politické vulkány, které bouří v útrobách světa, otřásají zemí, převrhávají trůny, způsobují konec monarchií, stínají hlavy a házejí koruny po popravištích... ale naprosto nechápu mrzačení

žuly, ničení památek, kácení neživotných věcí, které nepatřily těm, co je ničí, ani době, která je ničí. To je, jako bychom házeli do stoupy obrovitou knihovnu, v níž antikvář může číst historii této země. Ach, ti vandalové, ti barbaři! A ještě lépe, ti idioti! Hlupáci, co se mstí na kamenech za zločiny Borgiů a prostopášnost Ludvíka XV.! Jak dobře znali člověka jako nejperverznějšího a nejničivějšího živočicha ze všech ti faraoni, Menésové, Cheopsové, Osymandiové, kteří nechali stavět své pyramidy bez krajkových úponků a kraječkových chrámových galerií, ale zato z kvádrů žuly padesát stop dlouhých! Museli se jistě smát uvnitř svých hrobek, když viděli, jak jejich pyramidy odolávají času a jak si na nich pašové lámou nehty! Stavme pyramidy, milý lorde: jako architektura to není tak obtížné, jako umění je to krásné a navíc je to solidní a vydrží to tak dlouho, že po čtyřech tisících letech může generál říci svým mužům: „Vojáci, z výše těchto monumentů na vás shlíží čtyřicet století!“, Věřte mi, milý lorde, chtěl bych potkat v této památce větrný mlýn a pustit se s ním do sporu.“

A Roland propukl ve svůj obvyklý smích a vlekl sira Johna směrem k zámku.

Sir John ho zastavil.

„Copak není ve městě k vidění kromě kostela vůbec nic jiného?“

„Jindy, milý lorde,“ odpověděl Roland, „dříve, než přeměnili kostel na pícnici, bych vás zavedl do jeho podzemí, do sklepení vévodů Savojských; tam bychom společně hledali podzemní chodbu v délce skoro jedné míle, o níž se tvrdí, že spojuje kostel s jeskyněmi v Ceyzériatu. Všimněte si, jaké rozptýlení vám nabízím, právě vám, Angličanovi! Mohl byste se tak vrátit do *Udolphových tajemství* od slavné Ann Radcliffové. Ale není to možné. Takže budeme držet smutek za zmeškanou příležitost.“

„A kam půjdeme?“

„To na mou duši nevím. Před deseti lety bych vás zavedl do budov, kde vykrmovali pulardy. Pulardi z Bresse byli pověstní po celé

Evropě, jak jistě víte. Bourg byl jakousi pobočkou posad na krmení drůbeže ve Štrasburku. Ale během hrůzovlády vykrmovací zavřeli krám, to jistě chápete. Pulardy jedli aristokraté a určitě znáte ten bratrský refrén: *Půjde to, půjde to, aristokraty na lucerny!* Poté, co padl Robespierre, znovu otevřeli; ale po osmnáctém fructidoru zněl pro celou Francii příkaz zhubnout, platilo to i pro drůbež. Co se dá dělat, místo pulardů vám ukážu něco jiného: náměstí, kde popravovali ty, co pulardy jedli. Navíc od té doby, co jsem tu nebyl, změnily ulice svá jména: znám pořad pytle, ale neznám etikety.“

„Co to slyším?“ udivil se sir John, „copak vy nejste republikán?“

„Já že nejsem republikán! Jak vás to mohlo napadnout! Naopak, jsem vynikající republikán a jsem ochoten nechat si upálit pravou ruku jako Mucius Scaevola, nebo se vrhnout do rozsledliny v zemi jako Curtius, abych zachránil republiku; ale mám tu smůlu, že jsem obdařen příliš zdravým rozumem: směšné věci mě prostě ponoukají k smíchu a já se musím smát, až se popadám za břicho. Ochotně přijímám konstituci z roku 1791; ale když ten chudák Hérault de Séchelles napsal řediteli národní knihovny, že mu posílá mínójské zákony, aby mohl sepsat ústavu podle modelu ostrova Kréty, připadalo mi, že jde pro vzory pro naši ústavu příliš daleko do minulosti a že bychom se mohli spokojit s Lykúrgem. Myslím, že leden, únor a květen se vyrovnají nivosu, pluviosu a ventosu. Nechápu, proč se ti, kdo se v roce 1789 jmenovali Antoine nebo Chrysostomus, jmenují v roce 1793 Brutus nebo Radis. Vidíte, zrovna tady, mylordé, tahle počestná ulice se jmenovala ulice Tržnice; na tom není nic neslušného ani aristokratického, že ne? No a dnes se jmenuje... počkejte (Roland hledal cedulku s nápisem) ... Dnes se jmenuje *ulice Revoluce*. A další, která se jmenovala ulice Kostelní, se dnes jmenuje *Chrámová*. Proč, prosím vás? Patrně proto, aby se zvěčnila vzpomínka na toho ohavného Simona, který se snažil naučit ševcovské řemeslo dědice šedesáti tří králů – snad jsem se o jednoho nebo o dva nespletl, když tak se na mne pro to nezlobte. Tady je třetí

ulice: jmenovala se ulice de Crèvecoeur, je to jméno slavné v Bresse, v Burgundsku ve Flandrech; dnes jí říkají *ulice Federace*. Federace je sice pěkná věc, ale Crèvecoeur bylo krásné jméno. A pak, vidíte tuhle, co vede přímo na náměstí Gilotiny? Byl bych rád, aby k takovým náměstím žádné ulice nevedly. Tahleta má jednu výhodu; je pouhých sto kroků od vězení. Což panu starostovi ušetřilo a ještě ušetří výlohy za koně a káru. To místo je velmi pěkně položené pro diváky a můj praděd Montrevel, po němž je pojmenováno, snad v tušení jeho příštího poslání rozřešil na tomto náměstí jeden problém, který musí řešit všechna divadla: sem je totiž vidět odevšad. Jestli mi jednou useknou hlavu, na čemž by v době, v níž žijeme, nebylo nic tak podivného, litoval bych pouze jedné věci: totiž že jsem na horším místě a že tedy vidím hůř než všichni ostatní. Přejdeme tenhle svah; tak, a jsme na náměstí s názvem *Kolbiště*. Naši revolucionáři mu jméno ponechali, patrně proto, že netuší, co má znamenat. Já to nevím o nic lépe, ale myslím, že tu kdysi ve 14. století pán z Estavayeru vyzval na souboj jakéhosi vlámského hraběte a ten souboj se konal právě tady. Zde, milý lorde, stojí budova, která vám podá důkaz o lidské vrtkavosti. Gil Blas neměnil tak často svůj stav jako tento monument své určení. Před Caesarovým příchodem to byl galský chrám. Caesar z něj učinil římskou pevnost; neznámý architekt ho ve středověku přeměnil na sídlo pro vojáky; pánové de Baye z něj po Caesarově příkladu opět udělali pevnost. Princové Savojské tu měli sídlo; právě tady sídlila teta Karla Pátého, když navštěvovala kostel v Brou, který však bohužel neviděla dokončený. Konečně, po lyonské smlouvě, když se la Bresse navrátila Francii, z něj udělali současně vězení i justiční palác. Počkejte na mne tady, mylorde, pokud nemáte v lásce skřípění závor a mříže. Musím vykonat návštěvu v jisté kobce.“

„Skřípění závor a mříže nejsou sice pro odpočívajícího člověka ničím potěšujícím, ale co na tom! Když už jste se ujal úlohy mého průvodce, zaveďte mě i do té své kobky.“

„Dobrá, tedy si pospěšme; zdá se mi, že tenhle dav lidí by si se mnou rád promluvil.“

Ve městě to skutečně vřelo, šířil se jím jakýsi rozruch. Lidé vycházeli z domů, tvořili v ulicích skupinky a zvědavě si ukazovali na Rolanda.

Roland zabušil na železná vrata, která jsou dnes na stejném místě jako tehdy, ale otvírají se do dvora věznice.

Žalářník přišel otevřít.

„Ach, to jste pořád vy, otče Courtoisi?“ zeptal se mladík.

Žalářník udiveně zíral na mladého muže.

„Jak je možné, pane, že vy znáte mé jméno a já to vaše ne?“ rozhovořil se pořád za mříží.

„Už to tak bude! Nejenže ale znám vaše jméno, navíc znám i vaše názory. Jste starý roajalista, otče Courtoisi!“

„Pane,“ vyhrkl žalářník vyděšeně, „nežertujte, prosím vás, raději mi řekněte, co si přejete.“

„Rád bych se podíval do kobky, kam zavřeli moji matku a sestru, paní a slečnu de Montrevel.“

„Ach Bože, to jste vy, pane Louisi? Z vás se ale stal krásný mladík, víte o tom?“

„Myslíte, otče Courtoisi? Dobrá, já vám ten kompliment vrátím: vaše dcera Charlotte je také moc krásná dívka. Charlotte je komornou mé sestry, mylorda,“ obrátil se Roland na Angličana.

„Je u vás velmi šťastná, daří se jí tam mnohem lépe než tady, pane Rolande. Je pravda, že jste pobočníkem generála Bonaparta?“

„Želbohu, Courtoisi, mám tu čest. Určitě bys byl radši, kdybych byl pobočníkem pana hraběte z Artois nebo pana vévody z Angoulême, co?“

„Mlčte přece, pane Louisi!“

Potom zašeptal mladíkovi do ucha:

„Je to pravda, pane?“

„A co, otče Courtoisi?“

„Že generál Bonaparte včera projel Lyonem.“

„Zdá se, že na té novině opravdu zrnko pravdy bude, protože už to slyším podruhé. Aha, teď už chápu, proč na mě všichni ti lidé tak zvědavě civí, jako by se mě chtěli na něco zeptat: určitě by rádi věděli, co jim přinese příjezd generála Bonaparta.“

„A nevíte, co se ještě povídá, pane Louisi?“

„Co se ještě povídá, otče Courtoisi?“

„Myslím, že se povídá ještě něco, ale hodně potichu.“

„A copak?“

„Že prý přijel proto, aby vzal Direktoriu trůn a vrátil ho Jeho Veličenstvu Ludvíku XVIII., a jestli s tím občan Gohier nebude jako předseda Direktoria souhlasit, vezme mu ho násilím.“

„Ale nepovídejte!“ odvětil mladý důstojník pochybovačně a téměř posměšně.

Otec Courtois však trval na svém, jen pokyvoval hlavou.

„To je možné,“ na to mladík, „jenže jestli je to pravda, pak je tahle zpráva na prvním místě a ne na druhém; a teď, když už víte, kdo jsem, mohl byste mi otevřít.“

„Otevřít vám! Ale jistě, můj ty smutku, na co myslím?“

A žalářík otevřel dveře s ochotou skoro stejně velkou, jaký byl dříve jeho odpor.

Mladík vstoupil; sir John ho následoval.

Žalářík za nimi pečlivě zavřel bránu a kráčel jako první, Roland za ním a sir John jako poslední.

Začínal už si zvykat na podivné způsoby svého mladého přítele.

Žalářík přešel celý dvůr oddělený od justičního paláce zdí vysokou patnáct stop, která uprostřed ustupovala pár stop: aby se vězňové nemuseli vracet ulicí, vyhloubili v ní totiž otvor pro dveře z masivního dubu. Dorazil až do levého rohu nádvoří k točitému schodišti, které vedlo do věznice.

Tyto podrobnosti jsme uvedli proto, že se jednoho dne do těchto míst vrátíme, a přejeme si, aby v tu chvíli našeho vyprávění nebyla tato budova našim čtenářům neznámá.

Schodiště vedlo nejprve do předsíně věznice, tedy do vrátnice soudu; z této místnosti sestupovalo deset schodů dolů do prvního nádvoří odděleného ode dvora pro vězně zdí podobnou té, jakou už jsme popsali, ale v této byly proraženy troje dveře; na konci dvora byla chodba vedoucí do žalářníkovy bytu, z něž se chodilo druhou chodbou rovnou do kobek. Těm se malebně říkalo klece.

Žalářník se zastavil před první z těchto klecí a zaklepal na ni:

„Tak tady to bylo,“ pronesl. „Sem jsem umístil vaši paní matku a vaši slečnu sestru. Pro případ, kdy by dámy potřebovaly mne nebo Charlottu, stačilo jen zaklepat.“

„Je v té kobce někdo?“

„Ne.“

„Tak mi prosím prokažte laskavost a otevřete mi dveře; tady můj přítel lord Tanlay je anglický filantrop, který při svém cestování zjišťuje, jaké věznice jsou lepší, jestli francouzské či anglické. Vstupte, mylorde.“

Otec Courtois otevřel dveře, Roland strčil sira Johna do kobky tvořící dokonalý čtverec, jehož každá strana měla tak deset dvanáct stop.

„Ou!“ udivil se sir John. „To místo je věru pochmurné!“

„Myslíte? Tak vidíte, drahý lorde, a tady strávily moje matka, nejčestnější žena pod sluncem, a moje sestra, znáte ji, šest týdnů s perspektivou, že už se odtud nikdy nedostanou, a když, tak jen aby naposledy viděly náměstí s popravčím nástrojem; uvědomte si, že se to stalo před pěti lety, sestře tehdy bylo sotva dvanáct.“

„A jaký zločin spáchaly?“

„Strašlivý zločin, na mou věru! Matka odmítla pustit sestru na slavnost, jíž chtělo město Bourg oslavit výročí smrti Přitele lidu; sestra tam měla s ostatními pannami nést urny se slzami Francie. Co chcete! Chudák matka se domnívala, že udělala pro vlast dost, když jí nabídla krev svého syna a manžela, která tekla v Itálii a v Německu. Ale mýlila se. Vlast podle všeho potřebovala ještě

slzy její dcery; připadalo jí, že už je to příliš, hlavně když šlo o slzy, které měly vytéct pro občana Marata. No a toho slavného večera uprostřed všeobecného nadšení byla moje matka obviněna. Naštěstí Bourg nebyl v rychlosti provádění rozsudků na takové výši jako Paříž. Jeden přítel, kterého jsme měli v soudní kanceláři, se postaral o to, že se celá záležitost protahovala, a tak jednoho krásného dne došla zpráva o Robespierrově pádu i smrti. To spoustu věcí změnilo, mimo jiné i horlivost v gilotinování; náš přítel od soudu dal tribunálu jasně najevo, že z Paříže teď povane smířlivější vítr; počkalo se ještě týden, počkalo se čtrnáct dní a patnáctého dne přišli oznámit matce a sestře, že jsou volné. A teď si můžete, příteli, skoro zafilozofovat, jaký je světa běh. Kdyby slečna Térésa Cabarrusová nepřišla ze Španělska do Francie, kdyby se neprovдалa za radu v parlamentu pana Fontenaye, kdyby pak nebyla zatčena a předvedena před prokonzula Talliena, syna správce markýze de Bercy, bývalého prokurátorova písaře, bývalého tiskárenského faktora, bývalého příručího ze skladu, bývalého tajemníka Pařížské komuny, v tuto chvíli s posláním v Bordeaux, kdyby se do ní ten bývalý prokonzul nezamíloval, kdyby ona nebyla uvězněna, kdyby jí devátý thermidor nedal do ruky dýku se slovy: ‚Nezemře-li tyran dnes, já zemřu zítra,‘ kdyby Saint-Just nebyl zatčen uprostřed svého projevu, kdyby Robespiererra toho dne neškrábalo v krku, kdyby na něj Garnier (z l’Aube) nezavolal: ‚To tě dusí Dantonova krev!‘, kdyby Louchet nežádal jeho zatčení, kdyby nebyl zatčen, Komunou osvobozen, kdyby neměl čelist rozdrčenou ranou z pistole a den nato nebyl popraven... mé matce by s největší pravděpodobností usekli hlavu jen proto, že nedovolila své dceři, aby oplakávala občana Marata a pomáhala plnit svými slzami jednu z dvanácti nádob, které mělo naplnit město Bourg. Sbohem, Courtoisi, jsi statečný muž. Dal jsi mé matce a sestře vodu a víno, dal jsi jim kousek masa na jejich chléb a vlil jsi jim trochu naděje do srdcí; půjčil jsi jim svoji dceru, aby nemusely samy zametat celou; slušelo by se, abych tě

zahrnul bohatstvím; bohužel nejsem bohatý: mám u sebe padesát louisdorů, tady jsou. Pojd'te, mylordé.“

A mladík odtáhl sira Johna dříve, než se žalárník vzpamatoval z překvapení a mohl Rolandovi poděkovat či mu vrátit těch padesát ludvíků; což by byl velký důkaz žalárníkovy nezištnosti, zejména když dotyčný žalárník měl názory zcela opačné než vláda, jíž sloužil.

Když Roland a sir John vyšli z vězení, bylo náměstí Kolbiště úplně ucpané lidmi, kteří se dověděli o návratu generála Bonaparta do Francie, a teď křičeli: „Ať žije Bonaparte!“ Někteří proto, že byli skutečnými obdivovateli vítěze od Arcoly, Rivoli a Pyramid, jiní proto, že jim řekli, stejně jako otci Courtoisovi, že ten vítěz zvítězil jen proto, aby znovu přivedl na trůn Jeho Veličenstvo Ludvíka XVIII.

Protože Roland a sir John už navštívili všechny zajímavosti města Bourg, vydali se na zpáteční cestu do Noires-Fontaines, kam dorazili bez jakýchkoli příhod.

Paní de Montrevel a Amélie nebyly doma, Roland posadil sira Johna do křesla a poprosil ho, aby pět minut počkal.

Po pěti minutách se vrátil a v ruce držel jakousi brožuru špatně vytištěnou na šedivém papíru.

„Milý hoste,“ oslovil Angličana, „připadalo mi, že máte nějaké pochybnosti o skutečné existenci slavnosti, o níž jsem vám před chvílí vykládal a která málem stála mou matku a sestru život; přináším vám program té slavnosti: přečtěte si to a já se jdu zatím podívat, co se stalo s mými psy; předpokládám totiž, že mi odpustíte rybolov a že přejdeme přímo k honu.“

A vyšel, ponechávaje v ruce sira Johna výnos města Bourgu o smutečním shromáždění na Maratovu počest v den výročí jeho smrti.

XIII

Kanec

Sir John dočítal to zajímavé dílko, když se vrátily paní de Montrevel a její dcera.

Amélie, která nevěděla, že si o ní Roland a sir John právě hodnou dobu povídali, byla udivena výrazem, s jakým na ni anglický gentleman upíral zraky.

Amélie připadala siru Johnovi daleko rozkošnější než kdy jindy.

Chápal dobře matku, která pod hrozbou ztráty života nechtěla dovolit této kouzelné bytosti, aby zneuctila své mládí a krásu službou v komparsu při svátku smrduté mrchy jménem Marat.

Připomněl si chladnou a vlhkou kobku, kterou před hodinou navštívil, a zachvěl se při pomyšlení, že tahle bílá a jemná nevinná duše tam byla zavřená bez vzduchu a slunce celých šest týdnů.

Zíral na to hrdlo, možná trochu dlouhé, ale stejně jako u labutí měkké a ladné, a připomněl si, co melancholicky poznamenala princezna de Lamballe, přejíždějíc si rukou po krku: „Nedá katovi moc práce!“

Myšlenky, které běžely hlavou siru Johnovi, se odrážely na jeho tváři obvykle tak klidné, až to paní de Montrevel zarazilo a zeptala se hosta, co se mu přihodilo.

Sir John tedy vyprávěl paní de Montrevel, jak ho Roland přivedl do vězení, aby viděl na vlastní oči, kam mu zavřeli matku a sestru.

Ve chvíli, kdy sir John končil své líčení, zazněla lovecká fanfára a v tom zvuku *halali* vstoupil Roland s rohem u úst.

Hned přestal troubit a pravil:

„Milý hoste, poděkujte mé matce: díky ní zítra podnikneme báječný hon.“

„Díky mně?“ otázala se paní de Montrevel.

„Jak to?“ přidal se sir John.

„Nechal jsem vás tu, abych se šel podívat na své psy, že je to tak?“

„To jste mi řekl.“

„Měl jsem dva, Barbichona a Ravaudu, dvě nádherná zvířata, psa a fenku.“

„Ou! A jsou mrtvi?“ otázal se sir John.

„Nikoli. Představte si, že tato skvělá a úžasná maminka (něžně uchopil hlavu paní de Montrevel a políbil ji na obě tváře) nechtěla, aby utopili jediné štěně z jejich vrhu, protože jsou to psi mých psů; a tak, milý lorde, tvoří dnes děti, vnuci a pravnuci mého Barbichona a mé Ravaudy stejně početnou smečku jako potomci Ismailovi, smečku čítající pětadvacet psů dokonale vycvičených k lovu; všichni jsou černí jako krtci s bílými tlapkami, ohnivýma očima a pevnými hrudníky, zkrátka hotový regiment vrtících se ocasů. Ten pohled vás určitě potěší.“

Nato Roland opět zatroubil loveckou fanfáru, která přivolala jeho mladšího bratra.

„Bratříčku Rolande,“ křičel Eduard už ode dveří, „ty zítra půjdeš na hon? Půjdu také, půjdu s tebou!“

„Dobrá,“ na to Roland, „víš ale, koho budeme lovit?“

„Ne, ale vím, že s tebou půjdu.“

„Jdeme na hon kance.“

„Ó, to je nádhera!“ zvolal chlapec a tleskal rukama.

„Ty ses zbláznil!“ řekla paní de Montrevel a zbledla.

„Proč, matko, prosím vás?“

„Protože hon na kance je jenom pro muže; je to velmi nebezpečné.“

„Ale ne tak nebezpečné jako hon na lidi; vidíš, že můj bratr se z takového honu vrátil, a stejně tak se vrátím já z honu na kance.“

„Rolande,“ obrátila se paní de Montrevel na staršího syna, zatímco Amélie byla ponořená v hlubokém snění a vůbec se debaty neúčastnila, „Rolande, domluv Eduardovi a řekni mu, že s tebou nemůže jít.“

Roland však viděl v mladším bratrovi sebe, když byl v jeho věku, a místo aby mu domlouval, usmíval se dětské odvaze.

„Rád bych tě vzal s sebou,“ řekl mu, „ale když chce jít někdo na hon, musí aspoň vědět, k čemu slouží puška.“

„Ó pane Rolande,“ zvolal hoch, „pojdte se mnou laskavě do zahrady a zavěste svůj klobouk na sto metrů ode mne. Ukážu vám, co je to puška.“

„Dítě nešťastné,“ lamentovala paní de Montrevel a celá se chvěla. „Kde ses to naučil?“

„Přece u zbrojírny v Montagnatu, kde jsou uloženy tatínkovy a Rolandovy zbraně. Kolikrát ses mě ptala, zač utrácím své kapesné, vid’? Tak tedy – kupuji si za ně prach a kulky a učím se zabíjet Rakušany a Araby, jako to dělá můj bratr Roland.“

Paní de Montrevel zvedla oči k nebi.

„Co chcete, matko,“ poznamenal Roland se smíchem, „dobrý lovecký pes se pozná podle rasy. Žádný Montrevel přece nemůže mít strach z prachu a kulek. Zítra půjdeš s námi, Eduarde.“

Chlapec skočil bratrovi kolem krku.

„A já vás dnes budu pasovat na lovce stejně, jako se dříve pasovalo na rytíře. Mám tady pěknou malou karabinu, kterou vám dám. Než dojdou vaše pistole a šavle, aspoň se budete mít z čeho těšit,“ pravil sir John.

„Tak co, jsi spokojen, Eduarde,“ otázal se Roland.

„Ano. Ale kdy mi tu karabinu dáte? Jestli pro ni musíte také napsat do Anglie, upozorňuju vás, že už tomu nevěřím.“

„Ne, mladý příteli. Musím pro ni jenom dojít do svého pokoje a otevřít skříňku se zbraněmi. To nepotrvá tak dlouho.“

„Tak pojdme nahoru hned.“

„Pojdme,“ přikývl sir John.

A opustil salon i s Eduardem.

Chvilku nato vyšla ven i stále zamyšlená Amélie.

Ani paní de Montrevel ani Roland si jejího odchodu nepovšimli, neboť byli zabráni do vážné diskuse.

Paní de Montrevel se snažila přesvědčit Rolanda, aby nazítří nebral bratříčka na hon, zatímco Roland jí vysvětloval, že Eduard je stejně předurčený k vojenské kariéře, a že mu tudíž jenom prospěje, když se naučí se zbraněmi zacházet co nejdříve.

Debata ještě neskončila, když se vrátil Eduard s karabinou pověšenou na řemeni.

„Podívej se, bratře,“ ukazoval ji pyšně Rolandovi, „jaký krásný dárek jsem dostal od mylorda.“

A pohledem děkoval siru Johnovi, který zůstal stát na prahu a očima hledal, avšak marně, Amélii.

Skutečně to byl nádherný dárek: střídme zdobená puška jednoduchého a elegantního tvaru tak příznačného pro anglické zbraně, byla nesmírně pečlivě provedená; stejně jako soubojové pistole, jejichž kvalitu mohl Roland ocenit, pocházela z Mantonovy dílny a měla ráži 24.

Zřejmě byla vyrobena pro ženu: dalo se to poznat z kratší pažby a sametového polštářku, jímž byla opatřena; toto původní určení z ní dělalo dokonalou zbraň pro dvanáctiletého hochu.

Roland sundal karabinu z ramen malého Eduarda, zálibně si ji prohlížel, vyzkoušel nabíjení, přiložil ji k líci, pak ji přehodil z ruky do ruky a vrátil ji Eduardovi.

„Ještě jednou mylordovi poděkuj,“ řekl hochovi, „máš karabinu, která by se hodila pro králova syna; pojďme ji vyzkoušet.“

A všichni tři vyšli, aby vyzkoušeli karabinu sira Johna, přičemž zanechali v salonu paní de Montrevel, smutnou jako Thetis, když uviděla Achillea, jak zpod svých ženských šatů vytahuje z pochvy Odysseův meč.

Čtvrt hodinu nato se Eduard triumfálně vracel; přinášel matce terč ve tvaru kulatého klobouku, do nějž nastřílel na vzdálenost padesáti kroků deset kulek z dvanácti.

Muži ještě zůstali v parku, procházeli se a rozprávěli.

Paní de Montrevel naslouchala Eduardovu lehce chvástavému líčení jeho hrdinství. Dívala se na něj se smutkem matek, pro něž sláva nikdy nevyváží krev, kterou je pro ni třeba prolít.

Jak nevděčné je dítě, na němž takový pohled někdy ulpěl, a které si ho jednou provždy nezapamatuje!

Po pár vteřinách toho bolestného pozorování si přivinula mladšího syna na srdce.

„A co ty,“ zašeptala a rozeštkala se, „i ty jednou opustíš svoji matku?“

„Ano, maminko,“ odpověděl hoch, „abych se stal generálem jako můj otec nebo pobočníkem jako můj bratr.“

„Aby ses nechal zabít jako tvůj otec a jako se nechá patrně zabít i tvůj bratr.“

Podivná změna v Rolandově chování totiž paní de Montrevel neunikla a probudila v ní jen další neklid, který se přidal ke stávajícím starostem.

Patřily mezi ně i Améliina zasněná nálada, zamyšlenost a bledost.

Amélii bylo sedmnáct let; jako dívka byla smavá, neustále veselá a zdravá.

Otcova smrt jako by zahalila její mládí a veselost černým závojem; ale tyhle jarní bouřky se rychle přeženou. Úsměv, to krásné jítro života, se jí navrátil a stejně jako slunce na obloze ozařoval okolí.

Potom, jednoho dne – zhruba před půl rokem – se Améliino čelo znovu zachmuřilo, tváře jí pobledly a stejně jako se tažní ptáci vzdalují s příchodem mlhavého počasí, dětský smích, který dříve tak často unikal z Améliiných úst, jako by odletěl, aby se už nikdy nevrátil.

Paní de Montrevel se dcery vyptávala, ale Amélie tvrdila, že je pořád stejná. Snažila se usmívat, ale potom se z její tváře postupně vytrácela předstíraná veselost, kterou tam na chvíli vehnala mateřská starost, stejně jako se pomalu rozptylují kruhy, které vytvoří kámen hozený do jezera.

Paní de Montrevel s obdivuhodným mateřským instinktem pomyslela na to, že jde o lásku. Ale do koho by se Amélie mohla zamilovat? V zámku Noires-Fontaines nikoho nepřijímali; politické zmatky společenský život úplně utlumily a Amélie nikdy nikam sama nechodila.

Paní de Montrevel se tedy stále trápila domněnkami.

Rolandův návrat jí na chvílku vrátil naději; ale ta se brzy rozplynula, když viděla, jak bratrův návrat zapůsobil na Amélii. Nepřivítala ho sestra, ale pouhý stín.

Od synova příjezdu nespouštěla paní de Montrevel z Amélie oči a cítila bolestný údiv, když si uvědomila, jak dívka reaguje na přítomnost mladého důstojníka; jako by prožívala hrůzu. Sestra, která se dříve dívala na bratra jenom s láskou, měla dnes při pohledu na něj v očích děs.

Jakmile se jí naskytla příležitost, hned unikala do svého pokoje, jediného místa v zámku, kde se podle všeho cítila nejlépe a kde už šest měsíců trávila nejvíc času.

Zvonek zvoucí k jídlu měl jako jediný tu moc a přivolal ji, a to ještě počkala až na druhé zazvonění, než sešla do jídelny.

Den strávili Roland a sir John návštěvou Bourgu, jak už jsme řekli, a také přípravami na zítřejší hon.

Od rána do poledních hodin měli místní muži nahánět zvěř, od poledne až do večera se pak měla konat štvanice. Michalovi, zapálenému pytlákovi, který byl přikovaný k židli kvůli vymknutému kotníku, jak to vyprávěl Eduard svému bratru, se zřetelně ulevilo, když slyšel o chystaném honu, vyšvihl se na koníka, který sloužil k nákupům a různým obstarávkám pro dům, a jel shánět honce do Saint-Just a do Montagnatu.

On nemohl ani nahánět ani štvát, bude se tedy držet se smečkou, s koňmi sira Johna a Rolanda a s Eduardovým poníkem uprostřed lesa, kterým prochází jenom jedna hlavní cesta a dvě schůdné pěšiny.

Nadháněči, kteří se nebudou moct zúčastnit štvance, se vrátí do zámku se zabitou zvěřinou.

Nazítří v šest ráno byli nadháněči u zámecké brány.

Michal měl vyrazit se psy a koňmi až v jedenáct hodin.

Zámek Noires-Fontaines skoro přiléhal k seillonskému lesu; mohli tedy začít štvát zvěř, sotva vyjeli z brány.

Protože nahánka slibovala hlavně daňky, srnce a zajíce, muselo se střilet hrubými broky. Roland svěřil Eduardovi lehkou jednohlavňovou pušku, kterou měl on sám, když byl chlapec, a díky níž se naučil zacházet se zbraní; přece jen nedůvěřoval chlapcově opatrnosti natolik, aby mu dal do ruky dvourannou pušku.

Karabina, kterou chlapec den předtím dostal od sira Johna, měla drážkovanou hlaveň pouze na kulky. Zatím ji opatroval Michal a v případě, že by došlo na kance, ji měl předat chlapci pro druhou část honu.

Pro tuto druhou část si i Roland a sir John vymění zbraně za dvouhlavňové karabiny a přiberou k tomu i lovecké nože špičaté jako dýka a ostré jako břitva, které patřily do výzbroje sira Johna a mohly se nosit zavěšené u boku nebo se daly přišroubovat na konec hlavně jako bajonety.

Už od první nahánky bylo zřejmé, že hon bude dobrý: zabili jednoho srnce a dva zajíce.

V poledne už měli tři daňky, sedm srců a dvě lišky: také viděli dva kance; ale hrubé broky, jimiž po nich vypálili, jim sklouzly po srsti a nijak jim neublížily.

Eduard byl na vrcholu blaha: zabil jednoho srnce.

Jak bylo domluveno, nadháněči, dobře odměnění za námahu, byli posláni do zámku s ulovenou zvěřinou.

Zatroubili na roh, aby věděli, kde je Michal; Michal odpověděl. Za necelých deset minut už se tři lovci připojili k zahradníkovi, smečce a koním.

Michal věděl, kde je jeden kanec; poslal nejstaršího ze svých synů, aby ho vypíchl: kanec byl teď v leči lesa asi sto metrů od lovců.

Jakub – nejstarší Michalův syn – proslídil díl lesa s vůdčími psy smečky Barbichonem a Ravaudou; po pěti minutách byl kanec obklíčený v kališti.

Mohli ho hned zabít, nebo na něj aspoň vystřelit, ale to by hon skončil příliš brzy; pustili tedy na divočáka psy; když kanec viděl, jak se na něj řítí smečka malých psů, dal se do drobného poklusu.

Přeběhl cestu; Roland zatroubil, a když se zvíře octlo na straně seillonského kartouzu, tři jezdci se pustili pěšinou, která přetínala les po celé délce.

Divočák se nechal štvát až do pěti hodin, vracel se stejnou cestou, pak zase měnil směr, jako by nedokázal opustit les, kde bylo tolik příhodných houštin.

Kolem páté hodiny lovci pochopili podle zuřivosti a intenzity štěkotu, že zvíře bojuje se psy.

Bylo to asi sto kroků od pavilonu přiléhajícího ke kartouzu, na jednom z nejnepřístupnějších míst lesa. Nebylo možné proniknout ke zvířeti na koních. Sesedli tedy.

Štěkot psů je vedl dost dobře, takže nebloudili, ale kvůli nerovnému terénu nemohli jít přímo.

Občas se ozvalo bolestné zakňučení, důkaz toho, že pes dorážel na kance příliš zblízka a zaplatil za svoji opovážlivost zraněním.

Dvacet kroků od místa, kde se odehrávalo lovecké drama, už bylo vidět na herce, kteří se účastnili představení.

Kanec se uchýlil k jednomu skalisku, aby ho psi nemohli napadnout zezadu, a ukazoval psům hlavu s krvavýma očima opatřenou dvěma obrovskými kly.

Psi kroužili kolem něj v největší blízkosti, vypadali jako pohyblivý koberec.

Pět nebo šest více či méně zraněných pejsků třísnilo krví bitevní pole, ale navzdory svým zraněním nepolevovali v boji, zápalem mohli jít příkladem nejchrabřejším mužům.

Tři muži dorazili na bojiště podle svého věku, povahy a národnosti.

Eduard, nejmladší, nejméně opatrný a také nejmenší, takže nejlépe překonával obtíže terénu, tu byl první.

Roland, který nedbal na nebezpečí, spíše ho vyhledával, ho následoval.

A konečně jako třetí přicházel sir John, pomalejší, rozvážnější, uvážlivější.

Sotva kanec uviděl lovce, přestali ho psi zajímat, už jim nevěnoval sebemenší pozornost.

Krvavé oči mu strnuly, přestal se hýbat, jenom pomalu pohyboval čelistmi, které vyluzovaly hrozivý zvuk.

Roland chvilku pozoroval zvíře a zjevně by se rád na ně vrhl, už svíral v ruce lovecký nůž. Chtěl kance podříznout jako řezník tele nebo obyčejného vepře.

Jeho touha byla tak zjevná, že ho sir John chytil za paži a zadržel. Eduard zaprosil:

„Bratříčku, dovol mi, ať toho kance zastřelím!“

Roland se ovládl.

„Dobrá,“ řekl, odložil pušku ke stromu a ponechal si jen lovecký nůž, „vystřel. Ale dávej pozor!“

„Bud' klidný,“ odvětil hoch se sevřenými zuby. Obličej měl bledý a rozhodný. Zvedl hlaveň pušky na úroveň zvířete.

„Jestli chybí, nebo kance jenom zraní,“ poznamenal sir John, „bude to zvíře u nás dřív, než se mu stačíme postavit.“

„Vím, mylord. Ale jsem na boj připraven,“ odvětil Roland s rozšířeným chřípím, planoucím zrakem a pootevřenými rty. „Střílejte, Eduarde!“

Rána vyšla současně s povellem, možná o něco dříve, ale zvíře, rychlé jako blesk, se vrhlo na chlapce.

Zazněl druhý výstřel; uprostřed dýmu byla vidět pouze planoucí světla divočáka.

To už mu ale cestu zastoupil Roland, poklekl na zem s loveckým nožem v ruce.

Za okamžik se po zemi válela podivná beztvará skupinka, kterou tvořil muž svázaný s divočkem a divoček svázaný s mužem.

Potom zazněla třetí rána z pušky, načež se ozval Rolandův výbuch smíchu.

„Mylorde,“ utrousil nedbale mladý důstojník, „zbytečně ztrácíte prach a kulky; nevidíte, že zvíře už je mrtvé? Jenom mě prosím vás toho těla nějak zbavte, ten kanec váží dobrých čtyři sta kilo, snad mě udusí.“

Než se sir John stačil shýbnout, Roland prudce škulbl ramenem, odvalil mrtvé tělo divočáka stranou a celý zakrvácený se zvedl. Byla to však pouze zvířecí krev, sám neměl ani škrábnutí.

Eduard, ať už couvnout nestačil, nebo byl zkrátka odvážný, neustoupil ani o krok. Pravda je, že byl naprosto chráněn tělem staršího bratra, který se postavil před něj.

Sir John poodstoupil stranou, aby si prohlédl zvíře z boku, a zíral na Rolanda, který už se otřepal po tomto druhém souboji, se stejným údivem, jako na něj hleděl po tom prvním.

Psi – tedy ti, co zbyli, a zbylo jich asi dvacet – se vrhli na mrtvolu kance a marně se pokoušeli prokousnout kůži porostlou štětinami, která byla neprostupná jako železný pancíř.

„Uvidíte, že ho sežerou i s vaším nožem, mylord,“ pravil Roland a osušoval si zakrvácené ruce a tvář kapesníkem z jemného batistu.

„Vskutku?“ otázal se sir John. „S nožem?“

„No ano,“ opáčil Roland, „nůž zůstal vězet v těle.“

„Opravdu,“ zvolal chlapec, „čouhá z něj pouze rukojeť.“

Vrhl se na zvíře a vytrhl dýku, která byla skutečně zabodnuta až po rukojeť v kancově těle.

Ostrý hrot, který vedlo klidné oko a silná ruka, pronikl přímo do srdce.

Na divočákově těle byla patrná tři další zranění.

První způsobila chlapcova kulka, bylo to vidět podle krvavé stopy táhnoucí se nad okem; kulka neměla dost velkou sílu, aby prošla čelní kostí.

Druhé zranění způsobila první rána sira Johna; jeho kulka trefila zvíře z boku a sklouzla mu po štětinách.

Třetí, kterou vystřelil opět sir John zblízka, pronikla tělem, ale to už bylo zvíře mrtvé, přesně jak řekl Roland.

XIV

Špatný příkaz

Bylo po lovu, setmělo se; teď se museli dostat do zámku.

Koně už netrpělivě hrabali kopyty padesát kroků od místa posledního souboje a řehtali, jako by se ptali, proč se také nemohli zúčastnit toho dramatu. Pochybuje snad někdo o jejich odvaze?

Eduard chtěl za každou cenu dotáhnout zvíře k nim, vyzvednout ho na koně a dopravit do zámku; ale Roland ho přesvědčoval, že bude jednodušší poslat pro úlovek dva muže s nosítky. Sir John byl stejného mínění, a tak se musel Eduard – který nepřestával opakovat: „Vidíte, tohle je moje rána, tady jsem ho zasáhl já!“ – podvolit mínění většiny.

Tři lovci tedy dorazili k místu, kde přivázali koně, vyšvihli se do sedel a za necelých deset minut už byli u zámku Noires-Fontaines.

Paní de Montrevel je čekala u hlavního schodiště; chudák matka už tu stála dobrou hodinu a třásla se strachy, jestli se nepříhodilo jednomu nebo druhému synovi nějaké neštěstí.

Eduard ji viděl zdálky, pobídl svého poníka ke cvalu a už za branou křičel:

„Maminko, maminko! Zabili jsme divočáka velikého jako osel. Mířil jsem mu na hlavu, uvidíš díru po mé kulce! Roland mu vbodl lovecký nůž do břicha, že mu koukala jenom rukojeť. A mylord na něj vystřelil dvakrát! Nemějte strach, maminko, Roland je sice samá krev, ale to je od toho divočáka. Sám nemá ani škrábnutí.“

To všechno ze sebe Eduard vychrlil se svou obvyklou překotností, zatímco paní de Montrevel spěchala otevřít bránu.

Chtěla vzít Eduarda do náruče, ale ten ji předešel, seskočil z poníka na zem a vrhl se jí kolem krku.

Roland a sir John v tu chvíli už dorazili a zároveň se na schodišti objevila i Amélie.

Eduard pustil matku, která projevovala obavy o zakrváceného Rolanda, byl na něj opravdu děsivý pohled, a utíkal k sestře, aby na ni vychrlil stejné vyprávění jako na matku.

Amélie ho poslouchala roztržitě, což zcela jistě zranilo Eduardo-vu sebelásku, protože se raději rozběhl do kuchyně, aby lov patřičně popsal Michalovi, který ho určitě vyslechne se zájmem.

A skutečně, Michala to nesmírně zajímalo; jenom když Eduard popsal, kde kance zabili, a hned nato vyřídil Rolandův příkaz, aby Michal poslal pro muže, kteří zvíře dopraví do zámku, potřásl hlavou.

„Co to má znamenat!“ zeptal se Eduard. „Ty se snad vzpěčuješ rozkazu mého bratra?“

„Bůh uchovej, pane Eduarde, Jakub odjede do Montagnatu ihned.“

„Máš strach, že nikoho nenajde?“

„O to nic! Najdu deset mužů místo jednoho. Ale jde o to, že už je noc, a o to místo, kde zvíře leží. Říkáte, že je to u pavilonu kartouzu?“

„Dvacet kroků od kartouzu.“

„Radši kdyby to bylo aspoň míli odtamtud,“ odvětil Michal a poškrábal se na hlavě. „Ale co, každopádně pro chlapy pošleme a neřekneme jim, oč vlastně běží. Jakmile tu jednou budou, pak si to rozhodne sám váš pan bratr.“

„Dobrá, dobrá, jen ať přijdou a já to rozhodnu sám.“

„Kruci, kdybych neměl tu hnátu vymknutou, sám bych tam šel, ale ta dnešní námaha mi moc neprospěla. Jakube! Jakube!“

Jakub přiběhl a Michal mu přikázal, aby dojel do Montagnatu pro chlapy.

Eduard zůstal v kuchyni po celou dobu, dokud neodjel.

Potom se vrátil nahoru, aby se věnoval témuž, čemu se věnovali sir John a Roland, totiž své toaletě.

Jistě je každému jasné, že u stolu se nemluvílo o ničem jiném než o chrabrých výkonech toho dne. Eduard se jen třásl na to, aby mohl mluvit o lovu, a sir John, okouzlený Rolandovou odvahou, obratností a štěstím, ještě chlapce v jeho vyprávění podporoval.

Paní de Montrevel si nechala vylíčit lov do nejmenších podrobností, všechno jí museli zopakovat dvacetkrát.

Ze všeho jasně vyplývalo, že Roland zachránil Eduardovi život.

„Poděkoval jsi mu aspoň?“ zeptala se chlapce.

„Komu?“

„Svému bratrovi.“

„Proč bych mu děkoval?“ odtušil Eduard. „Copak jsem se nechoval stejně odvážně jako on?“

„Tady to vidíte, madam!“ ozval se sir John. „Vy jste gazela, která dala život lvům, a ani o tom nevíte.“

Amélie věnovala vyprávění velkou pozornost, která však ještě zesílila, když se ve svém líčení blížili ke kartouzu.

Od té chvíle nespouštěla z vypravěčů neklidný zrak, skoro nedýchala a zdálo se, že si oddechla, až když se lovci po halali klidně vrátili domů, protože už neměli žádný důvod lovit v lesích dál.

Na konci večere se dostavil Jakub; prý dole čekají dva venkované z Montagnatu a chtějí vědět, kde divočák přesně leží.

Roland se zvedl, že jim to vysvětlí; ale paní de Montrevel, která se nikdy nenabažila synovy přítomnosti, se obrátila k poslovi:

„Uved'te sem ty muže,“ vyzvala ho. „Není nutné, aby se Roland kvůli tomu vyrušoval a vstával od stolu.“

Pět minut nato vstoupili dva venkované a v rukou svírali klobouky.

„Chlapci,“ oslovil je Roland, „přinesete ze seillonského lesa kance, kterého jsme tam skolili.“

„Proč ne,“ na to jeden z venkovanů.

A pohledem se poradil s druhem.

„Proč ne, můžeme na to jít,“ potvrdil druhý.

„Bud'te klidní,“ pokračoval Roland, „v žádném případě nebudete škodní.“

„Oj, pane de Montrevel, nemáme strach,“ pospíšil si s ujištěním jeden z venkovanů, „vždyť vás přece známe.“

„Ano,“ přidal se druhý, „vy stejně jako váš pan otec generál nechcete po lidech, aby pro vás dělali zadarmo. Jo jo! Kdyby všichni aristokrati byli jako vy, nemuselo dojít k revoluci, pane Louisi!“

„Ne, ne, určitě by k ní nedošlo,“ přisvědčoval druhý, který sem patrně přišel jako souhlasící ozvěna svého kamaráda.

„Ted' už jenom zbejvá říct, kde to zvíře je,“ poznamenal první.

„Jo,“ opakoval druh-ozvěna, „říct, kde je.“

„Nebude těžké ho najít,“ na to Roland.

„Tím líp,“ na to zase venkovan.

„Znáte ten pavilon v lese?“

„Kterej?“

„Jo, kterej?“

„Ten, co patří k seillonskému kartouzu.“

Venkované na sebe pohlédli.

„Najdete ho asi dvacet kroků od kartouzu ze strany lesa od Genoud.“

Venkované na sebe znovu pohlédli.

„Ehm!“ významně si odkašlal první.

„Ehm!“ napodobil ho druhý jako věrná ozvěna.

„Co má znamenat to vaše ehm?“ otázal se Roland. „Krucí...“

„Tak ven s tím... oč jde?“

„Jde o to, že bysme byli radši, kdyby byl ten pavilon na druhý straně lesa.“

„Na druhé straně lesa?“

„Jo, jo, přesně tak,“ dotvrdil druhý venkovan.

„Ale proč proboha zrovna na druhé straně lesa?“ pokračoval Roland, který už začínal ztrácet trpělivost. „Odtud na druhý konec lesa jsou dobré tři míle, zatímco na místo, kde leží kanec, je to sotva míli!“

„No to jo,“ řekl zase první venkovan, „ale to místo, kde leží kanec...“
Zarazil se a poškrábal se na hlavě.

„No právě!“ přidal se druhý.

„Právě co?“

„No, je moc blízko kartouzu.“

„Ale ne kartouzu, já mluvím o pavilonu,“ netrpělivě zdůraznil Roland.

„To máte jedno, pane Louisi. Víte přece, že se říká, že z pavilonku do kartouzu vede podzemní chodba.“

„No jo, ta chodba tam je, to je jistý,“ potvrzoval druhý venkovan.

„No dobrá, ale co má u dšasa společného kartouz, pavilon a podzemní chodba s naším kancem?“

„Společnýho má to, že to zvíře leží na špatném místě, to je to.“

„Jo jo, na špatném místě,“ přitlačil druhý venkovan.

„Tak vysvětlíte mi to konečně?“ zařval Roland, který už se začínal vážně zlobit, zatímco paní de Montrevel znervózněla a Amélie viditelně zbledla.

„Promiňte, pane Louisi,“ začal zase první venkovan, „my nejsme blázni. Zkrátka se bojíme Boha, to je celý.“

„Tisíc kulí a granátů, já se také bojím Boha!“ zvolal Roland. „No a co?“

„No a právě proto se nechceme zaplést s ďáblem.“

„Ne, ne, ne, to opravdu ne,“ přidal se druhý venkovan.

„Když máte co do činění s člověkem, je to dycky chlap proti chlapovi.“

„Jo, a někdy taky chlap proti dvěma,“ na to druhý, který měl postavu jako Herkules.

„Ale ty nadpřirozený síly, duchové, strašidla a tak, děkuju pěkně! Od těch radši dál!“

„Jo, od těch dál,“ zopakoval druhý.

„No tohle! Maminko, sestřičko, rozumíte tomu?“ obrátil se Roland na své blízké. „Víte aspoň trochu, o čem ti dva hlupáci u všech svatých mluví?“

„Hlupáci možná,“ řekl první venkovan, „ale nic to nemění na tom, že Pierre Marey se jenom kouknul přes zeď kartouzu a našli ho s vyvráceným krkem; pravda je, že to bylo v sobotu, kdy jsou sabaty.“

„Nemohli ho vůbec narovnat,“ potvrdil druhý venkovan, „takže ho museli pochovat obličejem dozadu, jako by se koukal, co se děje za ním.“

„Ou, ou!“ podivil se sir John. „To je vskutku velmi interesantní. Miluju příběhy o strašidlech.“

„Vy možná, ale sestřička Amélie určitě ne,“ poznamenal Eduard.

„Pročpak?“

„Jen se podívej, Rolande, jak je bledá.“

„Vskutku,“ potvrdil sir John, „slečna opravdu vypadá na omdlení.“

„Já? Ale vůbec ne,“ ohradila se Amélie. „Jenomže je tu trochu horko, nepřipadá ti to tak, maminko?“

A Amélie si osušila čelo, na němž se perlil pot.

„Nepřipadá,“ odtušila paní de Montrevel.

„Přesto, madam, kdyby vám to nevadilo, otevřela bych s vaším dovolením okno,“ podívala se Amélie prosebně na matku.

„Udělej to, dítě.“

Amélie se hbitě zvedla a vrávorajíc šla otevřít okno do zahrady.

Zůstala opřená o přepážku, napůl skrytá za záclonou.

„Ach, tady se aspoň dá dýchat,“ povzdechla.

Sir John už se zvedal, že jí nabídne flakon se solemi, ale Amélie hned živě odmítla:

„Ne, ne, mylord, děkuji vám, nic mi není. Už se cítím mnohem lépe.“

„Tak už toho nechte,“ ozval se Roland podrážděně, „tady jde přece o toho našeho kance.“

„Přineseme vám ho zejtra, pane Louisi.“

„Jo jo, přesně tak, přineseme ho zejtra,“ potvrdil druhý venkovan, „až bude světlo.“

„Zatímco v noci...?“

„Zatímco v noci...“

Venkovan se zadíval na svého kamaráda a oba současně zavrtěli hlavami:

„V noci to nepude.“

„Strašpytlové!“

„Pane Louisi, člověk ještě nemusí bejt strašpytel, když má strach,“ namítl první venkovan.

„Ne, ne, nemusí bejt strašpytel.“

„To mi nestačí,“ na to Roland. „Uved'te mi nějaké argumenty, že nejste strašpytlové a zbabělci, když máte strach.“

„Přijde na to, z čeho máte strach, pane Louisi: dejte mi třeba pěknou sekerku nebo nůž a pořádněj klacek a nebudu mít strach z vlka; dejte mi dobrou pušku, nebudu se bát člověka, i když budu vědět, že na mě čeká a chce mě zabít.“

„No vidíš,“ řekl Eduard, „a přitom máš strach z ducha, z ducha nějakého mnicha!“

„Pane Eduarde,“ obrátil se k chlapci venkovan, „nechte mluvit svýho bratra pana Louise. Jste ještě moc malej, abyste o takovejch věcech žertoval.“

„Jo jo,“ přidal se druhý, „počkejte si, až budete mít na bradě vousy, pane Eduarde.“

„Já sice nemám na bradě vousy,“ ohradil se Eduard a vztyčil se, „ale jsem dost silný na to, abych sem sám přivlekl kance, a půjdu si pro něj ve dne nebo v noci.“

„Dělejte, jak chcete, mladý pane. Ale můj kamarád a já vám říkáme, že bysme tam nešli ani za zlaták.“

„Ale za dva...“ navrhl Roland, který chtěl věci dovést do konce.

„Ani za dva, ani za čtyři, ani za deset, pane de Montrevel. Deset ludvíčků, to je dobrá věc. Ale k čemu by mi ty zlatáky byly, kdybych měl vyvrácenej krk?“

„Jo, vyvrácenej krk jako Pierre Marey,“ přidal se druhý venkovan.

„Těch vašich deset zlatáků by nezaručilo mý ženě a dětem chleba na celý život, že ne?“

„No, a když mluvíš o těch deseti ludvících, vlastně by jich deset ani nebylo,“ podotkl druhý venkovan, „protože bys pět musel dát mně.“

„Takže do pavilonu se vrátili duchové?“ otázal se Roland.

„Neříkám, že zrovna do pavilonu, to nevím určitě, ale do kartouzu...“

„Do kartouzu ano?“

„Jo, to jo, tam jistě.“

„Viděl jsi je?“

„Já teda ne, ale jsou lidi, co je tam viděli.“

„Třeba tvůj kamarád?“ zeptal se mladý důstojník, obraceje se k druhému venkovanovi.

„Ne, já jsem je taky neviděl, ale viděl jsem plameny a Claude Philippon slyšel řetězy.“

„Ach tak! Jsou tam tedy plameny a řetězy?“ otázal se Roland.

„Jo! Plameny jsem viděl osobně,“ na to první venkovan.

„A Claude Philippon slyšel řinčení řetězů,“ zopakoval druhý.

„Dobrá, přátelé, už je mi to jasné,“ řekl Roland posměšným tónem, „takže tam dnes večer nepůjдете za žádnou cenu?“

„Za žádnou cenu.“

„Za všechno zlato světa.“

„A zítra tam půjдете?“

„Ó, pane Louisi, než se probudíte, kanec bude tady.“

„Bude tady, než se probudíte,“ opakovala ozvěna.

„Nuže dobrá,“ pokrčil rameny Roland, „přijďte sem pozítří.“

„Rádi, pane Louisi, ale proč?“

„Zkrátka přijďte.“

„To jo, přijdeme.“

„To víte, pane Louisi: jakmile nám řeknete, abysme přišli, jsme tu jako na koni.“

„Dobrá. A já vám sdělím jisté novinky.“

„O kom?“

„O strašidlech.“

Amélie přidušeně vykřikla. Jenom paní de Montrevel ten výkřik zaslechla. Louis propustil venkovany, kteří se srazili ve dveřích, když jimi chtěli projít oba současně.

Po zbytek večera už nepadlo ani slovo o kartouzu, o pavilonu ani o nadpřirozených bytostech, strašidlech a přízracích, které v nich straší.

XV

Silný jedinec

Odbíjela desátá, všichni v zámku Noires-Fontaines už spali, nebo se aspoň odebrali do svých pokojů.

Amélie se dvakrát nebo třikrát během večera přiblížila k Rolandovi, jako by mu chtěla něco říct, ale slova jí vždycky odumřela na rtech.

Když potom odcházeli ze salonu, šla s ním zavěšená, a ačkoli byla Rolandova ložnice o patro výš než její, doprovodila ho až ke dveřím.

Roland ji objal, políbil, popřál jí dobrou noc, prohlásil, že je k smrti unavený, a zavřel za sebou dveře.

Navzdory tomu prohlášení však Roland nevykonal večerní toaletu; přistoupil ke svým ukořistěným zbraním, vytáhl nádherný pár čestných pistolí vyrobených v manufaktuře ve Versailles, které daroval jeho otci Konvent, vyzkoušel kohoutky, foukl do hlavní, aby se přesvědčil, jestli v nich není zbytek starých nábojů.

Pistole byly ve vynikajícím stavu.

Poté je odložil vedle sebe na stůl, potichoučku otevřel dveře, podíval se ke schodišti, jestli tam někdo nečíhá, a když viděl, že chodby i schodiště jsou prázdné, šel zaklepat na dveře sira Johna.

„Vstupte,“ vyzval ho Angličan.

Sir John byl rovněž ještě oblečený.

„Pochopil jsem podle znamení, které jste mi dal, že mi chcete něco říct,“ pravil sir John, „vidíte, čekám na vás.“

„Určitě mám něco, co bych vám rád sdělil,“ odpověděl Roland rozjařeně a pohodlně se uvelebil v křesle.

„Milý hostiteli,“ poznamenal Angličan, „začínám vás znát; když vás vidím takhle rozveseleného, jsem jako ti vaši venkované: mám strach.“

„Slyšel jste, co říkali?“

„Vyprávěli nádhernou historku o strašidlech. Mám zámek v Anglii, kde také straší.“

„Viděl jste ta strašidla osobně, mylorde?“

„Ano, když jsem byl malý; bohužel, sotva jsem dospěl, už se neukázala.“

„Takhle to se strašidly chodí,“ poznamenal vesele Roland, „chvíli jsou, pak nejsou. Ale mám to štěstí, co? Sotva se vrátím, objeví se v seillonském kartouzu strašidla!“

„To ano,“ opáčil sir John, „štěstí máte. Ale jste si jistý, že tam strašidla opravdu jsou?“

„Ne. Ale pozítří to už budu vědět.“

„Jak to?“

„Chci tam strávit zítřejší noc.“

„Ou! A chcete, abych tam šel s vámi?“

„Bylo by mi potěšením, mylorde, ale bohužel to nepůjde.“

„Nepůjde? Ou!“

„Přesně tak, můj milý hoste.“

„Proč by to bylo nemožné?“

„Znáte zvyky strašidel, mylorde?“ otázal se vážně Roland.

„Ne.“

„Ale já ano. Strašidla se totiž zjevují pouze za určitých podmínek.“

„Vysvětlíte mi to.“

„Například si všimněte, mylorde, že v takové Itálii a Španělsku, nejpověřivějších zemích, co znám, strašidla vůbec nejsou, a pakliže se objeví, tedy jednou za deset let, za dvacet let, za staletí.“

„Čemu přičítáte tu nepřítomnost strašidel?“

„Nejsou tam mlhy, mylorde.“

„Ou!“

„Bezpochyby je to tím. Chápejte: atmosféru jako stvořenou pro duchy najdete tam, kde jsou mlhy. V Dánsku, v Anglii, v zemích bohatých na mlhy, se to duchy a přízraky jen hemží. Máme ducha

Hamletova otce, ducha Banqua, stíny obětí Richarda III. V Itálii máme jenom jednoho ducha, a to Caesarova; a kdepak se ten jeho duch zjeví Brutovi? Ve Filippi v Makedonii, v Thrákii, tedy v Dánsku Řecka, ve Skotsku Východu, kde se kvůli mlhám stal Ovidius tak melancholický, že nazval své verše *Tristia*. Pročpak Vergilius ukáže Aeneovi Anchisova ducha? Protože Vergilius pochází z Mantovy. Znáte Mantovu? Je to země bažin, skutečný močál, výrobní revmatismu, vzduch plný par, tedy hotové hnízdo přízraků!“

„Pokračujte, poslouchám vás.“

„Viděl jste břehy Rýna?“

„Ano.“

„Německo, že?“

„Ano.“

„Zase jedna země jako stvořená pro víly, rusalky, sylfidy, a tedy i pro duchy, a to všechno jen proto, že jsou tam mlhy; ale v Itálii, ve Španělsku, kam se podle vás mají duchové schovat? Tam není ani náznak mlžného oparu! Taky kdybych byl ve Španělsku nebo v Itálii, nepouštěl bych se do takového podniku, do jakého se pustím zítra.“

„To všechno mi ale nevysvětluje, proč vám zítra nemůžu dělat společnost,“ poznamenal sir John.

„Počkejte přece: už jsem vám vysvětlil, proč se duchové objevují pouze v některých zemích. Záleží to na atmosférických podmínkách. A teď mi dovolu, abych vám objasnil, co člověk musí udělat, když je chce spatřit.“

„Vysvětluje! Objasňuje!“ vyzval ho sir John. „Popravdě řečeno, Rolande, nejraději ze všeho vás poslouchám.“

A sir John se také pohodlně uvelebil v křesle a chystal se vyslechnout výplody mozku tak nabitého fantazií, jehož mnohé stránky už mohl dobře odhalit během pěti nebo šesti dní, co ho znal.

Roland se uklonil na znamení díků.

„Dobrá, tak tedy vysvětluji, mylord. Slyšel jsem v životě tolikrát mluvit o strašidlech, že je znám tak dobře, jako bych je viděl na vlastní oči. Proč se strašidla zjevují?“

„Vy se mě ptáte?“ otázal se sir John.

„Ano, já se vás ptám.“

„Přiznávám, že jsem nestudoval strašidla a duchy tak jako vy a neuměl bych vám podat uspokojivou odpověď.“

„Strašidla se ukazují, milý lorde, aby nahnala strach tomu, komu se zjevují.“

„To nelze popřít.“

„U sta hromů! A když nenaženou strach tomu, komu se zjeví, pak nažene strach on jim: svědkem toho je pan de Turenne, z jehož duchů se nakonec vyklubali penězokazci. Znáte tu historku?“

„Ne.“

„Příležitostně vám ji budu vyprávět; teď se ale nezdržujme. Když už se duchové uvolí ukázat – což se děje poměrně zřídka –, vyberou si k tomu bouřlivou noc plnou hromů, blesků a větru: to je jejich oblíbená scéna.“

„Musím přiznat, že máte plnou pravdu.“

„Počkejte! Jsou určité chvíle, kdy i ten nejodvážnější muž cítí v žilách chvění; v dobách, kdy jsem ještě neměl tu prokletou nemoc, se mi asi desetkrát stalo, že jsem pocítil strach, když jsem viděl nad hlavou blýskající se ostří šavlí a v uších mi hřměla dělostřelba. Pravda je, že od chvíle, kdy vím o své chorobě, jdu do největší řeže beze strachu; ale mám štěstí, strašidla to totiž nevědí. Myslí si, že také můžu mít strach.“

„Ale to není možné, co?“ zeptal se sir John.

„Co chcete! Když se smrti nebojíte, ale naopak ji vyhledáváte, pak nevím, proč byste se měl obávat přízraků. Ale znovu vám opakuji: je možné, že ti duchové, kteří vědí hodně věcí, zrovna tohle netuší. Určitě však vědí, že pocit strachu se zvětšuje nebo zmenšuje pohledem na nejružnější předměty a poslechem vnějších podnětů. Kde

se tedy nejraději zjevují? Na temných místech, na hřbitovech, ve starých kláštorech, v rozvalinách, v podzemních chodbách, protože už sama ta místa svým vzhledem vzbuzují v duši obavy. A čím své zjevení doprovázejí? Řinčením řetězů, sténáním, vzdechy, protože na tom není nic veselého nebo zábavného. Rozhodně k vám nepřijdou za denního světla nebo po partii tance; ne, strach je propast, kam se sestupuje schůdek po schůdku, až vás zachvátí závrať, až vám sklouzne noha, až se zavřenýma očima spadnete na její dno. Jen si přečtete vyprávění o všech zjeveních, uvidíte, jak duchové postupují: nejprve se zatmí obloha, potom zahřmí hrom, zafíčí vítr, okna a dveře zaskřípějí, lampa, pokud je v místnosti toho, komu chtějí duchové nahnat strach, tedy lampa se zachvěje, světlo skomírá a pak zhasne docela a je úplná tma! A v nastalé tmě slyšíte sténání, vzdychání, řinčení řetězů, teprve pak se otevřou dveře a zjeví se strašidlo nebo duch, chcete-li. Je to tak, sire Johne?”

„Musím potvrdit, že všechna strašidla, o nichž jsem četl, byť jsem je neviděl, se zjevovala za podobných okolností.“

„A viděl nebo slyšel jste někdy, že by se duch či strašidlo zjevil dvěma osobám najednou?“

„Vlastně ne, musím přiznat, že jsem něco takového ani nečetl, ani neslyšel.“

„Tak vidíte, milý lorde, je to prosté: ve dvou totiž nepocítíme strach. Strach je věc tajemná, podivná, nezávislá na naší vůli, je pro ni potřeba odloučenost, tma, samota. Strašidlo není nebezpečnější než koule z děla. Jestlipak má voják strach z dělové koule ve dne, když je ve společnosti kamarádů, když cítí jejich těsnou blízkost? Ne! Pádí rovnou k dělu, je zabít, nebo sám zabije; a právě tohle duchové nepotřebují, a také proto se nikdy nezjevují dvěma lidem najednou. Proto chci jít ke kartouzu sám, mylord; vaše přítomnost by ducha odradila, nezjevil by se. A jestli tam nic nenajdu, jestli neuvidím nic, co by stálo za řeč, prosím, můžete se tam pozítří vypravit vy. Vyhovuje vám to takhle?“

„Znamenitě! Ale proč tam nemůžu jít první já?“

„Aha! Tak zaprvé proto, že to nenapadlo vás, ale mne; a zadruhé proto, že pocházím odtud a že jsem znal ty dobré mnichy za jejich života. Existuje tedy větší pravděpodobnost, že se mi zjeví i po smrti. A také znám lépe zdejší okolí, a jestli budu nucen prchat nebo někoho pronásledovat, určitě mi to půjde lépe než vám. Je to vysvětlení dostačující, milý lorde?“

„Je naprosto vyčerpávající, to ano. Zítra tam ovšem půjdu já, počítáte s tím?“

„Zítra i pozítří, každý den a každou noc, jak je vám libo; trvám jenom na tom, že já tam půjdu první. A teď!“ zvedl se Roland, „ještě jedna věc: zůstane to mezi námi. Nikomu ani slovo. Duchové by mohli být varováni a jednat podle toho. A my se přece těmi chlapíky nenecháme obehřát, to by bylo hloupé.“

„Bud'te klidný. Vezmete si s sebou zbraně, doufám?“

„Kdybych věděl, že mám co dělat jen s duchy a přízraky, šel bych tam s rukama v kapsách a beze zbraně; ale protože, jak jsem vám řekl před chvílkou, mám na paměti ty penězokaze pana de Turenne, vezmu si pistole.“

„Chcete moje?“

„Ne, děkuji; i když jsou vynikající, jsem už skoro rozhodnutý, že je nikdy nepoužiju. Nosí mi smůlu,“ pravil Roland s úsměvem, jehož hořkosti si člověk nemohl nepovšimnout. „Dobrou noc, mylorde! Dnes v noci se musím pořádně vyspat, abych nebyl zítra ospalý.“

Energicky potřásl Angličanovi rukou, vyšel z jeho pokoje a vracel se do svého.

Jedna věc ho okamžitě uhodila do očí: když odcházel, dveře zavřel, zatímco teď byly otevřené.

Sotva vkročil do ložnice, uviděl sestru, což okamžitě vysvětlilo záhadu otevřených dveří.

„Amélie,“ oslovil ji trochu neklidně, „to jsi ty?“

„Ano, jsem to já,“ odpověděla dívka.

Přiblížila se k bratrovi a nabídla mu čelo k políbení.

„Nechod' tam,“ zaprosila, „prosím tě, nechod.“

„Kam bych neměl chodit?“

„Do kartouzu.“

„A kdo ti řekl, že tam půjdu?“

„To není těžké uhodnout, když tě člověk zná!“

„A proč nechceš, abych šel do kartouzu?“

„Bojím se, aby se ti tam nestalo něco zlého.“

„Ale prosím tě! Snad bys nevěřila na strašidla? Ty!“ udivil se Roland a upřel na Amélii pohled.

Amélie sklopila oči a Roland cítil, jak se sestře chvěje ruka.

„Amélie, jakou jsem znal dříve, dcera generála de Montrevel a Rolandova sestra, je příliš inteligentní na to, aby podléhala pověrečnému strachu; není možné, že bys věřila těm pohádkám o přízracích, řetězech, plamenech, strašidlech a duchách.“

„Kdybych tomu věřila, bratře, nebála bych se tolik: jestli duchové opravdu existují, pak jsou to jenom duše zbavené svých těl, a nemohou tedy vyjít z hrobu a zhmotnit svoji nenávisť; navíc, proč by tebe někdo nenáviděl, Rolande, nikdy jsi nikomu neublížil.“

„Zapomínáš na ty, které jsem zabil v boji nebo v souboji.“

Amélie potřásla hlavou.

„Těch se nebojím.“

„Z čeho máš tedy strach?“

Dívka zvedla k Rolandovi své krásné oči zaplavené slzami a vrhla se bratrovi do náruče:

„Nevím,“ hlesla. „Vím ale, že mám strašlivý strach, Rolande!“

Mladík trochu násilím pozvedl Améliinu hlavu, kterou si mu dívka schovávala na prsou, a něžně a láskyplně ji políbil na protáhlá víčka:

„Ty si nemyslíš, že budu zítra bojovat s přízraky, že ne?“ otázal se.

„Bratře, nechod' do kartouzu!“ znovu ho naléhavě prosila Amélie, vyhýbajíc se odpovědi na jeho otázku.

„To matka tě za mnou poslala? Přiznej mi to, Amélie!“

„Ne, bratře, matka mi neřekla ani slovo. Já sama jsem uhodla, že se tam chceš vypravit.“

„Amélie, měla bys vědět, že budu-li tam chtít jít, pak tam půjdu,“ prohlásil Roland pevně.

„I když tě budu se sepjatýma rukama prosit, abys to nedělal?“ zašeptala Amélie s bolestí v hlase. „I když si před tebou kleknu na kolena?“

A svezla se bratrovi ke kolenům.

„Ó ty ženy, ženy!“ zamumlal Roland. „Nevysvětlitelné bytosti, které mluví tajemně, jejichž ústa nikdy nesdělují tajnosti srdce, které pláčou, prosí, chvějou se, ale proč? Bůh ví! My muži tohle nikdy neděláme! Půjdu, Amélie, protože jsem se tak rozhodl, a když se jednou k něčemu rozhodnu, nic na světě mě od toho neodvrátí. Teď mě polib a ničeho se neboj. Já ti potom pošeptám, jaké tajemství jsem tam odhalil.“

Amélie upřela na Rolanda pohled současně tázavý i zoufalý.

„Vím jednu věc – ke svému neštěstí nemůžu umřít, už celý rok to vím. Takže buď klidná, nic se mi nestane.“

Roland pronesl ta slova tak bolestným tónem, že se Amélie po návratu do svého pokoje rozeštkala, byť se jí až doposud dařilo slzy statečně potlačovat.

Mladý důstojník se ujistil, že sestra je opravdu ve svém pokoji, zavřel dveře a zašeptal:

„Uvidíme, kdo se unaví první, zda já, nebo osud.“

XVI

Duch

Nazítří, skoro ve stejnou hodinu, v níž jsme den předtím Rolanda opustili, se mladý důstojník nejprve ujistil, že v zámku Noires-Fontaines všechno spí, pak opatrně otevřel dveře, sešel po schodišti, zadržuje dech, dospěl do haly, bez hluku odsunul závory u vstupních dveří, seběhl po vnějším schodišti, obrátil se, aby se ujistil, že je všude ticho, a uklidněn temnými okny zámku, vyrazil k bráně.

Brána, jejíž panty byly pravděpodobně přes den namazány, se otevřela bez jediného zaskřípění a stejně tak se zavřela. Roland prošel nepozorován a neslyšně a rychle zamířil směrem k Pont-d'Ain v Bourgu.

Sotva ušel sto kroků, zvonice v Saint-Just odbila jednou, zvonice v Montagnatu jí odpověděla jako bronzová ozvěna; bylo půl jedenácté.

Svižným mladistvým krokem dorazil do seillonského kartouzu už za dvacet minut hlavně také proto, že les neobcházel, ale vzal to pěšinou vedoucí přímo do kláštera.

Roland znal od mládí velmi dobře všechny kouty seillonského lesa, nemusel si tudíž cestu prodloužit ani o deset minut. Bez váhání se pustil lesem a za pět minut už byl na jeho druhém konci.

Tam mu stačilo jenom přeběhnout kousek louky a dorazil ke zdi klášterního ovocného sadu.

Trvalo mu to sotva pět minut.

U zdi se na pár vteřin zastavil.

Rozepnul si plášť, sroloval ho a přehodil přes zeď.

Zůstal v sametovém redingotu, krátkých bílých kožených kalhotách a shrnovacích botách s manžetami.

Redingot byl v pase stažen opaskem, za ním měl zastrčené dvě pistole.

Klobouk s širokým okrajem mu stínil obličej.

Se stejnou rychlostí, s jakou shodil plášť, který by mu mohl překážet, začal lézt na zeď.

Nohou hledal výstupky a pukliny, v nichž nebylo těžké se zachytit; na vrcholu se vyšvihl, přenesl se přes stříšku zdi a seskočil na druhou stranu, aniž se dotkl hřebene.

Sebral plášť, přehodil si ho přes ramena, znovu ho zapnul a dlouhými kroky zamířil přes sad k brance spojující sad s klášteřem.

Když brankou procházel, právě odbýjela jedenáctá.

Roland se zastavil, spočítal úderů a pomalu obešel klášter, díval se kolem sebe a poslouchal.

Nic neviděl a nezaslechl sebemenší hluk.

Klášteř nabízel očím návštěvníka neutěšený vzhled zkázy a opuštěnosti; všechny dveře byly otevřené: od mnišských cel, od kaple, od refektáře.

V refektáři, obrovské místnosti, kde dosud stály prostřené stoly, zahlédl Roland pět nebo šest netopýrů, kteří se poplašeně rozlétli; vylekaný sýček vyletěl rozbitým oknem, usadil se na stromě pár kroků od klášterní zdi a spustil žalostný náříkavý pokřik.

„Nuže,“ řekl Roland nahlas, „myslím, že právě tady rozbiju svůj stan; netopýři a sýčkové jsou předvojem duchů.“

Zvuk lidského hlasu stoupající uprostřed samoty, tmy a spouště měl v sobě cosi nepatřičného a neblahého, a málem by rozechvěl i toho, kdo promluvil, kdyby nebyl Roland, jak sám říkal, vůči strachu naprosto obrněný.

Hledal místo, odkud by pohledem obsáhl celou místnost: v jednom rohu refektáře objevil stůl poněkud oddělený od ostatních, stojící na jakémsi vyvýšeném pódiu. Bezpochyby sloužil představenému kláštera buď k tomu, aby odtamtud předčítal během jídla modlitby, nebo aby jedl trochu dál od ostatních bratrů. Tohle místo mu připadalo přímo stvořené pro pozorovatelnou, mělo v sobě všechny výhody, které si mohl přát.

Za zády měl zeď, takže ho nikdo nemohl překvapit zezadu, a až si jeho oči zvyknou na tmu, uvidí odtud do všech koutů místnosti.

Hledal nějaké sedátko a všiml si, že tři kroky od stolu je převržená stolička, která patrně patřila oddělenému stolovníku či předčitateli.

Usedl za stůl, sundal si plášť, aby mu nebránil v pohybu, vyňal zpoza opasku pistole, položil je před sebe a třikrát poklepal pažbou jedné z nich o stůl.

„Duchařská seance je zahájena,“ pronesl nahlas, „duchové se mohou dostavit.“

Ti, kdo někdy v noci ve dvou procházeli přes hřbitov nebo zavítali do kostela a mimoděk šeptali, jako by se k určitým místům hodil pouze přitlumený hlas, jistě pochopí, jak podivně by působil na případného posluchače zvuk výsměšného a úsečného hlasu, který protrhl ticho vládnoucí této samoty a tmě.

Chvilku zůstal viset v temnotě, jako by ji zvláštním způsobem rozvibroval; potom odumřel a ztratil se bez ozvěny, unikl současně všemi otvory, které mu křídla času nabízela.

Jak Roland předpokládal, oči přivykly tmě, a teď mohl také díky bledému světlu měsíce, který právě vyšel a šířil po refektáři skrz rozbitá okna dlouhé bělavé paprsky, jasně vidět z jednoho na druhý konec rozlehlé místnosti.

Ačkoli byl Roland stejně nebojácný uvnitř jako navenek, nebyl důvěřivý a neopatrný, a uchem zachycoval sebemenší zvuky.

Zaslechl zvonit půl. Zcela mimoděk se zachvěl. Zvuk totiž vycházel z klášterního kostela.

Jak je možné, že v této rozvalině, kde všechno zemřelo, zůstaly naživu hodiny, tep času?

„Ohó!“ řekl Roland. „Takže něco určitě uvidím.“

Tato slova pronesl skoro stranou; majestátnost těchto míst a zvláštního ticha přece jen zapůsobila na jeho bronzové srdce tvrdé jako to, jež mu právě poslalo tuto připomínku času proti věčnosti.

Minuty ubíhaly jedna za druhou; mraky patrně zakryly měsíc, protože se Rolandovi zdálo, že tma zhoustla.

Jak se blížila půlnoc, měl dojem, že zaslechl nějaké sotva postřehnutelné zvuky, rozptýlené a nejasné, určitě pocházely z nočního světa, který se probouzí, když denní usíná.

Příroda nechtěla, aby život úplně ustal, jakmile zavládne odpočinek, a tak stvořila celý noční svět stejně bohatý jako svět denní, od komára bzučícího u spáčovy hlavy až po lva bloumajícího kolem arabského duáru.

Ale Roland, zvyklý na noční hlídky a na poušť, Roland lovec, Roland voják, znal dobře tyto zvuky; nijak ho neděsily. Tu se najednou do těchto zvuků přimíchaly úderý hodin, které podruhé rozechvěly vzduch nad jeho hlavou.

Tentokrát odbíjela půlnoc; napočítal dvanáct úderů.

Dvanáctý zůstal viset ve vzduchu jako pták s bronzovými křídly, potom se pomalu, smutně a bolestně vytratil.

V tu chvíli se mladíkovi zdálo, že slyší sténání.

Natáhl uši směrem, odkud zvuk přicházel.

Sténání se teď ozývalo z větší blízkosti.

Roland se zvedl, ale rukama se opíral o stůl a pod každou dlaní cítil pažbu pistole. Nalevo, asi deset kroků od místa, kde seděl, zaslechl zašustění podobné šustotu plátna nebo dlouhých šatů třoucích se o trávu.

Vyskočil, jako by ho zvedla pružina.

V tu chvíli se na prahu refektáře objevil mohutný stín. Podobal se staré náhrobní soše; postava byla zahalená do obrovitého rubáše, který táhla za sebou.

Roland o sobě na chvíli zapochyboval. Copak má tak bujnou představivost, že vidí něco, co neexistuje? Je hříčkou halucinací, o nichž sice lékaři mluví, ale nedokážou je vysvětlit?

Sten, který vydal onen přízrak, však rozptýlil jeho pochyby.

„Na mou duši!“ rozesmál se. „Jen pojd' blíž, pustíme se do křížku, příteli duchu!“

Duch se zastavil a natáhl ruku směrem k mladému důstojníkovi.

„Rolande! Rolande!“ pronášel duch zastřeným hlasem. „Neměl bys pronásledovat mrtvé v hrobě, kam jsi je sám poslal.“

A duch pokračoval v cestě stejně pomalým krokem.

Roland se na chvílku udiveně zarazil, potom sešel z pódia a rozhodně se pustil do pronásledování ducha.

Šlo to obtížně, cesta byla zatarasená kameny, pokácenými lavi-
cemi, převrženými stoly.

A přesto se zdálo, že duch si mezi těmi překážkami razí jakousi neviditelnou cestu, kráčel, jako by mu nic nebránilo.

Pokaždé, když procházel kolem okna, světlo pronikající sem zvenčí, byť chabé, osvítilo rubáš a bylo vidět na obrysy ducha, potom zase splynul s tmou, za chvílku se znovu objevil a pak opět zmizel.

Roland upíral oči jenom na pronásledovaného, ani na chvílku od něj neodvrátil pohled ze strachu, aby mu podivná postava neunikla, nedíval se na cestu, která pro ducha vypadala tak snadná a pro něj byla plná překážek.

Na každém kroku klopýtal; duch postupně zvětšoval náskok.

Ted' už dorazil ke dveřím na opačné straně refektáře, než byly ty, jimiž sem vstoupil. Roland viděl, jak se otevřely do temné chodby; pochopil, že mu stín uprchne.

„Ať jsi muž nebo duch, zloděj nebo mnich,“ zvolal, „stůj, nebo střelím!“

„Dvakrát jedno tělo nezabiješ a smrt, sám to dobře víš,“ pokračoval přízrak zastřeným hlasem, „se ducha netýká.“

„Kdo jsi?“ tázal se Roland.

„Jsem duch toho, koho jsi násilím poslal na onen svět.“

Mladý důstojník se rozesmál svým typickým ostrým nervózním smíchem, který zněl v těchto temnotách ještě děsivěji.

„Na mou věru,“ zajíkal se, „jestli mi to trochu neupřesníš, já se nebudu namáhat pátráním, to tě upozorňuju!“

„Vzpomeň si na pramen u Vaucluse,“ řekl duch tak slabým hlasem, jako by tu větu spíše vydechl, než artikuloval slova.

Rolanda sice neopustila srdnatost, ale cítil, že se mu na čele perlí pot. Ze všech sil se ovládl, znovu nabyl síly a hrozivým hlasem oslovil ducha:

„Naposledy, ať jsi přízrak nebo skutečnost, tě varuju! Jestli na mě nepočkáš, střílím!“

Duch ani nehlesl a pokračoval v cestě.

Roland se na vteřinu zastavil, aby mohl zamířit, duch byl od něj na deset kroků. Roland měl jistou mušku, sám před chvilkou zasunul kulku do pistole a nabíjákem zkontroloval, že jsou kulky v obou hlavních správně upěchovány.

Ve chvíli, kdy se bílý přízrak rýsoval v celé své výši pod temnou klenbou chodby, vystřelil.

Plamen ozářil jako blesk chodbu, duch však nevzrušeně pokračoval v cestě, nezrychlil ani nezpomalil krok.

Potom se ovšem ztratil v hluboké tmě pod temným obloukem. Roland se za ním vrhl, aby ho pronásledoval, a přehodil si druhou pistoli z levé ruky do pravé.

I když se zastavil jen na kratoučkový okamžik, duch si zvětšil náskok. Roland ho spatřil na konci chodby, tentokrát se jeho silueta rýsovala na šedivém pozadí noci.

Zrychlil krok; dorazil na práh dveří, za nimiž, jak se mu zdálo, mu duch unikal někam pod zem.

Přesto z něj byl vidět ještě hrudník.

„Můžeš být třeba démon,“ zvolal Roland, „stejně tě dostanu!“

A podruhé vystřelil z pistole, plamen a dým naplnily sklepení, v němž duch zmizel.

Když se kouř rozplynul, Roland ho marně hledal; byl sám.

Vrhl se do sklepení, řval vzteky; proklepával zdi pažbou pistolí, dupal do podlahy: podlaha i kámen zdíva mu odpovídaly tupým zvukem pevných objektů.

Pokusil se proniknout očima temnotou, ale to nebylo možné. I tak sporé měsíční světlo se zastavilo na prvním schodě podzemní chodby.

„Ó!“ křičel Roland. „Kdybych tak měl louč, jednu louč!“

Nikdo mu neodpovídal; jediný zvuk, který se tu ozýval, bylo šepotavé zurčení pramínku, který tekł tři kroky od něj.

Rolandovi došlo, že další pátrání by bylo zbytečné, vyšel z podzemí, z kapsy vytáhl růžek na prach, dvě kulky zabalené v papíru a hbitě znovu obě pistole nabil.

Potom se vydal na zpáteční cestu, opět se octl v temné chodbě, načež v rozlehlém refektáři a na konci němého sálu zase zaujal stanoviště, které opustil, když začal pronásledovat přízrak.

Tam čekal.

Ale noční hodiny postupně odbíjely, až se staly hodinami ranními a první sluneční paprsky se svými mdlými tóny dotkly zdí kláštera.

„Jdeme domů,“ zašeptal Roland, „pro dnešní noc jsme skončili, možná budu mít příště víc štěstí.“

Za dvacet minut už vcházel do zámku Noires-Fontaines.

XVII

Domovní prohlídka

Dvě osoby čekaly na Rolandův návrat, jedna s úzkostí, druhá netrpělivě.

Těmi dvěma osobami byli Amélie a sir John.

Ani jeden z nich té noci nezamhouřil oka.

Amélie projevila svoji úzkost jenom tím, že zavřela dveře ve chvíli, kdy Roland stoupal po schodech. Roland ten zvuk zaslechl. Neměl to srdce projít dva kroky od pokoje své sestry a neupokojit ji.

„Bud' klidná, Amélie, to jsem já!“ pravil.

Nedokázal si totiž představit, že by se sestra mohla bát o někoho jiného než o něj.

Amélie vyběhla ze své ložnice v nočním župánu.

Podle bledého obličej a černých kruhů pod očima, které jí sahaly až do půli tváře, bylo snadno poznat, že té noci vůbec nespala.

„Nic se nestalo, Rolande?“ zvolala a objala ho, neklidně mu ohmatávajíc hrud' a paže.

„Nic.“

„Nic tobě ani nikomu jinému?“

„Nic mně ani nikomu jinému.“

„A nic jsi neviděl?“

„To jsem neřekl,“ opáčil Roland.

„Co jsi viděl, pro živého Boha?“

„To ti budu vyprávět později; zatím se musíš spokojit s tím, že nikdo nebyl zabit.“

„Ach, to jsem si oddechla.“

„A teď ti dám radu, sestřičko: jdi do postele, a jestli můžeš, zdrímni si až do snídane. Já udělám totéž a slibuju ti, že mě nikdo nebude muset kolébat, abych usnul. Dobrou noc, či spíše dobré ráno!“

Roland něžně sestru objal a pískaje si jakýsi lovecký popěvek, aby dal najevo bezstarostnost, vystoupal do druhého poschodí.

Sir John na něj čekal na chodbě.

Zamířil přímo k mladíkovi.

„Tak co?“ otázal se.

„Nebyl jsem tam úplně zbytečně.“

„Viděl jste ducha?“

„Viděl jsem cosi, co se duchovi hodně podobalo.“

„Pojďte, budete mi to vyprávět.“

„Ano, chápu, že byste stejně nemohl spát nebo byste spal špatně; stručně vám vylíčím, co se stalo...“

Roland siru Johnovi přesně a jasně popsal své noční dobrodružství.

„Nuže tedy,“ řekl sir John, když Roland skončil s vyprávěním, „doufám, že jste ho tam aspoň kousek nechal pro mne?“

„Obávám se, že je ho tam ještě dost,“ opáčil Roland. A když sir John naléhal, aby mu co nejpřesněji vypočetl místo a popsal mu cestu, řekl: „Sire Johne, mám návrh: dnes po snídani se spolu vypravíme ke kartouzu. Uvidíme to tam ve dne a prostudujete si místopis. V noci se tam pak lépe vyznáte. Nikomu ale ani muk.“

„Ou!“ ohradil se sir John. „Jsem snad nějaký žvanil?“

„Ne, promiňte,“ opáčil Roland se smíchem, „vy skutečně nejste žvanil, ale já jsem hlupák.“

A zašel zpátky do svého pokoje.

Po snídani se oba muži vydali do zahrady, jako by šli na procházku na břeh Reyssouzy. Potom však zahnuli doleva, po čtyřiceti krocích se vrátili na hlavní cestu, prošli lesem a octli se u úpatí klášterní zdi, na místě, kde Roland v noci přelezl na druhou stranu.

„Mylorde,“ pravil Roland, „tudy prosím.“

„Dobrá,“ na to sir John, „jdu.“

Pomalou, ale s onou obdivuhodnou silou paží a zápěstí, jíž se vyznačují muži oddávající se tělesnému cvičení, se Angličan vyhoupl

na vrcholek zdi, usadil se tam obkročmo a jedním skokem se octl na druhé straně.

Roland ho následoval s obratností, která si s tou jeho nijak nezadala.

Oba byli na druhé straně.

Všude po cestičkách rostla tráva a sahala jim až po kolena, špalíry zaplavovala vinná réva tak hustá, že hrozny nemohly ve stínu listoví dozrávat, na mnoha místech byla zeď pobořena a všude se začínal roztahovat břečťan, ten parazit a přítel rozvalin.

Ovocné stromy, švestky, broskvoně, meruňky, hrušně, rostly divoce jako buky a duby v lese a také byly podobně husté, a míza, proudící zbytečně silnými a planě rozbujelými větvemi, dávala jenom málo ovoce a ještě špatného.

Dvakrát nebo třikrát se vysoká tráva zavlnila a sir John a Roland uhodli, že před nimi prchá užovka, plazící se návštěvnice odlehlých a pustých míst, celá udivená, že ji někdo ruší v jejím království.

Roland vedl přítele přímo k brance ústící ze sadu do kláštera; než tam však vstoupili, podíval se na orloj; hodiny, které v noci šly, ve dne stály.

Z klášterní chodby přešel do refektáře. Ve dne mohl skutečně vidět věci, které v noci tma zahalovala do fantastických hávů a on je jen uhadoval.

Roland ukázal siru Johnovi převrženou stoličku, stůl poškrábaný od pistolí, které si sem položil, dveře, jimiž vstoupil onen duch.

Potom šel s Angličanem cestou, po níž pronásledoval přízrak. Poznával překážky, které ho zastavily, ale snadno je mohl překonat ten, kdo se předem s místem seznámil.

Dorazil na místo, kde střílel, našel ucpávky, ale marně hledal kulku.

Šikmo ubíhající chodba však měla takovou dispozici, že pokud se kulka nezaryla do zdi, musela zasáhnout přízrak.

Pakliže byl duch zasažen, měl tedy pevné tělo. Jak je v tom případě možné, že nezemřel? Jak to, že nebyl aspoň zraněn? A byl-li zraněn, proč tu není krev?

Nebylo tu však ani stopy po krvi, ani kulka.

Lord Tanlay už skoro připouštěl, že se jeho přítel skutečně střetl s opravdovým duchem.

„Někdo sem dorazil dříve než my,“ utrousil Roland, „a kulku sebral.“

„Ale jestli jste vystřelil na muže z masa a kostí, jak to, že ho kulka nezasáhla?“

„Jednoduše! Ten muž si pod rubáš oblékl kyrys!“

Bylo to možné, ale sir John stále vrtěl hlavou na znamení pochybností, raději by uvěřil nadpřirozenému jevu, bylo by to zajímavější.

Pokračovali v prozkoumávání místa.

Dospěli na konec chodby a octli se na druhé straně ovocného sadu.

To zde Roland znovu zahlédl ducha, chvilku předtím, než mu zmizel pod temnou klenbou.

Kráčel přímo ke studni. Zdálo se, že ještě stále pronásleduje ducha, tak málo váhal, kudy jít.

Tady pochopil, proč tam byla v noci tma větší než na kterémkoli jiném místě, i teď ve dne tu bylo sotva vidět.

Roland vytáhl zpod pláště dvě pochodně dlouhé asi jednu stopu, vzal křesadlo, zapálil hubku a od hubky zápalku.

Pochodně vzplanuly.

Potřebovali odhalit podzemní prostor, v němž zmizel přízrak.

Roland a sir John si pochodněmi svítili na podlahu.

Studnice byla vydlážděna velkými dlaždicemi z vápence, které na první pohled dokonale přiléhaly jedna k druhé.

Roland hledal druhou kulku se stejnou zarputilostí jako tu první. Pod nohou se mu pohnul jeden kámen, odsunul ho a spatřil kruh přikovaný k dlaždici.

Beze slova uchopil Roland kruh a přitáhl ho k sobě.

Dlaždice se otočila v čepu velmi snadno, bylo patrné, že s ní často někdo zachází stejným způsobem.

Objevil se vchod do podzemí.

„Aha!“ zvolal Roland. „Tak tudy můj duch unikl!“

A sestoupil otevřeným otvorem.

Sir John ho následoval.

Kráčeli stejnou cestou jako Morgan, když sem přišel skládat druhům účty ze své výpravy: na konci podzemní chodby našli mříž vedoucí do podzemních hrodek.

Roland zatrásl mříží. Nebyla zamčená a povolila.

Proběhli podzemním hřbitovem a dorazili až k druhé mříži. Byla odemčená stejně jako ta předešlá.

Roland šel první. Vystoupili po několika schodech a octli se v kůru kaple, kde se odehrála scéna mezi Morganem a Jehúovými tovaryši, kterou jsme popsali.

Jenomže teď byly kamenné lavice prázdné, kůr pustý a oltář, zne-
svěcený poté, co se tu přestaly sloužit mše, bez planoucích svíček a oltářního plátna.

Rolandovi bylo jasné, že tady ukončil svůj úprk falešný duch, v jehož nadpřirozenou podstatu sir John umíněně věřil.

Sir John však ochotně připustil, že ať jde o skutečného ducha nebo o člověka, který si na něj hraje, je potřeba s ním skoncovat.

Chvilku uvažoval a pak pronesl:

„Protože dnes večer tady budu číhat já, sám si vyberu místo, kde se usadím.“

A ukázal na jakýsi stůl, který uprostřed kůru tvořil dubový pod-
stavec, na němž byl dřív zpěvácký pultík.

„Dobrá,“ přisvědčil Roland stejně bezstarostně, jako by šlo o něj samotného, „tady vám nebude zle. Ale protože večer by mohla být kamenná dlaždice pevně uzavřená a mříže zamčené, musíme najít vchod, který vás dovede přímo sem.“

Po pěti minutách ho našli.

Dveře bývalé sakristie se otvíraly do kůru a ze sakristie vedlo rozbité okno přímo do lesa.

Oba muži tímto oknem vylezli a octli se v nejhustším lese, přesně dvacet kroků od místa, kde zabili divočáka.

„Tak to bychom měli,“ poznamenal Roland. „Ještě jednu věc, milý lorde. I ve dne se tady cizinec špatně vyzná, natož v noci. Dovolte mi, abych vás doprovodil až sem.“

„Ano. Ale jakmile budu vevnitř, okamžitě odejdete,“ řekl Angličan. „Pamatuju si na vaše slova o podezíravosti a nedůtklivosti duchů: když budou vědět, že jste pár kroků ode mne, mohli by si to rozmyslet a nakonec se mi nezjevit. A protože vy jste jednoho viděl, i já se chci setkat aspoň s jedním.“

„Odejdu,“ slíbil Roland, „buďte klidný. Jenom mám jednu obavu,“ dodal se smíchem.

„A to?“

„Aby se ve vaší přítomnosti necítily špatně, nakonec jste Angličan a kacír.“

„Ou!“ povzdechl sir John vážně. „Škoda že nemám čas, abych se do večera všeho odřekl.“

Přátelé viděli, co chtěli, a vrátili se do zámku.

Nikdo, dokonce ani Amélie, nespatoval v jejich nepřítomnosti nic jiného než obvyklou procházku.

Den proběhl bez otázek a bez zjevných obav, ostatně po jejich návratu už se den chýlil ke konci.

Usedli ke stolu a k velké Eduardově radosti začali plánovat další hon.

Hon zabral většinu konverzace u stolu a značnou část večera.

V deset hodin se všichni jako obvykle odebrali do svých ložnic, jenom Roland šel se sirem Johnem do jeho pokoje.

V přípravách na noc bylo patrné, jak rozdílné mají povahy. Roland se připravoval vesele, jako by ho čekala nějaká zábavná partie. Sir John byl vážný, skoro jako před soubojem.

Pečlivě si nachystal pistole a zastrčil je za opasek, místo pláště, který by mu mohl vadit v pohybu, si přes svůj obvyklý kabát oblékl mohutný redingot s pelerínkou.

V půl jedenácté už byli u rozbitého okna, do něž bez obtíží vylezli po kamenech, které se zřítily z klenby a posloužily jim jako stupátko.

Tam se měli podle předběžné dohody rozejít.

Sir John tu dohodu Rolandovi připomněl.

„Zajisté,“ pravil mladík, „u mne si, mylord, můžete být jistý, že když jednou něco slíbím, slovo dodržím. Jen vám dám ještě jedno doporučení.“

„Jaké?“

„Nenašel jsem kulky, protože si pro ně někdo přišel a odstranil je. A udělal to proto, abych na nich neobjevil otisk, který si jistě ponechaly.“

„A jaký otisk máte na mysli?“

„Otisk článku drátěné košile, můj duch měl totiž na sobě kyrys.“

„Co se dá dělat,“ na to sir John, „ale stejně se mi daleko lépe zamlouvala představa skutečného ducha.“

Po chvíli mlčení, kdy jenom Angličanův povzdech vyjádřil jeho hlubokou lítost nad tím, že se musí rozloučit se svou představou přízraku, zazněla otázka:

„A jaké je to vaše doporučení?“

„Střílejte do hlavy.“

Angličan kývl hlavou na znamení souhlasu, stiskl mladému důstojníkovi ruku, vylezl po kamenech, vstoupil do sakristie a zmizel.

„Dobrou noc!“ křikl za ním ještě Roland.

A s bezstarostností, s jakou voják pohlíží na svůj život a na život svých kamarádů, se Roland, jak slíbil siru Johnovi, vydal na zpáteční cestu do zámku Noires-Fontaines.

XVIII

Soud

Té noci se Rolandovi podařilo usnout až ke druhé hodině ráno a v sedm už byl vzhůru.

Sotva otevřel oči, shromáždil rozptýlené myšlenky, vzpomněl si, co se včera přihodilo mezi ním a sirem Johnem, a udivilo ho, že ho Angličanův návrat nevytáhl z postele.

Rychle se oblékl a i s rizikem, že přítele probudí z prvního hlubokého spánku, zaklepal na dveře ložnice sira Johna.

Ale sir John se neozýval.

Roland zaklepal silněji.

Stejně ticho.

Tentokrát už se do Rolandovy zvědavosti mísilo i trochu neklidu.

Klíč byl zvenčí. Mladý důstojník otevřel dveře a rozhlédl se po pokoji.

Sir John v něm nebyl, sir John se dosud nevrátil.

Lůžko bylo nedotčené.

Co se přihodilo?

Roland pochopil, že nesmí ztrácet čas, a s rychlostí, s jakou se obvykle rozhodoval, vyrazil z mylordova pokoje.

Ve své ložnici se chvatně dooblékl, vzal si lovecký nůž, přes rameno zavěsil pušku a vyběhl ven.

Nikdo ještě nebyl vzhůru kromě komorné.

Roland ji potkal na schodišti.

„Vyřídíte paní de Montrevel,“ řekl jí, „že jsem si vyšel s puškou do seillonského lesa, ať nemá obavy, pokud se mylord a já nevrátíme k snídani včas.“

A ostrým krokem zamířil ze zámku do lesa.

Deset minut nato už byl u okna, kde včera v jedenáct v noci opustil lorda Tanlaye.

Zaposlouchal se; zevnitř se neozýval žádný hluk. Jenom venku rozeznało zkušené lovcovo ucho všechny ranní zvuky, které působí v lese zvěř.

Roland vylezl do okna s obvyklou mrštností a vběhl ze sakristie do kůru. Jeden pohled mu stačil, aby se přesvědčil, že kůr i celá loď kaple jsou prázdné.

Jeden pohled mu stačil, aby se přesvědčil, že kůr i celá loď kaple jsou prázdné.

Pronásledovali snad duchové Angličana opačným směrem, než on především pronásledoval svého ducha?

To bylo možné.

Roland přešel za oltář, dorazil k mříži do sklepení; byla otevřená. Pustil se do podzemního hřbitova.

Byla tu tma, jen těžko se orientoval. Třikrát zavolal jméno sira Johna. Žádná odpověď.

Dorazil k druhé mříži vedoucí do podzemí, byla otevřená stejně jako ta první.

Pustil se klenutou chodbou.

Ve tmě neviděl, nemohl tu použít pušku, pověsil ji tedy na řemen a chopil se loveckého nože.

Tápavě postupoval kupředu, ale nikoho nepotkával. Jak pokračoval v cestě, tma byla čím dál hustší, důkaz toho, že kamenná dlaždice ve studni je zavřená.

Roland došel až k prvnímu stupni schodiště, vystoupal nahoru, až se hlavou dotkl otočné dlaždice, zabral silou a dlaždicí otočil.

Zaplavilo ho světlo.

Rozhlédl se ve sklepě se studnou.

Dveře vedoucí do ovocného sadu byly dokořán. Vyšel jimi, prošel část sadu, který spojoval sklepení se studnou s chodbou, na jejímž druhém konci vystřelil na svého ducha.

Brzy se octl v refektáři.

Refektář byl prázdný.

Stejně jako předtím v temném ponurém sklepení, i tady Roland třikrát zavolal jméno sira Johna.

Udivená ozvěna, která jako by odvykla zvuku lidského hlasu, mu odpověděla jen jednou a ještě zajímavě.

Nebylo pravděpodobné, že sir John se sem dostal tudy, Roland se tedy musel vrátit.

Stejnou cestou dorazil až do kůru kaple.

Sir John patrně strávil noc tady, měl by tu najít jeho stopu.

Roland vystoupil na kůr a začal se rozhlížet.

Vtom mu z hrudi unikl výkřik.

U nohou se mu rozlévala krvavá kaluž po dlaždicích kůru.

Na druhé straně kůru, čtyři kroky od skvrny na mramoru u jeho nohou, byla další kaluž, stejně velká, stejně rudá a stejně čerstvá, navlas podobná té první.

Jedna krvavá kaluž se tedy rozlévala napravo, druhá nalevo od podstavce, na němž stál dříve pultík pro kůrového zpěváka a kde si mylord hodlal zařídit stanoviště, jak jsme řekli.

Roland přistoupil k podstavci, stékala po něm krev.

Zřejmý důkaz, že se tu odehrála tragédie.

Strašlivá tragédie, jak se dalo vysoudit podle stop, které po ní zůstaly.

Roland byl jednak lovec a jednak voják, tedy rovněž dokonalý stopař.

Dokázal rozeznat, kolik krve prolije jeden mrtvý či zraněný muž.

Této noci tu krváceli tři mrtví nebo zranění muži.

Jak se to asi odehrálo?

Dvě louže krve na kůru, jedna napravo a druhá nalevo, patřily patrně dvěma protivníkům sira Johna.

Krev na podstavci byla pravděpodobně jeho.

Napadli ho asi ze dvou stran, zprava a zleva, oběma rukama vystřelil a zabil či zranil dvěma kulkami dva muže.

Z toho byly ty dvě krvavé skvrny na dlažbě.

Jeho však napadli další útočníci přímo u podstavce, na nějž vytryskla jeho krev.

Po několika vteřinách zkoumání si byl Roland skoro jistý tím, co jsme právě popsali, jako by ten souboj zhlédl na vlastní oči.

A teď, co se stalo s těmi dvěma těly a s tělem sira Johna?

O ta druhá dvě těla se Roland příliš nezajímal.

Ale záleželo mu na příteli a nehodlal připustit, že se tělo sira Johna jen tak ztratilo. Musí vědět, kam se podělo.

Krvavá stopa se táhla od podstavce až ke dveřím.

Tělo sira Johna tedy odnesli ven.

„Bratři,“ oslovil shromáždění, „proč se tu sešli mstitelé?“

„Aby soudili jednoho bezbožníka,“ odpověděli mniši unisono.

„Jaký zločin spáchal ten bezbožník?“ pokračoval v otázkách mnich u oltáře.

„Pokusil se proniknout do tajemství Jehúových tovaryšů.“

„Jaký trest si zaslouží?“

„Smrt.“

Mnich u oltáře se na chvílku odmlčel, aby slova měla dost času proniknout do srdce toho, koho měla zasáhnout.

Potom se obrátil k Angličanovi, který byl stále stejně klidný, jako by sledoval divadelní představení:

„Sire Johne Tanlayi,“ oslovil ho, „jste cizinec, Angličan; to jsou dva důvody, proč jste měl nechat Jehúovy tovaryše na pokoji, aby mohli v klidu pokračovat v boji, který vedou s vládou, jíž přísahali zkázu. Nebyl jste tak moudrý, podlehl jste obyčejné zvědavosti, místo abyste se stáhl, vnikl jste do lvího doupěte a teď vás lev roztrhá.“

Odmlčel se, patrně čekal na Angličanovu odpověď, když se nedočkal, pokračoval:

„Sire Johne Tanlayi, jsi odsouzený na smrt. Připrav se na ni.“

„Ach! Vidím, že jsem vpadl přímo doprostřed zlodějské bandy. Jestli je to tak, můžu se snad vykoupit.“

Obrátil se k mnichovi u oltáře:

„Na kolik stanovíte moji cenu, náčelníku?“

Hrozivý šepot se nesl prostorem po těchto nestoudných slovech.

Mnich u oltáře zvedl ruku.

„Mýlíš se, sire Johne, nejsme banda zlodějů,“ pronesl tónem, který mohl klidem a chladnokrevností soupeřit s tónem Angličanovým, „a důkazem toho je, že pokud máš u sebe nějaké cenné šperky či větší sumu, řekneš nám, komu je máme předat, zda příbuznému či nějaké osobě, kterou označíš, a stane se tak.“

„A jakou mám záruku, že bude moje poslední vůle vyplněna?“

„Mé slovo.“

„Slovo vůdce vrahounů! Nevěřím mu.“

„I teď se mýlíš, sire Johne, nejsem vůdce vrahounů ani náčelník zlodějské bandy.“

„A kdo tedy jsi?“

„Jsem vyvolený nebeské pomsty; jsem tovaryš Jehúův, stoupenec izraelského krále, jehož si vybral prorok Elijáš, aby vyhladil Achabův rod.“

„Jestli jste tím, co tvrdíte, proč si zakrýváte tváře? Proč si berete pod kutny kyrysy? Vyvolenci rozdávají rány otevřeně, riskují životy a rozsévají smrt. Sundejte si kapuce, ukažte mi holé hrudě a já uznám, že jste tím, za koho se vydáváte.“

„Slyšeli jste to, bratři?“ zeptal se mnich od oltáře.

A jedním pohybem shodil kutnu, rozevřel vestu a ukázal svoji hrud' v košili.

Ostatní mniši učinili totéž, odhalili tvář a hrud'.

Všichni to byli krásní mladí muži, jejichž věk nepřekročil pětatřicet let.

Byli oděni s nejdokonalejší elegancí; a podivná věc, ani jeden z nich nebyl ozbrojený.

Vystupovali jako soudci, nic jiného.

„Můžeš být spokojený,“ pravil mnich od oltáře, „zemřeš, ale než zemřeš, můžeš nás poznat a dokonce i někoho z nás zabít. Sire John, máš pět minut na to, aby ses smířil s Bohem.“

Sir John však, místo aby využil povolení, které mu bylo uděleno, nepomýšlel na svoji duchovní spásu, ale klidně zvedl pistole, aby se přesvědčil, že je prach v dobrém stavu, pohrál si s kohoutky a ujistil se, že pružiny dobře fungují, a zasunul nabiják do hlavní, aby si ověřil, že kulky jsou dobře upěchovány.

Nečekal, až uplyne pět minut, které mu byly uděleny, a promluvil: „Pánové, já jsem připraven. Co vy?“

Mladí muži na sebe pohlédli, potom na velitelovo znamení vykročili k siru Johnovi a ze všech stran ho obklíčili.

Mnich u oltáře zůstal stát nehybně na místě a pohledem sledoval všechno, co se mělo odehrát.

Sir John měl jenom dvě pistole, takže mohl zabít dva muže.

Vybral si své oběti a vystřelil.

Dva Jehúovi tovaryši padli na dlažbu a zbrotili ji svou krví.

Ostatní postupovali dál, jako by se vůbec nic nestalo.

Sir John uchopil pistole za hlavně a používal je jako kladiva.

Byl silný, boj trval dlouho.

Během deseti minut se nesourodá skupina zmítala uprostřed kůru; pak konečně ustal ten nekoordinovaný pohyb a Jehúovi tovaryši se rozestoupili napravo a nalevo, usedli opět do svých kamenných lavic a nechali sira Johna spoutaného šňůrami svých kuten ležet na podstavci uprostřed kůru.

„Poručil jsi duši Bohu?“ zeptal se mnich u oltáře.

„Ano, vrahu!“ odvětil sir John. „Můžeš udeřit.“

Mnich vzal z oltáře dýku, přistoupil k siru Johnovi s napřaženou rukou, v níž svíral zbraň, a když ji držel přímo nad jeho hrudí, řekl:

„Sire Johne Tanlayi, jsi odvážný a statečný muž, měl bys být i loajální a umět držet slovo. Přísáhej, že nevypustíš z úst jediné slovo o tom, co jsi tu právě viděl, že za žádných okolností neprozradíš nikoho z těch, koho jsi tu dnes poznal. A my ti darujeme život.“

„Sotva odtud vytáhnu paty,“ odvětil sir John, „okamžitě vás udám. A dokud budu na svobodě, nepřestanu vás pronásledovat.“

„Přísáhej!“ opakoval mnich.

„Ne!“ opakoval sir John.

„Přísáhej!“ vyslovil potřetí mnich.

„Nikdy!“ na to sir John.

„Dobrá, tedy zemřeš, když to chceš!“

A zanořil dýku až po rukojeť do hrudníku sira Johna, který buď proto, že se tak dokázal ovládat, nebo proto, že zemřel okamžitě, nevydal ani sten.

Potom hlasitě a zřetelně jako muž, který právě splnil svoji povinnost, pronesl mnich u oltáře:

„Spravedlnost byla vykonána!“

Poté vystoupal opět k oltáři a dýku nechal vězet v ráně:

„Bratři,“ pravil, „víte, že jste pozváni do Paříže do rue du Bac číslo 35 na ples obětí, který se bude konat 21. ledna k uctění památky krále Ludvíka XVI.“

Nato jako první vstoupil do podzemní chodby, kam ho následovalo dalších deset mnichů, každý s pochodní v ruce.

Jen dvě pochodně zůstaly na místě a osvětlovaly tři mrtvá těla.

Chvilku nato vstoupili do světla těchto pochodní čtyři služební bratři; vzali dvě mrtvá těla a odnesli je do sklepení sloužícího jako podzemní hrobky.

Potom se vrátili, zvedli tělo sira Johna, položili je na nosítka a vynesli ven z kaple vstupní branou, kterou za sebou zavřeli.

Dva mniši, kteří kráčeli před nosítky, jim svítili dvěma zbylými pochodněmi.

A teď, pokud se nás čtenáři budou ptát, proč Roland a sir John zažili dvě tak různé události, proč se s jedním nakládalo tak shovívavě a s druhým s takovou přísností, odpovíme:

Vzpomeňte si, že Morgan vzal Améliina bratra pod svoji ochranu, a tak Roland nemohl v žádném případě zemřít rukou Jehúova tovaryše.

XIX

Domek v ulici Vítězství

Zatímco přenášejí do zámku Noires-Fontaines tělo sira Johna Tanlaye, zatímco Roland běží směrem, který mu byl označen, zatímco venkovan spěchá do Bourgu pro doktora Millieta, aby mu sdělil, že jeho přítomnost je naprosto nutná v domě paní de Montrevel, překonejme vzdálenost, která dělí Bourg od Paříže, a čas, který uplynul mezi šestnáctým říjnem a sedmým listopadem, tedy mezi čtyřiaadvacátým vendémiairem a šestnáctým brumairem, a vejděme kolem čtvrté hodiny odpolední do malého domku v ulici Vítězství, který se proslavil spiknutím 18. brumairu. Právě odtud vyšli ozbrojení spiklenci.

Po tolika vládách, co se od té doby vystřídaly, udivuje ještě dnes ten domek svou výzdobou: zrakům návštěvníků se nabízí na pravé straně ulice pod číslem 60 a na každém křídle dvoukřídlých dubových dveří je svazek konzulských prutů.

Vydejme se dlouhou úzkou lipovou alejí, která se táhne od začátku ulice až ke dveřím domu; vstupme do předsíně; dejme se chodbou doprava a vystoupejme po dvaceti schodech, které vedou do pracovny se stěnami potaženými zelenou papírovou tapetou, se závěsy a potahy křesel, židlí a pohovek ve stejné barvě.

Zdi pokrývají zeměpisné mapy a plány měst; dvojitá knihovna z javorového dřeva se zvedá po obou stranách krbu a těsně k němu přiléhá; židle, křesla, pohovky, stoly a psací stoly jsou přeplněné knihami; sotva by se tu našlo místo, kam by si člověk mohl sednout, a volný stůl, kde by se dalo psát.

Uprostřed hory zpráv, příkazů, listů, brožur a knih sedí muž a pokouší se rozluštit stránku poznámek napsaných tak nečitelně, že hieroglyfy na luxorském obelisku jsou vedle toho až průzračně jasné. Ten ubožák si bezmocností občas rve vlasy z hlavy.

Ve chvíli, kdy sekretářova netrpělivost hraničí se zoufalstvím, se otevřou dveře a vstoupí mladý důstojník v uniformě pobočníka.

Sekretář zvedne hlavu a po tváři se mu rozlije výraz radosti.

„Rolande, drahý Rolande, ani nevíte, jak rád vás vidím! Konečně jste zpátky! Váš návrat mě těší třikrát: zaprvé proto, že se mi po vás k smrti stýskalo, zadruhé proto, že generál už se vás nemůže dočkat, a zatřetí proto, že mi pomůžete rozluštit tuhle škrábanici, nad níž už deset minut ztrácím nervy... Ale nejdřív mě obejměte!“

Sekretář a pobočník se objali.

„A teď mi ukažte tu škrábanici, Bourrienne,“ vyzval tajemníka pobočník.

„Ach můj milý, to je strašlivé písmo! Každá stránka, kterou rozluštím, mě stojí jeden bílý vlas, a to jsem dneska teprve na třetí straně! Tumačíte a čtete, jestli to umíte!“

Roland vzal z tajemníkových rukou list papíru, upřel oči na označené místo a četl poměrně plyně:

„*Odstavec XI.* Nil od Asuánu až tři míle na sever od Káhiry plyne v jediném rameni... Vždyť to jde úplně samo, co vám není jasné? Generál se snažil psát vyloženě krasopisně!“

„Jen pokračujte,“ přerušil ho Bourrienne.

Mladík pokračoval:

„... až do místa, kterému se říká... Achich!“

„No, a jsme u toho. Teď mluďte!“

Roland opakoval:

„Kterému se říká...? Kruci! Kterému se říká...“

„No tak, jak se mu říká?“

„Co mi dáte, Bourrienne, jestli vám to vyluštím?“ zvolal Roland.

„Dám vám první plukovnické jmenování, které bude podepsáno bianco.“

„Za to se vám poděkuju, nechci opustit generála, raději mít dobrého otce než pět set zlobivých dětí. Takže vám ta tři slova vyluštím zadarmo.“

„Jakže! To jsou tři slova?“

„Připouštím, že nevypadají ani jako dvě. Ale poslouchejte: „Až do místa, kterému se říká *Ventre della Vacca*.““

„Aha! *Břicho krávy*...! K řasu! Už ve francouzštině je to nečitelné, natož když napíše něco v italštině a ještě v nářečí z Ajaccia! Myslel jsem si, že z toho zešílím, ale já z toho spíš úplně zblbnu...! Tak je to!“

A zopakoval celou větu:

„Nil, od Asuánu tři míle na sever od Káhiry plyne v jediném rameni až od místa, jemuž se říká *Břicho krávy*; tvoří ramena Rosette a Damiette.‘ Děkuji, Rolande.“

A začal psát konec odstavce, jehož začátek už měl napsaný.

„Takže takhle je to!“ poznamenal Roland. „Náš generál má pořád stejného koníčka: kolonizovat Egypt!“

„Ano, ano, ale přitom chce taky tak trochu vládnout Francii. Budeme ho kolonizovat... na dálku.“

„Bourrienne, vpravte mě trochu do toho, co se tu děje, ať nevypadám, že jsem přijel rovnou z Tararingapatámu.“

„Dobrá, nejdřív mi povězte, vrátil jste se sám nebo jste byl povolán?“

„Byl jsem povolán, a to co nejdůrazněji.“

„Kým?“

„Samotným generálem.“

„Zvláštní depeše?“

„Psaná vlastní rukou, jen se podívejte!“

A mladík vytáhl z kapsy papír, na němž stály jenom dvě řádky naškrábané stejným rukopisem, který přiváděl Bourrienna k šílenství, a bez podpisu.

V těch dvou řádcích stálo:

Přijed', ať jsi v Paříži 16. brumairu.

Potřebuju tě.

„No jistě,“ utrousil Bourrienne, „myslím, že to vypukne osmnáctého.“

„A co vypukne osmnáctého?“

„Neptejte se mě, nic nevím, Rolande. On toho moc neřekne, znáte ho. A co chystá osmnáctého brumairu? To vám nepovím, ale něco se určitě strhne.“

„Máte aspoň tušení?“

„Domnívám se, že se chce stát direktorem místo Sieyèse, nebo předsedou místo Gohiera.“

„Ale co na to Ústava z roku III?“

„Co s tím má co dělat Ústava z roku III?“

„Na to, abyste se stal direktorem, vám musí být čtyřicet let. A generálovi do čtyřicítky chybí rovná desítka!“

„Kruci! Co se dá dělat, tak Ústavu znásilníme.“

„Na to je ještě moc mladá, Bourrienne, sedmileté děti se neznásilňují.“

„V rukou občana Barrase, můj milý, se dospívá hodně rychle, sedmiletá holčička už je stará kurtizána.“

Roland potrásl hlavou.

„Nevěříte?“ zeptal se Bourrienne.

„Nevěřím, že by se náš generál stal pouhým direktorem ještě se čtyřmi kolegy. Posuďte to sám, milý příteli, pět králů Francie, to není diktátorka, ale dřina ve spřežení!“

„Každopádně až doted' na sobě nedává nic znát. Víte sám dobře, milý Rolande, jak to chodí s naším generálem, když chcete vědět, musíte se dohadovat...“

„Na to mě neužije, Bourrienne, nehodlám se namáhat hádáním, jsem opravdový janičář: cokoli udělá, bude správné. Proč bych si měl za každou cenu dělat vlastní názor, hájit ho a bít se za něj? Už takhle je život dost velká nuda.“

A mladík podepřel svůj neveselý aforismus dlouhým zívnutím, potom dodal bezstarostně:

„Myslíte si, že se tam budou rozdávat rány šavlí, Bourrienne?“

„Je to pravděpodobné.“

„Aspoň to. Zase jedna příležitost nechat se zabít, a to je všechno, co potřebuju. Kde je generál?“

„U paní Bonapartové, odešel asi před čtvrt hodinou. Vzkázal jste mu, že jste tady?“

„Ne, chtěl jsem nejdřív vidět vás. Ale počkejte, slyším jeho krok. Ano, už je tady.“

V tu chvíli se prudce rozletěly dveře a stejná historická postava, kterou už jsme viděli, jak inkognito hraje svoji úlohu v Avignonu, stanula na prahu v malebné uniformě vrchního velitele egyptské armády.

Jenom klobouk mu chyběl, protože byl doma.

Roland si všiml, že má propadlejší oči a pergamenovější plet než obvykle.

Navzdory zachmuřenému nebo spíše zamyšlenému pohledu vybuchl Bonaparte radostí, když spatřil mladíka.

„Ach Rolande, to jsi ty?“ zvolal. „Věrný jako ocel, člověk tě zavolá a ty přiběhneš. Vítej!“

A podal mladíkovi ruku.

Potom dodal s nepostřehnutelným úsměvem:

„Co děláš u Bourrienna?“

„Čekám na vás, generále.“

„A zatím tady spolu tlacháte jako dvě babky.“

„Přiznávám, generále, ukazoval jsem Bourriennovi příkaz, že tu mám být 16. brumairu.“

„Napsal jsem ti šestnáctého nebo sedmnáctého?“

„Šestnáctého, generále, sedmnáctého by bylo příliš pozdě.“

„Proč by bylo sedmnáctého příliš pozdě?“

„K ďas, jak říkal Bourrienne, máte na osmnáctého velké plány.“

„A je to tady!“ zamumlal Bourrienne. „Ten ztřeštěnec to musí vyklopit a generál mi teď umyje hlavu.“

„Aha! On ti tedy pověděl, že mám na osmnáctého nějaké plány?“

Šel k Bourriennovi a vzal ho za ucho:

„Ty klepno!“ řekl mu a pak se obrátil k Rolandovi. „Dobrá, můj milý, na osmnáctého mám opravdu velké plány: moje žena a já večeříme u předsedy Gohiera, vynikajícího muže, který Josefinu v mé nepřítomnosti skvěle přijal. A ty tam půjdeš s námi, Rolande.“

Roland pohlédl na Bonaparta.

„Tak pro tohle jste mě povolal zpátky, generále?“ otázal se se smíchem.

„Pro to a možná i kvůli něčemu jinému. Piš, Bourrienne.“

Bourrienne se živě chopil pera.

„Jsi připravený?“

„Ano, generále.“

*„Drahý předsedo, sděluji vám, že moje žena, já a jeden můj po-
bočník se k vám dostavíme pozítří osmnáctého na večeři.*

Jak vidíte, spokojíme se s rodinným posezením...”

„A dál?“ zeptal se Bourrienne.

„Co, dál?“

„Mám tam napsat: *Volnost, rovnost, bratrství?*“

„Nebo smrt!“ dodal Roland.

„Ne,“ na to Bonaparte. „Dej mi pero.“

Vzal z Bourriennových prstů pero a dopsal vlastní rukou:

Váš oddaný

BONAPARTE

Potom odstrčil papír.

„Ještě tam dopiš adresu, Bourrienne, a pošli to po ordonančním důstojníkovi.“

Bourrienne napsal adresu, zapečetil list a zazvonil.

Vstoupil důstojník konající službu.

„Ať to odnese ordonanc,“ poručil mu Bourrienne.

„A počká na odpověď,“ dodal Bonaparte.

Důstojník za sebou zavřel dveře.

„Bourrienne,“ řekl generál, ukazuje na Rolanda, „podívej se na svého přítele.“

„Rozkaz, generále, dívám se na něj.“

„Víš, co dělal v Avignonu?“

„Doufám, že ne papeže!“

„Ne, hodil jednomu muži na hlavu talíř.“

„Ó! Tomu říkám temperament!“

„To není všechno.“

„Předpokládám.“

„Potom se s tím mužem bil v souboji.“

„A přirozeně ho zabil,“ podotkl Bourrienne.

„Jistě. A víš proč?“

„Ne.“

Generál pokrčil rameny.

„Protože ten muž o mně řekl, že jsem zloděj.“

Potom pohlédl na Rolanda s nepopsatelným výrazem, v němž se mísil výsměch a přátelství:

„Hlupák!“ utrousil.

A hned dodal:

„A co ten Angličan?“

„Právě o tom Angličanovi jsem chtěl s vámi mluvit, generále.“

„Je stále ve Francii?“

„Ano, a na chvíli jsem se domníval, že tu zůstane až do doby, než trouby posledního soudu zatroubí budíček v údolí Jóšafat.“

„Chtěl jsi ho zabít a tentokrát se ti to nepovedlo?“

„Ó, to ne, ani v nejmenším! Jsme naopak nejlepší přátelé, generále, je to tak vynikající muž a současně tak originální, že vás prosím o kapku laskavosti vůči němu.“

„K ďas! Vůči Angličanovi?“
 Bonaparte potřásl hlavou.
 „Nemám Angličany rád.“
 „To je v pořádku, jako celý národ; ale jednotlivce...“
 „Dobrá, co se tedy tomu tvému příteli přihodilo?“
 „Byl souzen, odsouzen a popraven.“
 „Co mi to tady k čertu vykládáš?“
 „Pravdu, jako že je Bůh nade mnou, generále.“
 „Jakže! Oni ho soudili, odsoudili a gilotinovali?“
 „Ne, to vůbec ne. Soudili a odsoudili, to ano, ale negilotinovali ho. Kdyby totiž skončil pod gilotinou, byl by na tom dnes ještě hůř, než je.“
 „Co to meleš? Jaký tribunál ho soudil a odsoudil?“
 „Tribunál Jehúových tovaryšů.“
 „A co to má být, ti Jehúovi tovaryši?“
 „Vy už jste zapomněl, generále, na našeho milého Morgana, maskovaného muže, který přinesl obchodníku s vínem jeho dvě stě louisdorů, co mu byly omylem ukradeny?“
 „Ne, nezapomněl,“ odtušil Bonaparte. „Bourrienne, vyprávěl jsem ti o odvaze toho blázna, vzpomínáš?“
 „Ano, generále,“ na to Bourrienne. „A já jsem vám odpověděl, že na vašem místě bych rád věděl, kdo je to.“
 „Generál už by to věděl, kdyby mě byl nechal jednat! Chtěl jsem mu skočit po krku a strhnout mu masku, ale generál mě zarazil tónem, který dobře znáte: *Sedni, Rolande!*“
 „Tak dobře, vraťme se k tomu tvému Angličanovi, ty mluvko!“ řekl generál. „To ten Morgan ho zavraždil?“
 „Ne, on ne... Ale jeho druhové.“
 „Před chvílí jsi ale mluvil o tribunálu a o soudu.“
 „Generále, vy jste pořád stejný,“ usmál se na svého nadřízeného Roland s onou familiárností, jakou si mladí muži odnášejí z vojenských škol. „Chcete něco vědět a nedopřejete mi čas, abych vám to vložil.“

„Vstup do Rady pěti set a budeš si moct vykládat, jak dlouho budeš chtít,“ na to generál.

„Povídali, že mu hráli! V Radě pěti set budu mít čtyři sta devadesát devět kolegů, kteří budou mít stejnou chuť mluvit a mluvit jako já a kteří mi tím pádem budou skákat do řeči. To jsem radši, když mě přerušujete vy než nějaký advokát.“

„Tak budeš už mluvit?“

„Netoužím po ničem jiném. Představte si, generále, že blízko Bourgu je kartouz...“

„Seillonský kartouz, znám ho.“

„Jakže? Vy znáte kartouz v Seillonu?“ otázal se Roland.

„Copak generál nezná všechno?“ utrousil Bourrienne.

„Jsou v tom tvém kartouzu ještě kartuziáni?“

„Ne, generále, jenom duchové.“

„Nechceš mi náhodou vykládat nějakou duchařskou historku?“

„Chci. A opravdu nádhernou!“

„Kčertu! Bourrienne ví, že je zbožňuju. Tak do toho.“

„Jednou večer přišli do domu mé matky dva muži a vykládali, že v kartouzu straší duchové; chápete jistě, že jsme si se sirem Johnem chtěli udělat jasno. Rozhodli jsme se, že tam strávíme noc.“

„Kde?“

„No přece v kartouzu.“

Bonaparte se nenápadně palcem přežehnal křížem, tenhle korsický zvyk nikdy neztratil.

„Ajaj! A viděl jsi duchy?“

„Jenom jednoho.“

„A co jsi s ním udělal?“

„Vystřelil jsem na něj.“

„No a?“

„No a on klidně pokračoval v cestě.“

„Takže sis řekl, že nad tebou zvítězil?“

„Ale generále! Jako byste mě neznal! Pronásledoval jsem ho a znovu jsem na něj vystřelil, ale protože se lépe než já vyznal v těch ruinách, unikl mi.“

„U ďasa!“

„Nazítří byla řada na siru Johnovi, našem Angličanovi.“

„A viděl také ducha?“

„Něco daleko lepšího: viděl dvanáct mnichů, kteří vstoupili do kostela a soudili ho za to, že chtěl proniknout do jejich tajemství, odsoudili ho na smrt a – na mou duši – vbodli mu do hrudi dýku!“

„On se nebránil?“

„Jako lev! Dva z nich zabil.“

„A je mrtev?“

„O moc líp na tom není, ale doufám, že se z toho vykřeše. Jen si představte, generále, že ho našli u kraje cesty a přinesli do domu mé matky s dýkou trčící mu v hrudi jako kůl u révy!“

„No tohle! Vyprávíš mi tu něco, co se hrubě podobá scéně z tajemného soudu ve Vestfálsku!“

„A na ostří té dýky, aby nikdo neměl pochyby o tom, kdo ránu zasadil, jsou vyryta slova: *Jehúovi tovaryši*.“

„Podívejme se! Přece není možné, aby se takové věci stávaly ve Francii v posledním roce 18. století! Mohlo se to dít v Německu za středověku, v časech Jindřicha a Oty!“

„Že to není možné, generále? Nuže podívejte se sám, tady je ta dýka; co říkáte tomu tvaru? Dobře se drží, co?“

A mladík vytáhl zpod kabátu dýku, byla celá z kovu, čepel i jílec. Jílec či spíše rukojeť měla tvar kříže a na ostří byla skutečně vyryta slova: *Jehúovi tovaryši*.

Bonaparte si ji pozorně prohlížel.

„Říkáš, že tahle hračička vžela v hrudi tvého Angličana?“

„Až po jílec.“

„A on není mrtev?“

„Ještě ne, aspoň doufám.“

„Slyšel jsi to, Bourrienne?“

„Ano, a moc mě to zajímalo.“

„Musíš mi to připomenout, Rolande.“

„Kdy, generále?“

„Kdy... Až tady budu pánem. Jdi pozdravit Josefínu a ty pojď také, Bourrienne, navečeříš se s námi; dejte pozor na to, co budete říkat, naším hostem bude Moreau. A tuhle dýku si schovám jako kuriozitu.“

Vyšel z místnosti první, za ním Roland a potom Bourrienne.

Na schodišti potkal ordonančního důstojníka, jehož poslal ke Gohierovi.

„Tak co?“ otázal se.

„Zde je předsedova odpověď.“

„Ukažte.“

Rozpečetil list a četl:

Předseda Gohier je šťasten, že ho generál Bonaparte poctí svou návštěvou; pozítří, 18. brumairu, jej bude očekávat na večeři i s jeho okouzující manželkou a pobočníkem.

Večeře se bude podávat v pět hodin.

Pokud generálu Bonapartovi tato hodina nevyhovuje, necht' laskavě sdělí, jaký čas by se mu hodil lépe.

Předseda

GOHIER

16. brumairu roku VII

Bonaparte strčil s nepopsatelným úsměvem list do kapsy. Potom se obrátil k Rolandovi.

„Znáš předsedu Gohiera?“ otázal se.

„Ne, generále.“

„Uvidíš ho, je to slušný a statečný muž.“

Tato slova byla pronesena s přízvukem stejně nepopsatelným, jako byl generálův úsměv.

XX

Spolustolovníci generála Bonaparta

Josefína, navzdory svým čtyřiatřiceti letům či spíše díky svým čtyřiatřiceti letům – tomu lichotivému věku ženy na rozhraní mezi uprchlým mládím a blížícím se stářím – tedy stále krásná Josefína, půvabnější než kdy jindy, byla ženou velmi okouzlující, jak je všeobecně známo.

Neopatrná Junotova poznámka vnesla trochu chladu mezi ni a manžela, ale poté, co se vrátil, stačily tři dny, aby ta kouzelnice získala zpět veškerou moc nad vítězem od Rivoli a od Pyramid.¹⁵

Vítala hosty v salonu, když do něj vstoupil Roland.

Jako pravá kreolka nikdy nedokázala ovládnout své pocity, a tak radostně vykřikla a podala mu ruku, sotva ho zahlédla; věděla, jak je Roland naprosto oddaný jejímu manželovi; znala jeho šílenou odvahu; a bylo jí jasné, že kdyby měl mladík dvacet životů, všechny je ochotně položí za generála Bonaparta.

Roland se živě chopil ruky, kterou mu Josefína podávala, a uctivě ji políbil.

Josefína poznala Rolandovu matku na Martiniku; kdykoli se s Rolandem setkala, nikdy neopomněla hovořit s ním o jeho dědečkovi z matčiny strany, panu de La Clémencière, v jehož krásné zahradě si jako dítě trhala nádherné ovoce, v našich chladných končinách zcela neznámé.

Námět hovoru byl hladce nalezen; poptala se se zájmem po zdraví paní de Montrevel, její dcery a malého Eduarda.

Jakmile se jí dostalo odpovědi, naklonila se k mladíkovi.

---

15 Andoche Junot sdělil Bonapartovi v Egyptě pod El-Aríšem, že ho Josefína podvádí nebo podvedla.

„Milý Rolande, musím se věnovat všem; ale pokuste se dnes večer zůstat, až ostatní odejdou, nebo se tu zastavte zítra, ať jsme sami; musím s vámi mluvit o *něm*,“ řekla a očima ukázala na Bonaparta, „mám milion věcí, které bych s vámi potřebovala probrat.“ Potom povzdechla, stiskla mladíkovi ruku a dodala: „Neopustíte ho nikdy, kdyby se stalo cokoli, že je to tak?“

„Prosím? I kdyby se stalo cokoli?“ otázal se Roland překvapeně.

„Vím své,“ opáčila Josefína, „a jsem si jistá, že když budete mluvit s Bonapartem deset minut, pochopíte to také. Zatím se jenom dívejte a mlčte.“

Roland pozdravil a stáhl se do ústraní, rozhodnutý řídit se radou, kterou mu dala Josefína, a spokojit se prozatím s rolí pozorovatele.

A že tu bylo co pozorovat.

Salon obsadily tři hlavní skupiny.

První se utvořila kolem paní Bonapartové, jediné ženy, která v salonu byla, ale spíše než skupina to byl neustálý příliv a odliv osob.

Druhá se shromáždila kolem herce Talmy, a byl v ní Arnault, Parseval-Grandmaison, Monge, Berthollet a dva nebo tři členové institutu.

Ve třetí, do níž se právě vmísil Bonaparte, bylo vidět Talleyranda, Barrase, Luciena, admirála Bruixe, Roederera, Regnaulta de Saint-Jean-d'Angély, Fouchéa, Réala a dva nebo tři generály, mezi nimiž vynikal Lefebvre.

V první skupině se hovořilo o módě, hudbě a divadle; v druhé o literatuře, vědách a dramatickém umění; ve třetí se mluvilo o všem kromě toho, o čem měl každý chuť mluvit.

Tato zdrženlivost se bezpochyby nijak nezamlouvala Bonapartovu momentálnímu stavu mysli; po pár minutách této banální konverzace totiž uchopil pod paží bývalého biskupa z Autun a odvedl ho do okenního výklenku.

„Tak co?“ zeptal se ho.

Talleyrand se podíval na Bonaparta pohledem, jenž byl pro něj charakteristický.

„Co jsem vám povídal o Sieyèsovi, generále?“

„Řekl jste mi; Hledejte oporu v lidech, kteří zacházejí s jakobíny jako s přáteli Republiky, a buďte si jistý, že Sieyès je hlavou těchto lidí.“

„A nemýlil jsem se.“

„Takže se vzdává?“

„Něco lepšího, přidal se k nám...“

„Muž, který mě chtěl nechat zastřelit, protože jsem se vylodil ve Fréjus a nezachoval karanténu!“

„Ale ne, kvůli tomu to nebylo!“

„Proč tedy?“

„Protože jste mu při večeři u Gohiera nevěnoval jediný pohled a nepromluvil s ním ani slovo.“

„Přiznávám, že jsem to udělal schválně; nemůžu toho zběhlého kněze vystát!“

Bonaparte si trochu pozdě uvědomil, že to, co právě vyřkl, mělo dvojí ostří stejně jako archandělův meč: pokud byl Sieyès zběhlým mnichem, byl Talleyrand zběhlým biskupem.

Zavadil pohledem o Talleyrandovu tvář, bývalý biskup z Autun se usmíval svým nejsladším úsměvem.

„Takže s ním můžu počítat?“

„Ručím za to.“

„A co Cambacérès a Lebrun, viděl jste se s nimi?“

„Staral jsem se o Sieyèse, ten byl nejvzdorovitější; s těmi dvěma se sešel Bruix.“

Admirál, stojící pořád uprostřed skupinky, nespouštěl oči z generála a diplomata; tušil, že jejich konverzace je důležitá.

Bonaparte mu dal znamení, aby se k nim přidal.

Méně obratný člověk by okamžitě poslechl, ale Bruix to udělal po svém a dal si na tom záležet.

S předstíranou lhostejností dvakrát nebo třikrát obešel salon a potom, jako by si právě v tuto chvíli všiml, že Talleyrand rozpráví s Bonapartem, k nim zamířil.

„Tenhle Bruix je velmi silný muž,“ poznamenal Bonaparte, který soudil lidi stejně podle maličností jako podle velkých činů.

„A hlavně hodně opatrný, generále!“ odtušil Talleyrand.

„Potřebovali bychom ale vývrtku, abychom z něj vydolovali slova.“

„Ó, to ne, teď, když se k nám připojí, bude naopak hovořit velmi otevřeně.“

A skutečně, sotva Bruix přistoupil k Bonapartovi a Talleyrandovi, vpadl hned bez okolků do tématu:

„Setkal jsem se s nimi. Váhají!“

„Váhají! Cambacérès a Lebrun váhají? Lebruna ještě chápu, je to vzdělanec, umírněný, puritán; ale Cambacérès...“

„Je to tak.“

„Neřekl jste jim, že hodlám z každého z nich udělat konzula?“

„Až tak jsem se neodvážil,“ odvětil Bruix se smíchem.

„A proč ne?“ zeptal se Bonaparte.

„Protože je to teď poprvé, kdy od vás něco takového slyším, občane generále.“

„To je pravda,“ řekl Bonaparte, kousaje se do rtů.

„Mám tohle opomenutí napravit?“ tázal se zase Bruix.

„Ne, ne,“ zareagoval živě Bonaparte; „ještě by si mysleli, že je potřebuju. Nechci žádné nátlaky, ale také se nesmí vykrucovat. Ať se rozhodnou dnes a za stejných podmínek, které už jste jim přednesl, zítra bude pozdě; cítím se dost silný i bez nich, a navíc mám teď Sieyèse a Barrase.“

„Barrase?“ opakovali oba vyjednávači udiveně.

„Ano, Barrase. Považuje mě sice za malého kaprála a nechce mě poslat zpátky do Itálie, protože, jak říká, jsem si tam nadělal jmění a není třeba, abych se tam vracel... No tak tenhle Barras...“

„Barras?“

„To nic... Jen jsem se na chvíli zamyslel... Vlastně vám to můžu říct! Víte, co mi včera večer Barras přiznal? Že už není možné pokračovat s Ústavou z roku III; že uznává nezbytnost diktatury; že je rozhodnutý stáhnout se do ústraní a pustit otěže vlády. Dodal ještě, že už je opotřebovaný a že Republika potřebuje nové lidi. A hádejte, do jakých rukou je připraven předat svoji moc? Do rukou generála Hédouvilla, statečného muže... ale stačilo pohlédnout mu do tváře a sklopil zrak; pravda je, že můj pohled byl určitě zdrcující! Z toho vyplynulo, že dnes ráno v osm hodin se Barras objevil u mé postele, omluvil se za svoji včerejší pošetilst, uznal, že jen já můžu zachránit Republiku, a prohlásil, že se mi dává k dispozici: můžu dělat, co chci, a on přijme roli, jakou mu nabídnu. Jen mě prosil, abych mu slíbil, že pokud budu o něčem uvažovat, ať s ním počítám... ano, přesně tak! Že na mě bude čekat až do soudného dne!“

„Jen aby, generále,“ poznamenal Talleyrand, který nemohl odolat, aby si nepřisadil, „nebyl tím soudným dnem strom Svobody.“

Bonaparte pohlédl na bývalého biskupa úkosem.

„Ano, vím, že Barras je vaším přítelem i přítelem Fouchéa a Réalovým; ale není mým přítelem a já mu to dokážu. Vy teď, Bruixi, znovu zajdete za Lebrunem a Cambacérèsem a dáte jim nůž na krk.“ Potom se podíval na hodinky a zamračil se: „Zdá se, že na sebe Moreau nechává čekat.“

Zamířil ke skupince, v níž měl hlavní slovo Talma.

Oba diplomaté se na sebe podívali a vzdálili se.

Potom se Bruix ozval polohlasně:

„Co říkáte, drahý Maurici, Bonapartovým pocitům vůči Barrasovi, muži, který ho vyznamenal při obléhání Toulonu, kde byl pouhým prostým důstojníkem, který mu svěřil obranu Konventu 13. vendémiairu a nakonec ho nechal v šestadvaceti letech jmenovat vrchním velitelem italské armády?“

„Říkám, drahý admirále,“ odvětil pan de Talleyrand s matným a současně potměšilým úsměvem, „že existují tak velké služby, které se nemohou splácet jinak než nevděkem.“

V tu chvíli se otevřely dveře a ohlásili generála Moreaua.

Při zvuku jeho jména, které v tuto chvíli znamenalo víc než nově příchozího, neboť většina přítomných netušila, že se tu má objevit, se všechny pohledy stočily ke dveřím.

Stanul v nich Moreau.

Tři muži přitahovali v té době pohledy celé Francie a Moreau byl jedním z těch tří.

Druhými dvěma byli Bonaparte a Pichegru.

Každý z nich se stal určitým symbolem.

Pichegru byl od 18. fructidoru symbolem monarchie.

Moreau představoval od chvíle, kdy mu dali přezdívkou Fabius, symbol republiky.

Bonaparte, symbol války, oba předčil dobrodružným rysem svého génia.

Moreau byl v té době v nejlepších letech, řekli bychom na vrcholu své geniality, pakliže ovšem k rysům geniality patří i nerozhodnost. Nikdo totiž nebyl nerozhodnější než proslulý *váhavec*.

Bylo mu šestatřicet let, měl vysokou postavu, tvář současně klidnou, mírnou i pevnou; určitě se podobal Xenofontovi.

Bonaparte ho nikdy neviděl; on zase nikdy neviděl Bonaparta.

Zatímco jeden bojoval na Adiži a v Minciu, druhý bojoval na Dunaji a na Rýně.

Když ho Bonaparte spatřil, šel mu vstříc.

„Budte vítán, generále!“ přivítal ho.

Moreau se usmál a s nejvyšší zdvořilostí odpověděl, zatímco všichni utvořili kolem nich kruh, aby viděli, jak tento druhý Caesar bude jednat s druhým Pompeiem:

„Generále, vracíte se z vítězného tažení do Egypta, zatímco já přicházím z Itálie po obrovské porážce.“

„Kterou jste však nezavinil a nenesete za ni odpovědnost, generále. Tato porážka je chybou Joubertovou; kdyby byl vyrazil ke své armádě do Itálie hned, co byl jmenován vrchním velitelem, s velkou pravděpodobností by mu Rusové a Rakušané s těmi osamocenými útvary, které tehdy měli k dispozici, nedokázali odolat; jej však zdržely v Paříži líbánky! Ten osudný měsíc, který Joubert zaplatil životem, stačil nepříteli k tomu, aby spojil všechny síly; kapitulace Mantovy jim vynesla dalších patnáct tisíc mužů, kteří se k nim přidali v předvečer bitvy; takovému množství spojených vojsk nemohla naše armáda odolat!“

„Bohužel máte pravdu!“ pravil Moreau. „Větší množství vždycky porazí menší počet.“

„To je velká pravda, generále!“ zvolal Bonaparte. „Pravda, proti níž se nedá nic namítnout.“

„Ale generále,“ vmísil se do debaty Arnault, „vy jste přece s malými armádami porazil vojska daleko větší!“

„Kdybyste byl Marius a nejenom autor *Maria*, neřekl byste to, pane básníku. I když jsem totiž porazil velké armády s menším množstvím mužů, stejně – a teď poslouvejte hlavně vy, mladí muži, kteří dnes nasloucháte a zítra budete velet – byl menší počet poražen větším.“

„Nechápu,“ řekli jednohlasně Arnault a Lefebvre.

Moreau však kývl hlavou, jako že Bonapartovi rozumí.

Bonaparte pokračoval:

„Sledujte moji teorii, je v ní celé válečnické umění. Když jsem se octl s menším vojskem proti velké armádě, rychle jsem seskupil tu svoji a jako blesk jsem s ní vpadl do jednoho z jejích křídel a porazil jsem ho; využil jsem následného zmatku, který můj manévr v nepřítelově armádě nadělal, a napadl jsem jeho další část opět se všemi svými vojáky; vlastně jsem nepřítele porážel po kouskách a vítězství tak bylo stále, jak vidíte, triumfem většího počtu vojáků nad menším.“

Ve chvíli, kdy obratný generál podával tuto definici svého génia, se otevřely dveře a sluha oznámil, že je prostřeno.

„Pojďte, generále,“ řekl Bonaparte a odvedl Moreaua k Josefíně, „uved'te moji ženu k tabuli!“

Na toto vyzvání se každý odebral do jídelny.

Po večeři odvedl Bonaparte Moreaua do své pracovny pod záminkou, že mu ukáže nádhernou šavli, kterou si přivezl z Egypta.

Tam zůstali oba rivalové zavřeni o samotě víc než hodinu.

Co se mezi nimi odehrálo? Jaká smlouva byla podepsána? Jaké sliby byly učiněny? Nikdo se to nikdy nedozví.

Jen Bonaparte odpověděl svému bratru Lucienovi, který se ho po jeho návratu do salonu zeptal: „Co Moreau?“, takto:

„Jak jsem předpokládal, dává přednost moci vojenské před mocí politickou; slíbil jsem mu velení armády...“ Když Bonaparte vyslovoval poslední slova, usmál se. „A zatím....“ pokračoval.

„Zatím?“ otázal se Lucien.

„Zatím bude velet vojsku v Lucemburském paláci; než z něj učiním vítěze nad Rakušany, udělám z něj žalárníka direktorů.“

Nazítří si mohli všichni přečíst v listu *Le Moniteur*:

Paříž, 17. brumairu. – Bonaparte daroval Moreauovi damascénskou šavli vykládanou drahokamy v ceně dvanácti tisíc franků, kterou si přivezl z Egypta.

XXI

Bilance Direktoria

Už jsme řekli, že Moreau, bezpochyby vybaven příslušnými instrukcemi, opustil domek v ulici Vítězství a Bonaparte se vrátil do salonu sám.

Takového večera bylo všechno sledováno s velkým zájmem; přítomní si tudíž všimli Moreauovy nepřítomnosti i toho, že byl Bonaparte po návratu velmi dobře naložený.

Josefína a Roland na něj upírali nejplamennější pohledy; pokud se Moreau přidá k Bonapartovi, bude to znamenat dvacet procent naděje na úspěch k dobru; pokud by proti Bonapartovi bojoval, sebral by mu dobrých padesát procent.

Josefína upírala na manžela tak prosebný pohled, že se konečně dovtípil a vyslal k ní bratra Luciena.

Lucien pochopil a přistoupil k Josefíně.

„Všechno je v pořádku,“ pravil.

„Moreau?“

„Jde s námi.“

„Myslela jsem, že je republikán.“

„Dokázali jsme mu, že dnes se jedná o blahu Republiky.“

„A já jsem se zase domníval, že je ctižádostivější,“ poznamenal Roland.

Lucien se zachvěl a podíval se na mladíka.

„To máte pravdu,“ řekl.

„Jestli je ale ctižádostivější,“ poznamenala zase Josefína, „pak nedovolí Bonapartovi, aby se chopil moci.“

„Pročpak?“

„Protože se jí bude chtít chopit sám.“

„Ano, on ale bude vždycky čekat, až mu všechno přinesou hotové přímo pod nos. Neumí si moc vytvořit a neodvází se po ní sáhnout.“

Mezitím přistoupil Bonaparte ke skupině, která se utvořila stejně jako před večerí kolem Talmy; vynikající muži jsou vždycky středem pozornosti.

„O čem tu vykládáte, Talmo?“ otázal se Bonaparte. „Zdá se, že vás všichni poslouchají velmi pozorně.“

„Ano, ale moje vláda už končí,“ pravil umělec.

„Co to?“

„Udělám to jako občan Barras, abdikuji!“

„Občan Barras abdikuje?“

„Povídá se o tom.“

„A ví se, kdo bude jmenován na jeho místo?“

„Něco se říká.“

„Je to váš přítel, Talmo?“

„Kdysi,“ uklonil se Talma, „mi prokázal tu čest, že mě nazval svým přítelem.“

„V tom případě, Talmo, vás žádám o protekci.“

„Máte ji mít,“ odvětil Talma se smíchem. „Teď jenom zbývá vědět, k čemu ji potřebujete.“

„Aby mě poslal zpátky do Itálie, kam mě občan Barras nechce pustit.“

„Krucí,“ na to Talma, „znáte tu písničku, generále?“

*Já do lesa nepojedu,
vavříny už skáceli!“*

„Ó Roscie, Roscie!“ zvolal Bonaparte s úsměvem. „Stal ses snad v mé nepřítomnosti lichotníkem?“

„Roscius byl Caesarův přítel, generále, a po jeho návratu z Galie mu musel říct něco hodně podobného tomu, co vám teď povídám já.“

Bonaparte položil ruku Talmovi na rameno.

„A řekl by mu totéž poté, co překročil Rubikon?“

Talma pohlédl Bonapartovi do tváře:

„Ne,“ odvětil, „to by promluvil stejně jako věstec: ‚Caesare, buď opatrný o březnových idách!‘“

Bonaparte zasunul ruku do záňadří, jako by tam cosi hledal, a když nahnátl dýku Jehúových tovaryšů, křečovitě ji stiskl.

Měl snad předtuchu, že dojde ke spiknutí Areny, Saint-Régenta a Cadoudala?

V tu chvíli se otevřely dveře a ohlásili jméno:

„Generál Bernadotte.“

„Bernadotte!“ uniklo Bonapartovi zašeptání. „Co ten tady dělá?“

Od Bonapartova návratu do Francie se Bernadotte skutečně držel v ústraní, odolával veškerým nátlakům, které na něj vyvíjel vrchní velitel nebo jeho přátelé.

Bernadotte už totiž dávno uhodl, že pod Bonapartovou vojenskou uniformou dřímá politik a pod funkcí vrchního velitele se skrývá diktátor. Bernadotte, který se sice později stal králem, byl tehdy jiný republikán než Moreau.

Bernadotte se ostatně rovněž domníval, že má proč si na Bonaparta stěžovat.

Jeho vojenská kariéra byla neméně skvělá než kariéra Bonapartova; jeho osud měl být tedy stejně skvostný jako osud Bonapartův. Nakonec byl šťastnější než on, vždyť zemřel na trůně.

Pravda je, že ten trůn Bernadotte nedobyl; povolali ho na něj.¹⁶

Jako syn advokáta z Pau vstoupil Bernadotte, narozený pět let před Bonapartem roku 1764, v sedmnácti letech jako prostý voják do armády. V roce 1789 byl pouhým šikovatelem. V té době se ale postupovalo rychle; v roce 1794 z něj Kléber udělal brigádního

---

16 Jean-Baptiste Bernadotte (1763–1844), 1810 prosazen na švédský trůn jako následník, 1811 regent, později švédský a norský král (do r. 1844, kdy zemřel). *Pozn. překl.*

generála přímo na bitevním poli, kde rozhodl o vítězství; potom se stal divizním generálem, zazářil u Fleurus a u Juliers, donutil ke kapitulaci Maastricht, zmocnil se Altdorfu a bránil proti dvakrát početnější armádě, než byla ta jeho, Jourdanův ústup. V roce 1797 ho Direktorium pověřilo, aby přivedl sedmnáct tisíc mužů k Bonapartovi; těch sedmnáct tisíc mužů byli jeho staří vojáci, staří vojáci Kléberovi, Marceauovi, Hochovi, vojáci ze Sambry a Maasu; zapomněl na rivalitu a pomáhal Bonapartovi ze všech sil, zasloužil se o přechod Tagliamenta, zmocnil se Gradiska, Terstu, Laybachu, Idrie, po tažení přinesl Direktoriu prapory ukořistěné nepříteli a přijal, možná nerad, vyslanecký úřad ve Vídni, zatímco Bonaparte si nechal svěřit vrchní velení při tažení do Egypta.

Ve Vídni ho vzbouření, které vyvolal tříbarevný prapor vyvěšený na bráně do ambasády, vzbouření, za něž nemohl jako vyslanec čekat zadostiučinění, donutilo požádat o pas. Po návratu do Paříže ho Direktorium jmenovalo ministrem války. Důvtipné intriky abbého Sieyèse, jehož uráželo Bernadottovo republikánství, donutily Bernadotta podat demisi. Demise byla přijata a ve chvíli, kdy se Bonaparte vylodil ve Fréjus, už zastával místo ministra války tři měsíce Dubois-Crancé.

Po Bonapartově návratu usilovalo několik Bernadottových přátel o to, aby byl povolán zpět na ministerstvo; Bonaparte se však proti tomu postavil; z toho plynulo ne-li otevřené, tedy aspoň existující nepřátelství mezi oběma generály.

Bernadottova přítomnost v Bonapartově salonu byla tedy událostí skoro stejně nečekanou až šokující jako přítomnost Moreauova. Když vstoupil vítěz od Maastrichtu, otočily se k němu všechny hlavy stejně, jako když vstoupil vítěz od Rastadtu.

Jenomže Bonaparte, který šel Moreaua přivítat osobně, se u Bernadotta spokojil s tím, že se jen obrátil a čekal.

Bernadotte se zastavil na prahu a rychlým pohledem přelétl salon; všiml si skupinek, hned si udělal úsudek, a i když uprostřed

hlavní skupiny spatřil Bonaparta, nejdříve přistoupil k Josefíně, která napůl ležela na chaise longue v rohu u krbu, krásná a oděná do drapérie jako socha Agripiny v Pittiho muzeu, a dvorně ji pozdravil. Učinil jí několik poklon, poptal se po jejím zdraví a teprve potom zvedl hlavu, aby vykročil k Bonapartovi.

V podobné chvíli všichni vnímají každý záchvěv chování hlavních osob, nikomu tedy neušla předstíraná Bernadottova dvornost.

Bonaparte nebyl poslední, kdo si toho všiml; byl tak netrpělivý, že místo aby vyčkal, až dorazí Bernadotte k jeho skupince, zamířil k oknu, jako by vyzýval bývalého ministra války, aby tam za tím přišel.

Bernadotte se půvabně uklonil na pozdrav napravo nalevo a s velmi klidnou tváří, na níž se obvykle zračila živost, vykročil k Bonapartovi, který na něj čekal jako bojovník na protivníka s pravou nohou nakročenou a semknutými rty.

Muži se pozdravili: Bonaparte však ani nenaznačil, že by chtěl podat Bernadottovi ruku, a Bernadotte zase nedal v nejmenším najevo, že by takové gesto očekával.

„Jsem rád, že vás, vidím,“ začal Bonaparte.

„Děkuji, generále,“ na to Bernadotte. „Přicházím, abych vám podal určitá vysvětlení.“

„Nejprve jsem vás nepoznal.“

„Zdá se mi, generále, že sluha u dveří ohlásil moje jméno dost zřetelně na to, aby nebylo pochybností o mé totožnosti.“

„Ano, ale on ohlásil generála Bernadotta.“

„No a?“

„A já jsem uviděl muže v měšťanském oděvu, a ačkoli jsem vás poznal, zapochyboval jsem, že jste to skutečně vy.“

Od jisté doby Bernadotte skutečně oblékal měšťanský oděv raději než uniformu.

„Víte, generále,“ odvětil se smíchem, „jsem už vojákem jen napůl, občan Sieyès mě poslal na odpočinek.“

„Zdá se, že pro mne není tak velkým neštěstím, že jste nebyl ministrem války, když jsem se vylodil ve Fréjus.“

„Pročpak?“

„Prohlásil jste přece, aspoň mi to donesli, že kdybyste dostal rozkaz k mému zatčení, protože jsem nedodržel karanténní předpisy, zatkl byste mě.“

„To jsem řekl a klidně to zopakuju, generále. Jako voják jsem vždycky přísně dbal na disciplínu, jako ministr jsem byl otrokem zákonů.“

Bonaparte se kousl do rtů.

„A to říkáte, že ke mně nechováte osobní nepřátelství!“

„Osobní nepřátelství vůči vám, generále?“ odpověděl Bernadotte. „A proč prosím vás? Kráčeli jsme skoro ve stejné řadě, bok po boku, byl jsem generálem dokonce dříve než vy; moje tažení na Rýně byla sice méně skvělá než vaše na Adiži, ale to neznamená, že Republice neprospěla stejně. A když jsem měl tu čest sloužit pod vámi v Itálii, našel jste ve mně, aspoň doufám, důstojníka oddaného ne-li vám jako muži, tedy určitě vlasti. Pravda je, že po vašem návratu, generále, jsem byl šťastnější než vy, protože jsem nenesl odpovědnost za velkou armádu, kterou jste opustil ve velmi nepříjemné situaci, mám-li věřit posledním Kléberovým depeším.“

„Cože?! Posledním Kléberovým depeším? Kléber vám napsal?“

„Vy to nevíte, generále? Direktorium vás neseznámilo se stížnostmi vašeho nástupce? To by byla velká slabost z jeho strany, a v tom případě si dvojnásob blahopřeji, že jsem přišel, abych vám sdělil, co se říká o mně, a poučil vás, co se říká o vás.“

Bonaparte upřel na Bernadotta temný orlí pohled.

„A co se říká o mně?“ otázal se.

„Říká se, že když jste se chtěl vrátit, měl jste se vrátit se svou armádou.“

„Copak jsem měl flotilu? A vy nevíte, že Bruyes nechal spálit své lodě?“

„Pak se také říká, generále, že když jste nemohl armádu vzít s sebou, bylo by bývalo pro vaši pověst lepší, kdybyste zůstal u ní.“

„To bych byl jistě učinil, pane, kdyby mě vývoj událostí nepovolal do Francie.“

„Jakých událostí, generále?“

„Šlo o vaše porážky.“

„Promiňte, generále, patrně jste chtěl říci o Schérerovy porážky.“

„Stále jsou to vaše porážky.“

„Odpovídal jsem za generály, kteří veleli našim armádám na Rýnu a v Itálii jenom v době, kdy jsem byl ministrem války. A můžeme si porážky a vítězství vyčíslit, generále, a uvidíme, na jakou stranu se závaží převáží.“

„Nepřišel jste mi snad sdělit, že všechny vaše vojenské záležitosti jsou ve skvělém stavu?“

„Nikoli. Ale řeknu vám, že nejsou v tak zoufalém stavu, jak si myslíte, nebo aspoň předstíráte, že si myslíte.“

„Předstírám...! Na mou duši, generále, když vás tak poslouchám, řekl bych, že mám zájem na tom, aby Francie byla v očích ciziny ponížena.“

„To netvrdím: říkám jen, že jsem přišel s vámi sečíst bilanci našich vítězství a porážek za poslední tři měsíce, a protože jsem přišel právě kvůli tomu a protože jsem u vás a jako obžalovaný...“

„Nebo jako žalobce.“

„Nejdříve obžalovaný... pak tedy začnu.“

„A já,“ na to Bonaparte viditelně jako na trní, „poslouchám.“

„Vedl jsem ministerstvo od 30. prairialu, tedy od 8. června, jestli se vám to líbí víc; nebudeme se přít o slovíčka.“

„Což znamená, že se budeme přít o věci.“

Bernadotte pokračoval bez odpovědi:

„Vstoupil jsem na ministerstvo osmého června, tedy pár dnů nato, co bylo upuštěno od dalšího obléhání pevnosti Akka.“

Bonaparte se opět hryzl do rtů.

„Upustil jsem od obléhání pevnosti až poté, co byly její hradby zničeny,“ ohradil se.

„Kléber píše něco jiného, ale to se mě vůbec netýká...“ Načež dodal s úsměvem: „To bylo za časů ministra Mileta.“

Nastala chvilka ticha, během níž se Bonaparte snažil přimět Bernadotta, aby sklopil oči, ale když viděl, že se mu to nepodaří, vyzval ho:

„Pokračujte.“

Bernadotte se uklonil a navázal:

„Žádný ministr války možná nenastupoval do funkce za kritičtějšího stavu než já – archivy ministerstva to dosvědčí: v zemi občanská válka, cizí vojska za našimi hranicemi, v našem starém vojsku skleslost a rozčarování, absolutní nedostatek prostředků na vybudování armády nové; takhle to vypadalo osmého června večer; ale to už jsem nastoupil do svého úřadu... Od osmého června jsem rozeslal dopisy na všechny strany, oslovil jsem civilní i vojenské autority, probudil v nich znovu odvahu a naději; obracel jsem se na armádu ne jako ministr na vojáky, ale jako kamarád na kamarády, k úředníkům jsem hovořil jako občan ke spoluobčanům. Poukazoval jsem na odvahu armády a na srdce Francouzů a obdržel to, co jsem žádal: národní garda se zformovala s novým nadšením, na Rýně a na Mosele se znovu utvořily legie; bataliony veteránů zaujaly místa bývalých regimentů, aby posílily ty, co bránily naše hranice; dnes má naše kavalerie čtyřicet tisíc koní, sto tisíc nováčků oblečených, vyzbrojených a vybavených, kteří se na pokřik ‚Ať žije Republika!‘ chopí praporů, pod nimiž budou bojovat a vítězit...“

„Ale to pějete chvalozpěvy na sebe sama!“ přerušil ho trpce Bonaparte.

„Budiž. Rozdělím svoji řeč do dvou částí: ta první bude chvála na moji adresu, o níž se dá diskutovat; druhá bude výklad nepopíratelných faktů. Ponechejme stranou apologii, přejdu rovnou k faktům.

Sedmnáctého a osmnáctého června, bitva u Trebbie: Macdonald chce bojovat bez Moreaua, překročí Trebbii, napadne nepřítele, je jím poražen a stáhne se na Modenu. Dvacátého června, bitva u Tor-
tony: Moreau poráží Rakušana u Bellegarde. Dvacátého druhého července, citadela v Alessandrii se vzdává Rakušanům a Rusům. Váha se přiklání k porážce. Třicátého kapituluje Mantova: zase jeden nezdar! Patnáctého srpna bitva u Novi: tentokrát je to víc než nezdar, to je porážka; všimněte si, generále, tahle porážka je poslední.

Ve stejné době, kdy jsme se nechali porazit u Novi, drží Masséna své pozice v hornaté oblasti horního Rýna a na Aaru, zatímco Lecourbe dobude čtrnáctého a patnáctého srpna průsmyk svatého Gottharda. Devatenáctého, bitva u Bergenu: Brune poráží rusko-anglickou armádu o čtyřiceti tisících čtyřech stech mužích a zajme ruského generála Hermanna. Pěťadvacátého, šestadvacátého a sedmadvacátého téhož měsíce bitva u Curychu: Masséna porazí rakousko-ruskou armádu, jíž velí Korsakov; Hotze a tři další rakouští generálové jsou zajati, tři zabiti; nepřítel ztratí dvanáct tisíc mužů, sto děl a veškeré vybavení! Rakušani oddělení od Rusů se se svými spojenci setkají až nad Bodamským jezerem. Tam se zastaví postup nepřítele; od znovudobytí Curychu je francouzské území uchráněno před veškerým napadením.

Sedmého září se generál Gazan zmocní Kostnice. Devátého se vylodíte vy ve Fréjus.

Takže, generále,“ pokračoval Bernadotte, „protože Francie patrně přejde do vašich rukou, je dobré, abyste věděl, v jakém stavu ji přejímáte, aby se to jednou nedalo vykládat úplně jinak. Na tomto místě a v tuto hodinu, generále, se tvoří dějiny a je důležité vědět, že ti, kdo by je jednou chtěli měnit, narazí na Bernadotta!“

„To míníte mne, generále?“

„Míním pochlebníky... O vás se říká, že jste se vrátil, protože jsou naše armády zničeny, protože je Francie ohrožena, protože

je Republika v posledním tažení. Možná jste právě proto opustil Egypt, možná vás k tomu dohnal strach o Francii; ale když už jste tady, musí váš strach ustoupit víře.“

„Nepřeji si nic jiného než sdílet vaše mínění, generále,“ odvětil Bonaparte svrchovaně důstojně, „a čím víc mi dokazujete, že je Francie velká a mocná, tím jsem vděčnější těm, kdo se o její sílu a velikost zasadili.“

„Výsledek je jasný, generále! Tři armády poražené a rozprášené, Rusové vyhlazeni, Rakušané poraženi a zahnáni na úprk; dvacet tisíc zajatců, sto ukořistěných děl, patnáct praporů, veškeré nepřítelovo materiální vybavení v naší moci; devět generálů zajato nebo zabito, Švýcarsko svobodné, naše hranice zajištěny, Rýn hrdý na to, že slouží jako jedna z hranic; to je Massénův podíl a situace v Helvécii.

Anglicko-ruská armáda dvakrát poražena a naprosto morálně zdeptána, odtáhla a nechala nám své dělostřelectvo, vybavení, zásoby válečného materiálu i potravin až po ženy a děti, které se vylodily s Angličany a viděly se už pány Holandska; osm tisíc francouzských a batavských zajatců vráceno do vlasti, Holandsko naprosto vyklizeno: to je podíl Bruneův a situace v Holandsku.

Předvoj generála Klenaua byl donucen stáhnout své vojsko ve Villanově; tisíc zajatců padlo do našich rukou, získali jsme tři děla a Rakušané byli zahnáni za Bormidu; čtyři tisíce zajatců, šestnáct ukořistěných děl, dobyté Mondovi, okupace celého kraje mezi Sturou a Tanaro; to je podíl Championneta a situace v Itálii.

Dvě stě tisíc vojáků ve zbrani, čtyřicet tisíc jezdců v sedle; to je můj podíl a situace ve Francii.“

„Ale když máte těch dvě stě čtyřicet tisíc vojáků ve zbrani, k čemu by vám posloužilo, kdybych vám přivedl patnáct nebo dvacet tisíc mužů z Egypta, kteří jsou tam užiteční kvůli kolonizování?“ zeptal se posměšně Bonaparte.

„Jestli je po vás vyžaduji, generále, není to proto, že bych je potřeboval, ale z obav, aby se jim nepřiřadilo neštěstí.“

„A jaké neštěstí by se jim mohlo přihodit, když jim velí Kléber?“

„Kléber může být zabit, generále, a kdo by přišel po Kléberovi? Menou... Kléber a vašich dvacet tisíc mužů, generále, jsou ztraceni!“

„Jak ztraceni?“

„Sultán tam pošle svá vojska; ovládá pevninu. Angličané pošlou flotilu; mají moře. My nemáme ani pevninu, ani moře, takže budeme nuceni vyklidit Egypt. Naše armáda bude kapitulovat.“

„Vidíte věci černě, generále!“

„Budoucnost ukáže, kdo z nás viděl věci takové, jaké opravdu jsou.“

„Co byste dělal na mém místě?“

„Nevím; ale i kdybych je měl přivést zpátky třeba přes Konstantinopol, neopustil bych vojáky, které mi Francie svěřila. Xenofón byl v zoufalejší situaci než vy v Egyptě, a přesto odvedl po bitvě u Kúnax a vyvraždění řeckých důstojníků deset tisíc Řeků až k Černému moři. A to ještě těch jeho deset tisíc vojáků nebyli Athéňané, jeho spoluobčané, ale žoldnéři!“

Od chvíle, kdy Bernadotte pronesl slovo Konstantinopol, už ho Bonaparte neposlouchal; jako by v něm to jméno probudilo pramen nových nápadů a on už teď sledoval jenom nit vlastních myšlenek.

Položil ruku na paži udiveného Bernadotta a s očima upřenýma do neurčita, jako by v dálce viděl neuskutečněné plány, vykládal:

„Ano, ano! Na to jsem myslel, proto jsem se tolik snažil dobýt tu pevnůstku Akku. Vy vidíte jen moji umíněnost, zbytečnou ztrátu mužů, oběť sebelásky průměrného generála, jemuž se dá vyčítat neúspěch; co by mi však záleželo na nějakém obléhání pevnosti, kdyby právě tahle pevnost nebyla bariérou, která mi zabránila v největším plánu, jaký jsem kdy měl...! Města? Ach Bože, dobydu jich stejné množství jako Alexander i Caesar; ale Akka, tu jsem měl dobýt! Víte, co bych podnikl, kdybych tu pevnost skutečně dobyl?“

A jeho planoucí zraky se upíraly na Bernadotta, který tentokrát sklopil oči před tím plamenem génia.

„Co bych podnikl, kdybych dobyl Akku a našel ve městě pašovu pokladnici a zbraně pro tři sta tisíc mužů? Zvedl bych a vyzbrojil celou Sýrii, kterou tolik pobouřila krutost paši Džezara, jemuž se říká Řezník a jehož pád si všude přejí; táhl bych na Damašek a Aleppo; posiloval bych svoji armádu o všechny nespokojence; na postupu bych v každé zemi vyhlásil konec otroctví a zrušení tyranské vlády pašů. Dorazil bych do Konstantinopole s obrovskou armádou; svrhl bych tureckou říši a založil v Konstantinopoli velké císařství, které by mě v historii vyneslo nad Konstantina a Mahomeda II.! A pak bych se vrátil do Paříže přes Drinopol nebo přes Vídeň, kde bych předtím zničil rakouskou vládnoucí dynastii. Tak vidíte, milý generále, takovým plánům zabránila ta pevnůstka v Akce.“

Zapomínal, s kým mluví, jak se kolébal v troskách svého rozplynulého snu, že dokonce nazval Bernadotta *milým generálem*.

Ten, skoro poděšený velikostí projektu, který mu Bonaparte právě vyložil, couvl o krok.

„Ano,“ pravil Bernadotte, „vidím, co potřebujete, teď jste to prozradil: na Východě jako na Západě vám jde o trůn! Trůn? Budiž, proč ne? Můžete se mnou počítat, pomůžu vám ho dobýt, ale všude jinde než ve Francii; jsem republikán a zemřu jako republikán.“

Bonaparte potřásl hlavou, jako by z ní chtěl vyhnat myšlenky, které ho unášely na oblacích.

„I já jsem republikán,“ prohlásil, „ale podívejte se, co se s tou vaší republikou stalo!“

„Co na tom!“ zvolal Bernadotte. „Nejsem věrný slovu ani formě, ale zůstávám věrný principu! Ať mi direktori dají moc a budu umět republiku uchránit před nepřáteli vnitřními stejně, jako jsem ji ochránil před nepřáteli zvnějšku.“

Při těch slovech zvedl Bernadotte oči; pohledem se střetl s Bonapartovým očima. Dva obnažené meče, které se srazí, se nezajiskří strašlivěji.

Josefína už dlouho oba muže neklidně pozorovala.

Viděla ten pohled plný obapolných hrozeb.

Živě povstala a přikročila k Bernadottovi.

„Generále,“ oslovila ho.

Bernadotte se uklonil.

„Jste v dobém vztahu s Gohierem, že se nemýlím?“ otázala se.

„Patří k mým nejlepším přátelům, madam,“ odpověděl Bernadotte.

„Nuže, pozítří, 18. brumairu, u něj večeříme; přidejte se k nám a přiveďte s sebou také paní Bernadottovou. Moc ráda bych se s ní spřátelila.“

„Madam,“ řekl Bernadotte, „za časů starých Řeků byste patřila mezi tři Grácie; ve středověku byste bezpochyby byla vílou; dnes jste nejzbožňovanější ženou, jakou znám.“

Ustoupil tři kroky, pozdravil a odešel, aniž si s Bonapartem stiskl ruku.

Josefína sledovala Bernadotta očima, dokud za ním nezapadly dveře.

Potom se obrátila k manželovi.

„Tak co? Podle všeho to s Bernadottem nedopadlo tak dobře jako s Moreauem,“ pronesla ustaraně.

„Je smělý, odvážný, nezištný, upřímný republikán, který se nedá získat. Ten muž je překážka; obejdeme ji, když ji nemůžeme pobohřít.“

Načež opustil salon, s nikým se nerozloučil a zašel do své pracovny, kam ho následovali Roland a Bourrienne.

Byli tam sotva čtvrt hodinu, když se v zámku jemně otočil klíč a dveře se otevřely.

Vstoupil Lucien.

XXII

Dekret

Lucien byl zjevně očekáván. Bonaparte ani jednou od svého příchodu do pracovny nevyslovil jeho jméno; zachovával mlčení, ale jeho netrpělivost rostla, třikrát nebo čtyřikrát obrátil hlavu ke dveřím, a když se mladík konečně objevil, unikl Bonapartovi ze rtů uspokojený výkřik.

Lucien, mladší generálův bratr, se narodil v roce 1775, takže mu teď bylo sotva pětadvacet. V roce 1797, tedy v necelých třiadvaceti letech, se stal členem Rady pěti set, která se teď chtěla zavděčit Bonapartovi, a tak ho právě jmenovala svým předsedou.

Bonapartovým plánům to nahrávalo přímo skvěle, nic lepšího si nemohl přát.

Lucien, věrný a zanícený republikán, pomáhal bratrovi uskutečňovat jeho záměry v domněnání, že více slouží Republice než budoucímu prvnímu konzulovi.

V jeho očích nemohl nikdo Republiku lépe chránit než ten, který už ji zachránil jednou.

V tomto duševním rozpoležení tedy dorazil k bratrovi.

„Konečně jsi tady,“ přivítal ho Bonaparte, „hořím netrpělivostí.“

„Myslel jsem si to; ale musel jsem vyčkat, až budou všichni něčím zaujati a nikdo si mého odchodu nevšimne.“

„A podařilo se ti uniknout nepozorovaně?“

„Ano; Talma zrovna vykládal nevím už jakou historku o Maratovi a Dumouriezovi. Podle všeho musela být zajímavá, ale odřekl jsem si ji a jsem tady!“

„Právě jsem slyšel odjíždět nějaký kočár; nemohla tě osoba, co v něm jela, vidět, jak jdeš nahoru do mé pracovny?“

„Ta osoba jsem já; kočár, co odjíždí, je můj kočár. Když ho tady neuvidí, budou si všichni myslet, že jsem už odjel.“

Bonaparte si oddechl.

„Dobrá. A teď mi pověz, jak jsi využil dnešního dne?“

„Neztrácel jsem čas, uvidíš!“

„Máš dekret z Rady starších?“

„Dnes jsme ho napsali a nesu ti ho – tedy vlastně koncept –, aby ses podíval, jestli je potřeba něco vynechat nebo přidat.“

„Ukaž!“ vyzval ho Bonaparte.

A vzal Lucienovi z rukou papír, který mu podával. Četl.

Čl. 1. Legislativní sbor je přenesen do Saint-Cloud; obě rady tam budou zasedat ve dvou křídlech paláce...

„To je důležitý článek,“ poznamenal Lucien; „nechal jsem ho dát na první místo, aby to lidi okamžitě zaujalo.“

„Ano, ano,“ přisvědčil Bonaparte a četl dál:

Čl. 2. Odeberou se tam zítra 20. brumairu...

„Ne, ne,“ živě ho opravil Bonaparte, „zítra devatenáctého. Změňte datum, Bourrienne.“

A podal papír svému sekretáři.

„Myslíš, že to dokážete už osmnáctého?“

„Já to dokážu. Fouché mě předevcírem varoval: „Pospěšte si, nebo za nic neručím.““

„Devatenáctého brumairu,“ řekl Bourrienne a podával list generálovi.

Bonaparte četl dál.

Čl. 2. Odeberou se tam zítra 19. brumairu v poledne. Před tímto termínem je vykonávání úřadu a rokování zakázáno.

Bonaparte znovu tento článek přečetl.
„Dobře,“ pravil, „to je jednoznačné a srozumitelné.“
A pokračoval.

Čl. 3. Generál Bonaparte je pověřen dohledem nad prováděním tohoto dekretu; učiní veškerá nezbytná opatření, aby byli představitelé národa v bezpečí.

Úsměšek přelétl přes čtenářovy kamenné rty; ale skoro hned pokračoval:

Vrchní velitel 17. vojenské divize, garda zákonodárného sboru, stálé národní gardy, polní útvary vojska, které se nacházejí na území Paříže, v zákonodárném okrsku a v celé oblasti 17. divize, podléhají s okamžitou platností jeho velení a budou ho uznávat jako svého velitele.

„Dopiš tam ještě, Bourrienne: ‚Všichni občané mu pomohou, jakmile je o to požádá.‘ Měšťáci se strašně rádi pletou do politiky, a když nám budou moci posloužit v našich plánech, uspokojí je to.“

Bourrienne poslechl, načež vrátil list generálovi, který četl dále:

Čl. 4. Generál Bonaparte je povolán do rady, aby tam přijal pověření plynoucí z tohoto dekretu a složil přísahu. Dohodne se s komisaři inspektory obou rad.

Čl. 5. Stávající dekret bude hnedky doručen do Rady pěti set a výkonnému Direktoriu. Bude vytištěn, vylepen, veřejně vyhlášen a rozeslán do všech obcí Republiky zvláštními kurýry.

Paříž, dne...

„Datum je ještě nevyplněné,“ pravil Lucien.

„Napiš tam: 18. brumairu, Bourrienne; ten dekret musí všechny překvapit. Bude vydán v sedm ráno a přesně v tu dobu, ne-li dříve, musí být vylepen po všech zdech v Paříži.“

„Ale co jestli ho Rada starších odmítne vydat...?“

„O důvod víc, proč musí být vylepen, hlupáku!“ pravil Bonaparte. „Budeme jednat tak, jako by už bylo rozhodnuto.“

„Můžu opravit jednu chybu ve francouzštině v posledním odstavci?“ otázal se Bourrienne se smíchem.

„Jakou?“ pronesl Lucien tónem autora zraněného ve své sebelásce.

„*Hnedky*,“ na to Bourrienne. „Říká se *hned* nebo *ihned*.“

„Na tom nesejde,“ namítl Bonaparte. „Budu jednat, to buďte klidní, a to ihned.“

Potom dodal po chvilce uvažování:

„Ještě k tomu, co jsi říkal před chvílí, k těm tvým obavám, že ten dekret třeba neprojde. Existuje jednoduchý prostředek, aby prošel.“

„A to?“

„Svoláme na šestou ráno členy Rady, jimiž jsme si jistí, a na osmou ty, jimiž si jistí nejsme. Když tam budou pouze ti, co nám jsou oddáni, byl by v tom čert, abychom neměli většinu.“

„Ale na šestou svolat jedny a na osmou druhé....,“ podivil se Lucien.

„Pošli k nim dva různé sekretáře; jeden z nich se zkrátka zmýlí.“

Potom se obrátil zase na Bourrienna.

„Piš!“ přikázal.

Procházel se po místnosti a bez váhání diktoval jako muž, který má všechno promyšlené předem, jen se občas zastavil před Bourriennem, aby se přesvědčil, že sekretář stačí zapisovat jeho slova:

Občané!

Rada starších, sídlo národní moudrosti, právě vydala tento dekret. Je podpořen články 102 a 103 ústavy.

Pověřuje mě, abych učinil veškerá opatření pro bezpečnost představitelů národa a její nezbytné a momentální přesídlení...

Bourrienne se zadíval na Bonaparta: chtěl určitě říct *okamžité*, ale protože se generál neopravil, nechal tam Bourrienne *momentální*.

Bonaparte pokračoval v diktátu:

Legislativní sbor hodlá uchránit představitele lidu od hrozícího nebezpečí, kam nás zavedl rozklad správy státu a úřadů.

Za těchto mimořádných okolností potřebuje jednotu a důvěru vlastenců. Spojte se kolem něj, je to jediný prostředek, jak upevnit Republiku na základech občanských svobod, vnitřního blahobytu, vítězství našich zbraní a míru.

Bonaparte si znovu přečetl toto prohlášení a kývl hlavou na znamení souhlasu.

Potom vytáhl hodinky.

„Jedenáct,“ utrousil, „ještě je čas.“

Usedl na Bourriennovo místo, připojil pár slov na lístek, zapečetil ho a napsal adresu: „Občanu Barrasovi.“

„Rolande,“ řekl, když skončil, „vezmeš si buď koně ve stáji, nebo kočár před domem a pojedíš k Barrasovi; žádám ho o schůzku zítra o půlnoci. A počkáš na odpověď.“

Roland odešel.

Chvilku nato dolehl do místnosti zvuk cválajících kopyt koně vzdalujícího se směrem k ulici Mont-Blanc.

„A teď, Bourrienne,“ pravil Bonaparte, když hluk dozněl, „ať už budu nebo nebudu zítra o půlnoci v paláci, necháte zapřáhnout, nasednete do mého kočáru a pojedete místo mne k Barrasovi.“

„Místo vás, generále?“

„Ano; celý den bude počítat s tím, že k němu v noci zajdu, a nic nepodnikne, protože bude doufat, že ho do všeho zasvětim. O půlnoci se u něj objevíte, řeknete mu, že mám strašlivé bolesti hlavy a musel jsem ulehnout, ale že k němu určitě zajdu ráno v sedm. Bud' vám uvěří, nebo ne; ale každopádně už bude pozdě na to, aby proti nám něco podnikl. V sedm ráno už budu mít pod svým velením deset tisíc mužů.“

„Dobrá, generále. Máte pro mne ještě nějaké další rozkazy?“

„Ne, aspoň ne pro dnešní večer,“ odvětil Bonaparte. „Zítra přijďte brzy.“

„A já?“ zeptal se Lucien.

„Zajdi za Sieyèsem; to on má pod palcem Radu starších; udělej, co můžeš, abys na něj zapůsobil. Nechci, aby mě u něj zahlédli, nebo aby jeho viděli u mne. Kdyby nám to náhodou selhalo, může všechno popřít. Pozítří už chci být pánem všeho svého činění a nechci mít žádné závazky.“

„Myslíš si, že mě budeš zítra potřebovat?“

„Přijď v noci a řekni mi, jak jsi pochodil.“

„Vrátíš se teď do salonu?“

„Ne. Počkám na Josefínu u ní. Bourrienne, zastavte se u ní jen letmo a řekněte jí, ať se co nejrychleji zbaví všech hostů.“

Pokynul rukou a skoro stejným gestem pozdravil bratra i Bourrienna a zvláštní chodbou vedoucí z jeho pracovny do Josefíniny ložnice zašel k manželce.

Tam v úsporném světle jediné alabastrové lampy, v němž vypadalo spiklencovo čelo ještě bledší než obvykle, naslouchal Bonaparte hluku vozů, které se jeden po druhém vzdalovaly.

Konečně dorámusila kola posledního kočáru a pět minut nato se otevřely dveře místnosti a dovnitř vplula Josefína.

Byla sama a v ruce svírala dvouramenný svícen.

Její obličej ozářený tím dvojím světlem vyjadřoval nejvyšší úzkost.

„Tak co je?“ otázal se Bonaparte.

„Mám strach!“ opáčila Josefína.

„A z čeho? Z těch hlupáků v Direktoriu nebo z právníků z obou Rad? Ale běž! V Radě starších mám Sieyèese; v Radě pěti set zase Luciena.“

„Takže všechno klape?“

„Naprosto skvěle!“

„Když jsi mi vzkázal, že na mě čekáš v mém pokoji, bála jsem se, že mi sdělíš nějaké špatné zprávy.“

„Copak bych ti něco říkal, kdybych měl špatné zprávy?“

„Tos mě tedy uklidnil!“

„Ale ne, buď klidná, mám jenom dobré zprávy; přidělil jsem ti ale v našem spiknutí úkol.“

„A jaký?“

„Sedni si sem a napiš Gohierovi.“

„My k němu nejdeme na večeři?“

„No jistě, jdeme, ale chci, aby k nám přišel i se svou paní na snídani; lidé, kteří se mají rádi, se musí vídat co nejčastěji.“

Josefína usedla k malému sekretáři z růžového dřeva.

„Diktuj,“ vyzvala manžela, „budu psát.“

„Ještě to tak, aby poznal můj styl! Ty přece umíš daleko lépe než já zformulovat okouzující listy, jimž nelze odolat.“

Josefína se usmála tomu komplimentu, nabídla manželovi čelo k láskyplnému políbení a napsala lístek, který tu opisujeme z originálu.

Občanu Gohierovi, předsedovi výkonného Direktoría Francouzské republiky...

„Je to dobrý začátek?“ otázala se.

„Dokonalý! Dlouho už se z toho titulu těšit nebude, tak jím nešetřme!“

„Vy z něj nic neuděláte?“

„Udělám z něj, co bude chtít, jestli on udělá, co budu chtít já!
Pokračuj, drahá.“

Josefína se opět chopila pera a psala:

*Přijďte k nám, milý Gohiere, i se svou ženou zítra v osm ráno na
snídani; moc mi na tom záleží, chci si s vámi pohovořit o velmi
zajímavých záležitostech.*

*Sbohem, milý Gohiere! A počítejte s mým upřímným přátel-
stvím!*

LA PAGERIE-BONAPARTE

„Napsala jsem *zítra*, řekla Josefína. Musím tedy dopis datovat
17. brumairu.“

„Nebudeš lhát,“ na to Bonaparte, „právě odbíjí půlnoc.“

A skutečně, další den zapadl do propasti času; kyvadlové hodiny
odbily dvanáct úderů.

Bonaparte to vyslechl s vážnou a zasněnou tváří; už pouhých
dvacet čtyři hodin ho dělilo od toho slavného dne, který připravoval
celé měsíce a o němž snil už tři roky!

Učiňme tedy to, co by sám tak rád udělal, přeskočme těch čtyři-
advacet hodin, které nás dělí ode dne, který historie ještě pořádně
neposoudila, a podívejme se, co se dělo v sedm ráno na různých
místech v Paříži, kde události, o nichž budeme vypravovat, měly
vzbudit největší senzaci.

XXIII

Alea iacta est

V sedm hodin ráno vstupoval ministr policie Fouché k předsedovi Direktorია Gohierovi.

„Ohó!“ zvolal Gohier, když ho uviděl. „Copak je nového, pane ministře policie, že mám to potěšení vidět vás tak brzy ráno?“

„Vy ještě neznáte ten dekret?“ otázal se Fouché.

„Jaký dekret?“ opáčil čestný Gohier.

„Dekret Rady starších.“

„A kdy byl vydán?“

„Dnešní noci.“

„Rada starších se teď schází v noci?“

„Když nastane mimořádná situace, pak ano.“

„Co je v tom dekretu?“

„Že legislativní sbor teď bude zasedat v Saint-Cloud.“

Gohier ucítil ránu. Okamžitě pochopil, co všechno může podnikavý Bonapartův génius vytěžit z takové izolace.

„Odkdy plní ministr policie roli poslíčka Rady starších?“ zeptal se Fouchéa.

„Nemylte se, občane předsedo,“ odvětil tázaný, „dnes ráno jsem tu víc za ministra policie než kdy jindy, neboť jsem vás přišel zpravit o aktu, který může mít velmi vážné následky.“

Fouché ještě nevěděl, jak dopadne spiknutí z ulice Vítězství; raději si pojistil zadní dvířka i v Lucemburském paláci.

Gohier byl poctivý, ale ne naivní. Znal dobře muže, kterého měl proti sobě, a vůbec se nehodlal chovat jako prostáček.

„O tom dekretu jste mě měl zpravit včera, občane ministře, a ne dnes ráno; oznamujete mi totiž zprávu, kterou mi oficiálně předají už za pár okamžiků.“

A skutečně, v tu chvíli už dveřník otvíral dveře a ohlašoval předsedovi, že je tu vyslanec inspektorů z paláce Rady starších a žádá, aby mu mohl předat depeši.

„Ať vstoupí,“ vyzval ho Gohier.

Posel vešel a podal předsedovi list.

Ten ho rychle rozpečetil a četl:

Občane předsedo,

komise vám sděluje, že byl vydán dekret o přemístění sídla legislativního sboru do Saint-Cloud.

Dekret vám bude doručen; avšak bezpečnostní opatření vyžadují jisté drobné úpravy, jimiž se teď zabýváme.

Dostavte se laskavě na zasedání Rady starších; najdete tam Sieyèse a Ducose.

S bratrským pozdravem

BARILLON

FARGUES

CORNET

„Beru na vědomí,“ pravil Gohier poslovi a pokývnutím ho propustil.

Posel odešel.

Gohier se obrátil k Fouchému.

„Vskutku skvěle provedený komplot: oznamují mi, že byl vydán dekret, ale nepošlou mi ho. Naštěstí mi jistě řeknete, co v něm stojí.“

„O tom já nic nevím,“ na to Fouché.

„Jakže! V Radě starších se koná zasedání a vy, ministr policie, o tom nic nevíte? Ačkoli je to zasedání mimořádné a bylo svoláno spěšnými listy?“

„Přesně tak. Věděl jsem, že se zasedání bude konat, ale nemohl jsem se ho zúčastnit.“

„A to jste tam neměl ani nějakého svého tajemníka, stenografa, který by mohl slovo od slova zapsat, co se na tom zasedání odehrálo, když se tam se vši pravděpodobností rozhodovalo o osudu Francie...? Ach, občane Fouché, vy jste velice neobratný ministr policie.... nebo naopak velmi obratný a schopný.“

„Dáte mi nějaké příkazy, občane předsedo?“ otázal se Fouché.

„Nikoli, občane ministře,“ odtušil předseda. „Pokud Direktorium usoudí, že je potřeba dávat příkazy, jistě je vydá lidem, o nichž se domnívá, že jsou hodni jeho důvěry. Můžete se vrátit k těm, kdo vás posílají,“ dodal a otočil se k Fouchému zády.

Fouché odešel. Gohier okamžitě zazvonil.

Vstoupil dveřník.

„Zajděte k Barrasovi, k Sieyèsovi, k Ducosovi a k Moulinovi a řekněte jim, aby ke mně okamžitě přišli... A současně upozorněte paní Gohierovou, aby zašla do mé pracovny a vzala s sebou ten dopis paní Bonapartové, v němž nás zve na snídani.“

Pět minut nato vstupovala do pracovny paní Gohierová s listem v ruce a oblečena na návštěvu; pozvání znělo na osmou ranní; bylo po půl osmé a potřebovali nejméně dvacet minut, aby se dostali z Lucemburského paláce do ulice Vítězství.

„Zde je, příteli,“ pravila paní Gohierová a podávala dopis manželovi, „jsme zváni na osmou hodinu.“

„Ano,“ odvětil Gohier, „hodina je mi jasná, jen jsem si chtěl ověřit den.“

A vzal list z manželčiných rukou a četl:

Přijďte k nám, milý Gohiere, i se svou ženou zítra v osm ráno na snídani; moc mi na tom záleží, chci si s vámi pohovořit o velmi zajímavých záležitostech.

„Aha!“ poznamenal. „To je víc než jasné!“

„Tak co, příteli, půjdeme tam?“ otázala se paní Gohierová.

„Ty tam půjdeš beze mne. Čeká nás událost, která jistě není občanu Bonapartovi cizí a která mne i mé kolegy zdrží v Lucemburském paláci.“

„Bude to něco vážného?“

„Možná ano.“

„Tak zůstanu s tebou.“

„Ne, můžeš mi být užitečnější jinde. Jdi k paní Bonapartové; možná se mylím, ale jestli se tam bude dít něco podivného, něco, co by ti připadalo hodné pozornosti, okamžitě mi to dej jakýmkoli způsobem vědět; pochopím i narážku.“

„Dobrá, příteli, půjdu tam; naděje, že ti můžu být užitečná, mě přesvědčuje.“

„Jdi.“

V tu chvíli vstoupil dveřník.

„Je tu generál Moulin,“ oznámil. „Občan Barras je v koupeli a přijde; občané Sieyès a Ducos odešli ráno v pět hodin a dosud se nevrátili.“

„Takže zradili!“ konstatoval Gohier. „Barras je jenom naivní důvěřivec.“ Potom objal manželku: „Už jdi! Jdi!“

Paní Gohierová se na odchodu málem srazila s generálem Moulinem; vypadal rozhořčeně, skoro zuřil.

„Promiň, občanko,“ omluvil se.

Potom vtrhl do Gohierovy pracovny:

„Zákonodárny sbor byl přesídlen do Saint-Cloud; generál Bonaparte byl pověřený vykonáním dekretu, ozbrojené síly byly převedeny pod jeho velení.“

„Aha, a jsme doma!“ zvolal Gohier. „Dobrá, teď se musíme spojit a bojovat.“

„Slyšel jste dobře: Sieyès a Roger Ducos nejsou v paláci.“

„K ďasu! Patrně jsou v Tuileriích! Ale Barras se koupe; pojd'me tedy k Barrasovi. Direktorium může vydávat usnesení, pokud je ve většině – a my jsme tři. Opakuju vám, musíme bojovat!“

„Tak vzkážeme Barrasovi, že za námi musí zajít, jakmile vyjde z lázně.“

„Ne, to my půjdeme za ním, a hned.“

Oba direktoři vyšli a rychlým krokem zamířili k Barrasovu bytu. Skutečně ho našli v lázni; naléhali, aby mohli vstoupit.

„Co se děje?“ otázal se Barras, když vešli.

„Už víte?“

„Ne. Co bych měl vědět?“

Vyložili mu, co se dověděli.

„Aha, teď už tomu rozumím.“

„Čemu?“

„Ano, teď už vím, proč včera večer nepřišel.“

„Kdo?“

„No přece Bonaparte.“

„Vy jste ho včera večer čekal?“

„Vzkázal mi po jednom svém pobočníkovi, že ke mně zajde mezi jedenáctou a půlnocí.“

„A nepřišel?“

„Ne; poslal mi Bourrienna ve svém voze se vzkazem, že má strašlivé bolesti hlavy, které ho zdržely na lůžku, ale že se zastaví brzy ráno.“

Direktoři na sebe pohlédli.

„Je to jasné!“ řekli.

„A teď,“ pokračoval Barras, „jsem pověřil svého sekretáře Bollota, velmi inteligentního chlapce, aby se po něm podíval.“

Zazvonil, na prahu se objevil sluha.

„Jakmile se občan Bollot vrátí, ať ke mně hned zajde, že ho prosím.“

„Právě vystupuje z kočáru na nádvoří paláce.“

„Ať jde nahoru! Okamžitě!“

Bollot už byl ve dveřích.

„Tak co?“ oslovili ho najednou všichni tři direktoři.

„Generál Bonaparte ve slavnostní uniformě, v doprovodu generála Beurnonvilla, Macdonalda a Moreaua pochoduje na Tuilerie, na jejichž nádvoří ho očekává deset tisíc mužů!“

„Moreau...! Moreau je s ním!“ zvolal Gohier.

„Po jeho pravici!“

„Vždycky jsem vám to říkal!“ vykřikl Moulin a s vojenskou přímočarostí dodal: „Moreau je... děvka, nic jiného!“

„Pořád ještě máte chuť bojovat, Barrasi?“ zeptal se Gohier.

„Ano,“ odvětil Barras.

„Dobrá, pak se tedy oblékněte a přijďte za námi do zasedací síně.“

„Jděte,“ na to Barras, „přijdu za vámi.“

Dva direktoři se odebrali do zasedací síně.

Po deseti minutách čekání:

„Měli jsme čekat na Barrase,“ řekl Moulin, „ale jestli je Moreau d..., pak je tedy Barras k...!“

Za dvě hodiny stále ještě čekali na Barrase.

Po nich totiž uvedli k Barrasovi do lázně Talleyranda a Bruixe, Barras se s nimi zapovídal a zapomněl, že je očekáván.

Podívejme se zatím, co se stalo v ulici Vítězství.

V sedm hodin už byl Bonaparte proti svému zvyku vzhůru a čekal ve svém pokoji oblečený do slavnostní uniformy.

Vstoupil Roland.

Bonaparte byl dokonale klidný jako vpředvečer bitvy.

„Ještě nikdo nedorazil, Rolande?“ zeptal se.

„Ne, generále,“ odvětil mladík; „ale před chvílí jsem slyšel hukot kol vozu.“

„Já rovněž,“ přikývl Bonaparte.

V tu chvíli sluha ohlásil:

„Občan Josef Bonaparte a občan generál Bernadotte.“

Roland se pohledem otázel Bonaparta.

Má zůstat, nebo má odejít?

Měl zůstat.

Roland tedy stál v rohu místnosti u jedné knihovny jako stráž na hlídce.

„Ach, ach!“ povzdechl Bonaparte, když uviděl Bernadotta oblečeného jako předevčírem v prostém měšťanském oděvu. „Vy snad máte odpor k uniformě, generále?“

„Proč bych měl být u všech čertů v sedm ráno v uniformě, když nejsem ve službě?“

„Budete v ní co nevidět.“

„Ale já jsem mimo službu!“

„Dobrá, pak vás tedy do služby znovu povolám.“

„Vy?“

„Ano, já.“

„Jménem Direktoria?“

„Copak Direktorium ještě existuje?“

„Jakže! Direktorium už neexistuje?“

„Neviděl jste cestou sem vojáky rozmístěné v ulicích vedoucích do Tuilerií?“

„Viděl a velmi mě to udivilo.“

„Jsou to moji vojáci.“

„To promiňte, generále!“ ohradil se Bernadotte. „Domníval jsem se, že ti vojáci patří Francii!“

„A není snad Francie a já jedno?“

„To jsem netušil,“ řekl chladně Bernadotte.

„Takže teď to víte; dnes večer si tím budete jistý. Poslyšte, Bernadotte, teď je zásadní okamžik, rozhodněte se!“

„Generále,“ na to Bernadotte, „mám to štěstí, že jsem v tuto chvíli obyčejný občan; dovolu mi, ať obyčejným občanem i zůstanu.“

„Dejte si pozor, kdo není se mnou, je proti mně!“

„Generále, vy zase važte svá slova! Říkáte, že si mám dát pozor? Víte dobře, že se nebojím!“

Bonaparte k němu přistoupil a vzal ho za obě ruce.

„Já to přece vím; právě proto tak trvám na tom, abyste šel se mnou. Nejenže si vás vážím, Bernadotte, ale já vás mám i rád. Nechám vás tu s Josefem; jste švagři, k ďasu! A příbuzní se přece nehádají.“

„A kam jdete vy?“

„Jako pravý Spartán jistě trváte na striktním dodržování zákonů, že je to tak? No a tohle je dekret, který dnes v noci vydala Rada pěti set. Svěřuji mi v něm okamžitě velení nad ozbrojenými silami v Paříži; mám tedy důvod tvrdit, že vojáci, které jste potkal, jsou mí vojáci, neboť jsou pod mým velením,“ pravil.

Vložil Bernadottovi do rukou dekret, který byl vydán v šest ráno.

Bernadotte dekret přečetl od první do poslední řádky.

„K tomu nemám, co bych dodal,“ řekl. „Bděte nad bezpečností představitelů národa a všichni dobří občané půjdou s vámi.“

„Tak buďte se mnou i vy!“

„Dovolte mi, generále, abych si počkal ještě čtyřiaadvacet hodin a přesvědčil se, jak plníte svěřený mandát.“

„Vy zatracený chlape! Pojd'te sem,“ vybuchl Bonaparte.

Vzal Bernadotta pod paží a odvedl ho pár kroků od Josefa.

„Bernadotte, chci k vám být upřímný.“

„K čemu to bude dobré,“ odvětil Bernadotte, „když nejsem na vaší straně?“

„Na tom nezáleží! Sedíte na galerii a já chci, aby i galerie věděla, že jsem nešvindloval.“

„Chcete, abych zachoval tajemství?“

„Ne.“

„To děláte dobře, neboť v opačném případě bych odmítl poslouchat vaše svěřování.“

„Ach, mé svěřování nebude trvat dlouho...! Vaše Direktorium je nenáviděno, vaše ústava se přežila; je nutné začít znovu a dát vládě nový směr. Neodpovídáte?“

„Čekám, co mi povíte dál.“

„Povím vám jen to, abyste šel a oblékl si uniformu; nemůžu na vás čekat déle. Přijďte za mnou do Tuilerií a najdete mě tam uprostřed všech našich kamarádů.“

Bernadotte zavrtěl hlavou.

„Myslíte si, že můžete počítat s Moreauem, Beurnonvillem, Lefebvrem,“ pokračoval Bonaparte; „pojd'te se podívat z okna. Vidíte? Tamhle jsou Moreau a Beurnonville! Lefebvra nevidím, ale jsem si jistý, že nebude daleko... Tak co, rozhodnete se už konečně?“

„Generále,“ odvětil Bernadotte, „jsem muž, který se těžko dá zlákat příkladem, natož příkladem špatným. Ať si Moreau, Beurnonville či Lefebvre dělají, co chtějí. Já zase budu dělat to, co musím.“

„Takže vy odmítáte doprovodit mě do Tuilerií?“

„Nechci se zúčastnit vzpoury.“

„Vzpoury! Vzpoury! A proti komu! Proti sbírce imbecilů, kteří od rána do večera pletichaří ve svém doupěti!“

„Tihle imbecilové, generále, jsou v tuto chvíli představitelé zákona, chrání je Ústava; pro mne jsou posvátní.“

„Aspoň mi slibte jednu věc, když jste tak neoblomný!“

„Jakou?“

„Že nic nepodniknete.“

„Nepodniknu nic jako občan, ale...“

„Ale co...? Podívejte, já jsem vám všechno vyklopil, teď je řada na vás!“

„Ale jestli mi Direktorium dá rozkaz, abych jednal, tedy potáhnu na vzbouřence, ať to bude kdokoli.“

„Vy si o mně asi myslíte, že jsem ctižádostivec, co?“ zeptal se Bonaparte.

Bernadotte se usmál.

„Domnívám se,“ řekl.

„To mě tedy na mou duši příliš neznáte; mám už dost politiky, a jestli si něco přeju, pak je to mír! Ach, můj milý, mít domek v Malmaison a padesát tisíc livrů renty, okamžitě podávám demisi.“

Nechcete mi věřit; dobrá, pozvu vás, abyste se na mě přišel podívat za tři měsíce. A jestli máte rád pastorále, budeme tam spolu. Zatím na shledanou! Nechám vás tu s Josefem a navzdory vašemu odmítnutí na vás čekám v Tuileriích... Podívejte, naši přátelé už se znepokojují.“

Venku křičeli: „Ať žije Bonaparte!“

Bernadotte lehce zbledl.

Bonaparte si té bledosti všiml.

„Ach!“ zamumlal pro sebe. „Že by byl žárlivý...? Mýlil jsem se, není to Sparta, je to Athény!“

A skutečně, jak Bonaparte poznamenal, jeho přátelé už začínali být neklidní.

Už celou hodinu byl dekret vylepen, salon, předpokoje a nádvoří paláce byly přeplněné lidmi.

První osobou, s níž se Bonaparte střetl nahoře na schodišti, byl jeho krajan plukovník Sebastiani.

Velel devátému regimentu dragounů.

„Ach, to jste vy, Sebastiani!“ zvolal Bonaparte na uvítanou. „Co vaši muži?“

„V bitevním šiku v ulici Vítězství, generále...“

„Jsou v dobré náladě?“

„Plni nadšení, generále! Nechal jsem mezi ně rozdělit deset tisíc kardušů, které jsem měl u sebe uschované.“

„Ano; ale ty měly vyjít na světlo boží jenom na rozkaz vrchního velitele Paříže. Víte, že jste za sebou strhl všechny mosty, Sebastiani?“

„Vezměte mě na svou loď, generále; mám víru ve vaši šťastnou hvězdu.“

„Myslíš si, že jsem Caesar, Sebastiani?“

„Na mou věru, na vás já sázím... Kromě toho máte na nádvoří paláce dobrých čtyřicet důstojníků všech zbraní bez žoldu, které Direktorium nechává už celý rok přežívat v naprosté bídě; ti mají naději jen ve vás, generále, jsou připraveni nechat se pro vás zabít.“

„Dobrá. A teď jdi za svým regimentem a rozluč se s ním!“

„Rozloučit se! Ale proč, generále?“

„Protože ti místo něj dám brigádu. Jdi! Jdi!“

Sebastianimu to nemusel opakovat dvakrát. Bonaparte pokračoval v cestě.

U paty schodiště potkal Lefebvra.

„To jsem já, generále,“ řekl Lefebvre.

„Ty...! A kde je 17. divize?“

„Čekám na jmenování, abych s ní začal jednat.“

„Copak ty nemáš jmenování?“

„Ale ano, jmenování od Direktoria, ale protože nejsem zrádce, právě jsem Direktoriu poslal demisi, aby vědělo, že se mnou nemůže počítat.“

„A teď chceš jmenování ode mne, abych věděl, že s tebou můžu počítat?“

„Přesně tak.“

„Rychle, Rolande, podej mi bianco jmenování; vyplň je na generálovo jméno tak, abych mohl jenom podepsat. Udělám to v sedle.“

„Děkuji, generále.“

„Rolande?“

Mladík, který už učinil pár kroků, aby vyplnil Bonapartův rozkaz, se zastavil a otočil se ke generálovi.

„Vezmi u mě na krbu pár dvouranných pistolí,“ vyzval ho Bonaparte potichu, „a přines mi je s tím jmenováním. Člověk nikdy neví, co se může stát.“

„Ano, generále,“ přikývl Roland. „Ostatně já se od vás nehnu na krok.“

„Ledaže bych tě potřeboval někde jinde.“

„To jistě,“ opáčil mladík.

A běžel vyplnit dvojí poslání, jímž byl právě pověřen. Bonaparte chtěl pokračovat v cestě, když vtom si všiml stínu, který se mihl chodbou.

Poznal Josefínu a spěšně k ní přistoupil.

„Můj Bože!“ řekla mu. „Hrozí ti tedy nebezpečí?“

„Pročpak?“

„Právě jsem zaslechla rozkaz, který jsi dal Rolandovi.“

„To je pěkné! Poslouchat za dveřmi... A co Gohier?“

„Nepřišel.“

„Ani jeho žena?“

„Ta je tady.“

Bonaparte odstrčil Josefínu a vstoupil do salonu. Uviděl tam paní Gohierovou, samotnou a dost bledou.

„Copak to,“ řekl bez úvodu, „předseda nepřijde?“

„Nemohl, generále,“ odvětila paní Gohierová.

Bonaparte potlačil netrpělivý pohyb.

„Je naprosto nutné, aby přišel,“ řekl. „Napište mu, že ho očekávám. Nechám mu dopis doručit.“

„Děkuji, generále,“ opáčila paní Gohierová, „mám tady své lidi, udělají to sami.“

„Napište, přítelkyně, napište,“ povzbudila ji Josefína.

A podala předsedově ženě pero, inkoust a papír.

Bonaparte si stoupl tak, aby jí mohl vidět přes rameno, co píše.

Paní Gohierová na něj upřela pohled.

Couvl o krok a uklonil se.

Paní Gohierová psala.

Potom složila list a hledala vosk, ale buď náhodou, nebo záměrně byly na stole pouze pečetící oplatky.

Vzala jeden, přiložila ho na list a zazvonila.

Objevil se sluha.

„Dejte tento dopis Comtoisovi,“ řekla paní Gohierová. „Ať ho okamžitě doručí do Lucemburského paláce.“

Bonaparte sledoval očima sluhu či spíše dopis, dokud se za ním dveře nezavřely.

Potom se obrátil na paní Gohierovou:

„Lituji, že s vámi nemohu posnídat. Ale má-li předseda něco na práci, já jsem na tom stejně. Posnídejte tedy s mou ženou. Dobrou chuť!“

A odešel.

Ve dveřích potkal Rolanda.

„Tady je to jmenování,“ řekl mladík, „a tady máte pero.“

Bonaparte vzal pero a na krempě klobouku svého pobočníka podepsal jmenování.

Roland nato podal generálovi dvě pistole.

„Vyzkoušel jsi je?“ otázal se generál.

Roland se usmál.

„Buďte klidný, ručím vám za ně.“

Bonaparte zastrčil pistole za opasek a přitom zamumlal:

„Chtěl bych vědět, co napsala manželovi.“

„To vám můžu odříkat slovo od slova,“ ozval se Bourrienne.

„Cože, ty, Bourrienne?“

„Ano. Napsala: ‚Dobře jsi udělal, příteli, žes nepřišel: všechno, co se tu děje, naznačuje, že to pozvání byla léčka. Co nejdříve za tebou přijdu.‘“

„Ty jsi rozpečetil dopis...?“

„Generále, Sextus Pompeius podával na své galérie Antoniovi a Lepidovi večeři; jeho propuštěnec k němu přistoupil a řekl: ‚Chcete, abych z vás udělal pána světa?‘ – ‚A jak?‘ – ‚To je snadné: přeříznu kotevní lano vaší galéry a Antonius a Lepidus jsou vašimi zajatci.‘ – ‚Měl jsi to udělat a neříkat mi to,‘ odvětil Sextus. ‚Teď mi ručíš životem za to, že se to nestane!‘ Připomněl jsem si ta slova, generále: *Měl jsi to udělat a neříkat mi o tom.*“

Bonaparte zůstal chvilku zamyšlený; potom, jako by se probral ze sna:

„Mýlíš se,“ obrátil se na Bourrienna. „Na Sextově galérie byl s Lepidem Octavianus, ne Antonius.“

A sešel na nádvoří. Své výčitky omezil na opravu jedinké historické chyby.

Jakmile se generál objevil nahoře u schodiště, ozývala se ze všech stran nádvoří provolávání „Ať žije Bonaparte!“, bylo je slyšet až do ulice, kde je začali provolávat dragouni držící stráž u brány.

„To je dobré znamení, generále,“ řekl Roland.

„Ano, předej okamžitě Lefebvrovi to jmenování, a pokud nemá koně, dej mu jednoho z mých. Setkám se s ním na nádvoří Tuilerií.“

„Jeho divize už tam je.“

„O důvod víc.“

Bonaparte se rozhlédl kolem sebe a spatřil Beurnonvilla a Moreaua, kteří na něj čekali; jejich koně drželi koňáci. Gestem je pozdravil, ale v tom gestu už bylo více pána než kamaráda.

Potom si všiml generála Debella bez uniformy, sešel dva schody a zamířil k němu.

„Proč jste v měšťanském oděvu?“ zeptal se.

„Generále, vůbec o ničem nevím; procházel jsem náhodou po ulici, viděl před vaším palácem shluk lidí a vešel jsem v obavách, jestli vám nehrozí nějaké nebezpečí.“

„Jděte si okamžitě vzít uniformu.“

„Dobrá! Ale bydlím až na druhém konci Paříže, bude to trvat dlouho.“

Přesto učinil pár kroků, jako by se chystal k odchodu. „Co chcete dělat?“

„Buďte bez obav, generále.“

Debelle si všiml jednoho dělostřelce na koni; ten muž byl přibližně stejně velký jako on.

„Příteli,“ oslovil ho, „jsem generál Debelle. Z rozkazu generála Bonaparta mi dej svoji uniformu i koně, pro dnešek ti dávám volno. Tady máš zlaták a napij se na zdraví vrchního velitele. Zítra přijdeš ke mně a dostaneš zpět uniformu i koně. Bydlím v ulici du Cherche-Midi, číslo 11.“

„A víc nic?“

„Ale ano, ještě něco: budeš povýšen na brigadýra.“

„Provedu!“ na to dělostřelec.

A předal svoji uniformu i koně generálu Debellovi.

Mezitím zaslechl Bonaparte za sebou hovor: zvedl hlavu a uviděl Josefa a Bernadotta u okna.

„Naposledy, generále,“ oslovil Bernadotta, „chcete jít se mnou?“

„Ne,“ odvětil Bernadotte pevně a po chvilce dodal tiše: „Před chvílí jste mi řekl, abych si dal pozor.“

„Ano.“

„A teď to říkám já vám: dejte si pozor.“

„Na co?“

„Míříte do Tuilerií?“

„Bezpochyby.“

„Tuilerie jsou blízko náměstí Revoluce.“

„Pche!“ na to Bonaparte. „Gilotina byla přenesena za městskou bránu.“

„Co na tom! Předměstí Saint-Antoine velí stále sládek Santerre, a Santerre je Moulinův přítel.“

„Santerre byl upozorněn na to, že při prvním pokusu podniknout něco proti mně ho nechám zastřelit. Tak jdete?“

„Ne.“

„Jak chcete. Odmítáte svázat svůj osud s mým; ale já se od toho vašeho nehodlám odříznout.“

Potom se obrátil k podkonímu:

„Mého koně,“ přikázal.

Přivedli mu koně.

Když spatřil vedle sebe prostého dělostřelce, otázal se:

„Co tady děláš uprostřed těch výložek?“

Dělostřelec se rozesmál:

„Vy mě nepoznáváte, generále?“

„Na mou duši! To jste vy, Debelle! Kde jste vzal uniformu a koně?“

„Připravil jsem o ně toho dělostřelce, který tamhle odchází po svých a jen v košili. Bude vás to stát jmenování brigadýrem.“

„Mýlíte se, Debelle,“ opáčil Bonaparte, „bude mě to stát dvě jmenování: jedno brigadýrem a druhé divizním generálem. Pochodem vchod, pánové! Na Tuilerie!“

A lehce přihrbený v sedle, jak míval ve zvyku, s otěžemi v levé ruce, se zápěstím pravé ruky opřeným o stehno, s hlavou skloněnou, lehce zasněným výrazem a pohledem upřeným do neurčita, učinil první kroky na tom slavném osudovém vzestupu, který ho měl přivést na trůn... a na Svatou Helenu.

XXIV

Osmnáctý brumaire

Když Bonaparte dorazil do ulice Vítězství, našel tam Sebastianiho dragouny seřazené k boji.

Chtěl k nim promluvit, ale ti ho přerušili při prvních slovech: „Nepotřebujeme vysvětlování,“ křičeli, „víme, že chcete pro Republiku jenom dobro! Ať žije Bonaparte!“

A za pokřiku „Ať žije Bonaparte!“ táhl průvod vojáků městem z ulice Vítězství až k Tuileriím.

Generál Lefebvre čekal podle svého slibu u brány paláce.

Bonaparta při příchodu do Tuilerií vítala stejná vivat, jaká ho doprovázela po celou cestu.

Zvedl čelo a potřásl hlavou. Možná mu nestačil pokřik: „Ať žije Bonaparte!“ a snil už o pokřiku: „Ať žije Napoleon!“

Přistoupil k čelu vojska a obklopený početným generálním štábem přečetl dekret Rady starších, který přenášel zasedání legislativního sboru do Saint-Cloud a svěřoval mu velení ozbrojených sil.

Potom – buď se to naučil z paměti, nebo improvizoval, to nikdy nikomu nesvěřil – místo aby pronesl prohlášení, které předevčírem nadiktoval Bourriennovi, pronesl toto:

„Vojáci,
zvláštní dekret Rady starších mi přiznal velení nad městem a armádou.

Přijal jsem, abych podpořil opatření, která Rada starších odsouhlasila a která jsou zcela v souladu se službou lidu.

Republika je špatně spravována už dva roky. Doufali jste, že můj návrat učiní konec tomuto stavu; oslavovali jste můj návrat a spolu s tím i sliby, které jsem se zavázal plnit; teď

je na vás, abyste i vy splnili své závazky a pomáhali svému veliteli s nasazením a odvahou, o nichž jsem u vás nikdy nepochyboval. Svoboda, vítězství a mír vrátí Francouzské republice znovu místo v Evropě, které jí náleží a z něhož ji mohou sesadit pouze netečnost a zrada.“

Vojáci freneticky tleskali; to bylo vyhlášení války Direktoriu a vojáci vřdycky tleskají, když se vyhláší válka.

Generál sesedl z koně uprostřed výkřiků a provolávání slávy. Vstoupil do Tuilerií.

Už podruhé překračoval práh paláce Valoisů, jehož klenby tak špatně chránily korunu a hlavu posledního Bourbona, který odtud vládl.

Po jeho boku kráčel občan Roederer.

Když ho Bonaparte poznal, zachvěl se.

„Ach občane Roederere, vy jste byl tady onoho rána desátého srpna?“

„Ano, generále,“ odvětil příští hrabě Císařství.

„To vy jste poradil Ludvíku XVI., aby se vzdal Národnímu shromáždění?“

„Ano, generále.“

„Špatná rada, občane Roederere! Já bych ji neuposlechl.“

„Rady se dávají podle toho, jak známe člověka, jemuž radíme. Generálu Bonapartovi bych nikdy neradil tak, jako jsem radil králi Ludvíku XVI. Krále, co se v minulosti pokusil o útěk ve Varennes a má za sebou dvacátý červen, je těžké zachraňovat!“

V chvíli, kdy Roederer pronášel tato slova, dorazili k oknu vedoucímu do zahrady Tuilerií.

Bonaparte se zastavil a uchopil Roederera za paži:

„Dvacátého června,“ řekl, „jsem byl tady,“ (prstem ukázal na terasu na břehu jezera), „a stál jsem za třetím topolem; otevřeným oknem jsem viděl chudáka krále s červenou čapkou na hlavě; vypadal tak žalostně, že mi ho bylo líto.“

„Co jste udělal?“

„Neudělal jsem nic, protože jsem nic udělat nemohl: byl jsem dělostřeleckým poručíkem. Měl jsem jenom chuť vpadnout sem jako ostatní a říci mu potichu: ‚Sire, dejte mi čtyři děla a já vás jednou provždy zbavím téhle chátry!‘“

Co by se asi bylo stalo, kdyby poručík Bonaparte podlehl své chuti, kdyby ho Ludvík XVI. vlídně přijal a Bonaparte by smetl *tu chátru*, tedy pařížský lid? Kdyby 20. června střílel z děla ve prospěch krále, střílel by 13. vendémiairu ve prospěch Konventu...?

Zatímco se bývalý prokurátor a syndik zasní a patrně si v duchu načrtával první stránku svých *Dějin konzulátu*, Bonaparte už stál ve dveřích Rady starších a za ním celý jeho generální štáb a všichni, kdo s ním chtěli jít.

Když utichlo vzrušení vyvolané příchodem toho davu, předseda¹⁷ přečetl generálovi dekret, který mu svěřoval vojenskou moc. Potom ho vyzval, aby složil přísahu:

„Ten, kdo nikdy marně neslibuje své vlasti vítězství,“ dodal předseda, „může jen pokorně složit nový slib, sloužit mu a zůstat mu věrný.“

Bonaparte vztáhl ruku a slavnostně pronesl:

„*To přísahám!*“

Všichni generálové z jeho suity opakovali po něm každý za sebe:

„*To přísahám!*“

Sotva to dořekl poslední, všiml si Bonaparte Barrasova tajemníka Bollota, o němž direktor ráno říkal svým dvěma kolegům.

Přišel si sem jednoduše vyslechnout, co se děje, aby o tom mohl podat raport svému pánu. Bonaparte se domníval, že je pověřen od Barrase tajným posláním.

Rozhodl se vyjít mu vstříc, a usnadnit mu tak první krok. Zamířil k mladíkovi.

---

17 Lucien Bonaparte.

„Přicházíte se vzkazem od direktorů?“ otázal se. Nedopřál mladíkovi čas na odpověď a pokračoval: „Co udělali s Francií, kterou jsem jim zanechal tak zářivou a kvetoucí? Opouštěl jsem ji v míru a po návratu ji našel ve válce; odcházel jsem z ní, když vítězila, po návratu mohu jen sčítat nezdary a porážky; nechal jsem jí miliony získané v Itálii, našel jsem ji oloupenou a ožebračenou! Co se stalo se stem tisíc Francouzů, které jsem všechny znal jménem? Jsou mrtví!“

Tyhle věci jistě neměly být řečeny zrovna Barrasovu tajemníkovi, ale Bonaparte cítil potřebu je vyslovit, chtěl to; nezáleželo mu na tom, komu je adresuje.

Možná bylo z jeho hlediska lepší pronést je před někým, kdo mu nemohl odpovědět.

V tu chvíli povstal Sieyès.

„Občané,“ pronesl, „direktoři Moulin a Gohier žádají o přijetí.“

„Už nejsou direktory,“ opáčil Bonaparte, „protože už neexistuje Direktorium.“

„Ale,“ namítl Sieyès, „oni ještě nepodali demisi.“

„Ať tedy vstoupí a podají ji,“ na to Bonaparte.

Moulin a Gohier vešli.

Byli bledí, ale klidní; věděli, že se pouštějí do marného boje a že je za jejich postoj možná čeká Sinnamary¹⁸. Deportovanci, které tam sami poslali 18. fructidoru, jim ukazovali cestu.

„S uspokojením vidím,“ pospíšil si Bonaparte, „že se podvolujete našim přáním a přáním vašich dvou kolegů.“

Gohier postoupil o krok kupředu a pravil pevně:

„Podvolujeme se, ale nikoli přáním vašim nebo našich dvou kolegů, kteří už nejsou našimi kolegy, neboť podali demisi, ale přáním zákona: zákon chce, aby dekret, který přemísťuje zasedání

---

18 Guyanská vesnice, v níž bylo zřízeno první vězení pro politické odpůrce, předchůdce trestaneckých kolonií ve Francouzské Guyaně.

zákonodárného sboru do Saint-Cloud, byl bez odkladu vyhlášen; přišli jsme splnit, co nám ukládá zákon, a jsme rozhodnuti bránit ho proti buřičům, kteří by se pokoušeli ho narušit, ať je to kdokoli.“

„Váš zápal nás nijak neudivuje,“ pronesl chladně Bonaparte, „neboť jste proslulý jako muž milující svoji zemi. A také proto se k nám přidáte.“

„Přidat se k vám! A proč bych to dělal?“

„Pro záchranu Republiky.“

„Pro záchranu Republiky...! Byly doby, generále, kdy jste měl tu čest být její oporou; ale dnes jsme to my, kdo ji má ochránit!“

„Ochránit!“ ušklíbl se Bonaparte. „A s čím? S prostředky, které vám poskytuje ta vaše ústava? Nenechte se vysmát! Hroutí se na všech stranách, a i kdybych jí v tuto chvíli nepomohl tím, že do ní strčím prstem, nepřežije týden!“

„Á!“ zvolal Moulin. „Vy tedy přiznáváte nepřátelské úmysly!“

„Mé úmysly nejsou nepřátelské!“ zvolal Bonaparte a dupl do podlahy. „Republika je v nebezpečí, je potřeba ji zachránit a já to udělám!“

„Vy to uděláte?“ zeptal se Gohier. „Zdá se mi ale, že taková slova přísluší Direktoriu!“

„Direktorium už neexistuje!“

„Opravdu mi řekli, když jsem sem vstupoval, že prý jste to před chvílkou prohlásil.“

„Direktorium neexistuje od chvíle, kdy Sieyès a Roger Ducos podali demisi.“

„Mýlíte se: Direktorium existuje, dokud jsou tři direktoři. A ani Moulin, ani já, ani Barras jsme dosud demisi nepodali.“

V tu chvíli vsunul někdo Bonapartovi do ruky papír se slovy:

„Čtete!“

Bonaparte četl:

„To vy se mýlíte,“ řekl vzápětí, „Barras právě podal demisi, tady je. Zákon stanovuje, že musíte být tři, aby Direktorium existovalo.“

Jste jenom dva! A kdo odporuje zákonům, je buřič, jak jste před chvílí prohlašoval.“

Načež podal papír předsedovi:

„Přidejte demisi občana Barrase k demisím občanů Sieyèse a Ducose a učiňte prohlášení, že Direktorium skončilo svoji činnost. Já to půjdu oznámit svým vojákům.“

Moulin a Gohier byli úplně zdeptaní. Barrasova demise zhatila jejich plány.

Bonaparte už byl v Radě starších zbytečný, ale měl ještě hodně práce v Tuileriích.

Sešel tedy ze schodů následován těmi, kdo ho doprovázeli nahoru.

Sotva ho vojáci spatřili, volali znovu: „Ať žije Bonaparte!“ ještě hlučněji, než když sem přicházel.

Bonaparte se vyšvihl na koně a mávl rukou na znamení, že chce promluvit.

Deset tisíc hlasů, které provolávaly, najednou ztichlo a jako zázrakem se rozhostilo ticho.

„Vojáci!“ začal Bonaparte mocným hlasem, který bylo slyšet všude. „Vaši druhové ve zbrani, kteří nyní slouží na hranicích, postrádají i nejnutnější věci; národ trpí. Původci tolikého zla jsou buřiči, proti kterým vás dnes shromažďuji. Doufám, že vás dovedu k vítězství; ale nejdříve musíme zbavit moci ty, kteří nám škodí, aby už dále škodit nemohli, odstavit ty, co narušují veřejný pořádek a brání všeobecnému prospěchu!“

Buď z únavy vládou Direktoría, nebo z uchvácení způsobeného mužem, co dovedl přitáhnout davy, či z okouzlení voláním po vítězství, na něž se po dobu jeho nepřítomnosti zapomnělo, se zvedly nadšené výkřiky. Jako by se vzněcovaly po trase zápalné šňůry, přenášely se z Tuilerií do Carrouselu a přilehlých ulic.

Bonaparte využil toho hnutí a obrátil se k Moreauovi:

„Generále,“ oslovil ho, „teď vám podám důkaz obrovské důvěry, kterou k vám chovám. Bernadotte, jehož jsem nechal u mne doma a který odmítá jít s námi, měl tu odvahu mi říct, že pokud dostane rozkaz od Direktoria, vyplní ho, ať budou výtržníci kdokoli. Generále, svěřuji vám ochranu Lucemburského paláce; klid Paříže a blaho Republiky je teď ve vašich rukou.“

Nečekal na Moreauovu odpověď, nasedl na koně a odjel v opačném směru.

Moreau z vojenské ctižádosti souhlasil, že bude hrát roli v tomto velkém dramatu: teď byl nucen přijmout takovou úlohu, jakou mu velký režisér přidělil.

Gohier a Moulin se vraceli do Lucemburského paláce a na první pohled nezaznamenali žádnou změnu; všechny hlídky byly na svém místě. Uchýlili se do jednoho ze zasedacích salonů, aby se poradili.

Sotva však začali rokovat, dostal generál Jubé, velitel Lucemburského paláce, rozkaz, aby se i s direktoriální gardou přidal k Bonapartovi v Tuileriích. Jeho místo zaujal Moreau s vojáky dosud zelektrizovanými Bonapartovým projevem.

Mezitím oba direktoři vypracovávali poselství Radě pěti set, v němž energicky protestovali proti tomu, co se právě dělo.

Když skončili, předal Gohier memorandum svému tajemníkovi, zatímco Moulin padající únavou zašel k sobě, aby něco pojedl.

Byly čtyři hodiny odpoledne.

Chvilku nato se objevil vzrušený Gohierův tajemník.

„Copak?“ otázal se ho Gohier. „Vy jste ještě neodešel?“

„Občane předsedo,“ odvětil mladík, „jsme zajatci v paláci!“

„Jakže? Zajatci?“

„Stráže se vyměnily, nevelí už tady generál Jubé.“

„Kdo ho nahradil?“

„Slyšel jsem, že generál Moreau.“

„Moreau? To není možné...! A ten zbabělec Barras! Kde je?“

„Odjel na své statky v Grosbois.“

„Aha! Musím vidět Moulina!“ zvolal Gohier a vrhl se ke dveřím.

Ale u vstupu do chodby se střetl s hlídkou, která mu zahradila cestu.

Gohier chtěl naléhat.

„Nepustím vás dál!“ řekl voják.

„Cože! Nepustíte?“

„Ne.“

„Ale já jsem předseda Gohier!“

„Nepustím! To je rozkaz.“

Gohier si uvědomil, že proti rozkazu nic nezmůže. Použití násilí nepřipadalo v úvahu. Vrátil se tedy do své pracovny.

Mezitím se u Moulina objevil generál Moreau; přišel se ospravedlnit.

Bývalý direktor však ho nechtěl poslouchat a otočil se k němu zády; když Moreau naléhal, poznamenal pouze:

„Generále, jděte laskavě do předpokoje: tam je místo pro žalářníky.“

Moreau svěsil hlavu a pochopil až teď, do jaké léčky, osudné pro jeho pověst, právě upadl.

V pět hodin Bonaparte opět mířil do ulice Vítězství; doprovázeli ho všichni generálové a vyšší důstojníci, co jich bylo v Paříži.

I ti nejvíce stížení slepotou, ti, co nepochopili třináctý vendémiaire, kterým nedošlo, proč se Bonaparte vrátil z Egypta, teď jasně viděli, jak nad Tuileriemi vzchází zářivá hvězda jeho budoucnosti; a protože nemůže být každý planetou, aspoň se snaží být satelitem!

Volání „Ať žije Bonaparte!“, které přicházelo z ulice Mont-Blanc a stoupalo jako zvukový příliv do ulice Vítězství, oznámilo Josefině manželův návrat.

Vnímavá a citlivá kreolka ho očekávala s úzkostí; teď se vymrštila vstříc manželovi a byla tak vzrušená, že nedokázala pronést ani slovo.

„Ale, ale,“ konejšil ji Bonaparte, z nějž se po příchodu domů stával
bodrý muž, „uklidni se; všechno, co se dalo učinit dnes, bylo učiněno.“

„Takže je všechno hotovo, příteli?“

„Ó to ne!“ odporoval Bonaparte.

„Zítra to tedy začne nanovo?“

„Ano. Ale zítra už to bude pouhá formalita.“

Ta *formalita* byla trochu drsná; ale každý zná výsledek událostí
v Saint-Cloud: vyhneme se tedy vyprávění o nich a navážeme rov-
nou na onen výsledek, neboť spěcháme s návratem ke skutečnému
námětu našeho dramatu, od nějž nás na chvílku vzdálila veliká
historická osobnost, již jsme zde museli uvést.

Poslední slovo.

Dvacátého brumairu v jednu hodinu po půlnoci byl Bonaparte
jmenován prvním konzulem na deset let, přičemž Cambacérèsovi
a Lebrunovi přiznal tituly druhých konzulů, ovšem byl rozhodnutý
soustředit ve svých rukou nejenom funkce obou svých kolegů, ale
i funkce ministrů.

Dvacátého brumairu večer uléhal v Lucemburském paláci do
lůžka občana Gohiera, kterého propustil toho dne na svobodu spolu
s jeho kolegou Moulinem.

Roland byl jmenován guvernérem Lucemburského paláce.

XXV

Důležité sdělení

Nějaký čas po tomto vojenském převratu, který měl obrovský ohlas v celé Evropě, jejíž tvář na chvíli pozměnil stejně, jako bouře rozčesá hladinu oceánu, tedy nějaký čas poté, přesněji ráno 30. nivôsu, pro čtenáře srozumitelněji 20. ledna roku 1800, rozpečetil Roland kromě padesáti dalších žádostí o audienci i tento list:

Pane guvernére,

znám vaši loajálnost a vy sám posoudíte, jestli i já jsem loajální.

Potřebuji s vámi pět minut hovořit; během těch pěti minut nesundám z obličeje masku.

Přednesu vám žádost.

Bud' jí vyhovíte, nebo mě odmítnete; v obou případech však, vzhledem k tomu, že vniknu do Lucemburského paláce jen kvůli zájmu prvního konzula Bonaparta a rojalistické věci, jíž patřím, žádám vaše čestné slovo, že mě necháte odejít stejně svobodně, jako mě vpustíte dovnitř.

Pokud uvidím zítra v sedm hodin večer osamocené světlo v okně nad hodinami, budu vědět, že plukovník Roland de Montrevel mi dává své čestné slovo. V tom případě bez obav projdu dvířky v levém křídle paláce vedoucími do zahrady.

Zaklepu na ně třikrát po způsobu svobodných zednářů.

Abyste předem věděl, komu věnujete nebo odmítnete své slovo, podepíšete se jménem, které je vám známé, to jméno už jste slyšel, bylo ve vaší přítomnosti proneseno za okolností, na něž jste patrně nezapomněl.

MORGAN

velitel Jehúových tovaryšů

Roland ten dopis přečetl dvakrát a chvílku zůstal zamyšlený; potom se zvedl, přešel do pracovny prvního konzula a list mu podal.

Bonaparte ho přečetl, přičemž jeho tvář neprozrazovala žádné emoce, dokonce ani údiv, a pronesl se spartánským lakonismem:

„Musíte dát do okna světlo.“

A vrátil list Rolandovi.

Nazítří v sedm večer svítilo v okně světlo a v sedm hodin pět minut čekal Roland osobně u branky v zahradě.

Za chvílku někdo třikrát zaklepal na dveře po způsobu svobodných zednářů, tedy dvakrát za sebou a po chvilce pauzy potřetí.

Branka se okamžitě otevřela; v šedavě mlhavé atmosféře zimní noci se rýsovala postava muže zahaleného do pláště; Roland byl naprosto skrytý ve stínu.

Muž v plášti nikoho neviděl, zůstal tedy nehybně stát.

„Vstupte,“ vyzval ho Roland.

„Ach, jste to vy, plukovníku!“

„Jak víte, že jsem to já?“ otázal se Roland.

„Poznávám váš hlas.“

„Můj hlas! Ale během těch několika okamžiků, co jsme spolu strávili v jedné místnosti v Avignonu, jsem nepronesl jediné slovo.“

„V tom případě jsem váš hlas slyšel jinde.“

Roland pátral v paměti, kde asi mohl velitel Jehúových tovaryšů slyšet jeho hlas.

Ten však poznamenal vesele:

„Je snad to, že jsem poznal váš hlas, plukovníku, příčinou toho, proč zůstáváme ve dveřích?“

„Ne, jistě ne,“ opáčil Roland. „Chyťte se mě za šos kabátu a následujte mě; záměrně jsem zakázal, aby osvětlili schodiště a chodbu vedoucí do mého pokoje.“

„Jsem vám velmi vděčný; ale když mi dáte slovo, klidně projdu celým palácem z jednoho konce na druhý, i kdyby byl osvětlen *a giorno*¹⁹, jak říkají Italové.“

„Mé slovo máte,“ odvětil Roland, „ted' tedy kurážně vzhůru.“

Morgan nepotřeboval povzbuzení; beze strachu následoval svého vůdce.

Nahoře na schodišti se Roland pustil chodbou stejně temnou jako schody, ušel asi dvacet kroků, otevřel jedny dveře a vstoupil do místnosti.

Morgan za ním.

Pokoj byl osvětlený, ale pouze dvěma svíčkami.

Jakmile se Morgan octl v pokoji, odhodil plášť a odložil na stůl své pistole.

„Co to děláte?“ otázal se Roland.

„S vaším dovolením si dělám pohodlí,“ odtušil vesele jeho společník.

„Ale ty pistole...?“

„Aha! Myslíte si, že jsem si je vzal kvůli vám?“

„Proč tedy?“

„Kvůli policii, u d'asa! Jistě chápete, že se nehodlám nechat chytit občanem Fouchém jen tak a nepošimrat přitom knírek prvnímu z jeho pochopů, který by na mne chtěl vztáhnout ruku!“

„Takže když jste tady, jste přesvědčený, že se nemáte čeho bát?“

„K čertu!“ na to mladík. „Mám přece vaše slovo!“

„Proč si tedy nesundáte masku?“

„Protože moje tvář mi patří jen zpola; druhá polovina je majetkem mých druhů. Kdo může vědět, co se stane? Někdo třeba pozná jednoho z nás, a ten zase může přivést ostatní pod gilotinu. Víte dobře, plukovníku, že není mým zájmem skrývat totožnost, že je to hra, kterou hrajeme.“

---

19 Jako ve dne.

„A proč ji hraje?“

„Dobrá otázka! Pročpak vy chodíte na bitevní pole, kde vám může kulka projít hrudí nebo dělová koule utrhnout hlavu?“

„No dovolte! To je něco úplně jiného, na bitevním poli riskuji, že mě potká čestná smrt.“

„Aha! A vy si myslíte, že v den, kdy mi usekne hlavu revoluční trojúhelník, si budu připadat zneuctěný? Ani v nejmenším. Já totiž jen po tom, abych byl vojákem, jako jste vy. Jenomže všichni neslouží vlasti stejným způsobem; každé náboženství má své hrdiny i mučedníky. Šťastní jsou na tomto světě hrdinové a šťastní jsou na onom světě mučedníci!“

Mladík pronesl tato slova s přesvědčením, které Rolanda skoro dojalo nebo spíše udivilo.

„Ale nejsem tu proto, abych filozofoval o politice,“ pokračoval Morgan, který rychle přešel z nadšení k veselosti, což byl patrně určující rys jeho povahy. „Přišel jsem vás požádat, abyste mi umožnil hovořit s prvním konzulem.“

„Jakže? S prvním konzulem?“ zvolal Roland.

„Jistě; pokud si znovu přečtete můj list, neuniknou vám v něm slova, že vám chci přednést žádost.“

„To je zřejmé.“

„No vidíte, a ta žádost je, abych směl promluvit s generálem Bonapartem.“

„Dovolte, takovou žádost jsem ani v nejmenším nečekal, a tak...“

„Udivuje vás, ale rovněž vás znepokojuje. Milý plukovníku, pokud nevěříte mému slovu, můžete mě prohledat od hlavy k patám a uvidíte, že u sebe nemám jinou zbraň než pistole, které už vlastně nemám, protože leží tady, na vašem stole. Nebo ještě lépe: vezměte do každé ruky jednu a postavte se mezi prvního konzula a mne a prořeňte mi hlavu kulí při jakémkoli podezřelém pohybu, který udělám. Vyhovují vám takové podmínky?“

„Ale když už vyruším prvního konzula, aby si vyslechl, co mu chcete sdělit, ujistíte mě, že to bude stát za to?“

„Na to můžete vzít jed!“ Načež dodal vesele: „Jsem tu dnes jako vyslanec korunované hlavy či spíše hlavy koruny zbavené, což ji ovšem u vznešených srdcí nijak nezabavuje cti; nezaberu vašemu generálovi mnoho času, pane Rolande, ostatně ve chvíli, kdy mu rozhovor bude připadat dlouhý, může mě poslat pryč; nebude mi to muset říkat dvakrát, buďte klidný.“

Roland se na chvíli zamyslel.

„A to, co máte na srdci, chcete sdělit pouze prvnímu konzulovi?“

„Výhradně prvnímu konzulovi, neboť jenom první konzul mi může odpovédět.“

„Dobrá, počkejte tedy, zjistím, jestli vás přijme.“

Roland udělal krok směrem ke generálově pracovně; ale zastavil se a neklidně pohlédl k hromadě papírů rozložených na jeho stole.

Morganovi ten pohled neušel.

„Máte strach, že se budu ve vaší nepřítomnosti probírat těmihle lejstry? Kdybyste věděl, jak nerad čtu! I kdyby na tomhle stole ležel můj rozsudek smrti, nestálo by mi to za to, abych si ho přečetl; řekl bych si, že je to věc písaře, každý ať dělá svou práci. Pane Rolande, je mi zima na nohy; než přijdete, sednu si do vašeho křesla a budu si je zahřívat. Až se vrátíte, najdete mě tady, ani se nehnu.“

„Dobrá, pane,“ opáčil Roland.

A vstoupil k prvnímu konzulovi.

Bonaparte právě rozprávěl s generálem Hédouvillem, velitelem vojska ve Vendée.

Když zaslechl, že se otvírají dveře, netrpělivě se obrátil. „Řekl jsem Bourriennovi, že tu pro nikoho nejsem!“

„To mi také důtklivě připomenul, generále; na to jsem ale namítl, že já nejsem nikdo.“

„Máš pravdu. Co mi chceš? Ale rychle!“

„Je u mne.“

„Kdo?“

„Muž z Avignonu.“

„Aha! A co chce?“

„Chce vás vidět.“

„Mne?“

„Ano, vás, generále. Udivuje vás to?“

„Ne. Ale co mi může chtít?“

„Umíněně odmítá mi to sdělit; ale odvažuju se tvrdit, že to není nic nepodstatného ani šíleného.“

„Může to být vrah.“

Roland zavrtěl hlavou.

„No vlastně, když ho sem přivedeš ty...“

„Navíc mu nebude vadit, když se zúčastním vašeho jednání. Postavím se mezi vás.“

Bonaparte chvíli uvažoval.

„Uved' ho,“ řekl.

„Víte, generále, ale kromě mě tu nikdo...“

„Ano. Generál Hédouville bude tak laskav a chvíličku počká; náš rozhovor nepatří k těm, které se vyřídí během jedné audience. Jdi, Rolande!“

Roland vyšel z místnosti, prošel Bourriennovou pracovnou a octl se znovu ve svém pokoji. Morgan skutečně seděl a nahříval si nohy, jak říkal.

„Pojďte! První konzul vás očekává,“ řekl mladík.

Morgan vstal a následoval Rolanda.

Když vstoupili do Bonapartovy pracovny, byl už generál sám.

Rychle pohlédl na Jehúova tovaryše a ani na okamžik nezapochyboval, že jde o stejného muže, kterého viděl v Avignonu.

Morgan se zastavil kousek ode dveří a udiveně si prohlížel Bonaparta. Utvrzoval se v přesvědčení, že toho muže zahlédl u tabule stálých hostů, kde se objevil s nebezpečným posláním, tedy když vracel dvě stě louisdorů omylem ukradených Jeanu Picotovi.

„Pojďte blíž,“ vyzval ho první konzul.
Morgan se uklonil a popošel tři kroky kupředu.
Bonaparte odpověděl na jeho pozdrav lehkým kývnutím hlavy.
„Řekl jste mému pobočníkovi plukovníku Rolandovi, že pro mne máte nějaké sdělení.“

„Ano, občane první konzule.“
„A toto sdělení vyžaduje rozhovor o samotě?“
„Ne, občane první konzule, i když je tak důležité...“
„Že byste byl raději, kdybych si ho vyslechl sám.“
„Bezpochyby. Ale vaše obezřelost...“
„Ve Francii je největší obezřelostí odvaha, občane Morgane.“
„Moje přítomnost zde, generále, je důkazem toho, že jsem na-
prосто stejného mínění.“

Bonaparte se obrátil k plukovníkovi.
„Nech nás o samotě, Rolande,“ požádal svého pobočníka.
„Ale generále...!“ pronesl naléhavě Roland.
Bonaparte k němu přistoupil a pošeptal mu:
„Vím, že jsi zvědavý na to, co mi tenhle tajemný jezdec a lupič
poví; až odejde, všechno ti zopakuju...“
„To není tím; ale jak jste říkal před chvílkou, co když je to vrah?“
„A neujistil jsi mě snad, že není? Nebud' jako dítě, nech nás.“
Roland vyšel.

„Jsme sami, pane,“ pravil první konzul. „Mluvte!“
Morgan vytáhl bez odpovědi z kapsy list a podal ho generálovi.
Generál si ho prohlédl: byl bez adresy a zapečetěný pečetidlem
s třemi francouzskými liliemi.

„Ohó! Co to má znamenat, pane?“ udivil se.
„Čtěte, občane první konzule.“
Bonaparte otevřel list a očima sklouzl k podpisu.
„Ludvík,“ řekl.
„Ludvík,“ zopakoval Morgan.
„Jaký Ludvík?“

„Ludvík Bourbonský, předpokládám.“

„Tedy hrabě z Provence, bratr Ludvíka XVI!“

„A v důsledku toho Ludvík XVIII. od chvíle, kdy zemřel jeho synovec dauphin.“

Bonaparte znovu pohlédl na neznámého mladíka; bylo zřejmé, že jméno Morgan je pouze pseudonym, který má skrýt jeho pravé jméno.

Načež se vrátil k listu a četl:

3. ledna 1800

*Muži jako vy, pane, ať je jejich chování navenek jakékoli, vzbu-
zují vždycky důvěru; přijal jste vynikající místo a já jsem vám
za to vděčný: víte lépe než kdo jiný, kolik síly a moci je potřeba
k tomu, aby mohl jedinec přinést štěstí velkému národu. Za-
chraňte Francii před jejími vlastními běsy a splňte přání mého
srdce; vraťte jí krále a budoucí generace budou žehnat vaší
památce. Pokud pochybujete o mé vděčnosti, sám si určete, jaké
místo chcete zastávat, stanovte si v podmínkách i postavení
svých přátel. Moje zásady jsou ryze francouzské; mám shoví-
vavost v povaze, budu shovívavý z rozumu. Nikoli, vítěz od Lodi,
Castiglione a Arcoly, dobyvatel Itálie a Egypta jistě nedá před-
nost marnivé iluzi slávy před skutečnou proslulostí. Neztrácejte
vzácný čas: my dva můžeme zaručit Francii opravdovou slávu,
říkám my, protože já potřebuji Bonaparta a on by to beze mne
sám nedokázal. Generále, Evropa se na vás dívá, čeká vás sláva
a já už hořím netrpělivostí, abych svému lidu vrátil mír.*

LUDVÍK

Bonaparte se obrátil k mladíkovi, který čekal, až dočte, nehybný a němý jako socha.

„Znáte obsah toho listu?“ otázal se.

Mladík přikývl.

„Ano, občane první konzule.“

„Byl ale zapečetěný.“

„Tomu, kdo mi ho předal, ho doručili jenom s provizorní pečetí. Než mi ho ten dotyčný svěřil, dal mi ho přečíst, abych věděl, jak je důležitý.“

„A můžu znát jméno toho muže?“

„Georges Cadoudal.“

Bonaparte se lehce zachvěl.

„Vy znáte Georgese Cadoudala?“ otázal se.

„Je to můj přítel.“

„A proč svěřil ten list vám a nikomu jinému?“

„Protože věděl, že když dostanu pokyn předat ho pouze vám do vlastních rukou, stane se to.“

„Opravdu jste splnil svůj slib.“

„Ne ještě zcela, občane první konzule.“

„Jakže? Copak jste mi ho nepředal?“

„To ano, ale slíbil jsem ještě, že přinesu odpověď.“

Bonaparte se na chvíli zamyslel.

Potom jako by ze sebe setřásal myšlenky, pohnul netrpělivě rameny.

„Jsou šílení!“ řekl.

„Kdo, občane?“ otázal se Morgan.

„Ti, kdo píšou podobné dopisy; šílení, arcišílení! Myslí si snad, že patřím k těm, kdo si berou příklady v minulosti a chovají se jako jiní lidé? Zachovat se jako Monk! K čemu by to bylo dobré? Stvořit dalšího Karla II.! Ne, to mi na mou duši nestojí za námahu! Když máte za sebou Toulon, třináctý vendémiaire, Lodi, Castiglione, Arcolu, Rivoli, Pyramidy, jste asi někým jiným než Monkem a máte právo pomýšlet na jiné věci než na vévodství Albemarle nebo na velení pozemní a námořní armády za Jeho Veličenstva Ludvíka XVIII.!“

„Také je tam psáno, občane první konzule, že si máte stanovit podmínky.“

Bonaparte se zachvěl při zvuku toho hlasu, jako by zapomněl, že tu není sám.

„A to nepočítám,“ pokračoval, „že Bourboni jsou marný rod, mrtvá větev shnilého stromu; tolik se ženili a vdávaly mezi sebou, že jejich rasa úplně zdegenerovala, a veškerý zbytek mízy a síly byl vypotřebován na Ludvíka XIV. Znáte dějiny, pane?“ obrátil se Bonaparte na mladíka.

„Ano, generále,“ odvětil Morgan, „aspoň tak, jak je reakcionář může znát.“

„Tak jste si jistě všiml, že v dějinách a hlavně těch francouzských, má každý rod svůj bod vzestupu, největší slávy a úpadku. Podívejte se na přímé Kapetovce: pocházejí od Huga Kapeta, na vrchol dospějí s Filipem Augustem a Ludvíkem IX. a upadají s Filipem V. a Karlem IV. Teď si vezměte rodinu Valois: začínají s Filipem VI., kulminačního bodu dosáhnou s Františkem I. a upadnou s Karlem IX. a Jindřichem III. A nakonec Bourboni: Jindřich IV. linii otevírá, vrchol zažívá tenhle rod s Ludvíkem XIV. a upadá s Ludvíkem XV. a Ludvíkem XVI. Jenže tihle upadli ještě hlouběji než ostatní: v neřesti s Ludvíkem XV., v neštěstí s Ludvíkem XVI. Třeba máte na mysli Stuarty a Monkův příklad. Chcete se podívat, kdo nastoupí po Karlu II.? Jakub II.; a po Jakubovi II.? Uzurpátor Vilém Oranžský. A já se vás ptám: nebylo by lepší, kdyby si rovnou posadil korunu na hlavu Monk? Kdybych já byl takový blázen, že bych posadil korunu na hlavu Ludvíkovi XVIII., a on by neměl děti stejně jako Karel II. v Anglii, nastoupil by po něm jeho bratr Karel X., a ten by se nechal stejně jako Jakub II. vyhnat nějakým Vilémem Oranžským. Ó ne! Osud neuložil budoucnost tak krásné a skvělé země, jako je Francie, do mých rukou jen proto, abych ji vrátil těm, kdo o ni hráli a prohráli!“

„Povšimněte si, generále, že o tento výklad jsem vás nežádal.“

„Ale já vás žádám...“

„Domnívám se, že mi prokazujete tu čest, že mě považujete za potomstvo.“

Bonaparte se zachvěl, obrátil se, uviděl, ke komu v zamyšlení mluví, a zmlkl.

„Potřeboval jsem od vás jednoduchou odpověď, ano, nebo ne,“ pravil Morgan s důstojností, která udivila toho, jemuž byla slova adresována.

„A proč jste to potreboval?“

„Abych věděl, zda s vámi nadále povedeme válku jako s nepřítelem, nebo před vámi padneme na kolena jako před spasitelem.“

„Válku!“ zvolal Bonaparte. „Válku! Jak pošetilí jsou ti, kdo ji se mnou vedou. Copak nevidí, že jsem vyvolencem božím?“

„Attila říkal totéž.“

„Ano, ale on byl vyvoleným zkázy, a já jsem vyvolencem nové éry; kam Attila vstoupil, tráva nerostla; kudy já přejezu svým pluhem, bude zrát nová sklizeň. Válka! Řekněte mi, co se stalo s těmi, kdo ji se mnou vedli? Padli na pláních Piemontu, Lombardie nebo Káhiry!“

„Nemluvíte o Vendée. Vendée je stále na nohou!“

„Na nohou, to ano. Ale co jeho velitelé Cathelineau, Lescure, Rochejaquelein, Elbée, Bonchamp, Stofflet, Charette?“

„Tady se mluví pouze o těchto mužích; ti byli smeteni, pravda, ale princip stále žije a místo nich bojují dnes Autichamp, Suzannet, Grignon, Frotté, Châtillon, Cadoudal; možná ti mladší nedosahují velikosti svých předchůdců. Ale zemřou také a to je všechno, co od nich lze požadovat.“

„Ať si na mne dají pozor! Jestli se rozhodnu uspořádat tažení do Vendée, nepošlu tam ani Santerra ani Rossignola!“

„Konvent tam poslal Klébera a Direktorium Hoche...!“

„Já nepošlu nikoho, půjdu tam sám.“

„Nemůže se jim přihodit nic horšího, než že budou zabiti stejně jako Lescure nebo zastřeleni jako Charette.“

„Může se jim také stát, že jim udělím milost.“

„Cato nás naučil, jak se dá uniknout Caesarově milosti.“

„Ach! Citujete republikána, dejte si pozor!“

„Cato je jedním z mužů, jejichž příkladem se můžeme řídit, ať patří k jakékoli straně.“

„A jestli vám řeknu, že mám Vendée v ruce...?“

„Vy?“

„A že když budu chtít, bude v něm do tří měsíců klid?“

Mladík zavrtěl hlavou.

„Vy mi nevěříte?“

„Váhám, jestli vám mám věřit.“

„Když vám tvrdím, že říkám pravdu, pak říkám pravdu; a dokážu-li to tím, že vám povím, jakými prostředky a s jakými muži svého cíle dosáhnu, budete mi věřit?“

„Když mi muž tak vynikající jako generál Bonaparte něco tvrdí, uvěřím mu. Pakliže jde o něco takového jako pacifikace Vendée, řeknu mu jen: ‚Dávejte si pozor! Lépe je mít proti sobě Vendée bojující než Vendée konspirující: Vendée bojující, to je meč; Vendée konspirující, to je dýka.‘“

„Ó, ty vaše dýky já znám,“ na to Bonaparte. „Tady jednu mám.“

A šel do zásuvky pro dýku, kterou vzal Rolandovi. Položil ji na stůl před Morgana.

„Je ovšem daleko od Bonapartovy hrudi k vrahově dýce,“ dodal. „Stejně to zkuste.“

A přiblížil se k mladíkovi, upíraje na něj svůj plamenný pohled.

„Nepřišel jsem vás zavraždit,“ odušil chladně mladík. „Jestli později usoudím, že je vaše smrt nezbytná k vítězství naší věci, udělám všechno pro to, aby se mi to povedlo... Už mi nechcete nic říct, občane první konzule?“ uklonil se mladík.

„Ale ano. Vyříd'te Cadoudalovi, že když bude chtít bojovat s nepřitelem a ne s Francouzi, mám pro něj v psacím stole plukovníký dekret.“

„Cadoudal velí nejenom jednomu regimentu, ale celé armádě; vy jste nechtěl hrát Monka, raději zůstáváte Bonapartem. Proč by měl podle vás Cadoudal ochotně přijmout místo plukovníka, když je generálem...? Nic víc už mi nechcete, občane první konzule?“

„Chci; víte, jak dopravit moji odpověď hraběti z Provence?“

„Chcete říct králi Ludvíku XVIII.?“

„Nehrajme si se slovíčky; tomu, kdo mi napsal.“

„Jeho vyslanec je v táboře Aubiers.“

„Dobrá! Změnil jsem názor, odpovím mu. Bourboni jsou tak slepí, že by si hrabě mohl špatně vykládat moje mlčení.“

A Bonaparte usedl k psacímu stolu a napsal následující list. Dal si na něm záležet, chtěl totiž, aby všechno, co napíše, bylo dokonale čitelné.

Dostal jsem, pane, váš list; děkuji vám za dobré mínění o mně, které v něm vyjadřujete. Neměl byste si přát svůj návrat do Francie: musel byste překračovat sto tisíc mrtvých těl; obětujte své zájmy odpočinku a štěstí Francie, dějiny vám za to budou vděčné. Nejsem necitelný k neštěstím, která postihla vaši rodinu, a s radostí uslyším, že jste obklopen vším, co může přispět ke klidu vašeho žití.

BONAPARTE

Složil list, zapečetil ho a napsal adresu: *Pan hrabě z Provence*, předal ho Morganovi, načež zavolal Rolanda, který se ihned objevil ve dveřích:

„Plukovníku,“ řekl mu Bonaparte, „doprovodte pána až na ulici. Až tam mi za něj ručíte.“

Roland se uklonil na znamení poslušnosti, pustil mladíka, který odcházel bez jediného slova, před sebe a vyšel za ním.

Těsně před tím, než opustil místnost, se Morgan naposledy po díval na Bonaparta.

Ten stál nehybně s pažemi zkříženými, očima upřenýma na dýku, kterou nemohl vypudit z mysli, ačkoli si to odmítal přiznat.

V Rolandově pracovně si vzal velitel Jehúových tovaryšů zpět svůj plášť i pistole.

Zatímco je zastrkoval za opasek, oslovil ho Roland:

„Zdá se, že občan první konzul vám ukázal dýku, kterou jsem mu dal.“

„Ano, pane,“ odvětil Morgan.

„A vy jste ji poznal?“

„Jmenovitě tuhle nikoli... Všechny naše dýky jsou si podobné.“

„Dobrá, já vám tedy povím, odkud ta dýka pochází,“ pravil Roland.

„Ano...? Odkud tedy?“

„Vytáhl jsem ji z hrudi svého přítele, kam ji zanořil jeden z vašich druhů, možná dokonce vy sám.“

„To je možné,“ odpověděl bezstarostně mladík; „ale váš přítel se tomuto trestu sám vystavil.“

„Můj přítel chtěl jenom vědět, co se děje v noci v seillonském kartouzu.“

„To neměl dělat.“

„Ale já jsem totéž udělal den předtím; proč se mi nic nestalo?“

„Patrně u sebe máte nějaký talisman, který vás ochraňuje.“

„Pane, povím vám jednu věc; jsem muž, který má rád přímé cesty a denní světlo. Z toho plyne, že nesnáším tajemno.“

„Šťastný je ten, kdo může jednat na denním světle a chodit po hlavních cestách, pane de Montrevel!“

„A právě proto vám řeknu, jakou přísahu jsem učinil, pane Morgane. Když jsem vytahoval dýku z hrudníku svého přítele, a dělal jsem to co nejšetrněji, abych současně s dýkou nevzal i jeho duši, přísahal jsem, že od této chvíle povedu s jeho vrahy válku na život a na smrt. Schválně vám to říkám teď, když vás chrání moje slovo.“

„Doufám, že na tu přísahu zapomenete, pane de Montrevel.“

„Tu přísahu budu dodržovat za všech okolností, pane Morgane, a vy budete velmi laskav, když mi ji co nejdříve pomůžete splnit.“

„Jakým způsobem, pane?“

„Jednoduše! Například se se mnou sejdete v Bouloňském nebo Vincenneském lesíku; jako důvod souboje nemusíme uvádět to, že vy nebo vaši přátelé zasadili ránu dýkou lordu Tanlayovi. Řekneme, co chcete, třeba...“ (Roland se zamyslel), „se budeme bít proto, že má být dvanáctého příštího měsíce zatmění Měsíce. Vyhovuje vám ta záminka?“

„Záminka by mi vyhovovala, pane,“ opáčil Morgan s jistým smutkem, který by člověk u něj nehledal, „kdyby mi vyhovoval souboj jako takový. Vy jste učinil přísahu a trváte na ní, říkáte? Dobrá! Každý, kdo vstupuje k Jehúovým tovaryšům, musí také složit přísahu; totiž že se nebude vystavovat žádnému nebezpečí kromě toho, které slouží naší věci.“

„Takže tedy vraždíte, místo abyste se bili!“

„Mýlíte se, my se občas bijeme.“

„Buďte tak laskav a sdělte mi, za jakých okolností, abych si takový fenomén mohl prostudovat.“

„Je to jednoduché: pokuste se, pane de Montrevel, octnout s pěti nebo šesti muži stejně rozhodnými, jako jste vy, v nějakém dostavníku, který veze vládní peníze; braňte to, co my napadneme, a příležitost, kterou hledáte, bude na světě. Ale věřte mi, uděláte líp, když nám cestu nezkřížíte.“

„To má být hrozba, pane?“ zvedl Roland výhružně hlavu.

„Nikoli, pane,“ opáčil Morgan jemně, skoro prosebně, „spíše prosba.“

„A ta prosba platí přímo mně, nebo byste ji přednesl komukoli jinému?“

„Ta platí jenom vám.“

A velitel Jehúových tovaryšů položil zvláštní důraz na poslední slovo.

„Ach tak! Já mám tedy nějaké výlučné štěstí, že vás zajímám?“
„Jako bratr,“ odpověděl Morgan stále stejným něžným, skoro hladivým hlasem.

„To je holý nesmysl!“ ohradil se Roland rozhodně.

V tu chvíli vstoupil Bourrienne.

„Rolande, první konzul si vás žádá,“ pravil.

„Jen doprovodím pána ke dveřím do ulice a hned jsem u něj.“

„Ale pospěšte si, víte, že nerad čeká.“

„Chcete mě následovat?“ zeptal se Roland svého tajemného druha.

„Už dávno jsem vám k službám, pane.“

„Tak pojděte.“

Roland doprovázel návštěvníka nikoli ke dveřím do zahrady – ty byly teď zavřené –, ale ke dveřím vedoucím do ulice.

Když tam dorazili, řekl:

„Pane, dal jsem vám slovo a dodržel jsem ho; ale aby mezi námi nedošlo k nedorozumění, tohle slovo platilo jenom pro dnešek a pro tuto příležitost.“

„Nic jiného jsem ani nečekal, pane.“

„Takže mi to slovo vracíte?“

„Chtěl bych si ho ponechat, pane. Ale uznávám, že mi ho můžete vrátit.“

„To je vše, co jsem si přál. Na shledanou, pane Morgane.“

„Dovolte mi, abych stejné přání nevyslovil, pane de Montrevel.“

Oba mladíci se pozdravili s dokonalou zdvořilostí. Roland se vracel do Lucemburského paláce a Morgan se ve stínu, který vrhala zeď, dal jednou z uliček vedoucích na náměstí svatého Sulpicia.

A tam ho také budeme následovat.

XXVI

Bál obětí

Sotva Morgan ušel sto kroků, sundal si masku; na pařížských ulicích bylo nebezpečnější skrývat tvář za maskou než být poznán bez ní.

Když dorazil do ulice Taranne, zabušil na dveře malého zařízení hotelu na rohu náměstí Taranne a ulice du Dragon, vstoupil, vzal si na komodě svícen, u hřebíku sundal klíč od dveří číslo 12 a vystoupal nahoru do poschodí, aniž vzbudil jakýkoli rozruch, zkrátka jako dobře známý nájemník, který se vrací domů.

Ve chvíli, kdy za sebou zavíral dveře pokoje, odbíjelo deset hodin.

Pozorně naslouchal úderům, světlo svíčky nedosáhlo až ke krbu; po deseti úderech si řekl pro sebe:

„Dobrá, nepřijdu tam příliš pozdě.“

Přesto Morgan patrně nehodlal ztratit ani minutu; přiblížil k plameni srolovaný papír, který okamžitě vzplanul, zapálil čtyři svíčky, tedy všechny, co byly v pokoji, dvě postavil na krb, dvě na komodu proti němu, otevřel zásuvku komody a rozložil na posteli kompletní úbor *šviháka* té doby podle poslední módy.

Úbor se skládal z kabátu vpředu krátkého, s dlouhými šosy, pastelové barvy mezi vodní zelenou a perlově šedou, světle žluté vestičky z látky podobné sametu zapínané na osmnáct perleťových knoflíčků, obrovité bílé vázanky z nejjemnějšího batistu, přiléhavých kalhot z bílého kazimíru s poletujícími stuhami na místě, kde se zapínaly, totiž pod kolenem na lýtku; a konečně z perlově šedých punčoch s příčnými pruhy v téže zelené barvě, jako byl kabát, a elegantních lehkých střevíců s diamantovými sponami.

Úboru nesměl chybět lorňon. Klobouk měl typický tvar, jaký mu vtiskl Carle Vernet a nasadil ho celému elegantnímu světu Direkto-
toria.

Když si Morgan všechno připravil, začal být netrpělivý.

Po pěti minutách zazvonil; objevil se sluha.

„Vlásenkář dosud nedorazil?“ otázal se Morgan.

V tu dobu se ještě říkalo vlásenkář či frizér a nikoli kadeřník.

„Ale ano, občane, už přišel; vy jste tu ale nebyl, a tak zase odešel s tím, že se vrátí. Když jste zvonil, právě někdo klepal na dveře, dost možná, že je to...“

„Tady jsem, tady jsem!“ halekal hlas na schodišti.

„Bravo!“ zvolal Morgan. „Pojďte dále, mistře Cadenette! Musíte ze mne udělat hotového Adonise!“

„To nebude tak těžké, pane hrabě,“ odušil vlásenkář.

„Chcete úplně zkompromitovat, občane Cadenette?“

„Pane hrabě, snažně vás prosím, říkejte mi jenom Cadenette, to zcela postačí a bude to pro mne čest, protože je to trochu familiární; ale nenazývejte mě občanem: fi! To je revoluční pojmenování, a já jsem i v nejhorších dobách Hrůzovlády oslovoval svoji manželku *madam* Cadenettová. A teď promiňte, že jsem na vás nemohl čekat; ale v ulici du Bac je velký bál, bál obětí,“ a vlásenkář zdůraznil to slovo, „myslím si, že i pan hrabě by tam měl být.“

„Ach tak!“ zasmál se Morgan. „Vy jste tedy roajalista, Cadenette?“

Vlásenkář si s tragickým výrazem položil ruku na srdce.

„Pane hrabě,“ pravil povzneseně, „to není jen věc svědomí, ale také státní záležitost.“

„Svědomí, tomu bych rozuměl, mistře Cadenette, ale státní záležitost! Co má počestný cech vlásenkářů co dělat s politikou?“

„Jakže, pane hrabě,“ zvolal Cadenette, který se právě chystal přikročit k úpravě účesu svého zákazníka, „na to se mne ptáte vy? Vy, aristokrat?“

„Tiše, Cadenette!“

„Pane hrabě, mezi stoupenci minulého režimu se takové věci říkat můžou.“

„Takže vy jste reakcionář?“

„A ten nejzapálenější. Jaký účes by si pan hrabě ráčil přát?“

„Psí uši a vzadu vlasy zvednuté.“

„A trochu pudru?“

„Třeba dvě trochy, jestli chcete, Cadenette.“

„Ach, pane, když si pomyslím, že se v minulých pěti letech pudr našel jenom u mne! Pane hrabě, za jednu krabici pudru mohl jít člověk pod gilotinu!“

„Znal jsem lidi, kteří se tam dostali ještě pro menší přečin, Cadenette. Ale vysvětlete mi, jak to, že jste reakcionář; rád mám ve věcech jasno.“

„To je prosté, pane hrabě. Připouštíte, že mezi cechy jsou některé více či méně aristokratické?“

„Bezpochyby, podle toho, jak se přibližují k vyšším společenským třídám.“

„Právě o to jde, pane hrabě. No a my držíme vysoké třídy společnosti za vlasy; já, jak tu před vámi stojím, jsem česal jednou večer madam de Polignac; můj otec česal madam du Barry, můj dědeček madam de Pompadour; měli jsme své výsady, pane hrabě: nosili jsme meč. Pravda je, že abychom se vyhnuli nehodám, které by mohly potkat tak horké hlavy, jako jsou naše, byly většinou naše meče ze dřeva; ale stejně, i když to bylo jen na oko, byly to meče. Ano, pane hrabě,“ pokračoval Cadenette s povzdechem, „byly to krásné doby nejen pro vlásenkáře, ale pro celou Francii. Znali jsme všechna tajemství a intriky, nic se před námi neskrývalo. A přitom si nepamatuji, pane hrabě, že by kdy nějaký vlásenkář vyzradil tajemství. Víte, komu svěřila naše ubohá královna své diamanty? Velkému a slavnému Leonardovi, princí vlásenkářského umění. Ach, pane hrabě, dva muži stačili, a svrhli stavbu mocného cechu, která spočívala na parukách Ludvíka XIV., na účesech s vycpávkami Regentství, na nakadeřených a splétaných účesech za Ludvíka XV. a na složitých stavbách z vlasů za Marie Antoinetty.“

„A kdo jsou ti dva muži, ti dva rovnostáři, ti dva revolucionáři, Cadenette? Pokud to bude v mé moci, vystavím je veřejné pohaně a posměchu.“

„Pan Rousseau a občan Talma. Pan Rousseau, který pronesl absurdní slova ‚Navratte se k přírodě,‘ a pan Talma, který vynalezl účes à la Titus²⁰.“

„To máš pravdu, Cadenette, máš pravdu.“

„S Direktoriem nám svítila na chvíli nadejde. Pan Barras se nikdy nevzdal pudru a občan Moulin si ponechal svůj ohon; ale chápete, že osmnáctý brumaire zase všemu učinil konec: způsob, jakým se češe pan Bonaparte...! No, jen se podívejte,“ pokračoval Cadenette a ukázal na psí uši, které právě vytvořil na Morganově hlavě, „tomuhle říkám skutečné vlasy aristokrata: jemné a hebké jako hedvábí, které drží, takže vypadají jako paruka. Přesvědčte se sám, pane hrabě, chtěl jste být krásný jako Adonis... Ach, kdyby vás tak uviděla Venuše, nežárnil by Mars na Adonise!“

Cadenette dokončil své dílo a spokojený s tím, co stvořil, vložil Morganovi do rukou zrcadlo. Ten se do něj s uspokojením zahleděl.

„Musím říct, že jste skutečný umělec, můj milý!“ řekl vlásenkáři. „Zapamatujte si tenhle účes, protože jestli mi jednou useknou hlavu, bude na mé popravě určitě spousta žen a já chci být učešaný zrovna takhle.“

„Pan hrabě si přeje, aby ho dámy litovaly,“ pronesl vážně vlásenkář.

„Ano. A než k tomu dojde, milý Cadenette, tady máš dukát za námahu. A buď tak hodný, pověz jim dole, ať mi zavolají kočár.“

Cadenette si povzdechl.

„Pane hrabě, byly doby, kdy bych vám řekl: ‚Ukažte se prosím v tomto účesu na dvoře, a to bude můj dostatečný honorář.‘ My už

---

20 Kadeřník Duplan vytvořil pro herce Talmu, který hrál Tita ve Voltairově *Brutovi*, černou paruku s krátkými vlasy. Tento účes se stal typickým pro jakobíny.

ale nemáme žádný dvůr, pane hrabě, a musíme nějak žít... Zavolám vám vůz.“

Načež Cadenette podruhé povzdechl, strčil Morganův dukát do kapsy, vystříhl zdvořilou poklonu vlásenkářů a učitelů tance a opustil mladíka, aby dokončil svoji toaletu.

Jakmile byl účes hotový, šlo všechno ráz na ráz: jenom vázanka zabrala víc času, neboť vyžadovala zvláštní způsob nabírání. Morgan se však zhostil tohoto úkolu jako zkušený muž, a když odbýjela jedenáctá, byl připraven nasednout do kočáru.

Cadenette splnil své slovo: přede dveřmi čekal fiakr.

Morgan do něj naskočil a přikázal:

„Ulice du Bac číslo 60.“

Fiakr se pustil ulicí de Grenelle, vyjel nahoru ulicí du Bac a zastavil se před číslem 60.

„Tady máš zapláceno i za zpáteční cestu, příteli,“ řekl Morgan a dal fiakristovi peníze, „ale pod podmínkou, že nebudeš stát přede dveřmi.“

Fiakrista přijal tři franky a zmizel za rohem v ulici de Varenne.

Morgan se podíval na fasádu domu; vypadalo to, že se snad zmýlil v adrese, tak temný a tichý se zdál ten dům.

Přesto nezaváhal a zaklepal smluveným způsobem.

Dveře se otevřely.

Na konci prostorného nádvoří se zvedala velká, nádherně osvětlená budova.

Mladík k ní zamířil.

Jak se blížil, doléhal k němu zvuk nástrojů.

Vyběhl do prvního patra a octl se v šatně.

Podal plášť muži, který měl v péči svrchníky.

„Tady je vaše číslo,“ řekl mu šatnář; „a zbraně odložte laskavě v chodbě tak, abyste je sám našel.“

Morgan strčil číslo do kapsy kalhot a vstoupil do chodby přeměněné pro tuto chvíli ve skladiště zbraní.

Byla tu skutečná sbírka zbraní všeho druhu, pistolí, tromblónů, karabin, mečů i dýk. Protože ples mohl být každou chvíli přerušen příchodem policie, musel mít každý tanečník možnost přeměnit se v okamžiku na bojovníka.

Morgan odložil zbraně a vstoupil do tanečního sálu.

Pochybujeme, že se našemu peru podaří vypsát atmosféru, jaká na tomto plese panovala.

Ples se jmenoval *Bál obětí*, a tak bylo jasné, že přístup sem mají pouze ti, komu zahynuli příbuzní na popravišti Konventu nebo Komuny, které postřílel Collot d'Herbois nebo utopil Carrier; ale protože bylo nejvíce těch, kdo zahynuli během tří let Hrůzovlády pod gilotinou, i jejich pozůstalí tu byli nejpočetnější a jejich kostýmy byly vidět nejvíce.

Většina dívek, jejichž matky a starší sestry padly rukou kata, měla na sobě oblečení, které si jejich matky a sestry oblékly v posledním den života pro tento slavný a ponurý obřad: tedy bílé šaty a rudou šálu, vlasy měly na krku ustřižené.

Některé dívky přidaly k už tak dost výmluvnému kostýmu ještě jeden upřesňující detail: uvázaly si kolem krku stužku z rudého hedvábí, tenkou jako ostří gilotiny.

Muži ve stejné situaci si zahrnuli límec kabátu, límec košile nechali volně poletovat, krk měli obnažený a vlasy ostříhané.

Mnozí však nepřišli na ples proto, že měli oběti ve své rodině. Právo zúčastnit se této slavnosti si sami vydobyli tím, že oběti vytvářeli.

Takovými se to tady hemžilo.

Byli tu muži mezi čtyřicítkou a pětáctýřicítkou, které vychovali v budoárech krásných kurtizán 18. století, kteří poznali madam du Barry v mansardách ve Versailles, Sophii Arnoultovou u pana de Lauraguais, Duthé u hraběte z Artois, kteří převzali z dvorské zhýralosti lak, jímž zakrývali svoji zuřivost. Byli ještě mladí a krásní; vstupovali do salonu, potrášajíce svými navoněnými hřívami

a šátky napuštěnými parfémy, a nebylo to zbytečné opatření: kdyby nešířili kolem sebe vůni ambry či verbény, páchli by krví.

Byli tu i muži mezi pětadvaceti a třiceti lety, oblečení s vybranou elegancí, kteří patřili do sdružení Mstitelů a které patrně zasáhla mánie vraždění a šílenství podřezávání; bažili po krvi a krev jim dělala dobře; zabíjeli, když přišel rozkaz zabít, nezáleželo na tom, zda šlo o přítele nebo nepřítele, přijímali krvavou směnku od těch, kdo od nich požadoval hlavu toho či onoho jakobína a byl za to ochoten zaplatit.

Byli tu mladíci mezi osmnácti a dvaceti lety, skoro ještě hoši, ale hoši živení jako Achilles morkem divokých zvířat a jako Pyrrhus masem medvědů; byli to Schillerovi loupežnickí učedníci, žáci soudců fémy, tajného soudu ve Vestfálsku. Podivná generace, která přichází po velkých dějinných zvratech, jako přišli Titáni po chaosu, hydry po potopě, jako se slétají supi a havrani po masakru.

Za tím vším stál bronzový, nehybný, nesmiřitelný, neoblomný duch, jemuž se říká zákon odplaty.

Tento přízrak se mísil mezi živé; vstupoval do pozlacených salonnů, vyzýval pohledem, kynul rukou, kýval hlavou a následovali ho.

Podle autora, z něž si vypůjčujeme,²¹ hráli tito neznámí hru, v níž nedávali možnost odvety.

Hrůzovláda zavedla hrubý cynismus odrážející se ve spartánsky přísném oblečení a jídle, vyznačovala se nejhlubším pohrdáním divochů pro umění a všechna představení.

Termidorská reakce byla naopak elegantní, nádherně vyzdobená; čerpala z příkladů přepychu a neřestí vlády Ludvíka XV.; jenom k tomu ještě dodala přepych pomsty a chtíč po krvi.

Fréron dal své jméno celé generaci mládeže, jíž se říkalo Fréronova mládež či také zlatá mládež.

---

21 Charles Nodier (1780–1844), romantický spisovatel, člen Francouzské akademie.

Proč to byl zrovna Fréron a ne někdo jiný, komu připadla tato pochybná čest?

Neuměl bych to vysvětlit: mé bádání – a ti, co mě znají, mi jistě dosvědčí, že když se chci něco dovědět, nelituji prostředků –, tedy mé pátrání o tom žádné podrobnosti nepřineslo.

Byl to takový rozmar módy; móda je jedinou bohyní, která je ještě rozmarnější než Štěstěna.

Naši čtenáři už dnes sotva vědí, kdo byl Fréron, a muž toho jména, jenž sloužil za terč vtipů Voltaireovi, je známější než jeho syn, který byl patronem těchto elegantních vrahů.

Jeden byl, jak už jsme naznačili, synem druhého. Louis-Stanislas byl synem Élieho-Catherine; otec zemřel vzteky, když viděl, jak jeho deník ruší garda Sceaux Miromesnil.

Ten druhý, podrážděný nespravedlností, jejíž obětí se stal jeho otec, nejdříve zapáleně přijal principy revoluce, a místo *Année littéraire* – Literárního roku, zardoušeného v roce 1775, založil v roce 1789 *Orateur du peuple* – Řečníka lidu. Byl poslán na Jih jako zvláštní agent a dodnes si v Marseille a v Toulonu vyprávějí o jeho krutostech.

Ale všechno bylo zapomenuto, když se devátého termidoru otevřeně postavil proti Robespierrovi a pomohl svrhnout z oltáře Nejvyšší bytosti toho, který si jako apoštol hrál na falešného boha. Fréron, odmrštěný Horou, s pohrdáním zapuzený Girondou, Fréron nahý a pokrytý leprou zločinu, byl přijat, hýčkán, rozmazlován termidoriány; potom přešel z jejich tábora do tábora rojalistů, a tak se bez sebemenší zásluhy najednou octl v čele mocné frakce mládeže překypující energií a touhou po pomstě, zmítaný vášněmi doby, které vedly ke všemu, a využívající bezmocnosti zákonů, jež všechno trpěly.

Morgan si razil cestu právě mezi touto Fréronovou zlatou mládeží, šíšlající, afektovaně vynechávající *r*, pronášející své *na mou věu* za každým slovem.

Je ovšem nutno poznamenat, že všechna tato omladina byla navzdory kostýmům, do nichž se oblékala, a navzdory vzpomínkám, které měly tyto oděvy vyvolávat, bláznivě veselá a rozpustilá.

Je to nepochopitelné, ale bylo to tak.

Jestli to umíte, vysvětlete nějak umrlčí tanec, který na počátku 15. století vedl s šílenstvím moderního cvalu Musard i na hřbitov Neviňátek, a v němž popadalo uprostřed hrobů padesát tisíc těchto ponurých tanečníků.

Morgan tu zjevně někoho hledal.

Mladý elegán, který nořil do bonboniéry ze zlaceného stříbra, již mu podávala jedna z okouzlujících obětí, prst rudý od krve, jedinou část své jemné ruky, která by se měla uchránit od mandlového těsta, chtěl Morgana zastavit a vylíčit mu podrobnosti výpravy, z níž si odnesl tuto krvavou trofej; Morgan se však na něj jenom usmál, stiskl mu druhou ruku v rukavici a spokojil se s odpovědí:

„Někoho hledám.“

„Nějaká důležitá záležitost?“

„Tovaryšstvo Jehúovo.“

Mladík s krvavým prstem ho nechal projít.

Nádherná fúrie, jak by řekl Corneille, již vlasy přidržovala dýka ostřejší než jehla, mu zastoupila cestu se slovy:

„Morgane, jste nejkrásnější, nejstatečnější a nejvíc hodný lásky ze všech, kdo tu jsou. Co odpovíte ženě, která vám tohle říká?“

„Odpovím jí jen, že miluji,“ na to Morgan, „a že mé srdce je příliš malé na jednu nenávist a dvě lásky.“

A pokračoval v hledání.

Dva mladíci se spolu dohadovali, jeden říkal: „Je to Angličan,“ druhý odporoval: „Je to Němec.“ Zastavili Morgana.

„Máme štěstí!“ zvolal jeden z nich. „Tady je muž, který nás může rozsoudit.“

„To určitě ne,“ odušil Morgan a snažil se projít mezi těmi dvěma, „protože spěchám.“

„Jenom na slovíčko,“ zachytil ho druhý. „Právě jsme se se Saint-Amandem vsadili, jestli muž, co ho soudili a popravili v seillon-ském kartouzu, byl Němec, jak říká on, či Angličan, jak tvrdím já.“

„Nevím,“ pokrčil rameny Morgan, „nebyl jsem tam. Obrátte se na Hektora, ten toho večera předsedal shromáždění.“

„A kde je Hektor?“

„Spíš mi povězte, kde najdu Tiffaugese; hledám ho.“

„Tamhle vzadu,“ ukázal hlavou mladík kamsi do sálu, kde se tančil nejbujnější a nejrozpuštěnější contredanse. „Poznáš ho podle jeho vesty; ani kalhoty nejsou k zahození, nechám si takové udělat z kůže prvního *mathévona*,²² s kterým budu mít co do činění.“

Morgan neztrácel čas vyptáváním, co je tak pozoruhodného na Tiffaugesově vestě a jak zvláštní střih mají jeho kalhoty, či z jaké vzácné látky byly ušity, že vzbudily obdiv takového vyznače módy, který se o nich zmínil. Šel přímo k označenému místu a uviděl toho, koho hledal, jak tančí s takovou obratností a elegancí, jako by právě vyšel ze salonu slovutného tanečního mistra Vestrise.

Morgan na tanečníka kývl.

Tiffauges se v tu chvíli zastavil, uklonil se své tanečnici, odvedl ji na místo, omluvil se, že ho volá neodkladná záležitost, vrátil se k Morganovi a zavěsil se do něj.

Nemusíme snad ani zdůrazňovat, že jméno Tiffauges, tedy jméno starého zámku ležícího v Bocage, bylo stejně jako jména všech roajalistických spiklenců, kteří budou vystupovat v této knize, jménem falešným, jež mělo skrýt jejich skutečnou totožnost.

Oba mladíci přešli do pokojíku, který měl patrně sloužit k rozhovoru lidem, co si chtěli uprostřed toho rumrajchu promluvit o samotě.

„Viděl jste ho?“ zeptal se Tiffauges Morgana.

---

22 Původně osoba z dobové frašky, později během Bílého teroru označení revolucionářů, které pronásledovali roajalisté.

„Jdu právě od něj,“ odvětil Morgan.
„Předal jste mu králův dopis?“
„Osobně.“
„Četl ho?“
„Okamžitě.“
„A odpověděl na něj?“
„Dvakrát: ústně i písemně. Ta druhá odpověď potvrdila tu první.“
„Máte ji?“
„Zde je.“
„Znáte obsah?“
„Je to odmítnutí.“
„Jasně?“
„Jasnější už být nemůže.“
„Ví, že ve chvíli, kdy nám bere veškerou naději, s ním začneme zacházet jako s nepřitelem?“
„Řekl jsem mu to.“
„A co odpověděl?“
„Neodpověděl, jen pokrčil rameny.“
„Co má podle vás v úmyslu?“
„To není těžké uhádnout.“
„Chce si uzurpovat moc pro sebe?“
„Takový dojem to na mne dělá.“
„Moc a ne trůn?“
„Proč ne i trůn?“
„Neodvážil by se udělat ze sebe krále.“
„Ohó! Já netvrdím, že se prohlásí zrovna králem, ale něco ze sebe přece jen udělá.“
„Vždyť je to jen obyčejný voják!“
„Můj milý, dnes je lepší být synem řemeslníka než královým vnukem.“
Mladík zůstal zamyšlený.
„Všechno to vypovím Cadoudalovi,“ poznamenal.

„A dodejte ještě, že první konzul řekl výslovně: ‚Vendée mám ve svých rukou, a jestli budu chtít, do tří měsíců tam nepadne jediný výstřel.‘“

„To je dobré vědět.“

„Víte to; ať to ví i Cadoudal, a vy toho využijte.“

V tu chvíli náhle ustala hudba: bzučení tanečníků utichlo; rozhostilo se hluboké ticho a uprostřed toho ticha zazněla zřetelně vyslovená čtyři jména.

Ta jména byla: Morgan, Montbar, Adler a d'Assas.

„Promiňte,“ omluvil se Morgan Tiffaugesovi, „patrně se připravuje nějaká výprava, jíž se mám zúčastnit; musím se s vámi s velkým politováním rozloučit; než vás opustím, dovolu mi prosím, ať se podívám zblízka na vaši vestu a kalhoty, o nichž mi vyprávěli; je to zvědavost milovníka oblečení, doufám, že mě omluvíte.“

„No jistěže!“ zvolal mladý Vendéeský. „S největší radostí vám je ukáži.“

XXVII

Medvědí kůže

A přistoupil ke svícnu hořícímu na krbu tak rychle a ochotně, že to dělalo čest jeho zdvořilosti.

Vesta a kalhoty vypadaly, že jsou ušité ze stejné látky; ale co to bylo za látku? I největší znalec se octl na rozpacích.

Kalhoty byly přiléhavé, jak se v té době nosily, nenápadné barvy mezi chamois a barvou kůže; nebylo na nich nic zvláštního, snad jen to, že neměly žádný šev, a přitom dokonale přiléhaly k nohám.

Na vestě byly naopak dva charakteristické znaky, které přitahovaly pozornost; vesta byla proděravělá třemi kulkami, po nichž v ní zely díry ještě oživené karmínovou barvou, která k nerozeznání připomínala krev.

Kromě toho bylo na levé straně vyobrazeno krvácející srdce, které sloužilo jako poznávací znamení Vendéeských.

Morgan oba kusy oblečení velmi pozorně prozkoumal, ale to zkoumání bylo naprosto neplodné.

„Kdybych tak nespěchal,“ řekl, „sám bych si ty dva kousky podrobně prohlédl a jistě bych přišel na to, co je na nich tak zvláštního. Ale jak jste slyšel, patrně mě čeká úkol, jde o peníze, které musíme přivést Cadoudalovi. Obvykle tyhle věci obstarávám já, a pokud se nedostavím okamžitě, zastoupí mě někdo jiný. Takže mi řekněte sám, co je to za materiál.“

„Milý Morgane,“ pravil Vendéeský, „možná jste slyšel o tom, že mého bratra Modří zajali v Bressuire a zastřelili ho?“

„Ano, to vím.“

„Modří byli na ústupu; nechali jeho tělo u živého plotu; pronásledovali jsme je, až jsme se jim dostali za záda. Našel jsem bratrovo tělo, ještě bylo teplé. V jednom z jeho zranění byla zabodnutá větev

stromu s nápisem: „Zastřelen jako lupič a ničema mou rukou. Claude Flageolet, kaprál 7. pařížského batalionu.“ Sebral jsem bratrovo tělo a nechal jsem mu odstranit kůži na hrudníku, to je ta kůže proděravělá třemi kulkami, aby mi až do konce života připomínala jeho smrt, a nechal jsem si z ní ušít svoji bojovou vestičku.“

„Aha!“ poznamenal Morgan s jistým údivem, do něžž se poprvé mísilo cosi, co se podobalo hrůze. „Takže ta vesta je ušitá z kůže vašeho bratra? A co kalhoty?“

„S kalhotami je to jiná,“ odvětil Vendéeský, „ty jsou z kůže občana Clauda Flageoleta, kaprála 7. pařížského batalionu.“

V tu chvíli se znovu ozval hlas, který podruhé vyvolával ve stejném pořadí jména Morgana, Montbara, Adlera a d’Assase.

Morgan vyběhl z pokojíku.

Přešel taneční sál po celé délce a zamířil do salonku na druhé straně šatny.

Jeho tři kumpáni, Montbar, Adler a d’Assas, už tam na něj čekali.

S nimi tam byl i mladík v úboru vládního poštovského posla, tedy v zelenočerné uniformě.

Měl veliké zaprášené boty, helmu s hledím a pytel se zásilkami, což byla hlavní výbava poštovského posla.

Na jednom stole byla rozložená podrobná Cassiniho mapa, na níž se daly rozeznat veškeré, i ty nejmenší nerovnosti terénu.

Než se pustíme do výkladu, co tu dělal poštovský posel a za jakým účelem rozložil mapu, podívejme se trochu na tři nové osoby, jejichž jména zazněla v tanečním sále a které budou hrát významnou úlohu v pokračování našeho vyprávění.

Čtenář už zná Morgana, současně Achilla i Parida tohoto podivného sdružení. Hbitého, ztepilého Morgana s černýma očima, světlými vlasy, vysokého, urostlého, elegantního mladíka s nenuceným vystupováním, v jehož očích se stále zračila pozornost a živý zájem; jeho svěží ústa s bílými zuby se ustavičně usmívala; na Morganovu tvář se nedalo zapomenout, když ji někdo jednou spatřil, mísily se v ní prvky

zdánlivě si protiřečící – síla a jemnost, něha a energie – a tomu všemu vládly překvapivé veselí a věčně dobrá nálada. Jeho radost naháněla až hrůzu, když si člověk představil, že na toho mladíka bez ustání číhá smrt, a to smrt nejhorší ze všech smrtí – smrt na popravišti.

D'Assas byl muž mezi pětatřiceti a osmatřiceti lety, s hustými prošedivělými vlasy, ale s ebenově černým obočím a kníry. Jeho oči měly obdivuhodnou barvu, temně hnědou s kaštanovými odlesky. Býval kapitánem u dragounů, byl skvěle vybavený pro boj po stránce morální i fyzické: jeho svaly prozrazovaly sílu a výraz jeho tváře zarputilost. Kromě toho měl vznešené vystupování a elegantní způsoby a neustále kolem sebe šířil vůni; nikdy totiž nevycházel bez flakonů anglických solí nebo bez pozlaceného vykuřovadla s nejjemnějšími parfémy.

Montbarovi a Adlerovi, jejichž pravá jména nikdo neznal stejně, jako nikdo neznal jména d'Assase a Morgana, neřekli v tovaryšstvu jinak než *nerozluční*. Představte si Euryala a Nisa, Oresta a Pylada ve dvaadvaceti letech: jeden veselý, výmluvný, hlučný; druhý smutný, tichý, zasněný; o všechno se dělili, o nebezpečí, peníze, milenky. Doplňovali se navzájem, společně se dotýkali hranic všech extrémů. V nebezpečí se každý staral o toho druhého více než o sebe, stejně jako mladí Spartáné posvátného batalionu. Tohle byli Montbar a Adler.

Samosebou patřili všichni tři mezi Jehúovy tovaryše.

Přesně jak Morgan předpokládal, byli svoláni, aby se ujali záležitosti tovaryšstva.

Morgan šel přímo k poštovskému poslu a stiskl mu ruku.

„Ach, drahý příteli,“ pronesl posel a lehce podklesl v kolenou a chytil se za kříž, aby dal najevo, že není jen tak pro sebelepšího jezdce ujet v sedle poštovní herky padesát mil, „vy Pařížané umíte žít, ve srovnání s vámi byl Hannibal v Capue jako mezi trnům a hloží! Jen jsem nahlédl do taneční síně, když jsem sem spěchal, nic víc si chudák poštovský posel, co nese depeše generála Massény občanu prvnímu konzulovi, nemůže dovolit. Máte tu opravdu slušný výběr obětí! Milí přátelé, nerad vás zarmoutím, ale budete jim muset dát

pro dnešní večer adié. Je to sice nepříjemné, hloupé, dokonce bych řekl zoufalé, ale je to tak, Jehúovo tovaryšstvo především!“

„Ale milý Hastiere!“ oslovil ho s úsměvem Morgan.

„Hola, příteli, žádná vlastní jména, prosím! Hastierovi jsou slušná a početná lyonská rodina, která se živí obchodováním a svoji živnost předává po generace z otce na syna. Jistě by ji hrubě ponížilo, kdyby se dověděla, že její dědic se stal poštovským kurýrem, který brázdí cesty s vakem plným pošty na zádech. Lecoq, tak mi říkejte, oslovujte mě třeba za každým slovem, ale na Hastiera zapomeňte stejně, jako jsem na něj zapomněl já. Hastiera neznám! A vy snad, pánové, ano?“ obrátil se na Montbara, Adlera a d'Assase.

„Nikoli,“ odvětili tři mladíci, „a prosíme o odpuštění za Morgana, který se dopustil omylu.“

„Milý Lecoqu,“ opravil se Morgan.

„Na to slyším,“ přerušil ho Hastier, „a také vám odpovím. Co jsi mi chtěl říci, příteli?“

„Chtěl jsem ti říct, že kdybys nebyl protipólem boha mlčení Harpokrata, kterého Egyptané zpodobňují s prstem na ústech, a kdybys tu nemluvil z cesty a neztrácel se v květnatých frázích, už bychom věděli, proč ten úbor a proč ta mapa.“

„U ďasa, příteli! Pokud to ještě nevíš, není to moje vina, ale tvoje,“ ohradil se kurýr. „Kdybys tě nemusel volat dvakrát, za což určitě mohla nějaká krásná Eumenis, která tě žádala, abys pomstil smrt jejích rodičů, už bys věděl to, co vědí tito pánové, a já bych nemusel tentýž výklad činit dvakrát. Jde o tohle: musí se jednoduše přemístit zbytek pokladnice bemských medvědů, který na rozkaz generála Massény odvezl generál Lecourbe občanu prvnímu konzulovi. Je to bída, pouhých sto tisíc franků, které se neodvažují vézt přes pohoří Jura kvůli stoupencům pana Teysonneta, kteří by podle jejich mínění byli schopni zmocnit se těch peněz, a tak je vezou přes Ženevu, Bourg, Mâcon, Dijon a Troyes. To je jinak bezpečná cesta, jak určitě zjistí, až jí budou projíždět!“

„Výborně!“

„Tuhle zprávu přinesl Renard, který vyjel tryskem z Gex, předal ji Hirondellovi, který momentálně působí na poště v Chalon-sur-Saône, a ten ji předal v Auxerre mně, Lecoqovi, kterýžto urazil pětáctyřicet mil, aby ji zase předal vám. Co se týče podrobností, zde jsou. Pokladnice vyjela z Bernu osmý den dekády 28. nivôsu roku VIII Republiky tříhlavé a dělitelné.²³ Musí tedy dorazit do Ženevy dnes, druhý den dekády. Vyrazí odtamtud zítra, třetí den dekády, v dostavníku z Ženevy do Bourgu. Takže když vyjedete dnes v noci, pozítří, v pátý den dekády, můžete, milí synové Izraele, natrefit na pokladnici pánů medvěďů mezi Dijonem a Troyes, někde u Bars-sur-Seine nebo Châtillonu. Co tomu říkáte?“

„K ďasu!“ utrousil Morgan. „Co bychom tomu říkali? Tady nelze vést žádnou diskuse: nikdy bychom si nedovolili dotknout se peněz pánů medvěďů z Bernu, kdyby vyšly z pokladnic Jejich Výsosti; ale ve chvíli, kdy už jednou změnilo místo určení, nevidím nic nevhodného v tom, že je změněno podruhé. Kdy odjedeme?“

„Nemáte snad poštovní vůz?“

„Ale ano, stojí v kůlně.“

„Nemáte koně, kteří by vás dovezli až k příští přepřahací stanici?“

„Jsou ve stáji.“

„Nemáte snad pasy?“

„Každý z nás má čtyři.“

„Tak nač čekáte?“

„Nemůžeme přece zastavit dostavník s poštovním vozem; něco takového jsme ještě nezkusili.“²⁴

---

23   Narážka na tři konzuly, z nichž dva byli formální: Bonaparte, Cambacérès, Lebrun.

24   V té době jezdily poštovní vozy i poštovní dostavníky. Menší poštovní vůz, jinak také pošta, určený k přepravě zásilek, měl i místa pro cestující, ovšem v omezené míře, nejvýše pět. Dostavník se skládal ze tří částí, vpředu bylo kupé, potom prostřední vnitřní část s lavicemi a zadní část, rotunda, s lacinými místy.

„A proč vlastně ne?“ vmísil se Montbar. „Bylo by to rozhodně originální. Jen si to představte; loď přece může klidně zahákovat malá bárka, takže nevidím důvod, proč bychom nemohli napadnout dostavník s poštovním vozem. Fantazie nám přece nechybí, co? Zkusíme to, Adlere?“

„Nic jiného si nepřeju,“ odvětil tázaný. „Ale co uděláme s postilionem?“

„Aha, na to jsem nepomyslel,“ odtušil Montbar.

„Zato já ano, hoši,“ řekl poštovský posel. „Vyslali rychlého posla do Troyes; vy necháte svůj poštovní vůz u Debeauce; najdete tam čtyři osedlané koně přecpané ovsem; vypočítáte si čas a pozítří nebo spíše zítra, protože už odbila půlnoc, takže zítra mezi sedmou a osmou hodinou ráno zažijou peníze pánů medvědů nepříjemnou chvilku.“

„Jdeme se převléci?“ zeptal se d'Assas.

„Proč to?“ opáčil Morgan. „Zdá se mi, že takhle vypadáme docela slušně. Nikdy ještě neodlehčili dostavníku tak dobře oblečení lidé. Ještě se naposledy podívejme na mapu a nechme si donést z bufetu do vozu paštiku, studenou drůbež a tucet lahví šampaňského. Vezměme si zbraně v místnosti, kde jsme si je odložili, zahalme se do pořádných plášťů a vyrazíme!“

„Tomu říkám dobrý nápad!“ na to Montbar.

„To si myslím,“ pokračoval Morgan. „Uštíme koně, když to bude třeba; budeme zpátky v sedm večer a ukážeme se v Opeře.“

„To bude skvělé alibi,“ poznamenal d'Assas.

„Přesně to mám na mysli,“ opáčil Morgan se svou neutuchající veselostí. „Koho by napadlo, že pánové, kteří v osm večer tleskají slečně Clotildě a panu Vestrisovi, si ráno vyřizovali účty mezi Bar a Châtillonem s kočím dostavníku? Tak hoši, mrkněme se na tu mapu a vyberme si správné místo.“

Čtyři mladíci se sklonili nad Cassiniho dílo.

„Kdybych vám mohl dát jednu místopisnou radu, pak se raději postavte na číhanou na tuhle stranu od Mussy; proti Riceys je brod... podívejte se, tady!“

A mladík ukázal na mapě přesný bod.

„Já bych to vzal do Chaource, tady; z Chaource vám vede pěkná cesta rovná jako pravítko, po níž se dostanete přímo do Troyes; v Troyes najdete zase svůj vůz, vezmete to přes Sens místo přes Coulommiers; zevlouni – a těch je na venkově dost –, kteří vás viděli den předtím, vás neuvidí na cestě zpátky; v deset hodin jste v Opeře místo v osm, ale to patří k dobrému tónu. A nikdo vás neviděl a nepoznal. Mha přede mnou, mha za mnou.“

„Mně se ten plán líbí,“ řekl Morgan.

„Nám také!“ dotvrdili tři ostatní mladíci.

Morgan vytáhl z kapsy hodinky, jejichž řetízek se mu houpal u opasku; bylo to nádherné Petitotovo dílo: na dvojitém zlatém plášti, který chránil malbu, byly číslice z diamantů. Rodokmen toho nádherného šperku byl významný jako rodokmen arabského koně: byl vyroben pro Marii-Antoinettu, která jej darovala vévodkyni de Polastron, a ta jej zase dala Morganově matce.

„Jedna hodina,“ oznámil Morgan. „Nuže, pánové, ve tři hodiny musíme přepřahat v Lagny.“

Od této chvíle, kdy výprava započala, se Morgan stával velitelem. Už se neradil, přikazoval.

D'Assas, bývalý kapitán od dragounů, který velel v Morganově nepřítomnosti, ho poslechl jako první.

Půlhodinu nato už zastavil vůz se čtyřmi mladíky, zahalenými v dlouhých pláštích, u Fontainebleauské brány poštmistr a žádal jejich pasy.

„Ó, co to za *žeut!*“ zašišlal jeden z pasažérů a vystrčil hlavu z okénka. „Od *kteué* doby je nutné mít pasy, když jedeme do Grosbois za občanem *Bauasem?* Na *mou věu*, vy jste asi *buázen*, *duahý pfíteli!* Kočí, popožen koně!“

Kočí práskl do koní a vůz bez obtíží projel.

DRUHÁ ČÁST

I

Rodině

Nechme teď čtyři *lovce* dojet do Lagny, kde díky pasům, za něž vděčí svým příznivcům v řadách zaměstnanců občana Fouchéa, vymění své koně za koně poštovní a svého kočího za postiliona, a podívejme se, proč poslal první konzul pro Rolanda.

Roland se rozloučil s Morganem a hned spěchal vyplnit generálův rozkaz.

Našel ho, jak zamyšleně stojí u krbu.

Generál Bonaparte zvedl hlavu, když zaslechl hluk u dveří.

„Co jste si vy dva povídali?“ otázal se Bonaparte bez úvodu, spoléhaje se na to, že mu Roland bude číst myšlenky jako obvykle.

„Jeden druhého jsme zahrnuli komplimenty... a rozešli jsme se jako nejlepší přátelé.“

„Jaký dojem na tebe udělal?“

„Dojem dokonale vychovaného muže.“

„Kolik let mu podle tebe je?“

„Přibližně tolik jako mně.“

„Také jsem si to myslel; má mladý hlas i pohyby. No tohle! Rolande, mýlím se snad? Vyrůstá nám nová generace roajalistů?“

„To bych neřekl, generále,“ pokrčil Roland rameny, „spíš je to zbytek té staré.“

„Musíme si tedy vytvořit novou generaci těch, kdo budou oddáni mému synovi, jestli jednou nějakého budu mít.“

Roland rozhodil rukama, jako by chtěl říct: proti tomu nic nenamítám.

Bonaparte jeho gesto dokonale pochopil.

„Nestačí, že proti tomu nic nemáš, musíš k tomu také přispět.“

Rolandovým tělem proběhlo nervózní zachvění.

„A jak to mám udělat, generále?“ otázal se.

„Oženíš se.“

Roland se rozchechtal.

„Dobrá! S tou mou srdeční vadou?“

Bonaparte na něj pohlédl.

„Víš, milý Rolande, někdy mám pocit, že ta tvoje vada je jenom záminka pro to, abys mohl zůstat svobodný.“

„Myslíte?“

„Ano; a protože jsem člověk dbající na morálku, chci, aby se lidé ženili.“

„No a já jsem nemorální a působím skandály se svými milenkami!“ opáčil Roland.

„Octavianus Augustus vydal zákony proti svobodným,“ pokračoval Bonaparte. „Zbavil je práv římských občanů.“

„Augustus...“

„Co ty na to?“

„Počkám si, až budete Augustus; zatím jste jenom Caesar.“

Bonaparte přistoupil k mladíkovi.

„Jsou jména, milý Rolande, která bych nerad viděl zmizet. A jméno de Montrevel je jedno z nich.“

„Dobrá, generále, pokud se tedy já nepostarám o potomstvo ať z rozmaru, náhodou nebo z tvrdohlavosti, copak tu není můj bratr?“

„Jakže! Ty máš bratra?“

„Ale ano, mám bratra! Proč bych u všech všudy neměl mít bratra?“

„Kolik je mu let?“

„Jedenáct a půl.“

„Proč jsi mi o něm nikdy nevykládal?“

„Protože jsem se domníval, že by vás řeči a skutky takového kluka nemohly zajímat.“

„To se mylíš, Rolande. Zajímám se o všechno, co se týká mých přátel; musíš mě požádat o něco ohledně svého bratra.“

„O co, generále?“

„Aby byl přijat do pařížské vojenské školy.“

„A tak! Víte, generále, říkal jsem si, že máte kolem sebe dost žadatelů a prosebníků, než abych rozšiřoval jejich řady.“

„Poslyš, musí do koleje; až dosáhne správného věku, zařídím, že bude přijat do vojenské školy nebo do jiné školy, kterou mezitím založím.“

„Na mou věru, generále, jako bych byl uhodl vaše záměry s mým bratrem,“ poznamenal Roland, „ten hoch je právě na cestě do Paříže, nebo se sem aspoň chystá.“

„Jak to?“

„Před třemi dny jsem napsal matce, aby chlapce přivezla do Paříže. Počítal jsem, že mu vyberu nějakou kolej a nic vám neřeknu, a až bude ve věku, kdy by z něj mohl být voják, že vás požádám... v případě, že zatím nepodlehnu té své chorobě. Ale v tomto případě...“

„Nuže? V jakém případě?“

„V tomto případě jen sepíšu testament na vaši adresu a doporučím vám svoji matku, jejího syna i dceru a všechno, co k tomu patří.“

„Cože? Dceru?“

„Ano, moji sestru.“

„Ty máš tedy také sestru?“

„Samozřejmě.“

„Jak je stará?“

„Sedmnáct let.“

„Hezká?“

„Okouzlující!“

„Postarám se o ni.“

Roland se rozesmál.

„Copak?“ zeptal se generál.

„Jen si říkám, generále, že dám nad hlavní bránu Lucemburského paláce cedulku s nápisem.“

„A s jakým nápisem?“

„Sňatková kancelář.“

„Aha! Ale když se nechceš ženit ty, neznamená to, že z tvé sestry bude stará panna. Nemám staré panny o nic radši než staré mládence.“

„Vždyť já vám netvrdím, generále, že moje sestra zůstane starou pannou. Stačí přece, když vaši nespokojenost vzbudí jen jeden člen rodiny de Montrevel.“

„Tak co mi na to řekneš?“

„Řeknu vám, že se to týká mé sestry, a tak se jí zeptáme, co o tom soudí.“

„Aha! Myslíš, že by mohla mít nějakou lásku doma?“

„Určitě bych takovou myšlenku předem neodvrhl. Když jsem z domova odjížděl, Amélie byla svěží a usměvavá, po návratu jsem ji našel bledou a smutnou. Proberu to s ní. A budete-li chtít, abych si s ní promluvil o tom vašem nápadu, dobrá, promluvím s ní.“

„Ano, hned po tvém návratu do Vendée.“

„Cože, já jedu do Vendée?“

„Je to snad jako s tou svatbou? Máš něco proti tomu?“

„Vůbec ne.“

„Tak dobrá, jedeš do Vendée.“

„Kdy?“

„Nijak to nespěchá, jestliže vyrazíš zítra ráno, úplně to postačí...“

„Znamenitě! Můžu vyjet i dřív, přejete-li si to. Jenom mi sdělte, co tam budu dělat.“

„Něco nanejvýš důležitého, Rolande.“

„K čertu! Doufám, že nejde o diplomatické posláním!“

„Ale ano, jde o diplomatické posláním, ovšem potřebuju pro něj muže, který diplomatem není.“

„Generále! Udělám, co si přejete. Ale uznejte, čím méně jsem diplomat, tím víc přesných pokynů potřebuji.“

„Neboj se, dám ti je. Podívej se na tuhle mapu.“

A ukázal mladíkovi velkou mapu Piemontu rozloženou na zemi, kterou osvětlovala pouze jedna lampa zavěšená na stropě.

„Ano, dívám se,“ odušil Roland zvyklý následovat svého generála při všech nečekaných skocích jeho génia; „ale je to mapa Piemontu.“

„Ano, to je mapa Piemontu.“

„Takže jde o Itálii?“

„Vždycky jde o Itálii.“

„Myslel jsem si, že tentokrát je na pořadu Vendée.“

„Až na druhém místě.“

„Nehodláte mě snad, generále, poslat do Vendée a sám vyrazit do Itálie?“

„Ne, buď klidný.“

„Zaplaťpámbu! Upozorňuju vás, že v takovém případě bych dezertoval a jel za vámi.“

„Dovoluju ti to; ale vraťme se k Melasovi.“

„Promiňte, generále, ale to je poprvé, co o něm mluvíme.“

„Ano, ale už dlouho na něj myslím. Víš, kde Melase porazím?“

„Kruci!“

„Tak kde?“

„Tam, kde se s ním střetnete.“

Bonaparte se rozesmál.

„Hlupáčku!“ řekl důvěrně.

Potom si lehl k mapě:

„Pojď sem!“

Roland si lehl k němu.

„Podívej se,“ ukázal Bonaparte, „porazím ho tady.“

„U Alessandrie?“

„Dvě nebo tři míle od ní. Má v Alessandrii své obchody, špitály, dělostřelectvo, zásoby, rezervy; nevzdálí se od ní. Musím udeřit silně, jenom tak ho přinutím k míru. Přejdu Alpy tady – a ukázal průsmyk svatého Bernarda –, zaútočím na Melase ve chvíli, kdy to bude nejméně očekávat, a porazím ho na hlavu.“

„Ani na moment o tom nepochybuju, generále.“

„Chápeš ale, že abych mohl klidně odjet, Rolande, nesmí mi hořet koudel za patami, tedy nesmím mít za sebou vzbouřené Vendée.“

„Aha, už rozumím: žádné Vendée! Takže mě posíláte do Vendée, abych je smetl z povrchu zemského.“

„Ten mladík mi řekl o Vendée spoustu velmi vážných věcí. Vendéeští jsou velmi stateční vojáci a v jejich čele stojí chytrí lidé. Hlavně je tam Cadoudal... Nabídl jsem mu pluk, ale nepřijme ho.“

„Krucí! To musí mít veliké požadavky!“

„Ale o jedné věci nemá ponětí.“

„Kdo, Cadoudal?“

„Cadoudal. Totiž o tom, že se mnou abbé Bernier začal vyjednávat.“

„Abbé Bernier?“

„Ano.“

„A kdo je to ten abbé Bernier?“

„Milý Rolande, to je velice významný muž: je to papež Vendéeských.“

„A vy ho žádáte o rozhřešení?“

„Naopak, chci mu ho dát. Právě s ním budeš hlavně jednat.“

„To jedině vy, generále, umíte dávat dohromady pobočníky a abbé!“

„Dělám to snad hůř než jiní?“

„Ne, naopak, to musím přiznat.“

„Tak co brbláš?“

„Já nebrblám, obdivuju vás.“

„No ještě že tak!“

„Jen bych ale moc rád věděl, co je zač, ten váš abbé Bernier nebo spíše můj abbé Bernier, protože co nevidět bude můj.“

„Milý Rolande, při jednom svém nočním výletě, co je tak rád podnikám s Durokem, jsem zaslechl na chodníku na předměstí Montmartre dva muže, kteří se hádali. Jeden říkal druhému: ‚Víš, co je to demokrat?‘ – ‚Ano, vím.‘ – ‚Ne, nevíš.‘ – ‚Ale ano, vím.‘ – ‚Tak co

to tedy je? – ‚Demokrat?‘ – ‚Ano.‘ – ‚To je přece muž, který se chce stát aristokratem.‘ A víš, kdo je to kněz, který dělá občanskou válku?“

„K ďasů!“ na to Roland. „Přece špatný kněz!“

„Ne, můj milý. To je kněz, který se chce stát biskupem.“

„Máte pravdu, generále, tohle hledisko tu také je.“

„Je to pravda, věř mi... A to bude ještě zázrak, když se spokojí s biskupstvím!“

„Nepůjde mu nakonec o červený kardinálský klobouk?“

„Cadoudal přece odmítl zlatý límec!“²⁵

„Tak dobře. A jaký ještě je, ten váš abbé Bernier?“

„Je to syn sedláka z Anjou, dnes mu může být tak třiatřicet čtyřiatřicet let, byl farářem v Saint-Laud v Angers během revoluce, odmítl přísahat věrnost Republice a hned se dal k Vendéeským. Dvakrát nebo třikrát bylo povstání ve Vendée pacifikováno, jednou či dvakrát to vypadalo, že už je s Vendée konec. Ti, kdo si to mysleli, se ovšem mýlili: Vendée sice pacifikováno bylo, ale abbé Bernier nepodepsal mír. Jednoho dne se Vendée k němu zachovalo nevďěčně: chtěl být jmenován generálním zástupcem všech rojalistických armád v zemi; Stofflet však byl rozhodnutý jinak a nechal jmenovat do této funkce hraběte Colberta de Maulévrier, svého bývalého pána. Ve dvě ráno se rada rozešla a abbé Bernier zmizel. Co té noci dělal, ví jenom Bůh a on sám; ale ve čtyři ráno obklíčil oddíl republikánů dvorec, kde přebýval Stofflet, odzbrojený a bez obrany. V půl páté byl Stofflet zajat; týden nato byl Angers popraven... Nazítří převzal vrchní velení d'Autichamp a téhož dne, aby neučinil stejnou chybu jako jeho předchůdce Stofflet, jmenoval generálním zástupcem abbé Berniera... Už jsi doma?“

„Dokonale!“

„No a tenhle abbé Bernier, generální zástupce válčících mocností, opatřen plnými mocemi hraběte z Artois, tak tenhle abbé Bernier chce se mnou vyjednávat.“

---

25 Označení vyšších důstojníků.

„On ráčí vyjednávat s vámi, s Bonapartem, s prvním konzulem...? Jde opravdu o abbé Berniera? A vy byste na takové vyjednávání přistoupil?“

„Naivo! Copak nevidíš, že abbé Bernier je pro mne jenom prostředek, že nebudu jednat s Vendée, ale budu smiřovat Francii s Římem?“

„Víte přece, že jsem hlupák, generále!“

„Ale hned to pochopíš. Myslíš si, že existuje skutečná obroda společnosti bez náboženství, že můžeš něco podnikat s lidmi, jimž chybí Bůh?“

„Moje matka mi vždycky vštěpovala, že to možné není,“ odpověděl se smíchem Roland.

„A tvoje matka je rozumná žena, Rolande.“

Upřeně se na mladíka díval.

„A já jsem stejného názoru jako tvá matka: chci znovu zavést náboženství. Nemůžu s tím ale začít v Paříži, kde ještě páchne kadidlo, kterým Robespierre podkuřoval své Nejvyšší bytosti, ani v provinciích, kde přijali nestoudný kult bohyně Rozumu; Boha musím vrátit Vendée, tomu útočišti náboženství, Vendée, které zplodilo dvacet tisíc mučedníků a odpovídá na každou hrozbu válkou a na nabídku míru jedinou větou: ‚Vraťte nám našeho Boha!‘ Vendée, které se vzdalo všeho domácího štěstí a raději se bez ustání vrhalo do neštěstí občanské války. Ano, Vendée vrátím Boha, vybojovalo si ho!“

„To je k zlosti, na mou duši!“

„A co?“

„Vždycky máte pravdu.“

„Ujišťuju tě, že mám pravdu ještě v jednom, Rolande, a to, že jsem pro tuto misi vybral tebe, mladého, žhavého, zapáleného, vychovaného pobožnou matkou, který se nebude smát, až bude říkat těm statečným venkovanům: ‚Jménem prvního konzula vám vracím vašeho Boha.‘ Ať mi Vendée zaručí mír, já mu vrátím jeho faráře.“

„A co když budou zpívat *Domine, salvum fac regem*?“²⁶

„Pořád lepší, než kdyby nezpívali nic. Bůh je všemocný a rozhodne. Vyhovuje ti to poslání teď, když jsem vysvětlil, oč jde?“

„Naprosto!“

„Dobrá. Tady máš dopis pro generála Hédouvilla. Bude jednat s abbé Bernierem jako vrchní velitel západní armády. Ale ty se všech jednání zúčastníš: on bude za mne mluvit, ty myslet! Odjed' co možná nejdříve; čím dříve se vrátíš, tím dříve bude Melas poražen.“

„Generále, jen prosím, abych mohl napsat matce. Potom hned odjedu.“

„Kam má přijet?“

„Do hotelu *Ambasador*.“

„Kdy si myslíš, že dorazí?“

„Dnes máme noc z 21. na 22. leden. Dorazí buď 23. večer, nebo 24. ráno.“

„A chce bydlet v tom hotelu?“

„Ano, generále.“

„O všechno se postarám.“

„Jakže? Vy se o všechno postaráte?“

„No samozřejmě! Tvoje matka nemůže bydlet v hotelu.“

„Kde má podle vás bydlet?“

„U přítele.“

„Nikoho v Paříži nezná.“

„To tedy promiňte, pane Rolande; zná občana Bonaparta, prvního konzula, a zná občanku Josefínu, jeho ženu.“

„Snad nechcete ubytovat mou matku v Lucemburském paláci, generále! Upozorňuju vás, že by ji to přivedlo do velkých rozpaků.“

„Ne, ubytuju ji v ulici Vítězství.“

„Ó generále!“

„No, no, už jsem rozhodl! A teď jed' a vrať se co nejdřív.“

---

26 Bože, ochraňuj krále!

Roland uchopil ruku prvního konzula, aby ji políbil; ale Bonaparte ji rychle odtáhl.

„Obejmi mě, milý Rolande,“ vyzval ho, „a hodně štěstí.“ Dvě hodiny nato už ujížděl Roland v poštovním voze po cestě do Orléansu.

Nazítří v devět ráno vjížděl po třiatřiceti hodinách cesty do Nantes.

II

Dostavník ze Ženevy

Přibližně ve stejnou dobu, kdy Roland vjížděl do Nantes, zastavil plně naložený dostavník v hostinci *U zlatého kříže* uprostřed trasy de Châtillon-sur-Seine.

Dostavníky se v té době skládaly jenom ze dvou oddělení, z kupé, tedy přední části bez protějšího sedadla, a potom z obyčejných sedadel uvnitř povozu.

Rotunda, tedy levná zadní sedadla, je až vynálezem moderní doby.

Sotva dostavník zastavil, postilion sestoupil na zem a otevřel dvířka.

Z vozu vystoupili cestující.

Cestujících včetně žen bylo sedm.

Uvnitř vozu seděli tři muži, dvě ženy, jedna z nich chovala na klíně kojence.

V kupé matka se synem.

Těmi třemi muži uvnitř vozu byli lékař z Troyes, hodinář ze Ženevy a stavitel z Bourgu.

Ženské osazenstvo tvořila komorná, která jela za svou paní do Paříže, a chůva, odvázející dítě k jeho rodičům.

Matce cestující se synem v kupé mohlo být kolem čtyřiceti a její tvář si uchovávala známky velké krásy. Chlapci bylo mezi jedenácti a dvanácti lety.

Třetí místo v kupé patřilo konduktérovi.

Snídaně byla připravena jako obvykle ve velkém sále hostince; byla to jedna z těch snídaní, které konduktér z časových důvodů nikdy nedovolí cestujícím dojíst, určitě po dohodě s hostinským.

Žena a chůva vystoupily a zašly si k pekaři koupit teplý chleba, chůva si k němu ještě přikoupila česnekovou klobásku. Obě potom

znovu nastoupily a v klidu pojídaly snídani ve voze. Ušetřily tak výdaje za snídani v hostinci, určitě dost vysoké na jejich kapsu.

Lékař, stavitel, hodinář a matka se synem vstoupili do hostince, rychle se ohřáli u velkého kuchyňského krbu, vstoupili do jídelny a usadili se u stolu.

Matka se spokojila s šálkem kávy se smetanou a několika kousky ovoce.

Chlapec, hrající si na muže aspoň co se chuti k jídlu týče, se statečně pustil do snídaně na vidličku.

Zpočátku všichni mlčeli a ukájeli hlad.

První začal mluvit hodinář ze Ženevy.

„Na mou věru, občane,“ (na veřejnosti se stále ještě lidé oslovovali občane), „upřímně se vám přiznám, že jsem byl dnes opravdu rád, když už začalo svítat.“

„Pán ve voze nespí?“ otázal se lékař.

„Ale ano, pane,“ odvětil krajan Jean-Jacques Rousseaua: „většinou spím jako dudek; na dnešek byl ale strach silnější než únava.“

„Bojíte se, že se vůz převrhne?“ vyzvídál zase stavitel.

„Ó ne, v tomto ohledu mám štěstí, myslím, že stačí, když si do vozu sednu já a nepřevrhne ho nic na světě; ne ne, tím to nebylo.“

„Čím tedy?“ otázal se opět lékař.

„V Ženevě se říká, že cesty ve Francii nejsou bezpečné.“

„Přijde na to,“ utrousil stavitel.

„To máte pravdu,“ přitakal Ženevan.

„No právě,“ pokračoval stavitel. „Kdybychom například převáželi vládní peníze, měli bychom skoro jistotu, že nás přepadnou, či spíše už by nás přepadli.“

„Myslíte?“ otázal se Ženevan.

„Na to můžete vzít jed; nevím, jak to ti čertovští chlapíci Jehúovi tovaryši dělají, že jsou vždycky tak dobře informovaní, ale nezmeškají ani jeden takový povoz.“

Na to lékař jen přikývl hlavou.

„Vy si to také myslíte, pane?“ zeptal se Ženevan lékaře.

„Mám naprosto stejný názor.“

„Takže kdybyste věděl, že nakládají do dostavníku peníze pro vládu, raději byste do něj z opatrnosti nenastoupil?“

„Přiznávám,“ řekl lékař, „že bych si to dvakrát rozmyslel.“

„A vy, pane?“ obrátil se hodinář na stavitele.

„Můj Bože,“ odvětil tázaný, „mne čeká tak naléhavá záležitost, že bych nastoupil v každém případě.“

„Mám chuť nechat si vyložit zavazadlo a truhlice a počkat raději na zítřejší dostavník, protože s sebou vezu hodinky za dvacet tisíc franků,“ pravil Ženevan. „Zatím jsme měli štěstí, ale člověk by neměl pokoušet pánaboha.“

„Neslyšel jste snad, pane,“ zamíchala se do hovoru matka, „že by nám přepadení hrozilo pouze v případě, že bychom vezli peníze pro vládu? Aspoň to tihle pánové tvrdí.“

„No právě,“ rozhlédl se hodinář neklidně kolem sebe, „a my je vezeme!“

Matka zbledla a podívala se na svého syna; matka se vždycky bojí nejdřív o dítě a teprve potom o sebe.

„Jakže? My převážíme peníze?“ zeptali se současně, avšak nestejně vzrušenými hlasy lékař a stavitel. „Jste si jistý tím, co říkáte?“

„Dokonale, pánové.“

„Měl jste nám to říct dříve, nebo aspoň mluvit potichu.“

„Třeba si pán není tak úplně jistý tím, co tvrdí,“ snažil se ulomit hrot konverzaci lékař.

„Ano, pán se možná jen tak baví,“ přitakal stavitel.

„Bůh uchovej!“

„Ženevané se strašně rádi smějí,“ přisadil si ještě lékař.

„Pane,“ ohradil se hodinář smrtelně uražený tím, že by si o něm někdo mohl myslet, že má snad nedejbůh smysl pro humor, „pane, viděl jsem na vlastní oči, jak to nakládají!“

„Co?“

„Peníze.“

„A bylo jich hodně?“

„Viděl jsem značný počet pytlů.“

„A odkud ty peníze pocházejí?“

„Z pokladnice bernských medvědů. Jistě víte, pánové, že medvědi z Bernu mají mezi padesáti a šedesáti tisíci livrů renty.“

Lékař se rozesmál.

„No jistě! Pán nám chce nahnat strach!“

„Pánové,“ ohradil se hodinář, „dávám vám své čestné slovo.“

„Do vozu, pánové, nasedat!“ křičel konduktér a otevřel dveře.

„Nastupovat! Máme tři čtvrtě hodiny zpoždění!“

„Okamžik, konduktére, počkejte,“ zastavil ho stavitel, „chceme vám položit otázku.“

„Na co se chcete zeptat?“

„Zavřete dveře a pojd'te sem k nám.“

„Vypijte si s námi sklenku vína, konduktére.“

„S radostí, pánové,“ na to konduktér, „sklenka vína se neodmítá.“

Konduktér uchopil sklenici. Tři cestující si s ním přitukli.

Ve chvíli, kdy konduktér nesl sklenici k ústům, ho lékař uchopil za paži.

„Poslyšte, konduktére, je to pravda?“

„Co říká tady ten pán.“

A ukázal na Ženevana.

„Pan Féraud?“

„Nevím, že se ten pán jmenuje Féraud.“

„Ano, pane, to je moje jméno, k vašim službám,“ řekl Ženevan a uklonil se. „Féraud a spol., hodináři, ulice U Hradeb číslo 60, Ženeva.“

„Pánové, no tak honem, nastupovat!“ vyzval je znovu konduktér.

„Ale vy jste nám neodpověděl.“

„Co vám mám k čertu odpovědět? Vždyť se mě na nic neptáte!“

„Ale ano, ptáme se vás, jestli je pravda, že převážíte ve svém dostavníku značnou sumu, která patří francouzské vládě?“

„Vy mluvko!“ obořil se konduktér na hodináře. „To vy jste jim to prozradil?“

„No dovolte, milý pane...“

„Tak konec řečí, pánové, nastupovat!“

„Ale nejdřív bychom rádi věděli...“

„Co? Jestli vezu peníze pro vládu? Ano, vezu. A teď mě dobře poslouvejte: jestli nás přepadnou, ani nehlesněte, nebraňte se a všechno proběhne bez problémů.“

„Jste si jistý?“

„Nechte to na mně. Já se s těmi pány domluvím.“

„Co uděláte, jestli nás přepadnou?“ otázal se lékař stavitele.

„Na mou duši! Budu se chovat tak, jak nám radí konduktér.“

„To je to nejlepší, co můžete udělat,“ potvrdil konduktér.

„Ani se nepohnu,“ řekl stavitel.

„A já rovněž,“ přidal se hodinář.

„Tak, pánové, pospěšte si, do vozu!“

Chlapec vyslechl rozhovor se staženým obočím a stisknutými zuby.

„Jestli nás přepadnou, vím, co udělám,“ obrátil se k matce.

„A co uděláš?“ zeptala se ho.

„To uvidíš.“

„Co říká ten hoch?“ zajímal se hodinář.

„Říkám, že jste všichni zbabělci,“ odvětil chlapec bez váhání.

„No tak, Eduarde, co to má znamenat?“ pokárala ho matka.

„Chtěl bych, aby náš dostavník přepadli,“ vyzýval hoch s planoucím zrakem.

„Pánové, pánové, pro lásku boží, nastupujte!“ zvolal naposledy konduktér.

„Konduktére, předpokládám, že nemáte zbraň,“ řekl lékař. „Ale ano, mám pistole.“

„Nešťastníku!“

Konduktér se naklonil k jeho uchu a šeptl:

„Buďte klidný, doktore. Jsou nabité jenom prachem.“

„Naštěstí!“

A zavřel dvířka vnitřní části dostavníku.

„Práskni do koní, postilione!“

Zatímco kočí popoháněl koně a velký vůz se pohnul, zavřel konduktér dvířka kupé.

„Nenastoupíte s námi, konduktére?“ otázala se matka.

„Děkuji, paní de Montrevel,“ opáčil konduktér, „mám co dělat na střeše vozu.“ Potom prostrčil hlavu okénkem: „A dávejte pozor, ať se pan Eduard nedotýká pistolí, které mám v kapse, mohl by se zranit.“

„No tohle!“ ozval se chlapec. „Jako kdybych nevěděl, co jsou to pistole! Mám krásnější, než jsou ty vaše, abyste věděl, můj přítel sir John mi je dal přivést z Anglie, že je to tak, maminko?“

„To jistě,“ odvětila paní de Montrevel, „ale stejně tě prosím, Eduarde, ničeho se nedotýkej.“

„Jen buď klidná, maminečko.“

Ale polohlasně si zopakoval:

„Stejně bude po mém! Jestli nás Jehúovi tovaryši přepadnou, vím dobře, co udělám.“

Dostavník už se dostal do svého těžkopádného tempa a mířil k Paříži.

Byl jeden z těch krásných zimních dnů, za nichž pochopí i ti, kdo věří, že v zimě je příroda mrtvá, že příroda nikdy neumírá, ale jenom spí. Člověk, který žije sedmdesát nebo osmdesát let, si stěžuje, že dlouhé zimní noci trvající deset a dvanáct hodin ještě zkracují jeho už tak krátké dny; příroda žije neustále a stromy, co stojí tisíc let, spí pět měsíců: ta doba je pro nás zima, pro ně noc. Básníci opěvují svými verši nesmrtelnost přírody, která umírá každý podzim a na jaře opět vstává z mrtvých; básníci se mýlí: příroda neumírá každý podzim, jen usíná; příroda každé jaro nevstává z mrtvých, jenom

se probouzí. Skutečná smrt nastane až v den, kdy naše zeměkoule skutečně zemře, země se skoulí do prostoru nebo se propadne do propasti chaosu, netečného, němého, pustého, beze stromů, bez květů, bez zeleně, bez básníků.

Toho krásného dne 23. ledna 1800 jako by spící příroda snila o jaru; slunce svítilo skoro vesele a na trávě v příkopu podél silnice se třpytily perličky jinovatky, které se rozplývají v dětských prstech a těší oko oráče, když se zachvějí na obilí, statečně vystrkujícím klíčky z půdy. Otevřeli okna dostavníku, aby se potěšili tím raným úsměvem božím, a přivítali sluneční paprsek slovy: „Bud' vítán, posle, o němž jsme si mysleli, že se ztratil v hlubokých mracích západu nebo bouřlivých vlnách oceánu.“

Ujeli asi hodinu od Châtillonu a právě se přiblížili k ohybu řeky, když tu najednou vůz zastavil bez zjevné překážky. Jenom čtyři jezdci se blížili klidným poklusem a jeden z nich, který klusal kousek před ostatními, dal rukou postilionovi znamení, aby zastavil.

Postilion poslechl.

„Ach maminko,“ ozval se Eduard, který neposlechl matku, postavil se a díval se ven ze staženého okénka. „Maminko, to jsou krásní koně! Ale proč mají ti jezdci masky? Nejsme přece na karnevalu.“

Paní de Montrevel snila. Žena sní tak trochu stále: jako mladá o budoucnosti, jako stará o minulosti.

Probrala se ze snění, vystrčila hlavu z dostavníku a vykřikla.

Eduard se hbitě otočil.

„Copak je, maminko?“ otázal se.

Paní de Montrevel zbledla, objala ho a neodpověděla.

Z vnitřku kočáru sem doléhaly výkřiky hrůzy.

„Co se děje? Kdo je to?“ dotíral Eduard otázkami a snažil se vymanit z matčiných paží, které ho svíraly kolem krku jako řetěz.

„Děje se to, milý mladý příteli,“ řekl jemný hlas mladého maskovaného muže, který strčil hlavu do kupé, „že si musíme s konduktérem něco vyřídit. Vůbec se to však netýká pánů a dam cestujících

v dostavníku; řekněte laskavě své paní matce, aby přijala náš uctivý pozdrav a nevšímalas si nás, jako bychom tady nebyli.“

Potom přešel do vnitřku vozu:

„Pánové, váš služebník,“ řekl, „nebojte se o své váčky ani o své šperky a uklidněte i chůvu. Nepřišli jsme proto, aby se jí srazilo mléko.“

Nakonec se obrátil ke konduktérovi:

„Tak co, otče Jérôme, máme stovku tisíc franků nahoře na střeše a v truhlách, že?“

„Pánové, ujišťuju vás...“

„Ty peníze jsou určené vládě, patří pokladnici bernských medvědů; sedmdesát tisíc franků je ve zlatě, zbytek ve stříbře; stříbro je na střeše vozu, zlato v truhle v kupé; je to tak? Máme správné informace?“

Při slovech v *truhle* v kupé vykřikla paní de Montrevel podruhé hrůzou. Podruhé se bude muset setkat s muži, kteří jí naháněli takový strach, byt' se chovali velmi zdvořile.

„Copak je, maminko? Čeho se bojíš?“ ptal se jí hoch netrpělivě.

„Mlč, Eduarde, mlč.“

„Proč mám mlčet?“

„Nechápeš to?“

„Ne.“

„Dostavník byl přepaden.“

„Ale proč? Proč byl... Aha! Už to chápu!“

„Ne, ne, nic nechápeš,“ snažila se ho umlčet paní de Montrevel.

„Ti pánové jsou lupiči.“

„Opovaž se něco takového vyslovit.“

„Copak to nejsou lupiči? Vždyť berou peníze konduktérovi!“

A skutečně, jeden z mužů právě nakládal na hřbet svého koně pytle s penězi, které mu konduktér házel ze střechy dostavníku.

„Ne,“ opravila ho paní de Montrevel, „ne, to nejsou lupiči.“

A dodala úplně potichu:

„To jsou *Jehúovi* *tovaryši*.“

„Aha! To jsou ti, co zavraždili mého přítele sira Johna?“

Chlapec zbledl a dech procházející mu mezi zuby vydával hvízdavý zvuk.

V tu chvíli otevřel jeden maskovaný muž dvířka kupé a pravil s vybranou zdvořilostí:

„Paní hraběnko, s politováním jsme nuceni vás vyrušit; ale konduktér má něco na práci ve svém kupé, týká se to jeho truhlice; buďte tak laskava a vystupte si na chvílku; Jérôme si pospíší.“ A dodal s radostným přízvukem, který nikdy nechyběl jeho hlasu: „Že mám pravdu, Jérôme?“

Jérôme ze střechy dostavníku potvrdil mladíkova slova.

Paní de Montrevel poslechla výzvu, a aby uchránila svého syna před nebezpečím, hrozilo-li vůbec nějaké, začala vystupovat z vozu jako první.

Ta chvílka hochovi stačila, aby se zmocnil konduktérových pistolí.

Mladík se smíchem v hlase pomáhal s největšími ohledy paní de Montrevel vystoupit, dal znamení jednomu svému druhovi, aby jí nabídl rámě, a vrátil se k vozu.

Ale v tu chvíli se ozval dvojí výstřel; Eduard právě vystřelil z obou pistolí – každou svíral v jedné ruce – na Jehúova tovaryše, který zmizel v oblaku dýmu.

Paní de Montrevel vykřikla a omdlela.

Mateřskému projevu strachu odpovědělo několik různých výkřiků.

Z vnitřku vozu zazněl výkřik úzkosti; bylo dohodnuto, že cestující nebudou klást žádný odpor, a hle, někdo tu odpor klade.

Tři mladíci vykřikli překvapením; bylo to poprvé, co se jim něco takového přihodilo.

Vrhli se ke kamarádovi v domnění, že je provrtaný kulkami.

Našli ho, jak stojí, živ a zdrav, chechtá se, zatímco konduktér se sepjatýma rukama volá:

„Pane, přísahám, že v té pistoli nebyly kulky. Pane, na mou duši, byly nabitě jenom prachem, věřte mi!“

„U d'asa, to přece sám vidím, že byly nabitě jenom prachem! Ale úmysl v tom byl, že, Eduarde?“ Potom se obrátil ke svým druhům: „Přiznejte, pánové, že tenhle roztomilý hoch nezapře svého otce a svého bratra. Bravo, Eduarde, vyroste z tebe skutečný muž!“

Objal hoča a proti jeho vůli ho políbil na obě líce.

Eduard se zmítal jako ďábel, bezpochyby mu připadalo nesmírně ponižující, že ho líbá muž, na nějž právě vystřelil dvě rány z pistole.

Mezitím odnesl jeden ze tří mužů Eduardovu matku pár kroků od dostavníku a uložil ji na plášť rozprostřený na kraji příkopu.

Muž, který právě tak vřele políbil Eduarda, hledal ženu očima, a když si jí všiml, prohlásil:

„Takhle se paní de Montrevel neprobere; nemůžeme tu dámu opustit v tomto stavu, pánové. Konduktére, postarejte se o pana Eduarda!“

Předal hoča konduktérovi a obrátil se na jednoho druhu:

„Poslyš, ty jsi tak opatrný a myslíš na všechno, nemáš u sebe náhodou flakon se solemi nebo lahev s meduňkovým odvarem?“

„Ano, tady je,“ odvětil ten, na koho se obrátil.

A vytáhl z kapsy flakon s anglickými čichacími solemi.

„Vida! A teď,“ pokračoval mladík, který byl zjevně velitelem bandy, „dokonči tu práci s mistrem Jérômem. Já se postarám o paní de Montrevel.“

Bylo skutečně načase; mdloby paní de Montrevel začínaly vypadat jako nervový záchvat: celým ženíným tělem probíhaly křečovitě záchvěvy a z hrudi jí unikaly tlumené výkřiky.

Mladík se k ní sklonil a dal jí přičichnout k solím.

Paní de Montrevel otevřela vyděšené oči a hned zvolala: „Eduarde! Eduarde!“ Přičemž nechtíc shodila masku mladíkovi, který jí pomáhal.

Mladík najednou ukazoval svoji odhalenou tvář.

Byl to dvorný a smavý muž, Morgan, naši čtenáři už ho znají.

Paní de Montrevel ztuhla úžasem při pohledu na ty krásné modré oči, vysoké čelo, půvabně vykrojené rty a bílé zuby svítící v úsměvu.

Pochopila, že od takového muže jí nehrozí žádné nebezpečí a že se ani Eduardovi nemůže přihodit nic zlého.

Nebrala teď Morgana jako banditu, který zapříčinil její mdloby, ale jako muže ze společnosti, který pomáhá omdlelé ženě.

„Ach pane, jak jste laskavý!“

Těmi slovy a hlavně tónem, jakým byla pronesena, tisíckrát děkovala nejen za svou osobu, ale hlavně za své dítě.

S podivnou koketerií, která byla vlastní jeho rytířské povaze, si Morgan masku hned nenasadil, aby si paní de Montrevel z jeho tváře odnesla jenom prchavý a zmatený dojem, ale dvorně se jí uklonil na znamení díků: po celou dobu měl tvář odhalenou, a až když předal do rukou paní de Montrevel d'Assasův flakon se solemi, znovu si přivázal šňůrky masky.

Paní de Montrevel pochopila mladíkův takt a ocenila jej.

„Ó pane,“ řekla, „bud'te klidný, kdekoli a za jakékoli situace vás potkám, nepoznám vás.“

„Je na mně, madam, abych vám poděkoval,“ pravil Morgan, „a řekl vám, že jste nesmírně laskavá!“

„Pánové, do vozu! Pokračujeme v cestě!“ vyvolával konduktér svým obvyklým tónem, jako by se vůbec nic nestalo.

„Madam, už jste se úplně zotavila? Pokud ne, dostavník počká,“ řekl Morgan.

„Ne, pánové, to je zbytečné. Děkuji vám, už jsem úplně v pořádku.“

Morgan podal paní de Montrevel rámě, ona se o ně opřela, aby neklopýtla po nerovné cestě, a pomohl jí nastoupit do dostavníku.

Konduktér už do kupé pomohl Eduardovi.

Když paní de Montrevel usedla na své místo, Morgan, který už se smířil s matkou, se chtěl ještě smířit i se synem.

„Přátelé, mladý hrdino?“ podával mu ruku.

Ale chlapec couvl.

„Nepodávám ruku banditům,“ prohlásil.

Paní de Montrevel sebou při chlapcových slovech trhla nelibostí.

„Máte kouzelného synka, madam,“ řekl Morgan. „Bohužel má předsudky,“ uklonil se dvorně. „Šťastnou cestu, madam!“ dodal a zavřel dvířka.

„Práskni do koní!“ křikl konduktér na kočího.

Vůz se pohnul.

„Ó pane, promiňte,“ zvolala najednou paní de Montrevel, „tady je váš flakon se solemi! Váš flakon!“

„Ponechejte si ho, madam,“ řekl Morgan, „i když doufám, že už jste se zotavila a nebudete ho potřebovat.“

Hoch však matce vytrhl flakon z rukou:

„Maminka nepřijímá dary od zloděje,“ vyhrkl.

A vyhodil flakon z okénka.

„Kruci!“ zašeptal Morgan s povzdechem, který by byl dozajista udivil jeho druhy, neboť vzdychání nemíval ve zvyku. „Myslím, že jsem udělal dobře, když jsem nepožádal chudáka Amélii o ruku!“ Nato se obrátil ke kamarádům: „Hotovo, pánové?“

„Ano!“ odvětili jednohlasně.

„Tak tedy na koně a jedeme! Nezapomínejme, že musíme být dnes večer v devět hodin v Opeře!“

Vyhoupł se do sedla, jako první přeskočil příkop a vyrazil k řece, bez váhání vjel do brodu, který jim na Cassiniho mapě označil falešný poštovský posel.

Octl se na druhém břehu a ostatní se k němu přidali.

Vtom se d'Assas otázal Morgana:

„Poslyš, nespadla ti náhodou maska?“

„Ano. Ale moji tvář viděla pouze paní de Montrevel.“

„Hm! Lépe by bylo, kdyby ji neviděl nikdo.“

A všichni čtyři pobídlí koně ke cvalu a zmizeli přes pole směrem k Chaource.

III

Zpráva občana Fouchéa

Když nazítrí k jedenácté hodině dopoledne dorazila paní de Montrevel k hotelu *Ambasador*, byla udivena, že tam na ni místo Rolanda čeká jakýsi cizinec.

Neznámý k ní přistoupil.

„Jste vdova po generálu de Montrevel, madam?“ otázal se jí.

„Ano, pane,“ odvětila udiveně paní de Montrevel.

„A hledáte svého syna?“

„To ano a překvapuje mě, že tu není, protože mi psal.“

„Muž míní a první konzul mění, madam,“ přerušil ji se smíchem onen cizinec. „První konzul pověřil vašeho syna úkolem, který ho zaměstná na několik dní, a mne sem poslal, abych ho zastoupil.“

Paní de Montrevel se uklonila.

„S kým mám tu čest...?“ otázala se.

„Občan Fauvelet de Bourrienne, první tajemník prvního konzula,“ uklonil se Bourrienne.

„Poděkujte za mne prvnímu konzulovi,“ odvětila paní de Montrevel, „a buďte tak laskav a vyříd'te mu, že lituji, že to nemohu učinit sama.“

„Proč byste nemohla? Není nic snazšího, madam.“

„Prosím?“

„První konzul mi přikázal, abych vás s sebou přivedl do Lucemburského paláce.“

„Mne?“

„Vás a vašeho syna.“

„Ó! Já uvidím generála Bonaparta, já uvidím generála Bonaparta! Jsem tak šťastný!“ zvolal hoch.

A skákal radostí a tleskal.

„Dobrá, Eduarde, uklidni se!“ napomenula ho paní de Montrevel. Potom se obrátila k Bourriennovi: „Promiňte, pane, je to divoch z pohoří Jura.“

Bourrienne podal dítěti ruku.

„Jsem přítelem vašeho bratra,“ řekl. „Chcete mě obejmout?“

„S radostí, pane,“ odvětil Eduard, „vy přece nejste lupič, vy ne!“

„Ne, aspoň doufám,“ opáčil tajemník se smíchem.

„Ještě jednou se omlouvám, pane, ale po cestě nás přepadli,“ vysvětlovala paní de Montrevel.

„Přepadli vás?“

„Ano.“

„Lupiči?“

„Ne tak docela.“

„Pane,“ zeptal se Bourrienna Eduard, „jak se říká lidem, kteří berou jiným lidem peníze? Nejsou to snad lupiči?“

„Většinou ano, milý hochu, ano, tak se jim říká.“

„Vidíš, maminko!“

„Mlč, Eduarde, prosím tě o to.“

Bourrienne pohlédl na paní de Montrevel a z výrazu její tváře jasně pochopil, že téma konverzace jí není příjemné, nenaléhal tedy.

„Madam,“ řekl, „dovolte, abych vám připomněl, že vás mám odvézt do Lucemburského paláce, jak už jsem měl tu čest vám sdělit. Očekává vás tam paní Bonapartová!“

„Pane, jen bych si chtěla vzít jiné šaty a převléct Eduarda.“

„Jak dlouho vám to potrvá, madam?“

„Bylo by příliš požádat vás o půlhodinu strpení?“

„Nikoli, madam, pokud vám půlhodinka stačí, mně to naprosto vyhovuje.“

„Buďte klidný, pane, plně mi postačí.“

„Ještě si něco zařídím, madam,“ uklonil se jí tajemník, „a za půl hodiny jsem tady zpátky k vašim službám.“

„Děkuji, pane.“

„A nezlobte se na mne, pokud tu budu přesně.“

„Nenechám vás čekat.“

Bourrienne odešel. Paní de Montrevel nejdříve oblékla Eduarda, potom se sama převlékla, a když se Bourrienne vrátil, už na něj pět minut čekala.

„Dejte si pozor, madam,“ poznamenal Bourrienne se smíchem, „abych neprozradil prvnímu konzulovi, jak jste přesná.“

„Myslíte, že by mu to vadilo?“

„Mohl by si vás u sebe nechat, abyste dávala lekce v dochvilnosti paní Bonapartové.“

„Ó, kreolkám se musí něco odpustit!“ zasmála se paní de Montrevel.

„Ale vy jste také kreolka, aspoň pokud vím.“

„Paní Bonapartová,“ opáčila paní de Montrevel pořád se smíchem, „vidí svého manžela denně, zatímco já uvidím prvního konzula poprvé v životě.“

„Tak už pojd'me, pojd'me, maminko!“ vybízel ji netrpělivě Eduard. Tajemník ustoupil, aby mohla paní de Montrevel projít.

Čtvrt hodiny nato byli v Lucemburském paláci.

Bonaparte obýval v malém Lucemburském paláci apartmá v přízemí napravo; Josefína měla svůj pokoj a budoár v prvním patře; z pracovny prvního konzula k ní vedla chodba.

Čekala na paní de Montrevel, a jakmile ji uviděla, rozevřela jí náruč jako přítelkyni.

Paní de Montrevel se uctivě zastavila ve dveřích.

„Jen pojd'te dál, madam!“ vyzvala ji Josefína. „Nevidím vás dnes poprvé, znám vás od chvíle, kdy jsem poznala vašeho skvělého Rolanda! Víte, co mě uklidňuje, když Bonaparte někam odjede? Že má u sebe Rolanda. Myslím si, že když je Roland s ním, nemůže se mu stát nic zlého... Nechcete mě obejmout?“

Paní de Montrevel byla trochu na rozpacích z takové laskavosti.

„Jsme krajanky, vidíte?“ pokračovala Josefína. „Ach, vzpomínám si přesně na pana de La Clémencière, který měl nádhernou zahradu a v ní úžasné ovoce! Pamatuju si dokonce, že když mě tam jako dítě vodil, abych to ovoce ochutnala, viděla jsem tam, či spíše zahlédla, krásnou mladou dívku, která vypadala jako královna. Vdávala jste se asi mladá, že, madam?“

„Ve čtrnácti letech.“

„No jistě, proto můžete mít syna v Rolandově věku. Ale sedněte si přece!“

Sama jí šla příkladem a pokynula paní de Montrevel, aby usedla vedle ní.

„A tenhle roztomilý hoch je také váš syn?“ ukázala na Eduarda. Povzdechla.

„Bůh k vám byl štědrý, madam,“ pokračovala, „protože vám dal všechno, co jste si mohla přát. Měla byste ho poprosit, aby i mně poslal takového syna!“

A závistivě přitiskla rty na Eduardovo čelo.

„Můj manžel bude šťasten, že vás uvidí, madam. Má tak rád Rolanda! Také by vás uvedli dříve k němu než ke mně, ale přišel za ním ministr policie... Navíc,“ dodala se smíchem, „přicházíte v dost špatnou dobu. Zuří!“

„Ó!“ vyděsila se paní de Montrevel. „Jestli je to tak, raději počkám.“

„Ne, to ne! Naopak! Až vás uvidí, uklidní se. Nevím, co se stalo: podle všeho u nás dochází k přepadávání dostavníků, a to za bílého dne a na hlavní cestě! Fouché bude mít co dělat, jestli se zase něco takového stalo!“

Paní de Montrevel se chystala odpovědět; ale v tu chvíli se otevřely dveře a objevil se lokaj.

„První konzul očekává paní de Montrevel,“ řekl.

„Jen běžte,“ vyzvala paní de Montrevel Josefína. „Bonapartův čas je vzácný, je skoro stejně netrpělivý jako Ludvík XIV., který ale neměl na práci vůbec nic. Nerad čeká.“

Paní de Montrevel se živě zvedla a chtěla s sebou odvést i Eduarda.

„Ne,“ zasáhla Josefína, „nechte mi tady toho krásného hochu, stejně tu zůstanete na večeři: Bonaparte ho uvidí v šest hodin. Ostatně, bude-li se s ním chtít seznámit hned, pošle si pro něj. Zatím mu budu dělat druhou matku. Co podnikneme, abyste se bavil?“ obrátila se k hochovi.

„První konzul má určitě pěkné zbraně, že, madam?“ otázal se chlapec.

„Ano, velmi krásné. Dobrá, ukážu vám zbraně prvního konzula.“

Josefína vyšla jedněmi dveřmi, odvádějíc s sebou Eduarda, paní de Montrevel druhými, následujíc sluhu.

Na chodbě potkala hraběnka světlolasého muže s bledou tváří a nevraživýma očima, který na ni pohlédl s neklidem, jak bylo asi jeho zvykem.

Hbitě mu ustoupila, aby mohl projít.

Lokaj si jejího pohybu všiml.

„To je ministr policie,“ řekl potichu.

Paní de Montrevel se trochu zvědavě za ministrem ohlédla. Fouché byl v té době už velmi proslulý.

V tu chvíli se otevřely dveře Bonapartovy pracovny a v jejich výkroji se objevila hlava prvního konzula.

Uviděl paní de Montrevel.

„Madam de Montrevel, pojd'te dál!“

Paní de Montrevel zrychlila krok a vstoupila do pracovny.

„Jen pojd'te,“ vyzval ji Bonaparte a sám za ní zavřel dveře. „Nechal jsem vás čekat, což jsem neměl v úmyslu, ale právě jsem umyl hlavu Fouchému. Víte, že jsem s Rolandem velmi spokojený a že z něj chci udělat co nejdříve generála? V kolik hodin jste dorazila?“

„Právě teď, generále.“

„Odkud jste přijela? Roland mi to řekl, ale já jsem to zapomněl.“

„Z Bourgu.“

„A jakou cestou?“

„Přes Champagne.“

„Přes Champagne! V kolik hodin jste byla v Châtillonu...?“

„Včera ráno v devět.“

„V tom případě jste tam musela slyšet mluvit o přepadení dostavníku, že?“

„Generále...“

„V deset ráno totiž přepadli jeden dostavník mezi Châtillonem a Bar-sur-Seine.“

„Generále, to byl náš dostavník.“

„Cože? Váš dostavník?“

„Ano.“

„Vy jste byla v tom přepadeném dostavníku?“

„Ano, byla.“

„Aha! To mi tedy povíte vzácné podrobnosti! Promiňte, ale jistě chápete, že toužím po tom být informován. V civilizované zemi, v jejímž čele stojí generál Bonaparte, se nesmí beztestně přepadat na silnicích, a navíc za bílého dne...“

„Generále, nemohu vám říct nic jiného, než že ti, co přepadli dostavník, byli na koních a v maskách.“

„Kolik jich bylo?“

„Čtyři.“

„Kolik mužů bylo v dostavníku?“

„Čtyři včetně konduktéra.“

„A nikdo se nebránil?“

„Ne, generále.“

„Policejní zpráva však hovoří o tom, že se na místě dvakrát střílelo z pistole.“

„Ano, generále. Ale ty dvě rány z pistole...“

„Prosím?“

„Vystřelil můj syn.“

„Váš syn! Ale ten je ve Vendée!“

„Roland je ve Vendée. Ale Eduard byl se mnou.“

„Eduard! Kdo je to Eduard?“
 „Rolandův bratr.“
 „Aha, povídal mi o něm. Ale to je přece dítě!“
 „Ještě mu není dvanáct, generále.“
 „A to on má na svědomí ty dva výstřely?“
 „Ano, generále.“
 „Proč jste mi ho nepřivedla?“
 „Je tu se mnou.“
 „Kde?“
 „Nechala jsem ho u paní Bonapartové.“
 Bonaparte zazvonil, dveřník se objevil.
 „Řekněte Josefíně, aby přišla i s chlapcem.“
 Potom přecházel sem tam po pracovně.
 „Čtyři muži,“ zašeptal. „A chlapec jim musí dát lekci v odvaze!
 Žádný z banditů nebyl zraněn?“
 „V pistolích nebyly kulky.“
 „Jak to? Nebyly v nich kulky?“
 „Ne, generále. Patřily konduktérovi, a ten je z opatrnosti nabil
 pouze prachem.“
 „Dobrá. Nechám si zjistit jeho jméno.“
 V tu chvíli se otevřely dveře, vešla paní Bonapartová a za ruku
 vedla hochu.
 Eduard bez váhání postoupil vpřed a generála po vojensku pozdravil.
 „To ty jsi vystřelil z pistolí na lupiče?“
 „Vidíš, maminko, že jsou to lupiči!“ vyhrkl hoch.
 „Jistěže jsou to lupiči. Jak jinak bys jim chtěl říkat! Takže ty jsi
 vystřelil na lupiče, zatímco muži měli strach?“
 „Ano, já to byl, generále. Ale na smůlu ten zbabělec konduktér
 nabil pistole jenom prachem; jinak bych byl určitě zabil jejich vůdce.“
 „Ty tedy nemáš strach?“
 „Já?“ otázal se hoch. „Ne, nikdy nemám strach.“

„Měla byste se jmenovat Cornélie, madam,“ uklonil se Bonaparte paní de Montrevel, která se opírala o Josefínino rámě. Nato se obrátil k hochovi: „Dobře jsi udělal, chlapče, postarám se o tebe. Čím chceš být?“ A objal ho. „Nejdříve vojákem.“

„Jak to, nejdříve?“

„No, později chci být plukovníkem jako můj bratr a pak generálem jako můj otec.“

„Nebude to moje vina, když se to nestane,“ na to první konzul.

„Ani moje,“ opáčil hoch.

„Eduarde!“ napomenula ho paní de Montrevel bázlivě.

„Přece ho nebudete kárat za dobrou odpověď!“

Zvedl chlapce do výše svých očí a políbil ho.

„Povečeříte dnes večer s námi,“ řekl. „Bourrienne, který pro vás přijel do hotelu, vás ubytuje v ulici Vítězství. Zůstanete tam až do Rolandova návratu. On vám potom najde příbytek podle svého gusta. Eduard půjde do vojenské střední školy a vaši dceru provdám.“

„Generále!“

„Je to domluveno s Rolandem.“

Otočil se na Josefínu:

„Odved' paní de Montrevel a postarej se, aby se příliš nenudila. Madam de Montrevel, jestli *vaše přítelkyně* – Bonaparte zdůraznil slovo přítelkyně – bude chtít navštívit modistku, zabraňte jí v tom. Klobouky jí určitě nechybí: za poslední měsíc si jich koupila třicet osm.“

Dal přátelský pohlavek Eduardovi a obě ženy gestem propustil.

IV

Syn mlynáře z Kerléana

Už jsme řekli, že ve chvíli, kdy Morgan a jeho tři kumpáni zastavili dostavník ze Ženevy mezi Bar-sur-Seine a Châtillonem, vjížděl Roland do Nantes.

Chceme-li vědět, jak dopadlo jeho posláním, nebudeme ho sledovat krok za krokem v tápání, do nějž abbé Bernier zahaloval své ctižádostivé touhy, ale natrefíme na něj v městečku Muzillac ležícím mezi Ambonem a Le Guernem, dvě míle nad malým zálivem, do nějž se vlévá řeka Vilaine.

Tam jsme uprostřed Morbihanu, tedy v místě, kde se zrodilo šuanství; to v blízkosti Lavalu, v malém hospodářství v Poiriers, se narodili otci Pierru Cottereauovi a matce Jeanne Moynéové čtyři bratři Šuani. Jeden z jejich dědů, dřevorubec a misantrop, bručounský venkovan, se vzdaloval ostatním venkovanům stejně, jako se sýček straní ostatních ptáků: z toho se pak nesprávnou výslovností vylouplo jméno *šuan*.²⁷

Toto jméno dalo název celému hnutí. Na pravém břehu Loiry se říkalo šuani, když se mluvilo o Bretoncích, zatímco na levém břehu bandité, když šla řeč o Vendéeských.

Nehodláme tu vyprávět o smrti, zmaru, o této hrdinské rodině, nechceme následovat na popraviště dvě sestry a jednoho bratra, ani na bitevní pole mučedníky své víry Jeana a Reného, kteří tam padli. Od poprav a smrti v boji uběhla léta a z utrpení sester a boje bratrů se stala legenda.

My si budeme všímat jejich následovníků.

Pravda je, že ti zůstali věrní tradicím: bojovali po boku La Rouërie, Bois-Hardyho a Bernarda de Villeneuve, bojují po boku Bourmonta,

---

27 Sýček – franc, chat-huant [šat-uan] – výslovností zkomoleno na chouan [šuan].

Frottéa a Georgese Cadoudala; se stále stejnou odvahou a oddaností; jsou to stále titíž křesťanští a roajalističtí vojáci. Vypadají pořád stejně, neotesaně a divoce; jejich zbraně jsou po léta tytéž – puška nebo obyčejná hůl, které se v kraji říká *ferte*; nosí stále stejné čepice z hnědé vlněné látky nebo klobouky s širokým okrajem, které jim stěží zakrývají dlouhé rovné vlasy, co jim nepořádně padají na ramena; jsou to stále ti staří *Aulerci Cenomani*, jako za Caesarových časů, *promisso capillo*; jsou to Bretonci v širokých kalhotách, o nichž Martialis praví:

Tam laxa est...

*quam veteres braccæ Britonis pauperis.*²⁸

Proti dešti a chladu se chrání pláštěm z kozí kůže s dlouhou srstí a jako poznávací znamení nosí někteří z nich na hrudi škapulír a růženec, jiní Ježíšovo srdce, jasné znamení bratrstva, které se každý den společně modlí.

Takoví jsou muži, kteří jsou v hodině, kdy překračujeme hranici dělící kraj dolní Loiry od Morbihanu, rozptýlení od La Roche-Bernard po Vannes a od Questembertu po Billiers, zahrnuje v to i městečko Muzillac.

Jenomže by člověk potřeboval mít oči jako orel, který plachtí nahoře v oblacích, či jako sýček, co vidí ve tmě, aby si jich všiml uprostřed kručinky, vřesů a hustého křoví, kde se skrývají.

Prokousejme se sítí neznatelných pěšinek, přebrodíme dvě říčky přitékající do řeky beze jména, která se vlévá do moře blízko Billiersu mezi Arzaem a Damganem, a odvážně vstupme do vesnice Muzillac.

---

28 Odkaz na *Zápisky o válce galské*, kde Julius Caesar píše o Galech s dlouhými vlasy, satirik Martialis (40–104) v *Epigramech* přirovnává jakousi Lydiji „širokou a bachratou“ ke „starým kalhotám chudého Bretonce“.

Všechno je tu temné a tiché; jediné světlo proniká šterbinami v okenicích jednoho domu nebo spíše chatrče, která se ostatně ničím neliší od ostatních.

Je to první stavení napravo, když vejdete do vsi.

Přiblížme oko k jednomu oknu a nahlédněme dovnitř.

Vidíme muže v oděvu bohatého sedláka z Morbihanu; jenom zlatý, na prst široký prýmek, lemující jeho límec a knoflíkovou légu jeho kabátu a okraj jeho klobouku, ho odlišuje.

Zbytek úboru se sestává z kožených kalhot a shrnovacích bot.

Na židli leží jeho šavle.

Na dosah ruky má pár pistolí.

Na krbu se lesknou hlavně dvou nebo tří karabin.

Muž sedí u stolu; lampa osvětluje papíry, které pročítá s největší pozorností, a vrhá světlo i na jeho tvář.

Tvář patří třicetiletému muži; když není zrovna zasmušilá válečnými starostmi, má upřímný a veselý výraz; lemují ji krásné světlé vlasy, oživují velké modré oči; hlava má tvar příznačný pro Bretonce, kteří prý právě tomuto tvaru vděčí za svoji přehnanou tvrdohlavost, dá-li se věřit Gallovu frenologickému systému.

Také má ten člověk dvě jména.

Vojáci ho znají pod přezdívkou Kulatá hlava.

Skutečné jméno, které dostal od svých poctivých a statečných rodičů, zní Georges Cadudal, či spíše Georges Cadoudal, jak tradice změnila pravopis tohoto jména, které se zapsalo do dějin.

Georges byl synem rolníka z farnosti Kerléano patřící k farnímu kostelu v Brech. Podle legendy byl tento rolník současně mlynářem. V koleji ve Vannes, která je vzdálena jen pár mil od Brech, se mu dostalo dobré výchovy a vzdělání. Vtom už zazněly první výzvy k rojalistickému povstání ve Vendée; Cadoudal je zaslechl, dal dohromady několik svých kamarádů, s nimiž chodil na lov a užíval si zábav, přešel v jejich čele Loiru a nabídl své služby Stoffletovi; ale Stofflet ho chtěl nejdříve vidět v akci, než se s ním spojí. Georges o nic jiného nestál.

Ve vendéeské armádě nebyla nikdy nouze o příležitost, už následujícího dne došlo k boji. Georges se do něj pustil s vervou a kosil Modré takovým způsobem, že když ho viděl bývalý lovčí pana de Maulévrier, nyní generál Stofflet, řekl nahlas Bonchampsovi, který stál poblíž něj:

„Jestli nějaká dělová koule neutrhne tuhle kulatou hlavu, dostane se daleko, za to vám ručím.“

To jméno už Cadoudalovi zůstalo.

Stejnou přezdívku dali před pěti stoletími pánové de Malestroit, de Penhoët, de Beaumanoir a de Rochefort velkému konetáblu, na jehož výkupné se skládaly bretonské ženy, když ho zajali Angličané.

„Tady je ta velká kulatá hlava, zase si vyměníme pár ran mečem s Angličany,“ říkali.

Jenže naneštěstí v tuto dobu se nemávalo meči proti Angličanům, ale bojovali Francouzi s Francouzem.

Georges setrval ve Vendée až do Savenayho porážky.

Celá vendéeská armáda zůstala na bitevním poli, kde se rozplynula jako dým.

Georges předváděl skoro tři roky hotové zázraky odvahy, obratnosti a síly; přešel znovu Loiru a zase se vrátil do Morbihanu s jediným mužem, který ho stále následoval.

Byl to jeho pobočník či spíše válečný druh; neopustí ho a na památku tvrdého tažení, které společně prodělali, si změnil jméno z Merciera na Tiffaugese. Viděli jsme toho muže na plese obětí, kde vyřizoval vzkaz Morganovi.

Když se Cadoudal vrátil do svého rodného kraje, hned tam podněcoval nepokoje. Dělové koule se Velké kulaté hlavě vyhýbaly, a tak podle toho, co předpovídal Stofflet, nastoupil po La Rochejaqueleinovi, d'Elbéeovi, Bonchampsovi, Lescurovi a samotném Stoffletovi, stal se jejich soupeřem v minulosti a překonal je, co se velikosti moci týče. Stalo se mu totiž – což dostatečně svědčí o jeho síle –, že skoro sám bojoval proti vládě Bonaparta, který byl před třemi měsíci jmenován prvním konzulem.

Dva velitelé zůstali spolu s ním věrní dynastii Bourbonů: byli to Frotté a Bourmont.

Ve chvíli, kdy jsme k němu dorazili, tedy 26. ledna 1800, velel Cadoudal třem nebo čtyřem tisícům mužů, s nimiž se chystal uzavřít ve Vannes generála Hartyho.

Po celou dobu čekal na odpověď prvního konzula Ludvíku XVIII., a po ten čas zastavil nepřátelské akce; avšak před dvěma dny dorazil Tiffauges a odpověď mu předal.

Už byla poslána do Anglie, odkud půjde do Mitau; a protože první konzul odmítl mír za podmínek, které mu nadiktoval Ludvík XVIII., Cadoudal jako vrchní velitel vojska Ludvíka XVIII. na západě bude pokračovat ve válce proti Bonapartovi, i kdyby ji měl vést sám jenom s přítelem Tiffaugesem, v tuto chvíli aspoň v Pouancé, kde se koná konference mezi Châtillonem, d'Autichampem, abbé Bernierem a generálem Hédouvillem.

Velký mohykán občanské války zrovna teď přemýšlel a novinky, které se k němu právě dostaly, byly vskutku dobrým předmětem k dumání.

Generál Brune, vítěz od Alkmaaru a Castrika, zachránce Holandska, byl zrovna jmenován vrchním velitelem republikánských armád na Západě a už před třemi dny dorazil do Nantes; za každou cenu musí Cadoudala a jeho šuany rozdrtit.

Cadoudal přemýšlel: on a jeho šuani musí ukázat novému vrchnímu veliteli, že jim nenažene strach a že se ho rozhodně nebudou bát.

V tu chvíli se ozval cval kopyt; jezdec musí znát heslo, protože bez obtíží prošel hlídkami rozestavenými po cestě z La Roche-Bernard a hladce vjel do městečka Muzillac.

Zastavil přede dveřmi do chatrče, kde byl Georges. Georges zvedne hlavu, zaposlouchá se a pro všechny případy položí ruku na své pistole, i když se dá předpokládat, že příchozí je přítel.

Jezdec sesedne z koně, projde chodbou a otevře dveře místnosti, kde čeká Georges.

„Ach! To jsi ty, Královské srdce!“ přivítal ho Cadoudal. „Odkud přijíždíš?“

„Z Pouancé, generále!“

„Nějaké nové zprávy?“

„Dopis od Tiffaugese.“

„Ukaž!“

Georges uchopil list z rukou Královského srdce a přečetl ho.

„Ohó!“

A přečetl ho ještě jednou.

„Viděl jsi toho muže, jehož příchod mi tu oznamují?“ zeptal se Cadoudal.

„Ano, generále,“ odvětil kurýr.

„Co je to za člověka?“

„Krásný mladík mezi šestadvaceti a sedmadvaceti lety.“

„Jak vypadá?“

„Odhodlaně!“

„Tak to bude on; kdy dorazí?“

„Patrně dnes v noci.“

„Upozornil jsi na něj hlídky po cestě?“

„Ano. Projde hladce.“

„Ještě jim připomeň, že se mu nesmí přihodit nic zlého, je pod Morganovou ochranou.“

„Provedu, generále.“

„Máš na srdci ještě něco?“

„Předvoj republikánů je v La Roche-Bernard.“

„Kolik mužů?“

„Přibližně tisícovka; mají s sebou gilotinu a výkonného komisaře Millièra.“

„Jsi si jistý?“

„Potkal jsem je cestou; komisař jel na koni vedle plukovníka, dokonale jsem ho poznal. Nechal totiž popravit mého bratra a já jsem přísahal, že zemře mou rukou.“

„A to budeš kvůli své přísaze riskovat život?“

„Jakmile se mi naskytne příležitost.“

„Možná na sebe nedá dlouho čekat.“

Jako na zavalanou se venku ozvala cválající koňská kopyta.

„Aha!“ poznamenal Královské srdce. „To bude asi ten, koho čekáte.“

„Ne,“ na to Georges, „tenhle jezdec přijíždí od Vannes.“

A skutečně, když se dusot přiblížil, bylo zřejmé, že má Cadoudal pravdu.

Jako první jezdec i tento zastavil přede dveřmi; jako první sesedl z koně a vstoupil do chýše.

Roajalistický velitel ho okamžitě poznal, navzdory širokému plášti, do něžž byl zahalen.

„To jsi ty, Díkybohu?“ zeptal se.

„Ano, generále.“

„Kde jsi byl?“

„Ve Vannes, kam jste mě poslal sledovat Modré.“

„A co Modří dělají?“

„Bojí se, že umřou hladu, pokud je nepustíte do města. Generál Harty naplánoval pro dnešní noc akci, která jim má obstarat potraviny. Chce odnést zásoby z Grand-Champ. Generál bude osobně výpravě velet, a aby všechno proběhlo rychle a hladce, kolona bude mít pouhých sto mužů,“

„Jsi unavený, Díkybohu?“

„Nikdy, generále.“

„A tvůj kůň?“

„Jel tryskem, ale uběhne ještě asi čtyři pět mil a nezcepení.“

„Dopřej mu dvě hodinky odpočinku, dej mu dvojitou dávku ovsu a musí ujet deset.“

„V tom případě je ujede.“

„Za dvě hodiny vyrazíš; v Grand-Champ budeš za svítání; mým jménem vydáš rozkaz vyklidit vesnici. Já se postarám o generála Hartyho a jeho kolonu. Nic jiného jsi mi říct nechtěl?“

„Ještě mám pro vás jednu novinu.“

„Vyklop ji.“

„Ve Vannes je nový biskup.“

„Aha! Vracejí nám tedy naše biskupy?“

„Zdá se, ale jestli budou všichni takoví, jako je tenhle, mohli si je radši nechat.“

„Kdo je to?“

„Audrein!“

„Ten královrah?“

„Ano, Audrein odrodilec, Audrein, který hlasoval pro královu smrt!“

„A kdy má dorazit?“

„Dnes v noci nebo zítra.“

„Nepojedu mu naproti, ale jenom ať nepadne do rukou mým mužům!“

Díkybohu a Královské srdce se rozchechtali, jak četli Cadoudalovy myšlenky.

„Pst!“ napomenul je Cadoudal.

Tři muži se zaposlouchali.

„Tentokrát to bude asi on,“ řekl Georges.

Slyšeli totiž cval koně přicházející od La Roche-Bernard.

„Určitě je to on,“ opakoval Královské srdce.

„Přátelé, nechte mě s ním o samotě... Ty, Díkybohu, vyrazíš co nejrychleji do Grand-Champ, ty, Královské srdce, zůstaneš s třiceti muži na dvoře; potřebuju posly, které vyšlu na různá místa. Mimochodem, zaříd', ať mi ze vsi přinesou něco k večeři, a ať je to nejlepší, co seženou.“

„Pro kolik osob, generále?“

„Přece pro dvě!“

„Jdete pryč?“

„Ne, jen chci uvítat příchozího.“

Dva či tři chlapi už prováděli po dvoře koně dvou kurýrů.

Kurýři se vytratili.

Georges dorazil k venkovním dveřím právě ve chvíli, kdy jezdec zastavil koně a rozhlížel se na všechny strany, jako by váhal.

„Tady je, pane,“ pravil Georges.

„Kdo je tady?“ zeptal se jezdec.

„Ten, koho hledáte.“

„Jak víte, že někoho hledám?“

„Předpokládám, že hledáte Georgese Cadoudala, jemuž přezdí-
vají Kulatá hlava.“

„Přesně tak.“

„Pak tedy buďte vítán, pane Rolande de Montrevel, protože jsem
ten, koho hledáte.“

„Ach, opravdu?“ opáčil mladík udiveně.

Sesedl z koně a očima hledal někoho, komu by zvíře předal.

„Hod'te uzdu na krk svého koně a už se o něj nestarejte; až ho
budete potřebovat, najdete ho: v Bretani se nikdy nic neztratí, jste
v zemi, kde se dodržují zákony.“

Mladík si odpustil jakoukoli poznámku, hodil uzdu svému koni
na krk, jak ho k tomu Cadoudal vyzval, a následoval ho.

„Jdu první, abych vám ukázal cestu, plukovníku,“ řekl velitel
šuanů.

A oba vkročili do chatrče, v níž neviditelná ruka rozdmýchala
oheň.

V

Bílý a Modrý

Roland vstoupil za Cadoudalem, jak už jsme řekli, a zvědavě se kolem sebe rozhlížel.

Jeden pohled stačil, aby viděl, že jsou úplně sami.

„Tady je váš generální štáb, generále?“ otázal se Roland s úsměvem a nastavil plamenům v krbu podrážky svých bot. „Ano, plukovníku.“

„To místo je podivně hlídané.“

Ted' se zase usmál Georges.

„Myslíte si to, protože jste od La Roche-Bernard jel volně, aniž by vás kdokoli zastavil?“

„Lépe řečeno nepotkal jsem ani živáčka.“

„To ovšem neznamená, že cesta nebyla hlídaná.“

„Leda tak sovami a sýčky, kteří patrně létali ze stromu na strom a doprovázeli mě, generále... v tom případě svoje prohlášení odvolávám.“

„Přesně tak,“ odvětil Cadoudal, „ti sýčci a sovy jsou mé hlídky, hlídky, které mají skvělý zrak a na rozdíl od lidí vidí i v noci.“

„Naštěstí jsem se však předem informoval v La Roche-Bernard; jinak bych se neměl koho zeptat, kde vás najdu.“

„Na kterémkoli místě na cestě jste mohl hlasitě zvolat: ‚Kde najdu Georgese Cadoudala?‘ a nějaký hlas by vám vždycky odpověděl: ‚V městečku Muzillac, čtvrtý dům zprava.‘ Nikoho jste neviděl, plukovníku, jenomže v tuto chvíli ví patnáct set mužů, že pobočník prvního konzula plukovník Roland rokuje se synem mlynáře z Kerléana.“

„Jestli ale vědí, že jsem plukovník ve službách Republiky a pobočník prvního konzula, proč mě nechali projít?“

„Protože dostali takový rozkaz.“

„Vy jste tedy věděl, že přijdu?“

„Nejen to, dokonce vím, proč jste přišel.“

Roland upřel pohled na muže před sebou.

„Takže vám to nemusím říkat! A vy mi odpovíte, i když nepro-
nesu ani slovo?“

„Skoro tak.“

„Ať visím! Rád bych se na vlastní kůži přesvědčil, jak vaše policie
pracuje lépe než naše.“

„Nabídnu vám důkaz, plukovníku.“

„Poslouchám. Navíc mi moc dobře dělá tenhle oheň, ten na mě
patrně také čekal.“

„Lépe jste to nemohl vyjádřit, plukovníku, každý tu dělal, co
mohl, až po ten oheň, aby vás srdečně přivítal.“

„Ano, ale nikdo mi ještě neřekl, s jakým posláním jsem přijel.“

„Vaše posláním, jímž mě hodláte poctit, plukovníku, bylo původně
určeno pouze pro abbé Berniera. Abbé Bernier všem naneštěstí
v dopise, který posílal svému příteli Martinu Duboysovi, trochu
přecenil své síly; nabízel se prvnímú konzulovi jako prostředník.“

„Promiňte,“ přerušil ho Roland, „ale říkáte mi něco, o čem nevím:
totiž že abbé Bernier měl napsat generálu Bonapartovi.“

„Říkám, že napsal svému Martinu Duboysovi, to je rozdíl... Moji
lidé jeho list zadrželi a přinesli mi ho; nechal jsem ho opsat a poslal
ho na místo určení. Jsem přesvědčen, že tam došel v pořádku; vaše
návštěva u generála Hédouvilla je toho důkazem.“

„Víte ale, že v Nantes už nevelí generál Hédouville, ale generál
Brune.“

„Můžete dokonce říct, že velí v La Roche-Bernard; protože tisíc
republikánských vojáků vstoupilo do tohoto města dnes večer ko-
lem šesté a s nimi i gilotina a občan komisař Thomas Millièere. Když
mají popravčí nástroj, potřebují i kata.“

„Vy tvrdíte, generále, že jsem přišel kvůli abbé Bernierovi?“

„Ano: abbé Bernier se nabídl jako zprostředkovatel; ale zapomněl, že dnes jsou dvě Vendée: Vendée na levém břehu a Vendée na pravém břehu; a bude-li se vést jednání s Autichampem, Châtillonem a Suzannetem v Pouancé, musí se jednat i s Frottém, Bourmontem a Cadoudalem... Ale kde? To nikdo nedokáže říct...“

„Jenom vy, generále.“

„S rytířskostí, která tvoří základ vaší povahy, jste se toho ujal sám, a rozhodl jste se osobně mi přinést mírovou smlouvu podepsanou pětadvacátého. Abbé Bernier, d'Autichamp, Châtillon a Suzannet vám podepsali propustku, a jste tady.“

„Na mou čest, generále, musím uznat, že jste skutečně velmi dobře informován. První konzul si přeje z celého srdce mír; ví, že má proti sobě statečného a poctivého protivníka. A protože ví, že patrně do Paříže nepřijedete, poslal mě za vámi.“

„Tedy lépe řečeno za abbé Bernierem.“

„Generále, na tom nezáleží. Zavazuji se, že první konzul bude ratifikovat to, na čem se spolu dohodneme. Jaké jsou vaše mírové podmínky?“

„Jsou velmi jednoduché a prosté, plukovníku: ať vrátí první konzul trůn Jeho Veličenstvu Ludvíku XVIII.; ať se stane jeho konektáblem, jeho vrchním velitelem pozemních i námořních sil, a já se ochotně stanu jeho prvním vojákem.“

„První konzul už vám na tuto žádost odpověděl.“

„A právě proto jsem se zase já rozhodl odpovědět na jeho odpověď.“

„Kdy?“

„Dnes v noci, pokud bude příležitost.“

„A jak?“

„Tím, že znovu zahájím bojové operace.“

„Ale víte přece, že Châtillon, d'Autichamp a Suzannet složili zbraně?“

„Jsou velitelé Vendéeských, a jako takoví mohou činit, co uznají za vhodné; já jsem velitelem šuanů a jménem šuanů budu dělat, co budu chtít.“

„Vy ale odsuzujete tenhle nešťastný kraj k vyhlazovací válce, generále!“

„Svolávám křesťany a roajalisty k mučednictví.“

„Generál Brune je v Nantes s osmi tisíci zajatci, které nám právě vrátili Angličané po jejich porážkách u Alkmaaru a Castrika.“

„Tuhle šanci měli naposledy; Modří nám vnutili ten neblahý zvyk nebrat zajatce; a co se týče počtu našich nepřátel, o to se nestaráme, to je nepodstatný detail.“

„Pokud na vás nebude stačit generál Brune a jeho osm tisíc zajatců, kteří se připojí k dvaceti tisícům vojáků, co převzal od generála Hédouvilla, pak je první konzul rozhodnutý vytáhnout proti vám osobně se stovkou tisíc mužů!“

Cadoudal se usmál.

„Pokusíme se mu dokázat, že jsme schopni ho porazit.“

„Spálí vaše města!“

„Stáhneme se do chýší.“

„Zapálí i vaše chýše!“

„Budeme žít v lesích.“

„Uvažujte, generále.“

„Prokažte mi tu čest, plukovníku, a zůstaňte se mnou osmačtyřicet hodin. Uvidíte, že už jsem uvažoval dost.“

„Mám chuť to přijmout.“

„Jen ode mne nežádejte něco, co nejsem s to vám poskytnout. Dám vám, co můžu: spánek pod doškovou střechou nebo jenom v plášti pod větvemi nějakého dubu; jednoho z mých koní, abyste mohl jet za mnou, a propustku, abyste mě mohl kdykoli opustit.“

„Přijímám.“

„Vaše slovo, plukovníku, že se v ničem nepostavíte proti rozkazům, které vydám, a v žádném případě mi nebudete bránit v přepadeních, o něž se pokusím.“

„Jsem příliš zvědavý a chci to vidět; máte mé slovo, generále.“

„Ať se odehraje před vašima očima cokoli?“

„Ať se odehraje před mýma očima cokoli; vzdávám se role účastníka dramatu a stávám se pouhým divákem; chci říci prvnímu konzulovi: ‚Viděl jsem.‘“

Cadoudal se usmál.

„Uvidíte tedy.“

V tu chvíli se otevřely dveře a dva venkované přinášeli prostřený stůl, na němž se kouřilo ze zelnáčky a kusu slaniny; mezi dvěma sklenicemi stál obrovský džbán cidru přetékající pěnivým mokem.

Jako dezert k tomuto skromnému jídlu tu bylo pár pohankových omelet.

Na stole bylo prostřeno pro dva.

„Vidíte, pane de Montrevel,“ poznamenal Cadoudal, „mí chlapi doufají, že mi prokážete tu čest a povečeříte se mnou.“

„To se věru nemýlí, kdybyste mě nepozval, sám bych si pozvání vynutil, nebo bych si spíš násilím vzal jídlo, které byste mi odmítl!“

„Nuže ke stolu!“

Mladý plukovník vesele zasedl k jídlu.

„Promiňte mi to skromné jídlo,“ pravil Cadoudal, „ale nedostávám příspěvky na stravu během válečného tažení jako vaši generálové, takže mě živí mí vojáci. Copak tam máš dalšího, Modrobijče?“

„Kuřecí frikasé, generále.“

„To je celé dnešní menu, pane de Montrevel.“

„Hotová hostina! Tíží mě ale jedna obava, generále.“

„A to?“

„Pokud budeme jenom jíst, všechno půjde dobře; ale co až dojde na pití...?“

„Vy nemáte rád cidre? Kruci, to mě nenapadlo. Ale ve sklepe nemám nic než cidre a vodu.“

„Ne, tak jsem to nemyslel. Na čím zdraví se napijeme?“

„Tohle vám leží na srdci?“ otázal se najednou vážně Cadoudal.
„Napijeme se na zdraví naší společné matky Francie; oba jí sloužíme,

každý jiným způsobem, ale myslím si, že stejně poctivě a upřímně.“
„Na Francii, pane!“ zvolal Cadoudal a naplnil dvě sklenky.

„Na Francii, generále!“ odvětil Roland a přitůkl si s Georgesem.

A oba s uklidněným svědomím znovu usedli a pustili se do polévky s apetytem mužů, z nichž staršímu ještě nebylo třicet let.

VI

Odplata

„A teď, generále,“ řekl Roland, když večeře skončila a oba mladíci s lokty na stole a nohama nataženýma k ohni v krbu začínali zažívat, „dovolte, abych vám připomněl váš slib. Máte mi ukázat věci, o nichž bych mohl referovat prvnímu konzulovi.“

„A vy jste mi zase slíbil, že se v ničem nebudete stavět proti.“

„Ano, a můj slib platí. Vymíňuji si pouze, abych mohl odejít, kdyby bylo to, co budete dělat, ve velkém rozporu s mým svědomím.“

„Stačí, abyste hodil sedlo na hřbet svého koně, plukovníku, nebo na hřbet mého koně, bude-li váš příliš unavený, a jste volný.“

„Znamenitě.“

„Dnes vám zrovna události přejí; jsem tu nejen vrchním velitelem, ale také soudním vykonavatelem a musím tu vykonat jeden akt spravedlnosti. Řekl jste mi, plukovníku, že generál Brune je v Nantes: věděl jsem to; řekl jste mi, že váš předvoj je čtyři míle odtud, v La Roche-Bernard, i to jsem věděl; jednu věc ale patrně nevíte vy, a to, že vašemu předvoji nevelí voják jako vy nebo já, ale výkonný komisař občan Thomas Milliére. Další věc, která vám je asi neznámá, je, že tenhle občan Thomas Milliére nebojuje jako my s děly, puškami, bajonety, pistolemi a šavlemi, ale s nástrojem, který vynalezl jeden z vašich filantropických republikánů. Tomu nástroji se říká gilotina.“

„Není možné, pane,“ zvolal pohoršeně Roland, „aby se za prvního konzula bojovalo tímto způsobem!“

„Abychom si dobře rozuměli, plukovníku, já netvrdím, že první konzul vede takovou válku, jen říkám, že se vede jeho jménem.“

„A kdo je ten mizera, co zneužívá svěřeného úřadu k tomu, aby bojoval se štábem katů?“

„Už jsem vám to řekl, jmenuje se občan Thomas Millière; poptejte se všude ve Vendée, plukovníku, neboť celé Vendée a celá Bretaň vám poví o tomto muži jedině. Od prvního vendéeského a bretonského povstání, tedy od doby před šesti lety, byl tenhle Millière vždycky a všude jedním z nejaktivnějších vykonavatelů Teroru; pro něj Hrůzovláda s Robespierrem neskončila. Udával svým nadřízeným nebo vyžadoval, aby udávali jemu, bretonské nebo vendéeské vojáky, jejich rodiče, přátele, bratry, sestry, manželky, dcery, nevadilo, jestli jsou ranění nebo umírají, přikázal všechny postřílet a gilotinovat, a to bez soudu! V Daumeray například po sobě nechal krvavou stopu, která se dosud nevsákla a nikdy nevymizí z paměti místních lidí; více než osmdesát obyvatel bylo podřezáno před jeho očima; syny vraždili v náručí jejich matek, které až dodnes marně žádaly pomstu a zvedaly k nebi své zakrvácené paže. Následné pacifikace Vendée či Bretaně nijak neutišily hlad toho muže po vraždění, který mu plane v útrobách. V roce 1800 je to stejné jako v roce 1793. A ten muž...“

Roland pohlédl na generála.

„Když jsem viděl,“ pokračoval Georges se svrchovaným klidem, „že společnost toho muže neodsoudila, odsoudil jsem ho sám; ten muž zemře.“

„Jakže! Zemře v La Roche-Bernard, uprostřed republikánů, uprostřed své gardy vrahů a obklopený eskortou katů?“

„Jeho hodina udeřila, zemře.“

Cadoudal pronesl tato slova tak slavnostním hlasem, že Roland vůbec nezapochyboval o tom, že vyřkl rozsudek, ani o tom, že dojde k jeho vykonání.

Chvilku přemýšlel.

„A myslíte si, že máte právo soudit a odsoudit toho muže, byť se jakkoli provinil?“

„Ano; neboť ten muž byl souzen a odsouzen nejen viníky, ale i nevinnými.“

„A kdybych vám řekl: ‚Hned po návratu do Paříže si vyžádám obvinění a odsouzení toho muže,‘ nevěřil byste mému slovu?“

„Vašemu slovu věřím, ale namítl bych: ‚Divoké zvíře dokáže prchnout z klece, vrah uteče z vězení; lidé jsou lidé a jsou omylní. Někdy odsoudí nevinné, jindy mohou ušetřit viníka.‘ Moje spravedlnost je jistější než vaše, plukovníku, neboť je to spravedlnost boží. Ten muž zemře.“

„A jakým právem tvrdíte, že vaše spravedlnost, tedy spravedlnost muže, který je omylný stejně jako ostatní lidé, je spravedlností boží?“

„Protože jsem vložil polovinu soudu do božích rukou. Ó, on nebyl odsouzen včera!“

„Jak se to stalo?“

„Uprostřed bouře, kdy bez ustání hřmělo a blesky létaly jeden za druhým, jsem zvedl paže k nebi a oslovil Boha: ‚Pane, blesk je tvým okem a hrom tvým hlasem, jestli má ten člověk umřít, utiš na deset minut hřmění a zastav blýskání; ticho a temná obloha budou tvou odpovědí!‘ S hodinkami v ruce jsem napočítal jedenáct minut bez hřmění a blesků... Pak jsem spatřil v té hrozně bouři na výběžku velkého skaliska loďku, v níž byl jediný muž. Loďce hrozilo, že ji moře každou chvíli pohltí; najednou ji zvedla vlna tak lehce, jako když dítě foukne do pírků, a nechala ji dopadnout na útes. Loďka se roztříštila na kousky, onen muž se křečovitě držel skaliska a všichni kolem říkali: ‚Je ztracen, nepřežije to!‘ Dokonce ani jeho otec a bratři, co celou scénu sledovali, se neodvažovali mu jít na pomoc. Zvedl jsem paže k nebi a zvolal: Jestli jsi Millièra odsoudil, Bože, stejně jako já, zachráním toho muže bez cizího přispění, jenom s tvou pomocí, a přitom se mi nic nestane.‘ Pak jsem si svlékl šaty, uvázal si kolem paže jeden konec provazu a plaval jsem až ke skále. Moře jako by se pod mou hrudí tišilo; dorazil jsem k tomu muži. Jeho otec a bratři drželi provaz na druhém konci. Přivázal jsem ho a oni ho přitáhli ke břehu. Já jsem se svěřil jen Bohu a vlnám; vlny mě

donesly ke břehu tak měkce a jistě, jako donesly vody Nilu kolébku s Mojžíšem k faraonově dceři. Muž z nepřátelského tábora hlídkoval před vesnicí Saint-Nolff; schovával jsem se v lese Grand-Champ s padesáti muži. Vyšel jsem z lesa sám, doporučil svoji duši Bohu se slovy: „Pane, jestli jsi rozhodl, že má Millière zemřít, vystřelí na mne tenhle muž, netrefí mě a já se vrátím ke svým a nepříteli neublížím, neboť jsi byl v tu chvíli s ním.“ Kráčel jsem k republikánovi; když jsem byl dvacet kroků od něho, vystřelil na mne a chybil. Vidíte tady tu díru v mém klobouku? Minula o prst moji hlavu; to ruka boží mu zvedla zbraň. Přihodilo se to včera. Myslel jsem, že Millière je v Nantes. Dnes večer mi oznámili, že Millière dorazil i se svou gilotinou do La Roche-Bernard. Řekl jsem si, že mi ho Bůh přivádí a že musí zemřít.“

Roland vyslechl s jistým respektem pověrečné vyprávění bretonského velitele. Vůbec ho neudivilo, že nachází takovou víru a poezii u muže zvyklého na život u divokého moře uprostřed dolmenů v Carnaku. Pochopil, že Millière je skutečně odsouzen a že ho může zachránit jedině Bůh, který, zdá se, třikrát schválil jeho odsouzení.

Zbývalo mu položit poslední otázku.

„Jak na něj udeříte?“ zeptal se.

„Ó, tohle mě vůbec neznepokojuje,“ opáčil Georges. „On zkrátka zemře.“

Jeden z mužů, kteří přinesli prostřený stůl s večeří, vstoupil v tuto chvíli do místnosti.

„Modrobijče,“ oslovil ho Cadoudal, „vyřid' Královskému srdci, že mu chci něco sdělit.“

Dvě minuty nato se u generála objevil Bretonec.

„Královské srdce,“ obrátil se k němu Cadoudal, „nesdělil jsi mi náhodou zrovna ty, že je Thomas Millière v La Roche-Bernard?“

„Viděl jsem ho tam vstupovat s republikánským plukovníkem, který nevypadal zrovna potěšeně z takové společnosti.“

„Nedodal jsi snad, že má s sebou gilotinu?“

„Ano, generále.“

„Jaká bezpečnostní opatření zachovává Millière v místech, kde se ubytovává?“

„Má kolem sebe zvláštní gardu; nechává uzavřít ulice vedoucí k jeho domu; vždycky má po ruce pár pistolí.“

„Byl bys schopen dostat se k němu navzdory té gardě, barikádám a pistolím?“

„Beru to na sebe, generále!“

„Odsoudil jsem toho muže za jeho zločiny; musí zemřít!“

„Ach!“ zvolal Královské srdce. „Udeřila tedy hodina spravedlnosti!“

„Chceš ten rozsudek vykonat, Královské srdce?“

„S největším potěšením, generále.“

„Jdi, Královské srdce, vezmi si tolik mužů, kolik potřebuješ... vymysli si, jak to provedeš.... ale dostaň se až k němu a zab ho.“

„Jestli umřu, generále...“

„Bud' klidný, farář z Le Guerna za tebe odslouží dost mší, aby tvá duše odpočívala v míru; ale ty nezemřeš, Královské srdce.“

„Dobrá, dobrá, generále! Jakmile jste mi slíbil, že budou za mne odslouženy mše, nežádám po vás nic víc; plán už mám.“

„Kdy odjíždíš?“

„Dnes v noci.“

„Kdy zemře?“

„Zítra.“

„Jdi a ať je tři sta mužů připraveno do půl hodiny vyrazit se mnou.“

Královské srdce odešel tak prostě, jak přišel.

„Vidíte,“ řekl Cadoudal, „takoví jsou muži, jimž velím. Slouží prvnímu konzulovi jeho muži stejně, pane de Montrevel?“

„Někteří ano.“

„A u mne nejen někteří, ale všichni.“

Vstoupil Díkybohu a tázavě pohlédl na Cadoudala.

„Ano,“ odvětil Cadoudal hned dvakrát, slovem i pokynem hlavy. Díkybohu vyšel.

„Nezahlédl jste cestou sem nikoho?“ zeptal se Georges Rolanda.

„Ani živou duši.“

„Požádal jsem, aby tři sta mužů bylo v půlhodině tady, a také tu budou; kdybych požádal o pět set mužů, bylo by jich tu pět set, kdyby o tisíc, přišlo by jich tisíc, kdyby o dva tisíce, dostavily by se bez prodlení dva tisíce mužů.“

„Ale aspoň co se počtu týče, máte nějaké limity, které nemůžete překročit, ne?“

„Chcete skutečně znát početní stav mých sil? To je jednoduché: neřeknu vám to sám, protože byste mi nevěřil; počkejte, poví vám to někdo jiný.“

Otevřel dveře a zavolal:

„Zlatohřbete?“

Dvě vteřiny nato se objevil Zlatohřbet.

„To je můj náčelník generálního štábu,“ představil ho se smíchem Cadoudal. „Plní u mne tutéž funkci jako generál Berthier u prvního konzula. Zlatohřbete?“

„Ano, generále?“

„Kolik mužů je rozestaveno mezi La Roche-Bernard až sem, tedy na cestě, po níž přijel tady pan de Montrevel?“

„Šest set ve vřesovištích v Arzal, šest set ve vřesovištích v Marzan, tři sta v Péaule, tři sta v Billiers.“

„Takže celkem osmnáct set; kolik mužů je mezi Noyalem a Muzillakem?“

„Čtyři sta.“

„Dva tisíce dvě stě; kolik ve Vannes?“

„Padesát v Theix, tři sta v La Trinité, šest set mezi La Trinité a Muzillakem.“

„Tři tisíce dvě stě; a od Ambonu po Le Guerno?“

„Dvanáct set.“

„To jsou už čtyři tisíce čtyři sta; a v samotném městečku, kolem mne, v domech, zahradách, sklepích?“

„Mezi pěti a šesti sty, generále.“

„Děkuji, Zlatohřbete.“

Pokynul hlavou a Zlatohřbet odešel.

„Vidíte,“ řekl Cadoudal, „mám skoro pět tisíc mužů. A s těmi pěti tisíci muži, kteří znají v kraji každý strom, každý kámen, každou houštinu, můžu vést válku se stovkou tisíc mužů, které hodlá první konzul proti mně vyslat, jak hrozí.“

Roland se usmál.

„Je to síla, co?“

„Myslím, že se trochu vychloubáte, generále, nebo spíše příliš vychvalujete své muže.“

„Ne, to ne. Mně totiž pomáhá i veškeré místní obyvatelstvo; žádný z vašich generálů neudělá krok, o němž bych nevěděl; nevyšle žádnou ordonanci, kterou bych nedostal; nemůže se nikde schovat, abych ho nenašel; tenhle kraj je rojalistický a křesťanský! Sám mi prozrazuje: ‚Modří prošli tudy, vrazi se skrývají tamhle!‘ Ostatně posoudíte to sám.“

„Jak?“

„Vypravíme se šest mil odtud. Kolik je hodin?“

Vytáhl hodinky a Roland učinil totéž.

„Tři čtvrtě na dvanáct,“ pronesli jednohlasně.

„Dobrá!“ dodal Georges. „Naše hodinky ukazují stejný čas, to je dobré znamení; možná budou naše srdce bít stejný tempem, stejně jako naše hodinky.“

„Říkal jste, generále...?“

„Říkal jsem, že je tři čtvrtě na dvanáct, plukovníku; že v šest hodin, před svítáním, bychom měli být sedm mil odtud; potřebujete si odpočinout?“

„Já?“

„Ano. Mohl byste se teď tak hodinku prospat.“

„Děkuji, není to nutné.“

„Tak vyrazíme, kdy budete chtít.“

„A vaši muži?“

„Ó, mí muži jsou připraveni!“

„Kde?“

„Všude.“

„Chtěl bych je vidět.“

„Uvidíte je.“

„Kdy?“

„Kdy se vám zlíbí; mí muži jsou totiž velmi diskrétní, ukáží se, jenom když jim dám znamení.“

„Takže když je budu chtít vidět...“

„Stačí, když mi řeknete, já dám znamení a oni se ukážou.“

„Vyrazíme, generále!“

„Dobrá, vyrazíme.“

Mladíci se zahalili do širokých plášťů a vyšli.

Ve dveřích se Roland srazil se skupinkou pěti mužů.

Měli na sobě republikánské uniformy, jeden z nich byl podle prýmků na rukávech seržant.

„Co to má znamenat?“ zeptal se Roland.

„Nic,“ odvětil Cadoudal se smíchem.

„Ale co tu ti vojáci dělají?“

„To je Královské srdce a jeho muži, kteří vyražejí, však víte kam.“

„A chtějí to provést s pomocí těchto uniforem?“

„Ohó, plukovníku, jak vidíte, nemám před vámi žádné tajemství.“

Načež se obrátil ke skupince:

„Královské srdce!“

Muž, jehož rukávy byly ozdobeny dvěma prýmký, se oddělil od ostatních a přistoupil ke Cadoudalovi.

„Přejete si, generále?“ otázal se nepravý seržant.

„Chci znát tvůj plán.“

„Je velmi jednoduchý, generále.“

„Tak povídej, posoudím to sám.“

„Zastrčím tenhle papír za nabíják své pušky...“

Královské srdce ukázal velkou obálku zapečetěnou rudou pečeti. Bezpochyby obsahovala nějaký rozkaz pro republikány, který zabavili šuani.

„Až narazím na první hlídku, řeknu: ‚Ordonance od divizního generála!‘ Vstoupím na velitelské stanoviště, požádám, aby mi ukázali dům občana komisaře, oni mi ho ukážou, já poděkuju, zdvořilost se totiž vždycky vyplatí. Dorazím k tomu domu, tam potkám další hlídku, řeknu jí totéž, co té první, vystoupím nebo sestoupím k občanu Millièrovi, to záleží na tom, jestli bydlí na půdě nebo ve sklepě, bez obtíží k němu vejdu; chápejte, jde přece o *rozkaz divizního generála!* Najdu ho v jeho pracovně nebo někde jinde, podám mu list, a zatímco bude lámat pečeť, probodnu ho dýkou, kterou mám schovanou v rukávu.“

„Ano, ale co bude s tebou a tvými muži?“

„Hrome, o to se přece postará Bůh! Bráníme jeho věc, tak je na něm, jak nás z toho dostane.“

„Dobrá. Tak vidíte, plukovníku,“ obrátil se Cadoudal k Rolandovi, „není to tak složité. Do sedla, plukovníku! A hodně štěstí, Královské srdce!“

„Jakého koně si mám vzít?“ otázal se Roland.

„Jakého chcete: jsou oba stejně dobří a každý má v sedlové brašně pár vynikajících pistolí anglické výroby.“

„Nabitých?“

„A dobře nabitých, plukovníku! Tuhle práci nesvěřím nikomu.“

„Nuže do sedel!“

Oba mladí muži nasedli na koně a vydali se cestou vedoucí do Vannes. Cadoudal sloužil Rolandovi jako průvodce a Zlatohřbet, velitel generálova štábu, jak mu Georges říkal, šel dvacet kroků za nimi.

Když dospěli na konec vsi, zadíval se Roland na cestu, která se táhne v linii rovné skoro jako provaz napjatý mezi Muzillakem a La Trinité.

Cesta byla holá, nezarostlá a vypadala zcela pustá.

Tak urazili asi půl míle.

Po půl míli se Roland zeptal:

„Kde u d'asa vězí vaši muži?“

„Napravo, nalevo, před námi, za námi.“

„Pěkný žertík!“ ušklíbl se Roland.

„Žádný žertík, plukovníku. Myslíte si, že bych byl tak neopatrný a vydal se nazdařbůh cestou bez průzkumné hlídky?“

„Jestli se nemýlím, řekl jste mi, že až si budu přát vidět vaše muže, stačí říct.“

„To jsem řekl.“

„Nuže přeju si to.“

„Chcete vidět všechny nebo jenom jejich část?“

„Kolik jste říkal, že jich s sebou berete?“

„Tři sta.“

„Dobrá, ukažte mi jich sto padesát.“

„Stát!“ zavelel Cadoudal.

Přiložil k ústům obě ruce a zakvílel jako sýček, načež se okamžitě ozvalo soví zahoukání. Jenomže on zakvílel napravo a sova se ozvala nalevo.

Skoro současně se po obou stranách cesty vynořily lidské postavy, přelezly příkop, který odděloval cestu od náspu, a seřadily se po obou stranách koní.

„Kdo velí napravo?“ otázal se Cadoudal.

„Já, Kníráč,“ ozval se jeden venkovan.

„Kdo velí nalevo?“ opakoval generál.

„Já, Vrzal,“ zazněl hlas druhého venkovana.

„Kolik máš mužů, Vrzale?“

„Sto.“

„Kolik mužů máš ty, Kníráči?“

„Padesát.“

„Tedy celkem sto padesát?“ otázal se Georges.

„Přesně tak, generále,“ odpověděli unisono bretonští velitelé.
„Souhlasí to s vašimi počty, plukovníku?“ otázal se Cadoudal se smíchem.

„Jste kouzelník, generále.“

„Ne, to ne! Jsem obyčejný sedlák jako oni; jenomže velím vojsku, v němž každý mozek myslí na to, co dělá, každé srdce bije pro dvě velké zásady ovládající tento svět: náboženství a království.“ Obrátil se ke svým mužům: „Kdo velí předvoji?“

„Povětroň,“ odvětili šuani.

„A zadnímu voji?“

„Patrontaška.“

I druhá odpověď jako by byla pronesena jedněmi ústy.

„Takže můžeme klidně pokračovat v cestě?“

„Jako byste šel na mši ve své vesnici, generále.“

„Jedme dál, plukovníku,“ vyzval Cadoudal Rolanda. Načež se obrátil ke svým mužům: „Rozptylte se, chlapi,“ zavelel.

V tu chvíli každý muž přeskočil příkop a zmizel.

Pár vteřin nato ještě slyšeli šustění větví v porostu a kroky, pod nimiž praskalo suché roští.

Potom už jenom ticho.

„Tak co, plukovníku, myslíte si, že se s takovými muži mám bát Modrých, byť jsou to odvážní muži?“

Roland povzdechl; myslel si přesně totéž co Cadoudal.

Pokračovali v cestě.

Asi míli od La Trinité uviděli na cestě černý bod, který se rychle zvětšoval.

Když už byl bod dost zřetelný, vypadalo to, že se najednou zastavil.

„Co to má znamenat?“ otázal se Roland.

„Vidíte přece,“ odtušil Cadoudal, „je to muž.“

„O tom není pochyb; ale jaký muž?“

„Podle toho, jak rychle cválá, lze uhodnout, že je to kurýr.“

„Proč se zastavil?“

„Patrně si nás také všiml a teď váhá, jestli má jet kupředu, nebo couvnout.“

„Co udělá?“

„Zatím čeká, aby se rozhodl.“

„A nač čeká?“

„Na signál.“

„A on na ten signál odpoví?“

„Nejenže odpoví, on poslechne. Chcete, aby jel dál kupředu? Chcete, aby se vrátil? Chcete, aby uskočil stranou?“

„Přeju si, aby jel kupředu směrem k nám. Jak jinak bychom se dověděli, co nese?“

Cadoudal napodobil hlas kukačky tak dokonale, že se Roland rozhlédl kolem sebe.

„To jsem byl já,“ pravil Cadoudal, „kukačku nehledejte.“

„Takže ten posel dorazí k nám?“

„Dokonce už se blíží, vidíte?“

Skutečně, posel se opět rychlým cvaletm rozjel kupředu a za několik vteřin už stál před generálem.

„Ach, to jsi ty, Hrnaně?“

Generál se naklonil; Hrnaně mu šeptl do ucha pár slov.

„Už mě na to upozornil Díkybohu,“ pravil Georges. Nato se obrátil k Rolandovi: „Za čtvrt hodiny se odehraje v městečku La Trinité velmi vážná věc, kterou byste měl vidět. Tryskem!“

Sám šel příkladem a pobídl koně ke cvalu.

Roland ho následoval.

Když přijížděli k městečku, už zdaleky viděli shluk lidí hemžících se na náměstí za svitu loučí.

Křik a všeobecný rozruch naznačovaly, že půjde o něco vážného.

„Pobídněme koně!“ vyzval Cadoudal svého druha.

Roland na nic jiného nečekal a zaryl koni ostruhy do břicha.

Když venkované uslyšeli koňská kopyta, rozestoupili se; bylo jich nejméně pět nebo šest set, všichni ozbrojení.

Cadoudal a Roland se octli v kruhu světla, uprostřed hemžení.

Dav se tlačil ze začátku ulice vedoucí k městečku Trédion.

Ulicí přijížděl dostavník doprovázený dvanácti šuany: dva se drželi z obou stran u postiliona, deset dalších hlídalo dvířka.

Uprostřed náměstí se vůz zastavil.

Všichni byli tak zaujati dostavníkem, že sotva věnovali pozornost Cadoudalovi.

„Hej!“ křikl Georges. „Co se tady děje?“

Při zvuku známého hlasu se každý otočil a smekl.

„Kulatá hlava!“ prolétlo davem.

„Jsem to já,“ na to Cadoudal.

Jeden muž přistoupil ke Georgesovi:

„Neříkali vám něco Díkybohu a Hrnaně?“ zeptal se Cadoudala.

„Ano. Je tohle dostavník z Ploërmelu do Vannes?“

„Je, generále. Byl přepaden mezi Treffléanem a Saint-Nolff.“

„Je uvnitř?“

„Myslíme si to.“

„Čiňte podle svého svědomí; jestli byl spáchán zločin na Bohu, pak si to vezměte na sebe; já nesu odpovědnost pouze za lidi; budu přihlížet tomu, co se tu odehraje, ale nezúčastním se toho. Nebudu vám bránit, ani vám nepomůžu.“

„Co to povídal, Zabijáku?“ zeptalo se sto hlasů.

„Řekl, že máme dělat, co nám káže svědomí, a že si nad tím myje ruce.“

„Ať žije Kulatá hlava!“ křičeli všichni přítomní a vrhali se k dostavníku.

Cadoudal zůstal nehybně stát uprostřed toho přívalu.

Roland neopouštěl místo vedle něj, stejně nehybný a hlavně zvědavý; vůbec totiž netušil, o koho a o co jde.

Ten, kdo si přišel promluvit s Cadoudalem a jehož přátelé nazývali Zabijákem, otevřel dvířka dostavníku.

Poděšený, třesoucí se cestující se tísnili vzadu v dostavníku.

„Pokud nemáte nic proti králi a náboženství,“ zvolal Zabiják zvučným hlasem, „bez obav vystupte; nejsme lupiči, jsme křesťané a roajalisté.“

Toto prohlášení bezpochyby cestující uklidnilo, neboť u dvířek se objevil jeden muž a vystoupil, potom dvě ženy, nato matka s dítětem v náručí a pak ještě jeden muž.

Šuani si je dole u stupátka pozorně prohlíželi, a když v nikom z nich nepoznali toho, koho hledali, vyzvali je:

„Můžete jít!“

Ve voze zůstal sedět jediný muž.

Jeden šuan strčil do dostavníku louč a bylo vidět, že dotyčný muž je kněz.

„Služebníku Páně,“ vyzval ho Zabiják, „proč nevystoupíš s ostatními? Neslyšel jsi, co jsem řekl? Že jsme roajalisté a křesťané?“

Kněz se ani nepohnul; jenom zuby mu cvakaly hrůzou.

„Proč máš takový strach?“ pokračoval Zabiják. „Copak za tebe nemluví tvůj šat...? Muž, který nosí sutanu, přece nemůže mít nic proti království ani proti náboženství.“

Kněz se trochu vzpamatoval a zašeptal:

„Milost! Milost!“

„Proč žádáš milost?“ zeptal se Zabiják. „Cítíš se vinným, bídíku?“

„Ó pánové!“ udiveně poznamenal Roland. „Roajalisté a křesťané, a mluví takovým tónem se sluhou božím?“

„Ten muž není sluhou božím,“ odpověděl Cadoudal, „je to služebník ďáblův!“

„Kdo je to tedy?“

„Současně ateista a královrah; odřekl se svého Boha a hlasoval pro smrt svého krále: je to člen Národního konventu Audrein.“

Roland se zachvěl.

„Co mu chtějí udělat?“ otázal se.
 „Rozdával smrt, čeká ho smrt,“ odvětil Cadoudal.
 Mezitím vytáhli šuani Audreina z dostavníku.
 „Jsi to tedy opravdu ty, biskupe z Vannes!“ pravil Zabiják.
 „Milost!“ prosil biskup.
 „Byli jsme upozorněni na to, že tudy pojedeš. Právě na tebe čekáme!“
 „Milost!“ opakoval biskup potřetí.
 „Máš u sebe své obřadní biskupské roucho?“
 „Ano, přátelé, mám.“
 „Tak si je oblékni; už dlouho jsme je neviděli.“
 Sundali z dostavníku zavazadlo s prelátovým jménem; otevřeli je a vytáhli z něj kompletní biskupské odění, podali ho Audreinovi a ten ho oblékl.
 Potom utvořili venkované kruh, každý z nich držel v ruce zbraň.
 Světlo jejich smolnic se odráželo od hlavní pušek, které vrhaly temné záblesky.
 Dva muži vzali biskupa pod paží mezi sebe a odvedli ho do toho kruhu.
 Byl bledý jako smrt.
 Chvilku zavládlo zlověstné ticho.
 Přerušil je Bijcův hlas.
 „Ted' tě budeme soudit,“ pravil šuan. „Tebe, sluho boží, který jsi zradil Církev. Tebe, synu Francie, který jsi odsoudil svého krále.“
 „Běda, běda!“ blábolil kněz.
 „Je to pravda?“
 „Nepopírám to.“
 „Protože to ani popřít nemůžeš. Čím se chceš ospravedlnit?“
 „Občané...“
 „Nejsme občané,“ zahřímal Zabiják, „jsme roajalisté.“
 „Pánové...“
 „Nejsme pánové, jsme šuani.“

„Přátelé...“

„Nejsme tví přátelé, jsme tví soudci; tví soudci se tě ptají, odpověz.“

„Kaju se za to, co jsem provedl, a žádám o odpuštění Boha i lidi.“

„Lidé ti odpustit nemůžou,“ odvětil stejný nesmiřitelný hlas, „neboť když ti dnes odpustíme, zítra začneš nanovo; můžeš vyměnit kůži, nikoli srdce. Od lidí můžeš čekat jedině smrt; pros Boha, aby měl s tebou slitování.“

Kralovrah sklopil hlavu, odrodilec podklesl v kolenou. Najednou se však vztyčil:

„Hlasoval jsem pro královu smrt, to je pravda, ale chtěl jsem odklad...“

„Jaký odklad?“

„Chtěl jsem, aby se poprava odložila.“

„Stejně jsi hlasoval pro smrt, je lhostejno, zda okamžitou či pozdější, a král byl nevinn!“

„To je pravda, to je pravda,“ blábolil kněz, „ale já jsem měl strach.“

„Nejsi tedy jenom kralovrah, nejsi jenom odpadlík, jsi ještě i zbabělec! My nejsme kněží; ale budeme spravedlivější než ty; hlasoval jsi pro smrt nevinného, my hlasujeme pro smrt viníka. Máš deset minut na to, aby ses připravil. Za chvíli staneš před tváří boží.“

Biskup vykřikl hrůzou a padl na kolena; zvony kostela vyzváněly, jako by se samy rozhoupaly, a dva z přítomných mužů, zběhlí v kostelních zvycích, začali předříkávat modlitby umírajících.

Biskup chvíli nemohl najít slova, jimiž měl odpovídat.

Obracel k soudcům vyděšené oči, které prosebně těkaly z jednoho na druhého. Na žádné tváři však nenašel výraz soucitu.

Pochodně, jejichž plameny se chvěly ve větru, dodávaly všem tvářím přízračný, divoký a děsivý výraz.

Rozhodl se tedy přidat k těm, kdo se za něj modlili.

Soudci mu dovolili, aby doříkal modlitbu umírajících až do posledního slova.

Během té doby muži připravovali hranici.

„Ó!“ zvolal kněz a s rostoucí hrůzou pozoroval přípravy. „Jste tak krutí, že jste mi připravili takovou smrt?“

„Ne,“ opáčil neoblomný žalobce, „smrt na hranici je určena mučedníkům, nejsi hoden takového konce. Chystej se, odpadlíku, tvá hodina udeřila.“

„Ó Bože! Ó můj Bože!“ vykřikl kněz a vztáhl paže k nebi.

„Vstaň!“ vyzval ho šuan.

Biskup se snažil uposlechnout, ale síly mu vypověděly službu a on upadl zpátky na kolena.

„Copak dovolíte, aby před vašima očima došlo k vraždě?“ zeptal se Roland Cadoudala.

„Řekl jsem, že si myji ruce,“ odvětil tázaný.

„To jsou slova Piláta Pontského, ale ty zůstaly rudé od krve Ježíše Krista.“

„Protože Ježíš Kristus byl člověk spravedlivý; tenhle muž však není Ježíš Kristus, ale Barabáš!“

„Polib kříž, polib kříž!“ zvolal Zabiják.

Prelát na něj vyděšeně pohlédl, ale neposlechl; bylo zřejmé, že už nic nevidí ani neslyší.

„Takhle ne!“ vykřikl Roland a chystal se sesednout z koně. „Ne-připustím, aby se říkalo, že před mýma očima zavraždili nějakého muže, a já jsem mu nepomohl! To nedovolím!“

Kolem Rolanda to zašumělo výhrůžným šepotem; jeho slova byla slyšet.

Právě něco takového dokázalo vznětlivého mladíka vydráždit k okamžitému činu.

„Takhle je to tedy?“

A sáhl pravou rukou po sedlové brašně.

Cadoudal však ho střelhibitě uchopil za ruku, a zatímco se ji Roland marně snažil vyprostit z železného sevření, zavelel Cadoudal:

„Pal!“

Dvacet ran z pušek se ozvalo současně a biskup padl na zem jako podťatý.

„Ach!“ zvolal Roland. „Co jste to udělal?“

„Zabránil jsem vám v porušení přísahy,“ odvětil Cadoudal, „přísahal jste, že se budete dívat a poslouchat, ale v žádném případě do ničeho nezasáhnete...“

„Tak zahyne každý nepřítel Boha a krále,“ prohlásil slavnostně Zabiják.

„Amen!“ ozvali se přítomní jako jedním hlasem, spojením temným přesvědčením.

Potom zbavili mrtvé tělo znaků biskupské hodnosti, které hodili do plamenů hranice, cestujícím z dostavníků pomohli opět nastoupit, postiliony pobídl do sedla a uvolnili dostavníku cestu se slovy:

„Jedte a Bůh vás provázej!“

Dostavník se rychle vzdálil.

„A teď my,“ zvolal Cadoudal. „Ještě musíme urazit čtyři míle a tady jsme ztratili celou hodinu.“

Obrátil se k vykonavatelům rozsudku:

„Ten muž se provinil a byl potrestán; spravedlnosti lidské i boží bylo učiněno zadost. Ať jsou odříkány všechny příslušné modlitby za zesnulé a jeho tělo křesťansky pohřbete; rozuměli jste?“

Načež Cadoudal, jistý si tím, že jeho pokyny budou vykonány, pobídl koně do cvalu.

Roland jako by chvíli váhal, jestli ho má následovat, a pak se rozhodl, že splní svoji povinnost:

„Půjdu až do konce,“ řekl.

Pobídl rovněž koně tím směrem, jakým vyrazil Cadoudal, a po chvíli ho dojel.

Oba brzy zmizeli ve tmě, která postupně houstla s tím, jak se vzdalovali od místa, kde pochodně osvětlovaly mrtvého preláta a oheň stravoval jeho šaty.

VII

Diplomacie Georgese Cadoudala

Pocity, které zažíval Roland, když následoval Georgese Cadoudala, se podobaly pocitům napůl probuzeného člověka, který je ještě pod vlivem snu a postupně se blíží hranicím, jež oddělují noc ode dne: snaží se zorientovat a zjistit, zda ještě stále kráčí po půdě snu, nebo už prožívá skutečnost, a čím více zkoumá temné zákruty svého mozku, tím hlouběji se noří do pochybností.

Existoval muž, jehož Roland uctíval skoro jako božstvo; byl zvyklý žít v atmosféře proslulosti, halící toho muže, sledoval, jak ostatní naslouchají jeho povelům, a on sám plnil všechny jeho rozkazy s přesností a náruživostí téměř orientální. Ted' žasl nad zjištěním, že na dvou opačných koncích Francie působí armáda velmi dobře organizovaných nepřátel schopných proti tomuto muži bojovat. Představte si jednoho takového Žida Judy Makabejského, vyznavače Jehovy, který od svého dětství slyšel mluvit o svém Bohu jako o Králi králů, o Bohu všemocném, o Bohu mstiteli, bojovníku, o Bohu věčném; a tenhle vyznavač jediného Boha se najednou setká s tajemným božstvem Egyptanů Osiris či s hromovládným Diem Řeků.

Dobrodružství v Bourgu s Morganem a Jehúovými tovaryši stejně jako v městečku Muzillac a La Trinité s Cadoudalem a jeho šuany mu připadala jako podivné iniciační obřady neznámého náboženství; ale stejně jako odvážní novokřtenci, kteří riskují smrt, jen aby poznali zasvěcovací obřady, byl rozhodnut jít až do konce.

Ostatně choval k těmto výjimečným povahám jistý obdiv; ne bez údivu považoval tyto muže za Titány revoltující proti svému Bohu a cítil, že muži, co vrazili dýku do hrudi sira Johna v seillonském kartouzu nebo zastřelili biskupa ve Vannes, nejsou jen tak obyčejní smrtelníci.

Ale co ještě uvidí? Určitě bude mít už brzy v tomto ohledu jasno: už pět a půl hodiny byli na cestě a svítání se blížilo.

Nad městečkem Trédion se pustili přes pole; minuli Vannes po levé straně a dorazili do Treffléanu. V Treffléanu se Cadoudal, jehož stále doprovázel jeho velitel štábu Zlatohřbet, setkal opět s Hraně a Vrzaem, dal jim příslušné rozkazy a pokračoval v cestě směrem nalevo, až dorazil na mýtinu lesíka, který se rozkládá od Grand-Champ do Larré.

Tam velel Cadoudal zastavit, třikrát napodobil soví zahoukání a za okamžik byl obklopen třemi sty muži.

Na straně Treffléanu a Saint-Nolf se objevilo našedlé světlo; nebyly to zrovna první sluneční paprsky, ale určitě první záblesky dne.

Ze země stoupala hustá mlha, takže nebylo vidět na padesát kroků.

Cadoudal jako by čekal na nějaké zprávy, než se pustí dál.

Najednou se asi pět set metrů od nich rozkokrhal kohout.

Cadoudal natáhl uši; jeho muži se na sebe se smíchem podívali.

Kohout zakokrhal znovu, tentokrát blíže.

„To je on,“ poznamenal Cadoudal. „Odpovězte.“

Tři kroky od Rolanda se ozvalo psí zavytí napodobené s takovou dokonalostí, že byť mladík něco podobného čekal, stejně mimoděk hledal očima zvíře, co vydávalo tak truchlivý zvuk.

Téměř okamžitě se v mlze objevila pohybující se postava muže, který se rychle přibližoval a jeho obrysy byly stále zřetelnější.

Příchozí spatřil dva jezdce a zamířil k nim.

Cadoudal mu popošel pár kroků vstříc s prstem na ústech, vyzývaje tak příchozího, aby mluvil potichu.

Ten se tedy zastavil až přímo u generála.

„Tak co, Kakabusi, máme je?“ otázal se Georges.

„Jako myši v pasti. Když nebudete chtít, do Vannes se nevrátí ani jeden.“

„Nic lepšího si nemůžu přát. Kolik jich je?“

„Sto mužů a velí jim generál osobně.“

„Kolik mají vozů?“

„Sedmnáct.“

„Kdy vyrazí na pochod?“

„Musí být tak tři čtvrtiny míle odsud.“

„Jakou cestou táhnou?“

„Cestou z Grand-Champ do Vannes.“

„Takže když rozestavím muže mezi Mevronem a Plescopem...“

„Zatarasíte jim cestu.“

„To právě potřebujeme.“

Cadoudal si zavolal své čtyři poručíky, Vrzala, Hrnaně, Povětrone a Patrontašku.

Když byli všichni u něj, vydal jim rozkazy.

Každý teď zahoukal jako sýček a zmizel s padesáti muži.

Mlha stále houstla, takže těch padesát mužů, kteří tvořili jednu skupinu, se vytratilo po padesáti krocích jako stíny.

Cadoudal zůstal na místě se stovkou mužů, Zlatohřbetem a Kaka-busem.

Vrátil se k Rolandovi.

„Tak co, generále, jde všechno podle vašeho přání?“ otázal se ho Roland.

„Skoro, plukovníku,“ odvětil šuan. „Za půl hodinky to budete moci posoudit sám.“

„V téhle mlze bude těžko co posuzovat.“

Cadoudal se rozhlédl kolem sebe.

„Za půl hodiny se mlha rozplyne. Chcete tu půlhodinu využít, najíst se se mnou a něco popít?“

„Přisámobůh, to neodmítnu,“ zvolal mladík vesele, „přiznávám, že mi tou jízdou pěkně vytrávil!“

„Já se vždycky před každou bitvou pořádně najím. A dám si to nejlepší, co mám,“ na to Cadoudal.

„Vy máte před bitvou?“

„Věřím tomu.“

„S kým budete bojovat?“

„Přece s republikány. Máme proti sobě samotného generála Hartyho, a já silně pochybuji, že se vzdá bez odporu.“

„Republikáni vědí, že se s vámi budou bít?“

„Nemají o tom tušení.“

„Takže to pro ně bude překvapení?“

„Ne tak docela. Až se mlha zvedne, uvidí nás ve stejnou chvíli jako my je.“

Načež se obrátil k muži, který měl patrně na starosti zásobování potravinami:

„Modrobijče, máš nám dát co k snídani?“

Modrobijec přisvědčil, zašel do lesíka a vynořil se z něj s oslem, který měl na každém boku jeden koš.

V okamžiku byl na nepatrném vršíčku rozložený plášť a na plášti se octly pečené kuře, kousek uzené slaniny, chleba a pohankové placky.

Tentokrát Modrobijec vystrojil vskutku přepychovou tabuli: někde vykouzil i lahev vína a sklenici.

Cadoudal ukázal Rolandovi na improvizovaný stůl a jídlo.

Roland sesedl z koně a podal uzdu jednomu šuanovi.

Cadoudal ho napodobil.

„A teď!“ obrátil se generál ke svým mužům, „máte půl hodiny na to, abyste se najedli stejně jako my. Ti, kdo se během následující půlhodiny nenasnídají, budou bojovat na lačno.“

Výzva byla chápána jako rozkaz, také byla okamžitě a přesně vykonána. Každý muž vytáhl z brašny či z kapsy kus chleba nebo pohankovou placku a napodobil svého generála, který už rozkrájel kuře pro sebe a pro Rolanda.

Protože tu byla jenom jedna sklenice, pili z ní oba.

Zatímco bok po boku snídali jako přátelé, kteří si udělali přestávku při štvanci, rozednívalo se, a přesně jak Cadoudal předvídal, mlha postupně řídla.

Brzy už rozeznali nejbližší stromy, posléze i linii lesa táhnoucího se od Mevronu do Grand-Champ, zatímco nalevo se pláň v Plescopu přetátá potokem svažovala až k Vannes.

Terén sbíhal dolů přirozeně jako všude, kde se pevnina blíží k oceánu.

Na cestě z Grand-Champ do Plescopu brzy rozeznali řadu vozů, jejichž konec se ztrácel v lese.

Řada se ani nepohnula; dalo se předpokládat, že vozům brání v jízdě nějaká nečekaná překážka.

A skutečně, čtvrt míle před prvním vozem bylo vidět dvě stě mužů poručíků Hrnaně, Vrzala, Povětroně a Patrontašky, kteří republikánům zatarasili cestu.

Republikáni, daleko méně početní – řekli jsme, že jich bylo jenom sto –, zastavili a čekali, až se mlha úplně rozplyne, aby zjistili, jak silná je skupina nepřátel, s nimiž se budou muset utkat.

Muži a vozy tvořili trojúhelník, jehož jedna strana se skládala z Cadoudala a jeho stovky mužů.

Při pohledu na hrstku republikánů v modrých uniformách, jimž vděčili za své přízvisko Modří, se Roland hbitě zvedl.

Zato Cadoudal zůstával stále nedbale natažený a dojídal snídani.

Stovka mužů obklopujících generála se patrně vůbec nezajímala o scénu, kterou měla před očima; jako by všichni čekali na Cadoudalův rozkaz, aby jí začali věnovat pozornost.

Rolandovi stačil jeden pohled na republikány a okamžitě věděl, že jsou ztraceni.

Cadoudal sledoval, jak se na mladíkově tváři střídají různé pocity.

„Tak co, plukovníku,“ zeptal se ho po chvilce mlčení, „máte dojem, že jsem učinil správná opatření?“

„Spíše byste měl říci úzkostlivě pečlivá opatření,“ odvětil Roland s jízlivým úsměvem.

„Není snad zvykem prvního konzula využít výhody, která se mu nabízí?“ otázal se Cadoudal.

Roland se kousl do rtů a místo odpovědi položil roajalistickému generálovi otázku:

„Generále, mohu vás požádat o laskavost? Doufám, že mi ji ne-
odmítnete.“

„Jakou?“

„O dovolení nechat se zabít spolu se svými druhy.“

Cadoudal se zvedl.

„Čekal jsem, že mě o to požádáte,“ přiznal.

„Takže mi tu laskavost prokážete?“ naléhal Roland s očima pl-
noucíma radostí.

„Ano; ale nejdříve požádám o službu já vás,“ řekl velitel roajalistů
se svrchovanou důstojností.

„Mluvte, pane.“

„Budete mým parlamentářem u generála Hartyho.“

„A za jakým účelem?“

„Mám pro něj několik návrhů, než vypukne boj.“

„Jenom doufám, že mezi těmi návrhy, jejichž přednesením mě
hodláte poctit, není návrh na složení zbraní?“

„Jistě chápete, plukovníku, že takový návrh předložím naopak
jako první.“

„Generál Harty odmítne.“

„To je pravděpodobné.“

„Co pak?“

„Pak mu nechám vybrat mezi dvěma návrhy, které jistě bude
moci přijmout, jak doufám, aniž by ublížil své cti.“

„Jaké návrhy?“

„Řeknu vám je, až přijde správný čas; teď je na řadě ten první.“

„Zformulujte ho.“

„Tak tedy. Generál Harty a jeho sto mužů jsou obklíčeni trojná-
sobnou přesilou; nabízím všem záchranu života pod podmínkou,
že složí zbraně a odpřisáhnou, že nebudou sloužit po dobu pěti let
ve Vendée.“

Roland zatřásl hlavou.

„Myslíte, že bude lepší, když nechá své muže rozdrtit a pobít?“ otázal se Cadoudal.

„Raději se nechá rozdrtit a pobít s nimi.“

„A nemyslíte si,“ otázal se Cadoudal se smíchem, „že by bylo vhodné především se ho na to zeptat?“

„Dobrá,“ odpověděl Roland.

„Nuže, plukovníku, usedněte laskavě na koně, dejte se generálovi poznat a předneste mu můj návrh.“

„Budiž,“ na to Roland.

„Plukovníkova koně!“ obrátil se Cadoudal na šuana, který měl Rolandova oře na starosti.

Přivedli Rolandova koně.

Mladík se na něj vyšvihl a pak už jen bylo vidět, jak rychle projíždí prostor, který ho odděloval od zastaveného konvoje.

Na bocích konvoje se zformovala skupina; bylo zjevné, že v ní je generál Harty a jeho důstojníci.

Roland zamířil k té skupině, vzdálené od šuanů sotva na tři doštrely z pušky.

Generál Harty byl značně udivený, když se k němu dostavil důstojník v uniformě republikánského plukovníka.

Oddělil se od skupiny a na tři kroky vyšel poslovi vstříc.

Roland se představil, vyložil, jak se octl mezi Bílými, a přednesl generálu Hartymu Cadoudalův návrh.

Jak se dalo předpokládat, Harty odmítl.

Roland se vrátil ke Cadoudalovi s radostí a hrdostí v srdci.

„Odmítá!“ křičel na generála, jakmile se octl v takové vzdálenosti, aby ho šuan mohl slyšet.

Cadoudal kývl, čímž dal najevo, že ho Hartyho odmítnutí nikterak nepřekvapilo.

„Dobře, v tom případě mu doneste můj druhý návrh; nechci, aby mi takový čestný soudce, jako jste vy, mohl cokoli vyčítat.“

Roland se uklonil.

„Podíváme se na druhý návrh?“ řekl.

„Zde je: generál Harty mi vyjde vstříc na volný prostor mezi našimi dvěma vojsky; bude mít stejné zbraně jako já: tedy šavli a dvě pistole. Všechno se rozhodne jenom mezi námi dvěma. Pokud zabiju já jeho, jeho muži se podvolí podmínkám, které jsem vyslovil, neboť zajatce brát nemůžeme. Pokud zabije on mne, jeho muži projdou volně a dorazí do Vannes, aniž by jim v tom kdokoli bránil. Doufám, že takový návrh se vám líbí, plukovníku!“

„Také ho já za sebe přijímám,“ pravil Roland.

„Ano,“ na to Cadoudal, „ale vy nejste generál Harty; spokojte se tedy i protentokrát pouze rolí vyjednaváče, a jestli mu ten návrh, který bych já nenechal spadnout pod stůl, zase nebude vyhovovat, potom se vrátíte a já mu předložím třetí. Jsem už takový dobrák!“

Roland se vzdálil podruhé; republikáni ho očekávali se zjevnou netrpělivostí.

Předal vzkaz generálu Hartymu.

„Občane,“ odvětil generál, „ze svého chování musím skládat účty prvnímu konzulovi, vy jste jeho pobočník, vás tedy pověřuji, abyste po svém návratu do Paříže u něj svědčil v můj prospěch. Co byste udělal na mém místě vy? Zařídím se podle toho, co mi poradíte.“

Roland se zachvěl; na tváři se mu objevil vážný výraz muže, který sám se sebou svádí boj o otázku cti.

Po několika vteřinách pravil:

„Generále, já bych odmítl.“

„A důvody, občane?“ zeptal se generál.

„Šance v takovém souboji jsou vyrovnané; nemůžete a nesmíte vložit osud sta chrabrých mužů do rukou štěstěny; v boji, jako je tento, musí každý bojovat za sebe, každý musí hájit vlastní kůži, jak dovede.“

„Je to vaše přesvědčení, plukovníku?“

„Na mou čest!“

„Je to i mé přesvědčení; odnese tuto odpověď rojalistickému generálovi.“

Roland se cvalem vrátil ke Cadoudalovi a předal mu odpověď generála Hartyho.

Cadoudal se usmál.

„Věděl jsem to,“ řekl.

„Nemohl jste to vědět, vždyť jsem mu to poradil já.“

„Přesto jste byl ještě před chvílí jiného názoru.“

„Ano, ale vy sám jste mě upozornil na to, že já nejsem generál Harty... Takže jaký je váš třetí návrh?“ zeptal se Roland netrpělivě, protože už začínal mít dojem, lépe řečeno, ten dojem měl od počátku, že rojalistický generál hraje v celé záležitosti až příliš kladnou úlohu.

„Můj třetí návrh,“ pravil Cadoudal, „není ani tak návrhem jako spíše rozkazem: vydám dvěma stům svých mužů rozkaz, aby se stáhli. Generál Harty má sto mužů, nechám si jich také sto; mí předkové Bretonci byli zvyklí bojovat tělo na tělo, muž proti muži a spíše jeden proti třem než tři proti jednomu; pokud generál Harty zvítězí, přejde po našich tělech a klidně se vrátí do Vannes; bude-li poražen, aspoň nebude moci říct, že byl poražen vinou početní převahy... Jděte, pane de Montrevel, a zůstaňte se svými přáteli; poskytuju jim tak výhodu početní převahy, neboť vy sám vydáte za deset mužů.“

Roland zvedl klobouk.

„Co to děláte, pane?“ zeptal se Cadoudal.

„Mám ve zvyku zdravit všechno, co mi připadá velké, pane, a tak zdravím vás.“

„Nuže,“ na to Cadoudal, „vypijme spolu poslední sklenici vína! Každý z nás se napije na to, co má rád, co by nerad na této zemi opouštěl a s čím by se rád sešel na nebesích.“

Potom vzal lahev a jedinou skleničku, do poloviny ji naplnil a podal Rolandovi.

„Máme jen jednu sklenku, pane de Montrevel, napijte se jako první.“

„Proč jako první?“

„Zaprvé proto, že jste můj host; zadruhé jedno přísloví říká, že když se někdo napije po někom, pozná jeho myšlenky. A já bych rád znal ty vaše, pane de Montrevel,“ dodal se smíchem.

Roland vyprázdnil sklenku a podal ji Cadoudalovi.

Cadoudal ji naplnil do poloviny, jako to udělal Rolandovi, a vyprázdnil ji.

„Víte teď, nač myslím, generále?“ otázal se Roland.

„Ne,“ odpověděl tázaný, „to přísloví lže.“

„Dobrá tedy,“ pronesl Roland se svou obvyklou přímostí, „myslím na to, že jste statečný muž, generále, a že mi bude ctí, podáte-li mi ruku ve chvíli, kdy nás čeká vzájemné střetnutí.“

Mladí muži si podali a stiskli ruce spíše jako přátelé, kteří se opouštějí a čeká je dlouhé odloučení, než jako dva nepřátelé, kteří se co nevidět utkají na bitevním poli.

V tom, co se právě odehrálo, bylo cosi prostého a přitom velkolepého.

Nasadili si klobouky.

„Hodně štěstí!“ řekl Roland Cadoudalovi. „Ale dovolte mi, abych pochyboval o tom, že se mé přání vyplní. Musím se přiznat, že ho vyslovují moje ústa, ale nikoli srdce.“

„Bůh vás opatruj, pane!“ řekl Cadoudal Rolandovi. „Já doufám, že se mi moje přání vyplní, protože je výrazem mého skutečného stavu mysli.“

„Jaký signál nás upozorní na to, že jste připraven?“ otázal se Roland.

„Výstřel z pušky do vzduchu. Vaše strana na něj odpoví stejným výstřelem.“

„Dobrá, generále,“ na to Roland.

Načež pobídl koně do cvalu a potřetí překonal vzdálenost, která dělila rojalistického generála od republikánského generála.

Cadoudal ukázal rukou na Rolanda.

„Přátelé,“ oslovil muže kolem sebe, „vidíte toho mladíka?“

Všechny pohledy se stočily k Rolandovi, všechna ústa zamumlala *ano*.

„Naši bratři z Jihu nám ho svěřili do ochrany; jeho život vám tedy musí být posvátný; můžete ho zajmout, ale nesmíte mu zkřivit ani vlások.“

„Dobrá, generále,“ zněla odpověď šuanů.

„A teď, přátelé, si vzpomeňte na těch třicet Bretonců, kteří bojovali proti třiceti Angličanům mezi Ploërmelem a Josselinem, deset mil odtud, a zvítězili.²⁹ Žel Bohu,“ dodal s povzdechem, „dnes nebojujeme proti Angličanům.“

Mlha se už úplně rozplynula a jako se vždycky v takových případech stává, pár slunečních paprsků mramorovalo nažloutlým světlem pláň v Plescopu.

Už se daly rozeznat pohyby obou vojsk.

Ve chvíli, kdy se Roland vracel k republikánům, vyrážel Zlatohřbet cvalem ke svým dvěma stům mužů, kteří jim přehrazovali cestu.

Sotva Zlatohřbet promluvil se čtyřmi Cadoudalovými poručíky, bylo vidět, jak se sto mužů oddělilo, učinilo půlobrat napravo a sto dalších učinilo půlobrat vlevo.

Obě skupiny se vzdálily každá svým směrem, jedna pochodovala na Plumergat, druhá na Saint-Avé. Cesta byla volná.

Obě skupiny se zastavily čtvrt míle od cesty, muži opřeli pažby pušek o zem a zůstali nehybně stát.

---

29 Nejslavnější epizoda nástupnické války v Bretani, která skončila vítězstvím Francie (27. března 1351); v boji se tu střetlo třicet Angličanů s třiceti Bretonci, které jejich strana vybrala.

Zlatohřbet se vrátil ke Cadoudalovi.

„Máte pro mne nějaké zvláštní rozkazy, generále?“ zeptal se.

„Jediný,“ opáčil Cadoudal. „Vezmi si osm mužů a sleduj mě; až uvidíš, jak ten mladý republikán, s nímž jsem dnes snídal, padá pod svého koně, vrhneš se k němu i se svými osmi muži, a než se stačí vzpamatovat, zajmeš ho.“

„Ano, generále.“

„Víš, že ho chci dostat živého a zdravého.“

„Rozumím, generále.“

„Vyber si svých osm mužů; jakmile bude pan de Montrevel zajat a dá vám své slovo, můžete se vrátit do boje.“

„A co když nám nebude chtít dát slovo?“

„Tak ho svážete tak, aby nemohl utéct, a budete ho hlídat až do konce bitvy.“

„Budiž!“ řekl Zlatohřbet s povzdechem. „Jenomže bude poněkud smutné držet se stranou se založenýma rukama, zatímco druzí se budou bavit.“

„No co? Kdo ví?“ na to Cadoudal. „Třeba zbude něco i na vás.“

Potom se podíval na plán, přesvědčil se, že se dvě stě jeho mužů stáhlo a republikáni jsou připravení k boji, a zavelel:

„Pušku!“

Přinesli mu pušku.

Cadoudal ji zvedl nad hlavu a vystřelil do vzduchu.

Skoro v tentýž okamžik odpověděl Cadoudalově ráně jako ozvěna výstřel z řad republikánů.

Ozývali se dva tamboři bubnující do útoku; doprovázel je hlas polnice.

Cadoudal se zvedl ve třmenech.

„Chlapci!“ oslovil své muže. „Pomodlili jste se dnes ráno?“

„Ano, ano!“ odvětily skoro všechny hlasy.

„Jestli na to někdo z vás zapomněl, nebo neměl čas, ať se pomodlí teď.“

Pět nebo šest venkovanů okamžitě pokleklo a modlilo se.
Bubnování a troubení se blížilo.

„Generále! Generále!“ zaznělo netrpělivě z několika hrdel. „Vidíte přece, že se blíží!“

Generál ukázal na klečící šuany.

„Dobrá, mají na to právo,“ odpověděly hlasy.

Ti, co se modlili, se postupně zvedali, podle toho, jak dlouhá byla jejich modlitba.

Když byl poslední na nohou, republikáni už ušli dobrou třetinu vzdálenosti.

Pochodovali s napřaženými bodáky ve třech řadách, Roland v čele první řady, generál Harty mezi první a druhou řadou.

Oba byli snadno k rozpoznání, jen oni dva totiž seděli na koni.

Jediného koně mezi šuany měl Cadoudal.

Zlatohrbet sesedl a ujal se velení nad osmi muži, kteří měli následovat Georgese.

„Generále,“ řekl jeden hlas, „domodlili se a všichni jsou připraveni.“

Cadoudal se pohledem přesvědčil, že je to pravda.

Potom zvolal mocným hlasem:

„Nuže rozptylte se, chlapci!“

Toto dovolení znamenalo pro šuany a Vendéské totéž jako šturmování do bitvy. Sotva doznělo, šuani se rozptýlili po pláni za pokřiku: „Ať žije král!“ V jedné ruce mávali kloboukem, v druhé drželi pušku.

Místo aby postupovali v sevřených řadách jako republikáni, rozvinuli rojnici ve tvaru obrovitého rohlíku, jehož střed tvořil Georges na koni.

V okamžiku byli republikáni obchvázeni a začala se ozývat střelba.

Skoro všichni Cadoudalovi muži byli pytláci, tedy znamenití střelci, ozbrojení anglickými karabinami, které měly dvakrát delší dostřel než vojenské pušky republikánů.

Ačkoli to vypadalo, že ti, co vystřelili jako první, nemohou do-
střelit do nepřátelských řad, přesto několik posílů smrti proniklo
mezi republikány a tři nebo čtyři muži padli.

„Kupředu!“ vyzýval své muže generál Harty.

Vojáci pochodovali vpřed na bodáky.

Ale za několik vteřin už před sebou nikoho neměli.

Sto Cadoudalových mužů tvořících rojnici se rozdělilo do dvou
křídel.

Na každém křídle bylo padesát mužů.

Generál Harty přikázal, aby zamířili napravo i nalevo.

Potom zazněl rozkaz:

„Pal!“

Dvě salvy vyšly za sebou v dokonalé souhře dobře vycvičeného
vojska; ale střelba se skoro minula účinkem, neboť republikáni
stříleli na ojedinelé muže.

Šuani naproti tomu mířili do houfu a každá rána, která od nich
vyšla, zasáhla cíl.

Roland si uvědomoval, jak je jejich pozice nevýhodná.

Rozhlédl se kolem sebe a uprostřed kouře uviděl Cadoudala,
připomínajícího nehybným postojem jezdeckou sochu.

Pochopil, že na něj roajalistický velitel čeká.

Zařval, bodl koně do slabin a vyrazil přímo k němu.

Cadoudal rovněž pobídl svého koně do cvalu, aby mu ušetřil část
cesty.

Ale sto kroků od Rolanda se zastavil.

„Ted' dávejte pozor!“ vybídl Zlatohřbeta a jeho muže.

„Buďte klidný, generále, jsme připraveni,“ na to Zlatohřbet.

Cadoudal vytáhl ze sedlové brašny jednu pistoli a připravil se
k výstřelu.

Roland vytasil šavli a vyrazil do útoku přitisknutý k šíji svého
koně.

Když byl Cadoudal tak dvacet kroků od něj, pomalu zvedl ruku směrem k Rolandovi.

Když byl na deset kroků, vystřelil.

Rolandův kůň měl uprostřed čela bílou hvězdu.

Kulka ho zasáhla doprostřed té hvězdy.

Smrtelně zraněný kůň se i s jezdcem zřítíl ke Cadoudalovým nohám.

Cadoudal zaryl ostruhy do břicha svého koně a přeskočil koně i jezdce.

Zlatohřbet a jeho muži na víc nečekali. Přiskočili jako tlupa jaguárů k Rolandovi uvězněnému pod tělem koně.

Mladík pustil šavli a chtěl uchopit pistole; ale dříve než je stačil vzít ze sedlových brašen, dva muži ho uchopili každý za jednu paži, zatímco ostatní mu vyprošťovali nohy zpod dodělávajícího koně.

Celý manévr proběhl hladce a v dokonalé souhře, z čehož vyplývalo, že bylo všechno promyšleno a připraveno dopředu.

Roland zuřil.

Zlatohřbet k němu přistoupil s kloboukem v ruce

„Nevzdám se!“ řval Roland.

„Není třeba, abyste se vzdával, pane de Montrevel,“ odvětil Zlatohřbet nesmírně uctivě.

„Proč?“ otázal se Roland a dál vyčerpával své síly v boji stejně zoufalém jako marném.

„Protože už jste zajat, pane.“

To se nedalo popřít, odpověď byla tudíž zbytečná.

„Tak mě zabte!“ zvolal Roland.

„Ale my vás zabít nechceme, pane,“ opáčil Zlatohřbet.

„Co tedy chcete?“

„Abyste nám dal své slovo, že se dalšího boje nezúčastníte, v tom případě vás pustíme a budete volný.“

„Nikdy!“ na to Roland.

„Promiňte, pane de Montrevel, ale to od vás není čestné.“

„Cože!“ zařval Roland rozzuřený na nejvyšší míru. „Že to není čestné? Ty bídáku, urážíš mě, protože víš, že se nemůžu bránit, ani tě potrestat!“

„Nejsem bídák a neurážím vás, pane de Montrevel; jen tvrdím, že když mi nedáte slovo, připravíte generála o devět mužů, kteří by mu mohli být užiteční a kteří budou muset zůstat u vás a hlídat vás; to Kulatá hlava byl k vám velkorysejší; měl o dvě stě mužů více než vy a poslal je pryč; teď je nás jenom devadesát jeden proti stu.“

Po Rolandově tváři přeběhl plamen, skoro okamžitě však zbledl jako smrt.

„Máš pravdu, Zlatohřbete,“ odvětil, „vzdávám se vám a vzdávám se boje. Máš mé slovo. Můžeš jít i se svými druhy bojovat.“

Šuani vykřikli radostí, pustili Rolanda a vrhli se na republikány, mávajíce klobouky a puškami s pokřikem:

„Ať žije král!“

Roland byl svobodný, ale odzbrojený fyzicky svým pádem z koně a morálně svým slovem. Usedl na vyvýšeninku v terénu, ještě pokrytou pláštěm, která posloužila generálovi a jemu jako ubrus pod snídání.

Odtamtud sledoval celý boj a neztratil z něj žádný detail.

Cadoudal seděl na koni uprostřed střelby a dýmu jako démon války, nezranitelný a zuřivý stejně jako on.

Na zemi ležela mrtvá těla asi dvanácti šuanů.

Bylo ale zjevné, že republikáni, stále sevření do jednoho houfu, ztratili víc než dvojnásobek.

Zranění se plazili po volném terénu, střetávali se, zvedali trupy jako poranění hadi a bojovali, republikáni s bajonety, šuani s noži.

Zranění šuani, kteří byli příliš daleko, než aby se mohli bít tělo na tělo se zraněnými republikány jako jejich druhové, znovu nabíjeli pušky, poklekali na jedno koleno, vystřelili a zase upadli.

Na obou stranách nepřestával zuřit nelítostný a zarputilý boj; jako by sama občanská válka, válka bez slitování a bez milosti, mávala svou pochodní nad bitevním polem.

Cadoudal se točil na koni uprostřed živoucího opevnění z těl svých vojáků, střílel na dvacet kroků buď z pistolí, nebo z dvou-ranné pušky, kterou po výstřelu odhodil do rukou jednoho šuana a vzal si ji zase nabitou.

Po každém jeho výstřelu padl jeden muž.

Když potřetí zopakoval tento manévř, vystřelili na něj republikáni salvu; generál Harty mu prokázal tu čest.

Zmizel v plamenech a dýmu a Roland viděl, jak se k zemi kácí generál i jeho kůň, jako by byli oba zasaženi.

Deset nebo dvanáct republikánů vyrazilo kupředu ze svých řad proti stejnému počtu šuanů.

Vypukl strašlivý boj tělo na tělo, v němž museli mít šuani se svými noži převahu.

Najednou se znovu objevil Cadoudal na koni, v každé ruce pistoli, která měla přinést smrt dvěma mužům; také vystřelil a dva muži padli.

Potom se s třiceti svými muži vrhl mezi republikány.

Cestou sebral vojenskou pušku, používal ji jako kyj a každá jeho rána zabila jednoho muže.

Pronikl batalionem Modrých a octl se na druhé straně.

Jako se kanec vrací ke skolenému lovcí a rozrývá mu útroby, i on se vrátil do té zející rány a rozšiřoval ji.

V tu chvíli bylo rozhodnuto.

Generál Harty shromáždil asi dvacet mužů a všichni s napřaženými bodáky prorazili sevření šuanů; pěšky kráčel v čele svých vojáků; kůň pod ním zcepeněl s rozpáraným břichem.

Deset mužů padlo, než se jim podařilo prolomit obklíčení.

Generál se octl na druhé straně.

Šuani ho chtěli pronásledovat.

Cadoudal však zavelel hromovým hlasem:

„Neměli jste ho nechat projít, ale když už prošel, nechte ho svobodně jít.“

Šuani poslechli generála s úctou, jakou mu obvykle projevovali.

„A teď,“ zvolal Cadoudal, „konec střelby; už žádní mrtví; berte zajatce.“

Šuani se sevřeli a obklopili hromadu mrtvých těl, uprostřed nichž se ještě zmítalo několik živých, více či méně vážně zraněných mužů.

Vzdát se, to nic neznamenalono v téhle válce, kde se na jedné i druhé straně zajatci stříleli; republikáni nešetřili šuany a Vendéské, protože je považovali za bandity, Bílí zase stříleli republikány, protože nevěděli, co si s nimi počít.

Republikáni odhodili daleko své pušky, aby je nemuseli vydat.

Když se k nim přiblížili, všichni měli patronašku otevřenou.

Vystříleli munici do poslední kartuše.

Cadoudal vyrazil k Rolandovi.

Během toho strašlivého boje seděl mladík s očima upřenýma na vřavu, vlasy měl mokré od potu, hrud' se mu zvedala, jak mocně oddechoval. Čekal.

Když viděl, jak se karta štěstěny obrátila, sevřel hlavu do dlaní a jen tak zíral do země.

Cadoudal dorazil až k němu a Roland vůbec nezaslechl hluk; generál se dotkl jeho ramene: mladík pomalu zvedl hlavu, ani se nesnažil skrýt slzy, které se mu koulely po tvářích.

„Generále!“ řekl. „Jsem vám k dispozici, jsem váš zajatec.“

„Z vyslance prvního konzula přece neděláme zajatce,“ odvětil Cadoudal se smíchem, „ale žádáme ho o službu.“

„Rozkazujte, generále!“

„Nemám vůz, na němž bych odvezl raněné, nemám vězení pro zajatce; postarejte se o ně, dopravte zajaté nebo zraněné republikány do Vannes.“

„Slyším dobře, generále?“ zvolal Roland.

„Dávám vám je, či spíše svěřuji vám je; lituji, že váš kůň padl, lituji, že byl můj kůň zabit; ale ještě je tady Zlatohřbetův kůň, vezměte si ho.“

Mladík učinil pohyb, jako by chtěl odmítnout.

„Samozřejmě si ho jen půjčíte, než si obstaráte jiného,“ uklonil se Cadoudal.

Roland pochopil, že se musí chovat, aspoň pokud jde o přímé a prosté vystupování, stejně velkoryse jako muž, který stál proti němu.

„Uvidím vás ještě někdy, generále?“ otázal se, zvedaje se ze země.

„O tom pochybuji, pane; mé vojenské operace mě volají k Port-Louis, vás vaše povinnosti do Lucemburského paláce.“

„Co řeknu prvnímu konzulovi, generále?“

„Vypovíte mu, co jste viděl, pane; sám usoudí, jaká diplomacie se mu hodí, zda abbé Berniera či Georgese Cadoudala.“

„Podle toho, co jsem viděl, pane, pochybuji, že byste mě někdy potřeboval,“ řekl Roland. „Ale v každém případě si buďte jist, že máte v blízkosti prvního konzula přítele.“

A podal Cadoudalovi ruku.

Velitel rojalistů se jí chopil se stejnou upřímností a zápal, jako to učinil před bojem.

„Sbohem, pane de Montrevel,“ řekl, „jistě před vámi nemusím ospravedlňovat generála Hartyho. Taková porážka je stejně slavná jako vítězství.“

Mezitím přivedli republikánskému plukovníkovi Zlatohřbetova koně.

Vyšvihl se do sedla.

„Mimochodem,“ poznamenal ještě Cadoudal, „cestou do La Roche-Bernard se trochu poptejte, co se stalo s občanem Thomasem Millièrem.“

„Je mrtev,“ odpověděl hlas.

Královské srdce a jeho čtyři muži pokrytí potem a blátem právě dorazili, ale příliš pozdě, než aby se mohli zúčastnit bitvy.

Roland naposledy přešel pohledem bitevní pole, povzdechl, rozloučil se s Cadoudalem a tryskem odjel přes pláně, aby na cestě do Vannes počkal na žebříňák se zraněnými a zajatci, které měl dopravit ke generálu Hartymu, jak se zavázal.

Cadoudal nechal vyplatit každému muži šestilivrový dukát.

Roland přitom musel myslet na to, že velitel roajalistů projevoval štědrost díky penězům Direktoria, které mířily na západ a kde je sebral Morgan a jeho druhové.

VIII

Žádost o ruku

První návštěva, kterou Roland po příjezdu vykonal, patřila prvnímu konzulovi. Přinášel mu dvojí zprávu: o pacifikaci Vendée, ale i o tom, že v Bretani vzplanulo povstání daleko mohutnější než kdy jindy.

Bonaparte znal Rolanda; vyprávění o zavraždění Thomase Millièra, soudu s biskupem Audreinem a bitvě na Grand-Champ na něj hluboce zapůsobilo; ostatně v mladíkově vyprávění byla jakási temná beznaděj, v níž se nemohl zmýlit.

Roland byl zoufalý, že znovu zmeškal příležitost dát se zabít.

Zdálo se mu, že nad ním musí bdít nějaká neznámá síla, díky níž vychází živ a zdráv z nebezpečných situací, v nichž jiní nechávají život; kde na sira Johna čekalo dvanáct soudců a jeden rozsudek smrti, tam on našel jenom přízrak, sice nezranitelný, pravda, ale nikoli nebezpečný.

S hořkostí se obviňoval, že vyhledával osobní souboj s Georgesem Cadoudalem, souboj, který jeho protivník předvídal. Místo toho se měl vrhnout do vřavy, kde mohl aspoň někoho zabít, nebo být sám zabit.

První konzul na něj pohlížel s neklidem, zatímco mluvil; uvědomil si, že v mladíkově srdci stále přetrvává touha po smrti, kterou nevymýtilo ani setkání s rodnou zemí, ani láska jeho rodiny.

Obviňoval sám sebe, aby sňal veškerou vinu z generála Hartyho, pro nějž měl pouze zanícená slova uznání; ale protože byl spravedlivý a nestranný voják, přiznal i Cadoudalovi podíl na odvaze a velkodušnosti, které si rojalistický generál zasloužil.

Bonaparte mu naslouchal vážně, skoro smutně; jak byl zapálený ve válce s cizáky, jak zářil a užíval si vojenskou slávu, s takovým odporem a hrůzou hleděl na tuto vnitřní válku, kde země prolévá vlastní krev a rve si vlastní vnitřnosti.

Domníval se, že v tomto případě je lépe jednat než válčit.

Ale jak jednat s mužem jako Cadoudal?

Bonaparte dobře věděl, kolik osobního kouzla je v tomto muži; rozhodl se, že se s Cadoudalem setká, a i když Rolandovi nic neřekl, počítal s ním při sjednávání této schůzky, až nadejde správný čas.

Zatím chtěl vědět, jestli Brune, v jehož vojenské schopnosti měl velkou důvěru, bude šťastnější než jeho předchůdci.

Sděлил Rolandovi, že mu přijela matka a ubytovala se v domečku v ulici Vítězství, a rozloučil se s ním.

Roland skočil do kočáru a nechal se odvézt k matce.

Paní de Montrevel byla šťastná a hrdá, jako může být žena a matka.

Eduard nastoupil včera do střední vojenské školy.

Paní de Montrevel se chystala opustit Paříž a vrátit se k Amélii, jejíž zdraví jí neustále působilo starosti.

Sir John byl nejenom mimo nebezpečí, ale téměř zdrav. Momentálně pobýval v Paříži a přišel navštívit paní de Montrevel, ale bohužel ji nezastihl doma, neboť právě doprovázela Eduarda do vojenské školy. Nechal tedy na místě navštívenku.

Na navštívence byla jeho adresa. Sir John bydlel v rue de Richelieu, v hotelu *Mirabeau*.

Bylo jedenáct dopoledne, tedy hodina, kdy sir John snídal; Roland měl tudíž naději, že ho v tuto dobu zastihne doma. Nastoupil do vozu a přikázal kočímu, aby ho rychle dovezl do hotelu *Mirabeau*.

Skutečně překvapil sira Johna u stolu, kde bylo prostřeno k anglické snídani, v té době věc velmi vzácná. Sir John popíjel velké šálky čaje a pojídal krvavé kotlety.

Když uviděl Rolanda, vykřikl radostí, vyskočil od stolu a šel hostu vstříc.

Navzdory rozdílným národnostem pojilo oba muže vřelé přátelství vycházející z jejich vzácných povah. Roland byl hluboce dojatý, když viděl sira Johna již skoro uzdraveného.

Sir John byl bledý a pohublý, ale jinak se mu dařilo výborně.

Jeho zranění se naprosto zacelilo a kromě tlaku na prsou, který však byl den ode dne slabší a určitě brzy vymizí zcela, byl zdravý jako rybka.

Projevoval velkou radost, že Rolanda vidí, tvrdil, že díky němu se mu zdraví vrátí určitě ještě rychleji. U výrazně zdrženlivé povahy, jakou měl sir John, by člověk nečekal tak silnou citovou vazbu k mladíkovi, jež znal tak krátce.

Nejprve nabídl Rolandovi, aby s ním posnídal, a objednal mu snídani po francouzském způsobu.

Roland přijal; ale jako všichni vojáci, kteří prodělali válečná tažení Revoluce, kdy často chyběl chleba, nebyl Roland nijak náročný labužník, zvykl si jíst skoro všechno, protože se mohlo stát, že druhý den nebude k jídlu nic.

Takže pozornost sira Johna ohledně francouzské snídaně bylo zbytečně vynaložené úsilí.

Roland se však na druhou stranu nemusel příliš namáhat, aby si všiml, že sir John má něco na srdci.

Bylo zřejmé, že by se rád podělil o nějaké tajemství, ale pořád váhá, má-li s ním vyjít na světlo boží.

Roland se rozhodl, že mu pomůže.

Když se snídane chýlila ke konci, opřel se Roland lokty o stůl, bradu si podepřel dlaněmi a s přímostí, která u něj někdy hraničila s hrubostí, oslovil přítele:

„Co kdybyste, milý lorde, konečně pověděl svému příteli Rolandovi, co vás tíží?“

Sir John se zachvěl a jeho bledost vystřídal nach.

„A kruci!“ ušklíbl se Roland. „Asi je vám to hodně zatěžko, ale dovolu, abych vás ujistil, sire Johne, že jestli mě chcete o něco požádat, existuje jen velmi málo věcí, které bych vám odmítl. Tak to konečně vysypte, poslouchám vás.“

A Roland zavřel oči, jako by se plně soustřeďoval na slova sira Johna.

Lord Tanlay měl patrně ke sdělení něco velmi závažného, neboť po deseti vteřinách stále ještě mlčel a odhodlával se. Roland znovu otevřel oči.

Sir John byl už zase bledý, jen mnohem bledší, než byl předtím, než znachověl.

Roland mu podal ruku.

„Příteli, vidím na vás, že si chcete postěžovat na to, jak s vámi zacházeli v zámku Noires-Fontaines.“

„Přesně tak, příteli; můj pobyt v tomto zámku bude pro mne znamenat buď štěstí, nebo neštěstí mého života.“

Roland se upřeně zadíval na sira Johna.

„Ať visím! Že by mě potkalo to štěstí...?“

Zarazil se, neboť si uvědomil, že se z hlediska společenských konvencí málem dopustil něčeho nepatřičného.

„Dokončete, co jste nakousl, Rolande!“ zaprosil sir John.

„Chcete to?“

„Snažně vás o to prosím.“

„A co když se mýlím? Co když plácnu nějakou hloupost?“

„Příteli, příteli, prosím, dokončete to.“

„Dobrá, mylorde, tedy: že by mě potkalo takové štěstí, že by Vaše Výsost prokázala mé sestře mimořádnou čest a zamilovala se do ní?“

Sir John vykřikl radostí a s rychlostí, která překvapovala u muže tak flegmatického, se vrhl Rolandovi do náruče.

„Vaše sestra je anděl, drahý Rolande,“ zvolal, „a já ji miluji z celé duše!“

„Jste svobodný, mylorde?“

„Naprosto; už od jedenácti let, jak jsem vám řekl, užívám svého značného jmění, které čítá dvacet pět tisíc liber šterlinků ročního důchodu.“

„To je opravdu příliš, můj milý, pro ženu, která vám přinese pouhých padesát tisíc franků věna.“

„Ou!“ zvolal Angličan s přízvukem typickým pro svůj národní jazyk, který mu občas unikl ve chvílích velkého vzrušení. „Jestli se mám vzdát svého jmění, vzdám se ho.“

„Ne, to nemusíte,“ opáčil Roland se smíchem, „jste bohatý, to je mé neštěstí, ale co se dá dělat? Tahle otázka mě netrápí. Milujete moji sestru?“

„Ou! Zbožňuju ji!“

„Ou!“ napodobil Roland anglický přítelův přízvuk. „A miluje vás moje sestra?“

„Jistě chápete, že jsem se jí na to neptal,“ odušil vážně sir John. „Nejdříve jsem se chtěl obrátit na vás, drahý Rolande, a zeptat se, jestli proti mně nic nemáte, a pokud ne, zda byste nechtěl promluvit v můj prospěch se svou matkou. Jakmile budu mít souhlas vás dvou, potom se teprve vyjádřím vaší sestře, nebo lépe řečeno, vyjádříte to za mne vy, neboť já se toho nikdy neodvážím.“

„Takže já jsem první, kdo slyší vaše vyznání?“

„Jste můj nejlepší přítel, tak je to jenom dobře.“

„Dobrá, můj milý, u mě máte přirozeně svůj proces vyhraný.“

„Zbývají tedy vaše matka a sestra.“

„Jako by šlo o jednu osobu. Chápejte, máti nechá Amélii naprostou volnost ve výběru, a nemusím vám říkat, že jestli si Amélie vybere vás, bude šťastná; ale ještě zbývá někdo, na koho jste zapomněl.“

„A kdo?“ otázal se sir John jako muž, který dlouho v hlavě zvažoval všechna pro a proti, měl dojem, že všechno předvídal, a teď se před ním neočekávaně objeví další překážka.

„První konzul,“ odvětil Roland.

„God...!“ unikla Angličanovi polovina národní kletby.

„Těsně před mým odjezdem do Vendée se mnou mluvil o sestřině sňatku a důrazně mi připomněl, že se to netýká ani mne, ani mé matky, ale výhradně jeho,“ pravil Roland.

„V tom případě jsem ztracen,“ povzdechl sir John.

„Pročpak?“

„První konzul Angličany nemiluje.“

„Řekněte spíš, že Angličané nemilují prvního konzula.“

„Ale kdo promluví o mém přání s prvním konzulem?“

„Já.“

„A budete o něm mluvit tak, jako by šlo pro vás o věc přijatelnou, ba žádoucí?“

„Udělám z vás mírovou holubičku poletující mezi dvěma národy,“ pravil Roland a zvedl se.

„Ou! Děkuji,“ zvolal sir John a uchopil mladíka za ruku, načež dodal s lítostí: „Vy už mě opouštíte?“

„Milý příteli, mám volno jenom na několik hodin: hodinu jsem strávil s matkou, dvě hodiny s vámi a ještě dlužím hodinu vašemu příteli Eduardovi... Zajdu ho obejmout a při té příležitosti doporučím jeho učitelům, aby mu dovolili po libosti se rvát se spolužáky; potom se vracím do Lucemburského paláce.“

„Vyřidte mu mé pozdravy a řekněte mu, že jsem pro něj objednal pár pistolí, aby se nemusel spoléhat na konduktérovu zbraň, až ho zase přepadnou bandité.“

Roland se zadíval na sira Johna.

„Co to má znamenat?“ otázal se.

„Jakže? Vy to nevíte?“

„Ne. A co nemám vědět?“

„No přece o tom přepadení, kvůli němuž naše ubohá Amélie málem zemřela hrůzou!“

„Jakém přepadení?“

„Přepadení dostavníku.“

„Jakého dostavníku?“

„Dostavníku, v němž jela vaše matka.“

„Dostavníku, v němž jela moje matka?“

„Vždyť vám to povídám.“

„A dostavník, v němž jela moje matka, byl přepaden?“

„Přece jste se s paní de Montrevel viděl! Ona vám nic neřekla?“

„Ani slovo.“

„Nuže představte si, můj milý Eduard, váš bratříček, se zachoval jako hrdina; nikdo se nebránil, ale on ano. Chopil se konduktérových pistolí a střílel.“

„Statečný chlapec!“ zvolal Roland.

„Ano; ale naneštěstí nebo naštěstí konduktér z opatrnosti kulky z pistolí vyňal; Eduarda zasypali pánové Jehúovi tovaryši chválou jako nejudatnějšího z udatných, ale nikoho nezabil ani nezranil.

„A jste si jistý tím, co mi tu povídáte?“

„Opakuji vám, že vaše sestra málem zemřela hrůzou.“

„To je dobré,“ řekl Roland.

„Co je dobré?“ otázal se sir John.

„Dobré je... zkrátka mám o důvod víc, proč navštívit Eduarda.“

„A co máte ještě?“

„Plán.“

„Jistě mě s ním seznámíte.“

„Na mou věru nikoli. Moje plány jsou moje plány a s vámi mi to nejde dohromady.“

„Přesto jistě chápete, milý Rolande, že mě čeká jistá odplata.“

„Dobrá. Já se odplatím za nás oba; vy jste zamilovaný, drahý lorde, užívejte si své lásky.“

„Slibujete mi svoji podporu?“

„Spolehněte se na mě; sám nejvíc toužím po tom, abych vás mohl nazývat svým bratrem.“

„Už vás unavuje říkat mi příteli?“

„U všech všudy, ano! Je to příliš málo.“

„Díky!“

Muži si stiskli ruce a rozešli se.

Čtvrt hodinu nato byl Roland ve vojenské střední škole, která stála v místech, kde je dnes lyceum Ludvíka Velikého, tedy v horní části ulice svatého Jakuba, za Sorbonnou.

Už z prvního slova, které vyřkl ředitel tohoto ústavu, Roland pochopil, že měl jeho mladší bratr velmi speciální doporučení.

Poslali pro hochu.

Eduard se vrhl velkému bratrovi do náruče s nadšením plným lásky a obdivu, jaké mu vždy projevoval.

Roland poté, co se přivítali, zavedl hovor na přepadení dostavníku.

Paní de Montrevel neřekla nic, lord Tanlay byl skoupý na detaily, zato Eduard jimi nešetřil.

Přepadení dostavníku byla jeho Iliada.

Vyprávěl příhodu Rolandovi do sebemenších podrobností, zmínil se o trestuhodném spolčení Jérôma s bandity, o tom, jak byly pistole nabity pouze prachem, o matčiných mdlobách, o pomoci, kterou jí poskytl muž, co mdloby zavinily, o tom, jak bandité znali jeho křestní jméno, a konečně i o tom, jak jednomu z nich, zrovna tomu, co poskytoval pomoc paní de Montrevel, spadla na okamžik maska, takže mu paní de Montrevel viděla do tváře.

Rolanda zaujala právě tahle maličkost.

Potom chlapec vyprávěl o audienci u prvního konzula, o tom, jak ho konzul objal, hýčkal a chválil a nakonec doporučil řediteli vojenské školy.

Roland se od hochu dověděl všechno, co vědět chtěl, a protože z ulice svatého Jakuba do Lucemburského paláce trvala cesta jen pět minut, za chvíli už byl v Lucemburském paláci.

IX

Sochařství a malířství

Když Roland vstupoval do Lucemburského paláce, hodiny právě odbíjely jednu.

První konzul pracoval s ministrem policie Fouchém.

Kdybychom psali obyčejný román, rychle bychom spěli k rozuzlení, a abychom k němu dospěli co nejrychleji, pominuli bychom jisté detaily, bez nichž se, jak se tvrdívá, líčení o historických osobnostech může obejít.

My jsme však jiného mínění.

Ode dne, kdy jsme se chopili pera – a brzy už to bude třicet let –, ať už se naše myšlenky soustředily na drama či se rozlétly do epické šíře románu, měli jsme vždycky na mysli dvojí cíl: poučovat a bavit.

A poučovat říkáme na prvním místě, neboť pobavení pro nás vždycky znamenalo jenom masku pro poučení.

Povedlo se nám to? Rádi bychom tomu věřili.

Obsáhli jsme prozatím svým vyprávěním obrovský kus historie: mezi *Hraběnkou ze Salisbury* a *Hrabětem Monte Christo* se skrývá pět století.

Naším záměrem bylo naučit Francii dějiny těchto pěti a půl století lépe než všichni historici.

Je tu ještě něco navíc: i když jsou naše názory všeobecně známé, i když jsme je nahlas vyslovovali pod vládou Bourbonů starší větve, jakož i pod Bourbony mladší větve, za republiky i za současné vlády, nemyslíme si, že bychom tyto názory někdy nevhodně a nemístně uplatňovali ve svých dramatech či románech.

Obdivujeme markýze de Posa v Schillerově *Donu Carlosovi*,³⁰ ale na Schillerově místě bychom nepředcházeli dobu a neumístili filozofa 18. století mezi hrdiny 16. století, neposlali bychom encyklopedistu na dvůr Filipa II.

A tak stejně jako jsme – samozřejmě z hlediska literárního – byli monarchisty za monarchie, republikány za republiky, jsme dnes obnoviteli státu za konzulátu.

Což ovšem nebrání našim myšlenkám v rozletu, ty se vznášejí nad lidmi i epochou a každému přisoudí jeho díl v dobrém i ve zlém.

Avšak kromě Boha nemá nikdo právo přisuzovat jinému jeho díl. Egyptští králové byli ve chvíli, kdy se odebírali do neznáma, posuzováni na prahu své hrobky nikoli jedincem, ale lidem.

Snad proto se říká: „Hlas lidu hlas boží.“

Historik, romanopisec či dramatik je pouze jedním z členů poroty, která nestranně shrnuje výsledky debat a dovoluje soudcům, aby vyřkli rozsudek.

Kniha je takovým shrnutím.

Čtenáři jsou porotou.

Právě proto, máme-li popisovat jednu z největších osobností moderního světa a vlastně všech dob, máme-li ji vypodobnit v epoše její přeměny, tedy ve chvíli, kdy se stával z Bonaparta Napoleon a z generála císař, se z obav, abychom nebyli nespravedliví, uchylujeme k faktům, jimž dáváme přednost před hodnocením.

Nejsme téhož mínění jako ti, co tvrdí – prý to řekl Voltaire: „Žádný hrdina není hrdinou pro svého sluhu.“³¹

To je možné pouze v případě, že onen sluha je krátkozraký nebo závistivý, což jsou dva neduhy podobné si více, než si kdo myslí.

---

30 Markýz Rodrigo de Posa z dramatu Friedricha Schillera *Don Carlos, infant španělský* (1787), důvěrný přítel následníka trůnu dona Carlose, bojuje na dvoře Filipa II. za svobodu myšlení a proti inkvizici. Jeho odvaha mu způsobí zkázu.

31 Ponaučení madam Cornuelové (podle tvrzení spisovatelky slečny Charlotte Aïssé, jejíž *Dopisy* vydal Voltaire 1787).

Jsme přesvědčeni a za svým názorem si stojíme, že hrdina se může stát dobrým člověkem, ale dobrý člověk, když je opravdu dobrý, není o nic méně hrdinou.

Kdo je to hrdina před veřejností?

Muž, jehož génius momentálně převažuje nad srdcem.

Kdo je hrdina v soukromí?

Muž, jehož srdce momentálně převažuje nad géniem.

Historici, posuzujte génia.

Lide, posuzuj srdce.

Kdo soudil Karla Velikého? Historici.

Kdo soudil Jindřicha IV.? Lid.

A koho podle vašeho mínění posuzovali lépe?

Dobrá, budme spravedliví tak, aby odvolací soud, který tvoří potomstvo, potvrdil rozsudek současníků: nedívejme se na osobu, kterou popisujeme, pouze z jednoho úhlu: je třeba ji pořádně obejít a tam, kam nejde slunce, si posvítit pochodní nebo aspoň svíčkou.

Vraťme se k Bonapartovi.

Jak už jsme řekli, pracoval s Fouchém.

Jaký byl časový rozvrh prvního konzula v Lucemburském paláci?

V stával mezi sedmou a osmou hodinou, hned k sobě zavolal jednoho svého sekretáře – nejčastěji Bourrienna – a pracoval s ním až do deseti. V deset mu přišli oznámit, že snídaně je na stole; Josefína, Hortenzie a Evžen na něj čekali, nebo usedali ke stolu v rodinném kruhu, tedy s pobočníky a s Bourriennem. Po snídani hovořil první konzul se spolustolovníky a hosty, pokud nějací byli, této konverzaci věnoval hodinu. Obvykle se jí účastnili i dva bratři prvního konzula Lucien a Josef, dále Regnaud de Saint-Jean-d'Angély, Boulay (de la Meurthe), Monge, Berthollet, Laplace, Arnault. Kolem poledního přicházel Cambacérès. Bonaparte věnoval svému kolegovi většinou půlhodinu; potom se najednou bez přechodu zvedal se slovy: „Na shledanou, Josefíno! Na shledanou, Hortenzie...! Bourrienne, do práce!“

Po tomto prohlášení, které zaznělo každý den přibližně stejnými slovy a ve stejnou hodinu, odcházel Bonaparte z jídelny a vracel se do své pracovny.

Tam neměl žádnou pevně stanovenou pracovní metodu; zabýval se tím, co bylo naléhavé, nebo do čeho se mu chtělo: buď Bonaparte diktoval, nebo mu Bourrienne předčítal; poté se první konzul odebral do rady.

V prvních měsících byl nucen kvůli tomu přejít nádvoří Malého lucemburského paláce; což mu hlavně v deštivých dnech pravidelně přivodilo špatnou náladu. Ale koncem prosince nechal nádvoří zastřešit. Od té doby se vracel do své pracovny téměř vždycky s písní na rtech.

Bonaparte zpíval skoro stejně falešně jako Ludvík XV.

Sotva se vrátil, zkontroloval postup prací, které nařídil, podepsal několik dopisů, pohodlně se natáhl do svého křesla, do jehož područky při řeči ryl kapesním nožíkem; pokud s někým nehovořil, znovu pročítal dopisy z předešlého dne nebo právě vydané brožury a chvílemi se smál jako velké dítě; potom se najednou zvedal, jako by se probudil ze sna, a říkal: „Pište, Bourrienne.“

Načež určoval plán stavby, kterou je potřeba vybudovat, diktoval některý ze svých obrovských plánů, jež udivily nebo spíše občas vyděsily svět.

V pět hodin se obědvalo; po obědě odcházel první konzul k Josefíně, kde většinou přijímal ministry, zvláště pak ministra zahraničí pana de Talleyrand.

O půlnoci, někdy dříve, ale nikdy později, dával pokyn k rozchodu, tedy najednou prohlásil: „Jdeme spát.“

Nazítří v sedm ráno znovu začínal stejný denní režim, jenom někdy porušený nečekanými událostmi.

Po popisu zvyků mocného génia přistoupíme k jeho portrétu.

Na osobu Bonaparta jako prvního konzula zbylo daleko méně památek než na císaře Napoleona; protože se však císař z roku 1812

jen nepatrně podobal prvnímu konzulovi z roku 1800, možná se nám povede perem popsat rysy muže, které štětec nesvede vymalovat, fyziognomii, kterou ani bronz, ani mramor nedokáží vypoodobnit.

Většina malířů i sochařů, jimiž se tato skvělá doba přející umění pyšnila, všichni ti Grosové, Davidové, Prud'honové, Girodetové a Bosiové, se snažila zachovat pro budoucnost rysy tohoto muže v různých epochách, v nichž ho osud povolával k velkým úkolům; tak máme portréty Bonaparta jako vrchního velitele, Bonaparta jako prvního konzula a císaře Napoleona, a byť někteří malíři či sochaři vystihli více méně šťastně typ jeho tváře, nelze říci, že by existoval jediný portrét nebo bysta generála, prvního konzula či císaře, který by se mu dokonale podobal.

To proto, že ani génius nedokáže nemožné; v první periodě Bonapartova života malovali či sochali jeho výraznou lebku, jeho ušlechtilé čelo zbrázděné myslitelskou vráskou, bledou, protáhlou tvář, zrnitou pleť a zamyšlený výraz; v druhém období zpodobňovali jeho široké čelo, obdivuhodně vykreslené obočí, rovný nos, sevřené rty, dokonale modelovanou bradu, celou jeho tvář, která se nakonec stala Augustovou medailí; ale ani bysta, ani portrét nedokázaly vyjádřit, co se vyjádřit nedá, totiž jeho živý pohled, v němž zářila božská jiskra.

Ten pohled se měnil s takovou rychlostí, s jakou se měnily Bonapartovy nálady: v jednu chvíli vystřelil zpod víček pronikavý a rychlý jako břit dýky náhle vytasené z pochvy, zatímco za chvíli připomínal paprsek buď hladivý, či přísný, tázavý, či hrozivý.

Bonapartův pohled vyjadřoval myšlenku, která momentálně zaujímal jeho mozek.

Napoleonův pohled, s výjimkou velkých událostí jeho života, přestává být pohyblivý a fixuje se; ovšem i tento nehybný pohled se dá těžko zachytit: je jako nebozez, který provrtá srdce toho, na nějž se upírá, který proniká do hlubin jeho duše, až k jeho nejtajnějším myšlenkám.

Mramor i malba mohly správně zachytit upřenost toho pohledu; ale nedokázaly mu dát život, pronikavost a magnetismus.

Bonaparte měl dokonce i v době, kdy byl hubený, krásné ruce; rád je také s jistou koketerií ukazoval. Potom ztloustl a jeho ruce byly nádherné; věnoval jim výjimečnou péči, a když s někým rozmlouval, rád si je zálibně prohlížel.

Stejně pečoval o své zuby; byly rovněž krásné, ale ne tak výjimečné jako jeho ruce.

Když se procházel, buď sám, nebo s někým, ať už ve svých pokojích, nebo po zahradě, krácel skoro vždy trochu nachýlený, jako by měl příliš těžkou hlavu; ruce měl vždycky zkřížené za zády a často mimoděk trhal pravým ramenem, jako by mu jím probíhaly nervové záchvěvy, a současně se mu křivila ústa z levé strany do pravé. V těchto pohybech však nebylo nic křečovitého, ať se říkalo cokoli; byl to jenom prostý tik, který u něj znamenal, že je něčím velmi zaujat a že je zcela soustředěný; tyhle tiky se rovněž projevovaly v obdobích, kdy generál, první konzul či císař spřádal rozsáhlé plány. Po takových procházkách, kdy se u něj objevilo ono dvojí trhání ramenem a ústy, diktoval své nejdůležitější poznámky; při tažení, v armádě, na koni byl neúnavný, skoro stejně neúnavný jako v běžném životě. Někdy vydržel kráčet pět i šest hodin v jednom kuse, ani si toho nepovšiml.

Kdykoli se procházel s někým z blízkých přátel, zavěsil se do něj a opíral se o jeho rámě.

Ačkoli byl v době, v níž ho předkládáme našim čtenářům, útlý ba hubený, zabýval se svou příští obezitou; obvykle to byl Bourrienne, komu se svěřoval se svými pocity: „Jen se podívejte, Bourrienne, jak jsem štíhlý, úplný střízlík; ale ve čtyřiceti se to změní. Jako velký jedlík přiberu na váze a budu zavalitý, uvidíte. Víím určitě, že se mi postava změní, a přitom hodně cvičím; ale co chcete! Já to zkrátka cítím v kostech, určitě se to stane.“

Dnes víme dobře, jakého stupně dosáhla tloušťka vězně na ostrově Svaté Heleny.

Skutečnou vášeň měl pro koupele, což bezpochyby přispělo nemalým dílem k rozvoji jeho tloušťky; touze po koupeli nedokázal odolat. Obden se koupal a ve vodě zůstával dvě hodiny. Během koupele si četl noviny nebo pamflety a při tom otvíral každou chvilku kohoutek s teplou vodou, až zvedl teplotu v lázni do takové míry, že kvůli páře nemohl číst dál.

Teprve tehdy dovolil, aby otevřeli dveře.

Hovořilo se o epileptických záchvatech, které prý poprvé dostal při italském tažení. Bourrienne, který žil v jeho těsné blízkosti jedenáct let, však u něj nikdy příznaky této choroby nezaznamenal.

Ve dne byl sice neúnavný, ale v noci potřeboval spát, hlavně v té době, o níž píšeme; Bonaparte, generál či první konzul sice nedopřál spánek ostatním, ale sám spal, a spal dobře. Chodil do postele o půlnoci, někdy i dříve, jak jsme řekli, ale když ho přišli v sedm ráno probudit, vždycky ještě hluboce spal; nejčastěji se zvedl už při prvním zavolání, někdy ale ještě v polospánku mumlal: „Bourrienne, prosím tě, dopřej mi ještě chvilku.“

Když nic nespěchalo, vracel se k němu Bourrienne až v osm hodin; ale jindy naléhal, láteřil, až se Bonaparte nakonec zvedl.

Spal sedm, někdy i osm hodin denně. Odpoledne si dopřával krátkou siestu.

Také vydal zvláštní pokyny, pokud šlo o rušení jeho nočního klidu. „V noci vstupujte do mé ložnice co možná nejméně, pouze ve výjimečných případech; nebudte mě, pokud přijde dobrá zpráva: ta může počkat; ale když půjde o špatnou zprávu, probudte mě okamžitě; v takovém případě nesmíme ztrácet ani minutu.“

Hned jak Bonaparte vstal, věnoval se velmi pečlivě ranní toaletě, potom vstoupil komorník, oholil ho a vykartáčoval mu vlasy; zatímco ho holil, četl mu sekretář nebo pobočník noviny a vždycky začínal *Moniteurem*. Skutečnou pozornost však věnoval jenom

anglickým nebo německým listům: „Tohle přeskočte!“ říkal, když mu četli francouzské deníky. „*Vím, co píší, protože píší jen to, co chci.*“

Bonapartova toaleta probíhala v jeho ložnici, potom sešel do pracovny. Výše jsme si přečetli, co tam dělal.

V deset hodin oznámili, že je na stole snídaně.

Oznamoval to správce vždycky stejnými slovy: „Generále, je prostřeno.“

Žádný titul, jak je vidět, dokonce ani titul prvního konzula.

Snídaně překypovala hojností; každé ráno servírovali prvnímu konzulovi kuře pečené na oleji a na česneku, které se později octlo na jídelních lístcích restaurátérů pod názvem *kuře Marengo*.

Bonaparte pil málo, jenom bordeauxské nebo burgundské víno, ještě raději to burgundské.

Po snídani i po obědě si dopřával šálek černé kávy; nikdy však mezi jídly.

Když musel pracovat do pokročilejší noční hodiny, nepil kávu, ale nechával si přinést čokoládu a sekretář, který mu pomáhal, dostával stejný šálek.

Většina historiků, kronikářů a životopisců píše kromě toho, že Bonaparte pil hodně kávy, i o tom, že nemírně holdoval tabáku.

To je dvojí omyl.

Ve čtyřiaadvaceti letech si Bonaparte zvykl šňupat, ale jenom do té míry, aby udržel svůj mozek v bdělém stavu; šňupací tabák nemíval obvykle v kapse vestičky, jak se tvrdívá, ale v tabatěrce, kterou si každý den měnil za jinou, v tomto ohledu, tedy jako sběratel tabatěrek, byl svým způsobem podobný Bedřichu Velikému. Když náhodou šňupal tabák z kapsy vesty, bylo to jen v den bitvy, kdy dost dobře nemohl projíždět bitevním polem, držet uzdu koně i tabatěrku; v těch dnech nosíval vesty s dvojitou pravou kapsou ušitou z navoňené kůže, a protože byl jeho kabát vystřižený tak, že mohl zasunout palec a ukazovák do kapsičky vesty, a nemusel si kabát rozepínat, mohl šňupat po libosti v každém postoji, jaký zaujal.

Jako generál či první konzul nenosil rukavice, spokojoval se s tím, že je držel a svíral v levé ruce; jako císař učinil pokrok: navlékal si pouze levou, a protože měnil rukavice ne jednou, ale i dvakrát až třikrát denně, dostal jeho komorník nápad, že by mohl nechat přídělat vždycky jenom jednu rukavici a zkompletovat ji s tou, kterou stejně nepoužíval.

Bonaparte měl dvě velké vášně, které zdědil Napoleon: válku a stavby.

Na válečném poli byl skoro veselý a rozesmátý, když odpočíval, stával se zasněným a zasmušilým; aby se dostal z toho smutku, uchýloval se k umění a snil o monumentálních stavbách, z nichž mnohé začal a několik jich i dokončil. Věděl, že takové monumenty tvoří část života národů; že jsou historií psanou velkými písmeny; že ještě dlouho poté, co ze země zmizely generace, co je budovaly, tyto vytyčovací kolíky věků stojí dál; že Řím žije ve svých sutinách, že Řecko hovoří svými památkami, že Egypt se zjevuje skrze ty své jako nádherný a tajemný přízrak na prahu civilizací.

Jednu věc však miloval nade vše a dával jí přednost přede vším ostatním, a to byla jeho pověst. Odtamtud plynula potřeba válčit a žízeň po slávě.

Často říkával: „Slavná pověst je jako velký hluk; čím víc ho je, tím do větší dálky se nese; zákony, instituce, stavby, národy, to všechno padne; ale pověst zůstává a přenáší se do dalších generací. Babylón a Alexandrie padly: Semiramis a Alexander zůstávají a možná jsou díky stále se opakující ozvěně své pověsti slavnější, než byli ve skutečnosti.“ Potom se skrze tyto názory podíval na sebe: „Moje moc,“ říkal, „záleží na mé slávě a má sláva spočívá ve vítězných bitvách, které jsem svedl. Dobývání ze mě udělalo to, co jsem, jenom dobývání mě může udržet nahoře. Nová vláda potřebuje udivovat a oslňovat: jakmile už neplápolá, zhasíná; od chvíle, kdy přestane růst, upadá.“

Dlouho byl Korsičanem, s nevolí snášel dobytí své země; ale když bylo po 13. vendémiairu, stal se skutečným Francouzem a začal

Francii vášnivě milovat. Jeho snem bylo vidět Francii velikou, šťastnou, mocnou, stojící v čele národů jak ve slávě, tak v umění! Pravdou je, že tím, jak přinášel Francii velikost, rostl i on sám s ní, a nezníitelně připoutal své jméno k její velikosti. Žil jen touto myšlenkou, a tak se mu současná chvíle ztrácela v budoucnu; všude, kam ho zavál uragán války, měl především na mysli Francii. „Co si pomyslí Athénští?“ říkal Alexander po bitvě u Issu a u Erbilu. – „Doufám, že se mnou budou Francouzi spokojeni,“ říkal Bonaparte po Rivoli a po bitvě u Pyramid.

Před bitvou se tento moderní Alexander jenom málo staral o to, co podnikne v případě úspěchu, ale hodně se zabýval tím, co by bylo po porážce; více než kdo jiný byl přesvědčen, že někdy rozhoduje o nejpřevratnějších událostech úplná maličkost, a tak se snažil spíše tyto události předvídat, než je vyvolávat. Sledoval, jak se rodí, viděl je uzrávat; potom, když nastala pravá chvíle, objevil se, vložil se do nich, krotil je a usměrňoval, jako obratný podkoní krotí a usměrňuje vzpurného koně.

Jeho rychlý vzestup uprostřed revolucí, politických změn, které sám připravoval či viděl, jak se naplňují, událostí, jež ovládal, měl za následek jisté pohrdání lidmi, kterých si ostatně už od přírody díky své povaze příliš necenil. Také mu často splynulo z úst maxima o to smutnější, oč pravdivější bylo: „Jsou dvě páky, jimiž se dají lidé ovládat, bázeň a vypočítavost.“

S takovým přesvědčením Bonaparte nemohl věřit a také nevěřil v přátelství.

„Kolikrát,“ říkal Bourrienne, „mi opakoval: ‚Přátelství je jenom slovo; nemám rád nikoho, dokonce ani vlastní bratry... Josefa ještě trochu, možná; ale mám ho rád ze zvyku, a protože je můj starší bratr... Duroc? Ano, toho mám rád; ale proč? Protože mi jeho povaha vyhovuje, protože je chladný, suchý a přísný; a taky proto, že Duroc nikdy nepláče...! Ostatně, proč bych měl mít

někoho rád? Myslíte si, že já mohu mít skutečné přátele? Pokud budu tím, kým jsem, nebudu mít o ně nouzi, aspoň o ty zdánlivé. Ale až mi přestane přát štěstí, pak teprve uvidíte! Stromy také nemají v zimě listí... Víte, Bourrienne, fňukání bychom měli přenechat ženám, to je jejich záležitost; ale já si žádné city nemůžu dovolit; musím mít pevnou ruku a tvrdé srdce; jinak bych se nesměl pouštět ani do války, ani do vládnutí.“

V rodinných vztazích byl Bonaparte tím, komu se v koleji říká svárlivec; ale jeho svárlivost nikdy nebyla zlomyslná a skoro nikdy urážlivá; jeho špatná nálada, kterou ostatně bylo velmi snadné vyvolat, přešla rychle, jako když vítr zažene mrak, vyčerpala se ve slovech, rozplynula ve výbuchu. Přesto se nechával unést velkými výbuchy zlosti, když šlo o veřejné záležitosti, o chybu jeho velitelů nebo ministrů; tu se jeho výpady stávaly prudkými, tvrdými a mnohdy ponižujícími; byly to údery kyjem, pod nimiž musel každý volky nevolky sklonit hlavu; tak to bylo při scéně s Jominim i při výstupu s vévodou de Bellune.

Bonaparte měl dva druhy nepřátel, jakobíny a roajalisty: ty první nenáviděl, těch druhých se bál; když mluvil o jakobínech, neříkal jim jinak než vrazi Ludvíka XVI.; když hovořil o roajalistech, bylo to něco jiného: člověk by řekl, že už předvídal restauraci Bourbonů.

Měl u sebe dva muže, kteří hlasovali pro královu smrt: Fouchéa a Cambacérèse.

Fouchéa z ministerstva odvolal, a pokud si ponechal Cambacérèse, pak to bylo kvůli službám, které mu mohl tento vynikající právník poskytnout; ale nemohl si pomoci a často brával svého kolegu druhého konzula za ucho se slovy: „Chudáku Cambacérèsi, moc mě to mrzí, ale váš osud je jasný: jestli se Bourboni vrátí, budete viset!“ Jednoho dne už toho měl Cambacérès dost, trhl hlavou, aby vymanil své ucho ze svírajících kleští, a odsekl: „Nechte už těch nemístných žertů!“

Kdykoli Bonaparte unikl nějakému nebezpečí, objevil se u něj zvyk z dětství, korsický zvyk: rychle se na hrudi pokřižoval palcem.

Když v duchu řešil nějaký zapeklitý problém, nebo ho sužovala nepříjemná myšlenka, pozpěvoval si velmi falešně melodii, kterou znal jenom on a nikdo jiný, usedl za psací stůl, přičemž se houpal v křesle tak, až mu hrozilo, že přepadne dozadu, a jak už jsme řekli, ničil přitom kapesním nožíkem opěrku křesla. Ten nožík k ničemu jinému nepoužíval, nikdy si sám neořezal žádný brk: na to měl sekretáře, který mu je ořezával co nejpečlivěji. Dělal to ostatně ve vlastním zájmu, záleželo mu na tom, aby to strašlivé Bonapartovo písmo bylo aspoň k přečtení.

Je známo, jaký účinek měl na Bonaparta zvuk zvonů; byla to jediná hudba, jíž rozuměl a která mu šla k srdci; když se ozvaly zvony a on zrovna seděl, mávnutím ruky si vyžádal ticho a naklonil se směrem, odkud zvuky přicházely. Pokud se právě procházel, zastavil se, naklonil hlavu a poslouchal: dokud zvony zvonily, nepohnul se z místa. Teprve když poslední dozvuky dozněly v prostoru, vracel se ke své práci. Na otázku, proč má tak zvláštní sympatie pro tento bronzový hlas, odpovídal: „Připomíná mi to první léta, která jsem strávil v Brienne: tehdy jsem byl šťastný!“

V době, kam jsme ve vyprávění dospěli, byla jeho hlavním zájmem a zaměstnáním koupě panství v la Malmaison; jezdil na venkov každou sobotu večer a trávil tam neděli a někdy dokonce i pondělí jako žáček, co přijede odpočívat k rodičům. Tam zanedbával práci a hlavně se procházel; během procházek osobně dohlížel na vylepšování, která přikázal provést. Někdy, a hlavně v začátcích, se ty procházky protahovaly za hranice venkovského sídla; policejní raporty brzy tyto výlety omezily a nakonec byly Bonapartovi úplně zakázány po Arénově spiknutí a po případu pekelného stroje.³²

---

32 Více o tomto spiknutí v *Rytíři de Sainte-Hermine*.

Příjmy z la Malmaison, které si sám Bonaparte vypočítal, předpokládaje, že nechá prodávat ovoce a zeleninu, mohly stoupnout až na šest tisíc franků. „To není špatné,“ říkal Bourriennovi. „Ale abychom tu mohli žít, potřeboval bych třicet tisíc livrů renty,“ dodával s povzdechem.

Bonaparte míchal do své náklonnosti k venkovu jistou dávku poezie: miloval pohled na vysokou, štíhlou a pružnou ženu, jak se prochází v temné aleji parku; jenomže musela být oblečena v bílém: nenáviděl totiž šaty tmavých barev a měl hrůzu z tlustých žen; těhotné ženy se mu ošklivily do té míry, že je jen málokdy zval na své večírky či oslavy. Ostatně nebyl od přírody nijak zvlášť galantní a k ženám se nechoval zrovna dvorně, zřídka kdy řekl i těm nejhezčím něco příjemného, co by se podobalo komplimentu; ženy se dokonce třáslly strachem, aby neslyšely něco nepříjemného, dokázal i nejlepší Josefíniny přítelkyně počastovat hodně peprnými poznámkami. Jedné ženě řekl: „Ó, vy máte ale červené paže!“, jiné zase: „Dnes máte ohavný účes!“ a další: „Máte pěkně ušmudlané šaty, už jsem vás v nich viděl nejmíň dvacetkrát!“ a jiné zase: „Měla byste změnit švadlenu, vypadáte jako maškara.“

Jednoho dne řekl vévodkyni de Chevreuse, rozkošné blondýnce, jejíž krásné vlasy všichni obdivovali: „Ach, to se nevidí, jak jste zrzavá!“ – „To je možné,“ opáčila vévodkyně, „jenomže je to poprvé, co mi to říká nějaký muž.“

Bonaparte neměl rád hru, a když náhodou někdy hrál, bylo to pouze jednadvacet; ostatně švindloval, což měl společné s Jindřichem IV. Když ale hra skončila, nechal na stole všechno zlato i bankovky, které měl u sebe, se slovy: „Jste to ale hlupáci! Celou dobu jsem švindloval, ale vy jste si toho nevšimli. Rozdělte se o to vy, co jste na hře trátili.“

Bonaparte se narodil i byl vychován v katolickém náboženství a nedával přednost žádnému dogmatu; když znovu zavedl náboženství, byl to akt politický a nikoli náboženský. Přesto měl rád debaty

na toto téma, ale sám dopředu sděloval svůj postoj: „Můj rozum mě udržuje v nevíře v mnoho věcí; avšak vzpomínky na dětství a nadšení raného mládí mě vrhají zpět do nejistoty.“

Přesto nechtěl poslouchat, když se hovořilo o materialismu; málo mu záleželo na dogmatu, jen když to dogma uznávalo Stvořitele. Během jednoho krásného messidorového večera, když jeho loď klouzala mezi dvojím azurem moře a nebe, matematikové diskutovali o tom, že není Bůh, jenom oživená hmota, se Bonaparte zadíval na nebeskou klenbu, ještě stokrát zářivější mezi Maltou a Alexandrií než v naší Evropě, a ve chvíli, kdy si všichni mysleli, že je v myšlenkách na hony vzdálený konverzaci, zvolal, ukazuje na oblohu: „Zbytečné řeči, tohleto všechno stvořil Bůh!“

Bonaparte byl velmi pečlivý v placení svých zvláštních výdajů, ale daleko méně pečlivý, pokud šlo o výdaje veřejné. Byl přesvědčený, že v obchodu uzavřeném mezi ministry a dodavatelem je to vždycky stát, který je okradený, byť ministr nebyl žádný prostáček; a tak aspoň prodlužoval, dokud to šlo, lhůtu splatnosti; působil všemožné potíže a vymýšlel si překážky, jen aby nemusel platit. Žil totiž v utkvělé představě, že co dodavatel, to darebák.

Jednoho dne mu představili muže, který učinil ofertu a byl přijat. „Jak se jmenujete?“ zeptal se ho Bonaparte se svou obvyklou přímostí. „Vollant, občane první konzule.“ – „Krásné jméno pro dodavatele.“ – „Ale moje jméno se píše s dvěma l.“ – „O to lépe se vám krade, pane,“ na to Bonaparte.³³

A obrátil se k němu zády.

Bonaparte se zřídka vracel k rozhodnutí, které jednou učinil, dokonce i když později zjistil, že bylo nespravedlivé; nikdy ho nikdo neslyšel pronést: „Dopustil jsem se omylu.“ Jeho oblíbeným rčením naopak bylo: „Vždycky věřím tomu nejhoršímu.“ Toto maxima bylo spíše hodné Timona než Augusta.

---

33 *Voler* – krást, *volant* – ten, kdo krade.

Ale ze všeho tohohle vyplývá, že Bonaparte lidmi pohrdal spíše z jakési předpojatosti než doopravdy. Nebyl nenávistný ani mstivý, jenom příliš skeptický. Mimo politiku byl citlivý a soucitný, měl rád děti, což je důkaz dobrého a vlídného srdce, v soukromí projevoval shovívavost k lidským slabostem a někdy se dopouštěl i určité prostoduché dobrosrdečnosti, jako když si třeba Jindřich IV. hrál s dětmi a nedbal na to, že přijel španělský vyslanec.

Kdybychom psali dějiny, měli bychom ještě hodně co povídat o Bonapartovi, a to nemluvíme o tom, kolik by zbývalo napsat o Napoleonovi, až bychom skoncovali s Bonapartem.

Ale my píšeme prostou kroniku, v níž Bonaparte hraje jistou roli; naneštěstí se však Bonaparte tam, kde se pouze mihne, stává navzdory vypravěči hlavní postavou.

Jistě nám čtenář promine, že jsme tolik odbočili: ten muž, který je sám o sobě celým světem, nás proti naší vůli zatáhl do svého víru.

Vraťme se však k Rolandovi a tím k našemu vyprávění.

X

Vyslanec

Viděli jsme, jak Roland žádal, aby ho uvedli k prvnímu konzulovi, a jak mu odpověděli, že první konzul pracuje s ministrem policie.

Roland patřil k důvěrným přátelům prvního konzula; ať bylo postavení toho, s kým právě první konzul jednal, jakékoli, Roland pokaždé, když se vrátil z nějaké cesty nebo jenom z krátkého výletu, pootevřel dveře jeho pracovny a strčil do nich hlavu.

Často byl první konzul tak zaujatý prací, že si té hlavy ani nevšiml.

To potom Roland pronesl krátce: „Generále!“ Což mělo znamenat mezi dvěma dobrými vojenskými přáteli: „Generále, jsem tady, potřebujete mě? Čekám na vaše rozkazy.“ Pokud první konzul Rolanda nepotřeboval, odpověděl stručně: „Bud’ zdrav.“ Pokud ho potřeboval, vyzval ho: „Pojd’ dál.“

V tom případě Roland vstoupil a čekal ve výklenku okna, až mu generál sdělí, proč ho potřebuje.

I nyní tedy Roland podle svého zvyku strčil hlavu do dveří:

„Generále!“

„Pojd’ dál,“ vyzval ho první konzul s viditelným uspokojením. „Jen pojd’, pojd’!“

Roland vstoupil do pracovny.

Jak mu řekli, Bonaparte měl pracovní schůzku s ministrem policie.

Záležitost, jíž se první konzul zabýval, zajímala zcela zásadně i Rolanda.

Šlo o další přepadení dostavníků, která provedli Jehúovi tovaryši.

Na stole ležely protokoly, v nichž se hovořilo o přepadení jednoho dostavníku a dvou poštovních vozů.

Jedním z těch poštovních vozů jel i pokladník italské armády Triber.

K prvnímu přepadení došlo na hlavní cestě z Meximieux do Montluelu v úseku cesty, která vede přes území obce Béligneux; k druhému na konci jezera Sylans blízko Nantuy; k třetímu na hlavní cestě ze Saint-Étienne do Bourgu, na místě zvaném Carronnières.

K jednomu z těch přepadení se vztahovala zvláštní příhoda.

Suma čtyř tisíc franků a šperkovnice se omylem připletly k penězům pro vládu a byly odcizeny cestujícím: Ti už si byli jistí, že o peníze a šperky definitivně přišli, když tu smířčí soudce z Nantuy dostal list bez podpisu s vyznačeným místem, kde jsou tyto předměty zakopány, a s prosbou, aby byly předány majitelům. Že Jehúovi tovaryši vedou válku s vládou a nikoli s jednotlivci.

Při přepadení u Carronnières zase museli Jehúovi tovaryši zastřelit jednoho koně, neboť když vyzvali kočího, aby zastavil, ten naopak zdvojnásobil rychlost. Domnívali se, že způsobili škodu poštmistrovi, a tak mu poslali pět set franků jako odškodnění za zabitého koně.

Přesně tolik poštministr před týdnem za koně zaplatil, což jenom dokazovalo, že ti lidé se vyznají v koních.

Místní úřady sepsaly protokoly a doplnily je o výpovědi cestujících.

Bonaparte si prozpěvoval neznámou melodii, o níž jsme se zmínili – důkaz toho, že zuřil.

Také proto třikrát vyzval Rolanda, aby vstoupil, v naději, že mu jeho pobočník přinese nějaké nové informace.

„Jen se podívej,“ obrátil se na něj okamžitě, „vypadá to, že tvůj kraj se proti mně vzbouřil. Jen si to přečti!“

Roland mrkl do papírů a hned pochopil.

„Právě o tom si chci s vámi promluvit, generále.“

„Tak mluv, ale nejdřív řekni Bourriennovi, ať mi přinese atlas.“

Roland požádal o atlas a otevřel ho na stránce s departementem Ain v domnění, že právě to si Bonaparte přeje vidět.

„A teď mi tady ukaž, kde se ty věci sběhly,“ vyzval ho Bonaparte.

Roland položil prst na kraj mapy vedle Lyonu.

„Sledujte, generále, tady přesně se odehrálo první přepadení, tady, vedle městečka Béligneux.“

„A to druhé?“

„K tomu došlo zde,“ přenesl Roland prst na druhou stranu departementu, směrem k Ženevě, „tady je jezero Nantua a tady Sylans.“

„A to třetí?“

Roland ukázal prstem na střed.

„Generále, přesně tady se to odehrálo; Carronnières nejsou značeny na mapě, protože to není nijak významné místo.“

„Co to vlastně je, ty Carronnières?“ otázal se první konzul.

„Generále, tak se u nás říká dílnám, kde se vyrábějí střešní tašky; patří občanu Terrierovi; zde by to místo mělo být vyznačené na mapě.“

A Roland ukázal koncem tužky, která po sobě zanechala stopu na papíru, na přesné místo, kde došlo k přepadení pošty.

„Jakže?“ zvolal Bonaparte. „Stalo se to tedy sotva půl míle od Bourgu?“

„Ano, sotva půl míle,“ přitakal Roland. „To také vysvětluje, proč ten zraněný kůň, kterého dopravili do Bourgu, zemřel až ve stájích Belle-Alliance.“

„Slyšíte všechny ty podrobnosti? Vnímáte je?“ otočil se Bonaparte k ministru policie.

„Ano, občane první konzule,“ opáčil Fouché.

„Víte, že si přeju, aby ty lupičské akce už konečně ustaly!“

„Ze všech sil se o to vynasnažím.“

„Snaha nestačí, vy musíte uspět!“

Ministr se uklonil.

„Jenom tak se přesvědčím, že jste skutečně obratný muž, jak to o sobě tvrdíte,“ pokračoval Bonaparte.

„Já vám pomohu, občane,“ vložil se do hovoru Roland.

„Neodvážil jsem se požádat vás o pomoc,“ uklonil se ministr.

„Sám vám ji nabízím; nepodnikejte nic beze mne, počkejte, až se domluvíme na společném postupu.“

Ministr se zadíval na Bonaparta.

„Dobrá, můžete jít,“ vyzval ho Bonaparte. „Roland za vámi zajde na ministerstvo.“

Ministr pozdravil a odešel.

„Chápu, že je otázkou tvé cti vyhladit ty bandity, Rolande,“ poznamenal první konzul. „Zaprvé se ta věc odehrává v tvém kraji a zadruhé se zdá, že mají spadeno přímo na tvoji rodinu.“

„Naopak, generále,“ namítl Roland, „a právě to mě dokáže dopálit na nejvyšší míru: mne a moji rodinu šetří!“

„Promluvme si o tom ještě jednou a pořádně,“ vyzval Rolanda Bonaparte. „Každá maličkost tady hraje roli. Znovu se pouštíme do války proti beduínům.“

„Tak sledujte, generále: strávím noc v seillonském kartouzu, abych na vlastní oči viděl přízraky, o nichž se v okolí mluví. A skutečně, jeden takový přízrak se objeví, ale je naprosto neškodný; vystřelím na něj dvakrát z pistole, ani se neotočí. Moje matka je v přepadeném dostavníku, omdlí: jeden z těch zlodějů jí poskytne velkorysou péči, potírá jí spánky octem a dává jí čichat k solím. Můj bratr Eduard se brání, jak může: obejmou ho za to, zahrnou ho komplimenty za jeho odvalu. Málem od nich dostal bonbony za to, že se tak čacký zachoval. Můj přítel sir John jde na totéž místo, kde jsem byl den předtím já; jednají s ním jako se špiónem a vrazí mu do těla dýku!“

„Ale on přece nezemřel?“

„Ne, naopak, daří se mu výtečně a chce se oženit s mou sestrou.“

„Aha! Už požádal o její ruku?“

„Ano. Oficiálně.“

„A co jsi mu odpověděl...?“

„Že to záleží na dvou osobách.“

„Na tvé matce a tobě, to je přirozené.“

„Nikoli: na mé sestře samotné a... na vás.“

„Na ní, to ještě chápu, ale na mně?“

„Copak jste mi neřekl, generále, že ji chcete provdat?“

Bonaparte chvilku přecházel sem tam s pažemi zkříženými za zády a uvažoval. Potom se zastavil před Rolandem:

„Jaký je ten tvůj Angličan?“

„Viděl jste ho, generále.“

„Nemám na mysli fyzický vzhled; Angličané jsou jeden jako druhý: modré oči, zrzavé vlasy, bílá plet' a protáhlá čelist.“

„Za to může to jejich *the*,“ na to s vážným výrazem Roland.

„Cože? Jaké *the*?“

„Přesně tak. Učil jste se anglicky, generále?“

„Řekněme, že jsem se pokoušel naučit.“

„Váš profesor vám jistě řekl, že *the* se vyslovuje tak, že opřete jazyk o zuby; no a právě tím, jak Angličané vyslovují to své *the* a neustále opírají jazyk o zuby, protahují si čelist, což tvoří, jak jste právě případně poznamenal, jednu ze základních charakteristik jejich zjevu.“

Bonaparte se podíval na Rolanda, aby zjistil, jestli si ten věčný vtipálek dělá zase legraci, nebo mluví vážně.

Rolandův výraz byl neproniknutelný.

„To je tvůj názor?“ zeptal se Bonaparte.

„Ano, generále, a myslím si, že po stránce fyziologické obstojí stejně jako každý jiný; takových názorů mám v zásobě hromadu a vynáším je na světlo boží, jakmile se naskytne příležitost.“

„Vraťme se raději k tomu tvému Angličanovi.“

„S radostí, generále.“

„Ptal jsem se tě, co je zač.“

„Je to vynikající gentleman: odvážný, klidný, chladnokrevný, vznešený, velmi bohatý a navíc – což ale pro vás nebude patrně nejlepším doporučením – synovec lorda Grenvilla, prvního ministra Jeho britského Veličenstva.“

„Cože?“

„Říkám, že je synovcem prvního ministra Jeho britského Veličenstva.“

Bonaparte zase začal přecházet sem tam, pak se zastavil u Rolanda.

„Můžu toho tvého Angličana vidět?“

„Víte dobře, generále, že vy můžete všechno.“

„Kde je?“

„V Paříži.“

„Jdi pro něj a přiveď mi ho.“

Roland měl ve zvyku poslechnout bez prodlení. Vzal si klobouk a zamířil ke dveřím.

„A pošli mi Bourrienna,“ řekl ještě první konzul ve chvíli, kdy Roland přecházel do pracovny jeho tajemníka.

Pět minut nato byl Roland pryč a objevil se Bourrienne.

„Sedněte si, Bourrienne, a pište,“ vyzval první konzul tajemníka.

Bourrienne usedl, připravil si papír, namočil v inkoustu pero a čekal.

„Můžu začít?“ zeptal se Bonaparte a usedl na stůl, na němž psal Bourrienne, jak mívával ve zvyku, čímž ovšem přiváděl svého sekretáře k zoufalství, protože se celou dobu diktování nepřestával pohupovat a stůl se pohupoval pod ním, jako by byl uprostřed rozbouřeného oceánu.

„Můžete, já jsem připraven,“ odpověděl Bourrienne, který si nakonec jakžtakž zvykl na všechny výstřelky prvního konzula.

„Tak pište.“

A diktoval:

*Bonaparte, první konzul Republiky,
Jeho Veličenstvu králi Velké Británie a Irska*

Jako zástupce Republiky, povoláný do svého úřadu vůlí francouzského národa, považuji za náležité obrátit se přímo na Vaše Veličenstvo.

Musí válka, která již osm let pustoší svět na všech čtyřech světových stranách, trvat věčně? Neexistuje prostředek, jak se domluvit?

Proč dva nejosvícenější národy Evropy, mocnější a významnější, než oba potřebují k zachování své bezpečnosti a nezávislosti, obětovávají myšlenkám marnivé velikosti a nerozumným antipatiím blaho obchodu, vnitřní prosperity a štěstí rodin svých občanů? Jak to, že oba tyto národy necítí, že mír je základem nezbytností a důležitější než sláva?

Tyto pocity by neměly být cizí srdci Vašeho Veličenstva, které vládne svobodnému národu s jediným cílem, a to učinit svůj lid šťastným.

Nechť Vaše Veličenstvo spatřuje v tomto úvodu jen mé upřímné přání již podruhé účinně přispět k uzavření generálního míru přímým zákrokem zbaveným veškeré formálnosti, která má možná zastřít závislost slabých států, ale u silných států jenom prozrazuje touhu klamat se navzájem.

Francie a Anglie jsou schopné vzhledem ke své síle ještě dlouho odolávat a k neštěstí všeho lidu oddalovat konec války; ale odvažují se říci, že osud všech civilizovaných národů je svázán s koncem války, která zachvátila celý svět.

Bonaparte ustal v diktování.

„Myslím, že takhle to zní dobře,“ poznamenal. „Přečtěte mi to, Bourrienne.“

Bourrienne přečetl dopis, který právě napsal.

Po každém odstavci první konzul pokýval hlavou a vyzval ho: „Čtěte dál!“

Ještě než dozněla poslední slova, vzal dopis z Bourriennových rukou a podepsal se novým perem.

Bylo jeho zvykem brát si pokaždé nové pero; z duše nesnášel skvrny od inkoustu na prstech.

„Takhle je to dobré,“ pronesl. „Zapečťte to a napište adresu: *Lord Grenville.*“

Bourrienne vykonal pokyn.

V tu chvíli se ozval hluk vozu, který se zastavil na nádvoří Lucemburského paláce.

Po chvíli se otevřely dveře a vstoupil Roland.

„Tak co?“ otázal se Bonaparte.

„Když jsem říkal, že můžete všechno, měl jsem pravdu, generále.“

„Máš toho svého Angličana?“

„Potkal jsem ho na křižovatce Buci, a protože vím, jak nerad čekáte, vzal jsem ho s sebou, jak byl, přímo jsem ho donutil usednout do kočáru. Přisámboh, chvíli to vypadalo, že ho sem budu nucen dopravit poštovním dostavníkem z Mazarinovy ulice; je totiž v holínkách a v redingotu.“

„Ať vstoupí,“ vyzval ho Bonaparte.

„Vstupte, mylorde,“ pravil Roland a obrátil se.

Na prahu dveří se objevil lord Tanlay.

Bonapartovi stačil jediný pohled, aby v příchozím poznal dokonalého gentlemana.

Pohublost a zvýšená bledost ještě zvýraznily už tak vznešené rysy sira Johna.

Uklonil se a jako skutečný Angličan čekal, až bude představen.

„Generále,“ ujal se toho Roland, „mám tu čest představit vám sira Johna Tanlaye, který byl ochoten vydat se do Egypta, jen aby vás spatřil, a dnes jsem ho musel přivléci za ucho do Lucemburského paláce.“

„Jen pojd'te dál, mylordé,“ vyzval Angličana Bonaparte, „nevidíme se poprvé a rovněž to není poprvé, kdy si vás přeju poznat. Bylo by od vás skoro nevďěčné, kdybyste nevyhověl mé touze.“

„Nemohl jsem uvěřit, generále,“ odvětil sir John svou vynikající francouzštinou, „že mi vskutku prokazujete tak velkou čest.“

„A navíc mě přirozeně jako všichni vaši krajané nenávidíte, že?“

„Musím se přiznat, generále,“ odvětil sir John s úsměvem, „že zatím vás všichni pouze obdivují.“

„Sdílíte i vy ten absurdní předsudek, že národní čest velí, abychom dnes nenáviděli nepřítele, který může být zítra naším přítelem?“

„Francie byla téměř mou druhou vlastní, generále, a můj přítel Roland vám řekne, že v tuto chvíli doufám, že z mých dvou vlastí budu právě Francii vděčit za životní štěstí.“

„Takže byste bez odporu pohlížel na to, kdyby si Francie a Anglie podaly ruku pro blaho světa?“

„Den, kdy se to stane, bude nejšťastnějším v mém životě.“

„A kdybyste mohl přispět k takovému řešení, udělal byste to?“

„Nasadil bych za to život.“

„Roland mi řekl, že jste příbuzným lorda Grenvilla.“

„Jsem jeho synovec.“

„Máte s ním dobré vztahy?“

„Velmi miloval mou matku, svoji starší sestru.“

„Zdědil jste náklonnost, kterou věnoval vaší matce?“

„Ano; jenomže se domnívám, že si ji ponechává v záloze pro den, kdy se navrátím do Anglie.“

„Byl byste tak laskav a předal mu ode mne list?“

„Adresovaný komu?“

„Králi Jiřímu III.“

„To by byla pro mne veliká čest.“

„A řekl byste ještě strýci něco, co jsem nemohl napsat do dopisu?“

„Zopakoval bych to do písmene přesně: slova generála Bonaparta tvoří historii.“

„Dobrá, tak mu tedy vyřídíte...“

Načež se přerušil a obrátil se k Bourriennovi:

„Bourrienne, přineste mi poslední dopis od ruského cara.“

Bourrienne otevřel jednu skříňku a bez hledání vytáhl dopis a podal ho Bonapartovi.

Bonaparte se podíval na list a podal ho lordu Tanlayovi:

„Nejdříve mu řekněte, že jste si přečetl tento dopis.“

Sir John se uklonil a četl:

*Občane první konzule,
přijal jsem devět tisíc Rusů, ozbrojených a oblečených v nových
uniformách příslušících jejich zařazení, kteří byli zajati v Ho-
landsku a vy jste mi je vydal bez výkupného, bez požadavků na
výměnu, bez jakýchkoli podmínek.*

Je to výraz čirého rytířství a já mám rovněž v úmyslu zachovat se jako kavalír.

*Domnívám se, občane první konzule, že nejlepší, co vám
mohu nabídnout výměnou za ten nádherný dar, je mé přátelství.*

Stojíte o ně?

*Jako zálohu na toto přátelství posílám lordu Whitworthovi,
anglickému vyslanci v Sankt Petěrburgu, jeho pasy.*

*Kromě toho jestli chcete být mým ne snad sekundantem,
ale spíše svědkem, vyzvu na osobní souboj všechny krále, kteří
nepůjdou proti Anglii a neuzavřou jí své přístavy.*

*Začnu svým sousedem, dánským králem, a vy si přečtete
v Gazette de la Cour vyzvání na souboj, které mu posílám.*

Musím ještě něco dodávat?

Nikoli.

*Pokud to bude záležet jenom na nás dvou, můžeme nastolit
ve světě právo a pořádek.*

Jsem vaším obdivovatelem a upřímným přítelem.

PAVEL

Lord Tanlay se obrátil k prvnímu konzulovi.

„Víte, že ruský car je blázen,“ řekl.

„To jste pochopil z toho dopisu, mylord?“ otázal se Bonaparte.

„Nikoli; ten list mě pouze utvrdil v mém názoru.“

„Jindřich VI. z Lancasteru dostal korunu svatého Ludvíka od blázna, od Karla VI. Šíleného, a na anglickém erbu se stále skví francouzské lilie – tedy dokud je vlastním mečem nevyškrábu.“

Sir John se ušklíbl; jeho národní pýcha se bouřila proti takovému záměru vítěze od Pyramid.

„Ale to není otázka dnešního dne, všechno má svůj čas,“ dodal Bonaparte.

„Ano,“ zamumlal sir John, „Abúkir je ještě příliš blízko.“

„Ó, já vás neporazím na moři,“ pravil Bonaparte. „Potřebuju padesát let, abych udělal z Francie námořnický národ; porazím vás tady...“

A ukázal rukou k Východu.

„Zatím vám jen opakuji, že dnes nejde o válku, ale o mír: potřebuji mír, abych si splnil sen, který v sobě hýčkám, a to mír s Anglií. Vidíte, že jsem vyložil karty na stůl; jsem dost silný, mohu si tedy dovolit upřímnost. V den, kdy nějaký diplomat řekne pravdu, bude první diplomat na světě, který to učiní, a také proto mu nikdo neuvěří. A tak dosáhne bez překážky svého cíle.“

„Mám tedy vyřídít svému strýci, že si přejete mír?“

„Ano, ale rovněž že se nebojím války. A co nemůžu udělat s králem Jiřím, mohu udělat s carem Pavlem; Rusko však nedosáhlo takového bodu civilizace, abych měl chuť dělat si z něj spojence.“

„Nástroj je někdy lepší než spojenec.“

„To jistě, vy jste ovšem řekl, že car je šílenec, a já dodávám, místo abychom šílence ozbrojili, mylord, je lépe je odzbrojit. Říkám vám, že takové dva národy, jako jsou Francie a Anglie, musí být nerozlučnými přáteli, nebo zavilými nepřáteli. Jako přátelé budou tvořit dva póly na zemi a vyvažovat se navzájem; budou-li nepřáteli, musí jeden zničit druhého a sám se potom stát osou světa.“

„A pokud lord Grenville sice nebude pochybovat o vašem géniu, ale zapochybuje o vaší moci, jestli bude zastávat názor našeho básníka Coleridge a uvěří, že oceán svým drsným šepotem ochrání náš ostrov a poslouží mu jako hradba, co mu povím potom?“

„Rozviňte mapu světa, Bourrienne,“ vyzval Bonaparte tajemníka. Bourrienne rozvinul mapu; Bonaparte k ní přistoupil.

„Vidíte tyhle dvě řeky?“ zeptal se.

Ukazoval siru Johnovi Volhu a Dunaj.

„To je cesta do Indie,“ dodal.

„Domníval jsem se, že to byl Egypt, generále,“ pronesl sir John.

„Myslel jsem si chvíli totéž co vy, nebo spíše neměl jsem na výběr jinou cestu, tak jsem se vydal po ní. Car mi však otevírá tuto cestu: ať mě vaše vláda nedonutí, abych se po ní pustil! Sledujete mě?“

„Ano, občane první konzule, pokračujte.“

„Takže pokud mě Anglie donutí, abych ji porazil, a pokud budu nucen přijmout spojení nástupce Kateřiny Veliké, učiním toto: nalodím čtyřicet tisíc Rusů na Volze. Poplují po řece až do Astrachánu, přeplují Kaspické moře a počkají na mne v Asterabadu.“

Sir John se uklonil na znamení hluboké pozornosti.

Bonaparte pokračoval:

„Nalodím čtyřicet tisíc Francouzů na Dunaji.“

„Promiňte, občane první konzule, ale Dunaj je rakouská řeka.“

„Nejdříve dobudu Vídeň.“

Sir John pohlédl na Bonaparta.

„Takže dobudu Vídeň,“ pokračoval Bonaparte. „Nalodím tedy čtyřicet tisíc Francouzů na Dunaji; v jeho ústí najdu ruské koráby, které je dovezou až do Taganrogu; po zemi budou postupovat podél Donu až do Pratisbjanskaje, odkud se vydají do Caricynu; tam poplují po Volze na stejných lodích, které převezly čtyřicet tisíc Rusů do Asterabadu; čtrnáct dní nato budu mít osmdesát tisíc mužů v západní Persii. Z Asterabadu vytáhnou dvě spojená vojska k řece Indus; Persie, nepřítel Anglie, je naším přirozeným spojencem.“

„Jakmile však jednou dorazíte do Paňdžábu, tam už se na perské spojenectví spoléhat nemůžete a armáda o osmdesáti tisících mužích s sebou těžko potáhne zásoby.“

„Zapomínáte na to,“ namítl Bonaparte, „že pokud jsem se dostal až sem, tedy jen proto, že jsem nechal v Teheránu a Kábulu bankéře. Vzpomeňte si, co se stalo před devíti lety ve válce, kterou vedl lord Cornwallis proti Tipú Sáhibovi: vrchnímu veliteli tehdy chyběly potraviny; prostý kapitán... teď si nemůžu vybavit jeho jméno...“

„Kapitán Malcolm,“ doplnil ho lord Tanlay.

„To je ono,“ zvolal Bonaparte, „vy ten případ znáte!“

„Kapitán Malcolm se tehdy obrátil na indické cikány, kteří rozbíjejí své stany na hindustánském poloostrově a obchodují výhradně s obilím; no a tihle cikáni jsou těm, kdo jim platí, věrní do posledního sou: přesně ti mě budou živit.“

„Budete muset překročit Indus.“

„Proč ne!“ na to Bonaparte. „Urazil jsem šedesát mil mezi Déra-Ismail-Khan a Attockem. Znam Indus jako Seinu; je to pomalá řeka, uplyne jednu míli za hodinu, její hloubka je průměrná. Na místech, která mám na mysli, je hluboká mezi dvanácti a patnácti stopami a na celé mé operační linii bude možná deset brodů.“

„Takže vy už jste si vytýčil operační linii?“ zeptal se sir John s úsměvem.

„Ano, rozkládá se před jednolitým masivem úrodných a dobře zavlažovaných provincií; obejdu totiž písčité pouště, které oddělují vnitřní údolí Indu od území Rádžpútů; přesně tam se odehrávaly všechny invaze do Indie, které nějak uspěly od Mahmuda Ghazniho v roce 1000 až po šacha Nadira v roce 1739: a kolik jich touto cestou mezitím prošlo, jen si je připomeňme... Po Mahmudovi Ghaznim to byl Mohamed Ghuri, pak Tímúr Leng neboli Timur Chromec, jinak také Tamerlán, se šedesáti tisíci muži; po Timurovi Lengovi to byl Babúr, po Babúrovi Humajún, a kdo já vím ještě! Indie je toho, kdo ji chce a kdo se jí umí zmocnit, je to tak?“

„Zapomínáte, občane první konzule, že všichni tihle jmenovaní dobytélé měli proti sobě pouze domorodé obyvatele, zatímco vy budete mít co do činění s Angličany. My máme v Indii...“

„Dvacet až dvaadvacet tisíc mužů.“

„A sto tisíc sipáhů.“

„Všechno mám spočítané a s Anglií budu v Indii zacházet s úctou, která jí náleží, zatímco s těmi ostatními s pohrdáním, jež si zaslouží; všude, kde se setkám s evropskými pěšáky, připravím si druhou, třetí a bude-li to potřeba čtvrtou záložní linii, neboť budu předpokládat, že ty první tři mohou podlehnout anglickým bodákům; ale tam, kde se střetnu pouze se sipáhy, použiju jenom biče, na tu pakáž mi to stačí. Máte pro mne ještě nějaké otázky, mylorde?“

„Jedinou, občane první konzule; přejete si opravdu mír?“

„Zde je dopis, v němž o něj žádám vašeho krále, mylorde; a svěřuji vám ho proto, abych si byl jistý, že bude skutečně předán do rukou Jeho Veličenstva britského krále. Z toho důvodu prosím synovce lorda Grenvilla, aby byl mým kurýrem.“

„Vaše přání bude splněno, občane první konzule; a kdybych byl strýcem a ne synovcem, předem bych vám slíbil, že se stane, oč žádáte.“

„Kdy odjedete?“

„Do hodiny.“

„Nemáte žádné přání, které byste před odjezdem rád vyslovil?“

„Žádné. Kdybych ho měl, dávám plnou moc svému příteli Rolandovi, aby je vyslovil za mne.“

„Podejte mi ruku, mylorde: vaše poslání proběhne pod šťastným znamením, neboť vy představujete Anglii a já Francii.“

Sir John přijal ruku, kterou mu podával Bonaparte, s přesně na-
dávkovanou směsicí sympatií vůči Francii a výrazu národní hrdosti.

Potom stiskl ruku Rolandovi s bratrskou láskou, naposledy pozdravil prvního konzula a odešel.

Bonaparte ho sledoval očima, zdálo se, že chvilku přemýšlí. Pak najednou pronesl:

„Rolande, nejenže souhlasím se sňatkem tvé sestry se sirem Tanlayem, ale dokonce si ho přeju: slyšíš? Přeju si ho.“

A zdůraznil každé ze tří slov, která pronesl, což jasně značilo pro každého, kdo znal prvního konzula, že jeho „přeju si to“ znamenalo „chci to“.

Taková tyranie byla pro Rolanda víc než přijatelná, také se uklonil s výrazem neskonalé vděčnosti.

XI

Dva signály

Ted' si vypovězme, co se odehrálo v zámku Noires-Fontaines tři dny předtím, než došlo k událostem v Paříži, o nichž jsme právě vyprávěli.

Od chvíle, kdy postupně odjeli do Paříže nejdříve Roland, potom paní de Montrevel se synem Eduardem a posléze i sir John – Roland mířil za svým generálem, paní de Montrevel odvážela syna do koleje a sir John chtěl Rolandovi přednést oficiální žádost o Améliinu ruku – zůstaly na zámku Noires-Fontaines Amélie a její komorná Charlotte samy.

Když říkáme *samy*, je to pravda, protože Michal a jeho syn Jakub vlastně nebydleli přímo v zámku: obývali malý domek hned u vstupní brány, takže Michal mohl vykonávat své zaměstnání vrátného i zahradníka.

Z toho vyplývá, že večer – pomineme-li Améliin pokoj, který byl, jak už jsme uvedli, v prvním patře a jeho okna vedla do zahrady, a Charlottinu ložnici v mansardě ve třetím patře – zůstávaly tři řady oken zámku temné.

Paní de Montrevel si s sebou odvezla druhou komornou.

Dvě dívky byly možná trochu příliš osamělé v budově o dvanácti pokojích a třech poschodích, zvláště v době, kdy se hovořilo o přepaďování dostavníků na hlavních cestách; Michal proto nabídl své mladé velitelce, že bude přespávat v hlavní budově, aby jí mohl v případě potřeby přiběhnout na pomoc. Dívka však pevným hlasem prohlásila, že si nepřeje, aby se v obvyklém chodu zámku cokoli měnilo.

Michal nikterak nenaléhal a hned ustoupil, jenom prohlásil, že slečna může klidně spát, protože on a jeho syn Jakub budou pravidelně hlídkovat kolem zámku.

Tohle hlídkování zpočátku Amélii trochu znepokojovalo; ale brzy poznala, že Michal s Jakubem omezili hlídkování na to, že chodili číhat na mýtinu seillonského lesa, a podle toho, jak často se na stole objevoval buď zaječí hřbet, nebo srnčí kýta, se dalo usuzovat, že Michal drží slovo a opravdu hlídkuje.

Amélie se tedy přestala starat o Michala, který obhlížel místo na opačné straně, než o jaké se zajímala ona.

Tři dny po událostech, o nichž jsme právě vyprávěli, či abychom mluvili konkrétněji, během noci následující po třetím dnu, mohli ti, co obvykle vídali světlo pouze ve dvou oknech zámku Noires-Fontaines, tedy v Améliiň okně v prvním poschodí a v Charlottině okně v poschodí třetím, s údivem zkonstatovat, že od jedenácti hodin do půlnoci se objevilo světlo ve čtyřech oknech v prvním patře.

Pravda je, že v každém z nich svítila jenom jedna svíčka.

Náhodným pozorovatelům pak neušla silueta mladé dívky, která za záclonou upírala oči směrem k městečku Ceyzériat.

Tou dívkou byla Amélie – Amélie bledá, se sevřenou hrudí, která patrně s úzkostí čekala na smluvený signál.

Po několika minutách si osušila čelo a skoro radostně si oddechla.

Směrem, v němž se ztrácel její pohled, se zablesklo světlo.

Okamžitě prošla pokoji a zhasla jednu po druhé tři svíčky, nechala svítit jen tu ve své ložnici.

Jako by světélko ve tmě venku na nic jiného nečekalo, okamžitě zhaslo.

Amélie usedla ke svému oknu a nehybně upírala oči do zahrady.

Byla temná noc bez hvězd a bez měsíce, a přesto po čtvrt hodině spatřila, či spíše uhodla stín, který přecházel po trávníku a mířil k zámku.

Postavila jedinou svíčku do nejvzdálenějšího rohu pokoje, vrátila se k oknu a otevřela je.

Ten, koho čekala, už byl na balkoně.

Stejně jako o první noci, kdy jsme ho viděli při tomtéž výstupu, objal dívku kolem pasu a zatáhl ji do pokoje.

Tentokrát však dívka projevila lehký odpor; hledala rukou šňůru od žaluzie; odvázala ji ze skoby, která ji přidržovala, a žaluzie spadla hlučněji, než by možná bezpečnost vyžadovala.

Za žaluzií ještě zavřela okno.

Potom zašla do rohu místnosti pro svíčku, kterou tam odložila.

Svíčka konečně osvětlila její obličej.

Mladík vykřikl hrůzou, neboť Améliina tvář byla uslzená.

„Co se stalo?“ zeptal se.

„Veliké neštěstí,“ odvětila dívka.

„Ó, obával jsem se toho, když jsem viděl signál, jímž mě přivoláváš, vždyť jsem tu byl minulou noc... Tak povídej, jde o nenapravitelné neštěstí?“

„Skoro,“ hlesla Amélie.

„Doufám, že ohrožuje jenom mne.“

„Ohrožuje nás oba.“

Mladík přejel rukou po čele, aby osušil pot.

„Povídej, snesu všechno.“

„Pokud máš dost sil mě vyslechnout, já nemám sílu ti to vylíčit.“

Vzala dopis, který ležel na krbové římse.

„Čti,“ vybídla mladíka, „tohle přinesl posel večer.“

Mladík přijal list, otevřel ho a podíval se na podpis.

„To je od paní de Montrevel,“ řekl.

„Ano, a je tam také douška od Rolanda.“

Mladík četl.

Drahá dcero,

přeji si, aby tě novina, kterou ti oznámím, naplnila stejnou radostí, jakou přinesla mně a milovanému Rolandovi. Sir John, o němž jsi pochybovala, že má vůbec srdce, a považovala jsi ho za mechanickou hračku z Vaucansonovy dílny, uznává, že

jsi měla naprostou pravdu, když jsi ho takto posuzovala v den, kdy jste se poprvé setkali. Tvrdí však, že od chvíle, kdy tě spatřil, se v něm srdce ozvalo a že to srdce tě zbožňuje a tluče jenom pro tebe.

Pochybuješ snad o tom, drahá Amélie? Pravda, z jeho dokonale zdvořilých aristokratických způsobů ani matčino oko neodezřelo žádný projev něhy a lásky.

Dnes ráno však snídal s tvým bratrem a oficiálně ho požádal o tvou ruku. Tvůj bratr přijal tuto nabídku s velkou radostí; přesto nic dopředu neslíbil. První konzul před Rolandovým odjezdem do Vendée totiž hovořil o tom, že se ti hodlá postarat o ženicha; a hle, první konzul si přál vidět lorda Tanlaye a lord Tanlay ho navštívil a navázal s ním dobré vztahy, přičemž si však zachoval svoji národní hrdost. První konzul potom lorda Tanlaye požádal, aby předal jeho dopis svému strýci lordu Grenvillovi. Lord Tanlay proto neprodleně odjel do Anglie.

Nevím, jak dlouho tam sir John zůstane; ale jisté je, že po svém návratu požádá o dovolení, aby se před tebou mohl objevit jako tvůj snoubenec.

Lord Tanlay je ještě mladý, má příjemný zevnějšek, je nesmírně bohatý; v Anglii má zcela výjimečné příbuzenské svazky; Roland ho miluje jako přítele. Neznám muže, který by měl více práva, neříkám snad na tvou lásku, drahá Amélie, ale určitě na tvoji hlubokou úctu.

A teď ještě poslední slovo.

První konzul se stále skvěle chová ke mně i k tvým dvěma bratrům a paní Bonapartová se jasně vyslovila v tom smyslu, že čeká jen na to, až se provdáš, aby tě k sobě povolala.

Opustí zakrátko Lucemburský palác a přesídlí do Tuilerií. Chápeš dosah takové změny bydliště?

Tvoje milující matka

CLOTILDE DE MONTREVEL

Mladík okamžitě přelétl očima k doušce, kterou připsal Roland.
Zněla takto:

*Četla jsi, milovaná sestřičko, co ti napsala naše drahá matka.
Ten sňatek je přijatelný po všech stránkách. Není na místě, abys
dělala drahoty jako malá holčička; první konzul si přeje, aby ses
stala lady Tanlayovou, což znamená, že to chce.*

*Na pár dní teď odjízďím z Paříže; ale nenavštívím-li tě, ne-
znamená to, že o mně neuslyšíš.*

Líbám tě.

ROLAND

„Co tomu říkáš, Charlesi?“ otázala se Amélie, když mladík dočetl list.

„Že jsme něco takového mohli každým dnem očekávat, andílku, ale to neznamená, že situace je méně strašlivá.“

„Co budeme dělat?“

„Jsou tři věci, které můžeme udělat.“

„Povídej.“

„Především se můžeš postavit na odpor, máš-li k tomu sílu; je to nejkratší a nejrychlejší.“

Amélie sklopila hlavu.

„Nikdy se neodvážíš, že ne?“

„Nikdy.“

„Přesto jsi moje žena, Amélie. Kněz požehnal našemu svazku.“

„Ale říkají, že takové manželství před zákonem nic neznamená, protože mu požehnal jenom kněz.“

„A tobě, manželce psance, to nestačí?“ otázal se Morgan.

Hlas se mu přitom chvěl.

Amélie se mu vrhla do náruče.

„Ale co moje matka! Moje matka u toho nebyla, nedala nám požehnání!“

„Protože jsme přitom podstupovali jisté riziko a nechtěli jsme mu vystavit i ji.“

„A co ten člověk... Sám jsi četl, jak můj bratr říká, že *chce*.“

„Ó, kdybys mě milovala, Amélie, mohl by ten muž třeba změnit tvář státu, rozpoutat válku na obou koncích světa, vybudovat nový řád, vystavět si trůn, ale nemohl by přimět ústa, aby řekla ano, když srdce říká ne.“

„Kdybych tě milovala!“ zvolala Amélie vyčítavě. „Je půlnoc, ty jsi v mém pokoji, pláču v tvé náruči, jsem dcera generála de Montrevel, Rolandova sestra, a ty říkáš kdybys mě milovala... ach můj drahý.“

„Odpusť, nechtěl jsem říct něco tak ošklivého, má zbožňovaná Amélie; ano, vím, že jsi byla vychována v obdivu a úctě k Bonapartovi; nechápeš, že je možné mu odporovat, a každého, kdo se staví proti němu, považuješ za rebela.“

„Charlesi, řekl jsi, že můžeme udělat tři věci; jaká je ta druhá?“

„Na oko přijmout svazek, který ti nabízejí, ale pod různými zámkami ho stále oddalovat, a tak získávat čas. Ten člověk není nesmrtelný.“

„Ne; ale je příliš mladý, než abychom mohli počítat s jeho úmrtím. A co to třetí řešení, můj milý?“

„Utéct... tohle krajní řešení však má dvě překážky. Zaprvé tvůj odpor.“

„Jsem tvoje žena, Charlesi, ten odpor překonám.“

„A potom,“ dodal mladík, „mé závazky.“

„Tvé závazky?“

„Mí druhové jsou spojeni se mnou, Amélie, a já jsem zase spojen s nimi. I my máme muže, jemuž prokazujeme úctu, muže, jemuž jsme přísahali poslušnost. Tím mužem je budoucí král Francie. Pokud přijímáš oddanost tvého bratra k Bonapartovi, přijmi i naši oddanost Ludvíku XVIII.“

Amélie se chýtila za hlavu a povzdechla.

„Takže jsme ztraceni,“ pronesla.

„Proč? Můžeš pod různými záminkami, hlavně s výmluvou na své zdraví, získat rok; do roka bude Bonaparte nucen znovu začít válku, pravděpodobně v Itálii; jediná porážka ho připraví o prestiž; a vůbec, během roku se může stát tolik věcí!“

„Nečetl jsi tu Rolandovu doušku, Charlesi?“

„Ale ano; nevidím v ní však nic jiného, než co stojí v matčině dopise.“

„Přečti si znovu poslední větu.“

A Amélie přidržela list mladíkovi před očima.

Četl:

Na pár dní teď odjíždím z Paříže; ale nenavštívím-li tě, neznamená to, že o mně neuslyšíš.

„Co má být?“

„Víš, co to znamená?“

„Ne.“

„Roland tě pronásleduje.“

„Co na tom? Vždyť víš, že ho nikdo z našich nezabije.“

„Ale on může zabít tebe, Charlesi!“

„A co by se stalo, kdyby mě zabil?“

„Na to jsem zatím ani v nejčernějších obavách nepomyslela.“

„Myslíš si tedy, že tvůj bratr na nás pořádá hon?“

„Jsem si tím jistá.“

„Odkud plyne ta tvoje jistota?“

„Když sir John umíral a Roland se domníval, že opravdu zemře, přísahal, že ho pomstí.“

„Kdyby byl zemřel a nejenom umíral,“ poznamenal Charles hořce, „nebyli bychom tam, kde jsme, Amélie.“

„Bůh ho zachránil, Charlesi; bylo tedy asi dobře, že nezemřel.“

„Pro nás...?“

„Nezkoumám boží úmysly. Jenom ti říkám, drahý Charlesi, dej si pozor na Rolanda; Roland je tady.“

Charles se pochybovačně usmál.

„Nejenže je blízko, viděli ho!“

„Viděli ho? A kde? Kdo?“

„Ano.“

„Kdo ho viděl?“

„Charlotte, moje komorná, víš přece, že je žaláárníkova dcera. Včera, tedy v neděli, mě požádala o dovolení, aby směla navštívit rodiče. My dva jsme se měli setkat, dala jsem jí tedy volno až do rána.“

„No a?“

„Strávila noc u rodičů. V jedenáct hodin přišel do věznice velitel četnictva, aby přivedl vězně. Zatímco je zavírali do cel, objevil se muž zahalený v plášti a žádal, aby směl mluvit s velitelem. Charlotte se zdálo, že ten hlas zná, podívala se tedy pozorně na nově příchozího, a ve chvíli, kdy mu sklouzla kapuce z tváře, poznala mého bratra.“

Mladík se ošil.

„Chápeš to, Charlesi? Můj bratr je tady, v Bourgu; přijel potají, ani mě neupozornil na svoji přítomnost; ptá se po veliteli četnictva, jde za ním až do vězení, mluví jenom s ním a potom zmizí. Neznamená to strašlivou hrozbu pro naši lásku? Co tomu říkáš?“

Jak Amélie hovořila, čelo jejího milence se čím dál víc zachmuřovalo.

„Amélie,“ řekl nakonec, „když jsme učinili to, co jsme učinili, ani jeden z nás si nezastíral nebezpečí, jaké nám hrozí.“

„Změnili jste aspoň útočiště? Opustili jste seillonský kartouz?“ zeptala se Amélie.

„Zůstali tam jen naši mrtví,“ opáčil Charles.

„A ten azyl v ceyzériatské jeskyni je bezpečný?“

„Tak bezpečný, jako každý úkryt, který má dva východy.“

„Seillonský kartouz měl také dva východy, a přesto říkáš, že jste tam nechali jenom své mrtvé.“

„Ti mrtví jsou na tom lépe než živí; mají jistotu, že nezemřou na popravišti.“

Amélie cítila, jak jí tělem proběhlo zachvění. „Charlesi!“ zašep-tala.

„Poslyš, má drahá,“ oslovil ji mladík naléhavě, „Bůh je mi svědkem a ty rovněž, že jsem se vždycky při našich setkáních snažil žertovat a veselou náladou rozptylovat tvoje předtuchy a svoje obavy; ale dnes se něco zásadního změnilo, stojíme před otevřenou válkou. Ať je to jak chce, blížíme se rozuzlení; nežádám po tobě, Amélie, žádné šílené a sobecké sliby, jaké vyžadují od svých lásek ohrožení milenci v nebezpečí, nechci, abys zachovávala věrnost mrtvému, abys milovala mrtvolu...“

„Příteli,“ položila mu Amélie ruku na paži, „buď opatrný s těmi slovy, vypadá to, jako bys o mně pochyboval.“

„Ne, to ne; naopak ti dávám najevo, jak hodně si tě cením, když ti nabízím volnost; můžeš jednat naprosto podle své libosti, nechci, aby tě svazovala jakákoli přísaha, aby tě svírala pouta jakéhokoli svazku.“

„Dobrá,“ na to Amélie.

„Žádám tě pouze, abys přísahala na naši lásku,“ pokračoval mladík, „bohužel pro tebe tak neblahou, že budu-li zajat a odzbrojen, budu-li uvězněn a odsouzen k smrti, učiníš všechno, abys nám do vězení jakýmkoli způsobem dopravila zbraně nejen pro mne, ale i pro mé druhy. Chceme být sami pány svého života. To je jediné, oč tě žádám.“

„A dovolíš mi, Charlesi, abych se odvolala ke svému bratru, abych žádala jeho prostřednictvím prvního konzula o velkodušnost?“

Dívka ani nestačila dokončit větu a milenec ji prudce uchopil za zápěstí:

„Amélie, nežádám po tobě jednu přísahu, ale přísahy dvě. Nejdřív mi přísahěj, že nikdy, v žádném případě, slyšíš, nebudeš pro mne žádat milost. Přísahěj, Amélie, přísahěj!“

„Musím přísahat, příteli?“ rozeškala se dívka. „Nestačí ti můj slib?“

„Slibuješ mi to tedy na chvíli, kdy jsem ti řekl, že tě miluji, na chvíli, kdys mi odpověděla, že i ty mě miluješ?“

„Slibuji na tvůj život, na svůj život, na minulost, na budoucnost, na naše úsměvy i naše slzy!“

„Stejně bych zemřel, Amélie, i kdybych si měl sám rozbít hlavu o zed'. Jenže bych umřel zneuctěný.“

„Slibuji ti to, Charlesi.“

„Zůstává tedy moje druhá prosba, Amélie; pokud budeme zajati a odsouzeni, obstarej nám dýky nebo jed, jakýkoli prostředek, který nám umožní zemřít! Když smrt přijde z tvých rukou, bude pro mne štěstím!“

„Ať jsi daleko nebo blízko, svobodný nebo vězeň, živý či mrtvý, jsi můj muž, jsem tvá otrokyně; rozkazuj a já tě poslechnu.“

„To je všechno, Amélie. Jak vidíš, je to prosté a jasné; žádná milost, ale zbraně.“

„Prosté a jasné, ale strašlivé.“

„Ale stane se to tak. Slibuješ?“

„Chceš to?“

„Snažně tě o to prosím.“

„Charlesi, je mi jedno, jestli prosíš nebo rozkazuješ, vyplním tvoji vůli.“

Mladík podpíral levou paží dívku, která byla na pokraji mdlob, a přiblížil svá ústa k jejím.

Ve chvíli, kdy se jejich rty už málem dotýkaly, ozvalo se zahoukání sýčka tak blízko okna, že se Amélie zachvěla a Charles zvedl hlavu.

Křik se zopakoval podruhé, potom potřetí.

„Ach!“ zašeptala Amélie s povzdechem. „Ten zlověstný pokřik! Jsme odsouzeni, lásco.“

Charles zavrtěl hlavou.

„To není sýček, Amélie, takhle mě volá jeden z mých druhů. Zhasni svíčku.“

Amélie sfoukla plamen, zatímco její milenec otvíral okno.

„Ach Bože!“ zamumlala dívka. „Přicházejí si pro tebe až sem!“

„Přišel pro mě přítel, náš důvěrník, vikomt de Jahiat; nikdo jiný neví, kde jsem.“

Potom se naklonil z balkonu:

„Jsi to ty, Montbare?“

„Ano. Jsi to ty, Morgane?“

„Ano.“

Zpoza stromů se vynořil muž.

„Nejnovější zprávy z Paříže; nesmíme ztratit ani minutu, jde nám všem o život.“

„Slyšíš, Amélie?“

Vzal dívku do náruče a křečovitě si ji přitiskl k srdci.

„Jdi,“ řekla zmírajícím hlasem, „jdi. Neslyšel jsi, že vám jde o život?“

„Sbohem, Amélie, sbohem, moje lásco!“

„Ó, neříkej mi sbohem!“

„Tak tedy ne, na shledanou!“

„Morgane! Morgane!“ uslyšel naléhavý hlas pod balkonem.

Mladík naposledy políbil Amélii na ústa, vrhl se k oknu, překročil zábradlí balkonu a jedním skokem se octl u přítele.

Amélie vykřikla a běžela až k zábradlí; ale viděla už jenom dva stíny, které se ztrácely ve tmě, ještě hustší kvůli vysokým stromům zalesňujícím park.

XII

Ceyzériatská jeskyně

Mladíci zmizeli ve stínu vysokých stromů; Morgan vedl svého druha, který se nevyznal tak dobře jako on v zátočinách rozlehlého parku, a dovedl ho až k místu, kde obvykle přelézal zeď.

Oběma stačila vteřina ke zvládnutí této operace.

Chvilku nato už byli na břehu říčky Reyssouzy.

Pod jilmem tam na ně čekala loďka.

Oba do ní nastoupili a po třech záběrech vesel se octli na druhé straně říčky.

Podél břehu ubíhala pěšina ústící do lesa táhnoucího se z Ceyzériatu do Étrezu, tedy v délce tří mil. Lesík tvořil na druhé straně Reyssouzy jakýsi protějšek seillonského lesa.

Když mladíci dorazili na mýtinu, zastavili se; až dosud šli dost rychle, skoro utíkali, a ani jeden z nich nepronesl slovo.

Okolí bylo pusté; bylo pravděpodobné, ba skoro jisté, že je nikdo neviděl.

Mohli se tedy konečně nadechnout.

„Kde jsou ostatní?“ otázal se Morgan.

„V jeskyni,“ odpověděl Montbar.

„A proč tam nejdeme okamžitě i my?“

„Protože u tohohle buku se máme setkat s jedním z našich, který nám poví, jestli můžeme pokračovat v cestě bez nebezpečí.“

„Kdo je to?“

„D'Assas.“

Od stromu se odloupl stín.

„Tady jsem,“ pravil ten stín.

„Ach, to jsi ty?“ zvolali jedním hlasem mladíci.

„Co je nového?“ ptal se hned Montbar.

„Nic. Čekáme na vás, abychom učinili rozhodnutí.“

„V tom případě si pospěšme.“

Tři muži opět vyrazili rychlým krokem; po třech stech metrech se Montbar znovu zastavil.

„Armande!“ zavolal polohlasem.

Na to volání zašustily suché listy, ze stromoví se vynořil čtvrtý stín a přidal se k těm třem.

„Nic nového?“ otázal se Montbar.

„Ale ano: dorazil Cadoudalův posel.“

„Ten, co už tu jednou byl?“

„Přesně ten.“

„Kde je?“

„S bratry v jeskyni.“

Montbar se vrhl kupředu jako první; pěšina teď byla tak úzká, že mohli muži jít jenom jeden za druhým.

Stezka stoupala asi pět set metrů do mírného, ale hodně křivolakého svahu.

Když Montbar jako první dorazil na mýtinu, zastavil se a třikrát zakřičel jako sýček, přesně tak, jak před chvílí upozornil na svoji přítomnost Morgana.

Odpovědělo mu jediné soví zahoukání.

Potom se z husté koruny mohutného dubu svezl na zem muž; byla to hlídka, která bděla u vchodu do jeskyně.

Vchod byl asi deset kroků od dubu.

Díky rozložení skalnatého masivu, co jeskyni obklopoval, musel stát člověk přímo u vchodu, aby si ho vůbec všiml.

Hlídka si vyměnila pár slov s Montbarem, jenž vzal patrně zatím na sebe velitelské povinnosti a Morganovi dopřával čas, aby se mohl oddávat vlastním myšlenkám; potom, jako by jeho stráž ještě neskončila, se muž na hlídce znovu vyhoupl do větví dubu a za okamžik se uvelebil na svém místě tak dokonale nenápadně, že si člověk mohl namáhat zrak, jak chtěl, stejně ho ve spleti větví nenašel.

Stezka se úžila, čím blíže byla vchodu do jeskyně.

Montbar do ní pronikl jako první, z prohlubně, o níž věděl, vytáhl křesadlo, křesací kámen, hubku, zápalky a louč.

Z křesadla vylétla jiskra, hubka se vznítila, zápalka šířila namodralé a chvějivé světlo a hned nato se rozhořel praskající oheň smolnice.

Před muži se objevily tři nebo čtyři chodby. Montbar se bez váhání pustil jednou z nich.

Cesta se stáčela a nořila se hlouběji pod zem. Vypadalo to, že mladíci se podzemní chodbou vracejí, odkud přišli.

Bylo zřejmé, že sledují zákruty bývalého lomu, možná toho, z něž těžili kámen před devatenácti sty lety pro tři římská města, z kterých jsou dnes pouhé vesnice, a Caesarovo ležení nad nimi.

Občas byla podzemní pěšina přerušena po celé šířce širokým příkopem, který se dal překročit jenom po prkně, to se zase dalo jednoduše skopnout do jámy.

Místy se tyčily opěrné zídky, za nimiž se člověk mohl schovat a zamířit, aniž by vystavil nepříteli jedinou část těla.

Asi po pěti stech metrech od vchodu do jeskyně se zvedala barikáda ve výši člověka, poslední překážka pro ty, kdo by se pokusili vniknout do jakési rotundy, kde polehávalo nebo posedávalo asi deset mužů, někteří si četli, jiní hráli.

Žádný ze čtenářů či hráčů se při zvuku kroků nově příchozích nedal vyrušit, všichni zůstávali zabraní do své činnosti, ani zář na stěnách rotundy je nepřekvapila, tak si byli jistí, že do těchto přísně střežených míst mohli vniknout pouze přátelé.

Ležení skýtal opravdu velmi zvláštní pohled; plála tady spousta svíček – Jehúovi tovaryši byli příliš velkými aristokraty, aby svítili něčím jiným než svíčkami – a jejich světlo se odráželo od zbraní všeho druhu, mezi nimi byly na prvním místě dvouranné pušky a pistole; tu a tam se povalovaly flerety a šermířské masky a také několik hudebních nástrojů. Jedno nebo dvě zrcadla ve zlacených

rámech dokazovala, že toaleta není pro podivné obyvatele tohoto podzemního příbytku rozhodně zanedbatelná.

Všichni se zdáli tak klidní, jako by o novině, kterou právě Morgan vyslechl v Améliině náruči, buď vůbec nic netušili, nebo jí přikládali nepatrný význam.

Přesto když zaslechli ze skupinky, co právě přišla zvenčí, slova: „Kapitán! Kapitán!“, všichni se naráz zvedli ne snad jako servilní vojáci, kteří vidí přícházet velitele, ale s úctou a srdečností inteligentních a silných osobností, které si váží nejinteligentnějšího a nejsilnějšího muže ze svého středu.

Morgan potřásl hlavou a zvedl čelo, přešel před Montbara a vstoupil do středu kruhu, který se při pohledu na něj utvořil.

„Dobrý den, přátelé. Máte nějaké nové zprávy?“ zeptal se.

„Ano, kapitáne,“ odpověděl jeden hlas; „tvrdí se, že policie prvního konzula nám prokazuje tu čest, že se námi zabývá.“

„Kdo tu zprávu přinesl?“ otázal se Morgan.

„Já,“ odvětil muž oblečený v uniformě ministerského kurýra, ještě pokrytý prachem a blátem.

„Máte nějakou poštu?“

„Nenesu žádné listy, mám jen vyřídit ústní vzkaz.“

„Odkud?“

„Z ministrova kabinetu.“

„Takže je ta zpráva důvěryhodná?“

„Za to vám ručím; nejoficiálnější z oficiálních.“

„Je dobré mít všude přátele,“ poznamenal Montbar mimochodem.

„A hlavně v blízkosti pana Fouchéa,“ doplnil ho Morgan. „Tak si tu zprávu vyslechněme.“

„Mám ji říct nahlas nebo pouze vám?“

„Předpokládám, že to zajímá všechny, takže mluvte nahlas.“

„Dobrá. První konzul si zavolal občana Fouchéa do Lucemburského paláce a umyl mu hlavu za to, co provádíme.“

„Výborně! A dál?“

„Občan Fouché odpověděl, že jsme neobyčejně šikovní, že je nesmírně těžké nás dostihnout, ještě těžší že je zatknout nás, když už by nás náhodou někde dostihli. Krátce, pořádně nás vychválil.“

„To je od něj laskavé. A dál?“

„Dál první konzul odpověděl, že ho to nezajímá, že jsme obyčejní lupiči a svými loupežemi podporujeme válku ve Vendée; že v den, kdy přestaneme posílat peníze do Bretaně, přestanou existovat šuani.“

„To mi připadá jako obdivuhodně rozumné prohlášení.“

„Že na Západ se musí zaútočit na Východě a na Jihu.“

„Přesně jako na Anglii se dá zaútočit v Indii.“

„Že v důsledku toho dává občanu Fouchému volnou ruku, a že kdyby měl utratit milion a pobít přitom pět set mužů, chce naše hlavy za každou cenu.“

„Dobrá, ale on ví, po kom je žádá; teď jde o to, jestli si je necháme vzít.“

„Občan Fouché se vrátil na své ministerstvo rozzuřený do nepřítetnosti a prohlásil, že do týdne nesmí být ve Francii jediný Jehúův tovaryš.“

„To je hodně krátký termín.“

„Téhož dne se rozjeli kurýři do Lyonu, do Mâconu, do Lons-le-Saunier, do Besançonu a do Ženevy s rozkazem pro velitele posádek, aby osobně dohlédli na všechno, co by mohlo vést k vymýcení našeho společenství, ale kromě toho aby poslouchali bez odmlouvání pana Rolanda de Montrevel, pobočníka prvního konzula, a byli mu plně k dispozici ve všem, co po nich bude vyžadovat, a poskytli mu tolik vojáků, o kolik požádá.“

„K tomu můžu dodat jen to, že pan Roland de Montrevel už do našeho kraje dorazil,“ pravil Morgan. „Včera rokoval ve věznici v Bourgu s velitelem četnictva.“

„A ví se, proč přijel?“ otázal se jeden hlas.

„Ať visím, jestli to není proto, aby nám ve vězení zamluvil nocleh!“

„Ještě ho budeš chránit?“ otázal se d'Assas.

„Více než kdy jindy.“

„Ach! To už je příliš!“ zašeptal čísi hlas.

„Pročpak?“ odsekl Morgan velitelským tónem. „Není to moje právo prostého tovaryše?“

„Jistě,“ odpověděly mu dva hlasy.

„No a já ho jen využívám jako prostý tovaryš i jako váš velitel.“

„A pokud ho náhodou zasáhne kulka uprostřed mely?“ zeptal se jeden hlas.

„V tom případě už nepožaduji prosté právo tovaryše, ani nedávám rozkaz jako velitel, jenom vás prosím: přátelé, slibte mi na svou čest, že život Rolanda de Montrevel bude pro vás posvátný.“

Všichni přítomní jednohlasně odpověděli a zvedli přitom ruku:

„Přísaháme na svou čest!“

„A teď,“ pokračoval Morgan, „musíme zvážit svoji situaci reálně a bez iluzí; jakmile se jednou pustí do našeho pronásledování chytrá policie a vyhlásí nám skutečnou válku, nevydržíme dlouho; můžeme mást stopy jako lišák, můžeme se točit na místě jako kanec, ale náš odpor je pouhou otázkou času. Aspoň si to myslím.“

Morgan se očima tázal svých druhů, kteří mu jednomyslně přitakávali; jen úsměv na jejich rtech značil, že jim vlastní záhuba nedělá velké starosti.

Taková to byla divná doba: smrt se přijímala beze strachu a rozdávala bez lítosti.

„A co teď?“ otázal se Montbar. „Už nemáš, co bys dodal?“

„Ale ano,“ odušil Morgan. „Dodám jen, že není nic snazšího než obstarat si koně, nebo se vydat na cestu pěšky; všichni jsme lovci a více či méně horalé. Potřebujeme šest hodin, abychom opustili Francii na koni; pěšky nám to bude trvat dvanáct hodin; jakmile se octneme ve Švýcarsku, uděláme na občana Fouchéa a jeho policii dlouhý nos; to bych rád dodal.“

„Bylo by sice zábavné vysmát se občanu Fouchému,“ pravil Adler, „ale opustit Francii by se mi věru nelíbilo.“

„Také chci o tomhle extrémním řešení jednat až poté, co vyslechneme Cadoudalova posla.“

„Pravda!“ ozvaly se dva nebo tři hlasy. „Bretonec! Kde vlastně je ten Bretonec?“

„Když jsem odcházel, spal,“ poznamenal Montbar.

„Pořád ještě spí,“ na to Adler, ukazuje prstem na muže nataženého na slámě ve výklenku jeskyně.

Bretonce vzbudili, ten se zvedl na kolena, jednou rukou si mnul oči a druhou ze zvyku šátral po své karabině.

„Jste mezi přáteli,“ chtěl ho uklidnit jeden z tovaryšů, „nemusíte mít strach.“

„Strach!“ ušklíbl se Bretonec. „Kdo si tady myslí, že můžu mít strach?“

„Někdo, kdo patrně neví, co to je, můj milý Zlatohřbete,“ oslovil muže Morgan (neboť poznal v Cadoudalovu poslovi muže, který za nimi přišel do kartouzu téže noci, kdy tam dorazil on z Avignonu), „a já se ti jeho jménem omlouvám.“

Zlatohřbet se zahleděl na skupinku mladíků, která ho obklopovala, a v jeho tváři se dal číst silný odpor vůči žertování tohoto druhu; ale protože se skupinka netvářila nijak útočně a bylo patrné, že její veselost není výsměšná, zeptal se poměrně zdvořile:

„Kdo z vás, pánové, je velitel? Mám mu předat dopis od svého generála.“

Morgan vykročil k poslu.

„To jsem já,“ prohlásil.

„Vaše jméno?“

„Mám dvě.“

„Chci slyšet to válečné.“

„Morgan.“

„Ano, to souhlasí, to mi pověděl generál; ostatně vás znám; to vy jste mi toho večera, kdy mě přijali mniši, předal pytel s šedesáti tisíci franky. Tady mám pro vás dopis.“

„Dej ho sem.“

Venkovan vzal svůj klobouk, vytrhl z něj podšívku a vytáhl papír vložený mezi podšívku a plstí, který vypadal jako druhá podšívka. Na první pohled byl čistě bílý.

Potom zasalutoval a předal list Morganovi.

Morgan nejdříve papír obrátil a pak zase prozkoumal jeho líc; když viděl, že aspoň na první pohled na něm není nic napsáno, otočil se na jednoho ze svých:

„Podrž tady svíčku!“

Přidrželi tedy svíčku, Morgan vystavil papír plameni.

V horku se pomaloučku začal papír pokrývat písmeny.

Mladíkům to připadalo naprosto běžné, ale Bretonec na papír zíral značně užasle.

Pro jeho prostou duši to klidně mohlo znamenat, že v celé operaci jsou nějaká kouzla; ale pokud slouží ďábel roajalistické věci, šuan se s ním klidně spojí!

„Pánové,“ řekl Morgan, „chcete vědět, co píše generál Cadoudal?“

Všichni se uklonili a připravili se k naslouchání.

Mladík četl:

Drahý Morgane,

pokud se vám doneslo, že jsem opustil naši věc a jednal s vládou prvního konzula ve stejné době, jako to činili vendéeští velitelé, nevěřte tomu; pocházím z nejbretaňštější Bretaně a díky tomu jsem umanutý a tvrdohlavý jako pravý Bretonec. První konzul poslal jednoho ze svých pobočníků, aby mi nabídl celkovou amnestii pro mé muže a pro mne hodnost plukovníka; ani jsem se svých mužů neptal a odmítl jsem za ně i za sebe.

Ted' všechno záleží na vás: protože k nám nedorazili princové, nedostáváme peníze ani povzbuzení, jste našimi jedinými pokladníky; pokud nám zavřete svoji pokladnu, či spíše přestanete otevírat pokladnu vlády, srdce roajalistické opozice, které bije už jenom v Bretani, se bude postupně zpomalovat, až utichne docela.

Nemusím vám snad říkat, že až ztichne, dotluče i moje srdce.

Naše poslání je nebezpečné; je pravděpodobné, že v povstání přijdeme o hlavu; ale nemyslíte si, že bude krásné, až po své smrti uslyšíme, tedy pokud na onom světě vůbec něco uslyšíme: „Všichni si zoufali, jen oni neztratili naději!“

Jeden z nás toho druhého přežije, ale i on může padnout; kéž ten řekne, až bude umírat: Etiam si omnes, ego non.³⁴

Počítejte se mnou, jako já počítám s vámi.

GEORGES CADOUAL

Mezi mladými muži se zvedla vlna nadšení, když Morgan dočetl poslední slova listu.

„Slyšeli jste, pánové?“ zeptal se.

„Ano, ano,“ opakovali všichni.

„Takže jakou sumu máme pro Zlatohřbeta?“

„Třináct tisíc franků od Sylanského jezera, dvaadvacet tisíc z Carronnières, čtrnáct tisíc z Meximieux; celkem to dělá čtyřicet devět tisíc,“ řekl Adler.

„Slyšíte, milý Zlatohřbete?“ zeptal se Morgan. „Není to sice mnoho, jsme o polovinu chudší než minule, ale znáte přece přísloví: Ani ta nejkrásnější holka na světě nemůže dát víc, než má.“

„Generál ví, jak riskujete, abyste peníze získali, a řekl, že vděčně přijme cokoli.“

---

³⁴ „I kdyby všichni (od tebe odpadli), já nikdy ne.“ Slova, která pronesl k Ježíšovi Petr na Olivové hoře. (*Matouš 26, 33*)

„Tím spíše, že příští úlovek bude lepší,“ ozval se jeden mladík, který se právě zamíchal do skupiny, aniž si ho někdo všiml, tak upírali všichni pozornost na Cadoudalův list a na toho, kdo jej četl. „Tedy jestli si chceme příští sobotu popovídat s poštovním dostavníkem v Chambéry.“

„Ach, to jsi ty, Valensolle,“ přivítal druha Morgan.

„Žádná vlastní jména, hrabě, prosím tě! Nechejme se klidně zastřelit, gilotinovat, lámat v kole, čtvrtit, ale zachraňme čest našich rodin. Jmenuju se Adler, na jiné jméno neslyším.“

„Máš pravdu, přerekl jsem se, promiň. Co jsi to říkal...?“

„Že v sobotu pojede poštovní dostavník z Paříže do Chambéry mezi Chapelle-de-Guinchay a Belleville a že poveze padesát tisíc franků, které vláda posílá mnichům na hoře Svatého Bernarda. Dodávám ještě, že v úseku mezi těmi dvěma místy leží místo zvané Bílý dům, které mi připadá pro přepadení naprosto skvělé.“

„Co tomu říkáte, pánové?“ otázal se Morgan. „Potěšíme občana Fouchéa, dáme najevo, že se bojíme jeho policie? Utečeme? Opustíme Francii, nebo zůstaneme věrní Jehúovi tovaryši?“

Jednohlasně zaznělo ze všech úst:

„Zůstaneme!“

„To jsem si oddechl!“ pronesl Morgan. „Ted' vás poznávám, bratři; Cadoudal nám vytyčil ve svém nádherném listu cestu; přijmeme jeho hrdinské heslo: *Etiam si omnes, ego non*. A ty, Zlatohřbete,“ obrátil se k poslovi, „vezmi si těch devětačtyřicet tisíc franků, jsou tvoje; odjed', kdy chceš; slib naším jménem svým druhům, že příště to bude lepší, a generálovi vyříd', že kamkoli půjde, třeba i na šibenici, tam budu mít tu čest ho následovat, nebo ho s radostí i předejdu; na shledanou, Zlatohřbete!“

Načež se opět obrátil k mladíkovi, který podle všeho tak úzkostlivě lpěl na svém inkognitu. Vypadalo to, že znovu našel svoji obvyklou veselou náladu, která ho na chvílku opustila.

„Drahý Adlere,“ oslovil druhá, „dnes večer to budu já, kdo vás nakrmí a poskytne vám nocleh, jestli ovšem přijmete mé pohostinství.“

„Budu vám za ně velmi povděčen, příteli Morgane,“ odvětil nově příchozí. „Jenomže se nespokojím s každou postelí, i když padám únavou; a nemyslete si, že mě odbudete jakýmkoli jídlem, přestože umírám hlady!“

„Dostaneš dobrou postel a znamenitou večeři.“

„Co pro to mám udělat?“

„Jen mě následovat.“

„Jsem připravený.“

„Nuže vyrazíme. Dobrou noc, pánové! Ty máš hlídku, Montbare?“

„Ano.“

„V tom případě můžeme klidně spát.“

Nato se Morgan zavěsil do přítelovy paže, do druhé ruky uchopil louč, kterou mu podali, a vykročil směrem do nitra jeskyně, kam ho budeme následovat, pokud není čtenář příliš unavený po tomto dlouhém zasedání.

Bylo to poprvé, kdy měl Valensolle pocházející z okolí Aix příležitost navštívit ceyzériatskou jeskyni, kde si přednedávnem Jehúovi tovaryši zbudovali své útočiště. Na předešlých setkáních mohl pouze prozkoumat všechny zákruty seillonského kartouzu a nakonec se v něm vyznal tak dokonale, že mu v komedii, kterou tam sehráli pro Rolanda, přidělili roli přízraku.

Všechno bylo pro něj podivné a neznámé v tomto novém místě, kde měl poprvé spát a které se zřejmě aspoň na několik dní stane sídlem Morganova generálního štábu.

Jako ve všech opuštěných dolech, které se podobají jakýmsi podzemním městům, vedly i tady různé cesty vyhloubené kvůli lámání kamene, ale nakonec všechny končily ve slepé uličce, tedy na místě, kde byly práce přerušeny.

Jedna z těchto cest se však táhla do nekonečna.

Přesto dospěla do bodu, kdy i ona končila; avšak ne úplně. V jednom koutě konce té slepé chodby byla – z důvodů, jimž nepřišli na kloub ani zdejší rodáci – vyhloubena další chodba, o dvě třetiny užší než ta, do níž ústila, již mohli jít pouze dva muži vedle sebe.

Přátelé se touto chodbou pustili.

Bylo tu tak málo vzduchu, že jejich louč blikala a vypadalo to, že brzy zhasne.

Valensolle cítil, jak mu na ramena a ruce dopadají ledové kapky.

„Co je to? Tady snad prší?“

„Ne,“ odpověděl Morgan se smíchem, „jenom podcházíme Reyssouzu.“

„Takže míříme do Bourgu?“

„Skoro.“

„Budiž. Vedeš mě, slibuješ mi večeri a postel; nemusím se starat o nic, jen o to, jestli nám co nevidět nezhasne světlo...“ utrousil mladík s pohledem upřeným na blednoucí plamen louče.

„To by mě nijak neznepokojovalo vzhledem k tomu, že nějaké světlo vždycky najdeme.“

„Ale stejně, Morgane, nepřipadá ti úplně pitomé, že se tady plahočíme ve tři ráno jeskyní pod řekou s perspektivou, že budeme spát nevím kde, že nám hrozí jednoho krásného dne zatčení, soud a gilotina, a to všechno pro prince, kteří ani neznají naše jméno, a kdyby se ho nakrásně jednou dověděli, do rána by ho stejně zapomněli? No řekni!“

„Můj milý,“ odpověděl Morgan, „to, co vypadá jako úplná pitomost a čemu obvykle v takových případech nikdo nerozumí, má šanci na vznešenost.“

„Vidím, že jsi na tom ještě hůř než já v tom řemesle, které provozujeme; já do něj vkládám pouze oddanost, ale ty nadšení!“

Morgan povzdechl.

„Už jsme tady,“ řekl a zanechal konverzace, která ho tížila jako břemeno.

A skutečně, právě nohou zavadil o první schody.

Morgan svítil a kráčel před Valensollem. Vyšel po deseti schodech a zastavil se před mříží.

Vytáhl z kapsy klíč a mříž otevřel.

Octli se v podzemní hrobce.

Po obou stranách hrobky stály na železných trojnožkách dvě rakve; vévodské korunky, erbový štít a stříbrný kříž výmluvně svědčily o tom, že v rakvích spočinuli zesnulí členové savojského rodu ještě předtím, než tento dům nosil královskou korunu.

Ze zadní části hrobky vedlo schodiště do vyššího patra.

Valensolle se zvědavě rozhlédl kolem sebe a v blikavém světle louče poznal, na jakém místě se nacházejí.

„Hrome! Podle všeho jsme úplným opakem Spartánů!“ poznamenal.

„V tom, že oni byli republikáni a my roajalisté?“ otázal se Morgan.

„Ne. V tom, že oni si nechali přinést kostru na konci hostiny, kdežto my na začátku.“

„A jsi si jistý, že to byli právě Spartané, kdo dokázal takto filozofovat?“ zeptal se Morgan, zavíraje dveře.

„Oni nebo někdo jiný, co na tom záleží,“ odtušil Valensolle, „už jsem to jednou řekl, nebudu to měnit.“

„Příště třeba řekneš, že to byli Egypťané.“

„No a co?“ namítl Valensolle s bezstarostností, do níž se mísilo trochu smutku. „Než budu mít příležitost podruhé předvést svoji vzdělanost, bude už patrně kostra ze mne. Co to prosím tě vyvádíš? Proč zhasínáš tu louč? Nechceš snad, abych se najedl a vyspal tady?“

Morgan skutečně zhasl svoji pochodeň na prvním stupni schodiště vedoucího do vyššího poschodí.

„Podej mi ruku,“ vyzval přítele.

Valensolle ochotně poslechl, což svědčilo o jeho malé touze strávit delší čas v temné hrobce vévodů Savojských, byť šlo o společnost pohříchu vznešenou.

Morgan stoupal po schodech.

Potom se podle zesílení stisku jeho ruky dalo poznat, že vynakládá jakousi námahu.

A opravdu, zvedal dlaždice nad sebou, a jakmile se mu to povedlo, vniklo tím otvorem jitrní světlo a Valensolla oslnilo. Současně se světlem mladíky zalila i aromatická vůně, která po té hnilobné atmosféře hrobky působila na čichové buňky nesmírně blahodárně.

„Ať visím, jestli nejsme ve stodole! Tohle se mi líbí víc, na mou duši!“

Morgan neodpověděl; pomohl svému druhovi vylézt ze sklepení a dlaždice znovu zapustil do podlahy.

Valensolle se rozhlédl kolem sebe; byl uprostřed velké budovy plné sena, do níž pronikalo světlo okny tak obdivuhodně tvarovanými, že nemohlo jít o stodolu.

„Tohle asi není stodola, co?“ zeptal se udiveně Valensolle.

„Vylez si na to seno a sedni si k oknu,“ odpověděl Morgan.

Valensolle poslechl, vyšplhal se na kupu sena jako školák o prázdninách, a jak mu Morgan řekl, přisedl k oknu.

Chvilku nato položil Morgan mezi přítelovy nohy ubrousek s paštikou, chlebem, lahev vína, dvě skleničky, dva nože a dvě vidličky.

„Krucci!“ ocenil to Valensolle. „Lucullus večeří u Luculla.“ Potom se podíval oknem na budovu se spoustou oken, která patrně tvořila další křídlo té, v níž se teď přátelé nacházeli a před níž se procházela hlídka. „Večeře mi nebude chutnat, dokud se nedozvím, kde to jsme. Co je to za budovu? A proč se nám tu přede dveřmi promenuje hlídka?“

„Když na tom tak trváš, povím ti to,“ na to Morgan. „Jsme v kostele v Brou, který se výnosem městské rady přeměnil na sklad sena. Ta přilehlá budova jsou četnická kasárna a ta hlídka je tu proto, aby nás při večeři nikdo nerušil, nebo nás ve spánku nepřekvapil.“

„Stateční četníci!“ utrousil Valensolle a naplnil svoji sklenku. „Připijeme si na jejich zdraví, Morgane?“

„A na naše taky!“ opáčil mladík se smíchem. „Ať mě čert vezme, jestli by někoho napadlo jít nás hledat zrovna sem!“

Sotva Morgan vyprázdnil sklenici, jako by čert vyslyšel jeho výzvu. Řezavý hlas muže na hlídce zvolal: „Kdo tam?“

„Co to má znamenat?“ řekli oba mladíci jednohlasně.

Asi třicet mužů přicházelo od Pont-d'Ain. Vyměnili si s hlídkujícím mužem heslo a rozdělili se na dvě části: ta větší, vedená dvěma muži, patrně důstojníky, vešla do kasáren; druhá pokračovala v cestě.

„Pozor!“ sykl Morgan.

A oba vkleče, s nastraženými ušima a očima přilepenými na sklo, čekali.

Vyložme teď čtenáři, co zapříčinilo tohle přerušení večere, která se měla konat ve tři ráno, ale přesto, jak vidíme, moc klidně neprobíhala.

XIII

Opuštěné doupě

Žalářníková dcera se nezmýlila: byl to vskutku Roland, koho viděla ve vězení mluvit s velitelem četnictva.

Amélie se bála právem, neboť její bratr se opravdu pustil po Morganových stopách.

V Noires-Fontaines se Roland neobjevil ne snad proto, že by měl nějaké podezření o stycích své sestry s velitelem Jehúových tovaryšů, ale obával se nediskrétnosti služebnictva.

Poznal Charlottu, která byla právě na návštěvě u otce, protože však dívka nedala najevo žádný údiv, domníval se, že ho nepoznala; tím spíš, že poté, co vyměnil s velitelem četnictva pár slov, vyšel z věznice a čekal na něj na náměstí Bastion, které bylo v tuto hodinu naprosto pusté.

Když velitel četnictva dokončil vězeňský seznam, vyrazil tam za ním.

Roland se procházel sem tam a netrpělivě vyčkával.

U žalářníka se Roland spokojil s tím, že se dal pouze poznat; tady mohl přejít k podrobnostem.

Zasvětil tedy velitele četnictva do cíle své cesty.

Stejně jako když člověk na veřejných shromážděních požádá o slovo z osobních důvodů a dostane je bez námitek, Roland požádal prvního konzula z ryze osobních důvodů, aby mu svěřil pronásledování Jehúových tovaryšů. První konzul mu vyhověl.

Rozkazem ministra války Berthiera mu byly dány k dispozici posádky nejenom v Bourgu, ale i v okolních městech.

Podle rozkazu ministra policie mu všichni důstojníci četnického sboru měli být nápomocni.

Přirozeně ho nejdříve napadlo, že se obrátí na velitele četníků v Bourgu, kterého již dlouho znal a věděl, že je to odvážný a rozhodný muž.

Našel, co hledal: velitel četnictva v Bourgu měl strašlivě zamotanou hlavu z těch Jehúových tovaryšů, kteří přepadávali dostavníky čtvrt míle od města a jimž se nemohl dostat na kobytku.

Znal raporty týkající se tří posledních přepadení, které byly zaslány ministru policie, a chápal, že má z toho ministr špatnou náladu.

Roland však nasadil korunu jeho údivu, když mu vyprávěl, co se mu přihodilo v seillonském kartouzu, když se rozhodl strávit tam noc, a hlavně, co se přihodilo následující noci siru Johnovi.

Veliteli se doneslo, že hosta paní de Montrevel kdosi bodl dýkou; ale protože nikdo nepodal oznámení, blíže se o to nezajímal v domnění, že by to nebylo žádoucí. Navíc se mu zdálo, že Roland chce raději záležitost utajit.

V této době zmatků se armáda a policie chovaly se shovívavostí, jaká nebyla v jiných časech možná.

Roland nepodal oznámení proto, že chtěl sám, až přijde čas, pronásledovat obyvatele kartouzu, mystifikátory či vrahy.

Tentokrát se tu objevil vybavený všemi prostředky, aby mohl uskutečnit svůj záměr, a byl rozhodnutý nevrátit se k prvnímu konzulovi dřív, než splní své poslání.

Ostatně toto dobrodružství plně vyhovovalo Rolandově povaze. Bylo v něm nebezpečí i jistá romantika.

Neměl snad tady příležitost hrát o vlastní život? Mužům, s nimiž se utká, nezáleží patrně příliš na vlastních životech, proč by tedy měli šetřit ten jeho? Rolanda ani nenapadlo, že za štěstí, s nímž vyvázl životem z nočního dobrodružství v kartouzu i z boje proti Cadoudalovi, vděčí Morganově ochranné paži.

Copak mohl vědět, že prostý křížek u jeho jména ho chránil na dvou koncích Francie vzdálených od sebe dvě stě padesát mil?

První věc, kterou měl v úmyslu udělat, bylo převrátit seillonský kartouz naruby a prohledat tam každé místočko; a také se k tomu chystal.

Už bylo ale příliš pozdě, a tak museli výpravu odložit na příští noc.

Roland se mezitím skryje v kasárnách četnictva a ani nevyjde z velitelova pokoje, aby nikdo nevěděl, že je v Bourgu, a netušil, co ho sem přivádí. Nazítří povede výpravu.

Během dne mu jeden z četníků, v civilu krejčí, upraví kompletní uniformu četnického četaře.

Vezme si ji na sebe, aby se mohl připojit k brigádě v Lons-le-Sau-nier, a díky této uniformě bude řídit pronásledování v kartouzu, aniž by ho někdo poznal.

Všechno proběhlo podle dohodnutého plánu.

Kolem jedné hodiny vstoupil Roland do kasáren s velitelem, v jeho pokoji si upravil polní lůžko a spal jako někdo, kdo právě strávil dva dny a dvě noci v dostavníku.

Nazítří trpělivě nakreslil plánec seillonského kartouzu pro velitele, aby byl i bez Rolandovy pomoci schopen řídit akci a nezabloudit.

Velitel však měl k dispozici pouze osmnáct mužů, což by nestačilo k úplnému obklíčení kartouzu nebo k tomu, aby mohli současně hlídat oba východy z kartouzu a prohledávat jeho vnitřek. Velitel by byl potřeboval dva nebo tři dny, aby spojil brigádu, jejíž muži byli roztroušeni po okolí, a dostal tak nezbytný počet mužů. Na Rolandův příkaz zašel tedy ve dne k plukovníkovi od dragounů, jehož regiment ležel posádkou v Bourgu, zaskvětil ho do události a požádal o dvanáct mužů, kteří by spolu s osmnácti četníky vytvořili třicetičlenné mužstvo.

Plukovník mu nejen těch dvanáct mužů poskytl, ale když se dověděl, že výpravě bude velet brigádní velitel a pobočník prvního konzula Roland de Montrevel, prohlásil, že se jí zúčastní osobně a sám svých dvanáct mužů povede.

Roland jeho pomoc přijal a bylo dohodnuto, že plukovník – je lhostejno, zda užíváme označení hodnosti titul plukovník či brigádní

velitel –, bylo tedy dohodnuto, že plukovník a jeho dvanáct dragounů se cestou zastaví pro Rolanda, velitele a jeho osmnáct četníků, neboť kasárna četnictva se nacházela přímo na cestě k seillonskému kartouzu.

Odchod byl stanoven na jedenáctou hodinu.

V jedenáct hodin vojenského času, tedy přesně v jedenáct, se připojil plukovník od dragounů se svými dvanácti muži k četníkům a obě mužstva spojená teď v jedno se vydala na pochod.

Roland se v uniformě četaře nechal poznat svému kolegovi od dragounů, ale pro dragouny a četníky stále zůstával, jak bylo domluveno, četařem brigády Lons-le-Saunier.

Protože by ale mohlo někoho udivit, že jim má sloužit za průvodce obyčejný četař, který navíc není zdejší, řekli mužstvu, že Roland býval v mládí novicem v Seillonu, a právě proto zná tato místa a všechna tajemná zákoutí kartouzu lépe než kdokoli jiný.

První, co napadlo tyto statečné vojáky, bylo, že je pro ně trochu ponižující, aby je vedl bývalý mnich; ale protože tenhle bývalý mnich si nasadil třírohý klobouk dost koketně, protože vypadal v uniformě jako někdo, kdo je na ni zvyklý a kdo už úplně zapomněl, že kdysi nosil kutnu, přestali se cítit pokoření a řekli si, že mínění o tomhle četaři si utvoří až poté, co jim předvede, jak dokáže zacházet s mušketou, kterou měl na rameni, s pistolí, co si zastrčil za opasek, a se šavlí zavěšenou u boku.

Vzali si pochodně a za hlubokého ticha vyrazili na cestu ve třech kolonách: jedné skupině o osmi mužích velel velitel četnictva, druhé skupině o deseti mužích plukovník, třetí o dvanácti mužích velel Roland.

Když vyšli z města, rozdělili se.

Velitel četnictva, který se tu vyznal lépe než plukovník od dragounů, dostal příkaz hlídat s osmi četníky okno vedoucí z la Corrie do seillonského lesa.

Plukovníka od dragounů Roland pověřil hlídáním hlavní vstupní brány do kartouzu. Ten měl s sebou pět dragounů a pět četníků.

Roland sám si dal za úkol prohledat vnitřek kláštera; vzal si k tomu pět četníků a sedm dragounů.

Všichni dostali půlhodinu na to, aby zaujali svá místa. Bylo to více, než potřebovali.

Až budou věžní hodiny kostela v Péronne odbíjet půl dvanácté, měli Roland a jeho muži přelézt zeď do sadu.

Velitel četnictva dorazil po cestě z Pont-d'Ain až na lesní mýtinu a podél ní se dostal na místo, které mu bylo určeno.

Plukovník od dragounů se vydal po příčné cestě, která se napojuje na cestu z Pont-d'Ain a vede k hlavní bráně kartouzu.

A Roland to vzal přes pole a dorazil ke zdi ovocného sadu, kterou už za jiných okolností, jak si vzpomínáme, dvakrát přešel.

Půl dvanácté odbíjelo, Roland dal znamení svým mužům a sám se přehoupl přes zeď do sadu; četníci a dragouni ho následovali. Když se octli na druhé straně zdi, nevěděli ještě, zda je Roland odvážný, ale už věděli, že je mrštný a obratný.

Roland jim ve tmě ukázal dveře, k nimž měli zamířit; byly to dveře vedoucí ze sadu do kláštera.

Potom se jako první vrhl kupředu vysokou travou, první rozrazil dveře, první vkročil do kláštera.

Všechno tam bylo temné, němé, opuštěné.

Roland, postupující stále v čele svých mužů, dorazil do refektáře.

Všude pusto, prázdno, ticho.

Pustil se pod šikmou klenbu a došel do zahrady, kde vyrušil jenom sovy a netopýry.

Zbývalo navštívit studnu, podzemní hrobku a pavilon či spíše lesní kapli.

Roland přeběhl prázdný prostor, který dělil studnu od zahrady. Když dorazil ke schodům, zapálil tři louče, jednu si nechal, jednu dal do ruky dragounovi a druhou četníkovi; potom zvedl kámen, který maskoval schodiště vedoucí do podzemí.

Četníci, co následovali Rolanda, už si říkali, že je stejně odvážný jako mrštný.

Prošli podzemní chodbou a zarazili se u prvních okovaných dveří; byly zastrčeny, ale ne zamčeny.

Vstoupili do podzemní hrobky.

Tam bylo ještě víc než pusto a prázdno, ještě víc než ticho: bylo tam mrtvo.

I ti nejodvážnější cítili, jak jim v koříncích vlasů trne.

Roland šel od hrobu k hrobu, propátrával náhrobky pažbou pistole, kterou držel v ruce.

Všechno zůstávalo tiché.

Na konci podzemní hrobky narazili na druhé železné dveře a vstoupili do kaple.

Stejné ticho, stejná pustota; všechno bylo opuštěné, zdálo se, že sem nikdo léta nevkočil.

Roland kráčel přímo ke kůru; na dlaždicích tu byla krev, nikdo se nenamáhal ji smýt.

Tady už byli na konci pátrání a vypadalo to beznadějně.

Roland se však nedokázal rozhodnout k odchodu.

Pomyslel si, že ho třeba nenapadli jenom proto, že má s sebou tak početnou eskortu; nechal tedy deset mužů a jednu pochodeň v kapli, pověřil je, aby vylezli pobořeným oknem a spojili se s velitelem četnictva schovaným v lese pár kroků od toho okna, a pouze s dvěma muži se vydal zpět stejnou cestou, jak přišel.

Tentokrát si ti dva muži, co je vzal Roland s sebou, pomysleli, že četař není jen odvážný, že je přímo troufalý.

Roland však se nestaral o to, jestli ho ti dva následují, šel kupředu a doufal, že narazí na bandity.

Ti dva se zastyděli a rychle se k němu připojili.

Kartouz však byl rozhodně opuštěný.

Když Roland dorazil k hlavní bráně, zavolal plukovníka od dragounů; velitel a jeho deset mužů byli na svém místě.

Roland otevřel bránu a přidal se k nim.

Nikdo nic neviděl ani neslyšel.

Vraceli se společně, zavřeli a zabarikádovali dveře za sebou, aby banditům přehradili cestu, kdyby náhodou měli to štěstí a potkali je.

Potom se vydali za svými druhy, kteří se mezitím přidali k veliteli četníků a jeho osmi mužům.

Všichni teď čekali v kapli.

Museli se rozhodnout, zda odejdou: právě odbily dvě hodiny. Už tři hodiny hledali marně. Nic nenašli.

Roland si napravil pověst v očích četníků i dragounů: všichni byli teď toho názoru, že bývalý novic se rozhodně nedá zahanbit. Otevřel dveře kaple vedoucí do lesa a ke své velké lítosti dal pokyn k odchodu.

Tentokrát už nedoufali, že někoho potkají, Roland se tedy spokojil s tím, že dveře za sebou prostě zavřel.

Načež skupinka rychlým krokem dorazila na cestu do Bourgu.

Velitel četnictva, jeho osmnáct mužů a Roland se vrátili do kasáren, nejdříve se ovšem heslem prohlásili hlídce.

Dragounský plukovník a jeho dvanáct mužů pokračovali v cestě a zamířili do města.

Právě volání hlídky přitáhlo Morganovu a Valensollovu pozornost; při jídle je vyrušilo osmnáct mužů vracejících se do kasáren; a právě tyto neočekávané okolnosti přinutily Morgana, aby zvolal: „Pozor!“

Situace, v níž se mladíci octli, věru pozornost zasloužila.

Z jídla už vyrušení byli, sanice přestaly žvýkat a oči a uši se připravily, aby jim nic neuniklo.

Brzy uvidíme, že pouze oči byly zaměstnané.

Každý četník zašel potmě do své ložnice; v řadě oken na fasádě tudíž nic neupoutalo zájem obou mladíků.

Tedy až do doby, pokud se nerozsvítila dvě až dosud temná okna v poněkud odlehle části budovy, přímo proti místu, kde oba mladíci odpočívali.

Tato okna byla v prvním patře; v pozici, v níž se Morgan a Valensolle nacházeli, tedy na vrcholku otepí píce, viděli přímo do těchto oken, protože byli ve stejné výši, dokonce trochu nad nimi.

Okna patřila ložnici velitele četnictva.

Buď kvůli bezstarostnosti statečného velitele, nebo z lakoty státu, zapomněli okna opatřit záclonami, takže když velitel rozžehl dvě svíce na počest svého hosta, mohli Morgan a Valensolle vidět všechno, co se v pokoji odehrává.

Morgan najednou uchopil Valensolla za paži a silně ji stiskl.

„Co se děje?“ otázal se Valensolle.

Roland právě odhodil svůj třírohý klobouk na židli a Morgan ho poznal.

„Roland de Montrevel!“ řekl. „Roland v uniformě četnického četaře! Tentokrát už ho máme, zatímco on teprve hledá naši stopu. Nesmíme ho ztratit z očí.“

„Co to děláš?“ zeptal se Valensolle, když cítil, že se přítel od něj vzdaluje.

„Upozorním kamarády; a ty z něj nespust' oči; odložil si šavli a pistole, patrně stráví noc ve velitelově ložnici: zítra bude mít stále v patách jednoho z našich, ať se hne, kam chce.“

A Morgan sklouzl po otepích krmiva dolů a zmizel kamarádovi z očí. Ten zatím přidřeplý v pozici sfingy pozorně sledoval každý pohyb Rolanda de Montrevel.

Čtvrt hodiny nato byl Morgan zpátky a okna velitele četnictva už tonula ve tmě stejně jako všechna ostatní okna kasáren.

„Co se tam dělo?“ zeptal se Morgan.

„Co by,“ na to Valensolle, „všechno skončilo tím nejprozaičtějším způsobem na světě: svlékli se, zhasli svíce a ulehli. Velitel do své postele, Roland na matraci; teď oba pravděpodobně chrápou o sto šest.“

„V tom případě dobrou noc!“ opáčil Morgan.

Deset minut po tom, co pronesl toto přání, spali oba mladíci jako dudci, jako by jim nehrozilo vůbec žádné nebezpečí.

XIV

Hostinec *U Pošty*

Téhož dne k šesté ráno, tedy během šedavého chladného svítání posledních únorových dnů, vyjížděl z Bourgu silnicí do Mâconu nebo Saint-Julienu jezdec, který zatínal ostruhy do poštovní herky, a před ním postilion pověřený odvedením koně.

Říkáme na silnici do Mâconu nebo do Saint-Julienu, protože na míli od hlavního města Bresse se silnice rozvětčuje a tvoří dvě cesty, jedna vede přímo do Saint-Julienu, druhá se stáčí doleva a míří do Mâconu.

Na rozcestí se jezdec chystal zabočit na cestu do Mâconu, když tu zaslechl hlas vycházející zpod převrženého vozu, který ho volal na pomoc.

Jezdec přikázal postilionovi, aby se podíval, oč běží.

Jakýsi chudák zelinář skutečně uvízl pod převráceným vozem se zeleninou. Bezpochyby chtěl vůz zadržet ve chvíli, kdy kolo sjelo do příkopu a vůz ztratil rovnováhu; převrhl se na něj, ale chlap měl štěstí v neštěstí, jak říkal, nic si nezlomil, a jen žádal, aby mu pomohli postavit vůz zase na kola; doufal, že se potom i on postaví na nohy.

Jezdec byl soucitný k bližnímu, protože nejen dovolil postilionovi, aby zastavil a vytáhl zelináře z bryndy, ale dokonce sám sesedl z koně a se silou, která udivovala u nepříteli rozložitého muže střední výšky, pomohl postilionovi vůz postavit a dokonce ho dostrkat na dláždění cesty.

Vzápětí chtěl pomoci i muži, ale ten říkal předtím pravdu: byl živ a zdrav, a pakliže se trochu nejistě potácel na nohou, pak jen proto, aby ospravedlnil přísloví, které praví, že Bůh drží nad opilci ochrannou ruku.

Zelinář se rozplýval v dícíích, vzal svého koně za uzdu, ale zjevně spíše proto, aby se sám měl oč opřít, než aby vyvedl zvíře na silnici.

Oba jezdci se znovu vyšvihli do sedel, pobídli koně do cvalu a vmžiku zmizeli v zatačce, kterou dělá cesta pět minut předtím, než se stočí k Monnetově lesu.

Sotva zmizeli, zelinářovo chování se z gruntu změnilo. Zastavil koně, napřímil se, přiložil k ústům náústek podivné trumpetky a třikrát zatroubil.

Z lesa lemujícího cestu vyšel jakýsi čeledín, který vedl za uzdu koně svého pána.

Zelinář rychle sundal halenu, svlékl široké kalhoty z hrubého plátna a zůstal jenom v jelenicové vestě a krátkých kalhotách, na nohou měl vysoké shrnovačky.

Zahrabal ve voze, vytáhl odtamtud balík, otevřel ho, vytřepal zelený lovecký kabát se zlatými prýmkami, oblékl ho, přes něj přehodil kaštanově hnědý plášť. Čeledín mu podal klobouk, který doplnil mužův elegantní úbor, nechal si přišroubovat na boty ostruhy a vyskočil na koně s lehkostí a obratností dokonalého krasojezdce.

„Dnes večer v sedm hodin buď mezi Saint-Just a Ceyzériatem,“ oslovil čeledína. „Potkáš tam Morgana a řekneš mu, že ten, *kdo ví*, jede do Mâconu, ale že tam bude dříve než on.“

A nestaraje se o vůz se zeleninou, který přenechal svému sluhovi, obrátil domnělý zelinář, z něž se vyklubal kdo jiný než náš starý známý Montbar, koně směrem k Monnetově lesu a pobídl ho ke cvalu.

Jeho kůň nebyl špatná poštovní herka, která nesla Rolanda, ale naopak vynikající oř, takže mezi Monnetovým lesem a Polliatem Montbar dohonil a předjel oba jezdce.

Kůň udělal během tří hodin jedinou krátkou zastávku v Saint-Cyr-sur-Menthon a jinak urazil za necelé tři hodiny devět nebo deset mil, které oddělovaly Bourg od Mâconu.

Hostinský přijal Montbara jako starého známého.

„Ach! to jste vy, pane de Jahiat!“ zvolal. „Včera jsme si tu říkali, co asi s vámi je: už měsíc vás tady v kraji nikdo neviděl.“

„Myslíte si, že je to *opuavdu* tak dlouho?“ otázal se mladík, předstíraje módní šišlání. „Ale ano, na mou *věu*, je to tak. Byl jsem na návštěvě u přátel, u Treffortů a Hautecourtů; znáte ty pány, není-liž *puavda*?“

„Ó, zajisté, podle jména i osobně!“

„Pořádali jsme u nich štvance; mají vynikající ekvipáže, na mou *věu*! Podává se tu dnes snídaně?“

„Proč by ne?“

„Tak mi přineste kuře, lahev bordó, dvě kotlety, ovoce, nic velkého.“

„V okamžiku to tu bude. Chcete, abych vám jídlo donesl do vašeho pokoje, nebo budete jíst v lokále?“

„V lokále, to je veselejší; jenom mi prostřete u zvláštního stolku. Ach ano! Nezapomeňte na mého koně: je to skvělé zvíře, mám ho raději než některé křesťany, na mou *věu*!“

Hostinský šel do kuchyně vydat příslušné pokyny a Montbar šel s ním, postavil se před krb, vyhrnul si plášť a zahříval si lýtko.

„Pořád tu máte přepřahací stanici?“ zeptal se hostinského, aby řeč nestála.

„To si myslím!“

„Přepřahají tady dostavníky?“

„Ne, jenom pošta.“

„V těchto dnech musím zajet do Chambéry. Kolik míst je v tom poštovním voze?“

„Tři: dvě uvnitř, jedno vedle kurýra.“

„Je šance, že bych se tam dostal?“

„Někdy se to stane; ale jistější bude, když si najmete kolesku nebo bryčku.“

„Dopředu si místo zamluvit nemůžu?“

„Ne, chápejte, pane de Jahiat, když chce někdo jet z Paříže až do Lyonu, má přednost.“

„Vidíte je, aristokraty!“ zvolal Montbar se smíchem. „A propos, aristokrati! Jeden jede za mnou na poštovním koni; předjel jsem ho asi čtvrtmíli před Polliatem; zdálo se mi, že ta jeho herka je krapet dýchavičná.“

„To mě vůbec neudivuje,“ opáčil hostinský, „moji kolegové se o své koně tak špatně starají!“

„Hleďme, tady je ten můj člověk,“ poznamenal Montbar, „myslel jsem si, že mám větší náskok.“

A skutečně, Roland právě v tu chvíli cvalem vjížděl do dvora.

„Vezmete si opět pokoj číslo 1, pane de Jahiat?“ otázal se hostinský.

„Proč se ptáte?“

„Protože je to můj nejlepší pokoj, a když si ho nevezmete vy, dal bych ho té osobě, která právě přijíždí, tedy v případě, že tu bude chtít přespat.“

„O mne se nestarejte, ještě nevím, jestli odjedu během dne, nebo tu zůstanu. Pokud ten muž bude chtít zůstat, jak říkáte, klidně mu dejte pokoj číslo jedna. Spokojím se s dvojkou.“

„Pane, je prostřeno,“ oznámil číšník, který se právě objevil ve dveřích spojujících kuchyň s lokálem.

Montbar kývl hlavou a vykročil směrem do lokálu právě ve chvíli, kdy do kuchyně vstupoval Roland.

Stůl byl opravdu prostřený; Montbar si jen přesunul příbor a sedl si tak, aby byl zády ke dveřím.

To opatření však bylo zbytečné; Roland do lokálu vůbec nevstoupil a Montbar mohl v klidu dojíst snídani, aniž ho kdo vyrušil.

Jenom k dezertu mu hostinský osobně přinesl kávu.

Montbar pochopil, že ten bodrý muž má chuť povídat, což se mu náramně hodilo; existovaly jisté věci, které chtěl vědět.

„Tak co ten náš člověk?“ otázal se Montbar. „Vyměnil si tu koně?“

„Ne, ne, ne,“ odvětil hostinský. „Jak jste řekl, je to aristokrat: požádal, abychom mu donesli snídani do pokoje.“

„Do svého pokoje nebo do mého?“ tázal se Montbar dál. „Jsem si totiž skoro jistý, že jste mu dal tu slavnou jedničku!“

„U všech ďasů, pane de Jahiat, je to vaše vina, vždyť jste mi řekl, že mu ji klidně můžu dát!“

„Vzal jste mě za slovo a dobře jste udělal; spokojím se s dvojkou.“

„Achich! Tam vám nebude dobře. Pokoj je oddělený od jedničky jenom tenkou příčkou, z pokoje do pokoje je všechno slyšet!“

„No co! Myslíte si, že jsem přijel proto, abych tu páchal nějaké nepředloženosti nebo zpíval rebelantské písničky? Bojíte se, aby někdo neslyšel, co budu říkat nebo dělat?“

„Ó, to by mě ani nenapadlo!“

„Tak oč jde?“

„Nebojím se, že byste vy někoho rušil; mám strach, aby někdo nerušil vás.“

„Copak je ten mladík nějaký křikloun?“

„Ne, ale vypadá jako oficír!“

„Podle čeho tak soudíte?“

„Podle jeho držení těla, to zaprvé; a zadruhé se mě ptal, jaký regiment leží posádkou v Mâconu; řekl jsem mu, že je to sedmý myslivecký. Na to on odvětil: „To je dobře, znám velitele brigády, je to můj přítel; může mu váš číšník odnést moji navštívenku a zeptat se ho, jestli by se mnou posnídal?““

„Ach tak!“

„Jistě chápete, pane de Jahiat, že taková dva oficíři nadělají něco hluku! A možná nebudou chtít jen snídani, ale třeba také oběd a večeři!“

„Už jsem vám řekl, milý krčmáři, že nevím určitě, jestli budu mít to potěšení strávit noc pod vaší střechou. Čekám nějaké listy z Paříže a teprve ty rozhodnou, co budu dělat. Zatím mi dejte zatopit v pokoji číslo dva a dělejte přitom co nejméně hluku, ať nerušíte mého souseda; potom mi pošlete pero, inkoust a papír, napíšu si nějaké dopisy.“

Montbarovy pokyny byly do puntíku vyplněny a on sám šel nahoru hned za sluhou a dohlížel na to, aby Roland nebyl jeho sousedstvím nijak rušen.

Pokoj byl přesně takový, jak mu majitel hostince *U Pošty* řekl: každý pohyb a každé slovo bylo slyšet vedle.

Montbarovi tak neušlo, jak sluha ohlašuje Rolandovi velitele brigády Saint-Maurice, a vzápětí nato slyšel v chodbě i kroky ohlášeného důstojníka a výkřiky radosti, kterou projevovali oba vojáci, když se opět spatřili.

Roland, jehož na chvíli zaujal hluk z vedlejšího pokoje, na něj okamžitě zapomněl, sotva ustal a nevypadalo to, že se znovu ozve. Když totiž Montbar osaměl, usedl ke stolu, na němž byly rozloženy papír, pero a inkoust, a zůstal bez hnutí sedět.

Důstojníci se poznali kdysi v Itálii, kde Roland, tehdy pouhý poručík, sloužil pod velením Saint-Maurice, který už byl kapitánem.

Dnes měli stejnou hodnost a Roland měl navíc dvojí pověření prvního konzula a ministra policie, které mu svěřovalo velení nad důstojníky téže hodnosti jako on, a dokonce, samozřejmě v rámci svého úkolu, i nad důstojníky s hodností vyšší.

Morgan se nemýlil, když předpokládal, že Améliin bratr se do těchto míst vypravil proto, aby stíhal Jehúovy tovaryše. Kdyby k potvrzení tohoto domnění ještě nestačila noční prohlídka seillonského kartouzu, přinesl by jistotu rozhovor vedený s kolegou důstojníkem. Oba muži rozprávěli naprosto volně, nepředpokládali, že by jejich hovor mohl někdo odposlouchávat.

První konzul posílal opravdu padesát tisíc franků jako dar bratrům ve Svatém Bernardu; těch padesát tisíc franků skutečně cestovalo dostavníkem; ale současně těch padesát tisíc franků tvořilo past, do níž se měli chytit olupovači dostavníků, pokud se nepodaří překvapit je v seillonském kartouzu nebo na jiném místě, kam se uchýlili.

Ted' jenom zbývalo domluvit, jak je dostanou.

Právě to spolu oba důstojníci při snídani dlouze probírali.
Při dezertu už měli plán sestavený.
Téhož večera dostal Morgan tento list:

Jak nám řekl Adler, příští pátek v pět hodin odpoledne vyjede z Paříže pošta s padesáti tisíci franky určenými bratrům mnichům ve Svatém Bernardu.

Tři místa – jedno místo v kupé a dvě uvnitř vozu – jsou už zamluvena třemi cestujícími: jeden z nich nastoupí v Sensu, dva další v Tonnerre.

Cestujícím v kupé bude jeden z nejodvážnějších agentů občana Fouchéa a těmi dvěma uvnitř budou pan Roland de Montrevel a velitel sedmé brigády myslivců, který leží posádkou v Mâconu.

Budou převlečeni za měšťany, aby nevzbudili podezření, ale přitom budou po zuby ozbrojeni.

Dvanáct myslivců na koních s mušketami, pistolemi a šavlemi pojede za dostavníkem jako doprovod, ale v dostatečné vzdálenosti, aby nebudili podezření, ale přitom aby stačili vpadnout přímo doprostřed operace.

První rána vystřelená z pistole jim dá signál, aby pobídli koně do cvalu a padli na olupovače.

Podle mého názoru by se přepadení mělo uskutečnit navzdory těmto opatřením, či spíše kvůli těmto opatřením, a to na domluveném místě, tedy u Bílého domu.

Pokud takový názor zastávají i ostatní tovaryši, sdělte mi to; já povedu dostavník jako postilion z Mâconu do Belleville.

Postarám se o velitele brigády; ať si některý z vás vezme na starost agenta občana Fouchéa.

Co se Rolanda de Montrevel týče, nic se mu nestane. Beru na sebe odpovědnost za jeho bezpečnost. Sám mu zabráním způsobem, který jsem vynalezl a znám ho jenom já, aby vystoupil z vozu.

Pošta ze Chambéry pojede kolem Bílého domu v sobotu v šest hodin večer.

Stačí prostá odpověď „Sobota v šest večer“ a všechno půjde jako po másle.

MONTBAR

O půlnoci vzbudil Montbara, který se nakonec přestěhoval do pokoje na druhém konci hotelu, protože hluk z vedlejší místnosti byl nesnesitelný, kurýr, jímž nebyl nikdo jiný než náš známý čeledín, který Montbarovi přivedl na cestu osedlaného koně.

Předal mu list, v němž stála tato prostá slova:

Sobota v šest večer.

MORGAN

P. S. Nezapomenout ani uprostřed boje a hlavně uprostřed boje na to, že život Rolanda de Montrevel je nedotknutelný.

Mladík si přečetl odpověď s viditelným potěšením. Tentokrát už nepůjde o prosté přepadení dostavníku, tentokrát to bude čestná záležitost mezi muži rozdílných názorů, setkání stejně odvážných a statečných bojovníků.

Po hlavní cestě nepoteče jenom zlato, ale i krev.

Nebude se střílet z konduktérových pistolí bez kulek, z nichž vypálil chlapec, proti sobě budou mít smrtelné zbraně vojáků zvyklých je používat.

Zbýval ještě celý tento den a den následující na přípravy a opatření. Montbar se prozatím spokojil s tím, že se zeptal čeledína na postiliona, který má v pět hodin převzít vůz v Mâconu pro jednu nebo spíše dvě zastávky mezi Mâconem a Belleville.

Kromě toho mu přikázal, aby koupil dva šrouby s okem a dva zámky s klíči.

Předem věděl, že pošta přijede v půl páté do Mâconu, cestující tam v rychlosti něco pojedí a přesně v pět hodin opět vyrazí.

Montbar si všechno musel zjistit dopředu, neboť dal svému služovi příkazy, propustil ho a potom usnul jako člověk, který musí dohnat pořádnou porci spánku.

Nazítří se probudil, či spíše sešel dolů až v devět hodin. Nenuceně se optal hostinského na svého hlučného souseda.

Odjel prý už v šest ráno poštou z Lyonu do Paříže i se svým přítelem, velitelem brigády myslivců. Hostinský zaslechl, aspoň si to myslel, že si zamluvili místa až do Tonnerre.

Nejenže se pan de Jahiat zajímal o mladého oficíra, mladý oficír se zajímal o pana de Jahiat; ptal se prý hostinského, kdo je, jestli navštěvuje hostinec pravidelně a jestli by prodal svého koně.

Hostinský mu odpověděl, že pana de Jahiat zná dokonale; že v jeho hostinci přespává, kdykoli ho záležitosti přivedou do Mâconu, a co se koně pana de Jahiat týče, že by ho podle jeho mínění za žádnou cenu neprodal. Soudí tak podle toho, s jakou láskou se mladý šlechtic ke svému zvířeti chová.

Načež prý cestující více nenaléhal a odjel.

Po snídani si dal pan de Jahiat, který vypadal velmi zahálčivě, osedlat svého koně, nasedl na něj a vyjel z Mâconu cestou do Lyonu. Pokud byl ve městě, nechal koně jít elegantně, jak se na tak ušlechtilé zvíře sluší; sotva se však octl za městem, stiskl kolena a pobídl ho k rychlejšímu pohybu.

Ten pokyn zvířeti stačil, vyrazilo tryskem kupředu.

Montbar projel městečky Varennes a Crêche a La Chapelle-de-Guinchay a zastavil se až u Bílého domu.

Místo bylo přesně takové, jak ho popsal Valensolle, totiž dokonale vybrané pro nastražení pasti.

Bílý dům ležel uprostřed údolíčka mezi svahem a stoupáním, kusem jeho zahrady protékal bezejmenný potůček, který se vléval do Saôny v úrovni Challes.

Košaté a vysoké stromy rostly podél řeky, opisovaly půlkruh a obklopovaly dům.

Samotné stavení bývalo kdysi krčmou, jejíž majitel se nevyznal ve svém řemesle. Teď byla krčma sedm nebo osm let zavřená a začínala chátrat a rozpadat se.

Než se tam dojelo od Mâconu, cesta tvořila ohbí.

Montbar celé místo pečlivě prohlédl jako inženýr, který vybírá terén pro bitevní pole, vytáhl z kapsy tužku a toboleku a nakreslil přesný plán pozice.

Potom se vrátil do Mâconu.

Dvě hodiny nato vyrazil Montbarův sluha s plánem k Morganovi. Předtím sdělil svému pánovi jméno postilionu, který měl vézt poštovní vůz; jmenoval se Antoine. Sluha kromě toho zakoupil čtyři šrouby s okem a dva zámky.

Montbar si nechal přinést dvě lahve starého burgundského a poslal pro Antoina.

Deset minut nato Antoine vstoupil.

Byl to velký a pěkný chlapec mezi pětadvaceti a šestadvaceti lety, měl skoro stejnou postavu jako Montbar, což se Montbarovi poté, co si hoča prohlédl od hlavy k patám, velice zamlouvalo.

Postilion se zastavil na prahu dveří, zasalutoval a pozdravil.

„Občan pro mě poslal?“ otázel se.

„Tedy pokud se jmenujete Antoine,“ řekl Montbar.

„K vašim službám, jestliže na to budu stačit.“

„Dobrá, dobrá, příteli, myslím, že mi můžeš být užitečný... Zavři dveře a pojď sem.“

Antoine zavřel dveře, přistoupil blíže, zastavil se asi dva kroky od Montbara a znovu zasalutoval:

„K vašim službám, pane.“

„Tak nejdřív,“ na to Montbar, „si spolu vypijeme skleničku na zdraví tvé milenky, jestli proti tomu nic nemáš.“

„Haha! Mé milenky!“ zasmál se Antoine. „Copak lidi jako já mají milenky? To se hodí akorát pro pány, jako jste vy.“

„Nechceš mi snad namluvit, šibale, že s takovou figurou, jako máš ty, jsi složil slib zdrženlivosti?“ popichoval ho Montbar.

„To né! Přeci nežiju jako mnich, to neříkám; semhle tamhle se nějaká ta pletka najde.“

„V každé hospodě tě nějaká čeká, co? Proto se zastavuje tak často! Abys vypil kapku a zašpásoval si.“

„Krucí!“ ušklíbl se Antoine s nepopsatelným pokrčením ramen. „Člověk se přeci musí pobavit!“

„Tak se mnou ochutnej tohle víno, chlapče! Ručím ti za to, že se ti po něm nebude chtít plakat!“

Montbar vzal jednu plnou sklenici a pokynul postilionovi, aby se chopil té druhé.

„To je pro mě čest... Na vaše zdraví a na zdraví všech vašich!“

Potom se napil, mlaskl jazykem a pronesl uznale:

„No jo, tomuhle tedy říkám starý víno: a já ho vyzunknu a ani ho pořádně nevychutnám, jako bych pil vobyčejnou břečku.“

„To je ale škoda, Antoine.“

„No jo, dyť říkám, je to škoda.“

„Dobrá!“ na to Montbar, nalévaje druhou sklenku. „Naštěstí se ta škoda dá napravit.“

„Ale už jenom na prst, milej pane,“ řekl ten šprýmař postilion, napráhl ruku se skleničkou a prst držel hezky u okraje sklínky.

„Počkej minutku,“ vyzval Montbar Antoina ve chvíli, kdy čacký piják nesl víno k ústům.

„Už se nemůže dočkat, až skončí v hrdle,“ poznamenal postilion s pohledem na rudý mok. „Tak copak je?“

„Nechtěl jsi, abychom se napili na zdraví tvé milenky; doufám ale, že neodmítneš napít se na zdraví mé milenky!“

„To se neodmítá, hlavně když si budeme připíjet takovým vínem! Na zdraví vaší milenky a všech jejích!“

Načež občan Antoine vyzunkl dobré vínko, tentokrát si ho skutečně vychutnal.

„Moc spěcháš, příteli,“ napomenul ho Montbar.

„Pche, no co,“ ušklíbl se postilion.

„Co kdybys... předpokládal, že mám víc milenek; a když nevíme, na zdraví které z nich pijeme, jak se ta dotyčná může těšit z přípitku?“

„To je pravda, na mou duši!“

„Smutné, co? Co se dá dělat, musíme se napít znovu, příteli.“

„Tak jo, souhlasím. S takovým pánem, jako jste vy, se člověk nemusí bát, že dopadne špatně; udělali jsme chybu, no co, napijeme se znovu!“

Antoine podal svoji sklenku, kterou Montbar naplnil po okraj.

„A teď,“ řekl a pohledem na lahev se přesvědčil, že je prázdná, „už se nesmíme zmýlit. Na koho se napijeme?“

„Na krásnou Josefínu!“ řekl Montbar.

„Na krásnou Josefínu!“ opakoval Antoine.

Spolkl burgundské s uspokojením, které – zdá se – narůstalo s počtem vypitých sklenic.

Potom dopil, osušil si rty rukávem a ve chvíli, kdy odkládal sklenici na stůl, poznamenal:

„Tak jo, co se dá dělat, pane, všechno má svůj konec!“

„Copak, něco se ti nelíbí?“ otázal se Montbar.

„Ale ne, jenom oplakávám tu hezkou chvíli. Musím se rozloučit, pane.“

„A pročpak?“

„Lahev je prázdná.“

„Tahle ano, ale co říkáš téhle?“

Montbar sáhl za krb a vylovil další odzátkovanou lahev.

„Ajaj!“ rozzářily se Antoinovi oči a tvář se mu roztáhla do širokého úsměvu.

„Vyléčí to tvůj smutek?“

„Už jsem vyléčený!“ na to Antoine.

A podal sklenici.

Montbar ji naplnil stejně pečlivě jako tři předchozí.

„No jo,“ přemýšlel nahlas postilion, zíraje s nadšením na tekutinu vrhající rubínové odlesky v jeho sklenici, „připíjeli jsme si na zdraví Josefíny, ale...“

„Ale...?“

„No, ve Francii jsou přeci Josefín houfy!“

„To máš pravdu,“ opáčil Montbar, „ve Francii jsou spousty Josefín. Kolik si myslíš, že jich je, Antoine?“

„No, řek bych aspoň sto tisíc.“

„Asi máš pravdu. No a?“

„No a? Z těch sta tisíc bude taková desetina krásných holek.“

„To je moc!“

„Tak řekněme dvacetina.“

„Budiž.“

„To je pět tisíc!“

„Kruci! Víš, že se vyznáš v aritmetice?“

„Můj táta byl řídící.“

„A dál?“

„No, dál... na kterou z těch pěti tisíc jsme pili...?“

„Máš pravdu, Antoine; ta krásná Josefína musí mít také příjmení...“

„Počkejte, sklenice je už prázdná, to by neplatilo. Aby to pití na její zdraví účinkovalo, musíme ji naplnit.“

Antoine dopil sklenku.

„Už v ní není ani kapka,“ řekl.

„A teď je zase plná,“ na to Montbar a dolil z lahve.

„Čekám: připíjím na zdraví krásné Josefíny...?“

„Krásné Josefíny... Lollierové!“

A Montbar vypil naráz svoji sklenici.

„Mordié!“ projevil údiv Antoine. „Josefínu Lollierovou přeci znám!“

„Neříkám, že ne.“

„Josefína Lollierová je dcerou poštmistra na přeprahací stanici v Belleville.“

„Přesně tak.“

„Kruci! Nemáte špatný vkus, pane. Pěkná kůstka, to se musí uznat! Tak na zdraví krásné Josefíny Lollierové!“

A obrátil do sebe pátou sklenici burgundského.

„Ted' už chápeš, proč jsem pro tebe poslal, hochu?“

„Ne. Ale vůbec mi to nevadí.“

„To je od tebe hezké.“

„No jo, já už jsem takovej hodnej kluk!“

„Tak já ti řeknu, proč jsem chtěl, aby ses u mne zastavil.“

„Jsem jedno ucho!“

„Počkej, myslím, že se ti bude líp poslouchat s plnou sklenicí než s prázdnou.“

„Nejste snad náhodou ušní doktor?“ zeptal se postilion s úsměvem.

„To ne, ale měl jsem hodně často co dělat s opilci,“ na to Montbar.

„Kruci, jeden přeci není opilec, když má rád víno,“ ohradil se Antoine.

„To je přesně můj názor, kamaráde,“ opáčil Morgan. „Člověk je opilec, když už neudrží sklenici.“

„Správně!“ na to Antoine, který vypadal, že tu svoji ještě skvěle udrží. „Poslouchám.“

„Řekl jsi mi, že nechápeš, proč jsem pro tebe poslal.“

„To jsem řek.“

„Ale je ti jasné, že jsem k tomu měl důvod.“

„Každej má nějaký důvod, dobrej nebo špatnej, jak říká náš pan farář,“ poznamenal poučně Antoine.

„Tak vidíš, příteli. A já bych chtěl vníknout v noci nepoznán do dvora poštmistra Nicolase-Denise Lolliera z Belleville.“

„Belleville,“ opakoval Antoine, který sledoval Montbarova slova s veškerou pozorností, jíž byl schopen. „Chápu... Chcete nepozoro-

vaně a aby vás nikdo nepoznal vniknout do dvora poštmistra Nicolase-Denise Lolliera v Belleville, abyste se mohl po libosti koukat na krásnou Josefínu! Vy jste teda vykuk, pane, to musím říct!“

„Kápl jsi na to, milý Antoine, chci se tam dostat v přestrojení, protože otec Lollier už na všechno přišel a zakázal své dceři, aby se se mnou scházela.“

„To je ale krutás! A co pro to můžu udělat já?“

„Pořád máš zatemněný mozek, Antoine? Napij se ještě, aby se ti rozbřesklo!“

„Máte pravdu,“ na to Antoine.

A vyzunkl šestou sklenici vína.

„Co v tom můžeš udělat, Antoine?“

„Jo, co v tom můžu udělat... Na to se právě ptám.“

„Všechno, milý Antoine.“

„Já?“

„Ty.“

„Aha, to jsem teda sám zvědavý, co to je. Musí se mi ale rozbřesk-nout. Tak mi nalejte, pane, nalejte mi.“ A podal svoji sklenici.

„Zítra jedeš s poštou do Chambéry?“

„Jo jo, v šest hodin vyrážím.“

„Předpokládejme tedy, že Antoine je správný hoch.“

„To teda je, na to vemte jed!“

„A co tedy Antoine udělá...?“

„No, co udělá?“

„Nejdřív vyprázdní tu sklenici.“

„To není nic těžkýho... už se stalo.“

„Potom si vezme těchhle deset ludvíků.“

Montbar seřadil na stole deset zlatých louisdorů.

„A hele, žlutásci! A praví! Myslel jsem si, že všechny tyhle mršky emigrovaly,“ obdivně zíral na stůl Antoine.

„Vidíš, že jich tu pár zůstalo.“

„A co má Antoine udělat, aby se octly v jeho kapse?“

„Antoine mi půjčí svůj krásný postilionský úbor.“

„Vám?“

„A přenechá mi zítra večer své místo.“

„Jo ták, abyste viděl krásnou Josefínu a nikdo vás přitom nepoznal!“

„Přesně tak! Dorazím v osm do Belleville, vjedu do dvora, řeknu, že koně jsou unavení, nechám je tak do deseti odpočívat, a od osmi do deseti...“

„Mha přede mnou, mha za mnou, otec Lollier se nic nedozví.“

„To je ono, Antoine. Co ty na to?“

„Já na to, že jsme mladí jenom jednou a že si mladí musí pomáhat. Mládenci patří do jednoho pytle. Až budeme staří a tátové, budeme patřit mezi staré a budeme říkat: ‚Ať žijí staří troubové!‘“

„Bravo, Antoine! Takže mi půjčíš svůj nejkrásnější postilion, kabát a kalhoty?“

„Mám jenom jeden kabát a jedny kalhoty a ještě jsem si je neoblékl.“

„Přenecháš mi tedy své místo?“

„S radostí.“

„Já ti dám pro začátek těchtole pět ludvíčků jako zálohu.“

„A co zbytek?“

„Zítra, až ti budu vracet postilionské boty. Ale prosím tě o jedno opatření...“

„Jaký?“

„Hodně se povídá o lupičích, kteří přepadávají dostavníky; připevniš mi k sedlu brašny.“

„Pročpak?“

„Abych si tam mohl dát pistole.“

„Ale jděte! Přece byste těm odvážným chlapíkům neublížil!“

„Jakže? Ty říkáš odvážní chlapíci zlodějům, co okrádají dostavníky?“

„No, když berete peníze vládě, neznamená to ještě, že jste zloděj!“

„To je tvůj názor?“

„To si myslím! A nejsem v tom sám. Co se mě týče, kdybych byl soudce, neodsoudil bych je!“

„Napiješ se tedy na jejich zdraví?“

„Na mou duši, rád! Hlavně tak dobrýho vína!“

„Tak pij,“ vyzval ho Montbar a vylil mu do sklenice zbytek vína z lahve.

„Znáte jedno přísloví?“ zeptal se postilion.

„Jaké?“

„S bláznem ani pánbůh nic nepořídí. Teda když chce dělat bláznovství. Na zdraví Jehúových tovaryšů.“

„Na zdraví!“ na to Montbar.

„A co těch pět ludvíků?“ odložil Antoine prázdnou sklenici na stůl.

„Tady jsou.“

„Děkuju. Dám vám k sedlu sedlové brašny. Ale poslechněte mě a nestrkejte do nich pistole. A když už je tam dáte, tak je nabijte jenom prachem, jako to udělal konduktér ze Ženevy Jérôme.“

A po tomto filantropickém doporučení se postilion s Montbarem rozloučil a cestou ze schodů zpíval ovíněným hlasem:

*Ráno jsem se zčerstva vzbudil
a hned spěchal do háječku,
do křoví jsem flintu hodil
a šel hledat pastýřečku.*

*Pusu jsem jí vlepil sladkou
a říkám jí: „Žádné leky!“
Ona na to: „Jenom jednou?“
A hned nastaví mi retý.*

Montbar sledoval zpěváka až do konce druhé sloky kupletu, ale i když ho romance páně Antoinova hodně zajímala, musel se ke svému velkému smutku vzdát poslechu, neboť zpěvákův hlas se ztrácel v dálce.

XV

Pošta ze Chambéry

Nazítří v pět hodin odpoledne přivedl Antoine, raději s předstihem, aby se náhodou neomeškal, do dvora hostince *U Pošty* tři zcela postrojené koně, kteří se měli přepřáhnout do poštovního vozu.

Chvilku nato vůz skutečně tryskem vjel do dvora a zastavil se přímo pod okny pokoje, který podle všeho tolik Antoina zajímal, tedy na tři kroky od posledního stupně schodiště pro služebnictvo.

Vnímavému jedinci by určitě neuniklo, že záclona okna se skoro neopatrně rozhrnula, aby muž v pokoji mohl dobře sledovat, kdo z poštovního vozu vystupuje.

Vystoupili z něj tři muži, kteří s chvatem vyhladovělých cestujících zamířili přímo do lokálu.

Sotva vstoupili, objevil se na schodišti pro služebnictvo elegantní postilion, který dosud nestačil nazout obrovské postilionské boty a byl ještě v lehkých střevících, na něž si hodlal holínky obout.

Elegantní postilion si natáhl vysoké široké boty, které mu podal Antoine, vsunul mu do dlaně pět louisdorů, a ten mu za to přehodil přes ramena mohutný teplý plášť, který byl za tohoto nevlídného počasí nezbytným doplňkem postilionského vybavení.

Když falešný postilion dokončil toaletu, Antoine vklouzl do stáje, kde se schoval v nejtemnějším koutě.

Muž, který právě zaujal jeho místo, uklidněný, že je tak dobře schovaný za vysokým límcem rozměrného pláště, co mu zakrýval polovinu tváře, šel přímo k dvěma koním. Antoine už je předem postrojil a zasunul do sedlových brašen dvě nabitě dvouranné pistole. Mladík využil toho, že vypřažený poštovní vůz stál stranou a postilion z Tournus na něj neviděl, a s pomocí špičatého šídla, které mohlo v případě potřeby posloužit jako dýka, připevnil do

dřeva čtyři šrouby s okem, tedy dva na každá dvířka, a dva další na rám samotného vozu.

Poté začal zapřahovat koně s rychlostí a obratností prozrazující muže, který byl už v raném mládí cvičen v jezdeckém umění a v koních se vyzná.

Když práci dokončil, uklidňoval netrpělivá zvířata slovem či bičem, buď uvedené metody umně kombinoval, či používal každou zvlášť.

Víme, jak rychle se musí najíst nešťastníci cestující v poštovním voze: za necelou půl hodinu, která má stačit k přepřažení, už konduktér vyvolával: „Nastupte si, občané cestující, do vozu!“

Montbar stál vedle dvířek a navzdory jeho převleku poznal bez zaváhání Rolanda i velitele sedmé myslivecké brigády ve chvíli, kdy nastupovali a zaujali svá místa ve voze. Postilionovi nevěnovali pozornost.

Ten za nimi zavřel dvířka, provlékl oušky dvou šroubů zámek a zamkl ho na klíč.

Potom obešel vůz, předstíral, že mu upadl bič, shýbl se pro něj, připevnil i na druhé straně na dvířka zámek a otočil klíčem. Pak se napřímil a jistý tím, že jsou oba oficiři bezpečně pod zámkem, nasedl na svého koně a čekal na konduktéra, který ještě debužíroval a veškerou práci nechal na něm.

Cestující z kupé, sedící vedle konduktéra, už byl na místě, zatímco konduktér se ještě dohadoval o účtu s hostinským.

„Tak co, otče Françoisi, bude to ještě dneska večer, v noci nebo zítra ráno?“ křikl na něj falešný postilion, snaže se co nejvíce pozměnit hlas.

„No jo, no jo, už jdu,“ odpověděl konduktér.

Potom se rozhlédl kolem sebe:

„A hele, kde jsou cestující?“ zeptal se udiveně.

„Už jsme tady,“ odvětili současně oba důstojníci z vnitřku vozu i agent sedící v kupé.

„Jsou dvířka dobře zavřená?“ otázal se François.

„Na to můžeš vzít jed,“ odvětil Montbar.

„V tom případě práskni do koní!“ křikl konduktér, vystoupil na stupátko a zaujal místo po boku agenta. Zavřel za sebou dvířka.

Postilion se nenechal prosit dvakrát; pobídl zapřažené koně pořádnou ranou bičem, svého bodl ostruhami do břicha.

Poštovní vůz vyrazil cvalem kupředu.

Montbar si coby postilion počínal tak suverénně, jako by celý život nedělal nic jiného; projížděl městem s takovou razancí, že okna drnčela a domy se chvěly. Nikdy žádný skutečný postilion nepráskal bičem s tak dokonalou manýrou.

Při výjezdu z Mâconu si všiml skupinky jezdců; bylo to těch dvanáct myslivců, co měli následovat poštovní vůz, ale přitom vypadat pokud možno nenápadně, jako že ho nedoprovázejí.

Velitel brigády prostrčil hlavu okénkem a kývl na četaře, který eskortě velel.

Montbar dělal, že si ničeho nevšiml; ale po pěti stech metrech, kdy předvedl svým bičem hotovou symfonii, otočil hlavu a viděl, že eskorta se dala do pohybu.

„Počkejte, chlapečkové, teď vám něco ukážu!“ zamumlal Montbar.

A ještě více zaryl ostruhy do břicha svého koně a bičem pobídl tahouny.

Koně jako by dostali křídla, vůz letěl po dláždění jako vůz hromovládce Dia.

Konduktér začínal mít strach.

„Hej! Antoine! Nejsi náhodou opilý?“ křikl na vozku.

„Opilý? To určitě! K obědu jsem měl řepný salát!“ odpověděl Montbar.

„Kruci, jestli pojede takhle,“ zvolal Roland, když vystrčil hlavu z okénka, „eskorta nás nedožene.“

„Slyšíš, co říká?“ křičel konduktér.

„Ne,“ na to Montbar, „já vůbec nic neslyším.“

„Říká, že jestli to takhle poženeš, ztratíme eskortu.“

„Copak my máme eskortu?“ otázal se Montbar.

„No jo, vezeme přece peníze pro vládu.“

„To je něco jiného; mělo se mi to říct hned.“

Ale místo aby vůz zpomalil, hnal se kupředu stejnou rychlostí, dokonce ještě zrychlil.

„Jestli se přihodí nějaké neštěstí,“ poznamenal konduktér, „proženu ti hlavu kulí.“

„Ale jdi!“ ušklíbl se Montbar. „Vždyť máš nabito jenom prachem!“

„To je možné, zato já mám pistole nabitě pořádně!“ křikl policejní agent.

„Uvidíme, až přijde čas,“ odvětil Montbar.

A pokračoval v cestě a nezdržoval se pozorováním okolí.

Rychlostí blesku projeli městečky Varennes, Crêches a obcí La Chapelle-de-Guinchay.

K Bílému domu zbývalo sotva čtvrt míle.

Koně už se koupali v potu, řehtali vzteky a od huby jim lýtala pěna.

Montbar se rozhlédl kolem sebe; víc než tisíc kroků od poštovního vozu bylo vidět jiskry odletující od koňských podkov eskorty.

Před ním se zvedal svah hory.

Plnou rychlostí na něj najel, ale předtím se pevně chopil otěží, aby mohl koně ovládat, až přijde čas.

Konduktér už přestal křičet, protože se přesvědčil, že vůz řídí obratná a současně silná ruka.

Jenom velitel brigády se čas od času podíval z okénka a změřil vzdálenost, která ho dělila od jeho mužů.

V polovině svahu byl Montbar svrchovaným pánem svých koní a ani na chvíli nepomyslel na to, že by mohl zpomalit jejich běh.

Začal si tedy naplno prozpěvovat *Lid se probouzí*, to byla píseň rojalistů stejně, jako měli jakobíni svoji *Marseillaisu*.

„Co to vyvádí, ten blázen?“ křikl Roland a prostrčil hlavu okénkem. „Řekni mu, ať zmlkne, konduktére, nebo mu pošlu kulku rovnou do ledvin.“

Konduktér by tuto výhrůžku možná postilionovi zopakoval, ale v tu chvíli se mu zdálo, že vidí černou linii, jak jim zahrazuje cestu.

Současně zahřměl hlas:

„Stůj, konduktére!“

„Postilione, přejedte ty bandity!“ zaječel divoce policejní agent.

„Nevíte, co mluvíte!“ na to Montbar. „Copak člověk přejede jen tak své přátele...? Prrrr!“

Poštovní vůz se jako zázrakem zastavil na místě.

„Kupředu, kupředu!“ křičeli současně Roland a velitel brigády, kteří pochopili, že eskorta je ještě příliš daleko, než aby jim mohla pomoci.

„Ach, ty lupiči postilionská!“ vykřikl policejní agent, vyskočil z kupé a namířil pistoli přímo na Montbara. „Zaplatíš mi to za všechny!“

Ještě nedokončil hrozbu a Montbar, tušící nebezpečí, vystřelil jako první. Smrtelně zraněný agent se skutálel pod kola vozu.

Jeho prst stiskl ve smrtelné agónii kohoutek, vyšla rána, ale jen náhodně, kulka nikoho nezasáhla.

„Konduktére,“ křičeli oba důstojníci uvnitř vozu, „u všech rohových, otevři nám dvířka!“

„Pánové,“ oslovil je Morgan, který právě dojížděl na místo, „nemáme nic proti vám osobně, ale jen proti vládním penězům. Tak hni sebou, konduktére, podej sem těch padesát tisíc livrů, a pospěš si!“

Dvě rány vyšly zevnitř vozu jako odpověď obou důstojníků, kteří marně cloumali dvířky a stejně marně se pokoušeli vylézt ven otevřenými okénky.

Jedna rána bezpochyby zasáhla cíl, protože byl slyšet vzteklý výkřik a současně cestu osvítilo zablesknutí.

Velitel brigády vzdechl a padl na Rolanda. Byl na místě mrtev.

Roland vystřelil z druhé pistole, ale nikdo mu neodpověděl.

Obě pistole už měl bez nábojů; byl uzamčený ve voze, nemohl použít svoji šavli a bezmocně řval vzteky.

Během toho času přitiskli konduktérovi pistoli na krk a donutili ho vydat peníze; dva muži vzali pytle s padesáti tisíci franky, naložili je na Montbarova koně, kterého přivedl jeho sluha už osedlaného a s uzdou, jako by ho vedl na partii lovu.

Montbar vyzul obrovské boty a vyskočil do sedla jen v lehkých tanečních střevících.

„Vyřid'te pozdravy prvnímu konzulovi, pane de Montrevel!“ křikl Morgan. Potom se obrátil ke svým druhům: „Jedeme, hoši, každý tou cestou, jakou si vybere. Víte, kde se sejdeme. Zítra večer!“

„Ano, ano,“ odpovědělo mu najednou deset nebo dvanáct hlasů.

Načež se celá banda rozptýlila jako hejno ptáků po údolí a zmizela ve stínu stromů, které lemovaly řeku a stínily Bílý dům.

V tu chvíli se ozval cval koní a eskorta, kterou přitáhla střelba, se objevila na vrcholku stoupání a sjížděla dolů jako lavina.

Přijela však pozdě: na místě našla pouze konduktéra sedícího na kraji příkopu, mrtvá těla policejního agenta a velitele brigády a Rolanda, zavřeného ve voze, který zuřil jako lev zakusující se do mříží klece.

XVI

Odpověď lorda Grenvilla

Během událostí, které jsme právě vylíčili a jež zaměstnávaly všechny hlavy a plnily stránky všech novin v kraji, se po Paříži připravovaly jiné, neméně závažné věci, které budou brzy trápit mozky celého světa a o nichž se bude psát úplně všude.

Lord Tanlay se vrátil s odpovědí svého strýce lorda Grenvilla.

Odpověď spočívala v dopise adresovaném panu de Talleyrand a v nótě sepsané přímo pro prvního konzula.

List byl napsán takto:

Downing Street, 14. února 1800

Pane,

dostal jsem váš dopis, který jste mi poslal po mém synovci lordu Tanlayovi, a předložil ho králi. Jeho Veličenstvo však nevidí žádný důvod, proč by se mělo dobrovolně zříci forem, které byly již dávno v Evropě ustanoveny, a jednat o těchto záležitostech s cizími mocnostmi. Jeho Veličenstvo mi přikázalo, abych vám jeho jménem předal oficiální odpověď, kterou přikládám.

Dovolte, pane, abych vám vyjádřil výraz své nejvyšší úcty.

Váš pokorný a oddaný služebník

GRENVILLE

Odpověď byla suchá, nóta přesně formulovaná.

Navíc list, který první konzul posílal králi Jiřímu, napsal on sám vlastnoručně, zatímco král Georges, který se *nehodlal dobrovolně zříkat forem dávno ustanovených v Evropě a jednat s cizími mocnostmi*, odpovídal obyčejnou nótou napsanou prvním tajemníkem, jehož měl po ruce.

Pravdou je, že nóta byla podepsána Grenvillem.

Byl to dlouhý seznam hořkých výčitek adresovaných Francii, poukazování na nepořádky, s nimiž se potýká, na obavy, aby se její vnitřní zmatky nepřenesly do celé Evropy, i zdůrazňování nutnosti tyto nepořádky potlačit, k čemuž by měli přispět všichni vládcové Evropy. Krátce řečeno, šlo o pokračování války.

Při čtení tohoto přípisu se Bonapartovy oči blýskaly plamenem, který u něj vždycky předcházela velká rozhodnutí, stejně jako blesk předchází hrom.

„Toto je, pane, vše, čeho jste mohl dosáhnout?“

„Ano, občane první konzule.“

„Nezopakoval jste svému strýci ústně to, oč jsem vás požádal, abyste mu sdělil?“

„Nevynechal jsem jedinou slabiku.“

„Neřekl jste mu, že žijete ve Francii už dva či tři roky a že jste viděl, že jste si všiml, jak je dnes silná, mocná, šťastná, jak si přeje mír, i když připravuje válku?“

„Všechno jsem mu pověděl.“

„Nedodal jste tedy, že válka, co s námi vedou Angličané, je zcela nesmyslná? Že ten duch zmatků a nepořádky, o nichž v listě mluví, se dá považovat za pouhý prohrěšek z nedostatku příliš dlouho potlačované svobody, a že by jistě nepřekročily hranice Francie, kdyby byl uzavřen mír? Že ten mír je jediným sanitárním kordónem, chránícím jiné země od zmatků panujících zde? Že když ve Francii vzplane válečný vulkán, rozlije se Francie jako láva do okolních zemí...? Itálie je osvobozená, říká anglický král; ale osvobozená od koho? Od svých osvoboditelů! Itálie je osvobozená, ale proč? Protože jsem dobýval Egypt od delty Nilu až po třetí velký vodopád; Itálie je osvobozená, protože jsem v Itálii nebyl... Ale teď jsem tu! Do měsíce můžu být v Itálii, a co budu potřebovat, abych ji dobyl od Alp až po Jadran? Bitvu. A co si myslíte, že dělá Masséna, když brání Janov? Čeká na mne... Ach ano! Evropští panovníci potřebují

válku, aby si uhájili svoje koruny! Dobrá, mylord, já vám zaručuji, že otřesu Evropou tak, až se jim ta koruna zachvěje na hlavě. Potřebují válku? Počkejte... Bourrienne! Bourrienne!"

Dvěře spojující pracovnu prvního konzula s pracovnou jeho prvního tajemníka se rozlétly a objevil se v nich Bourrienne s vyděšenou tváří, jako by ho Bonaparte volal na pomoc.

Jedním pohledem zjistil, jak je Bonaparte vzrušený, jak v jedné ruce mačká diplomatickou nótu a druhou bouchá do stolu, jak lord Tanlay stojí tři kroky od něj a klidně, mlčky ho pozoruje.

Okamžitě pochopil, že hněv prvního konzula vzbudila odpověď z Anglie.

„Volal jste mě, generále?“ zeptal se.

„Ano,“ odvětil první konzul. „Sedněte si sem a pište.“

A nehledaje slova, která se sama překotně hrnula z jeho mysli, diktoval úsečným hlasem následující prohlášení:

Vojáci!

Jako vykonavatel vůle lidu jsem slíbil Francouzům mír. Znáám vaši cenu.

Jste to vy, muži, kteří dobyli Rýn, Holandsko, Itálii, kteří přinesli mír pod hradby udivené Vídně.

Vojáci! Teď už není třeba, abyste hájili vlastní hranice, ale musíte zaplavit nepřátelské státy.

Vojáci! Až přijde čas, stanu ve vašem středu a udivená Evropa se rozpomene na to, že patříte k rase vyvolených chrabrých bojovníků!

Bourrienne zvedl hlavu, jako by po posledních slovech na něco čekal.

„To je všechno,“ řekl Bonaparte.

„Přidá ještě formulku ‚Ať žije Republika‘?“

„Proč se na to ptáte?“

„Protože jsme nevydali prohlášení už čtyři měsíce a protože se v obvykle užívaných formulkách mohlo něco změnit.“

„Proklamace je dobrá taková, jaká je,“ na to Bonaparte. „Nic k ní nedodávejte.“

A vzal pero a málem ho zlomil, jak razantně se pod ni podepsal. Potom vrátil pero Bourriennovi:

„Ať to zítra vyjde v *Le Moniteur*.“

Bourrienne vyšel z pracovny s prohlášením v ruce. Bonaparte osaměl s lordem Tanlayem, chvilku chodil sem tam, jako by zapomněl na jeho přítomnost. Najednou se však před ním zastavil:

„Mylorde, myslíte si, že jste ze svého strýce dostal všechno, co by dostal i každý jiný?“

„Ještě více, občane první konzule.“

„Více! Více...! Co jste od něj dostal?“

„Myslím, že občan první konzul nepřčetl královskou nótu s takovou pozorností, jakou si zaslouží.“

„Co to je za řeči! Znáš ji z paměti!“ odsekl Bonaparte.

„V tom případě první konzul dost nevážil její slova, tudíž mu mohl uniknout smysl jednoho odstavce.“

„Nepovídejte!“

„Jsem si tím jistý... a pokud mi první konzul dovolí, abych mu přečetl odstavec, který mám na mysli...“

Bonaparte uhladil zmačkaný papír, který dosud svíral v ruce, a podal ho lordu Tanlayovi se slovy.

„Čtete!“

Sir John pohlédl na nótu, která mu připadala důvěrně známá, zastavil se u desátého bodu a četl:

„Nejlepší a nejjistější zárukou míru a jeho trvání bude restaurace té královské linie, která po tolik staletí udržovala na území Francie prosperitu a za jejími hranicemi si vydobyla uznání a úctu. Takový čin navždy odstraní veškeré překážky, které jsou

na cestě k jednáním a k uzavření míru; zaručí Francii klidný život na jejím bývalém území a všem ostatním národům Evropy přinese tímto klidem a mírem bezpečnost, kterou jsou dnes nuceny hledat jinými prostředky.“

„No jistě,“ poznamenal Bonaparte netrpělivě, „četl jsem to dobře a dokonale jsem to pochopil. Buďte jako Monk, pracujte pro druhého a on vám odpustí vaše vítězství, vaši pověst, vašeho génia; skloňte se a my vám dovolíme, abyste zůstal velký!“

„Občane první konzule,“ namítl lord Tanlay, „nikdo nedokáže vidět lépe než já rozdíl mezi vámi a Monkem, nikdo nedokáže lépe zvážít, jak vysoce ho přesahujete géniem a pověstí!“

„Tak proč mi to čtete?“

„Čtu vám tenhle odstavec jenom proto,“ opáčil sir John, „aby vám neunikl skutečný význam odstavce následujícího.“

„Tak prosím, čtěte dál,“ řekl Bonaparte, ovládaje ze všech sil netrpělivost.

Sir John pokračoval:

„Ale byt' je podobné řešení pro Francii a pro svět nanejvýš žádoucí, nevkládá Jeho Veličenstvo svoji touhu po nastolení pevného a jistého míru pouze do tohoto řešení...“

Sir John zdůraznil hlavně tato poslední slova.

„Aha!“ utrousil Bonaparte.

Angličan pokračoval.

„Jeho Veličenstvo nemá v úmyslu předepisovat Francii, jaká bude forma její vlády, ani kdo bude mít v rukou moc nezbytnou k řízení záležitostí tohoto velkého a mocného národa.“

„Přečtěte mi to ještě jednou,“ požádal Bonaparte živě lorda Tanlaye.

„Přečtěte si to raději sám,“ odvětil sir John.

A podal mu nótu.

Bonaparte četl.

„To vy jste, pane, dodal tento odstavec?“

„Přinejmenším jsem naléhal na to, aby tam byl dopsán.“

Bonaparte uvažoval.

„Máte pravdu,“ připustil nakonec, „je to velmi důležitý krok. Návrat Bourbonů není už podmínka *sine qua non*³⁵. Přijímají mě nejen jako sílu vojenskou, ale i jako moc politickou.“

Potom podal siru Johnovi ruku:

„Chcete mě o něco požádat, pane?“

„O jedinou věc, o niž opravdu stojím, už za mne žádal můj přítel Roland.“

„A já jsem mu odpověděl, pane, že s radostí uvítám, stanete-li se manželem jeho sestry... Kdybych byl bohatší nebo kdybyste vy byl chudší, nabídl bych vám, že jí dám věno...“

Sir John se nelibě pohnul, jako by se chtěl ohradit, ale Bonaparte hned pokračoval:

„Ale vím, že vaše jmění postačí oběma, dokonce může postačit i více osobám,“ dodal s úsměvem. „S radostí vám tedy poskytnu možnost, abyste ženě, kterou milujete, přinesl nejenom štěstí, ale i bohatství.“

Potom zavolal:

„Bourrienne!“

Bourrienne se objevil na prahu.

„Prohlášení už odešlo, generále,“ ohlásil.

„Dobrá,“ na to první konzul, „ale proto jsem tě nevolal.“

„Čekám na vaše příkazy.“

---

35 Bez které nelze.

„Lord Tanlay může v kteroukoli denní i noční hodinu požádat, aby byl ke mně vpuštěn, a bude uveden okamžitě. Slyšíte dobře, Bourrienne? A slyšel jste mě i vy, mylord?“

Lord Tanlay se uklonil na znamení díků.

„A teď předpokládám, že spěcháte, abyste odjel do zámku Noires-Fontaines. Nebudu vás zdržovat, ale mám jednu podmínku.“

„Jakou, generále?“

„Pokud budu potřebovat, abyste mi znovu posloužil jako vyslanec...“

„To není podmínka, občane první konzule, to je důkaz vaší přízně a pro mne velká čest.“

Lord Tanlay se uklonil a vyšel.

Bourrienne chtěl jít za ním.

Ale Bonaparte zavolal sekretáře zpátky.

„Je zapřaženo?“ zeptal se.

Bourrienne se podíval na dvůr.

„Ano, generále.“

„Tak se přichystejte, vyjedeme si spolu.“

„Jsem připravený, generále, vezmu si jenom ve své pracovně klobouk a kabát.“

„Tak jdeme,“ řekl Bonaparte.

Sám si vzal klobouk a svrchník a jako první sešel po malém schodišti a dal znamení, aby vůz předjel.

Lokaj otevřel dvířka; Bonaparte nasedl do vozu.

„Kam pojedeme, generále?“ zeptal se Bourrienne.

„Do Tuilerií,“ na to Bonaparte.

Bourrienne byl sice udivený, ale zopakoval rozkaz a obrátil se k prvnímu konzulovi, aby ho požádal o vysvětlení; ale ten vypadal, že je ponořený do úvah, z nichž se ho sekretář, který byl tehdy ještě jeho přítelem, neodvažoval vytrhnout.

Koně vyrazili tryskem kupředu – jedině takhle Bonaparte vždycky jezdil – a vůz zamířil k Tuileriím.

V Tuileriích bydlel 5. a 6. října Ludvík XVI., potom postupně Konvent a Rada pěti set. Po osmnáctém brumairu zůstával palác prázdný a zpustošený.

Bonaparte se několikrát zajel podívat na ten starý královský palác, ale důležité bylo, aby neměl nikdo podezření, že budoucí král hodlá obývat palác svržených králů.

Bonaparte si přivezl z Itálie nádhernou bystu Junia Bruta; v Lucemburském paláci pro ni nebylo místo, a tak koncem listopadu zavola první konzul republikána Davida a pověřil ho, aby umístil tuto bystu do galerie v Tuileriích.

Kdo by uvěřil, že Maratův přítel David připravuje obydlí příštího císaře a umísťuje do galerie v Tuileriích bystu Caesarova vraha?

Také tomu nikdo nevěřil a ani ho to nenapadlo.

Když se Bonaparte vypravil do galerie, aby se podíval, jestli se tam bysta pěkně vyjímá, všiml si, jak je palác Kateřiny Medicejské zpustošený. V Tuileriích už sice nesídlili králové, to je pravda, ale byly přesto královským palácem a národ přece nemohl nechat takový palác spadnout.

Bonaparte povolal palácového architekta občana Lecomta a přikázal mu *vyčistit* Tuilerie.

To slovo se dalo chápat dvojím způsobem, jak ve fyzickém, tak v morálním smyslu.

Architekt byl požádán o rozpočet za vyčištění Tuilerií.

Rozpočet činil pět set tisíc franků.

Bonaparte se otázal, zda by Tuilerie po tomto vyčištění mohly sloužit jako *vládní palác*.

Architekt odvětil, že tato suma postačí nejenom na to, aby byl palác uveden do svého původního stavu, ale aby byl ještě navíc obyvatelný.

Přesně to chtěl Bonaparte mít: obyvatelný palác. Potřeboval snad on, republikán, královský přepych...? Pro *vládní palác* bylo potřeba vážné a přísné výzdoby, mramoru, soch. Jaké by však ty sochy měly být? První konzul je měl vybírat sám.

Bonaparte se omezil na tři velká století a tři velké národy: vybíral u Řeků, u Římanů, u nás a u našich rivalů.

U Řeků si vybral Alexandra a Démosthéna, génia dobytelského a génia výmluvnosti.

U Římanů si vybral Scipiona, Cicerona, Catona, Bruta a Caesara, přičemž umístil velkou oběť vedle svého vraha, skoro stejně velkého jako ona.

V moderním světě vybral Gustava Adolfa, Turenna, Velkého Condéa, Duguay-Trouina, Marlborougha, prince Evžena a maršála Saského; konečně i velkého Bedřicha a Washingtona, tedy falešnou filozofii na trůně a skutečnou moudrost zakládající svobodný stát.

Potom přidal k těmto mužům velké válečníky Dampierra, Dugommiera a Jouberta, aby dokázal, že stejně jako ho neděsí vzpomínka na Bourbony v osobě Velkého Condéa, nezávidí slávu svým třem bratřím ve zbrani.

Běh událostí dospěl v době, o níž vyprávíme, tedy na konci února 1800, do tohoto bodu: Tuilerie byly vyčištěné, bysty stály na svých soklech, sochy na svých podstavcích; čekalo se jen na vhodnou příležitost.

Tato příležitost se naskytla: právě došla zpráva o Washingtonově smrti.

Zakladatel svobody Spojených států ukončil svoji životní pout' 14. prosince roku 1799.

Právě na to myslel Bonaparte, když Bourrienne poznal podle výrazu jeho tváře, že bude lepší nerušit ho v úvahách.

Vůz zastavil před Tuilériemi; Bonaparte z něj vystoupil stejně hbitě, jako do něj nastoupil, rychle vyšel po schodišti, proběhl místnostmi, pozorně si prohlédl hlavně ty, v nichž bydleli Ludvík XVI. a Marie Antoinetta.

Potom se zastavil před pracovnou Ludvíka XVI.

„Tady se usadíme, Bourrienne,“ řekl bez úvodu, jako by sekretář mohl sledovat labyrint jeho mozku, v němž on sám bloudil

s Ariadninou nití, jíž se říká myšlenka, „ano, my se usadíme tady; třetí konzul bude bydlet ve Flóřině pavilonu; Cambacérès zůstane v kancléřství.“

„Takže až přijde den, budete muset odsud vystrnadit jenom jednoho,“ poznamenal Bourrienne.

Bonaparte zatahal Bourrienna za ucho.

„Jen žádné zlomyslnosti!“

„A kdy se přestěhujeme, generále?“ otázal se Bourrienne.

„Zatím ne! Nejméně týden ještě musíme připravovat Pařížany na to, že opustím Lucemburský palác a přesídlím do Tuilerií.“

„Hm, týden počkat můžeme,“ utrousil Bourrienne.

„Hlavně když se na to pořádně připravíme. Tak Bourrienne, teď zpátky do Lucemburského paláce.“

A s rychlostí, která provázela všechna jeho hnutí, když šlo o něco vážného, proběhl zpátky řadou pokojů, které už navštívil, seběhl po schodišti a naskočil do vozu se zvoláním:

„Do Lucemburského paláce!“

„Generále, generále, a na mě nepočkáte?“ volal zoufale Bourrienne, který se pachtil ještě v hale.

„Ty loudo!“ houkl na něj Bonaparte.

A vůz vyrazil tak, jako přijel, tedy tryskem.

Když se Bonaparte vrátil do své pracovny, čekal tam na něj ministr policie.

„Copak je, občane Fouché? Vypadáte nějak zkormouceně! Neza-vraždili mě náhodou?“

„Občane první konzule,“ řekl ministr vážně, „měl jsem dojem, že vám hodně záleží na tom, aby byly zničeny bandy, které si říkají Jehúovi tovaryši.“

„Ano, dokonce jsem tam poslal Rolanda, aby je pronásledoval. Máme nějaké nové zprávy?“

„Ano, máme.“

„Od koho?“

„Od samotného jejich velitele.“

„Jak to, od jejich velitele?“

„Měl tu odvahu podat mi zprávu o jejich poslední výpravě.“

„Proti komu?“

„Proti padesáti tisícům franků, které jste poslal bratrům mnichům do kláštera svatého Bernarda.“

„A co se s nimi stalo?“

„S těmi padesáti tisíci franky?“

„Ano.“

„Jsou v rukou banditů a jejich velitel mi oznamuje, že je brzy bude mít Cadoudal.“

„Roland byl tedy zabit?“

„Ne.“

„Jak to že ne?“

„Můj agent byl zabit, velitel brigády Saint-Maurice je rovněž mrtev, ale váš pobočník je živ a zdrav.“

„Ten se z toho snad oběsí!“ povzdechl Bonaparte.

„Proč by to dělal? Provaz by jistě praskl, víte přece, jaké má štěstí.“

„Nebo smůlu... jak se to vezme. Kde je ta zpráva?“

„Chcete říct dopis?“

„Ten dopis, ta zpráva, ta věc, ať je to co chce, ty noviny, co mi nesete.“

Ministr policie podal prvnímu konzulovi elegantně složený lístek v navoněné obálce.

„Co je to?“

„Ta věc, kterou žádáte.“

Bonaparte četl: „Občanu Fouchému, ministrovi policie v jeho paláci, Paříž.“

Otevřel list a četl.

Občane ministře,

mám tu čest oznámit vám, že padesát tisíc franků určených mnichům v klášteře svatého Bernarda přešlo do našich rukou večer 25. února 1800 (podle starého způsobu) a že do týdne přejdou do rukou občana Cadoudala.

Celá věc proběhla hladce, kromě toho, že si vyžádala smrt vašeho agenta a velitele brigády Saint-Maurice.; co se pana Rolanda de Montrevel týče, mám to potěšení vám oznámit, že se mu nepříhodovalo nic zlého. Nezapomněl jsem, že to byl on, kdo mě uvedl do Lucemburského paláce.

Píši vám sám, občane ministře, protože předpokládám, že pan Roland de Montrevel je příliš zaměstnán pronásledováním našich maličností, než aby vám podal zprávu osobně.

Jsem ale přesvědčen, že sotva bude mít chvíličku volnou, podrobně vám popíše celou akci, což já z nedostatku času učinit nemohu.

Za službu, kterou vám tímto listem prokazuji, vás, občane ministře, prosím, abyste mi také jednu laskavost prokázal: ujistěte prosím paní de Montrevel, že její syn žije.

MORGAN

*Psáno v Bílém domě, na cestě z Mâconu do Lyonu,
v sobotu, v devět hodin večer*

„Na mou duši, to je ďábelsky odvážný chlapík!“ zvolal Bonaparte. Načež dodal s povzdechem:

„Jací kapitáni a plukovníci by z takových mužů byli v mém vojsku!“

„Co rozkazuje první konzul?“ otázal se ministr policie.

„Nic, to se týká Rolanda, jde o jeho čest. A protože není mrtev, jistě se pomstí.“

„Takže občan první konzul se touto záležitostí už nehodlá zabývat?“

„Aspoň pro tuto chvíli nikoli.“

Potom se obrátil ke svému sekretáři:

„Máme jiná želízka v ohni, co, Bourrienne?“

Bourrienne kývl souhlasně hlavou.

„Kdy si první konzul přeje mě vidět?“ zeptal se ministr.

„Dnes večer v deset hodin buďte tady. Do týdne se přestěhujeme.“

„Kam půjdete?“

„Do Tuilerií.“

Fouché se pohnul úžasem.

„Je to proti vašemu přesvědčení, vím,“ řekl první konzul. „Ale já vám všechno připravím až pod nos a vy jenom poslechnete.“

Fouché pozdravil a chystal se k odchodu.

„Mimochodem...,“ zarazil ho Bonaparte.

Fouché se obrátil.

„Nezapomeňte upozornit paní de Montrevel, že její syn je živ a zdrav; to je to nejmenší, co můžete udělat pro občana Morgana po té službě, kterou vám prokázal.“

A obrátil se k ministru policie zády. Ten si na odchodu vzteky rozkousal rty až do krve.

XVII

Přestěhování

Téhož dne zůstal první konzul s Bourriennem a nadiktoval mu následující rozkaz adresovaný gardám konzulů a vojsku:

Washington zemřel! Tento veliký muž bojoval proti tyranii; upevnil svobodu Ameriky; jeho památka zůstane navždy zapísána v srdcích všeho francouzského lidu a v srdcích lidu obou světů. Hlavně zůstane drahou francouzským vojákům, kteří stejně jako on a američtí vojáci bojovali za svobodu a rovnost; první konzul nařizuje, aby byly po dobu deseti dní na všech vlajkách a praporech Republiky vyvěšeny smuteční fábory.

Ale první konzul se nehodlal omezit jen na tento denní rozkaz.

K prostředkům, které mu měly umožnit přechod z Lucemburského paláce do Tuilerií, patřila i jedna ze slavností, jimiž uměl tak dobře nejenom zabavit oči, ale proniknout do srdcí; tato slavnost se měla konat v Invalidovně, nebo spíše, jak se ještě tehdy říkalo, v *Martově chrámu*; šlo současně o inauguraci Washingtonovy bysty a o přijetí praporů od Abúkiru z rukou generála Lannese.

Právě z takových kombinací kontrastů dokázal Bonaparte vytěžit co největší efekt.

A tak vzal jednoho velikána novému světu, jedno vítězství světu starému a zastínil mladou Ameriku palmami z Théb a z Memfisu!

V den slavnosti se šest tisíc kavaleristů shromáždilo v ulicích od Lucemburského paláce až k Invalidovně.

V osm hodin nasedl Bonaparte na velkém nádvoří konzulského paláce na koně a ulicí de Tournon zamířil k nábřežím, doprovázený důstojníky generálního štábu, z nichž nejstaršímu ještě nebylo pětatřicet.

Lannes jel v čele; za ním neslo šedesát mužů šedesát ukořistěných praporů; potom následoval Bonaparte, o dvě délky koně před svým generálním štábem.

Ministr války Berthier čekal na průvod pod kupolí chrámu; opíral se o sochu odpočívajícího Marta; všichni ministři a poradci státu stáli kolem něj. Na sloupech podpírajících klenbu už byly vyvěšeny prapory od Denainu a Fontenoy a z prvního tažení do Itálie. Dva století invalidé, kteří bojovali po boku maršálka Saského, stáli po levici a po pravici ministra Berthiera jako jakési karyatidy dávných dnů hledící z vrcholku století. A konečně napravo na pódiu trůnila na podstavci Washingtonova bysta, kterou měli přikrýt prapory od Abúkiru. Na protějším pódiu stálo křeslo pro Bonaparta.

Na chodnicích podél chrámu se zvedaly do půlkruhu stupně, na nichž zaujala místo celá elegantní pařížská společnost, nebo aspoň ta, která spojovala svůj osud s ideami, co se toho dne oslavovaly.

Když se objevily prapory, rozezvučely se pod klenbou chrámu svým plechovým zvukem vojenské fanfáry.

Lannes vyšel jako první a dal znamení nosičům, kteří po dvou vystoupali na pódium a zasunuli žerdě praporů do předem připravených objímek.

Bonaparte mezitím zaujal své místo v křesle.

Tehdy Lannes přistoupil k ministrovi války a mocným hlasem, který tak dobře uměl na bitevním poli volat „Kupředu!“, ho oslovil:

„Občane ministře, zde jsou všechny prapory otomanské armády zničené před vašima očima u Abúkiru. Naše armáda v Egyptě se poté, co přešla vyprahlé pouště a zvítězila nad hladem a žízní, octla před nepřítelem pyšným na svoji převahu a svůj úspěch, nepřítelem, který se domníval, že najde snadnou kořist v našich vojích vyčerpaných únavou a neustálými boji. Nepřítel ovšem netušil, že francouzský voják je neporazitelný, protože umí snášet příkoří, protože umí vítězit a protože jeho odvaha stoupá a roste s blížícím se nebezpečím. Tři tisíce Francouzů, jak víte, se tedy vyřítily na

osmnáct tisíc barbarů, zničily je, porazily, stiskly mezi své řady a moře, a mohamedáni se v hrůze z našich bajonetů, které jim přinášely smrt, raději vrhali do hlubin Středoziemního moře.

V tomto památném dni byly na vážkách osudy Egypta, Francie a celé Evropy a vy, vojáci, jste je svou odvahou zachránili.

Mocnosti, co jste se spojily proti Francii, jestli se odvážíte vpadnout na francouzské území, stačí jen, aby generál, co zvítězil u Abúkiru, učinil svolání k národu, a vaše úspěchy, cizí mocnosti, vám přinesou ještě větší zhoubu než porážky! Který Francouz by nechtěl znovu vítězit pod prapory prvního konzula, nebo se pod ním naučit, jak chutná sláva?!" Potom se obrátil k invalidům, jimž poskytli celou zadní tribunu: „A vy,“ pokračoval ještě hromovějším hlasem, „vy stateční veteráni, úctyhodné oběti osudových bojů, vím dobře, že byste jako první spěchali k tomu, kdo vás utěšuje ve vašem neštěstí a hýčká vaši slávu, kdo vám dává pod ochranu tyto trofeje, které jste získali svou chrabrostí! Ach, udatní veteráni, vím, jak hoříte touhou zasvětit polovinu života, co vám ještě zbývá, své vlasti a svobodě!“

Tento umně vystupňovaný řečnický výkon vítěze od Montebella byl překryt mohutným potleskem; třikrát se mu pokusil ministr války odpovědět, třikrát mu vděčné svolávání slávy přerušilo řeč; konečně nastalo ticho a Berthier se vyjádřil těmito slovy:

„Jenom republikánská Francie dokáže vystavit na březích Seiny trofeje získané na pobřeží Nilu, vyvěsit na klenby našich chrámů vedle praporů z Vídně, Petrohradu a Londýna i prapory posvěcené v mešitách Byzance a Káhiry, jen válečníci mladí léty a staří slávou, které tak často korunovalo vítězství, je mohou představit své vlasti.

A hrdina, pokrytý vavříny vítězství v Evropě, který ve svých nejlepších letech zvítězil i u Pyramid, z jejichž výše na něj shlíželo čtyřicet století, a obohatil svým vítězstvím rodnou zemi uměním, památkami svítání civilizace, které odtamtud přivezl za přispění vědců a válečníků.

Vojáci, odložte v tomto chrámu prapory a kořist se znakem pŕlměsíce, které tři tisíce Francouzů ukořistily osmnácti tisícům válečníků stejně chrabrých, jako jsou barbaři; ať navždy připomínají toto slavné tažení, ať svědčí nejen o odvaze a udatnosti francouzského vojáka, o níž se hovoří po celém světě, ale i o jeho neochvějné věrnosti a vytrvalosti a o jeho vznešené oddanosti. Ať pohled na tyto prapory potěší a utěší vás, válečníci, jejichž tělo bylo zmrzačeno na poli cti a slávy, ať ve vás nezůstane hořkost, ale pouze vzpomínky na velikost. Necht' z výše této klenby hlásají tyto trofeje nepřítelům francouzského lidu, jaký géníus stojí v čele tohoto národa, jací hrdinové za něj bojují, jen ať to vidí ti, kdo zůstávají hluší k nabídkám míru. Ano, chtějí-li válku, mají ji mít, a my povedeme strašnou válku!

Uspokojená vlast pohlíží na Východní armádu s pocitem pýchy.

Tato neporazitelná armáda se jistě s potěšením dovídá, že její udatní vojáci byli vykonavateli vlasti; armáda je si jistá, že první konzul bdí nad dětmi slávy. Dozví se, že je předmětem největší péče ze strany Republiky; dozví se, že jsme jí vzdali čest v našich chrámech a očekáváme od ní, že bude-li třeba, předvede na bitevních polích Evropy stejnou chabrost a odvahu, jakou rozvinula na vyprahlých pouštích Afriky a Asie.

Přistupte, čacký generále, jako zástupce této armády! Přistupte ve jménu všech těch hrdinů, mezi něž patříte, a přijměte mé objetí jako důkaz vděčnosti národa.

Ve chvíli, kdy se budeme muset znovu chopit zbraní, abychom ochránili svoji nezávislost, pokud zuřivost králů odmítne světu mír, ježž mu nabízíme, pak vhodme, kamarádi, vavřínovou haluz na popel hrdiny Washingtona, jenž osvobodil Ameriku od jha nesmiřitelných nepřítel naší svobody. Necht' jeho slavný stín nám ukáže ze záhrobí, jaká sláva doprovází v památce národa osvoboditele vlasti.“

Bonaparte sešel ze svého pódia a Berthier ho jménem Francie objal.

Pan de Fontanes, který měl pronést oslavnou řeč na Washingtona, zdvořile dopřál čas přívalu potlesku, který jako by bez konce padal v kaskádách ze stupňů kolem chrámu.

Uprostřed těchto slavných osobností byl pan de Fontanes kuriozitou ve smyslu politickém i literárním.

Po osmnáctém fructidoru byl psancem spolu se Suardem a La Harpem. Ale úspěšně se skrýval u jednoho přítele, vycházel ven jenom v noci, takže Paříž neopustil.

K jeho prozrazení přispěla až neuvěřitelná nehoda.

Na náměstí Carrousel ho porazil kabriolet, jehož kůň se splašil, a poznal ho policejní agent, který mu přispěchal na pomoc. Fouchéa sice upozornili na jeho přítomnost v Paříži, ale on přesto nic nepodnikl. Věděl, kde de Fontanes bydlí, ale tvářil se, že o ničem neví.

Pár dní po osmnáctém brumairu promluvili o panu de Fontanes a jeho přítomnosti v Paříži Maret, který se mezitím stal vévodou z Bassana, Laplace, jenž zůstal obyčejným vědcem, a Regnaud de Saint-Jean-d'Angély, který zemřel jako šílenec.

„Představte mi ho,“ odvětil prostě první konzul.

Pan de Fontanes byl tedy představen Bonapartovi, který znal jeho tvárnou a přizpůsobivou povahu i jeho obratnou velebivou výmluvnost, vybral si ho tedy, aby napsal a proslovil oslavnou ódu na Washingtona a možná trochu i na něho.

Řeč pana de Fontanes byla příliš dlouhá, než abychom ji tady přepisovali; ale můžeme jen poznamenat, že byla přesně taková, jak si ji Bonaparte přál.

Večer se konala velká recepce v Lucemburském paláci. Během slavnosti se povídalo o tom, že se první konzul patrně usadí v Tuileriích; ti nejodvážnější či nejzvědavější se odvážili zeptat se přímo Josefíny. Ta však měla pořád ještě před očima popravčí káru a popraviště, na němž skončila život Marie Antoinetta, a pudově se bránila všemu, co by mohlo připomínat královskou moc; váhala tedy s odpovědí a všechny dotěry odkazovala na manžela.

Potom tu byla ještě jedna novina, která obíhala mezi lidmi a čínila protiváhu té první.

Murat totiž požádal o ruku slečnu Carolinu Bonapartovou.

To manželství se ale nemělo uzavřít tak lehce.

Bonaparte měl totiž chvilkové období, měli bychom spíše říci celý rok, kdy zanevřel na muže, který se chtěl stát jeho švagrem.

Příčina této rozmíšky bude našim čtenářům určitě připadat dost podivná.

Murat, ten lev armády, Murat, jehož odvaha se stala příslovečnou, Murat, který by měl stát sochaři jako model pro sochu boha války, tenhle Murat jednoho dne, kdy se špatně vyspal nebo špatně nasnídal, na chvíli selhal.

Bylo to před Mantovou, v níž byl Wurmser po bitvě u Rivoli nucen uzavřít se s osmnácti tisíci muži. Generál Miollis měl pouze se čtyřmi tisíci udržet blokádu; Rakušané se však pokusili o výpad z města a Murat dostal rozkaz, aby v čele pěti set mužů zaútočil na tři tisíce nepřátelských vojáků.

Murat zaútočil, ale vlašně.

Bonaparta, jemuž dělal Murat pobočníka, to tak popudilo, že ho od sebe vzdálil.

Murat zažíval hlubokou beznaděj, o to hlubší, že už v sobě v té době hýčkal touhu ne-li naději, že se jednou stane švagrem svého generála: byl totiž zamilován do Caroliny Bonapartové.

Jak se stalo, že se zamiloval?

Stručně to vylíčíme.

Možná ty, kdo čtou každou naši knihu zvlášť, udiví, že občas zdůrazňujeme jisté detaily, které se zdají až příliš podrobné pro jednu knihu.

Bude to tím, že nepíšeme jednu izolovanou knihu; ale jak už jsme řekli, plníme či aspoň se snažíme plnit širší rámec.

Naše jednající osoby se neobjevují jenom v jedné knize: ten, s kým se setkáte v tomto díle jako s pobočníkem, se v druhém objeví jako král, ve třetím jako psanec a odsouzenec k smrti zastřelením.

Balzac vytvořil rozsáhlé a krásné dílo se stem tváří nazvané *Lidská komedie*.

Naše dílo, které jsme započali ve stejné době jako on to své, ale které samozřejmě nemůžeme sami hodnotit, by se mohlo jmenovat *Drama Francie*.

Vraťme se k Muratovi.

Vypovězme, jak vznikla tato láska, která tak slavným a možná tak fatálním způsobem ovlivnila jeho život.

Murat byl v roce 1796 poslán do Paříže a pověřen tím, aby přinesl Direktoriu prapory ukořistěné francouzskou armádou v bojích o Dego a Mondovi; během této cesty se seznámil s paní Bonapartovou a paní Tallienovou.

U paní Bonapartové se opět setkal se slečnou Carolinou Bonapartovou.

Říkáme *opět setkal*, protože Murat tehdy neviděl ženu, s níž se měl dělit o neapolskou korunu, poprvé; už ji spatřil v Římě u jejího bratra Josefa a tam ji také zaujal více než jeho sok, mladý a krásný římský princ Santa Croce.

Tři ženy se spojily a získaly od Direktoria pro Murata hodnost brigádního generála.

Murat se vrátil k italské armádě ještě zamilovanější než dříve do slečny Bonapartové, a přestože měl nyní hodnost brigádního generála, vyprosil si přízeň, aby směl zůstat pobočníkem vrchního velitele.

Naneštěstí se přihodila ta neblahá událost u Mantovy, po níž Murat upadl v Bonapartovu nemilost.

Bonaparte mu poděkoval za jeho služby pobočníka a umístil ho do Reillovy divize a posléze do divize Baraguaye d'Hilliers.

Z toho vyplývá, že když se Bonaparte vrátil do Paříže po smlouvě uzavřené v Tolentinu, Murat s ním nejel.

Triumfeminát však vzal mladého brigádního generála pod ochranu.

Tři krásné prosebnice se do toho pustily se vší vervou, a protože se právě jednalo o tažení do Egypta, vymohly na ministerstvu války, že Murat se tažení zúčastnil rovněž.

Nalodil se na stejné plavidlo jako Bonaparte, tedy na palubu *Orientu*, ale Bonaparte s ním za celou plavbu nepromluvil ani slovo.

Když se vylodili v Alexandrii, nedařilo se Muratovi dlouho prolomit ledy, které ho oddělovaly od generála; Bonaparte ho postavil proti Muradu bejovi, spíše aby ho měl od sebe dál, než aby mu dal příležitost vyniknout.

Při tomto tažení však Murat předváděl přímo zázraky udatnosti; neuvěřitelnou odvahou hraničící s opovážlivostí nejvyššího stupně se mu konečně povedlo smazat tu jednu chvíli slabosti; tak nebojácně až šíleně se vrhal do vřavy u Abúkiru, že už k němu Bonaparte nedokázal chovat v srdci zášť.

Následkem čehož se Murat do Francie vrátil po Bonapartově boku; Murat rovněž velmi účinně spolupůsobil na osmnáctém a hlavně devatenáctém brumairu. Ted' se tedy vrátil do vrcholné přízně a na důkaz této přízně mu bylo svěřeno velení konzulské gardy.

Věřil, že je to pravá chvíle k tomu, aby se vyznal prvnímu konzulovi ze své lásky ke slečně Bonapartové. Josefína o této lásce dobře věděla a přála ji.

Měla pro svůj postoj dva důvody.

Zaprvé byla ženou v pravém smyslu toho slova, takže jí žádné milostné vášně nebyly cizí; Joachim miloval Carolinu, Carolina milovala Murata, to stačilo, aby jejich lásku hájila.

Navíc Bonapartovi bratři Josef a Lucien Josefínu nenáviděli, byli to její zarytí nepřátelé. Nezlobila by se tedy, kdyby si takto získala dva oddané spojence v Muratovi a Carolině.

Podněcovala tudíž Murata, aby se Bonapartovi vyznal.

Tři dny před oslavou, o níž jsme vyprávěli výše, vstoupil tedy Murat do Bonapartovy pracovny a po dlouhém váhání a nesčíslných odbočkách mu konečně přednesl svoji žádost.

Láska mezi dvěma mladými lidmi nebyla pravděpodobně pro prvního konzula žádným tajemstvím.

Přijal Muratovu žádost s přísnou vážností a odpověděl, že o tom popřemýšlí.

Věc si věru zasloužila, aby se o ní přemýšlelo; Bonaparte pocházel z urozené rodiny, Murat byl synem hospodského. Takové spojení mohlo mít v tuto chvíli velký význam.

Byl první konzul navzdory svému urozenému původu a vysokému postavení, k němuž se dopracoval, dost velkým republikánem a demokratem, aby smísil svoji krev s krví neurozenou?

Uvažování mu příliš mnoho času nezabralo. Přímý způsob jednání a naprosto dokonalý smysl pro logiku mu vnukly, že je zcela v jeho zájmu, aby to udělal, a tak ještě téhož dne dal svolení k sňatku Murata s Carolinou.

Tyto dvě zprávy – o sňatku a o přestěhování do Tuilerií, měly být veřejnosti oznámeny najednou; jedna tak vyváží tu druhou.

První konzul bude sice obývat rezidenci bývalých králů a spát v lůžku Bourbonů, jak se v té době říkalo, ale současně vdával svoji sestru za syna hospodského!

A jaké věno dal hrdina od Abúkiru budoucí neapolské královně?

Třicet tisíc franků ve stříbře a diamantový náhrdelník, který vzal první konzul své manželce. Byl totiž příliš chudý, než aby mohl koupit další. Josefína se nad tím darem trochu ošívala, na svém diamantovém náhrdelníku hodně lpěla. Ale Bonaparta to očišťovalo v očích těch, kdo tvrdili, že si nadělal v Itálii jmění. A proč Josefína tolik trvala na tom sňatku? Když to manželství tak chtěla, ať teď přispěje na věno!

Následkem tohoto obratného a promyšleného manévru bylo to, že v den, kdy konzulové opouštěli Lucemburský palác (30. pluviôsu roku VIII), aby se přemístili *do vládního paláce* za doprovodu *syna hospodského*, z nějž se stal Bonapartův švagr, dávali všichni, kdo viděli průvod, najevo jenom obdiv a nadšeně tleskali.

Průvod, v jehož čele šel Bonaparte a v jehož řadách kráčeli muži jako Murat, Moreau, Brune, Lannes, Junot, Duroc, Augereau a Masséna, si obdiv a potlesk skutečně zasloužil.

Na tento den byla stanovena velká přehlídka na nádvoří Carrouselu. Měla jí přihlížet i paní Bonapartová, ale ne z balkonu pavilonu s Orlojem, tento balkon byl příliš královský, ale z pokojů, v nichž žil Lebrun, tedy z Flóřina pavilonu.

Bonaparte vyjel z Lucemburského paláce přesně v jednu hodinu v doprovodu tří tisíc elitních mužů, mezi nimiž byl i skvělý regiment osobních strážců velícího generála, který vznikl před třemi lety poté, co Bonapartovi hrozilo nebezpečí při tažení v Itálii; po přechodu Mincia zmožený únavou na chvíli odpočíval v jednom záměčku a rozhodl se, že se tam vykoupe. Vtom jeden rakouský oddíl na útěku, který si spletl směr, vtrhl do zámku, jež hlídaly pouze strážce; Bonaparte se zachránil na poslední chvíli, tak tak, že si stačil vzít aspoň košili!

Toho dne 30. pluviôsu došlo k zádrhelu, který stojí za to vylíčit.

Generálové měli své koně, ministři své vozy, ale ostatní úředníci ještě nepovažovali za vhodné vydat na takový přepych peníze.

Takže chyběly vozy.

Vyřešili to tak, že najali fiakry, jimž zakryli čísla papírem ve stejné barvě, jako byl vůz.

Jenom do vozu prvního konzula bylo zapřaženo šest bílých koní; ale protože ve stejném voze byli tři konzulové, Bonaparte a Cambacérès vzadu a Lebrun vpředu, byli to vlastně dva koně na jednoho konzula.

A nebylo těch šest koní, které dal vrchnímu veliteli Bonapartovi po smlouvě v Campoformiu císař František, válečnou trofej?

Vůz projel částí Paříže Thionvilleskou ulicí přes Voltairovo nábreží a Královský most.

Od výjezdu z Carrouselu až po hlavní bránu Tuileríí tvořila garda konzulů kordon.

Když Bonaparte projížděl pod branou, zvedl hlavu a přečetl si tam vyrytý nápis.

10. SRPNA 1792
KRÁLOVSTVÍ JE VE FRANCII SVRŽENO
A NIKDY SE NEVRÁTÍ

Na ústech prvního konzula se objevil sotva znatelný úsměv.
V bráně Tuilerií Bonaparte vystoupil z vozu a vyskočil do sedla, aby vykonal přehlídku.

Když se objevil na svém válečném oři, vypukl na všech stranách potlesk.

Po přehlídce se postavil před pavilon Orloje, Murat stál po jeho pravici, Lannes po levici, za ním celý jeho slavný generální štáb italské armády.

A začalo defilé.

Tam také došlo k jednomu gestu, k takovému, co se nesmazatelně zapíše do srdce vojáka.

Při pochodu praporů 96., 30. a 33. polobrigády, když Bonaparte viděl prapory, které už byly jenom holí s několika cáry látky roztrhanými kulkami a zčernalými střelným prachem, smekl klobouk a uklonil se.

Po slavnosti sesedl z koně a směle vystoupal po schodišti Valoisů a Bourbonů.

Večer zůstal sám s Bourriennem a tajemník ho oslovil:

„Tak co, generále, jste spokojený?“

„Ano,“ odvětil neurčitě Bonaparte, „všechno dopadlo dobře, nezdá se vám?“

„Skvěle!“

„Viděl jsem vás vedle paní Bonapartové v okně přízemí Flóřina pavilonu.“

„I já jsem vás viděl, generále; četl jste nápis u vstupu do Carrou-selu.“

„Ano,“ odušil Bonaparte, „*10. srpna 1792. Království je ve Francii svrženo a nikdy se nevrátí.*“

„Má se ten nápis nechat odstranit, generále?“ otázal se Bour-rienne.

„To není nutné,“ na to první konzul, „padne sám.“ Potom dodal s povzdechem: „Víte, Bourrienne, kdo mi tady dnes chyběl?“

„Ne, generále.“

„Roland... Co k čertu může dělat, že o sobě nedává vědět?“

Co Roland dělal, se hned dozvíme.

XVIII

Stopař

Čtenář jistě nezapomněl, v jaké situaci našla eskorta sedmého mysliveckého regimentu poštovní vůz ze Chambéry.

Nejdříve ze všeho musela odstranit překážku, která bránila Rolandovi vystoupit; jakmile objevili zámek, rozbili dveře.

Roland vyskočil z vozu rozzuřený jako tygr, co ho právě pustili z klece.

Už jsme řekli, že země byla pokrytá sněhem.

Roland byl lovec a voják, je tedy přirozené, že měl v tuto chvíli jedinou myšlenku: vydat se po stopě Jehúových tovaryšů.

Viděl je, jak mizí směrem na Thoissey; ale hned ho napadlo, že nemohli jet tímto směrem, protože mezi tímto městečkem a nimi teče Saôna a od Belleville po Mâcon nejsou žádné mosty, po nichž by se řeka dala přejít.

Přikázal eskortě a konduktérovi, aby počkali na hlavní cestě, a pěšky se sám pustil po stopách Morgana a jeho druhů. Ani ho nenapadlo, že by si měl znovu nabít pistole.

Nemýlil se: čtvrt míle od cesty uprchlíci narazili na Saônu. Zastavili se a chvíli rozvažovali, to bylo vidět podle stop přešlapujících koní, potom se rozdělili do dvou skupin: jedna pokračovala proti proudu řeky na straně, kde leží Mâcon, druhá sestupovala po proudu k Belleville.

Toto rozdělení mělo zcela zřejmý cíl, totiž splést pronásledovatele, pakliže je někdo bude pronásledovat.

Roland si vzpomněl na to, co vykřikl jejich velitel: „Zítra se sejdem, víte kde.“

Nepochyboval tedy, že ať půjde po jakékoli stopě, té, co vede po proudu, či té proti proudu Saôny, obě ho dovedou – pakliže ovšem

sníh neroztaje příliš brzy – na místo schůzky, neboť Jehúovi tovaryši musí všichni dorazit na jedno místo.

Vrátil se po vlastních stopách, přikázal konduktérovi, aby si navlékl vysoké postilionské boty, co zůstaly ležet uprostřed silnice po falešném postilionovi, vyskočil na koně a dovedl poštovní vůz až na příští přepřahací stanici, tedy až do Belleville. Četař od myslivců a čtyři myslivci, co uměli psát, měli konduktéra doprovázet, aby spolu s ním podepsali protokol.

Roland jim důrazně doporučil, aby se v žádném případě nezmiňovali o jeho osobě, aby olupovače dostavníků nic nevarovalo a oni vůbec netušili, co chystá.

Zbytek eskorty měl odvézt tělo velitele brigády do Macônu, kde učiní výpověď pro další protokol: ten by se měl shodovat s protokolem, k němuž dodá podklady konduktér, a rovněž v něm nebude o Rolandovi ani zmínka.

Když mladík vydal tyto rozkazy, přikázal jednomu myslivci, aby sesedl, přičemž si vybral z celé eskorty koně, který mu připadal nejsilnější. Znovu si nabil pistole a zastrčil je do sedlových brašen místo pistolí myslivce, co mu přenechal koně.

Potom slíbil konduktérovi a vojákům rychlou a účinnou pomstu, která bude ovšem záviset na tom, jestli skutečně zachovají tajemství, nasedl na koně a zmizel stejným směrem, kterým se před chvílí vydal pěšky.

Opět dorazil na místo, na němž se dvě skupinky oddělily, a musel si vybrat mezi dvěma stopami.

Vybral si tu, která vedla po proudu Saôny a mířila k Belleville. Měl pro tento výběr, který ho možná bude stát zajížd'ku dvou nebo tří mil, velmi pádný důvod.

Zaprvé byl blíže Belleville než Mâconu.

Zadruhé v Mâconu už jednou strávil čtyřiašedesát hodin a mohli ho tam poznat, zatímco v Belleville se zastavil jen letmo, než vyměnil koně, když tam náhodou jel přes poštovní stanici.

Všechny tyto události, o nichž jsme tu vyprávěli, mu zabraly stěží hodinu; věžní hodiny v Thoissey právě odbíjely osmou, když Roland vyrazil za uprchlíky.

Cesta byla velmi dobře značená; pět nebo šest koní nechávalo zřetelné otisky ve sněhu; jeden kůň byl mimochodník.

Roland překročil dva nebo tři potůčky, které přetínají plán, než dorazil do Belleville.

Sto kroků od Belleville se zastavil. Tady se skupinka znovu rozdělila: dva z šesti jezdců se dali napravo, vzdalovali se tedy od Saôny, čtyři jeli nalevo, pokračovali tudíž směrem k Belleville.

Předtím, než dorazili k prvním domům, došlo ke třetímu štěpení: tři jezdci objeli město a pouze jeden se pustil jednou jeho ulicí.

Roland sledoval jeho stopu, byl si totiž jistý, že ho dovede k ostatním.

Ten, kdo jel ulicí, se zastavil u hezkého domu s nádvořím a zahradou s číslem 67. Zazvonil; kdosi mu otevřel. Přes mříže hlavní brány byly vidět kroky toho, kdo mu přišel otevřít, a vedle něj stopy koně, kterého dotyčný odváděl do stáje.

Bylo zřejmé, že jeden z Jehúových tovaryšů se zastavil tady.

Roland mohl zajít na radnici, prokázat se svými plnými mocemi, zalarmovat četnictvo a okamžitě nechat toho muže zatknout.

To by ovšem dosáhl pouze dílčího úspěchu, a on nechtěl zadržet jednoho muže, ale hodlal chytit do sítě celou bandu.

Vryl si tedy do paměti dům s číslem 67 a pokračoval v cestě.

Projel celým městem a ještě sto kroků za posledním domem nenašel žádnou stopu.

Vrátil se tudíž stejnou cestou, kudy přijel, přičemž ho napadlo, že stopy, co hledá, se určitě znovu objeví až u mostu.

A skutečně, před vjezdem na most rozpoznal stopu tří koní. Byli to ti, co hledal, jeden z nich byl mimochodník.

Roland cválal stejnou cestou za nimi. Když dojeli k Montceaux, vykonali uprchlíci stejná opatření: tři jezdci objeli město. Ale Roland

byl příliš dobrý slídič, než aby se nechal zmást. Pokračoval v cestě a na druhém konci Montceaux se opět se stopami uprchlíků shledal.

Kousek před Châtillonem sjel jeden z koní z cesty a dal se napravo směrem k zámečku ležícímu na vršíčku pár kroků od cesty z Châtillonu do Trévoux.

Tentokrát se zbylí jezdci patrně domnívali, že už dost svedli ze stopy případné pronásledovatele, klidně projeli Châtillonem a vjeli na cestu do Neuville.

Rolanda nesmírně potěšilo, jakým směrem se uprchlíci vydali: bylo totiž zřejmé, že míří do Bourgu, jinak by se nejspíš vydali cestou do Marlieux.

Bourg byl městem, které si sám Roland vybral za centrum svých operací. Bourg byl jeho město, už od mládí v něm znal sebemenší křovíčko, každý domek, každou skálu v okolí.

V Neuville uprchlíci objeli město.

Rolanda jejich lest vůbec nevyvedla z míry, už ji znal a měl přečtenou; jenomže na druhé straně při výjezdu z města našel už stopu pouze jednoho koně.

Nemohl se v něm ale zmýlit, byl to totiž ten mimochodník.

Roland si byl jistý, že tuhle stopu zase najde, když ji teď na chvíli opustí, a vracel se po ní zpět.

Bylo to tak, jak předpokládal: dva přátelé se rozdělili na cestě do Vannes; jeden jel po ní, druhý objel město, a jak už jsme řekli, vrátil se na cestu do Bourgu.

Právě tohohle jezdce musel Roland sledovat; navíc zvláštní stopa jeho koně usnadňovala pronásledovateli práci, neboť se nedala zaměnit s jinou.

Jel po cestě do Bourgu a z Neuville do Bourgu bylo na trase jedno jediné městečko, a to Saint-Denis.

Nebylo pravděpodobné, že poslední z uprchlíků pojede dále než do Bourgu.

Roland se pustil za uprchlíkem s nadšením o to větším, že se zjevně blížil k cíli. A skutečně, uprchlík Bourg neobjel, ale statečně se pustil přímo do města.

Tam se Rolandovi zdálo, že jezdec trochu váhá, jakou cestou se má dát, ale možná šlo jenom o lest, která měla opět zmást případného pronásledovatele.

Asi po deseti minutách, kdy Roland sledoval všechny jezdcovy obraty a objížd'ky, dospěl k jistotě, že to není od jezdce žádná lest, ale pouhé rozpaky.

Podle stop přišel příčnou ulicí nějaký muž pěšky; jezdec a pěší spolu chvilku hovořili; potom se pěšák patrně uvolil sloužit jezdcovi jako průvodce. Od tohoto okamžiku byly vidět vedle stop koně i stopy pěšáka.

Jedny i druhé dorazily ke krčmě *La Belle-Alliance*.

Roland si vzpomněl, že právě do této krčmy odvedli koně zraněného po útoku v Carronnières.

Krčmář byl se vši pravděpodobností s Jehúovými tovaryši spřažený.

Dalo se předpokládat, že uprchlík zůstane v krčmě až do příštího večera. Roland sám cítil únavu, jeho protivník si také rozhodně potřeboval odpočinout.

Roland urazil během šesti hodin dvanáct mil.

Na zkrácené zvonici kostela Matky Boží odbíjely tři hodiny.

Kam Roland půjde? Že by se zastavil v nějaké hospodě ve městě? Vyloučeno! Byl v Bourgu příliš známý a ostatně jeho kůň s loveckou čabrakou by budil podezření.

Jednou z podmínek úspěšnosti akce v Bourgu bylo, že o jeho přítomnosti nebude nikdo vědět.

Mohl by se schovat na zámku Noires-Fontaines a odtamtud pozorovat dění. Ale má se spoléhat na diskrétnost služebnictva?

Michal a Jakub budou mlčet, za ty Roland ručil. Amélie také. Ale nepromluví Charlotte, žalárníkova dcera?

Byly tři ráno, všichni určitě spí; nejjistější bude, když se Roland nějak spojí s Michalem.

Michal jistě nalezne způsob, jak ho schovat.

K velkému zklamání jeho koně, který už bezpochyby cítil stáj v hostinci, přitáhl Roland otěže, zvíře obrátil a pustil se cestou do Pont-d'Ain.

Když míjel kostel v Brou, podíval se k četnickým kasárnám. Četníci a jejich velitel určitě spí spánkem spravedlivých.

Roland projel cípem lesa, který se klenul přes silnici. Sníh tlumil hluk kopyt jeho koně.

Když vyjížděl z lesa na opačném konci, uviděl dva muže kráčející podél příkopu. Každý měl na rameni jeden konec útlého kmínku, na němž byl za nohy zavěšený srnec.

Zdálo se mu, že ty muže zná.

Pobídl koně, aby je dohnal.

Ti dva však špicovali uši, teď se obrátili, a když spatřili jezdce, který proti nim patrně něco měl, odhodili srnce do příkopu a prchali přes pole do seillonského lesa.

„Hej! Michale!“ křikl Roland, teď více než před chvilkou přesvědčený, že je to skutečně jeho zahradník.

Michal se zastavil; druhý muž však pořád pádil dál.

„Hej! Jakube!“ křikl Roland.

I druhý muž se zastavil.

Jestli je ten někdo poznal, nemá cenu prchat. Ostatně v tom volání nebylo nic nepřátelského, hlas byl spíše vlídný než hrozivý.

„Koukej!“ poznamenal Jakub. „Člověk by řekl, že je to pan Roland!“

„Je to on,“ přitakal Michal.

A oba muži, místo aby utíkali k lesu, se vraceli k hlavní cestě.

Roland spíše uhodl, než zaslechl, co si dva pytláci povídají.

„Přisámboh, jsem to já!“ zvolal.

Za chvíličku byli Michal a Jakub u něj.

Otec i syn se překřikovali ve vyptávání a věru nebylo čemu se divit.

Roland v měšťanském oděvu na koni vystrojeném pro lov, ve tři ráno na cestě z Bourgu do Noires-Fontaines!

Mladý důstojník krátce přerušil všechno vyptávání.

„Ztichněte, pytláci!“ přikázal. „Naložte toho srnce na koně za mě a jedeme domů; nikdo se nesmí o mé přítomnosti v Noires-Fontaines dovědět, ani moje sestra!“

Roland promluvil s vojáčkou rázností a každý ví, že o rozkazech se nediskutuje.

Otec a syn tedy sebrali srnce, hodili ho za Rolanda na koňský hřbet a utíkali za pomalu klusajícím koněm.

Museli urazit necelou čtvrtmíli.

Za deset minut dorazili na místo.

Asi sto metrů od zámku se Roland zastavil.

Vyslal oba muže jako zvědy, aby se ujistil, že je všude ticho.

Prozkoumali terén a dali Rolandovi znamení, že může dovnitř.

Roland vjel branou, sesedl z koně a vešel otevřenými dveřmi do pavilonu.

Michal dovedl koně do stáje a srnce zanesl do spižírny. Michal totiž patřil k té počestné třídě pytláků, kteří zvěř zabíjejí z radosti a ne na prodej.

Nemuseli se znepokojovat ani kvůli koni ve stáji, ani kvůli srnci ve spižírně, Amélie se vůbec nestarala ani o to, co se děje v konírně, ani co se dává na stůl.

Mezitím Jakub rozsvítil.

Michal se vrátil se zbytkem jehněčí kýty a půltuctem vajec, z nichž hodlal udělat omeletu. Jakub zatím v přilehlé místnosti rozestlal postel.

Roland se zahřál a navečeřel, přičemž nepronесl ani slovo.

Oba muži na něj zírali s údivem, v němž byl jistý neklid.

V okolí se už povídalo o výpravě do Seillonu a šeptalo se, že jí velel Roland.

Bylo tedy jasné, že se vrátil zase kvůli takové nějaké výpravě.

Když se Roland navečeřel, zvedl hlavu a zavolal Michala.

„Aha! Ty jsi byl tady?“ zeptal se udiveně.

„Čekám na rozkazy, pane.“

„Tak mě dobře poslouchej.“

„Jsem jedno ucho!“

„Je to otázka života nebo smrti, dokonce ještě něco víc: jde tu o moji čest!“

„Mluvte, pane Rolande.“

Roland vytáhl hodinky.

„Je pět hodin. Až otevřou hospodu *La Belle-Alliance*, půjdeš tam, jako bys šel náhodou kolem, zastavíš se tam a promluvíš si s tím, kdo ti otevře.“

„To bude pravděpodobně Pierre.“

„Pierre nebo někdo jiný, zkrátka od něj vyzvíš, kdo to přijel k jeho pánovi na mimochodníkovi. Víš, co to znamená?“

„Krucí, aby ne, pane. Je to kůň, který jde jako medvěd, teda současně pravou přední a pravou zadní, levou přední a levou zadní.“

„Bravo... Taky se snaž vyzvědět, jestli dotyčný odjede už ráno, nebo zda hodlá v hostinci strávit celý den.“

„Určitě se to dozvím, pane.“

„Dobrá. A až to budeš vědět, přijdeš mi to říct; ale o mém pobytu tady ani slovo, slyšíš? Pokud se tě někdo zeptá, co je se mnou, řekneš, že včera dostali na zámku ode mne dopis; že jsem v Paříži u prvního konzula.“

„Provedu, pane.“

Michal vyrazil. Roland se natáhl a usnul, nechal na Jakubovi, aby hlídal pavilon.

Když se Roland vzbudil, byl už Michal zpátky. Zjistil všechno, co chtěl jeho pán vědět.

Jezdec, který dorazil v noci, měl odjet až večer a do seznamu cestujících, který musel každý hostinský v té době vést, se zapsal jako:

Sobota, 30. pluviôsu, 10 hodin večer: občan Valensolle, cestující z Lyonu do Ženevy.

Tak si připravil alibi, neboť podle toho zápisu v knize hostů přijel občan Valensolle v deset večer do hostince, tudíž nebylo možné, aby byl v půl deváté v Bílém domě a přepadal tam poštovní dostavník. Za tak krátkou dobu by do *La Belle-Alliance* nedorazil.

Rolanda však zarazilo hlavně to, že muž, jehož stopu sledoval část noci a nakonec objevil jeho úkryt, se jmenuje stejně jako svědek Alfreda de Barjols, jehož zabil v souboji u studánky ve Vaucluse. Tento svědek pravděpodobně sehrál roli ducha v seillonském kartouzu.

Jehúovi tovaryši tedy nejsou obyčejnými lupiči, ale naopak, podle toho, co se o nich říká, pocházejí z dobrých rodin a stejně jako vznešení Bretonci riskují své životy pro rojalistickou věc na Západě, tihle mladíci nasazují pro monarchii krky sháněním peněz při hazardních přepadeních zde.

XIX

Taktika

Viděli jsme, že při pronásledování minulé noci mohl nechat Roland zatknout jednoho nebo dva z těch lupičů.

Mohl poslat četníky i na pana de Valensolle, který dělal patrně totéž, co Roland, totiž odpočíval po namáhavé noci.

Stačilo, aby napsal krátký vzkaz veliteli četnictva nebo veliteli brigády dragounů, kteří s ním podnikli výpravu do seillonského kartouzu: šlo i o jejich čest. Jistě by obklíčili pana de Valensolle ještě v posteli, patrně by při jeho zatýkání vyšly dvě kulky, odnesli by to životem dva muži, ale pan de Valensolle by byl zatčen.

Tento akt by však zalarmoval zbytek tlupy, která by bezesporu uprchla za hranice.

Bylo tedy lépe držet se původního Rolandova záměru, totiž sledovat různé stopy, které se nakonec sejdou na jednom místě, a s rizikem skutečného souboje chytit do sítě celé společenství.

Proto nemělo cenu zatýkat pana de Valensolle. Naopak, bylo třeba sledovat jej v jeho ohlášené cestě do Ženevy, která byla nepochybně pouhou záminkou a měla svést pronásledovatele.

Tentokrát bylo domluveno, že Roland, který by i v dobrém přestrojení mohl být odhalen, zůstane v pavilonu, a kořist budou této noci hlídat Michal s Jakubem.

Pan de Valensolle se určitě nevydá na cestu před soumrakem.

Roland se mezitím vyptal na to, jaký život vede jeho sestra od matčina odjezdu.

Amélie od té doby, co matka odjela, ani jednou neopustila zámek Noires-Fontaines. Chovala se úplně stejně, jako když je matka doma, jenom méně často vycházela ven.

Vstávala mezi sedmou a osmou ráno, kreslila nebo hrála na hudební nástroje a zpívala až do oběda; po obědě četla, nebo se zabývala nějakými ručními pracemi, či využila slunečních paprsků a šla se s Charlottou projít až k řece; někdy zavolala Michala, nechala odvázat malou loďku a dobře zabalená v kožešinách plula proti proudu Reyssouzy až do Montagnaku a odtamtud pak plula po proudu až k Saint-Just. Vrátila se a nikdy s nikým ani nepromluvila. Povečeřela. Potom se za Charlottina doprovodu odebrala do svého pokoje a už se neobjevila.

V půl sedmé se tedy Michal a Jakub mohli ztratit a nikdo v zámku se nezajímal, kam se poděli.

V šest si tedy Michal a Jakub oblékli haleny, vzali si lovecké brašny, pušky a vyrazili.

Dostali následující příkazy:

Sledovat koně mimochodníka, aby věděli, kam odnesl svého jezdce, nebo až do chvíle, kdy ztratí jeho stopu.

Michal se měl uvelebit někde v blízkosti hostince *La Belle-Alliance*, Jakub zase na křižovatce, kterou tvoří při výjezdu z Bourgu tři cesty do Saint-Amour, do Saint-Claude a do Nantuy.

Cesta do Nantuy je současně cestou do Ženevy.

Bylo zřejmé, že pan de Valensolle se vydá jednou z těchto tří cest, pokud by se nechtěl vrátit, kudy přišel, což nebylo příliš pravděpodobné.

Otec vyrazil na jednu stranu, syn na druhou. Michal se vydal k městu cestou na Pont-d'Ain vedoucí kolem kostela v Brou.

Jakub překročil Reyssouzu, kráčel po pravém břehu říčky a po stu metrech za předměstím došel k ostrému úhlu, který svírají tři cesty vycházející z města.

Přibližně v tu chvíli, kdy syn zaujal svoji pozici, dorazil otec k té své.

A skoro ve stejnou dobu, tedy kolem sedmé večer, narušil pusotu a ticho zámku Noires-Fontaines nájemný kočár, který zastavil

před branou. Vystoupil z něj sluha v livreji a zatahal za kovový řetěz od zvonku.

Otvírat hostům byla Michalova práce, ale my víme, kde se momentálně Michal nacházel.

Amélie a Charlotte s ním patrně počítaly, protože zvonek zazněl třikrát, a pořád nikdo nepřicházel.

Konečně se nahoře na schodišti objevila komorná. Nesměle se přiblížila k bráně, volajíc Michala.

Michal však neodpovídal.

Konečně se Charlotte odvážila přiblížit k bráně, jejíž mříž ji chránila.

Navzdory temnotě poznala sluhu.

„To jste vy, pane Jamesi?“ zvolala trochu uklidněna.

James byl důvěrným sluhou sira Johna.

„Ou ano,“ řekl sluha, „to být já, slečna Charlotte, nebo spíš to být mylord.“

V tu chvíli se otevřela dvířka kočáru a ozval se hlas sira Johna, který pravil:

„Slečno Charlotto, vyřídila byste laskavě své velitelce, že jsem přijel z Paříže a že jsem se tu zastavil, ne snad že bych žádal o přijetí dnes večer, ale rád bych ji navštívil zítra, pokud mě milostivě přijme. Zeptejte se jí, v kolik hodin by to bylo nejvhodnější.“

Slečna Charlotte měla pro mylorda velkou slabost, spěchala tedy, aby co nejdříve vyplnila své poslání.

Pět minut nato už se vrátila k mylordovi s tím, že je očekáván zítra mezi polednem a jednou hodinou.

Roland věděl, proč se tu mylord zastavil; v duchu už viděl sira Johna jako svého švagra.

Na okamžik zaváhal, zda se mu má prohlásit a zasvětit ho do svých plánů. Ale po chvilce uvažování si uvědomil, že lord Tanlay nepatří k mužům, kteří by ho nechali jednat samotného. Sám měl s Jehúovými tovaryši své nevyřízené účty a určitě by chtěl Rolanda

na výpravě doprovázet. Výprava však bude nebezpečná a siru Johnovi by se mohlo přihodit nějaké neštěstí.

Šťěstí, které Rolanda provázelo, se nevztahovalo na jeho přátele, Roland to moc dobře věděl a měl o tom důkazy. Sir John byl vážně zraněn a málem přišel o život. Velitel brigády myslivců byl zabit na místě.

Nechal tedy sira Johna, aby zase odjel, a neukázal se mu.

Co se Charlotty týče, nevypadala nijak udiveně, že Michal nepřišel otevřít, patrně byla zvyklá na jeho nepřítomnost, která nevadila ani komorné, ani její paní.

Roland si v duchu vysvětlil tuto bezstarostnost: Amélie projevovала sice slabost v citových záležitostech, což Roland přičítal pouze nervové labilitě a citlivé sestřině povaze. Avšak když hrozilo skutečné nebezpečí, byla Amélie silná.

Proto také podle Rolanda necítily obě dívky strach, když musely zůstat samy v opuštěném zámku, kde je měli hlídat jenom dva pytláci, co trávili své noci na lovu.

My však víme, že když Michal a jeho syn vytáhli paty, posloužili Améliiným zájmům lépe, než kdyby zůstali na zámku; jejich nepřítomnost dávala volné pole Morganovi, a to bylo vše, oč Amélie stála.

Večer a část noci uplynuly, aniž Roland věděl, co se seběhlo.

Pokusil se usnout, ale spal špatně; každou chvilku se mu zdálo, že kdosi otevírá dveře.

Svítání začalo skutečně pronikat okenicemi, když se dveře otevřely.

Michal a Jakub se vrátili.

Stalo se toto.

Každý zaujal svoji pozici: Michal na prahu hostince, Jakub na křižovatce.

Dvacet kroků od hostince potkal Michal Pierra. Třemi slovy z něj vytáhl, že pan de Valensolle je ještě ve svém pokoji. Prý řekl, že má před sebou dlouhou cestu a chce, aby si jeho kůň řádně odpočinul. Že vyrazí až v noci.

Pierre vůbec nepochyboval, že host odjede do Ženevy, jak oznámil.

Michal Pierra pozval na sklenku vína; jestli prý zmešká večerní číhanou, ta ranní mu neuteče.

Pierre přijal. Od té chvíle si byl Michal jistý, že se dozví všechno, co se má stát. Pierre byl čeledín, nikdo tedy odtud nemohl odjet, dokud mu Pierre neosedlal nebo nezapřáhl koně.

O půlnoci host ještě pořád neodjížděl; vypili už čtyři lahve vína, ale Michal si dával pozor, aby obsah tří lahví ze čtyř skončil v Pierrovi sklenici.

O půlnoci se šel Pierre poptat, jak to vypadá; ale co zatím bude dělat Michal? Hostinec zavírá a Michalovi zbývají do ranní číhané ještě čtyři hodiny.

Pierre nabídl Michalovi, aby se vyspal ve stáji na slámě; tam mu bude teplo a bude ležet na měkkém.

Michal přijal.

Oba přátelé vešli do stáje hlavními vraty, jak se patří přitom vrávorali; Pierre doopravdy, Michal to předstíral.

Ve tři ráno zavolal sluha z hostince Pierra.

Cestující chtěl odjet.

Michal se tvářil, že hodina jeho číhané právě udeřila, a zvedl se.

Toaleta mu nezabrala moc času: stačilo otřepat z haleny, lovecké brašny a z vlasů slámu, která mu tam utkvěla.

Potom se Michal rozloučil s přítelem Pierrem a šel číhat na roh ulice.

Čtvrt hodiny nato se dveře otevřely a z hostince vyjel jezdec na koni mimochodníkovi.

Byl to skutečně pan de Valensolle.

Klusal ulicemi, které vedly na cestu do Ženevy.

Michal ho nenápadně sledoval, pohvizduje si přitom lovecký popěvek.

Jenomže Michal nemohl utíkat, to by si ho jezdec všiml; z toho vyplývá, že na okamžik ztratil pana de Valensolle z očí.

Zbýval Jakub, který měl na mladíka čekat na křižovatce.

Ale Jakub už na té křižovatce stál více než šest hodin, byla zimní noc a pět nebo šest stupňů mrazu!

Vydrží Jakub stát na sněhu šest hodin a přešlapovat v tom mrazu pod stromy u cesty?

Michal to vzal ulicemi a uličkami města úprkem, zkracuje si tak cestu, ale kůň a jezdec byli rychlejší, i když se hodně snažil.

Dorazil na křižovatku.

Cesta byla opuštěná.

Sníh, pošlapaný během včerejší neděle, neumožňoval sledovat koňskou stopu ztrácející se v blátě.

Michal se také vůbec o stopu koně nestaral, bylo to zbytečné, jenom ztracený čas.

Chtěl vědět, co dělal Jakub.

Jeho pytlácké oko ho brzy navedlo na cestu.

Jakub se zastavil u stromu; na jak dlouho? To nebylo tak snadné určit, ale v každém případě to bylo dost dlouho na to, aby mu začala být zima. Sníh byl ušlapaný od jeho mohutných loveckých bot.

Pokoušel se zahřát a chodil sem tam.

Potom se asi najednou rozpomněl, že na druhé straně cesty je malá chatrč uplácaná z hlíny, jedna z těch, v nichž se schovávají cestáři, když je překvapí déšť.

Seběhl tedy z náspu, přešel cestu; na druhé straně se objevila jeho stopa, na chvilku ztracená uprostřed silnice.

Tahle stopa mířila přímo do chýše.

Bylo zřejmé, že Jakub v této chýši strávil noc.

Otázkou bylo, kdy z ní vyšel? A z jakého důvodu?

Kdy z ní vyšel, nebylo zase až tak zajímavé, ale i ten nejnešikovnější pikér by jistě poznal, proč to udělal.

Proto, aby sledoval pana de Valensolle.

Stejný krok, který dorazil do chýše, teď se stejnou rázností mířil k Ceyzériatu.

Jezdec tedy skutečně jel po silnici do Ženevy; Jakubův krok to říkal jasně.

Krok to byl dlouhý, prozrazoval utíkajícího muže, který klusal mimo násep vedle linie stromů, jež ho mohly skrýt před jezdcovými zraky.

Proti pochybné hospodě, jedné z těch, co mívají nad vraty napsáno; *tady vám dáme napít a najíst, ubytujeme pěší i jezdce*, se jeho kroky zastavily.

Bylo jasné, že jezdec do této hospody zašel, protože dvacet kroků odtud se i Jakub schoval za strom.

Jenže za chvíli, patrně když za jezdce a za koněm zapadla vrata hostince, opustil Jakub své stanoviště za stromem, přešel silnici, tentokrát váhavě a drobnými krůčky, a zamířil nikoli ke dveřím, ale k oknu.

Michal šel přesně ve stopách svého syna a dorazil k oknu; skrze špatně přiléhající okenici bylo asi vidět dovnitř, ovšem pouze pokud se v lokále svítilo; teď tam byla tma, neviděl tedy nic.

Jakub se určitě k oknu přiblížil, aby nahlédl dovnitř; lokál byl dozajista na chvíli osvětlený a Jakub tedy něco viděl.

Kam šel, když opustil pozorovatelnu pod oknem?

Kroužil kolem domu a obcházel podél zdi; na této obchůzce ho mohl klidně sledovat, sníh byl totiž panensky bílý.

Jakub byl chytrý hoch a určitě mu došlo, že jezdec, který vyrazí ve tři ráno na cestu s tím, že jede do Ženevy, nezastaví čtvrt míle za Bourgem v takové hospodě pro nic za nic.

Určitě musel vyjít nějakým zadním vchodem.

Jakub tedy obešel zeď a doufal, že na druhé straně domu najde stopu koně nebo aspoň jezdce.

A skutečně, v zadní části domu byla dvířka vedoucí do lesa, který se rozkládá mezi Étrezem a Ceyzériatem. Stopa vedla přímo ode dveří k okraji lesa.

Kroky patřily muži v elegantních botách, který jezdí obvykle na koni.

Jeho ostruhy zanechávaly ve sněhu otisky.

Vedle něj byla stopa velké hrubé boty, tedy stopa sedláka vedle stopy měšťáka.

Bylo pět ráno a svítalo; Michal se rozhodl, že dál nepůjde.

Když Jakub zachytil stopu, bylo to dobré: mladý pytlák byl stejně obratný jako starý. Michal udělal velký okruh po pláni, jako by se vracel od Ceyzériatu, a rozhodl se zajít do hospody a počkat tam na Jakuba.

Jakub pochopí, že otec ho určitě sledoval a že se nakonec zastavil v opuštěném hostinci.

Michal zaklepal na okenici, přišli mu otevřít; znal hostinského, vídal ho na svých nočních výpravách. Požádal ho o lahev vína, postěžoval si, že brouzдал lesem nadarmo, že nenatrefil na žádnou zvěř, a zeptal se, zda by tu mohl počkat na syna, který je také na číhané a možná bude mít větší štěstí než on.

Samozřejmě dostal bez potíží svolení.

Michal se hlavně postaral o to, aby otevřeli okenice a on mohl vidět na cestu.

Za chvíli někdo zaklepal na okno.

Byl to Jakub.

Otec na něj zavolal.

Jakub neměl štěstí stejně jako jeho otec: žádnou zvěř neuložil.

Navíc byl zmrzlý jako drozd.

Přihodili do ohně pořádnou náruč dřeva, přinesli druhou sklenici, Jakub se ohřál a pil.

Museli se vrátit do zámku Noires-Fontaines, než bude den, aby si tam nikdo nevšiml nepřítomnosti dvou pytláků. Michal tedy zaplatil lahev vína a oheň a oba opustili hostinec.

Ani jeden z nich se před hostinským slůvkem nezmínil o tom, co je nejvíc zajímalo; nikdo neměl mít tušení, že hledají něco jiného než zvěř.

Jakmile překročili práh, přitočil se Michal k synovi.

Jakub mu vyprávěl, jak sledoval stopy dost daleko do lesa, ale když se dostal na jedno rozcestí, najednou se před ním objevil muž ozbrojený puškou a ten se ho ptal, co v tuto hodinu pohledává v lese.

Jakub odpověděl, že je na číhané. „Tak si jděte kus dál,“ doporučil mu muž, „jak vidíte, tohle místo už je zabrané.“

Jakub uznal oprávněnost tohoto tvrzení a skutečně se přesunul asi o sto metrů dál.

Ale ve chvíli, kdy zahýbal doleva, aby se vrátil do té části lesa, odkud ho vystrnadili, vynořil se před ním nečekaně další muž, ozbrojený stejně jako ten první, a obrátil se na něj se stejnou otázkou.

Jakub neměl v zásobě žádnou jinou odpověď, než jakou dal tomu prvnímu: „Jsem tu na číhané.“

Muž mu prstem ukázal na okraj lesa a řekl skoro hrozivým tónem: „Jestli vám můžu dát radu, mladý příteli, zamiřte tímto směrem; myslím, že tam to pro vás bude lepší.“

Jakub se touto radou řídil, nebo aspoň se tvářil, že se jí řídí; když totiž dorazil na označené místo, šel chvilku dál za náspem, ale přesvědčený, že v tuto chvíli není možné znovu najít stopu pana de Valensolle, vyrazil do polí, dorazil na hlavní silnici a vrátil se do hostince. Doufal, že tam najde otce, a také ho tam opravdu našel.

Oba dorazili do zámku Noires-Fontaines, jak už víme, právě ve chvíli, kdy první paprsky svítání pronikaly skrze okenice.

Všechno, co jsme tady právě řekli, vyložili Rolandovi se spoustou podrobností, které pomíjíme, jež měly přesvědčit mladého důstojníka, že muži ozbrojení puškami, kteří se postavili Jakubovi do cesty, nebyli žádní pytláci, za něž se vydávali, ale Jehúovi tovaryši.

Ale kde mohli mít skrýš? Na té straně nebyl žádný klášter ani rozvaliny.

Roland se najednou udeřil do hlavy.

„Jsem já to hlupák! Jak to, že mě to hned nenapadlo?“

Triumfální úsměv mu přeběhl přes rty, obrátil se k oběma mužům, zoufalým z toho, že nepřinesli přesnější informace, a povzbudil je.

„Chlapci, vím, co jsem chtěl vědět. Jděte si lehnout a pořádně se vyspěte, na mou duši, zasloužíte si to!“

A Roland jim šel příkladem a usnul jako muž, který právě rozlouskl velmi důležitý problém, nad nímž si dlouho marně lámal hlavu.

Přišel totiž na to, že Jehúovi tovaryši opustili seillonský kartouz proto, aby se skryli v Ceyzériatských jeskyních, a současně si vzpomněl na podzemní chodbu, která jeskyně spojovala s kostelem v Brou.

XX

Průzkum

Sir John využil dovolení, které dostal včera, a mezi polednem a jednou hodinou se zastavil u slečny de Montrevel.

Všechno proběhlo tak, jak si přál Morgan. Sir John byl přijat jako přítel rodiny, lord Tanlay byl přijat jako nápadník, jehož nabídka je pro rodinu ctí.

Amélie postavila proti přáním svého bratra a matky a proti příkazům prvního konzula pouze svůj zdravotní stav; šlo jí o čas. Lord Tanlay se podvolil; získal to, co získat doufal, byl vyslyšen.

Pochopil rovněž, že jeho příliš protahovaná přítomnost v Bourgu by byla nevhodná, vzhledem k tomu, že Amélie je stále pod záminkou špatného zdravotního stavu daleko od matky a od bratra.

Oznámil tedy Amélii, že ji podruhé navštíví nazítří a téhož dne večer odjede.

Počká, až Amélii znovu uvidí buď v Paříži, nebo v Bourgu po návratu paní de Montrevel. Druhý případ byl pravděpodobnější, Amélie totiž tvrdila, že potřebuje jaro a vzduch rodného kraje, aby se zotavila.

Díky dokonalému taktu sira Johna se Améliiiny a Morganovy touhy a přání vyplnily a milenci měli před sebou dost času a samoty.

Michal znal tyhle podrobnosti od Charlotty, Roland se je zase dověděl od Michala.

Roland se rozhodl, že nechá sira Johna odjet, než se o něco pokusí.

Ale současně učinil rozhodnutí, že rozežene poslední pochybnosti.

Když se setmělo, oblékl si lovecký úbor, přehodil si přes něj Michalovu halenu, obličej si skryl pod širokým kloboukem, za pás

zastrčil pár pistolí a nůž a pustil se cestou z Noires-Fontaines do Bourgu.

Zastavil se v kasárnách četnictva a požádal o rozmluvu s velitelem.

Velitel byl ve svém pokoji; Roland k němu vešel a nechal se poznat; potom, protože bylo pouze osm večer a nějaký kolemjdoucí by ho mohl poznat, zhasl lampu.

Muži zůstali potmě.

Velitel už věděl, co se před třemi dny přihodilo na cestě z Lyonu, a čekal, že se u něj Roland zastaví, když vyvázl živ a zdráv.

K jeho velkému údivu ho Roland přišel požádat o jednu věc, či spíše o dvě věci: o klíč od kostela v Brou a o páčidlo.

Velitel mu obě věci dodal a nabídl Rolandovi, že na průzkumnou cestu půjde s ním; ale Roland odmítl: bylo zjevné, že ho někdo na jeho výpravě do Bílého domu zradil, nechtěl, aby došlo k dalšímu nezdaru.

Doporučil tedy veliteli, aby s nikým nemluvil o tom, že ho viděl, a počkal, až se vrátí, i kdyby to mělo trvat hodinu nebo dvě.

Velitel souhlasil.

Roland vzal do pravé ruky klíč, do levé páčidlo, bez hluku dorazil k bočním dveřím do kostela, otevřel je, zase za sebou zavřel a octl se proti stěně z píce.

Zaposlouchal se: v opuštěném kostele vládlo nejhlubší ticho.

Připomněl si, jak sem chodil v mládí, zorientoval se, strčil klíč do kapsy a vylezl na zeď ze sena, která měla dobrých patnáct stop do výšky a tvořila jakousi plošinu; na druhé straně potom sklouzl na zem, jako by sjížděl z nějakého svahu. Podlaha byla vydlážděna náhrobními deskami.

Kůr byl prázdný díky lektoriu, které ho chránilo z jedné strany, a také stěnám, jimiž byl obehnán zprava i zleva.

Dveře do lektoria byly otevřené: Roland tedy bez obtíží vnikl do chóru.

Stál proti náhrobku Philiberta Sličného.

V hlavě princova hrobu byla čtvercová dlaždice: s její pomocí se dalo sestoupit do podzemních kobek.

Roland tento průchod znal, neboť když se octl u dlaždice, poklekl a rukou hledal spoj v kameni.

Našel ho, zvedl se, zasunul do škvíry sochor a dlaždici na jedné straně nadzvedl.

Jednou rukou si ji podržel nad hlavou, zatímco sestupoval do sklepení.

Potom ji za sebou nechal zapadnout.

Vypadalo to, jako by se noční návštěvník dobrovolně oddělil od světa živých a sestupoval do světa mrtvých.

Tomu, kdo vidí stejně dobře ve dne i v noci, na zemi i pod zemí, by musela připadat velmi podivná chladnokrevnost a necitelnost tohoto muže, který míjel mrtvé, aby objevil živé, a navzdory tmě, samotě a tichu se ani nezachvěl, když se dotkl náhrobního mramoru.

Tápal mezi hroby, až se dostal k mříži vedoucí do podzemí.

Prohlédl si zámek; byl jenom na západku. Zasunul konec sochoru mezi západku a zarážku a lehce zatlačil.

Mříž se otevřela.

Strčil do dveří, ale nezavřel je za sebou, aby se jimi mohl vrátit, jen si schoval páčidlo do rohu.

Načež s ušima nastraženýma, panenkami rozšířenými a všemi smysly v nejvyšší pohotovosti a vzrušenými touhou slyšet, potřebou dýchat a nemožností vidět postupoval pomalu kupředu s pistolí v jedné ruce, druhou se opíraje o zed'.

Kráčel asi čtvrt hodiny.

Pár kapek ledové vody proniklo klenbou podzemní chodby a spadlo mu na ruce a na ramena. Z toho poznal, že se právě nachází pod Reyssouzou.

Po čtvrt hodině pochodu našel dveře, které spojovaly podzemní chodbu s kamenolomem. Na chvílku se zastavil, volněji se nadechl

a zdálo se mu, že slyší jakýsi vzdálený hluk. Kromě toho viděl, jak se na kamenných pilířích, které podpíraly podzemní klenbu, odrážejí odlesky světla, jako by tu poletovaly bláznivé světlušky.

Někomu, kdo by zahlédl pouze siluetu muže, by se mohlo zdát, že ten muž váhá. Ale kdyby se mohl pozorněji zahledět do jeho tváře, přečetl by v ní naději.

Zase vyrazil kupředu směrem k tušenému světlu a hluku.

Jak se blížil, hluk byl stále zřetelnější, světlo jasnější.

Bylo zřejmé, že kamenolom je obydlený. Ještě nevěděl kým. Ale dozví se to.

Byl asi deset kroků od žulového rozcestí, kterého jsme si všimli už při naší první návštěvě ceyzíriatské jeskyně. Přilepil se na zeď a neznatelně se přibližoval; vypadalo to, jako by se ve tmě objevil na zdi pohyblivý basreliéf.

Konečně vykoukla jeho hlava zpoza rohu a on měl před očima to, co by se dalo nazvat ležením Jehúových tovaryšů.

Bylo jich dvanáct nebo patnáct a právě večereli.

Roland pocítil šílenou touhu vrhnout se mezi ty muže, napadnout je zcela sám a bít se s nimi, až by padl.

Ale zvážil nesmyslnost takové touhy, schoval hlavu tak pomalu, jako ji před chvílí vystrčil, a s rozzářenýma očima a srdcem plným radosti se vracel zpátky, odkud přišel, aniž si ho kdokoli všiml či ho slyšel.

Všemu už teď rozuměl: tomu, proč byl seillonský kartouz prázdný, kam zmizel pan de Valensolle, co dělali dva falešní pytláci v lese nedaleko ústí ceyzíriatské jeskyně.

Tentokrát se opravdu pomstí a jeho pomsta bude strašná a smrtelná.

Smrtelná, protože rozkáže, aby Jehúovy tovaryše ušetřili, stejně jako oni z neznámých důvodů šetřili jeho. Jenomže oni ho ušetřili pro to, aby žil, ale on je ušetří pro soud a smrt.

Skoro v polovině zpáteční cesty se mu zdálo, že slyší za sebou jakýsi hluk; obrátil se a měl dojem, že zahlédl světlo.

Zrychlil krok; po chvíli už nemohl zabloudit: teď už to nebyl lom s tisíci zatačkami, ale úzká, sevřená klenutá chodba ústící do hrobky.

Po deseti minutách znovu procházel pod řekou; minutu nebo dvě nato už byl u mříže.

Vzal schovaný sochor, vstoupil do sklepení, zavřel za sebou mříž bez hluku, hroby ho dovedly až ke schodišti, zvedl hlavou dlaždici a zase se octl ve světě živých.

Tam byl už skoro den.

Vyšel z kůru, strčil do dveří lektoria, opět je za sebou zavřel tak, jak byly předtím, vylezl na horu sena, přešel po ní na druhou stranu, kde sklouzl dolů.

Klíč měl pořád v kapse; otevřel dveře a byl venku.

Velitel četníků už na něj čekal; chvilku s ním hovořil a pak společně vyšli z budovy.

Vrátili se do Bourgu oklikou, aby si jich nikdo nevšiml, dali se tržní branou a ulicí Revoluce, ulicí Svobody, Španělskou ulicí, z níž je dnes ulice Simonneauova. Potom se Roland ztratil za jedním rohem a čekal.

Velitel četnictva pokračoval v cestě sám.

Šel ulicí Uršulinek, z níž je už sedm let ulice Kasárenská; tam bydlel velitel brigády dragounů. Právě se chystal do postele, když velitel četnictva vešel do jeho ložnice. Prohodil s ním potichu a spěšně pár slov, načež se velitel brigády oblékl a vyběhl.

Ve chvíli, kdy se velitel dragounů a velitel četníků objevili na náměstí, odlepil se od zdi jakýsi stín a přiblížil se k nim.

Tím stínem byl Roland.

Tři muži spolu deset minut hovořili, Roland dával rozkazy, dva další ho poslouchali a přikyvovali.

Pak se rozdělili.

Velitel brigády se vrátil domů; Roland a velitel četnictva šli ulicí Hvězdy po schodech Jakobínů, dále ulicí nového Bourgu až na okružní cestu a potom po diagonále dorazili na cestu do Pont-d'Ain.

Roland nechal cestou velitele četnictva v kasárnách pokračovat v cestě.

Dvacet minut nato zaklepal na Michalovo okno, místo aby zazvonil u hlavní brány, aby nevzbudil Amélii; Michal otevřel okenici a Roland se jediným skokem – poháněný horečkou, která se ho zmocňovala vždycky, když běžel vstříc nebezpečí, nebo o tom aspoň snil – octl v pavilonu.

Kdyby byl zazvonil u brány, Amélii by nevzbudil, protože Amélie nespala.

Charlotte, která zašla do města pod záminkou návštěvy otce, ale ve skutečnosti proto, aby donesla Morganovi dopis, Morgana našla a přinesla své paní odpověď.

Amélie tuto odpověď četla; zněla takto:

Lásko moje!

Ano, u tebe jde všechno dobře, neboť ty jsi anděl, ale já mám strach, že u mě nejde dobře nic, protože já jsem ďábel.

Musím tě za každou cenu vidět, musím tě sevřít v náručí, musím tě přitisknout k srdci; nevím, jaká předtucha se nade mnou vznáší, ale jsem smutný k smrti.

Pošli zítra Charlottu, aby se přesvědčila, že sir John skutečně odjel; až budeš mít jistotu, dej mi smluvený signál.

Neděs se a nemluv mi o tom, že ve sněhu zanechám stopy.

Tentokrát nepůjdu já k tobě, ale ty přijdeš za mnou, chápeš? Můžeš se přece procházet v parku, nikdo nebude sledovat tvoje stopy.

Zahalíš se do svého nejteplejšího šálu a nejhustších kožešin; potom spolu v lodce ukotvené pod vrby strávíme hodinu, přičemž si vyměníme role. Obvykle ti já líčím své obavy a ty mi

vyprávíš o svých nadějích; zítra, moje zbožňovaná Amélie, mi ty budeš vyprávět o svých obavách a já tobě o svých nadějích.

Jenom sejdí dolů hned, jak uslyšíš náš signál; počkám v Montagnaku a z Montagnaku k Reyssouze je to pro mne, který tě tak miluje, pouhých pět minut cesty.

Na shledanou, má ubohá Amélie! Kdybys mě nepotkala, mohla bys být nejšťastnější ze šťastných.

Osud mě přivedl na tvoji cestu a obávám se, že z tebe učiní mučednici.

Tvůj

CHARLES

Zítra se sejdeme, že? Ledaže by se proti nám postavila nadlidská překážka.

XXI

Kapitola,

v níž se Morganovy předtuchy naplní

Nic není klidnějšího a průzračnějšího než hodiny před velkou bouří.

I toho dne bylo krásně a jasno, jako to někdy bývá v nádherných, byť chladných únorových dnech, kdy se navzdory bílému příkrovu pokrývajícímu zemi slunce usmívá na lidi a slibuje jim jaro.

Sir John přišel v poledne za Amélií, aby se s ní rozloučil. Sir John měl Améliino slovo, nebo se aspoň domníval, že je má, a to mu zatím stačilo, byť byl trochu netrpělivý. Amélie sice odsunula jeho nabídku do mlhavé budoucnosti, ale přijala ji, a tak prozatím uspokojila všechny jeho naděje.

Navíc se spoléhal na přání prvního konzula a Rolandovo přátelství.

Vrátil se tedy do Paříže, aby dělal společnost paní de Montrevel, když nemohl zůstat s Amélií.

Čtvrt hodiny po odchodu sira Johna ze zámku Noires-Fontaines se Charlotte vydala do Bourgu.

Kolem čtvrté se vrátila a vyřizovala Amélii, že na vlastní oči viděla sira Johna, jak nasedá do vozu u dveří *Francouzského hostince* a odjíždí do Mâconu. Amélie mohla být tedy v tomto ohledu zcela klidná. Oddechla si.

Amélie se pokusila probudit v Morganovi klid, který sama necítila; ode dne, kdy jí Charlotte sdělila, že Roland je v Bourgu, měla stejně jako Morgan předtuchu, že se blíží osudové rozuzlení. Zнала všechny podrobnosti událostí, které se sběhly v seillonském kartouzu; věděla o boji, který se rozhořel mezi jejím bratrem a jejím milencem. Mohla být klidná ohledně bratra díky ochranné ruce,

kteřou nad ním držel velitel Jehúových tovaryšů, ale třásla se o život milencův.

Navíc se dověděla o přepadení poštovního vozu v Chambéry a o smrti velitele brigády myslivců z Mâconu; doneslo se jí, že její bratr žije, ale zmizel neznámo kam.

Nedostala od něj žádný list.

Jak znala Rolanda, bylo toto zmizení a mlčení horší než otevřená válka.

Morgana neviděla od té schůzky, kdy se mu zavázala, že mu dodá zbraně, kamkoli si on bude přát, pokud ho někdy odsoudí k smrti. Ostatně jsme o tom vyprávěli.

Amélie se tedy těšila na schůzku, na niž ji zval Morgan, stejně jako on, a byla stejně netrpělivá.

Jakmile si mohla být jistá, že Michal a jeho syn šli spát, rozsvítila ve čtyřech oknech svíčky, což byl domluvený signál pro Morgana.

Potom, jak to od ní žádal milenec, se zahalila do kašmírového šálu, který jí přivezl bratr z bitevního pole od Pyramid, kde ho sám odmotal z hlavy jednoho beje, jehož zabil. Přes kašmír přehodila kožešinovou pláštěnku, nechala Charlottu doma, aby ji mohla varovat, kdyby se něco přihodilo. Doufala však, že se nic nestane, otevřela dveře do parku a vydala se k řece.

Ve dne si dvakrát nebo třikrát prošla trasu až k Reyssouze, aby se v noci ve tmě lépe orientovala.

Ted' sestoupila ne-li úplně klidně tedy aspoň statečně po svahu vedoucím k Reyssouze; na břehu říčky hledala očima loďku ukotvenou pod vrbami.

Čekala tam mužská postava. Byl to Morgan.

Dvěma údery vesel dorazil až na místo, kde mohla nastoupit do loďky; Amélie do ní skočila a on ji objal.

První věc, jíž si dívka u svého milence všimla, byl jakýsi radostný svit, který ozařoval jeho tvář.

„Ach!“ zvolala. „Ty mi určitě chceš oznámit nějakou šťastnou novinu!“

„Proč si to myslíš, miláčku?“ otázal se Morgan s nejněžnějším úsměvem.

„Ve tváři ti čtu víc než jenom štěstí z toho, že mě opět vidíš, drahý Charlesi!“

„Máš pravdu,“ opáčil Morgan, obtáčeje přitom řetěz od lod'ky kolem kmene vrby a nechávaje zatím vesla volně viset na boku.

Potom vzal Amélii do náruče:

„Máš pravdu, drahá Amélie, předtuchy mě tentokrát zmýlily. Ó, jak slabí a slepí jsme! Právě ve chvíli, kdy máme štěstí na dosah, zoufáme si a pochybujeme!“

„Mluv, mluv,“ vybízela ho Amélie, „co se přihodilo?“

„Vzpomínáš si, Amélie, cos mi při našem posledním setkání odpověděla, když jsem mluvil o společném útěku a bál se tvého odporu?“

„Ó ano, vzpomínám si dobře, Charlesi. Odpověděla jsem ti, že jsem tvá, a pokud k útěku cítím nějaký odpor, překonám ho.“

„A já jsem ti na to řekl, že mám závazky, které mi v útěku brání; že stejně, jako jsou mí druzi spjatí se mnou, jsem já svázán s nimi; že existuje muž, na němž jsme závislí, jemuž jsme povinováni na prostou poslušností a že tím mužem je budoucí francouzský král Ludvík XVIII.“

„Ano, to jsi mi řekl.“

„No a teď jsme zproštěni přísahy, Amélie. Nejenže nás jí zprostil král Ludvík XVIII., ale učinil to i náš generál Georges Cadoudal.“

„Ach přáteli, takže se z tebe stane muž jako každý jiný, dokonce nad jiné!“

„Stanu se obyčejným psancem, Amélie. My nemůžeme doufat v amnestii jako Vendéeští nebo Bretonci.“

„Proč ne?“

„Nejsme vojáci, moje milená, nejsme ani vzbouřenci. Jsme *Je-húovi* tovaryši.“

Amélie povzdechla.

„Jsme bandité, lapkové, olupovači poštovních dostavníků,“ zdůraznil Morgan s jasným záměrem.

„Tiše!“ položila mu Amélie ruku na ústa. „Tiše! Nemluvme o tom. Raději mi řekni, jak se stalo, že vás král a generál zprostili přísahy a propustili vás.“

„První konzul se chtěl setkat s Cadoudalem. Nejprve k němu poslal svého bratra, aby mu přednesl jeho návrhy. Cadoudal takové uspořádání odmítl, ale potom stejně jako my dostal Cadoudal rozkaz od Ludvíka XVIII., aby zanechal nepřátelských akcí. Současně s tímto rozkazem přišel nový list od prvního konzula; bylo v něm pozvání pro vendéského generála, aby přijel do Paříže. Takovou smlouvu mocnosti s mocností Cadoudal přijal a v tuto hodinu již je určitě na cestě do Paříže. Není-li zatím mír, je aspoň příměří.“

„To je štěstí, Charlesi!“

„Netěš se příliš, láske.“

„Proč ne?“

„Víš, proč přišel ten rozkaz zastavit nepřátelské akce?“

„Ne.“

„Je za ním velmi mocný muž, pan Fouché. Ten pochopil, že nás nemůže porazit, musí nás tudíž znectít. Zorganizoval falešné Jehúovy tovaryše a nasadil je v Maine a v Anjou. Ti však neberou jenom peníze vládě, ale olupují cestující, drancují kraj, v noci vnikají do zámků a statků, pálí nohy jejich majitelům nad řeřavými uhlíky, aby z nich mučením dostali, kde schovávají peníze. A tito lumpové, tito bandité, tito paliči nohou si říkají stejně jako my a tvrdí, že bojují za stejnou věc. Policie pana Fouchéa nás tedy staví nejen mimo zákon, ale zbavuje nás cti.“

„Ó!“

„Tohle jsem ti musel říct, drahá Amélie, než ti podruhé nabídnou, abys se mnou utekla. V očích Francie, v očích ciziny, v očích samotného prince, jemuž jsme sloužili a pro něž jsme riskovali

popraviště, budeme patrně v budoucnu obyčejní bídncí, kteří si zaslouží kata.“

„Ano... ale pro mne, milovaný Charlesi, jsi oddaný muž, přesvědčený o správnosti toho, zač bojuješ, zapálený roajalista, který pokračoval v boji, i když všichni ostatní složili zbraně; pro mne jsi věrný a čestný hrabě de Sainte-Hermine, pro mne, jestli se ti to líbí více, jsi statečný a neporazitelný Morgan.“

„To jsem chtěl vědět, moje drahá! Nebudeš tedy váhat, když tě požádám, ne aby ses mi oddala, to už jsi dávno udělala, ale aby ses stala mou ženou?“

„Jak bys o tom mohl pochybovat? Nezaváhám ani okamžik, ani vteřinu, vždyť to bude radost pro mou duši, štěstí mého života! Tvoje žena! Jsem tvou ženou již před Bohem; Bůh naplní všechny moje touhy v den, kdy mi dovolí, abych se stala i tvou ženou před lidmi.“

Morgan padl na kolena.

„Tak tedy, Amélie, u tvých nohou a se sepjatýma rukama se tě ptám: chceš utéct se mnou? Chceš opustit Francii? Chceš se stát mou ženou, Amélie?“

Amélie povstala, chytila se oběma rukama za hlavu, jako by krev, která se jí nahrnula do mozku, měla vytrysknout ven.

Morgan ji uchopil za ruce a neklidně se na ni zadíval.

„Váháš?“ zeptal se temným, třesoucím se, skoro zlomeným hlasem.

„Ne, ne, ne! Ani na vteřinu jsem nezaváhala,“ zvolala rozhodně Amélie. „Jsem tvoje, v minulosti i v budoucnosti, kamkoli půjdeš. Jenomže ta rána je o to prudší, že přišla tak nečekaně.“

„Uvažuj dobře, Amélie. Navrhuji ti, abys opustila vlast i rodinu, všechno, co je ti drahé, všechno, co je pro tebe posvátné. Když půjdeš se mnou, neuvidíš už zámek, kde ses narodila, zanecháš tu matku, která tě porodila a živila, bratra, jenž tě miluje, a když se dozví, že jsi manželkou psance, bude tě možná nenávidět, ale určitě tebou bude pohrdat.“

Při těch slovech Morgan s úzkostí sledoval Améliinu tvář.

Ta tvář se postupně rozzařovala něžným úsměvem, a jako by klesala z nebe na zem, sklonila se k mladíkovi stále klečícímu u jejích nohou:

„Ó, Charlesi!“ řekla dívka hlasem jemným jako šepot průzračně čisté řeky, která tekla u jejích nohou. „Láska musí být velmi mocná, musí ji sesílat sám Bůh, když navzdory tvým strašlivým slovům, která jsi právě pronesl, ti říkám: Charlesi, jsem tady, Charlesi, jsem tvoje, Charlesi, kdy odjedeme?“

„Amélie, naše osudy jsou jednoznačné a nedá se o nich dlouho rozprávět. Chceme-li odjet, tedy to musíme udělat hned. Zítra už budeme na druhé straně hranice.“

„A jak uprchneme?“

„Mám v Montagnaku dva osedlané koně, jednoho pro tebe, Amélie, druhého pro mne. Mám směnky na dvě stě tisíc franků, které nám vyplatí v Londýně či ve Vídni. Půjdeme tam, kam budeš chtít.“

„Kde budeš ty, Charlesi, budu i já! Co mi záleží na tom, v jaké to bude zemi! V jakém to bude městě!“

„Takže půjdeš?“

„Je pět minut příliš, Charlesi?“

„Kam chceš jít?“

„Musím se rozloučit s několika věcmi, musím si s sebou vzít tvé drahé dopisy, chci i růženec ze slonoviny z prvního přijímání, mám tam ještě několik drahých památek, posvátných vzpomínek na dětství, které budou vším, co mi zůstane po matce, po mé rodině, po Francii. Vezmu si je a hned jsem zpátky.“

„Amélie!“

„Copak?“

„Nechci tě opustit; zdá se mi, že když už jsme spolu, neměli bychom se odloučit ani na okamžik, jinak tě ztratím navždy. Můžu jít s tebou, Amélie?“

„Pojď, drahý, co záleží na tom, jestli nás teď spolu uvidíš! Zítra budeme daleko, jen pojď!“

Mladík vyskočil z loďky, podal Amélii ruku, potom ji objal a oba se vydali cestou k domu.

Pod schodištěm se Charles zastavil.

„Jdi sama,“ vyzval dívku, „vzpomínky mají svoji cudnost. Překážel bych ti. Počkám na tebe tady, budu tě odtud hlídat; když tě mám takhle na dosah ruky, jsem si jistý, že mi neunikneš. Jdi, Amélie, a vrať se brzy.“

Amélie nabídla místo odpovědi mladíkovi své rty a rychle vyběhla po schodech do svého pokoje. Vzala tam dubovou skříňku pobitou železem, kde byly její poklady, dopisy od Charlese od prvního do posledního, ze zrcadla sejmula bílý panenský růženec ze slonoviny, který tam byl zavěšen, na opasek si připevnila hodinky, které jí daroval otec; potom přešla do matčiny ložnice, sehnula se u jejího lůžka, políbila polštář, jehož se dotkla hlava paní de Montrevel, poklekla před Kristem bdícím u nohou postele, chtěla se pomodlit, ale stačila se jen pokřížovat. Zdálo se jí, že ji Charles volá.

Nastražila uši a skutečně, podruhé zaslechla svoje jméno vyslovené s takovou úzkostí, že si toho nemohla nevšimnout.

Zachvěla se, vstala a rychle seběhla po schodech.

Charles stál pořád na tomtéž místě; pozorně se však nakláněl dopředu, zdálo se, že poslouchá jakýsi vzdálený hlomoz.

„Co je to?“ zeptala se Amélie a uchopila mladíkovu ruku.

„Poslouchej, poslouchej!“ vyzval ji.

Amélie se rovněž zaposlouchala.

Zdálo se jí, že slyší nepravidelné, přerušované detonace, znělo to jako výstřely z pušek.

Přicházelo to od Ceyzériatských jeskyní.

„Ó!“ zvolal Morgan. „Měl jsem pravdu, když jsem do poslední chvíle pochyboval o mém štěstí! Mí přátelé jsou napadeni! Amélie, sbohem, sbohem!“

„Jakže? Sbohem?“ zvolala Amélie a zbledla na smrt. „Ty mě opouštíš?“

Palba se ozývala stále zřetelněji.

„Copak neslyšíš? Bojují o život a já tam nejsem, abych bojoval s nimi!“

Jako dcera a sestra vojáka pochopila Amélie všechno a nesnažila se klást odpor.

„Jdi,“ řekla a rezignovaně spustila paže. „Máš pravdu, všechno je ztraceno.“

Mladík zařval vzteky, na vteřinu dívku objal a přitiskl ji k sobě, jako by ji chtěl udusit. Potom jedním skokem seběhl schodiště a vrhl se směrem, odkud se ozývala střelba, rychle jako jelen pronásledovaný lovci.

„Už jsem u vás, přátelé, tady jsem!“ volal.

A zmizel jako stín pod velkými stromy v parku.

Amélie padla na kolena s pažemi vztaženými k němu, ale neměla sílu ho zavolat. A volala-li ho přece, pak tak slabým hlasem, že jí Morgan neodpověděl a nezpomalil běh.

XXII

Rolandova odveta

Čtenář jistě pochopil, co se přihodilo.

Roland s velitelem četníků a plukovníkem od dragounů neztráceli čas.

Ani ti dva nezapomněli, že mají za co se pomstít.

Roland odhalil četnickému veliteli tajemství podzemní chodby spojující kostel v Brou s jeskyní v Ceyzériatu.

V devět hodin večer měli velitel a osmnáct mužů, jimž velel, vstoupit do kostela, vniknout hrobkou vévodů Savojských do podzemí a svými bodáky uzavřít chodbu spojující kamenolom s podzemím kostela.

Roland měl v čele dvaceti dragounů obklíčit les, pročesat ho a ostřelovat v půlkruhu tak, aby se dvě křídla toho půlkruhu sešla u ceyzériatské jeskyně.

V devět hodin měla začít na této straně operace v součinnosti s operací, kterou prováděl četnický velitel.

Podle slov, která si vyměnili Amélie s Morganem, bylo zřejmé, jaké měli Jehúovi tovaryši příkazy.

Novinky k nim dorazily současně z Mittau a z Bretaně a všechny velmi potěšily. Už se cítili volní a těšili se z nabyté svobody, neboť pochopili, že vedli zoufalý a marný boj, který teď skončil.

V ceyzériatské jeskyni se sešli všichni a byla to skoro slavnost; o půlnoci se všichni rozejdou a každý na vlastní pěst přejde hranici a opustí Francii.

Viděli jsme, čím se zabýval v posledních okamžicích jejich velitel.

Ostatní, kteří tu neměli stejné závazky jako on, se společně sešli v jeskyni slavnostně osvětlené na poslední večeri na rozloučenou; jakmile totiž budou jednou mimo Francii, ve Vendée a v Bretani

nastane mír, Condého armáda bude zničena, kdy a kde se v cizině sejdou? Bůh ví, jestli vůbec!

Najednou k nim dolehl výstřel z pušky.

Každý vyskočil, jako by do něj vjel blesk.

Vzápětí se ozval druhý výstřel.

Potom k nim dorazila z hlubin chodby kamenolomu dvě slova chvějící se jako křídla zlověstného ptáka: „Do zbraně!“

Pro Jehúovy tovaryše, zvyklé na vrtkavost života banditů, nebyl odpočinek nikdy úplně klidnou chvílí.

Dýky, pistole a karabiny měli vždycky na dosah ruky.

Na pokřik hlídky se každý vrhl ke svým zbraním a s nataženým krkem, zadrženým dechem a nastraženými ušima čekal, co přijde.

V tichu byl slyšet dusot kroků tak rychlých, jak to utíkajícímu dovolila temnota.

Pak se ve světle loučí a svíc objevil muž.

„Do zbraně!“ křikl podruhé. „Jsme napadeni!“

Dvě rány, které zaslechli, byly výstřely z lovecké pušky muže na hlídce.

To on teď přiběhl a z hlavně se mu ještě kouřilo.

„Kde je Morgan?“ zvolalo najednou dvacet hlasů.

„Není tady,“ odvětil Montbar, „velení přejímám já! Zhasněte všechno a ustupujme ke kostelu; boj by teď nevedl k ničemu, každá prolitá krev by byla prolitá zbytečně.“

Poslechli ho okamžitě, což bylo jenom důkazem, že si každý uvědomoval hrozící nebezpečí.

Stáhli se do tmy.

Montbar, který se vyznal ve spleti podzemních chodeb stejně jako Morgan, vedl skupinu a zanořil se v čele svých druhů do hlubin kamenolomu.

Najednou se mu zdálo, že tak padesát kroků před ním kdosi pronesl potichu povel, následovalo cvaknutí natahovaných kohoutků.

Zvedl obě paže a zašeptal: „Stát!“

V tu chvíli zřetelně uslyšel povel: „Pal!“

Sotva ten povel dozněl, podzemí se rozsvítilo a ozvala se strašlivá detonace.

V záblescích výstřelů mohli Montbar a jeho druhové spatřit uniformy četníků.

„Pal!“ zavelel rovněž Montbar.

Po tomto povelu vyšlo sedm nebo osm ran z pušek.

Klenba se ozářila podruhé.

Dva Jehúovi tovaryši leželi na zemi, jeden byl na místě zabit, druhý smrtelně raněn.

„Ústupová cesta je uzavřena, teď čelem vzad, přátelé, zbývá nám jediná šance, uniknout východem k lesu,“ zavelel Montbar.

Povel byl vykonán s vojenskou přesností.

Montbar byl opět v čele svých druhů a vracel se stejnou cestou.

V tu chvíli vystřelili četníci podruhé.

Nikdo palbu neopětoval, ti, co vystřelili z pušek, si znovu nabili; ti, co nestříleli, měli zbraně připravené ke skutečnému boji, který se odehraje u vchodu do jeskyně.

Pouze jeden nebo dva povzdechy byly důkazem toho, že tento útok četníků nebyl bez výsledku.

Po pěti minutách se Montbar zastavil.

Už byli skoro na rozcestí.

„Jsou všechny pušky a pistole nabity?“ otázal se.

„Všechny,“ odpovědělo mu dvanáct hlasů.

„Připomeňme si heslo těch, kdo padnou do rukou spravedlnosti: patříme k bandám pana de Teyssonnet; přišli jsme, abychom získávali muže pro roajalistickou věc; netušíme, oč jde, když se mluví o přepadených poštovních vozech a dostavnících.“

„Víme, co máme říkat.“

„V každém případě nás smrt nemine, to víme dobře; ale takhle to bude smrt vojáka – a ne zloděje, salva z pušek – a ne gilotina.“

„A co je to salva, to víme dobře,“ ozval se výsměšný hlas. „Ať žije salva!“

„Kupředu, přátelé!“ zvolal Montbar. „Prodejme svůj život za to, co stojí, tedy co nejdražší!“

„Kupředu!“ opakovali po něm tovaryši.

A tak rychle, jak to v té tmě šlo, postupovala skupina pod Montbarovým vedením stále vpřed.

Čím byli blíže východu, tím zřetelněji cítil Montbar pach kouře, což ho znepokojovalo.

Současně se na zdech a rozích pilířů objevily záblesky, což znamenalo, že u vchodu do jeskyně se děje cosi zvláštního.

„Mám dojem, že ti lumpové se nás snaží vykourit,“ řekl Montbar.

„Taky se obávám,“ na to Adler.

„Myslí si snad, že mají co dělat s liškami.“

„No co, tak jim ukážeme,“ ozval se stejný hlas, „že máme drápy jako lvi.“

Kouř byl čím dál hustší, světlo čím dál jasnější.

Dorazili k poslednímu ohybu.

Uvnitř lomu hořelo suché dřevo asi padesát metrů od vchodu, ne aby prostor zadýmilo, ale osvětlilo.

Ve světle šířícím se chodbou se leskly zbraně dragounů.

Deset kroků od nich čekal důstojník, opíraje se o karabinu, a nejenže se vystavoval střelbě, zdálo se, že ji přímo provokuje.

Byl to Roland.

Nebylo těžké ho poznat, odhodil klobouk daleko od sebe, byl prostovlasý a plameny dostatečně ozařovaly jeho tvář.

To, co ho mělo zahubit, ho však zachránilo.

Montbar ho poznal a o krok couvl.

„Roland de Montrevel!“ zvolal. „Nezapomeňte, přátelé, na Morganovo doporučení!“

„Provedeme,“ odpověděli tovaryši přidušeným hlasem.

„A teď,“ zvolal Montbar, „zemřeme, ale zabíjeme!“

Jako první se vrhl do prostoru osvětleného plameny, dvakrát vystřelil z dvouranné pušky na dragouny, kteří odpověděli salvou.

Není možné vypovědět, co se stalo: jeskyně se naplnila kouřem, uprostřed něhož každý výstřel zářil jako blesk; dvě skupiny se střetly tělo na tělo a došlo k boji muže proti muži; přišel čas pistolí a dýk. Do bojové vřavy ještě přiběhli četníci; nemohli ale střílet, přátelé a nepřátelé byli tak pomíchaní, že se v nich nevyznali.

Jenom několik největších nadšenců se vrhlo do té mely démonů.

Nezřetelné skupinky bojujících se tu zmítaly v rudé a kouřové atmosféře, padaly, zase se zvedaly, opět klesaly k zemi; ozýval se vztekly řev nebo poslední výkřik umírajícího, když vydechoval naposledy.

Ten, kdo přežil, hledal dalšího protivníka, znovu začínal nový boj.

Řež trvala čtvrt hodiny, možná dvacet minut.

Po dvaceti minutách se dalo v ceyzíatské jeskyni napočítat dvaadvacet mrtvých těl.

Třináct mrtvých bylo z řad dragounů a četníků, devět Jehúových tovaryšů.

Pět tovaryšů přežilo; byli rozdrceni početní převahou, zranění, ale zajati živí. Pěťadvacet četníků a dragounů je obklíčilo.

Velitel četnictva měl levou paži zlomenou, veliteli brigády dragounů kulka prostřelila stehno.

Roland byl samá krev, ale nebyla to jeho krev, jedině on vyvázl opět bez jediného škrábnutí.

Dva zajatci byli tak vážně zranění, že nemohli jít po svých, museli je nést na nosítkách.

Zapálili louče připravené pro tuto příležitost a vyrazili na cestu do města.

Ve chvíli, kdy vycházeli z lesa na hlavní silnici, zaslechli cval koně. Cval se rychle blížil.

„Pokračujte v cestě,“ vybídl je Roland. „Zůstanu vzadu a zjistím, co se děje.“

Byl to jezdec, který tryskem přijížděl.

„Kdo tam?“ křikl Roland, když byl jezdec pouhých dvacet kroků od něj.

A připravil si karabinu.

„Ještě jeden zajatec navíc, pane de Montrevel,“ odvětil jezdec. „Nemohl jsem být se svými muži v boji, chci být s nimi aspoň na popravišti. Kde jsou mí přátelé?“

„Tady, pane,“ odvětil Roland, který poznal nikoli ještě postavu, ale hlas mladého muže, který slyšel již potřetí.

A rukou ukázal na skupinku, která tvořila jádro tlupy mířící na cestu vedoucí z Ceyzériatu do Bourgu.

„S uspokojením konstatuji, že se vám nic nestalo, pane de Montrevel,“ pravil mladík s vybranou zdvořilostí, „je to pro mne velká radost a štěstí, to vám přísahám.“

Načež pobídl koně a docválal k dragounům a četníkům.

„Promiňte, pánové,“ řekl a sesedl, „chci zaujmout místo vedle svých přátel, vikomta de Jahiat, hraběte de Valensolle a markýze de Ribier.“

Tři zajatí muži vykřikli obdivem a vztáhli ruce k příteli.

Dva zranění se zvedli na nosítkách a zašeptali:

„Bravo, Sainte-Hermine... bravo!“

„Bůh mi odpusť!“ zvolal Roland. „Ale myslím, že velkodušnost a vznešenost zůstane až do konce na straně těchto banditů!“

XXIII

Cadoudal v Tuileriích

Pozítří po tomto dni či spíše po noci, kdy se seběhly události, o nichž jsme právě vyprávěli, kráčeli ve velkém salonu v Tuileriích, jehož okna vedla do zahrady, bok po boku dva muži.

Živě spolu rozprávěli; na obou stranách byla slova provázena rychlými a vzrušenými gesty.

Těmi dvěma muži byli první konzul Bonaparte a Georges Cadoudal.

Georges Cadoudal, jehož se dotklo, jak velké neštěstí by mohl přinést Bretani prodlužovaný odpor, zrovna podepsal s generálem Brunem mír.

Právě po tomto podpisu míru vyvázal Jehúovy tovaryše z přísahy.

Naneštěstí však toto uvolnění dorazilo, jak jsme viděli, o čtyřia-dvacet hodin později, než mělo.

Při jednání s Brunem pro sebe Georges Cadoudal nevyžadoval nic jiného, jen okamžitý svobodný odchod do Anglie.

Generál Brune však tolik naléhal, že vendéeský velitel nakonec souhlasil s tím, že se setká s prvním konzulem.

Načež odjel do Paříže.

Hned toho rána, kdy dorazil, se šel představit do Tuilerií, řekl své jméno a byl přijat.

K prvnímu konzulovi ho za Rolandovy nepřítomnosti uvedl Rapp.

Pobočník z místnosti odešel, ale nechal oboje dveře otevřené, aby mohl z Bourriennovy pracovny všechno vidět a přispěchat prvnímu konzulovi na pomoc, kdyby bylo potřeba.

Bonaparte ovšem Rappův záměr prohlédl a dveře zavřel.

Potom se hned vrátil ke Cadoudalovi:

„Konečně vás vidím!“ oslovil ho. „Jsem velmi potěšený, že se osobně setkáváme; jeden z vašich nepřátel, můj pobočník Roland de Montrevel, mi o vás povídal jenom to nejlepších.“

„To mě nijak neudivuje,“ odtušil Cadoudal, „za tu krátkou dobu, co jsem mohl pobývat ve společnosti pana de Montrevel, jsem poznal, že má nanejvýš rytířské chování.“

„Ano, a to na vás jistě zapůsobilo příznivě,“ odvětil první konzul. Pak upřel na rojalistického velitele svůj sokolí zrak: „Poslyšte, Georges, potřebuji energické muže, abych dovršil dílo, které jsem začal. Chcete se ke mně přidat? Nabídl jsem vám hodnost plukovníka, ale stojíte za víc: nabízím vám hodnost divizního generála.“

„Děkuji vám z celého srdce, občane první konzule,“ odvětil Georges, „ale pohrdal byste mnou, kdybych přijal.“

„Pročpak?“ otázal se Bonaparte.

„Protože jsem přísahal Bourbonům a protože jim přese všechno zůstanu věrný.“

„Takže není způsob, jak vás přimět, abyste se se mnou spojil?“

„Generále,“ odpověděl rojalistický důstojník, „mohu vám zopakovat, co mi bylo řečeno?“

„Proč ne?“

„Protože se to dotýká nejvyšších pater politiky.“

„Jen mluvte! Zase nějaká hloupost,“ utrousil první konzul s neklidným úsměvem.

Cadoudal se zastavil a upřeně se zadíval na prvního konzula.

„Říká se, že jste v Alexandrii uzavřel dohodu s komodorem Sidneyem Smithem; předmětem té dohody prý bylo, že vám umožní svobodný návrat do Francie pod jednou podmínkou, kterou jste přijal, a to, že znovu postavíte trůn našich bývalých králů.“

Bonaparte se rozesmál.

„Vy plebejci mě opravdu udivujete tou svou láskou k bývalým králům! Představte si, že bych skutečně ten trůn znovu postavil – po čemž vůbec netoužím, to vás mohu ujistit –, co si myslíte, že by

se stalo s vámi, který jste proléval krev pro tento trůn? Ani by vás nepotvrdili v hodnosti, jíž jste dosáhl, plukovníku! Viděl jste někdy v královské armádě plukovníka, který by nebyl urozeného původu? Slyšel jste někdy, že se u těch lidí někdy někdo vyšvihl vlastními schopnostmi? Zatímco u mne, Georgesi, můžete dosáhnout všeho: čím výše se dostanu já, tím výše vyzvednu lidi ve svém okolí. Ne počítejte s tím, že bych sehrál roli Monka; Monk žil ve století, kdy ještě měly navrch předsudky, s nimiž jsme skoncovali v roce 1789; Monk se třeba chtěl stát králem, ale nemohl; možná diktátorem, ale ničím víc! Pro to bylo potřeba Cromwella. Richard už ale pozici neudržel; pravda je, že to byl pravý syn velkého otce, tedy hlupák. Kdybych já se chtěl stát králem, nic by mi v tom nezabránilo, a jestli po tom jednou zatoužím, nic mi v tom nezabrání. Zdá se mi, že máte na jazyku nějakou poznámku. Nuže do toho.“

„Říkáte, občane první konzule, že situace ve Francii roku 1800 je úplně jiná než situace v Anglii roku 1660; já však v nich nevidím žádnou odlišnost. Karel I. byl popraven v roce 1649, Ludvík XVI. v roce 1793; jedenáct let po králově smrti byl v Anglii uveden na trůn jeho syn; sedm let už ve Francii uběhlo od smrti Ludvíka XVI.... Třeba namítnete, že anglická revoluce byla revolucí náboženskou, zatímco revoluce francouzská byla revolucí politickou. Na to vám odpovím, že prohlášení charty je stejně snadné jako veřejné odřeknutí.“

Bonaparte se usmál.

„Ne, tohle nenamítnu. Řeknu jenom tohle: Cromwellovi bylo padesát let, když byl Karel I. popraven. Mně bylo čtyřiaadvacet, když popravili Ludvíka XVI. Cromwell zemřel v roce 1658, tedy v devětapadesáti letech; za deset let, co byl u moci, měl čas hodně věcí začít, ale málo věcí dokončit; ostatně pustil se do kompletní reformy, nahradil monarchii republikou. Dopřejte mi, abych žil tak dlouho jako Cromwell, tedy do devětapadesáti let, to není mnoho. Ještě mám před sebou dvacet let života, skoro dvojnásobek toho, co měl Cromwell,

a všimněte si dobře, já nic neměním, jsem pouhý pokračovatel; nekácím, ale pozvedám. Představte si, že by Caesar ve třiceti letech nebyl největším prostopášníkem v Římě, ale prvním občanem; představte si, že by dokončil tažení do Galie, do Egypta a tažení do Hispánie by dovedl ke zdárnému konci; představte si, že mu je třicet a ne padesát. Myslíte si, že by se nestal současně Caesarem i Augustem?“

„Ano, pokud by na své cestě nepotkal Bruta, Cassia a Casku.“

„Aha,“ povzdechl Bonaparte melancholicky, „takže mí nepřátelé počítají s vraždou! V tom případě ovšem není nic snazšího, a tím spíš pro vás, mého nepřítele. Co vám brání udeřit na mne teď, v tuto chvíli, jste-li stejně odhodlán a přesvědčen jako Brutus? Jsem s vámi sám; dveře jsou zavřeny. Mohl byste svůj čin dokonat dříve, než by k vám doběhli.“

Cadoudal o krok couvl.

„Ne, my nepočítáme s vraždou, myslím, že by se muselo stát něco velmi závažného, aby se některý z nás k něčemu takovému propůjčil; ale hrozí válka. Jediný chybný krok a vy ztratíte veškerou prestiž; jediná porážka, a máme v srdci Francie nepřítele: z hranic Provence můžeme vidět světla z rakouských ležení; jedna koule vám může utrhnout hlavu jako maršálu Berwickovi; co se potom stane s Francií? Nemáte děti a vaši bratři...“

„Ó ano, v tomto ohledu máte pravdu; ale nevěříte-li v Prozřetelnost, já v ni věřím; věřím, že nic se neděje náhodou; věřím, že když Prozřetelnost chtěla, aby se patnáctého srpna 1769 – na den rok poté, co Ludvík XV. vydal edikt, který připojil Korsiku k Francii – narodil v Ajacciu chlapec, který jednou skuteční třináctý vendémiaire a osmnáctý brumaire, musela mít s tímto chlapcem dalekosáhlé záměry. Tím chlapcem jsem já; pokud mám nějaké poslání, nebojím se; moje poslání mi slouží jako štít; pokud to poslání nemám, pokud se mýlím, pokud nebudu žít pětadvacet nebo třicet let, které potřebuji k dovršení svého díla, a zasáhne mě nuž jako Caesara nebo koule jako Berwicka, potom Prozřetelnost jistě ví, proč to tak je, a záleží tedy jenom

na ní, co se stane s Francií... Hovořili jsme před chvilkou o Caesarovi. Když Řím ve smutku sledoval pohřeb diktátora a pálil domy jeho vra-
hů, když se Věčné město rozhlíželo do čtyř světových stran, odkud
přijde génius, který učiní konec občanským válkám, a když se hrůzou
třáslu při pohledu na opilce Antonia nebo pokrytce Lepida, ani ho
nenapadlo pomyslet na školáka z Apolónie, na Caesarova synovce, na
mladého Gaia Octavia, zvaného Octavianus. Kdo by pomyslel na toho
bankéřova syna z Velitrae, celého zaběleného moukou svých předků?
Kdo by uhlí, čím se stane, když ho viděl, jak kulhaje a pomrkáváje
očima provádí přehlídku starých Caesarových band? Dokonce ani
prozíravý Cicero: *Ornandum et tollendum*, říkával.³⁶ A vida, tenhle
hoch obehrál všechny šedivé bradky v senátu a vládl skoro tak dlouho
jako Ludvík XIV.! Georgesi, Georgesi, nebojujte s Prozřetelností, která
mě podporuje; neboť ta Prozřetelnost vás zničí!“

„V tom případě mě zničí při bohulibém díle, krácejícího po ces-
tě předků a ctícího jejich zásady a náboženství,“ odvětil Cadoudal
s úklonou, „a já doufám, že Bůh mi v tom případě odpustí můj omyl,
který spáchá zapálený křesťan a zbožný syn.“

Bonaparte položil mladému veliteli ruku na rameno:

„Budiž,“ řekl, „ale aspoň zůstaňte neutrální; nechte událostem
volný průběh, dívejte se na to, jak se otrásají trůny, hleďte, jak pa-
dají koruny. Obvykle jsou to diváci, kdo platí. V tomto případě vám
zaplatím já za to, že budete pouhým pozorovatelem.“

„A kolik mi za to dáte, občane první konzule?“ otázal se se smí-
chem Cadoudal.

„Sto tisíc franků ročně, pane,“ odvětil Bonaparte.

„Pakliže dáte sto tisíc franků ročně obyčejnému vůdci vzbouřen-
ců,“ poznamenal Cadoudal, „kolik potom nabídnete princí, pro něž
se ten vzbouřenec bil?“

---

36 Přesněji *ornandum tollendumque*, „zasypat ho květinami a povznést k obla-
kům“, (Suetonius, *Životopisy dvanácti císařů*).

„Nic, pane; vám totiž platím za odvahu a ne za princip, který vás k boji povzbuzoval; dokážu vám, že pro mne, člověka, který něco tvoří, mají cenu pouze lidé podle toho, co činí. Přijměte, Georgesi, prosím vás.“

„A když odmítnu?“

„Uděláte chybu.“

„Budu se stále moci svobodně odebrat tam, kam budu chtít?“

Bonaparte vykročil ke dveřím a otevřel je.

„Pobočníku!“ zavolal.

Čekal, že se objeví Rapp.

Uviděl Rolanda.

„Ach, to jsi ty?“ – potom se otočil ke Cadoudalovi: „Nemusím vám, plukovníku, představovat svého pobočníka Rolanda de Montrevel, je to váš starý známý. Rolande, řekni plukovníkovi, že je stejně svobodný v Paříži, jako jsi byl ty v jeho ležení v Muzillaku, a že jestli si přeje pas do jakékoli země na světě, Fouché má rozkaz mu ho vydat.“

„Vaše slovo mi postačí, občane první konzule,“ odpověděl Cadoudal, „dnes večer odjíždím.“

„A mohu vědět, kam pojedete?“

„Do Londýna, generále.“

„Tím líp.“

„Proč tím líp?“

„Protože tam uvidíte zblízka muže, pro něž jste bojoval.“

„A pak?“

„Až je uvidíte...“

„Ano?“

„Budete je srovnávat s těmi, proti nimž jste bojoval... Jenže jakmile budete jednou pryč z Francie, plukovníku...“

Bonaparte se zarazil.

„Čekám,“ řekl Cadoudal.

„Dejte mi vědět, až se budete chtít vrátit. Když to neuděláte, nedivte se, že s vámi bude zacházeno jako s nepřítelem.“

„To bude pro mne čest, generále, protože tak mi dokážete, že jsem muž, jehož je třeba se obávat.“

Georges pozdravil prvního konzula a vyšel z místnosti.

„Tak co, generále,“ otázal se Roland, sotva se dveře za Cadoudalem zavřely, „je takový, jak jsem vám říkal?“

„Ano,“ odvětil Bonaparte zamyšleně. „Jenže špatně posuzuje, jak se věci mají. Přehnané dodržování zásad u něj však pramení z ušlechtilého cítění, což mu jistě zjednává mezi jeho stoupenci velký vliv.“

Potom dodal tišeji:

„Stejně s tím ovšem musíme skoncovat!“

Obrátil se na Rolanda:

„A co ty?“

„Já už jsem skoncoval,“ odvětil Roland.

„Ó! Takže Jehúovi tovaryši.“

„Přestali existovat, generále; tři čtvrtiny jejich mužů zemřelo, zbytek jsme zajali.“

„A ty jsi stále živ a zdrav?“

„Ani mi o tom nemluvte, generále. Začínám věřit tomu, že jsem bez svého vědomí uzavřel nějakou dohodu s ďáblem.“

Téhož večera Cadoudal odjel do Anglie, jak oznámil prvnímu konzulovi.

Když se Ludvík XVIII. dověděl, že bretonský velitel dorazil do Londýna, napsal mu:

S velkým uspokojením jsem přijal zprávu, že jste konečně unikl z rukou tyрана, který vás ponížil do té míry, že vám nabídl, abyste mu sloužil; úpěl jsem při pomýšlení na nešťastné okolnosti, které vás donutily s ním jednat; ale ani na chvíli jsem o vás nezapochyboval: srdce mých věrných Bretonců a vaše

zvláště jsou mi dobře známa. Dnes jste svobodný, jste vedle mého bratra; všechny moje naděje znovu ožívají. Pro Francouze, jakým jste vy, nemusím dodávat nic víc.

LUDVÍK

K tomuto listu byl připojen dekret vrchního velitele a velká stuha Řádu svatého Ludvíka.

XXIV

Záložní armáda

První konzul dosáhl toho, po čem toužil: Jehúovi tovaryši byli zničení, Vendée pacifikováno.

Žádal o mír v Anglii, ale doufal ve válku; velmi dobře chápal, že ho zrodila válka a jedině válkou může vyrůst; jako by uhodl předem, že ho jednoho dne básník nazve *obrem bitev*.³⁷

Ale jak tuto válku povede?

Jeden článek v Ústavě z roku VIII zakazoval, aby první konzul osobně velel armádám a opustil Francii.

Ve všech ústavách je vždycky nějaký absurdní článek; šťastné jsou takové ústavy, kde je jenom jeden.

První konzul však našel řešení.

Vybudoval v Dijonu ležení; armáda, která měla v tomto ležení přebývat, ponese jméno záložní armáda.

Jádro této armády tvořilo všechno, co se dalo stáhnout z Vendée a Bretaně, tedy přibližně třicet tisíc mužů. K těm se připojilo asi dvacet tisíc nováčků. Vrchním velitelem této armády byl jmenován generál Berthier.

Bonaparte stále nosil v hlavě plán, který jednou ve své pracovně v Lucemburském paláci vyložil Rolandovi.

Počítal s tím, že dobyde zpátky Itálii v jediné bitvě; tato bitva měla být velkým vítězstvím.

Moreau dostal jako odměnu za svoji spolupráci na osmnáctém brumairu velení, jaké si přál; stal se vrchním velitelem rýnské armády a měl pod sebou osmdesát tisíc mužů.

---

37 P.-J. Béranger (1780–1857), *Kuplety o tom dni ve Waterloo*.

Augereau velel armádě francouzsko-batavské o pětadvaceti tisících mužích.

A konečně Masséna velel italské armádě, která se uchýlila na území Janovské republiky a s nadšením snášela obléhání jejího hlavního města, které bylo od pevniny obléháno rakouským generálem Ottem a od moře admirálem Keithem.

Zatímco v Itálii probíhaly tyto operace, Moreau zahájil ofenzívu na Rýnu a porazil nepřítele u Stockachu a Moeskirchu. Jediné vítězství mělo být pro záložní armádu signálem, aby vstoupila na dějiště; dvě vítězství už nikoho nenechala na pochybách o výhodnosti těchto operací.

Jenomže jak tuhle armádu dostat dolů do Itálie?

První, co Bonaparta napadlo, bylo vystoupat zpět do švýcarského kantonu Valais a projít průsmykem v Simplonu; tak by obešli Piemonte a vstoupili do Milána. Ale operace by trvala dlouho a bylo potřeba uskutečnit ji za dlouhých dní.

Bonaparte tedy od tohoto nápadu ustoupil; chtěl překvapit Rakušany a být s celou svou armádou na piemontských pláních dříve, než by někoho napadlo, že překročil Alpy.

Rozhodl se překročit Velký svatobernardský průsmyk.

Proto poslal bratrům v klášteře, který korunuje tuto horu, padesát tisíc franků, jichž se zmocnili Jehúovi tovaryši.

Padesát tisíc dalších už bylo posláno, a ty naštěstí došly na místo svého určení.

Díky těmto padesáti tisícům se mohli mniši hojně zásobit nezbytnými potravinami potřebnými pro armádu o padesáti tisících mužích, která se tu na jeden den zastaví.

Koncem dubna tedy zamířilo celé dělostřelectvo na Lausanne, Villeneuve, Martigny a ke Svatému Petru.

Generál Marmont, který velel dělostřelectvu, byl poslán napřed, aby dohlédl na přípravu děl.

Přeprava děl byla věcí, která se skoro nedala provést. Přesto se ta děla nějak přes toto místo přepravit musela.

Neexistovala žádná předchozí zkušenost, z níž by mohli vycházet; Hannibal se svými slony, svými Numidy a svými Galy, Karel Veliký se svými Franky nemuseli zdolat nic podobného.

Během prvního tažení do Itálie v roce 1796 nepřekročili Alpy, ale obešli je; sešli z Nice do Cheraska cestou na Corniche.

Tentokrát měli podniknout vsutku gigantické dílo.

Nejdříve šlo o to ujistit se, že hory nejsou obsazené; hory bez Rakušanů byly už tak dost obtížným nepřitelem ke zdolání!

Lannes byl vyslán osamoceně dopředu s jednou divizí; přešel sedlo svatého Bernarda bez dělostřelectva, bez bagáže a zmocnil se Châtillonu.

Rakušané v Piemontu nenechali nic kromě jezdeckta, skladiště a pár pozorovacích stanovišť; jedinou překážkou ke zdolání byla tedy příroda. Začaly operace.

Nejdříve se zbudovaly sáně, aby bylo na čem převézt kanóny. Byly sice úzké, ale pořád ještě moc široké.

Museli vymyslet něco jiného.

Vyhloubili tedy jedlové kmeny a děla do nich zasadili; na horním konci upevnili lano, aby bylo za co tahat; na dolním konci zase páku kvůli udržování směru při vlečení.

Dvacet granátníků se zapřáhlo do lana, dvacet dalších neslo spolu se svou bagáží i bagáž těch, co táhli děla. Jeden dělostřelec velel každému oddílu a měl nad ním absolutní moc, právo rozhodovat o životě i smrti.

Bronz byl za podobných okolností cennější než těla!

Před odjezdem dostal každý muž pár nových bot a dvacet sucharů.

Každý obul boty a na krk si pověsil suchary.

První konzul, který se usadil u úpatí hory, dával každému dělostřeleckému vleku povel k vyražení.

Člověk by musel jít po těchto cestách jako prostý turista pěšky nebo na mule, podívat se na vlastní oči do propasti, aby měl představu o tom, co taková cesta znamenala: stále stoupat po strmých svazích, úzkými pěšinami, po ostrých kamínkách, které nejdříve řezaly do bot, posléze do nohou!

Čas od času se zastavili, aby nabrali dech, a znovu se vydávali bez jediného slůvka stížnosti na pochod.

Dorazili k ledovcům a než se pustili dál, dostali muži další pár bot – ty z rána už byly na cáry. Uloupili si kus sucharu, napili se trochu vody z čutory a znovu se táhli kupředu.

Nevěděli, kam stoupají; někteří z nich se ptali, kolik dní to bude ještě trvat; jiní, jestli se budou moct v noci na chvílku zastavit.

Konečně dospěli do oblasti věčného sněhu.

Tam už byla práce snazší; kmeny jedlí hladce klouzaly po sněhu a postupovalo se rychleji.

Jedna příhoda je dokladem toho, jak velkou moc měl dělostřelec doprovázející každý konvoj.

Generál Chambarlhac procházel; zdálo se mu, že se nejde dost rychle, chtěl, aby muži zrychlili krok, přiblížil se k dělostřelci a začal mu rozkazovat.

„Tady nevelíte,“ odvětil dělostřelec. „Tady velím já! Já odpovídám za dělo, já to tu řídím. Jděte si svou cestou!“

Generál přistoupil ke kanonýrovi a udělal pohyb, jako by ho chtěl chytit za límec.

Ale ten ustoupil o krok dozadu:

„Generále, nedotýkejte se mě, nebo vám dám ránu touhle píkou a shodím vás do propasti.“

A generál ustoupil.

Po nesmírně únavné cestě konečně dorazili na vrcholek, na němž stojí klášter.

Tam našli stopu po průchodu Lannesovy divize; protože svah je velmi příkrý, vojáci tu vytvořili cosi jako gigantické schodiště.

Vystoupali po něm.

Bratři z kláštera svatého Bernarda je očekávali na plošině. Postupně uváděli do hostinských prostor každý oddíl dopravující dělo. V dlouhých chodbách byly prostřené stoly a na nich chléb, sýr z Gruyère a víno.

Při odchodu z kláštera tiskli vojáci ruce mnichům a objímali jejich psy.

Sestup se na první pohled jevil snazší než výstup; také důstojníci prohlásili, že teď budou děla táhnout oni. Ovšem tentokrát táhla děla spřežení a některá z nich sjížděla dolů rychleji, než by si lidská spřežení přála.

Generál Lannes se svou divizí stále krácel v předvoji. Sestoupil se zbytkem armády do údolí; vstoupil do města Aosta a dostal rozkaz vydat se na Ivrée, u vstupu do piemontských plání.

Setkal se tam však s překážkou, na niž nikdo předem nepomyslel, a to byla pevnost Bard.

Městečko Bard leží osm mil od Aosty; když se schází po cestě do Ivrée, uzavírá jeden vršek skoro hermeticky údolí; mezi tímto vrškem a horou napravo teče Doria.

Tato řeka či spíše bystrina vyplňuje veškerý prostor.

Hora nalevo vypadá skoro stejně, jenomže místo řeky tudy prochází cesta.

A na této straně kdysi vybudovali pevnost Bard; zabírá vrchol kopce a sestupuje skoro do poloviny jeho svahu.

Jak to, že nikdo nepočítal s touto překážkou, která byla jednoduše nepřekonatelná?

Neexistoval prostředek, jak ji zdolat nějakou průrvou zdola z údolí, a nebylo možné zlézt skály, které nad ní čněly.

Přesto po usilovném hledání objevili pěšinu, kterou upravili, aby po ní mohly postupovat pěchota i jezdeckvo; ale marně se pokoušeli přepravit po ní děla, nestačilo je rozebrat, jako ve svatém Bernardu.

Bonaparte nařídil, aby namířili dvě děla z cesty, a přikázal na pevnost vystřelit; ale brzy si všimli, že jejich střelba pevnosti vůbec neublížila, naopak, koule vystřelená z pevnosti vlétla do jednoho ze dvou děl a rozbila ho na kusy.

První konzul přikázal ztéci pevnost s pomocí žebříků; kolony zformované v městečku a vybavené žebříky poklusem dorazily k pevnosti a rozmístily se do různých bodů. Pro úspěch akce bylo nutné nejen jednat rychle, ale ještě navíc potichu; měla to být operace počítající s překvapením. Místo toho však plukovník Dufour, který velel jedné z kolon, dal bubnovat do útoku a udatně vyrazil na zteč.

Kolona byla zatlačena zpět a plukovníkovým tělem prošla kulka.

Vybrali tedy nejlepší střelce; vybavili je potravinami a dostatkem nábojů; ti vklouzli mezi skály a vyškrábali se na plošinu, odkud se na pevnost dívali shora.

Z výše této plošiny mohli vidět další plošinu, ne tak vyvýšenou, která se však přesto rovněž tyčila nad pevností; s velkým úsilím tam vytáhli dvě děla a umístili je do palebného postavení.

Tato dvě děla z jedné strany a střelci z druhé začali znepokojovat nepřitele.

Mezitím přednesl generál Marmont prvnímu konzulovi tak smělý plán, že nebylo možné, aby nepřítel něco takového očekával.

Navrhl totiž, aby se dělostřelectvo přemístilo v noci, po hlavní silnici, navzdory blízkosti pevnosti.

Rozházeli na cestu hnůj a vlnu ze všech matrací, které našli ve vsi; potom zabalili kola, řetězy a všechny části vozů, které působí hluk, do povřísel ze slámy.

Nakonec zapřáhli do každého děla a muničního vozu místo koní padesát mužů.

Toto spřežení mělo dvě podstatné výhody: zaprvé – koně by mohli zařehnat, zatímco muži měli největší zájem na tom, aby zachovali hluboké ticho; zadruhé – zabítý kůň by zastavil celý konvoj, zatímco

zabitého muže pouze odsunou na stranu a jeho místo zaujme jiný muž. Konvoj by pokračoval bez přerušení.

Do čela každého vozu umístili jednoho dělostřeleckého důstojníka a jednoho poddůstojníka a slíbili vojákům šest set franků za dopravu každé soupravy mimo dohled pevnosti.

Generál Marmont, který s tímto nápadem přišel, osobně velel první operaci.

Naštěstí vypukla bouřka, a noc tudíž byla temná.

Šest prvních děl a šest prvních muničních vozů dorazilo do místa určení, aniž z pevnosti vystřelili jedinou ránu.

Vrátili se stejnou cestou po špičkách, husím pochodem; ale tentokrát nepřítel přece jenom zaslechl nějaký hluk a ve snaze rozpoznat jeho příčinu hodil na to místo granáty.

Granáty však naštěstí dopadly na druhou stranu cesty.

Proč se ti muži, když už jednou přešli, vraceli stejnou cestou zpátky?

Pro své pušky a torny; tuhle námahu si mohli ušetřit, kdyby si uložili torny a pušky na vozy; ale co chcete, člověk nemůže myslet na všechno. Důkazem čehož je, že dřív nepomysleli ani na pevnost Bard.

Jakmile se ukázalo, že projít lze, stala se přeprava dělostřelectva službou, jako je každá jiná; jenomže nepřítel, který už je varován, se stává nebezpečnějším. Pevnost najednou vypadala jako vulkán, tak chrlila plameny a dým; ale vzhledem k tomu, že obránci pevnosti byli nuceni střílet nahoru, nadělali víc hluku než zla.

Ztráty činily pět nebo šest mužů na jeden konvoj, tedy deset z padesáti. Ale dělostřelectvo prošlo, takže osud tažení byl zpečetěn!

Až posléze zjistili, že se dalo snadno projít sedlem malého svatého Bernarda a že by dokonce nemuseli rozebírat děla.

Pravda je, že přechod by nebyl tak krásný, protože by byl méně obtížný.

Konečně se octli na nádherných piemontských pláních.

V tessinském kantonu se setkali s vojskem o dvanácti tisících mužů, které Moreau oddělil od rýnské armády. Po dvou krásných vítězstvích, jichž dosáhl, mohl italské armádě půjčit vojáky; první konzul vyrazil svatým Gothardem a posílen o těchto dvanáct tisíc mužů vstoupil do Milána bez boje.

Jak to vlastně zařídil první konzul, který podle článku ústavy z roku VIII nesměl opustit Francii v čele svých armád?

Hned to vyložíme.

V předvečer dne, kdy měl odjet z Paříže, tedy pátého května či podle dobového kalendáře patnáctého, přizval si k sobě druhé dva konzuly a ministry a řekl Lucienovi:

„Připravte na zítřek oběžník pro prefekty.“ Potom se obrátil k Fouchému: „Vy necháte text toho oběžníku vytisknout v novinách. Bude v něm stát, že jsem odjel do Dijonu, kde provádím inspekci záložní armády; dodáte, ale nebudete to tvrdit s jistotou, že možná dorazím až do Ženevy; v každém případě tvrdte, že moje nepřítomnost nepotrvá déle než čtrnáct dní. Pokud se stane něco neobyčejného, vrátím se rychlostí blesku. Doporučuji vám, abyste si pečlivě hleděli zájmů Francie; doufám, že brzy se o mně bude mluvit ve Vídni i v Londýně.“

A šestého odjel.

Od té chvíle bylo jeho úmyslem sestoupit na piemontské pláne a svést tam velkou bitvu; potom, jako by nepochyboval o vítězství, odpoví stejně jako Scipio těm, kdo mu budou vyčítat, že porušil ústavu: „V tentýž den a v tutéž hodinu jsem porazil Kartágince; vystupme na Kapitol a vzdejme vděk bohům!“

Vrchní velitel vyrazil z Paříže šestého května a šestadvacátého téhož měsíce tábořil se svou armádou mezi Turínem a Casale. Celý den pršelo. Kvečeru se bouře utišila a nebe, jak se to stává v Itálii, přešlo za několik okamžiků z nejtemnější barvy do azurové modři a objevily se na něm zářivé hvězdy.

První konzul kývl na Rolanda, aby ho následoval; spolu pak vyšli z městečka Chivasso a kráčeli podél řeky. Sto kroků za posledními domy ležel strom, který porazila bouře, a nabízel se jako lavička těm, co se tu procházeli. Bonaparte usedl a kývl na Rolanda, aby si sedl k němu.

Vrchní velitel měl zjevně něco na srdci, co se důvěrně týkalo jeho pobočníka.

Chvilku oba mlčeli.

Bonaparte jako první prolomil ticho.

„Vzpomínáš si, Rolande, na náš rozhovor z Lucemburského paláce?“

„Generále,“ rozesmál se Roland, „v Lucemburském paláci jsme vedli mnoho konverzací, mimo jiné jste mi tam oznámil, že potáh-
neme do Itálie, že porazíme generála Melase v Torre di Garofoli
nebo v San Giulianu; stále na tom trváte?“

„Ano, ale to není ten rozhovor, k němuž se chci vrátit.“

„Mohl byste mi napovědět, generále?“

„Šlo o manželství.“

„Ach ano, o manželství mé sestry. Ta otázka už by teď měla být
vyřešená, generále.“

„Ne, nemluvím o manželství tvé sestry, Rolande, ale o tvém.“

„Aha!“ utrousil Roland s trpkým úsměvem. „Domníval jsem se,
že tenhle problém už spolu řešit nebudeme, generále.“

A učinil pohyb, jako by chtěl vstát.

Bonaparte ho chytil za paži.

„Když jsem s tebou o tom mluvil, Rolande,“ pokračoval vážným
tónem, který nepřipouštěl nepozornost, „víš, čím ruku jsem ti určil?“

„Ne, generále.“

„Chtěl jsem tě oženit se svou sestrou Carolinou.“

„S vaší sestrou?“

„Ano. Udivuje tě to?“

„Nikdy mě nenapadlo, že byste mi chtěl prokázat takovou čest.“

„Jsi nevděčník, Rolande, nebo mi neříkáš, co si myslíš; víš dobře, že tě mám rád.“

„Ó generále!“ zvolal Roland.

Uchopil prvního konzula za obě ruce a s hlubokou vděčností je stiskl.

„No a chtěl jsem, abys byl mým švagrem.“

„Vaše sestra a Murat se milovali, generále,“ namítl Roland. „Je tedy lepší, že se váš plán neuskutečnil. Ostatně,“ dodal nezvučným hlasem, „už jsem vám asi řekl, generále, že se nikdy neožením.“

Bonaparte se usmál.

„Nechceš mi snad říct, že se hodláš dát k trapistům?“

„Na mou čest, generále, zřídíte znovu kláštery, a vezměte mi tak příležitost, jak se dát zabít, a dozvíte se hned, jakým způsobem sejdu ze světa.“

„Co tě to trápí? Nějaká nevěrná žena?“

„Aha!“ ušklíbl se Roland. „Vy si myslíte, že jsem zamilovaný! Do téhle škatulky jste si mě tedy zařadil. Ještě tohle mi chybělo!“

„Ty si tak můžeš stěžovat na to, co k tobě cítím, ty, jemuž jsem chtěl dát svoji sestru.“

„Ano, ale ke vši smůle to není možné! Vaše tři sestry jsou vdané, generále. Ta nejmladší si vzala generála Leclerka, prostřední prince Baciocchiho a nejstarší Murata.“

„Takže jsi klidný a šťastný, co?“ zasmál se Bonaparte. „Myslíš si, že ses vyvlékl z příbuzenství se mnou.“

„Ó generále...!“ ohradil se Roland.

„Nevypadá to, že bys byl ctižádostivý!“

„Generále, dovolte mi, abych vás miloval pro to, co jste pro mne udělal, a ne pro to, co pro mne udělat hodláte.“

„Ale kdybych si tě ze sobeckých důvodů chtěl k sobě připoutat nejen jako přítele, ale jako příbuzného, kdybych ti řekl: ve svých plánech do budoucna nepočítám příliš se svými bratry, ale o tobě jsem nikdy ani na okamžik nepochyboval, co bys na to řekl?“

„Z citového hlediska byste měl pravdu.“

„Měl bych pravdu ze všech hledisek! Co mám podle tebe udělat z Leclerka? Je to průměrný muž. A z Baciocchiho, který není Francouz? Z Murata, který má sice srdce lva, ale hlavu blázna? A přesto z nich jednoho dne budu muset udělat prince, protože jsou to manželé mých sester. Ale co zatím udělám z tebe?“

„Udělejte ze mne maršála Francie.“

„A pak?“

„Co pak? Myslím, že to už je dost!“

„Budeš jeden z dvanácti, místo abys byl jeden jediný.“

„Tak si mě jednoduše nechejte jako přítele; dovolte mi, ať vám můžu vždycky říkat pravdu, tím už mě dostatečně vydělíte z davu.“

„To je možná dost pro tebe, Rolande, ale není to dost pro mne,“ naléhal Bonaparte. A protože Roland zachovával mlčení, dodal: „Už nemám sestru, to je pravda, ale snil jsem pro tebe o něčem ještě lepším, než abys byl mým bratrem.“

Roland stále mlčel.

„Existuje krásná dívka, Rolande, kterou miluji jako svoji dceru, brzy jí bude sedmnáct; tobě je šestadvacet, jsi brigádní generál, než skončí tažení, budeš divizní generál. Rolande, až se z téhle výpravy vrátíme do Paříže, oženíš se...“

„Generále,“ přerušil ho Roland, „hledá vás Bourrienne.“

A skutečně sotva dva kroky od těch dvou stál tajemník prvního konzula.

„To jsi ty, Bourrienne?“ zeptal se Bonaparte trochu netrpělivě.

„Ano, generále... Je tu pošta z Francie.“

„Aha!“

„A také dopis od paní Bonapartové.“

„Dobře, dej mi ho,“ řekl první konzul a hbitě se zvedl.

Skoro mu vytrhl psaní z rukou.

„A pro mne nic?“ otázal se Roland.

„Ne.“

„To je podivné,“ poznamenal mladík zamyšleně.

Měsíc už vyšel a ve světle krásné italské luny mohl Bonaparte číst a také četl.

Během četby prvních dvou stránek měl na tváři klidný výraz naprosté spokojenosti; Bonaparte zbožňoval svoji ženu: dopisy, které vydala královna Hortenzie, dosvědčují tuto lásku. Roland sledoval na tváři prvního konzula jeho duševní hnutí.

Ale ke konci dopisu se mu tvář zachmuřila, čelo se zamračilo a vrhl kradmý pohled na Rolanda.

„Zdá se mi,“ poznamenal mladík, „že je v tom listu zmínka o mně.“

Bonaparte neodpověděl a dočetl psaní.

Potom je složil, strčil do kapsy kabátu a obrátil se k Bourriennovi.

„Dobrá, vrátíme se, možná ještě dnes vyšlu kurýra. Jděte napřed a ořežte mi pera.“

Bourrienne pozdravil a vyrazil zpátky do Chivassa.

Bonaparte přistoupil k Rolandovi a položil mu ruku na rameno:

„Nemám štěstí s těmi manželstvími, která si přeju.“

„Pročpak?“ otázal se Roland.

„Z manželství tvé sestry sešlo.“

„Odmítla?“

„Ne, ona ne.“

„Jakže? Tak tedy lord Tanlay?“

„Ano.“

„On odmítl moji sestru, když o její ruku požádal nejdříve mne, potom moji matku a nakonec i vás?“

„Radím ti, nerozčiluj se a snaž se to pochopit, je v tom nějaké tajemství.“

„Nevidím v tom žádné tajemství, ale urážku.“

„Ale no tak, příteli! Ted' už je mi jasné, proč ti to matka ani sestra nechtěly napsat. Josefína se však domnívala, že věc je natolik závažná, že bys o tom měl vědět. Oznamuje mi tedy tuhle novinu a prosí, abych ti to vyřídil, pokud to budu považovat za vhodné. Vidíš, že jsem neváhal.“

„Za to vám upřímně děkuji, generále... A jaký důvod lord Tanlay ke svému odmítnutí uvedl?“

„Každopádně uvedl nepravý důvod.“

„A to?“

„Nemůže to být skutečný důvod.“

„Co tedy řekl?“

„Stačí vidět toho muže pět minut a povídat si s ním, aby bylo člověku jasné, že takhle by nikdy nejednal.“

„Generále, řekněte mi konečně, z jakého důvodu vzal své slovo zpět!“

„Řekl, že tvá sestra není tak bohatá, jak se domníval.“

Roland se rozesmál nervózním smíchem, který u něj vždycky prozrazoval vrcholné rozčilení.

„To bylo to první, co jsem mu řekl.“

„A co?“

„Že moje sestra nemá ani sou. Copak my, děti generálů republiky, jsme bohatí?“

„A co on na to?“

„Že je dost bohatý pro oba.“

„Vidíš, že to nemůže být skutečný důvod k odmítnutí.“

„A vy si myslíte, že jeden z vašich pobočníků má bez mrknutí přijmout urážku své sestry a neptat se po důvodu?“

„V takových situacích, Rolande, musí osoba, jež se považuje za uraženou, zvážit všechna pro a proti.“

„Generále, za jak dlouho dojde podle vás ke konečné bitvě?“

Bonaparte počítal.

„Ne dříve než za čtrnáct dnů nebo za tři týdny,“ odvětil.

„Generále, prosím vás o čtrnáctidenní dovolenou.“

„Pod jednou podmínkou.“

„Jakou?“

„Že nejdříve zajedeš do Bourgu a zeptáš se sestry, abys věděl, kdo vlastně koho odmítl.“

„To mám také v úmyslu.“

„V tom případě neztrácej čas.“

„Vidíte, že já čas neztrácím,“ odušil mladík a vykročil k městečku.

„Ještě minutku: odvezeš do Paříže mé depeše?“

„Chápu. Já jsem ten kurýr, o němž jste před chvílí mluvil s Bourriennem.“

„Přesně tak.“

„Pojďme tedy.“

„Počkej ještě. Ti mladí muži, které jsi zatkl...“

„Jehúovi tovaryši?“

„Ano... Zdá se, že všichni pocházejí z urozených rodin; jsou to spíše fanatici než viníci. Rovněž mám dojem, že tvoje matka se stala obětí nějakého soudcovského fígle. Svědčila v jejich procesu a zapříčinila jejich odsouzení.“

„To je možné. Matka, jak víte, byla v přepadeném dostavníku a viděla tvář jejich vůdce.“

„Ach ano, tak je to. Tvoje matka mě Josefininým prostřednictvím prosí, abych těm ubohým bláznům dal milost; přesně tak je nazývá. Podali zmateční stížnost. Dorazíš tam dříve, než tu stížnost zamítnou, a jestli ti to bude připadat vhodné, řekneš mým jménem ministru spravedlnosti Abrialovi, aby případ odročil. Až se vrátíš, uvidíme, co s tím definitivně provedeme.“

„Děkuji, generále. Nechcete mi ještě něco říci?“

„Ne, jenom to, že stále myslím na to, o čem jsme spolu mluvili.“

„O čem?“

„O manželství.“

XXV

Soud

„Dobrá, řeknu vám tedy to, co jste sám vyslovil před chvílí; promluvíme si o tom po mém návratu, pokud se vůbec vrátím.“

„Ať visím, jestli si nemyslím, že tohohle zabiješ stejně snadno, jako jsi zabil ostatní,“ ušklíbl se Bonaparte, „v tomto ohledu jsem klidný. Ale přesto ti přiznám, že jestli ho zabiješ, budu ho litovat.“

„Hodláte-li ho takhle litovat, generále, dá se z toho snadno vyvodit, že bych měl být zabit místo něj.“

„Neříkej hlouposti!“ zarazil Rolanda živě první konzul. „Tebe bych litoval mnohem víc.“

„Musím přiznat, generále,“ zasmál se Roland svým trhavým smíchem, „že vás není snadné uspokojit.“

A tentokrát vyrazil do Chivassa, než ho generál stačil zadržet.

Půlhodinu nato už Roland cvalem ujížděl cestou na Ivrée v poštovním voze; musel takhle cestovat až do Aosty; v Aostě si měl vzít mulu, přejet Svatobernardský průsmyk, sestoupit v Martigny, přes Ženevu se dostat do Bourgu a odtamtud do Paříže.

Zatímco Roland jede ve voze, podívejme se, co se stalo ve Francii, a objasněme si body z rozmluvy mezi Bonapartem a jeho pobočníkem, které jsou možná čtenáři nejasné.

Muži, které Roland zajal v ceyzíriatské jeskyni, strávili ve vězení V Bourgu pouze jedinou noc a okamžitě byli převezeni do vězení v Besançonu, kde se měli objevit před válečnou radou.

Vzpomínáme si, že dva z vězňů byli tak těžce zranění, že je museli dopravit do vězení na nosítkách; jeden zemřel téhož večera, druhý tři dny po příjezdu do Besançonu.

Počet vězňů se tedy snížil na čtyři; Morgana, který se vydal dobrovolně a byl živ a zdrav, Montbara, Adlera a d'Assase, kteří

byli více či méně zraněni v boji, ale zranění žádného z nich nebylo nebezpečné.

Pod těmito čtyřmi pseudonymy se, jak si jistě vzpomínáme, skrývala jména hraběte de Sainte-Hermine, vikomta de Jahiat, hraběte de Valensolle a markýze de Ribier.

Mezitímco se projednával před vojenskou komisí v Besançonu proces se čtyřmi vězni, vypršela platnost zákona, podle něhož spadaly delikty přepadávání dostavníků do pravomoci vojenských soudů.

Vězňové tedy od této chvíle podléhali spravedlnosti civilní.

To pro ně znamenalo velký rozdíl, ne snad v trestu, ale ve způsobu výkonu trestu.

Jako odsouzenci vojenského tribunálu by byli zastřeleni; odsoudí-li je ovšem tribunál civilní, skončí pod gilotinou.

Zastřelení není potupná smrt, zato gilotina ano.

Měli být tedy souzeni porotou a o jejich osudu měla rozhodnout porota v Bourgu.

Koncem března byli obžalovaní převezeni z vězení v Besançonu do vězení v Bourgu a projednávání začalo.

Ale čtyři obžalovaní zaujali postoj, který vyšetřujícího soudce pouze uváděl do rozpaků.

Prohlásili, že se jmenují hrabě de Sainte-Hermine, vikomt de Jahiat, hrabě de Valensolle a markýz de Ribier, ale že nikdy neměli nic společného s olupovači dostavníků, kteří se jmenují Morgan, Montbar, Adler a d'Assas.

Přiznali, že patřili k ozbrojené skupině, ale ke skupině pana de Teyssonnet, což byla odnož bretaňské armády, která měla zasahovat na Jihu nebo na Východě, zatímco armáda v Bretani, jež právě podepsala mír, měla operovat na Západě.

Čekali jenom na to, až se podrobí Cadoudal, aby učinili totéž, a zatímco čekali, byli napadeni a zajati.

Bylo obtížné dokázat opak jejich tvrzení, neboť dostavníky přepadali vždycky maskovaní muži a kromě paní de Montrevel a sira Johna nikdy nikdo nespatriil žádnou tvář ani jednoho z našich dobrodruhů.

Jistě si vzpomínáme, za jakých okolností došlo k tomu, že sir John a paní de Montrevel jejich tváře viděli: sira Johna zadrželi v noci v seillonském kartouzu, soudili ho, odsoudili a chtěli zabít; paní de Montrevel dostala během přepadení dostavníku nervový záchvat, a když ji Morgan ošetřoval, spadla mu maska.

Oba byli předvoláni před vyšetřujícího soudce, oba byli konfrontováni se čtyřmi obžalovanými. Sir John a paní de Montrevel ovšem shodně prohlásili, že nepoznávají nikoho z obviněných.

Z čeho pramenila jejich zdrženlivost?

U paní de Montrevel to bylo zcela pochopitelné. Tato dáma si jistě uchovala vděčnou vzpomínku na muže, který ochránil jejího syna Eduarda a jí samotné přispěchal na pomoc.

Mlčení sira Johna bylo obtížněji vysvětlitelné, neboť nepochybně musel poznat mezi těmi čtyřmi alespoň dva ze svých vrahů.

I oni ho poznali a při pohledu na něj jim ztuhla krev v žilách, ovšem nehnuli brvou a dívali se mu klidně do tváře. K jejich velkému úžasu sir John navzdory soudcovu naléhání několikrát umíněně odpověděl: „Ne, nemám čest znát tyto pány.“

Ještě jsme nehovořili o Amélii; existují bolesti, které pero jenom obtížně vykreslí. Amélie, bledá, v horečce, skoro umírající od té osudové noci, v níž byl Morgan zatčen, Amélie teď s úzkostí čekala na matčin návrat a na návrat sira Johna od vyšetřujícího soudce.

Lord Tanlay vstoupil jako první; paní de Montrevel se trochu opozdila, dávala totiž pokyny Michalovi.

Jakmile Amélie uviděla sira Johna, vrhla se k němu s výkřikem: „Tak co?“

Sir John se rozhlédl kolem sebe, ujistil se, že ho paní de Montrevel nemůže ani vidět, ani slyšet, a řekl:

„Ani vaše matka, ani já jsme nikoho nepoznali,“ pravil.

„Ach, jak jste velkodušný, jak vznešené máte srdce! Jste tak hodný, mylord!“ zvolala dívka a snažila se políbit siru Johnovi ruku.

On ale rukou ucukl:

„Jen jsem dodržel slovo, které jsem vám dal,“ řekl. „Ale tiše, vaše matka je tady!“

Amélie o krok ustoupila.

„Madam, vy jste tedy nezhoršila svou výpověď osud těch nešťastníků?“

„Copak můžu poslat na popraviště muže, který mi pomohl, a místo aby Eduarda udeřil, ho objal?“ otázala se paní de Montrevel.

„Ale přesto, madam,“ ptala se dál Amélie, „jste ho poznala?“

„Dokonale,“ odvětila paní de Montrevel. „Je to světlovlasý mladík s černým obočím a očima, který si nechá říkat Charles de Sainte-Hermine.“

Amélie přidušeně vykřikla; potom se se značným úsilím ovládla.

„Takže vás a mylorda už k soudu nepředvolají?“ otázala se.

„Pravděpodobně nikoli,“ odpověděla paní de Montrevel.

„V každém případě doufám,“ poznamenal sir John, „že stejně jako já, který jsem skutečně nikoho nepoznal, setrvá paní de Montrevel na své výpovědi.“

„To jistě! Bůh chraň, abych způsobila smrt toho mladíka, nikdy bych si to neodpustila. Už tak stačí, že jeho druhy i jej samotného zatkl Roland!“ řekla paní de Montrevel.

Amélie povzdechla; přesto se jí po tváři rozlilo trochu klidu.

Vděčně pohlédla na sira Johna a vyšla nahoru do svého pokoje, kde na ni čekala Charlotte.

Charlotte se pro Amélii stala něčím víc než komornou, byla téměř její přítelkyní.

Skoro každý den od té doby, co převezli vězně do vězení v Bourgu, trávila Charlotte aspoň hodinu u svého otce.

Během té hodiny se hovořilo pouze o vězních, které ctihodný žalárník jako pravý rojalista litoval z celého srdce.

Charlotte si nechala opakovat každé jejich slovo a donášela Amélii všechno, co se o obviněných dověděla.

Mezitím dorazili do Noires-Fontaines paní de Montrevel a sir John.

Než první konzul opustil Paříž, znovu vzkázal paní de Montrevel po Rolandovi a ještě jednou po Josefíně, že si přeje, aby se sňatek konal v jeho nepřítomnosti a co nejdříve.

Sir John odjížděl s paní de Montrevel do Noires-Fontaines a prohlásil, že tímto svazkem se splní jeho nejžhavější touhy a že čeká pouze na Améliiny rozkazy, aby se stal nejšťastnějším mužem na světě.

Věci dospěly do tohoto bodu, paní de Montrevel – téhož rána, kdy sir John a ona museli vypovídat u soudu jako svědci – svolila k soukromé rozmluvě mezi sirem Johnem a svou dcerou.

Schůzka trvala více než hodinu a sir John opustil Amélii až ve chvíli, kdy musel nastoupit s paní de Montrevel do kočáru a odjet vypovídat.

Viděli jsme, že oba učinili výpověď zcela ve prospěch obviněných; viděli jsme rovněž, jak po návratu Amélie sira Johna přijala.

Téhož večera měla paní de Montrevel rozhovor s dcerou.

Na matčino naléhání Amélie pouze odpovídala, že její zdravotní stav ji nutí k tomu, aby žádala odklad sňatku, a že se v tomto ohledu spoléhá na takt lorda Tanlaye.

Nazítří byla paní de Montrevel nucena opustit Bourg a vrátit se do Paříže, neboť její postavení u paní Bonapartové jí neumožňovalo dlouhou nepřítomnost.

Ráno v den odjezdu naléhala na Amélii, aby s ní odjela do Paříže; Amélie však se stále vymlouvala na své chatrné zdraví. Blížily se teplé a krásné měsíce roku, duben a květen; žádala, aby směla strávit tyto dva měsíce na venkově, neboť si je jistá, jak říkala, že jí to udělá dobře.

Paní de Montrevel nedokázala dceři nic odmítnout, hlavně když šlo o její zdraví.

Amélie si tedy vybojovala další odklad.

Paní de Montrevel přicestovala do Bourgu s lordem Tanlayem, zpět do Paříže se tedy vracela opět v jeho společnosti. K jejímu velkému údivu se však po celé dva dny, co cesta trvala, nezmínil sir John ani slovem o svém sňatku s Amélií.

Paní Bonapartová se ovšem zeptala, hned jak přítelkyni opět uviděla:

„Tak kdy provdáme Amélii za sira Johna? Víte, že to manželství si první konzul velmi přeje!“

Načež paní de Montrevel odpověděla:

„To plně záleží na lordu Tanlayovi.“

Tato odpověď přiměla paní Bonapartovou k zamyšlení. Jak to, že lord Tanlay, který zpočátku vypadal tak nedočkavě a nadšeně, teď tak ochladl?

Jedině čas mohl vysvětlit toto podivné tajemství.

Čas běžel a projednával se případ vězňů.

Konfrontovali je se všemi cestujícími, kteří podepisovali různé protokoly, co se potom dostávaly do rukou ministra policie; žádný z cestujících však nepoznal žádného z tovaryšů, neboť měli vždy zakryté tváře.

Cestující kromě toho svědčili, že jim nebyl odcizen žádný předmět, peníze ani šperky.

Jean Picot dosvědčil, že mu vrátili dvě stě louisdorů, které mu vzali omylem.

Projednávání trvalo dva měsíce a po celou dobu tvrdili obžalovaní, jejichž totožnost nikdo nedokázal určit, stále jedno a totéž: že patří k odnoži bretonského a vendéského povstání, tedy k ozbrojeným bandám operujícím na území Jury pod velením pana de Teyssonnet.

Soudci prodlžovali zahájení přelíčení, jak jen to šlo, stále totiž doufali, že se objeví nějaký svědek a zvrátí průběh procesu; jejich naděje však zůstávaly liché.

Nikdo totiž vinou těchto čtyř mladíků neutrpěl žádnou újmu, tedy kromě státní pokladny, ale její neštěstí nikoho nezajímalo.

Muselo se tudíž přistoupit k přelíčení.

Obžalovaní mezitím využívali času ke svému prospěchu.

Díky obratné výměně pasů, jak už jsme viděli, cestoval Morgan pod Ribierovým jménem, Ribier pod jménem Sainte-Hermine a také jinými jmény; z toho vyplývalo, že svědectví hostinských vneslo do projednávání případu ještě více zmatků.

Příjezdy mladíků do hostinců, zapsaných tu o hodinu dříve, tu o hodinu později, podporovaly jejich neotřesitelné alibi.

Soudcové byli v duši neochvějně přesvědčeni o tom, že mladíci jsou vinni. Avšak jejich přesvědčení bylo bezmocné, neboť se neopíralo o žádné svědectví.

Navíc měli obžalovaní naprosté sympatie veřejnosti.

Přelíčení bylo zahájeno.

Vězení v Bourgu sousedilo s jednacím síní; vnitřními chodbami tedy mohli dovést vězně přímo před soud.

Rozlehlá jednacím síň byla v den zahájení přelíčení zaplněná do posledního místečka; celé město Bourg se tísnilo u dveří tribunálu, přijeli i z Mâconu, z Lons-le-Saunier, z Besançonu a z Nantuy, tolik rozruchu nadělalo v okolí přepadávání dostavníků, tak se tovaryši Jehúovi stali slavnými!

Příchod čtyř obviněných do síně byl přivítán šepotem, v němž nebylo nic hrozivého: mísila se v něm zvědavost se sympatiemi.

Přítomnost těch čtyř musela tyto pocity vyvolávat. Byli krásní, oblečení podle poslední módy, sebejistí, ale ne bezostyšní, usmívali se na auditorium, chovali se zdvořile k soudcům, i když někdy si neodpustili trochu posměchu. Jejich nejlepší obranou byl jejich zjev.

Nejstaršímu z nich bylo sotva třicet.

Když se jich otázali na jejich jména, příjmení, věk a místo narození, odpověděli:

Charles de Sainte-Hermine, narozený v Tours, departement Indre a Loire, věk čtyřiaadvacet let;

Louis-André de Jahiat, narozený v Bâgé-le-Châtel, departement Ain, věk devětadvacet let;

Raoul-Frédéric-Auguste de Valensolle, narozený v Sainte-Colombe, departement Rhône, věk sedmadvacet let;

Pierre-Hector de Ribier, narozený v Bollène, departement Vaucluse, věk šestadvacet let.

Když byli dotázáni na svůj původ a stav, prohlásili všichni čtyři, že jsou šlechtici a rojalisté.

Tito čtyři krásní mladí muži, kteří se bránili gilotině, ale nikoli zastřelení, kteří žádali smrt a prohlašovali, že si ji zaslouží, požadovali však čestnou smrt vojáka, tvořili obdivuhodnou skupinku mládí, odvahy a velkodušnosti.

Soudci také pochopili, že při prosté žalobě ozbrojené vzpoury budou osvobozeni, jakmile se Vendée vzdá a v Bretani bude nastolen mír.

Tohle řešení si však ministr policie nepřál; obyčejný rozsudek smrti pronesený válečnou radou mu nestačil. Potřeboval pro ně potupnou smrt, smrt lupičů, smrt bezectných zločinců.

Přelíčení už probíhalo tři dny a ani o krůček nepostoupilo v tom smyslu, jaký si přál ministr vnitra. Charlotte, která mohla z vězení vniknout do jednací síně, byla každý den přítomna přelíčení a večer o něm potom podrobně referovala Amélii.

Čtvrtého dne už to Amélie nevydržela; oblékla se stejně jako Charlotte, jen černá krajka, která jí splývala z klobouku, byla delší a hustší, než obvykle bývají závoje na kloboucích.

Zakrývala jí dokonale celý obličej.

Charlotte představila Amélii svému otci jako přítelkyni, která by se ze zvědavosti ráda zúčastnila přelíčení; dobrák Courtois slečnu

de Montrevel nepoznal, a aby obě dívky viděly na obviněné, umístil je do chodby, kde mohly dobře sledovat procházející vězně, neboť chodba vedla kolem žalárníkova pokoje přímo do jednací síně.

Chodba byla nejužší v místě vedle jednoho žalárníkova pokoje, jemuž se říkalo dřevník a kudy museli vězni projít. Nejdříve šli dva četníci, potom věžňové za sebou, za nimi další dva četníci.

A právě do výklenku dveří od dřevníku se postavily Charlotte a Amélie.

Když Amélie slyšela, že se otvírají dveře, musela se opřít o Charlottino rameno; zdálo se jí, že se jí houpe země pod nohama a zeď za ní uhýbá.

Zaslechla zvuk kroků, řinčení šavlí četníků, nakonec se otevřely spojovací dveře.

Prošel jeden četník.

Pak druhý.

Sainte-Hermine kráčel jako první, jako by se ještě jmenoval Morgan.

Ve chvíli, kdy procházel kolem ní, zašeptala Amélie:

„Charlesi!“

Vězeň poznal zbožňovaný hlas, přidušeně vykřikl a ucítil, jak mu do dlaně vklouzl lístek.

Stiskl tu drahou ruku, zašeptal Améliino jméno a pokračoval v cestě.

Jeho druhové šli za ním a dívek si nevšimli, nebo se aspoň tak tvářili.

Četníci nic neviděli, ani neslyšeli.

Jakmile se Morgan octl na osvětleném místě, rozložil lístek.

Byla v něm jenom tato slova:

Bud' klidný, drahý Charlesi, jsem a zůstanu ti věrná v životě i ve smrti. Všechno jsem přiznala lordu Tanlayovi; je to nejvelkorysejší muž na světě: mám jeho slovo, že sám odstoupí od našeho

*manželství a vezme na sebe veškerou odpovědnost za roztržku.
Miluji tě!*

Morgan políbil lístek a vložil si ho na srdce; potom se podíval do chodby; dvě mladé Bressanky se opíraly o dveře.

Amélie riskovala všechno, aby ho ještě jednou zahlédla.

Pravda je, že toto přelíčení mělo být poslední a všichni si od něj hodně slibovali; další svědci se nepřihlásili, nebylo tedy možné odsoudit obžalované při takovém nedostatku důkazů.

První advokáti, které povolali obžalovaní z Lyonu a z Besançonu, pronášeli své obhajovací řeči.

Každý po svém vyvrátil kousek po kousku obžalobu, jako když na středověkém turnaji obratný a silný vítěz dokázal kousek po kousku odsekat zbroj svého protivníka.

Obhajoba advokátů byla přijímána s příznivým ohlasem publika, které se nezdrželo potlesku a obdivných výkřiků navzdory hrozbám dveřníků a předsedy soudu, že bude soudní síň vyklizena.

Amélie děkovala se sepjatýma rukama Bohu, který se tak zjevně postavil na stranu obžalovaných; z jejího zmučeného srdce padala strašlivá tíha; dýchala lehčeji a skrze slzy vděčně pohlížela na Krista nad předsedovou hlavou.

Přelíčení šlo ke konci.

Najednou vstoupil dveřník, přistoupil k předsedovi soudu a zašeptal mu do ucha pár slov.

„Pánové,“ řekl předseda, „teď bude přelíčení na chvílku přerušeno. Odved'te obžalované.“

V auditoriu to horečně a neklidně zašumělo.

Stalo se snad něco nového? Co bude dál?

Každý neklidně pohlížel na svého souseda. Améliino srdce sevřela úzkost a neblahá předtucha. Položila si ruku na prsa, cítila, jako by jí cosi podobného ledové dýce proniklo až ke zdroji jejího života.

Četníci se zvedli, obžalovaní je následovali cestou do kobky.

Prošli jeden po druhém kolem Amélie.

Ruce obou mladých lidí se dotkly, Améliina ruka byla ledová, jako by patřila mrtvé.

„Ať se stane cokoli, děkuji,“ řekl Charles, když ji míjel.

Amélie chtěla odpovědět; slova jí však odumřela na rtech.

Mezitím povstal předseda soudu a přešel do kanceláře rady.

Tam uviděl ženu v závoji, která právě vystoupila z kočáru přímo u dveří do soudní budovy a teď ji přiváděli do kanceláře, aniž s ní někdo vyměnil jediné slovo.

„Madam,“ oslovil ji předseda soudu, „velice se vám omlouvám, že jsem vás tak nešetrně povolal z Paříže a nechal vás dovézt sem, to víte, je to moje povolání. Jde totiž o život jednoho muže a před takovým argumentem musí všechno ostatní stranou.“

„Nemusíte se omlouvat, pane,“ odvětila zahalená dáma. „Vím, jaká je moje povinnost vůči spravedlnosti, a jsem tady.“

„Madam,“ pokračoval předseda, „celý soudní dvůr i já oceňujeme váš takt, s nímž jste při konfrontaci odmítla poznat mladíka, jenž vám přispěchal na pomoc. V tu dobu obžalovaní popírali, že jsou těmi, kdo přepadali dostavníky. Od té doby se však něco zásadně změnilo: oni se přiznali. Teď potřebujeme znát toho, který vám poskytl tak nezištnou pomoc, abychom ho mohli doporučit prvnímu konzulovi. Mohl by mu dát milost.“

„Jakže?“ zvolala dáma. „Oni se přiznali?“

„Ano, madam. Ale umíněně mlčí o tom, kdo z nich vám poskytl pomoc; bezpochyby se obávají, aby vás neusvědčili z křivé výpovědi, nechťejí si vykoupit milost za takovou cenu.“

„A co po mně žádáte, pane?“

„Abyste zachránila svého zachránce.“

„Převelice ráda,“ řekla dáma a zvedla se. „Co pro to mám udělat?“

„Odpovědět na otázku, kterou vám položím.“

„Jsem připravena, pane.“

„Počkejte chvíli tady; za okamžik vás uvedou dovnitř.“

Předseda soudu vstoupil do jednací síně.

Četník hlídající u dveří nikomu nedovolil, aby se k té dámě přiblížil. Nikdo s ní neměl promluvit.

Předseda zaujal své místo.

„Pánové,“ řekl, „znovu zahajuji přelíčení.“

Síní se rozlehl šepot; zřízenci uklidňovali přítomné.

Nastalo ticho.

„Přiveďte svědka,“ vyzval je předseda.

Jeden zřízenec otevřel dveře rady; dovnitř uvedli dámu v závoji.

Všechny pohledy se k ní stočily.

Kdo je ta zahalená dáma? Co tu bude dělat? Za jakým účelem ji sem povolali?

Zvláště Améliiny oči se upřely na tajemnou osobu.

„Ach, můj Bože,“ zašeptala, „doufám, že se mýlím.“

„Madam,“ oslovil ženu předseda soudu, „obžalovaní se co nevidět vrátí do jednací síně; označte prosím spravedlnosti toho, který vám během přepadení dostavníku ze Ženevy poskytl tak dojemnou pomoc.“

Auditoriem proběhl šum. Všichni pochopili, že tu byla obviněným nastražena neblahá past.

Deset hlasů zvolalo „Nemluvte!“, ale na předsedův pokyn zřízenec křikl velitelským hlasem:

„Ticho!“

Smrtelný chlad obešel Améliino srdce, ledový pot se jí zaperlil na čele, kolena se jí podlomila a nohy se jí roztráslly.

„Přiveďte obžalované,“ vyštěkl předseda soudu a pohledem stejně rozkazovačným, jako byl před chvílí zřízencův hlas, vyzval auditorium k tichu. „A vy, madam, přistupte blíž a zvedněte závoj.“

Zahalená dáma poslechla obě výzvy.

„Maminko!“ zvolala Amélie, ale hlasem tak zastřeným, že ho slyšeli jen ti, co jí stáli nejbližší.

„Paní de Montrevel!“ zašumělo to v síni.

V tu chvíli se ve dveřích objevil první četník, potom druhý; po něm přišli obžalovaní, ale v jiném pořadí: Morgan šel jako třetí, aby mohl, oddělený od četníků Montbarem a Adlerem, kteří kráčeli před ním, a d'Assasem, který šel jako poslední, snáze stisknout Amélii ruku.

Montbar tedy vstoupil jako první.

Paní de Montrevel zavrtěla hlavou.

Potom přišel Adler.

Paní de Montrevel opět zavrtěla hlavou na znamení nesouhlavu.

V tu chvíli míjel Morgan Amélii.

„Ó, jsme ztraceni!“ řekla mu.

Udiveně na ni pohlédl a křečovitě jí stiskl ruku.

Vstoupil do síně.

„Je to tento pán,“ pravila paní de Montrevel, když spatřila Morgana, či chcete-li hraběte Charlese de Sainte-Hermine, který od chvíle, kdy paní de Montrevel prokázala jeho totožnost, už nemohl popírat své dvě totožnosti.

Auditorium se rozlehl dlouhý bolestný výkřik. Montbar se rozesmál.

„Na mou čest, příteli, to tě odnaučí galantnímu chování k ženám, které se octly v nesnázích,“ oslovil Charlese. Vzápětí se obrátil k paní de Montrevel: „Madam, těmi čtyřmi slovy jste srazila čtyři hlavy.“

Poté se rozhostilo děsivé ticho, uprostřed něhož se ozývalo jenom jediné sténání.

„Zřízenče,“ oslovil předseda soudu zřízence, „upozornil jste auditorium, že jsou zakázány veškeré projevy souhlasu či nesouhlasu?“

Zřízenec zjistil, kdo se provinil tím zasténáním.

Byla to žena v krajovém úboru Bressanek, kterou okamžitě odvedli k žalávníkovi.

Od té chvíle se obžalovaní už nepokoušeli zapírat; stejně, jako se Morgan přidal k nim, přidali se teď oni k němu.

Jejich čtyři hlavy měly být zachráněny společně, nebo měly společně padnout.

Téhož dne v deset hodin večer vyřkla porota rozsudek, prohlásila obžalované za vinné a soudce vynesl rozsudek smrti.

Tři dny nato po dlouhém přemlouvání dosáhli advokáti toho, že se odsouzení odvolali.

Ale nedokázali je přimět, aby požádali o milost.

XXVI

Kapitola, v níž Amélie dodrží slovo

Verdikt poroty vyvolal strašlivé vzrušení nejen v soudní síni, ale v celém městě Bourgu.

Mezi obžalovanými vládlo tak rytířské bratrství, všichni se chovali tak vybraně a vypadali tak elegantně, navíc byli tak přesvědčeni o svých zásadách, že dokonce i jejich nepřátelé museli obdivovat neobyčejnou oddanost, která učinila z urozených mužů olupovače dostavníků.

Paní de Montrevel si zoufala z toho, jak neblahou roli právě nedobrovolně sehrála v tomto dramatu, a viděla jediné východisko, jak napravit zlo, které způsobila: okamžitě odjede do Paříže, vrhne se k nohám prvního konzula a vyprosí si pro čtyři odsouzence milost.

Samozřejmě by se byla ráda zastavila v Noires-Fontaines a objala Amélii, ale nechtěla ztrácet čas. Věděla totiž, že Bonaparte stanovil svůj odjezd na první květnové dny a bylo šestého května.

Když opouštěla Paříž, byly všechny jeho přípravy k odjezdu už vykonány.

Napsala tedy dceři jenom krátký vzkaz, vysvětlila jí v něm, jak osudovou roli právě sehrála v procesu: že ve snaze zachránit jednoho ze čtyř obžalovaných poslala všechny čtyři na smrt.

Potom chvatně, jako by se styděla, že nedodržela slib daný Amélii a hlavně sobě samé, poslala na poštovní stanici pro čerstvé koně, nastoupila do vozu a odjela do Paříže.

Dorazila tam osmého ráno.

Bonaparte opustil Paříž šestého večer.

Oznámil, že odjede jen do Dijonu a možná i do Ženevy, ale v každém případě že nebude pryč déle než tři týdny.

I kdyby bylo odvolání odsouzenců zamítnuto, zabrala by procedura nejméně pět či šest týdnů.

Ještě tedy bylo možné doufat.

Naděje se však rozplynuly, když vyšlo najevo, že návštěva Dijonu byla jenom záminkou, že cesta do Ženevy nebyla nikdy myšlena vážně a že Bonaparte míří místo do Švýcarska do Itálie.

Paní de Montrevel se nechtěla obracet na svého syna, neboť věděla, že přísahal Jehúovým tovaryšům pomstu, když se pokusili zavraždit lorda Tanlaye, a navíc znala jeho úlohu při jejich zatýkání. Obrátila se tedy na Josefínu; Josefína slíbila, že napíše Bonapartovi.

Ještě téhož večera dodržela slovo.

Ale proces vyvolal velký rozruch; tihle mladíci nebyli jako obyčejní odsouzenci, a tak si spravedlnost pospíšila a už třicátý pátý den po vynesení rozsudku zamítla odvolání.

Zamítnutí bylo okamžitě posláno do Bourgu s rozkazem vykonat popravu do čtyřadvaceti hodin.

Ačkoli ministerstvo spravedlnosti udělalo vše, aby tato zpráva dorazila do Bourgu co nejdříve, stejně se to u soudu nedověděli jako první.

Zatímco se odsouzenci procházeli ve vnitřním dvoře věznice, někdo hodil přes zeď kámen, který dopadl k jejich nohám.

Ke kameni byl připevněn dopis.

Morgan, který si i na tomto místě zachoval své velitelské postavení, kámen sebral, list otevřel a přečetl.

Potom se obrátil k přátelům.

„Pánové,“ pravil, „naše odvolání bylo zamítnuto, jak jsme ostatně museli očekávat, a se vši pravděpodobností se zítra bude konat poprava.“

Valensolle a Ribier, kteří házeli na terč šestilivrové dukáty a louis-dory, zanechali hry, aby si zprávu vyslechli.

Načež se znovu pustili do hry, aniž cokoli poznamenali.

Jahiat, jenž četl *Novou Héloïsu*, jenom znovu sklopil oči ke knize se slovy:

„Myslím, že tohle vrcholné dílo pana Jeana Jacquesa Rousseaua nedočtu, ale na mou čest, vůbec toho nelituju. Je to nejlživější a nejnudnější kniha, jakou jsem kdy měl v ruce.“

Sainte-Hermine si rukou přejel po čele a zašeptal:

„Chudák Amélie!“

Tu si všiml Charlotty, která stála za oknem žalárníkova bytu, jež vedlo do dvora vězňů, a šel k ní:

„Vyříd'te Amélii, že dnes v noci musí dodržet slib, který mi dala.“

Žalárníkova dcera zavřela okno, objala otce a oznámila mu, že se pravděpodobně ještě téhož večera vrátí.

Potom vyrazila do Noires-Fontaines cestou, kterou chodila už dva měsíce dvakrát denně: v poledne do vězení a večer zpět do zámku.

Každý večer našla po návratu Amélii na stejném místě, tedy u okna, které ve šťastnějších dnech otevírala a pouštěla jím dovnitř milovaného Charlese.

Amélie ode dne, kdy v soudní síni omdlela po vynesení rozsudku, neprolila ani slzu a skoro bychom mohli říci, že neproněsla ani slovo.

Místo aby ožívala jako mramor v antice, aby se z kamene postupně stávala ženou, vypadala jako bytost, která se pomalu proměňuje v kámen.

Každým dnem byla bledší a ledovější.

Charlotte na ni pohlížela s údivem: obyčejné duše, které se rychle vzruší a jsou přístupné hlučnějším citovým projevům, nedokážou pochopit němou bolest.

Mlčení pro ně znamená lhostejnost.

Byla tedy udivena klidem, s nímž Amélie vyslechla vzkaz od Charlese.

Neviděla, že její tvář, zpola zakrytá soumrakem, přešla z bledosti do smrtelné zsinalosti. Necítila, jak Améliino srdce drtí smrtelné sevření jako železné kleště, nepostřehla, že se její velitelka pohybuje ztuhle jako automat, když kráčí ke dveřím.

Jen se chystala ji následovat.

U dveří Amélie vztáhla ruku.

„Počkej tady,“ vyzvala ji.

Charlotte poslechl.

Amélie za sebou zavřela dveře a vyběhla nahoru do Rolandova pokoje.

Rolandova ložnice byla skutečným pokojem vojáka a lovce: jedinou výzdobu tady tvořily sbírka zbraní a trofeje.

Byly tu zbraně všeho druhu, francouzské i cizí výroby, od pistolí s ocelově modrými hlavními z Versailles po pistole se stříbrnými hlavicemi pažby z Káhiry, od katalánského nože po turecký handžár.

Sundala ze stěny čtyři dýky s ostrými a špičatými čepelemi; ze sbírky zbraní vzala osm pistolí různých typů.

Nabrala do torny kulky, do rohu nasypala střelný prach.

Potom sešla dolů k Charlottě.

Deset minut nato se s pomocí komorné znovu převlékla do kroje Bressanky.

Čekaly, až přijde noc; v červnu se stmívá pozdě.

Amélie se po celou dobu nehnutě a mlčky opírala o vyhaslý krb a dívala se otevřeným oknem k vesnici Ceyzériat, která postupně mizela v soumraku.

Když už neviděla žádná světla, řekla:

„Jdeme, je čas.“

Dívky vyšly; Michal si Amélie vůbec nevšiml, považoval ji za Charlottinu přítelkyni, kterou teď Charlotte po návštěvě doprovází domů.

Odbíjelo deset hodin, když dvě dívky míjely kostel v Brou.

Ve čtvrt na jedenáct Charlotte zaklepala na dveře vězení.

Otec Courtois otevřel.

Už jsme řekli, jaké byly politické názory poctivého žalárníka.

Otec Courtois byl roajalista.

Cítil tudíž hluboké sympatie k těm čtyřem vězňům. Jako všichni doufal, že paní de Montrevel, jejíž zoufalství znal, vyprosí u prvního konzula pro mladíky milost, a tak se snažil v mezích svých možností ulehčovat co nejvíc vězňům život, ovšem tak, aby to nebylo v rozporu s jeho služebními povinnostmi.

Pravdou je, že navzdory těmto sympatiím však odmítl šedesát tisíc franků ve zlatě – sumu, která v té době znamenala částku třikrát větší, než je tomu dnes –, za pomoc k útěku.

Viděli jsme však, že dovolil Amélii, o jejíž lásce k jednomu z vězňů věděl od své dcery Charlotty, aby byla přítomna vynesení rozsudku.

Jistě si vzpomínáme, s jakými ohledy se tento muž choval k Amélii a k paní de Montrevel, když tu byly samy vězněny.

Tentokrát se opět nechal snadno obměkčit, ostatně nevěděl ještě, že odvolání bylo zamítnuto.

Charlotte mu řekla, že její paní hodlá ještě téže noci odjet do Paříže, aby urychlila jednání o milost, a že se chce před odjezdem rozloučit s hrabětem de Sainte-Hermine a požádat ho o pokyny, jak si počínat.

Příchozí z ulice musel překonat pateru dveře, projít kolem jedné stráže na nádvoří, jedné hlídky uvnitř a jedné přímo přede dveřmi cely. Otec Courtois se věru nemusel obávat, že by mu vězňové mohli prchnout.

Dovolil tedy Amélii, aby se setkala s Morganem.

Omlouváme se, že jednou říkáme Morgan, podruhé Charles a jindy zase hrabě de Sainte-Hermine; naši čtenáři vědí dobře, že pod tímto trojím jménem se skrývá jedna a táž osoba.

Otec Courtois vzal světlo a šel před Amélii.

Dívka nesla v ruce cestovní kabelu, jako by po odchodu z vězení měla odjet poštovním dostavníkem.

Charlotte kráčela za svou paní.

„Znáte tu celu, slečno de Montrevel; je to ta, v níž jste kdysi pobývala se svou paní matkou. Velitel těch nešťastníků hrabě Charles de Sainte-Hermine mě požádal o laskavost, aby mohl dostat klec číslo 1. Víte přece, že tak říkáme našim celám. Nechtěl jsem mu tuto útěchu odepřít, vím totiž, že ten chudák hoch vás miluje. Ach, buďte klidná, slečno Amélie: tohle tajemství nikdy nikomu nevyzradím. Potom se mě vyptával, kde stálo lůžko vaší matinky a kde vaše; ukázal jsem mu to. A on si přál, aby měl lůžko přesně na tom místě, kde jste spala vy. Nejenže stojí na stejném místě, ale dokonce i to lůžko je stejné. Takže ode dne, kdy vstoupil do cely, leží ten ubohý mladík skoro stále v posteli.“

Amélie si povzdechla, její vzdech se podobal zasténání; cítila, jak jí slza stéká po tváři, něco takového se jí už dlouho nepříhodilo.

Byla tedy milována stejně, jako milovala, a důkaz o tom právě vyslechla z nezúčastněných úst.

Ve chvíli, kdy je čekalo věčné odloučení, bylo toto vědomí nejkrásnějším diamantem, který mohla najít ve schránce své bolesti.

Dveře se jedny po druhých před otcem Courtoisem otevřely.

Když Amélie dorazila k posledním, položila ruku na žalářníkovu rameno.

Zdálo se jí, že slyší cosi jako zpěv.

Zaposlouchala se pozorněji; jakýsi hlas přednášel verše.

Ten hlas však nepatřil Morganovi, neznala ho.

V přednesu bylo cosi smutného, elegického, téměř nábožného, připomínajícího žalm.

Hlas recitoval:

Bohu nevinnosti odhalil jsem své srdce,

to on viděl mé kající slzy.

Obrní mě trpělivostí, uzdraví z výčitek brzy,

nešťastní jsou jeho dětmi.

*Mí nepřátelé se smáli a vzkázali se zlobou:
„Jen ať zemře a jeho sláva s ním!“
Mému zklidnělému srdci však řekl Pán jako otec:
„Jejich nenávist ti bude oporou.“*

*Bůh tě slyší sténat, Bůh, k němuž tě vede
skutečná výčitka zrozená z tvé bolesti,
Bůh, který odpouští lidské povaze,
že je slabá v neštěstí.*

*Spravedlnost pro tebe chci probudit
z nesmlouvavé budoucnosti,
oni sami očistí svou podlostí
tvoji čest, co chtějí očernit.*

*Žehnám ti, Bože, který ráčíš vrátit mi
nevinnost a její vznešenou pýchu;
Ty, který budeš bránit klid mého hrobu,
budeš bdít u mé rakve!*

*Na hostině života, jako nešťastný stolovník
jednoho dne jsem se objevil a odcházím.
Umírám. A na můj hrob, kam pomalu vcházím,
nikdo nepřijde prolévat slzy.*

*Bud'te sbohem, pole, která jsem miloval, zelená luka!
A vy, překrásné lesy!
Obloho, nádherná přírodo, chráme člověka,
sbohem naposledy!*

*Pohledem na tvou posvátnou krásu,
nechť se ještě dlouho těší milovaní přátelé!*

*At' zemřou plní jasu,
a jejich smrt at' přítel opláče!*

Hlas se odmlčel; bezpochyby dorecitoval poslední sloku.

Amélie, která nechtěla přerušit toto rozjímání odsouzenců a poznala krásnou Gilbertovu ódu, již napsal na smrtelném loži ve špitále těsně před tím, než zemřel, dala teď znamení žaláříkovi, že může otevřít.

Otec Courtois, jako by sdílel dívčino dojetí navzdory svému povolání, otočil klíčem v zámku co nejtíšeji. Dveře se otevřely.

Amélie přelétla jedním pohledem celou kobku i osoby, co v ní přebývaly.

Valensolle stál a opíral se o zeď, ještě držel v ruce verše, které Amélie vyslechla; Jahiat seděl za stolem a rukou si podpíral hlavu; Ribier seděl na tomtéž stole; vzadu ležel na lůžku se zavřenýma očima Sainte-Hermine, jako by byl ponořen do hlubokého spánku.

Při pohledu na dívku, v níž poznali Amélii, Jahiat a Ribier vyskočili.

Morgan se ani nepohnul, nic totiž nezaslechl.

Amélie šla přímo k němu, jako by lásku k milenci posvětila blížící se smrt, takže nedbala na přítomnost jeho tří přátel. Přistoupila přímo k Morganovi, políbila ho na ústa a zašeptala:

„Probud' se, Charlesi drahý. Tvoje Amélie přišla splnit svůj slib.“

Morgan radostně vykřikl a objal dívčinu.

„Pane Courtoisi,“ oslovil žaláříka Montbar, „jste slušný a statečný muž; nechte ty dva nešťastné mladé lidi spolu o samotě. Bylo by bezbožné rušit naší přítomností pár posledních minut, které spolu mohou strávit na tomto světě.“

Otec Courtois neřekl ani slovo, jen otevřel sousední kobku. Valensolle, Jahiat a Ribier tam vstoupili a Courtois za nimi zamkl.

Potom pokynul Charlottě, aby šla za ním, a oba opustili kobku.

Milenci zůstali sami.

Jsou scény, které se nemusíme snažit popsat, slova, která není třeba opakovat. Jen Bůh, který je vyslechl na svém nesmrtelném trůnu, by mohl říci, kolik v nich bylo temné radosti a trpké vášně.

Po hodině zaslechli Charles a Amélie zaharašit klíč v zámku. Byli smutní, ale klidní, přesvědčení o tom, že jejich odloučení nebude trvat dlouho, jim dodávalo sílu a vyrovnanost.

Ctihodný žalárník vypadal tentokrát ještě ponuřeji a rozpačtěji, než když je opouštěl. Morgan a Amélie mu s úsměvem poděkovali.

Šel ke dveřím do cely, v níž dočasně zamkl tři přátele, otevřel je a zamumlal:

„Na mou duši, bude dobře, když stráví dnešní noc spolu, bude to jejich noc poslední.“

Valensolle, Jahiat a Ribier se vrátili do původní cely.

Amélie, objímajíc Morgana levou paží, podala těm třem chladnou a vlhkou ruku.

Jeden po druhém políbili nabízenou ruku, potom Morgan dívku doprovodil ke dveřím.

„Na shledanou!“ řekl Morgan.

„Na brzkou shledanou!“ na to Amélie.

Naposledy se políbili a svůj polibek doprovodili tak bolestným zasténáním, jako by jim oběma současně puklo srdce.

Dveře se za Amélií zavřely, závory a zámky zaklaply.

„Tak co?“ otázali se najednou Valensolle, Jahiat a Ribier.

„Tady to je,“ odvětil Morgan a vyprázdnil kabelu na stůl.

Tři mladíci vykřikli radostí, když viděli blyštící se pistole a ostré čepele.

Tohle si přáli nejvíce hned po svobodě: bolestnou radost z toho, že se mohou cítit pány nad svým životem.

Mezitím doprovodil žalárník Amélii až ke dveřím na ulici.

Když tam dorazili, na chvíli zaváhal; pak dívčinu uchopil za paži a rozpačitě ze sebe vypravil:

„Slečno de Montrevel, promiňte mi, že vám musím způsobit takovou bolest, ale nemusíte už jezdit do Paříže...”

„Protože odvolání bylo zamítnuto a poprava se bude konat zítra, že je to tak?“ přerušila ho Amélie.

Žalářník údivem couvl o krok.

„Věděla jsem to, příteli,“ řekla Amélie.

Potom se obrátila ke komorné:

„Odved’ mě do nejbližšího kostela, Charlotto. Přijdeš tam pro mne zítra, až bude po všem.“

Nejbližší kostel nebyl daleko: byl to kostel svaté Kláry.

Přibližně před třemi měsíci se stal opět na rozkaz prvního konzula božím svatostánkem.

Protože byla skoro půlnoc, byl kostel zavřený, ale Charlotte věděla, kde bydlí kostelník, a šla ho probudit.

Amélie zatím čekala, opírajíc se o zed’, nehybná stejně jako kamenné sochy, zdobící fasádu.

Po půlhodině dorazil kostelník.

Během té půlhodiny se stalo něco, co mohlo připadat Amélii jako neblahé znamení.

Tři muži odění v černém doprovázeli vůz natřený na červeno, což bylo vidět ve světle měsíce.

Na tomto voze byly předměty podivných tvarů: obrovitá prkna, bizarní žebříky natřené stejnou barvou. Mířil směrem k bastionu Montrevelů, tedy na náměstí, kde stavěli popraviště.

Amélie pochopila, co to je. Padla na kolena a vykřikla.

Muži v černém její výkřik zaslechli a obrátili se; zdálo se jim, že jedna ze soch na portále se odloupala z výklenku a poklekla.

Ten, kdo vypadal jako velitel oněch mužů v černém, učinil několik kroků směrem k Amélii.

„Nepřibližujte se ke mně, pane!“ vykřikla Amélie. „Nepřibližujte se!“

Muž se poslušně vrátil na své místo a pokračoval v cestě.

Žebříňák zmizel na rohu Věžeňské ulice; ale hluk jeho kol ještě dlouho duněl na dláždění a v Amélieině srdci.

Když se vrátili kostelník a Charlotte, našli dívku stále klečící na kolenou.

Kostelník dělal trochu drahoty s otevřením kostela v nezvyklou hodinu; ale zlaták a jméno slečny de Montrevel překonaly jeho námitky.

Druhý zlaták stačil na to, aby zapálil svíce v malé kapli.

Právě tam byla Amélie před lety na svém prvním přijímání.

Když byla kaple osvětlená, poklekla Amélie k oltáři a žádala, aby ji nechali o samotě.

Ke třetí ráno viděla, jak se okno s vitrážemi nad oltářem s Pannou Marií rozzářilo barvami. Toto okno vedlo na východ, takže první sluneční paprsek dorazil přímo k dívce jako boží posel.

Město se postupně probouzelo. Amélie si všimla, že v něm vládne čilejší ruch než obvykle; brzy se klenby kostela chvěly dusotem kopyt: to skupina jezdců mířila k věznici.

Chvilku před devátou zaslechla dívka velký ruch, zdálo se, že přichází ze stejné strany.

Pokusila se ještě hlouběji ponořit do modlitby, aby neslyšela různé zvuky, promlouvající k jejímu srdci neznámým jazykem, který jí však přesto překládala doslova úzkost jejího srdce.

A skutečně, ve vězení se dělo něco strašného, co si zasloužilo všeobecnou pozornost.

Když kolem deváté hodiny vstoupil do kobky otec Courtois, aby oznámil odsouzencům, že odvolání bylo zamítnuto a že se mají připravit na smrt, našel tam všechny čtyři mladíky ozbrojené po zuby.

Žalářníka vtáhli do kobky; dveře za ním zaklaply. Ani se nebránil, tak velké bylo jeho překvapení. Mladíci mu vytrhli z ruky svazek klíčů, otevřeli dveře naproti těm, jimiž sem žalářník vstoupil, zavřeli ho do kobky místo sebe a sami se octli v sousední kobce, v níž

včera Valensolle, Jahiat a Ribier čekali, až skončí schůzka Morgana a Amélie.

Jeden z klíčů jim otevřel dveře druhé kobky vedoucí přímo do vězeňského dvora.

Dvůr byl uzavřen trojími masivními dveřmi, jimiž se vcházelo do jakési chodby ústící do domovnické lóže soudního dvora.

Z této lóže vedlo patnáct schodů na rozlehlý dvůr uzavřený mříží.

Obvykle se tato mříž na noc zavírala.

Pokud by náhodou zůstala ve dne otevřená, mohli by ti čtyři tudy prchnout.

Morgan našel klíč od vězeňského dvora, otevřel dveře a vrhl se i se svými druhy až k domovnické lóži soudu, odtud na schody vedoucí na soudní nádvoří.

Z výše této plošiny však viděli čtyři mladíci, že jsou všechny jejich naděje ztraceny.

Mříž byla zavřena a přibližně osmdesát mužů, četníků a dragounů, bylo seřazeno před ní.

Při pohledu na čtyři odsouzence, kteří svobodně, bez doprovodu stráží a ozbrojení vyšli z domovnické lóže na nádvoří, se v davu zvedl výkřik údivu a hrůzy.

A bylo také proč, na ty čtyři byl totiž strašlivý pohled.

Aby si zachovali volnost pohybu a možná i proto, aby krev nezbarvila bílé plátno jejich košil, byli do půl těla nazí.

Šátky uvázané kolem pasu se ježily zbraněmi.

Stačil pouhý pohled, aby všichni pochopili, že oni sami jsou pány svého života, ale že nejsou a nebudou nikdy svobodní.

Uprostřed řevu, který se zvedal v davu, a řinčení šavlí vytahovaných z pochev se chvíli radili.

Potom Montbar všem stiskl ruce, oddělil se od svých druhů, sešel patnáct schodů a zamířil k mříži.

Když byl od ní tak na čtyři kroky, naposledy se ohlédl na své druhy, usmál se, s grácií pozdravil dav, který oněměl, a oslovil vojáky:

„Tady mě máte, pánové četníci! Tady jsem, pánové dragouni!“

Načež si zasunul hlaveň jedné ze svých pistolí do hrdla a vystřelil si mozek z hlavy.

Následoval zmatený a skoro smyslů zbavený řev, ale téměř okamžitě utichl: teď totiž scházel dolů Valensolle. Držel v ruce jenom dýku s rovnou, velmi ostrou a špičatou čepelí.

Pistole, jichž patrně nechtěl použít, zůstaly za opaskem.

Přistoupil k jakési kůlně podpírané třemi sloupy, zastavil se u prvního z nich, opřel o něj hrušku na rukojeti dýky, hrot zamířil ke svému srdci, objal sloup oběma pažemi a přitiskl se k němu, až mu celá dýka zajela do hrudi.

Chvilku ještě zůstal stát; ale smrtelná bledost se rozlila po jeho tváři, potom se paže pustily a Valensolle padl mrtev k patě sloupu.

Tentokrát zůstal dav němý.

Přišla řada na Ribiera: ten držel v ruce dvě pistole.

Přistoupil až k mříži a zamířil hlavně pistolí na četníky.

Nevystřelil, ale zato vystřelili četníci.

Tři či čtyři rány vyšly a Ribier padl k zemi s dvěma kulkami v těle.

V davu vystřídal jakýsi obdiv až do té doby zmatené pocity, které v něm probudily tyto tři po sobě jdoucí katastrofy.

Dav pochopil, že mladíci chtějí zemřít, ale že chtějí zemřít podle svého, jako antičtí gladiátoři, s jistým půvabem a vznešeností.

Bylo tedy naprosté ticho, když Morgan, který zůstal jako jediný naživu, sestoupil s úsměvem ze schodů a dal znamení, že chce promluvit.

Co ostatně chybělo tomu davu chtivému krve? Dostal víc, než mu slíbili.

Slíbili čtyři mrtvé, ale jejich smrt měla být stejná – čtyři useknuté hlavy. A místo toho měli diváci před očima čtyři různé, malebné a nezvyklé způsoby smrti. Přirozeně tedy ztichli, když viděli Morgana, jak se blíží k mříži.

Morgan nedržel v ruce ani pistole ani dýku; všechno to odpočívalo za opaskem.

Prošel kolem Valensolloy mrtvoly a postavil se mezi Jahiatovo a Ribierovo mrtvé tělo.

„Pánové,“ oslovil dav za mříží, „uděláme dohodu.“

Ticho bylo takové, jako by nikdo z přítomných nedýchal.

„Viděli jste muže, který si vystřelil mozek,“ (ukázal na Jahiata); „dalšího, co se proklál dýkou,“ (ukázal na Valensolla); „a třetího, jehož jste zastřelili,“ (ukázal na Ribiera); „chtěli byste určitě vidět čtvrtého na gilotině, to chápu.“

Davem proběhlo strašlivé zachvění.

„Nepřeji si nic jiného, než vám tuto podívanou poskytnout. Jsem připraven nechat si setnout hlavu, ale přeju si dojít na popraviště sám, podle svého, aby se mě nikdo ani nedotkl; tomu, kdo se ke mně přiblíží, *prostřelím mozek*, pokud to ovšem nebude tento pán,“ dodal Morgan, ukazuje na kata. „Je to jenom záležitost mezi námi dvěma a já si nepřeju žádné prostředníky.“

Tato žádost jistě nepřipadala davu nikterak přemrštěná, neboť se ze všech stran ozývaly výkřiky:

„Ano, ano, ano!“

Velitel četníků uznal, že bude nejjednodušší přistoupit na Morganův požadavek.

„Slíbíte mi, že když vám necháme volné nohy a ruce, nepokusíte se o útěk?“

„Dávám vám na to své čestné slovo,“ pravil Morgan.

„Dobrá,“ na to velitel četníků, „ustupte tedy a dovolte nám, ať odneseme mrtvá těla vašich kamarádů.“

„To udělejte,“ přikývl Morgan.

Poodešel o deset kroků a opřel se o zed’.

Mříž se otevřela.

Tři muži odění v černém vešli do dvora a sebrali jedno po druhém tři těla.

Ribier ještě nebyl úplně mrtev; pootevřel oči, jako by hledal Morgana.

„Tady jsem,“ řekl Morgan, „bud' klidný, příteli, *jdu za vámi.*“

Ribier opět zavřel oči a nevydal ani hlásku.

Když byla tři těla odnesena, zeptal se četnický důstojník:

„Pane, jste připraven?“

„Ano, pane,“ odpověděl Morgan a pozdravil s vybranou zdvořilostí.

„Tak pojd'te.“

„Tu jsem,“ na to Morgan.

A zaujal své místo mezi jednotkou četnictva a oddílem dragounů.

„Přejete si jet na voze, nebo půjdete pěšky, pane?“ otázal se velitel.

„Pěšky, pane, trvám na tom, aby se vědělo, že se nechám popravít na gilotině z vlastního rozmaru a že se mi netřesou kolena strachy.“

Ponurý průvod přešel náměstí Kolbiště a táhl se podél zdi zahrady paláce Montbazon.

Žebříňák vezoucí tři mrtvoly jel jako první; po něm následovali dragouni, potom kráčel Morgan sám asi deset kroků za dragouny a za ním šli četníci v čele se svým velitelem.

Na konci zdi se průvod stočil doleva.

V průhledu mezi zahradou a velkou halou spatřil najednou Morgan popraviště tyčící se k nebi se svými dvěma sloupy rudými jako zakrvácené paže.

„Pche!“ řekl. „Nikdy jsem neviděl gilotinu, netušil jsem, že je tak ošklivá!“

Bez dalšího vysvětlování vytáhl z opasku dýku a zanořil si ji do hrudi až po rukojeť.

Velitel četnictva viděl ten pohyb, ale nemohl mu zabránit, pobídl tedy svého koně k Morganovi, který zůstal stát k velkému úžasu lidí stojících kolem něj.

Morgan však vytáhl z opasku pistoli a namířil ji na důstojníka:

„Stůjte!“ řekl. „Bylo dohodnuto, že se mě nikdo ani nedotkne. Bud' umřu sám, nebo zemřeme tři, máte na výběr.“

Velitel s koněm couvl o krok.

„Kupředu!“ vybídl je Morgan.

A skutečně, sám vykročil vpřed.

Když dorazil ke gilotině, vytáhl Morgan dýku z hrudi a bodl se podruhé: rána šla stejně hluboko jako ta první.

Unikl mu výkřik spíše zlosti než bolesti.

„Na mou věru, musím mít duši přímo přibitou k tělu,“ řekl. Potom, když mu chtěli katovi holomci pomoci vystoupit na popraviště, kde ho čekal kat, křikl: „Tak tedy ještě jednou, ať se mě nikdo nedotýká!“

A sám vyšel po stupních, ani nezavrával.

Když dorazil na plošinu, vytáhl z rány dýku a bodl se potřetí.

Vtom mu vyšel z úst strašlivý smích a hodil katovi k nohám dýku, kterou si vytáhl z rány:

„Jako že je Bůh nade mnou, mám toho dost. Teď ty, a dále, co umíš!“

Minutu nato spadla hlava neohroženého mladíka z popraviště a na důkaz jeho neobyčejné vitality poskakovala a odkoulela se mimo popraviště.

Kdybyste byli v Bourgu stejně jako já, slyšeli byste, že odseknutá poskakující hlava vyslovila jméno Amélie.

Mrtví byli státi po smrti; takže diváci měli místo obyčejné popravy zážitky dvojí.

XXVII

Zpověď

Tři dny po událostech, jejichž vyličení jste si právě přečetli, zastavil k sedmé hodině večer před mřížovou branou zámku Noires-Fontaines zaprášený vůz, do něž byli zapřaženi dva poštovní koně pokrytí bílou pěnou.

K velkému údivu toho, který tolik spěchal, byla brána dokořán otevřená a na vnějším schodišti plno klečících mužů a žen.

Cestujícimu se zdálo, že někde slabě klinká zvoneček. Údiv zbys-
tril jeho smysly, ale sluch byl v tomto případě ostřejší než zrak.

Rychle otevřel dvířka vozu, vyskočil z něj, chvatně přešel nádvo-
ří, vyběhl po vnějším schodišti a uviděl, že schody v zámku jsou
plné lidí.

Vyběhl po schodech stejně hbitě, jako před chvilkou po vnějším
schodišti, a zaslechl zbožný šepot vycházející z Améliina pokoje.

Spěchal k němu, dveře byly otevřené.

U hlavy dívčiny postele klečeli paní de Montrevel a Eduard,
o kousek dál Charlotte, Michal a jeho syn.

Farář z kostela svaté Kláry dával Amélii poslední pomazání; tuto
ponurou scénu osvětcovaly pouze svíčky.

V cestujícím, který vyskočil před branou zámku a před nímž
všichni ustupovali, už jsme poznali Rolanda. S obnaženou hlavou
teď poklekl vedle matky.

Umírající ležela na zádech, ruce měla sepjaté, hlavu podepřenou
polštářem, oči upírala do nebe jako v extatickém vytržení, nezdálo
se, že by Rolandův příchod vůbec zaznamenala.

Vypadalo to, jako by její tělo ještě bylo na tomto světě, ale duše
už se vznášela mezi nebem a zemí.

Ruka paní de Montrevel hledala Rolandovu ruku, když ji našla, nebohá matka nevydržela to dojetí a hlava jí padla na synovo rameno.

Amélie podle všeho neslyšela matčino vzlykání, stejně jako si nevšimla Rolandovy přítomnosti. Dívka byla naprosto nehybná. Jenom když jí bylo podáno viaticum, když jí útěšná knězova ústa slíbila věčnou blaženost, oživily její mramorové rty a zašeptala slabým, ale slyšitelným hlasem:

„Staň se tak.“

Zvoneček se znovu rozklinkal; ministrant, který ho nesl, vyšel ze dveří jako první, za ním dva klerikové se svícemi, potom ten, co nesl kříž, a nakonec kněz s ciboriem.

Za průvodem následovali všichni cizí, v místnosti u umírající zůstali pouze členové rodiny a služebnictvo.

Dům, ještě před chvílí hlučný a plný lidí, byl najednou tichý a skoro prázdný.

Umírající se ani nepohnula, rty měla zavřené, ruce sepjaté, oči zvednuté k nebi.

Po několika minutách se Roland naklonil k uchu paní de Montrevel a řekl jí potichu:

„Pojďte, matko, musím s vámi mluvit.“

Paní de Montrevel povstala a přistrčila Eduarda k sestřině lůžku. Chlapec k němu přistoupil po špičkách a políbil Amélii na čelo.

Potom se paní de Montrevel sklonila k Amélii a vzlykajíc, políbila ji na stejné místo jako její synek.

Roland měl zlomené srdce, ale suché oči; dal by cokoli za to, aby mohl plakat, aby mohl vylít slzy, které zaplavovaly jeho duši.

Políbil Amélii jako bratr a matka.

Amélie zůstala vůči tomuto polibku stejně netečná jako k oběma předcházejícím.

Chlapec šel ke dveřím jako první, za ním paní de Montrevel a poslední opouštěl místost Roland.

Ve chvíli, kdy už překračovali práh, se všichni tři zastavili a zachvěli.

Zaslechli velmi zřetelně vyslovené Rolandovo jméno.

Roland se obrátil.

Amélie podruhé vyslovila bratrovo jméno.

„Voláš mě, Amélie?“ otázal se Roland.

„Ano,“ odvětil hlas umírající dívky.

„Mám tu zůstat sám, nebo s matkou?“

„Sám.“

Nevýrazný, ale přesto dokonale srozumitelný hlas měl v sobě cosi ledového, snad jakýsi odraz jiného světa.

„Jděte, máti,“ vyzval Roland matku, „vidíte, že Amélie chce mluvit pouze se mnou.“

„Ach Bože!“ zašeptala paní de Montrevel. „Možná ještě existuje naděje!“

Ačkoli pronesla ta slova velmi potichu, umírající je zaslechla.

„Ne, maminko, to jenom Bůh dovolil, abych se ještě jednou setkala s bratrem. Dnes v noci už ale budu u Něj.“

Paní de Montrevel bolestně zasténala.

„Rolande! Rolande!“ spíše vydechla. „Nevypadá to, že už tam je?“

Roland matce pokynul, aby ho nechala samotného, a paní de Montrevel se vzdálila, odvádějíc s sebou i Eduarda.

Roland zavřel dveře a nevýslovně dojatý se vrátil k Améliinu lůžku.

Celé její tělo bylo již zachváčeno tím, čemu se říká mrtvolná strnulost, její dech byl tak slabý, že by stěží zamžil zrcátko; jen vytřeštěné oči zíraly upřeně a zářily, jako by se veškerý život, který v té bytosti ještě zůstával, soustředil jenom do nich.

Roland již slyšel o tom podivném stavu, jemuž se říká extáze, ale není ničím jiným než katalepsií.

Pochopil, že Amélie už se nachází v tom podivném stavu strnulosti předcházejícím smrti.

„Jsem tady, sestřičko, co mi chceš?“
 „Věděla jsem, že přijedeš,“ odpověděla dívka stále nehybná, „a čekala jsem tě.“
 „Jak jsi to mohla vědět?“ otázal se Roland.
 „Viděla jsem tě přijíždět.“
 Roland se zachvěl.
 „A víš také, proč jsem přijel?“ zeptal se.
 „Ano. Také proto jsem z celého srdce prosila Boha, abych se ještě dokázala zvednout a napsat ti dopis.“
 „Kdy?“
 „Včera v noci.“
 „A ten list?“
 „Mám ho pod polštářem, vezmi si ho tam a čti.“
 Roland na chvíli zaváhal; neblouzní snad sestra?
 „Chudák Amélie!“ zašeptal.
 „Nemusíš mě litovat,“ řekla dívka, „za chvíli se s ním setkám.“
 „S kým?“ zeptal se Roland.
 „S tím, koho jsem milovala a koho jsi mi zabil.“
 Roland vykřikl: ano, určitě blouzní. O kom s ním sestra chce mluvit?
 „Amélie,“ řekl, „přišel jsem se tě na něco zeptat.“
 „Na lorda Tanlaye, vím,“ odpověděla dívka.
 „Ty víš! Jak je to možné?“
 „Neřekla jsem ti snad, že jsem tě viděla přijíždět a že vím, proč jsi tady?“
 „Tak mi odpověz.“
 „Neodvracej mě svými otázkami od Boha a od něj, Rolande. Všechno jsem ti napsala, přečti si můj dopis.“
 Roland sáhl pod polštář, přesvědčený, že sestra blouzní.
 Ke svému velkému údivu ucítil papír. Vytáhl ho.
 Byl to list v obálce, na obálce bylo napsáno:

Pro Rolanda, který přijede zítra.

Popošel k noční lampičce, aby lépe viděl.
Dopis byl datován v jedenáct hodin v noci.
Roland četl:

Bratře, oba jsme spáchali strašnou věc a musíme si navzájem odpustit.

Roland se zadíval na sestru, ta ležela stále bez pohnutí.
Pokračoval:

Milovala jsem Charlese de Sainte-Hermine, a nejenže jsem ho milovala, byla jsem jeho milenkou...

„Ach!“ zašeptal Roland a mezi zuby procedil. „Zemřel!“

„Je mrtev,“ vydechla Amélie.

Roland vykřikl údivem; ta slova, na něž mu Amélie odpověděla, pronesl tak potichu, že se stěží sám slyšel.

Očima sklouzl opět k listu.

Mezi sestrou Rolanda de Montrevel a velitelem Jehúových tovaryšů však nemůže existovat žádný vztah; náš svazek byl tedy tajný; nemohla jsem o něm mluvit, a to mě deptalo.

Jediná osoba se to měla dovědět, a tou osobou je sir John Tanlay.

Bůh žehnej tomu muži šlechtného srdce, který mi slíbil, že sám zruší dané slovo a nebude vyžadovat nemožný sňatek. Svůj slib splnil.

Rolande, zapřísahám tě, neusiluj lordu Tanlayovi o život! Je to jediný přítel, jehož jsem měla ve své bolesti, jediný člověk, jehož slzy se smísily s mými.

Milovala jsem Charlese de Sainte-Hermine, byla jsem Charlesovou milenkou: ano, to je ta strašlivá věc, kterou mi musíš odpustit.

Ale byl jsi to ty, kdo zavinil jeho smrt: tuhle strašlivou věc zase odpouštím já tobě.

A teď přijed' co nejdříve, Rolande, neboť nemohu zemřít, než ke mně dorazíš.

Zemřít znamená znovu ho vidět, znovu se s ním setkat a už nikdy ho neopustit. Jsem šťastná, že umírám.

Všechno bylo jasně a přesně řečeno, bylo zřejmé, že ten list nebyl psán v deliriu.

Roland si ho přečetl dvakrát a chvíli nebyl schopen se pohnout ani vydat ze sebe slovo. Jenom oddychoval a prožíval hlubokou bolest, svářily se v něm různé pocity. Konečně však zvítězil soucit nad zlostí.

Přistoupil k Amélii, vztáhl nad ni ruku a řekl něžným hlasem: „Sestřičko, odpouštím ti.“

Lehké zachvění proběhlo tělem umírající dívky.

„A teď zavolej matku,“ řekla, „chci umřít v jejím náručí.“

Roland šel ke dveřím a zavolal paní de Montrevel.

Její pokoj byl otevřený, zjevně na takové vyzvání čekala a teď hned přiběhla.

„Co je nového?“ zeptala se živě a s nadějí v hlase.

„Nic,“ odvětil Roland, „jenom Amélie chce zemřít ve vašem náručí.“

Paní de Montrevel vstoupila do dceřina pokoje a klesla na kolena u jejího lůžka.

Amélie, jako by nějaká neviditelná ruka odvázála pouta, která ji přidržovala na lůžku, se pomalu pozvedla, ruce jí sklesly z ňader, kde až dosud nehybně spočívaly, a jedna ruka vklouzla do ruky matčiny.

„Maminko,“ pravila, „dala jste mi život a teď mi ho odebíráte, to je nejmateršnější, co pro mě můžete udělat, neboť pro vaši dceru už není na tomto světě štěstí.“

Pak se obrátila k Rolandovi, který poklekl u druhé strany postele, druhou ruku podala jemu a řekla:

„Odpustili jsme si, bratře, že je to tak?“

„Ano, ubohá sestřičko,“ odvětil Roland, „doufám v to z hloubi svého srdce.“

„Mám na tebe ještě jednu poslední prosbu.“

„A to?“

„Nezapomínej, že lord Tanlay byl mým nejlepším přítelem.“

„Bud' klidná,“ opáčil Roland, „lord Tanlay mi bude posvátný.“

Amélie si oddychla.

Nato pronesla slábnoucím hlasem:

„Sbohem, Rolande! Sbohem, maminko! Obejměte za mne Eduarda.“

Načež vykřikla z posledních sil hlasem, v němž bylo více radosti než smutku:

„Už jsem u tebe, Charlesi, už jsem tady!“

Vytrhla ruce ze sevření svých blízkých, padla zpět na lůžko a obě ruce se jí znovu spojily na hrudi.

Roland a paní de Montrevel povstali a sklonili se nad ní.

Amélie ležela jako předtím, jenom víčka měla zavřená a slabý dech zvedající jí hrud' ustal.

Utrpení se dovršilo, Amélie zemřela.

XXVIII

Nezranitelný

Amélie zemřela v noci z pondělí na úterý, tedy z druhého na třetí červen roku 1800.

Ve čtvrtek večer, tedy pátého, bylo v Opeře plno lidí, neboť tu dávali druhé představení opery *Ossian aneb Skotští bardi* od skladatele Jeana François Lesuera na Dercyho a Deschampsovo libreto, podle Macphersonova námětu.

Všeobecně se vědělo, jak hluboký obdiv cítí první konzul ke zpěvům sebraným Macphersonem, a tak současně proto, aby mu polichotili, i z důvodu literárního výběru, si Národní akademie hudby objednala operu. Navzdory úsilí a píli, s jakými vznikala, však byla dokončena až měsíc poté, co generál Bonaparte opustil Paříž a vydal se za svou záložní armádou.

Na levém balkoně seděl milovník hudby, který s hlubokou pozorností sledoval představení. O přestávce mezi prvním a druhým dějstvím vklouzla mezi dvě řady křesel uvaděčka, přistoupila k němu a zeptala se ho polohlasně:

„Promiňte, pane, nejste náhodou lord Tanlay?“

„Ano, jsem,“ odpověděl milovník hudby.

„V tom případě, mylord, je tu jakýsi mladík, který má pro vás velmi důležitý vzkaz a prosí vás, abyste byl tak laskav a přišel za ním na chodbu.“

„Ou! Je to důstojník?“ otázal se sir John.

„Je v měšťanském oděvu, mylord, ale jeho chování a držení těla ukazuje na vojáka.“

„V tom případě vím, o koho jde,“ odtušil sir John.

Vstal a šel za uvaděčkou.

Na chodbě na něj čekal Roland.

Lord Tanlay nevypadal nikterak udiveně, když ho spatřil. Cítil k Rolandovi hluboké a vřelé přátelství, a tak se mu v prvním popudu chtěl vrhnout do náruče, ale přísný a vážný výraz v mladíkově tváři ho od toho odradil.

„Jsem zde, pane,“ pravil sir John.

Roland se uklonil.

„Byl jsem ve vašem hotelu, mylorde,“ pravil Roland. „Podle všeho už nějaký čas sdělujete vrátnému, kam máte namířeno, aby vás každý, kdo s vámi chce mluvit, mohl kdekoli vyhledat.“

„To je pravda, pane.“

„Vskutku skvělé opatření hlavně pro lidi, kteří přijeli z dálky jako já a nemají času nazbyt.“

„Takže vy jste opustil armádu a přijel do Paříže jen proto, abyste se se mnou setkal?“ otázal se sir John.

„Jenom proto, abych měl tu čest, mylorde. A doufám, že chápete příčinu mého chvatu a ušetříte mě vysvětlování.“

„Pane,“ uklonil se sir John, „od této chvíle jsem vám k dispozici.“

„V kolik hodin se u vás zítra mohou zastavit mí přátelé, mylorde?“

„Od sedmi ráno do půlnoci, pane. Ledaže byste chtěl, aby se to stalo hned.“

„Nikoli, mylorde. Právě jsem přijel a potřebuji chvilku času, abych našel ty dva přátele a dal jim příslušné pokyny. Předpokládám, že vás doma nevyruší dříve než zítra mezi jedenáctou a dvanáctou. Byl bych vám velmi povděčen, kdyby se ta záležitost, kterou vyřídíme jejich prostřednictvím, mohla urovnat ještě téhož dne.“

„Myslím, že je to možné, pane. Když jde o to, abych uspokojil vaše přání, nemusíte se obávat z mé strany žádného zdržení.“

„Přesně to jsem si přál slyšet, mylorde. Mrzelo by mě, kdybych vás teď zdržoval ještě déle.“

Načež Roland pozdravil.

Sir John mu na pozdrav odpověděl, a zatímco se mladík vzdaloval, vrátil se do své řady na balkoně a znovu usedl na místo.

Všechna slova, která si ti dva vyměnili, byla pronesena polohlasně a zdrženlivě, oba muži se přitom tvářili tak klidně, že ani osoby stojící nejbližší by si nepovšimly žádného rozladu mezi nimi, a už vůbec by je nenapadlo, že ti dva, kteří se tak dvorně pozdravili, by mohli být v tuto chvíli protivníky.

Toho dne měl ministr války přijímací den; Roland se vrátil do svého hotelu, vykonal nezbytnou toaletu, aby smyl stopy po dlouhé cestě, kterou měl za sebou, nastoupil do kočáru a těsně před desátou hodinou se ohlásil u ministra války občana Carnota.

Vedly ho k němu dva důvody: zaprvé měl ministru války ústně vyřídit vzkaz od prvního konzula; zadruhé doufal, že v jeho salonu najde dva svědky, které potřeboval k urovnání té věci se sirem Johnem.

Všechno se seběhlo tak, jak Roland doufal. Ministr války se od něj dověděl přesné podrobnosti o přechodu Svatobernardského průsmyku a o tom, v jaké situaci se nachází v tuto chvíli armáda, a v ministerských salonech skutečně uviděl dva přátele, které sem přišel hledat.

Několika slovy je uvedl do problému; vojáci velmi rychle chápou důvěrné záležitosti tohoto druhu.

Roland hovořil o těžké urážce, která však musí zůstat tajná i pro ty, kteří budou přítomni, až si za ni vybere zadostiučinění. Prohlásil, že se cítí jako uražená strana, a vyžaduje pro sebe právo výběru zbraní a způsob souboje.

Oba mladí lidé pak se měli nazítří ráno v devět hodin ohlásit v hotelu *Mirabeau* v Richelieuově ulici u lorda Tanlaye a dohodnout se s jeho svědky. Načež se měli vrátit k Rolandovi do *Pařížského hotelu* v téže ulici.

Roland se vrátil domů v jedenáct hodin, skoro hodinu psal, potom ulehл a usnul.

Následujícího dne v půl desáté ráno se ohlásili jeho dva přátelé. Právě přicházeli od sira Johna.

Sir John přiznal Rolandovi všechna práva, prohlásil, že nemá žádné námitky proti podmínkám souboje, a od chvíle, kdy se Roland prohlásil za uraženého, je na něm, aby si diktoval podmínky.

Na poznámku těch dvou, kteří doufali, že všechno sjednají se svědky lorda Tanlaye a nikoli přímo s ním, odpověděl lord Tanlay, že v Paříži nezná nikoho tak důvěrně, aby mu mohl svěřit takovou záležitost. Doufá tedy, že až dorazí na místo souboje, jeden z Rolandových svědků přejde na jeho stranu a bude mu asistovat. Oba mladíci poznamenali, že lord Tanlay se ve všech ohledech choval jako dokonalý gentleman.

Roland prohlásil, že mu žádost jeho protivníka ohledně přenechání svědka připadá přijatelná a vhodná, a hned pověřil jednoho z přátel, aby od nynějška zastával zájmy sira Johna.

Na Rolandovi teď bylo, aby stanovil podmínky souboje.

Vyžadoval souboj na pistole.

Protivníci se měli s nabitými pistolemi postavit na pět kroků od sebe. Svědkové třikrát tlesknou do dlaní a po třetím tlesknutí duelanti vystřelí.

Jak je vidět, šlo o souboj na smrt. Ten, který by svého protivníka nezabil, by ho zjevně musel ušetřit záměrně.

Svědci předkládali řadu námitek; ale Roland trval na tom, že urážka byla tak těžká, že se dá smýt jenom takto a ne jinak.

Svědci museli před takovou umíněností kapitulovat.

Ten z přátel, kterého Roland vyzval, aby šel za svědka siru Johnovi, prohlásil, že k přijetí takových podmínek svého chráněnce nevyzve, a jatka tohoto druhu připustí jedině na jeho výslovný rozkaz.

„Nerozčilujte se tak, příteli,“ pravil Roland, „jak znám sira Johna, určitě nebude nic namítat.“

Mladíci se opět vydali k siru Johnovi.

Našli ho, jak sedí u anglické snídaně, tedy u bifteku, brambor a čaje.

Jakmile vstoupili, povstal, nabídl jim, aby posnídali s ním, a když odmítli, vyslechl je.

Přátelé nejdříve oznámili lordu Tanlayovi, že může počítat s jedním z nich jako se svým svědkem.

Potom ten, kdo zůstal v Rolandových službách, vyslovil podmínky souboje.

Na každý Rolandův požadavek sir John kývl hlavou na znamení souhlasu a spokojil se s dvěma slovy: „Velmi dobře.“

Mladík, který se uvolil zastávat jeho zájmy, chtěl vznášet námitky proti způsobu souboje, který musel nutně přinést smrt jednomu z duelantů, nestala-li by se nějaká skoro nemožná náhoda. Ale lord Tanlay ho požádal, aby své námitky nechal stranou.

„Pan de Montrevel je odvážný a čestný muž,“ řekl, „přeju si, aby se mu v ničem neodporovalo. Co učiní, učiní dobře.“

Zbývalo domluvit se na hodině souboje.

I v tomto bodě se sir John naprosto podvolil Rolandovým požadavkům.

Svědci opustili sira Johna ještě okouzlenější tímto gentlemanem, než byli po prvním setkání.

Roland je očekával, všechno mu vypověděli.

„Neříkal jsem vám to?“ odušil Roland.

Zeptali se ho, kdy a kde se souboj odehraje. Roland stanovil sedmou hodinu večerní v aleji de la Muette. V tu hodinu už bude les skoro vylidněný a ještě bude dost světla – nezapomeňme, že to bylo v červnu –, aby se protivníci mohli utkat s jakoukoli zbraní.

Nikdo se dosud nezmínil o pistolích. Mladíci se Rolandovi nabídli, že pro ně zajdou k obchodníkovi se zbraněmi.

„To není nutné,“ zarazil je Roland, „lord Tanlay má pár vynikajících pistolí, už jednou jsem je použil. Pokud nebude mít námitky, raději bych se bil s nimi než s jakýmikoli jinými.“

Mladík, který měl posloužit jako svědek siru Johnovi, se k němu vypravil a položil mu tyto tři poslední otázky: jestli mu vyhovuje hodina a místo souboje a jestli souhlasí s tím, aby duelanti použili jeho pistole.

Lord Tanlay odpověděl tím, že si seřídil hodinky podle hodinek svého svědka a předal mu skříňku s pistolí.

„Mám se pro vás zastavit, mylord?“ otázal se mladík.

Sir John se smutně usmál.

„To není nutné,“ odvětil, „jste přítel pana de Montrevel, cesta s ním vám bude určitě příjemnější. Pojedu na koni se svým sluhou, najdete mě přímo na místě.“

Mladý důstojník přinesl tuto odpověď Rolandovi.

„Co jsem vám říkal?“ opáčil Roland znovu.

Bylo poledne, do souboje zbývalo ještě sedm hodin. Roland dal přátelům volno, aby si ho po libosti užili.

Přesně v půl sedmé měli být u dveří Rolandova hotelu s třemi koňmi a dvěma sluhy.

Nesměl je nikdo rušit, tudíž to všechno muselo vypadat jako obyčejná projížďka, ne jako přípravy k souboji.

Přesně v půl sedmé upozornil hotelový sluha Rolanda, že na něj před hotelem čekají.

Roland srdečně oba oficíry pozdravil a vyhoupl se do sedla.

Po bulvárech dojeli na náměstí Ludvíka XV. a Champs Élysées.

Během cesty se znovu objevil úkaz, který tolik udivil sira Johna při mladíkově souboji s panem de Barjols.

Roland byl tak veselý, že by se to dalo považovat za přemrštěnost, kdyby ovšem jeho veselost byla předstíraná.

Oba svědci znali jeho odvahu, ale teď přece jen žasli nad takovou bezstarostností. Ještě by ji chápali při obvyklém souboji, kde může pomoci chladnokrevnost a obratnost a kde je šance, že duelant vyvázne se zdravou kůží. Ale za takovýchto podmínek nepomáhá ani chladnokrevnost, ani sebevětší obratnost: každopádně jeden z duelantů bude mrtev nebo aspoň smrtelně zraněn.

Kromě toho Roland pobízel koně, takže ještě pět minut před stanovenou hodinou byl na jednom konci aleje de la Muette.

V aleji se procházel jakýsi muž.

Roland v něm poznal sira Johna.

Svědci, jako by vedeni stejnou pohnutkou, pohlédli současně na Rolandovu tvář právě ve chvíli, kdy spatřil svého protivníka.

K jejich značnému úžasu se v Rolandově obličeji objevil výraz skoro něžné laskavosti.

Chvilka cvalu stačila a čtyři hlavní osoby dramatu se octly na místě a pozdravily se.

Sir John byl dokonale klidný, ale v jeho tváři se zračil hluboký smutek.

Bylo zřejmé, že toto setkání je pro něj stejně bolestné jako pro Rolanda radostné.

Sesedli z koní; jeden ze svědků převzal ze sluhových rukou skříňku s pistolí. Sluhům pak přikázali, aby jeli alejí dál, jako by prováděli koně svých pánů. Vrátit se sem měli, až zaslechnou výstřely z pistole. Groom sira Johna se k nim měl přidat a chovat se stejně.

Protivníci a svědci pak vstoupili do lesa a noříce se do nej hustších křovisek, hledali příhodné místo.

Přesně jak Roland předpokládal, bylo tu pusto; všichni návštěvníci už se odebrali domů na večeri.

Brzy našli jakousi mýtinu k této příležitosti jako stvořenou.

Svědci se podívali na Rolanda a na sira Johna.

Oba kývli na znamení souhlasu.

„Nic se nezměnilo?“ otázal se jeden ze svědků sira Johna.

„Zeptejte se pana de Montrevel,“ opáčil lord Tanlay, „jsem mu naprosto k dispozici.“

„Nic se nezměnilo,“ na to Roland.

Vytáhli pistole ze skříňky a začali je nabíjet.

Sir John se držel stranou a koncem bičíku srážel vysokou travu.

Roland se na něj díval, zdálo se, že chvilku váhá, potom k němu vykročil.

Sir John zvedl hlavu a vyčkával s viditelnou nadějí v pohledu.

„Mylorde,“ oslovil ho Roland, „mohu si na vás stěžovat v několika ohledech, ale stále vás považuji za muže, který umí držet slovo.“

„A nemýlíte se, pane,“ odvětil sir John.

„Mohu se spolehnout, že přežijete-li mne, dodržíte slib, který jste mi dal v Avignonu?“

„Není pravděpodobné, že vás přežiji, pane,“ odvětil lord Tanlay, „ale můžete se mnou počítat, dokud budu dýchat.“

„Jde o mé poslední přání, co se týče mého mrtvého těla.“

„Jsou vaše pokyny stejné, jako byly v Avignonu?“

„Stejně, mylorde.“

„Dobrá... Buďte tedy naprosto klidný.“

Roland sira Johna pozdravil a vrátil se ke svým dvěma přátelům.

„Máte pro nás nějaké doporučení pro případ, že by se vám přihodilo neštěstí?“ zeptal se jeden z nich.

„Jediné.“

„Mluvte.“

„Nepostavíte se v ničem proti rozhodnutí lorda Tanlaye, ohledně mého těla a pohřbu. Ostatně v levé ruce mám lístek, kde je vše napsáno pro případ, že budu zabit dřív, než stačím pronést několik slov. Otevřete mi ruku a vezměte si lístek.“

„To je všechno?“

„To je všechno.“

„Pistole jsou nabity.“

„Upozorněte tedy lorda Tanlaye.“

Jeden z mladíků se oddělil od skupinky a kráčel přímo k siru Johnovi.

Druhý naměřil pět kroků.

Roland si uvědomil, že vzdálenost je větší, než si myslel.

„Promiňte,“ zastavil mladíka, „řekl jsem tři kroky.“

„Pět,“ opáčil důstojník, který měřil vzdálenost.

„Nikoli, přáteli, mýlíte se.“

Obrátil se k siru Johnovi a jeho svědkovi a tázal se jich pohledem.

„Tři kroky budou skvělé,“ odvětil sir John s úklonou.

Nedalo se nic namítat, když byli oba duelanti stejného názoru.

Vzdálenost pěti kroků tedy zkrátili na tři kroky.

Potom zabodli do země dvě šavle, které měly protivníkům sloužit jako hranice, již nesměli překročit.

Sir John a Roland nastoupili každý na své místo, špičkou boty se dotýkali ostří šavle.

Každému vložili do ruky nabitou pistoli.

Pozdravili se na znamení toho, že jsou připraveni.

Svědci se vzdálili; měli třikrát tlesknout do dlaní.

Při prvním tlesknutí protivníci natáhli pistole; při druhém zamířili; při třetím vystřelili.

Třikrát se ozvalo tlesknutí ve stejném odstupu a za naprostého ticha, jako by se i sám vítr odmlčel, dokonce i listy přestaly ševelit.

Protivníci byli klidní. Úzkost se dala vyčíst pouze z tváří svědků.

Při třetím tlesknutí zazněly dva výstřely v jediném zlomku vteřiny, jako by šlo jen o jeden výstřel.

K velkému údivu svědků však oba duelanti zůstali stát na nohou.

Roland ve chvíli, kdy měl vystřelit, odvrátil pistoli a rána šla do země.

Lord Tanlay zase tu svoji zvedl a jeho kulka přetála větev za Rolandem, tři stopy nad jeho hlavou.

Každý z protivníků byl zjevně udiven: jak to, že ještě žije, když ušetřil svého soka?

Roland se chopil slova jako první:

„Mylorde!“ zvolal. „Moje sestra měla pravdu, když mi řekla, že jste ten nejšlechtnější muž na světě!“

Odhodil pistoli daleko od sebe a vztáhl paže k siru Johnovi.

Sir John se mu vrhl do náruče.

„Ach, teď už chápu,“ pravil, „i tentokrát jste chtěl zemřít, ale naštěstí Bůh nedovolil, abych se stal vaším vrahem!“

Svědci se přiblížili.

„Co se stalo?“ zeptali se.

„Nic,“ opáčil Roland, „leda to, že když už chci zemřít, chtěl jsem zemřít rukou muže, kterého miluji nejvíc ze všech lidí na světě. Naneštěstí, jak jste viděli, raději by zemřel sám, než by mě zabil. Vidím tedy, že tu věc budu muset nechat na Rakušanech,“ dodal Roland nezvučným hlasem.

Potom ještě jednou objal lorda Tanlaye a stiskl ruku oběma přátelům.

„Promiňte, pánové,“ řekl, „ale první konzul svede zakrátko v Itálii velkou bitvu a já nemohu ztrácet čas, jestli chci být u toho.“

Potom nechal Roland na siru Johnovi, aby podal důstojníkům vysvětlení, o jaké ho požádají, pustil se alejí zpátky, naskočil na svého koně a tryskem vyrazil k Paříži.

Byl stále stejně posedlý smrtí, a už jsme řekli, do čích rukou vkládal svoji poslední naději.

XXIX

Závěr

Mezitím francouzská armáda pokračovala v pochodu a druhého června vstoupila do Milána.

Setkala se s minimálním odporem: milánská pevnost byla obklíčena. Murata poslali do Piacenzy, jíž se zmocnil bez jediného výstřelu. Lannes porazil generála Otta v Montebellu.

Tak se octli v zádech rakouské armádě, aniž ta cokoli tušila.

V noci z osmého června dorazil kurýr od Murata, který, jak už jsme řekli, obsadil Piacenzu. Murat zachytil depeši generála Melase a posílal ji prvnímu konzulovi.

V této depeši se oznamovala kapitulace Janova. Masséna byl poté, co snědl koně, psy, kočky i krysy, nucen se vzdát.

Melas ostatně pohlížel na záložní armádu s nehlubším pohrdáním. O Bonapartově přítomnosti v Itálii se vyjadřoval jako o fámě a věděl prý z jistého pramene, že první konzul je pořád v Paříži.

Tyto zprávy bylo nutné bez prodlení sdělit Bonapartovi, přičemž vydání Janova je řadilo do kategorie zpráv špatných.

Proto také Bourrienne generála probudil ve tři hodiny ráno a depeši mu přeložil.

Prvním Bonapartovým vyjádřením bylo:

„Bourrienne, vy neumíte německy!“

Bourrienne však znovu text přeložil slovo od slova.

Poté, co depeši vyslechl podruhé, se generál zvedl, všechny nechal probudit, vydal rozkazy, načež znovu ulehl a usnul.

Téhož dne opustil Milán, rozbil si svůj generální štáb ve Stradelle a zůstal tam až do 12. června. Odjel odtamtud třináctého, pocho-
doval na Scrivii, přešel Montebello, kde viděl bitevní pole ještě

krvácející a zdevastované po Lannesově vítězství. Stopy smrti byly všude; kostel byl přeplněný mrtvými a zraněnými.

„Krucí! Tady muselo být horko!“ obrátil se první konzul na vítěze.

„Tak horko, generále, že kosti v mé divizi praskaly, jako když kroupy buší do oken.“

Jedenáctého června byl generál ve Stradelle a dostihl ho tam Desaix.

Po kapitulaci El-Aríše byl svobodný, dorazil do Toulonu šestého května, tedy téhož dne, kdy Bonaparte odjížděl z Paříže.

U úpatí svatého Bernarda dostal první konzul list od Desaixem, v němž se ho důstojník tázal, jestli má odjet do Paříže nebo se přidat k armádě.

„Napište mu, ať za námi přijede do Itálie a okamžitě se hlásí v hlavním stanu!“ odpověděl Bonaparte.

Bourrienne to také hned napsal, a jak jsme řekli, Desaix dorazil jedenáctého června do Stradelly.

První konzul měl z jeho příjezdu dvojnásobnou radost: zaprvé měl opět u sebe muže bez osobních ambicí, inteligentního důstojníka a oddaného přítele. Zadruhé Desaix přišel právě včas, aby nahradil ve velení divize Boudeta, který padl.

Na základě chybné zprávy od generála Gardana první konzul uvěřil, že nepřítel odmítá bitvu a stáhl se k Janovu; poslal tedy Desaixem a jeho divizi na cestu do Novi, aby mu odřízl ústup.

Noc z 13. na 14. červen byla naprosto klidná. Den předtím došlo navzdory strašlivé bouři k šarvátce, při níž byli Rakušani poraženi. Teď to vypadalo, že příroda i lidé jsou unaveni a odpočívají.

Bonaparte byl klidný. Přes řeku Bormidu vedl jediný most a ujistili ho, že je stržený.

Předsunuté hlídky byly umístěny co nejdále po břehu Bormidy, a ty poslaly kupředu výzvědné skupiny o čtyřech mužích.

Nepřítel celou noc přecházel přes řeku.

Ve dvě hodiny ráno nepřítel překvapil dvě z těch čtyřčlenných skupinek; sedm mužů bylo pobito, osmý unikl s pokřikem „Do zbraně!“, aby dal výstrahu hlídce.

Okamžitě byl vyslán kurýr k prvnímu konzulovi, který spal v Torre di Garofoli.

Ale v očekávání rozkazů, které měly přijít, se začalo bubnovat na poplach po celé linii.

Člověk by musel být osobně přítomen takové scéně, aby si uměl představit, jak zapůsobí na spící armádu tambor bubnující do zbraně ve tři hodiny ráno.

I ti nejstatečnější se zachvějí strachy.

Vojáci spali oblečení. Každý vyskočil, běžel k jehlanu z pušek a popadl svoji zbraň.

Na rozlehlé pláni v Marengu se formovaly linie; bubnování tambora se šířilo jako blesk a v pološeru bylo vidět, jak se předvoj hýbe a přesouvá.

Za svítání byly naše voje rozmístěny na těchto pozicích:

Divize generála Gardana a divize generála Chambarlhaka, tvořící nejpřednější výspu, tábořily v osamělém dvorci v Petraboně, tedy v úhlu, který svírá s cestou z Marenga do Tortone Bormida, přetínající tuto cestu a následně se vlévající do Tanara.

Sbor generála Lannese zaujal pozici před městečkem San Giuliano, na tom místě, které první konzul ukazoval před třemi měsíci na mapě Rolandovi, a říkal přitom, že tady se rozhodne o jeho příštím tažení.

Konzulská garda byla umístěna za voji generála Lannese ve vzdálenosti přibližně pět set sáhů.

Brigáda kavaléristů pod velením generála Kellermanna a několik švadron husarů a myslivců tvořily levé křídlo a vyplňovaly v první linii mezery v divizích Gardanově a Chambarlhakově.

Druhá brigáda kavaléristů, již velel generál Champeaux, tvořila pravé křídlo a v druhé linii doplňovala mezery kavalerie generála Lannese.

A nakonec 12. regiment husarů a 21. regiment myslivců, které Murat vydělil a převedl pod velení generála Rivauda, zaujímaly pozici u vyústění ze Salò na krajním pravém křídle hlavního vojska.

Dohromady to mohlo být tak pětadvacet nebo šestadvacet tisíc mužů, nepočítaje v to divize Monnierovu a Boudetovu, dále deset tisíc mužů, jimž velel Desaix a kteří byli vyčleněni z hlavního vojska, aby odřízli ústup nepříteli na cestě do Janova.

Jenomže nepřítel neustupoval, ale naopak útočil.

Třináctého června během dne dokončil vrchní velitel rakouské armády generál Melas spojení sborů generálů Haddicka, Kaima a Otta, překročil řeku Tanaro a dorazil před Alessandrii, kde se utábořil s třiceti šesti tisíci pěšáky, sedmi tisíci kavaleristy a početným, skvěle vybaveným dělostřelectvem.

Ve čtyři hodiny ráno vypukla na pravém křídle střelba a generál Victor určil každému místo v bitevní linii.

V pět hodin probudila Bonaparta střelba z děl.

Ve chvíli, kdy se spěšně oblékal, dorazil k němu Victorův pobočník a oznámil mu, že nepřítel překročil Bormidu a že se po celé linii bojuje.

První konzul si nechal přivést koně, vyhoupl se do sedla a cválal na místo, kde zuřila bitva.

Z výše vršíčku uviděl pozici obou armád.

Nepřítel se zformoval do tří kolon: ta nalevo, složená z jezdeckta a lehké pěchoty, mířila ke Castel Ceriolo cestou na Salò, současně s kolonami ve středu a na pravém křídle, kde jedna kolona zajišťovala druhou, a byly v ní sbory pěchoty generálů Haddicka, Kaima a O'Reillyho a záložní sbor granátníků pod velením generála Otta; tyto kolony postupovaly cestou z Tortone proti proudu Bormidy.

Po prvních několika krocích na druhé straně řeky se dvě poslední kolony střetly se sbory generála Gardana ležícími, jak už jsme řekli, v usedlosti na svahu Petrabony. Právě hluk dělostřelby, doléhající sem od těchto kolon, přitáhl Bonaparta na bitevní pole.

Dorazil tam přesně ve chvíli, kdy Gardanova divize, rozdrčená palbou nepřátelského dělostřelectva, začínala ustupovat, a generál Victor jí poslal na pomoc Chambarlhakovu divizi.

Gardanovy voje ustupovaly s touto podporou spořádaně a kryly městečko Marengo.

Situace byla svízelná. Všechny kombinace vrchního velitele byly obráceny vniveč. Místo aby podle svého udeřil s umně uspořádanými silami, byl najednou sám napaden dříve, než mohl pořádně shromáždit své sbory.

Rakušané využili terénu, který se před nimi rozkládal, a rozvinuli se v liniích souběžných s liniemi generálů Gardana a Chambarlhaka. Jenomže byli dva na jednoho!

První nepřátelské linii velel generál Haddick; druhé generál Melas; třetí generál Ott.

Říčka Fontanone teče nedaleko Bormidy, do níž se vlévá, protéká hlubokou strží, která tvoří půlkruh kolem Marenga, a vlastně ho chrání.

Generál Victor si samozřejmě uvědomil výhodu tohoto přirozeného opevnění, jehož může využít, aby se spojil s Gardanovými a Chambarlhakovými divizemi.

Bonaparte Victorovy manévry schválil a poslal mu rozkaz bránit Marengo do posledního dechu. Sám potřeboval čas, aby mohl rozehrát hru na velké šachovnici mezi Bormidou, Fontanone a Marengem.

Nejdříve však musel povolát zpět Desaixův sbor, který, jak už jsme řekli, byl na pochodu, aby odřízl nepříteli cestu do Janova.

Bonaparte tedy vyslal dva nebo tři pobočníky s příkazem, aby se nezastavovali dříve, než dorazí k Desaixovu vojsku.

Potom čekal. Pochopil, že nemůže dělat nic jiného, jen troubit na ústup, který by měl probíhat co nejspořádaněji až do chvíle, kdy bude mít k dispozici kompaktní masu vojska. Ta mu umožní nejenom zastavit ústup, ale vyrazit kupředu.

To čekání však bylo hrozné.

Po chvíli se boje znovu rozhořely po celé linii. Rakušané dorazili na břeh říčky Fontanone, jejíž druhý břeh ovládali Francouzi. Stříleli na sebe z protějších stran rokle, zasypávali se deštěm kulí a kartáčů, byť byli na dostřel z pistole.

Nepřítele chránila strašlivá artilerie, navíc byl v početní převaze, takže postupoval a bylo logické, že naše nakonec zatlačí.

Generál Rivaud z Gardanovy divize viděl, že se velitel chystá k ústupu.

Vyřítíl se se svými vojáky z městečka Marengo, umístil je do otevřeného terénu a nařídil, aby se třeba nechali zabít, ale neustoupili o krok. Zatímco batalion sloužil jako terč pro nepřátelské dělostřelectvo, zformuje svoji kavalerii, obejde tento batalion, vpadne na tři tisíce Rakušanů, kteří postupují přískoky vpřed, zatlačí je, vzbudí v jejich řadách zmatek, a navzdory svému zranění – zasáhla ho kartáčová střela – je donutí ustoupit za jejich linii.

Poté se vrátí na pravé křídlo batalionu, které necouvlo ani o krok.

Mezitím však byla Gardanova divize, jež od rána bojovala proti nepříteli, zatlačena do Marenga, kam ji pronásledovala první linie Rakušanů, která brzy donutila Chambarlhakovu divizi ustoupit za městečko.

Tam jeden pobočník vrchního velitele rozkáže oběma divizím, aby se spojily a stůj co stůj dobyly Marengo zpět.

Generál Victor obě divize spojí, postaví se do jejich čela, pronikne do ulic, které neměli Rakušané čas zabarikádovat, znovu se zmocní města, pak ho zase ztratí a opět se ho zmocní. Nakonec je rozdrčen početní převahou a naposledy ho ztratí.

Bylo jedenáct hodin dopoledne a v tuto hodinu už Bonapartovi pobočníci doručili vzkaz Desaixovi; určitě už pochoduje směrem k bitevnímu poli.

Mezitím dvě Lannesovy divize přispěchaly na pomoc bojujícím divizím: tato posílá pomůžte Gardanovi a Chambarlhakovi, aby

znovu zformovali svoje linie souběžně s nepřítelem, který současně prorazí přes Marengo a pravé i levé křídlo.

Rakušané nás za chvíli obchvátí.

Lannes zformoval svůj střed ze spojených Victorových divizí a s dvěma svými, ne tak unavenými divizemi se rozvinul, aby se postavil proti dvěma rakouským křídům; dva sbory, jeden v nadšení z nadcházejícího vítězství a druhý ještě svěží, se srazí v zuřivém boji a bitva, na chvíli přerušená dvojitým manévrem armády, vzplane znovu po celé linii.

Po boji trvajícím hodinu, pěšák proti pěšákovi, bajonet proti bajonetu, podlehně sbor generála Kaima a ustupuje; generál Champeaux v čele prvního a osmého regimentu dragounů se pustí do jeho pronásledování a ještě zvětší zmatek vládnucí v nepřátelském vojsku. Generál Watrin s šestým regimentem lehkých dělostřelců a dvaadvacátým a čtyřicátým regimentem těžkého dělostřelectva je pronásleduje a zažene skoro tisíc sáhů za říčku. Ale tímto manévrem se oddělil od svého sboru; středové divize jsou v ohrožení vítězstvím na pravém křídle a generálové Champeaux a Watrin jsou nuceni vrátit se a zaujmout znovu pozici, kterou nechali odkrytou.

V tuto chvíli podnikl Kellermann na levém křídle totéž, co Watrin a Champeaux právě udělali na křídle pravém. Dva útoky jízdy prorazily nepřátelské řady; ale za první linií narazily na druhou, a protože se neodvážily postupovat dál z důvodů početní převahy nepřítele, ztratily ovoce svého chvilkového vítězství.

Je poledne.

Francouzská linie, která se vlnila jako ohnivý had v délce skoro jedné míle, je prolomena ve svém středu. Střed couval a opouštěl svá křídla; křídla byla tedy donucena rovněž couvat, Kellermann nalevo a Watrin napravo dali svým mužům rozkaz k ústupu.

Ústup se prováděl šachovnicovým pochodem, přičemž na ustupující vojsko střílelo osmdesát děl umístěných v čele rakouských

batalionů. Řady řídly před očima: bylo vidět jenom zraněné, které odnášeli jejich kamarádi, a ti se už většinou nevraceli.

Jedna divize zatroubila k ústupu přes pole zralého obilí; granát vybuchl a zapálil tuto již suchou slámu, dva nebo tři tisíce mužů se najednou octly uprostřed požáru. Patrontašky se vzňaly a vybuchovaly. V řadách vojska nastal neuvěřitelný zmatek.

Tehdy Bonaparte nasadil svoji konzulskou gardu; dorazila na místo, rozvinula se do bitevního šiku a zastavila postup nepřítele. Z jejich strany cvalem vyjížděli granátníci na koních a poráželi rakouskou kavalerii na hlavu.

Mezitím se znovu zformovala divize, která unikla požáru, dostala nové náboje a vrátila se do bojové linie.

Tyto manévry měly ale jenom jeden cíl, totiž aby se ústup nezměnil na úprk.

Byly dvě hodiny.

Bonaparte se díval na tento ústup, seděl na svahu náspu na hlavní cestě do Alessandrie. Byl sám. Uzdu svého koně měl přehozenou přes ruku a koncem bičíku švihal do kamínků pod nohama. Dělové koule brázdily půdu těsně kolem něho.

Vypadalo to, že je netečný tváří v tvář tomuto velkému dramatu, na jehož výsledku přesto záležely všechny naděje do budoucna.

Nikdy ještě nehrál tak strašlivou partii, a to měl za sebou šest vítězných let tažení proti monarchii!

Najednou jako by se probral ze snění; uprostřed strašlivé kanonády a střelby z pušek jako by zaslechl dusot cválajících kopyt. Zvedl hlavu. A skutečně, od Novi přijížděl tryskem jezdec na zpěněném koni.

Když byl na padesát kroků, Bonaparte vykřikl.

„Rolande!“

Jezdec vykřikoval ještě za jízdy:

„Desaix! Desaix! Desaix!“

Bonaparte rozevřel náruč. Roland seskočil z koně a vrhl se prvnímu konzulovi kolem krku.

Bonaparte měl z jeho příjezdu dvojí radost: zaprvé měl zase u sebe muže, o němž věděl, že je mu na smrt oddaný, a zadruhé mu ten muž přinášel skvělou zprávu.

„Takže Desaix...?“ tázavě na Rolanda pohlédl první konzul.

„Desaix je sotva na míli odtud. Jeden z vašich pobočníků ho potkal, když už se vracel na bitevní pole.“

„Možná přichází ještě včas,“ odtušil Bonaparte.

„Jak to? Ještě včas?“

„Podívej se sám!“

Rolandovi stačil jediný pohled na bitevní pole a pochopil situaci. Za těch několik minut, kdy Bonaparte odtrhl zrak od věry, se ještě zhoršila.

První rakouská kolona, která zamířila na Castel Ceriolo a která ještě nezasáhla do boje, teď obchvátla naše pravé křídlo.

Kdyby se zapojila do boje na hlavní linii, naše sbory by neustupovaly, ale zběsile prchaly.

Desaix přijde příliš pozdě.

„Vezmi si dva poslední regimenty granátníků,“ řekl Bonaparte Rolandovi, „připoj se ke konzulské gardě a vyraž s nimi na nejzazší kraj pravého křídla... chápeš? Do karé, Rolande! A zastav tu kolonu jako žulová hradba!“

Nebylo času nazbyt. Roland vyskočil do sedla, vzal dva regimenty granátníků, připojil se ke konzulské gardě a vrhl se na pravé křídlo.

Když dorazil na padesát metrů od kolony generála Elsnitze, zavelel:

„Do karé! První konzul se na nás dívá!“

Zformoval se čtverec. Každý muž jako by vrostl do svého místa.

Generál Elsnitz, místo aby pokračoval v cestě a přispěchal na pomoc generálu Melasovi a nedbal na těch devět set mužů, kteří neznamenal pro vítězí armádu žádné nebezpečí, vrhl se na ně.

To byla zásadní chyba, která zachránila francouzskou armádu.

Těch devět set mužů totiž tvořilo skutečnou žulovou hradbu, v níž doufal Bonaparte. Dělostřelectvo, střelba z pušek, bodáky, všechno si na nich vylámalo zuby.

Necouvli ani o krok.

Bonaparte na ně hleděl s obdivem, a když nakonec odvrátil na chvíli zrak a stočil ho k cestě z Novi, spatřil první Desaixovy bodáky.

Protože stál na nejvyšším místě planiny, viděl to, co nepřítel vidět nemohl.

Dal znamení skupince důstojníků, kteří se drželi pár kroků od něj a byli připraveni vyrazit s jeho rozkazy.

Za těmito důstojníky se starali dva nebo tři sluhové o koně, kteří sloužili jako nákladní, ne pro jezdce.

Důstojníci a sluhové přispěchali k Bonapartovi.

Bonaparte ukázal jednomu z důstojníků les bodáků svítících ve slunci a přikázal:

„Cvalem k těm bajonetům, a ať si pospíší! A Desaixovi vyřid'te, že jsem tady a čekám na něj.“

Důstojník vyrazil cvalem.

Bonaparte se zase podíval na bitevní pole.

Ústup pokračoval; ale generála Elsnitze a jeho kolonu zastavil Roland a jeho devět set mužů.

Žulové opevnění se změnilo ve vulkán. Ze všech čtyř stran jeho čtvercového bojového uskupení dštil oheň.

Obrátil se ke třem dalším oficírům:

„Jeden z vás do středu, dva na křídla! Všude oznamujte, že dorazila záloha a začíná ofenzíva.“

Tři důstojníci vyrazili jako tři šípy vystřelené ze stejného luku a vzdalující se od bodu vystřelení i od sebe, jak se blížili ke svému cíli.

Bonaparte je sledoval očima, ale ve chvíli, kdy se obrátil, uviděl na padesát kroků od sebe jezdce v generálské uniformě.

Byl to Desaix.

Desaix, jehož opustil v Egyptě a který téhož rána pronesl se smíchem:

„Evropské koule už mě neznají, přihodí se mi neštěstí.“

Dvěma přátelům stačil stisk ruky, aby si vyjádřili vřelé přátelství.

Potom Bonaparte ukázal směrem k bitevnímu poli.

Jediný pohled stačil říct víc než všechna slova na světě.

Z dvaceti tisíc mužů, kteří začali bojovat kolem páté ráno, zůstávalo na dvou mílích bitevního pole sotva devět tisíc pěšáků, tisíc koní a deset děl schopných střelby; čtvrtina armády byla vyřazena z boje. Další čtvrtina byla zaměstnána přenášením zraněných, neboť první konzul vydal rozkaz, že je nesmí nechat napospas. Všichni ustupovali kromě Rolanda a jeho devíti set mužů.

Rozlehlý prostor mezi Bormidou a bodem ústupu, kam vojsko právě dospělo, byl pokryt mrtvolami mužů i koní, kusy děl a rozbitými muničními vozy.

Místy stoupaly sloupy plamenů a dýmu: to byla hořící obilná pole.

Desaix jedním pohledem obsáhl všechny tyto podrobnosti.

„Co si myslíte o bitvě?“ otázal se ho Bonaparte.

„Myslím,“ na to Desaix, „že tahle bitva je prohraná. Ale protože ještě nejsou tři hodiny, máme čas vyhrát druhou bitvu.“

„Jenomže potřebujete děla,“ ozval se jakýsi hlas.

Ten hlas patřil Marmontovi, který velel dělostřelectvu.

„Máte pravdu, Marmonte. Ale kde ta děla vezmeme?“

„Pět neporušených můžu stáhnout z bitevního pole, pět dalších, která jsme nechali na Scrivii, právě dorazilo.“

„A osm děl přivážím já,“ na to Desaix.

„To je osmnáct,“ navázal Marmont, „a to mi úplně stačí.“

Jeden pobočník vyrazil, aby uspíšil příjezd Desaixových děl.

Záložní armáda se stále blížila a byla už jenom na půl míle daleko.

Vypadalo to ostatně, že pozice byla vybrána předem; po levé straně cesty se zvedal gigantický špalír stromů kolmý na cestu a chráněný svahem.

Tam se postupně schovávala infanterie, jak přicházela. Dokonce i kavalerie se mohla skrýt za tuto širokou zástěnu.

Mezitím Marmont shromáždil svých osmnáct děl a rozmístil je do palebné pozice v čele armády.

Najednou začala jeho děla chrlít na Rakušany záplavu kulí a kartáčových střel.

V řadách nepřátel nastala chvilka zaváhání.

Bonaparte toho využil a prošel celou francouzskou linií.

„Kamarádi,“ zvolal, „už bylo dost ustupování. Vzpomeňte si, že mívám ve zvyku spát na bitevním poli.“

V tu chvíli se na levé straně, jako odpověď na Marmontovu kanonádu, rozezněla střelba a vzala útokem Rakušany z boku.

To Desaixova divize střílela do nepřítele z bezprostřední blízkosti.

Celá armáda v tu chvíli pochopí, že útočí rezervní vojsko a že je třeba mu v jeho úsilí pomoci.

Zleva doprava se ozývalo pouze: „Kupředu! Kupředu!“

Tamboři bubnovali do útoku.

Rakušané, kteří neviděli přicházet francouzské posily a kteří se domnívali, že už bitvu vyhráli, kráčeli s puškami přes rameno jako na procházku. Teď najednou cítili, že se v našich řadách přihodilo cosi zvláštního, a chtěli zachytit vítězství, které jim jaksi unikalo z rukou.

Ale Francouzi už všude zahájili ofenzívu, vojáci běželi přískokem na zteč a zněla Marseillaisa. Marmontovo dělostřelectvo plive oheň, Kellermann se vrhá kupředu se svými kyrysníky a přetíná dvě nepřátelské linie.

Desaix přeskakuje příkopy, překonává překážky, doráží na návršíčko a padá ve chvíli, kdy se otáčí, aby viděl, jestli ho jeho divize

následuje. Generálova smrt však neumenšila zápal jeho mužů, naopak ho zdvojnásobila. Vrhají se bodáky na kolonu generála Zacha.

V tu chvíli Kellermann, který prošel dvěma nepřátelskými liniemi, uvidí Desaixovu divizi v sevření kompaktní a nehybné masy, zaútočí z boku, pronikne do mezery nepřátel, rozevře ji, prolomí. Za necelou čtvrt hodinu je pět tisíc rakouských granátníků, kteří tvořili tuto masu, zahnáno na ústup, poraženo na hlavu, rozprášeno nebo pobito. Rakušané zmizí jako dým. Generál Zach a jeho štáb jsou zajati. To je všechno, co z nich zbylo.

Nepřítel chce zapojit do boje mohutnou sílu své kavalerie, ale neustávající střelba z mušket, ničující bombardování kartáči z děl a děsivý boj bodáky kavalerii zastaví.

Murat manévruje na bocích s dvěma lehkými děly a jednou houfnicí, které rozsévají smrt za pochodu.

Na chvíli se zastaví, aby vyprostil Rolanda a jeho devět set mužů; jeden z jeho granátů dopadne do řad Rakušanů a vybuchne; průlom se podobá plamenné propasti. Roland se do ní vrhá s pistolí v jedné ruce a se šavlí v druhé. Následuje ho celá konzulská garda, otvírá rakouské řady, jako železný klín rozvívá dubový kmen. Protní až k převrácenému muničnímu vozu, který obklopuje masa nepřátel. Strčí ruku s pistolí do otvoru ve voze a vystřelí.

Ozve se strašlivá detonace, otevře se jícen sopky, který pozře vše, co je kolem.

Armáda generála Elsnitze je poražena na hlavu.

Všichni se vzdávají, prchají; rakouští generálové se marně pokoušejí ten ústup zastavit, francouzská armáda přejde do půl hodiny pláň, kterou osm hodin kousek po kousku bránila.

Nepřítel se zastaví až v Marengu, kde se marně pokouší znovu zformovat pod palbou dělostřelců Carra Saint-Cyra, které zapomněli v Castel Ceriolo, a teď je na sklonku dne, kdy už je o všem rozhodnuto, znovu objeví. To už sem doráží divize Desaixova, Gardanova a Chambarlhakova, které pronásledují Rakušany z ulice do ulice.

Marengo je dobyto; nepřítel se stáhne na pozici v Petraboně, která je dobyta stejně jako Marengo.

Rakušané se tedy vrhají k mostům přes Bormidu, ale Carra Saint-Cyr tam dorazil před nimi; uprchlíci tedy hledají brody, vrhají se do Bormidy pod palbou našich děl, která neutichne do deseti hodin večer...

Zbytky rakouské armády dorazily do svého ležení v Alessandrii. Francouzská armáda tábořila pod širým nebem před vstupem na most.

Ten den stál Rakušany čtyři tisíce pět set mrtvých, šest tisíc zraněných, pět tisíc zajatců, dvanáct praporů, třicet děl.

Nikdy ještě štěstěna neukázala své dvě tváře tak zřetelně.

Ve dvě hodiny odpoledne byl Bonaparte poražen a čekaly ho zhoubné následky této porážky. V pět hodin byl znovu pánem Itálie a francouzský trůn měl na dosah.

Téhož večera napsal první konzul tento list paní de Montrevel:

Madam,

dnes jsem dobyl svého nejkrásnějšího vítězství. Ale toto vítězství mě stálo dvě poloviny mého srdce. Desaix a Rolanda.

Neplačte, madam. Váš syn už chtěl dlouho zemřít a nemohl zemřít slavněji.

BONAPARTE

Marně hledali mrtvé tělo mladého pobočníka: stejně jako Romulus i Roland se rozplynul v bouři.

Nikdy se nikdo nedověděl, z jakého důvodu tak urputně vyhledával smrt, která se mu tolik vyhýbala.

Alexandre Dumas

Jehúovi tovaryši

Překlad Dana Melanová

Ilustrace na obálce Vectorcarrot/Shutterstock.com

Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala Městská knihovna v Praze

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání

Verze 1.0 z 2. 4. 2021

ISBN 978-80-274-1386-7 (epub)

ISBN 978-80-274-1387-4 (pdf)

ISBN 978-80-274-1388-1 (prc)